ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ (ΕΡΓΑ ΠΕ1-ΠΕ7): ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ, ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΝΙΚΟΣ ΔΕΜΕΡΤΖΗΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΕΚΚΕ

ΕΡΓΟ ΠΕ5: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΟΥ: **ΚΑΛΛΙΣΘΕΝΗ ΑΒΔΕΛΙΔΗ, ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ ΕΚΚΕ**

εμπειρικη διερευνηση για την κοινωνικη θεωρηση των επεμβασεων αστικου σχεδιασμου

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Καλλισθένη Αβδελίδη

Τελική Έκθεση Έργου:
Τόμος 1. Κύριες ερευνητικές εργασίες.
4/2017

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ/NATIONAL CENTRE FOR SOCIAL RESEARCH

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ / INSTITUTE FOR SOCIAL RESEARCH

Συγγραφείς

Καλλισθένη Αβδελίδη	Αρχιτέκτων, Πολεοδόμος-Χωροτάκτης
Αθηνά Βιτοπούλου	Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος
Φιλύρα Βλαστού-Δημοπούλου	Κοινωνική Ψυχολόγος
Γεωργία Γεμενετζή	Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος
Κώστας Γκόρτσος	Αρχιτέκτων-Πολεοδόμος
Ευθαλία Μάσσου	Μαθηματικός Εφαρμογών

Συμμετοχή

Κώστας Σακελλαρόπουλος	Οικονομολόγος-Πολεοδόμος

Τόμος Πρώτος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τόμος Πρώτος 4
ΠΡΟΛΟΓΟΣ 15
Έργο, συντελεστές και έρευνα 15
Διεξαγωγή των ερευνητικών εργασιών 21

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ, ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ 25

Καλλισθένη Αβδελίδη 25
1.1. ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΣΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ 25
1.1.1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ, ΠΕΔΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ 25
1.1.2. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΕΝΟΣ ΑΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ 29
1.2. ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ 32
1.2.1. ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΗΣ 32
1.2.2. ΧΩΡΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ, ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ 34
1.3. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ 37

2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΑΥΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΙΣΤΟ 39

Καλλισθένη Αβδελίδη, Ευθαλία Μάσσου 39
2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ 39
2.1.1. ΕΡΓΑΣΙΑ, ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ 39
2.1.2. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 42
2.1.2.1. Το ζήτημα της κοινωνικής μίξης 43
2.1.2.2. Το ζήτημα της ένταξης μιας επέμβασης αστικού σχεδιασμού στον κοινωνικό ιστό της πόλης: μεθοδολογικές επιλογές 46
2.2. ΤΑΥΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΕΝΤΑΞΗΣ ΣΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΑΣΤΙΚΟ ΙΣΤΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΕΝΟΣ ΣΥΝΟΛΟΥ ΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ 49
2.2.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ 49
2.2.1.1. Περιγραφή των περιοχών μελέτης περίπτωσης 50
2.2.1.2. Προσδιορισμός συνόλων συγκεκριμένου πληθυσμού 52
2.2.1.3. Δεδομένα ανάλυσης 53
2.2.1.4. Μεθοδολογία στατιστικής επεξεργασίας 54
2.2.2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ 56
2.2.2.1. Κατηγορίες (ή τιμές) μεταβλητών στο σύνολο των αρχικών χωρικών μονάδων και σύγκριση με Αθήνα 56
Περί συγκριτικού προσδιορισμού του σχετικού βαθμού κοινωνικής μίξης 58
2.2.2.2. Ομαδοποίηση των χωρικών μονάδων (ίσου πληθυσμιακού μεγέθους) κατά μέγιστο βαθμό κ-δ ομοιότητας 61
Ταυτότητα των δευτεροβάθμιων χωρικών ενοτήτων (κ-δ προσδιορισμού) 63
Κοινωνικά χαρακτηριστικά των δευτεροβάθμιων χωρικών ενοτήτων (κ-δ προσιορισμού) 65
Κοινωνικό προφίλ των δευτεροβάθμιων χωρικών ενοτήτων κατά μεταβλητές στο σύνολο των περιοχών μελέτης 67

Χωρικά-πολεοδομικά χαρακτηριστικά των δευτεροβάθμιων χωρικών ενοτήτων οι οποίες προσδιορίστηκαν κ-δ στο σύνολο των περιοχών μελέτης 69
Οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης σε % στις δευτεροβάθμιες χωρικές ενότητες 70
Συμπερασματικές παρατηρήσεις των δύο αναλύσεων (αλγοριθμική και στατιστική) αναφορικά με τη κοινωνική μίξη στις περιοχές μελέτης 71
2.2.2.3. Ομαδοποίηση των χωρικών μονάδων κατά κλάσεις για κάθε κατηγορία των μεταβλητών 78
Κλάσεις ποσοστών και κατανομή των χωρικών μονάδων ανά περιοχή μελέτης 78
Οι ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής μελέτης 78
2.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΣΥΖΗΤΗΣΗ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ 81
2.4. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ 84
2.5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 2 87
2.5.1. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2.1. ΟΙ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ Α, Β, Γ, Δ, Ε ΚΑΤΑ ΕΠΙΤΡΕΠΟΜΕΝΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΟΥΣ 87
2.5.2. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2.2. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΛΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ 91
Κατασκευή κλάσεων 92
Κατανομή των χωρικών μονάδων στις κλάσεις ανά περιοχή μελέτης 93
Περιγραφικά μεγέθη Αθήνας 98
Σύγκριση μεγεθών κάθε περιοχής μελέτης με τα αντίστοιχα μεγέθη της Αθήνας 99

3 ΟΙ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ 105

Γεωργία Γεμενετζή 105
3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ 105
3.1.1. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 105
3.1.2. Ο ΑΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΤΙΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ 106
3.2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΧΩΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ 110
3.2.1. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ 110
3.2.2. ΜΕΘΟΔΟΣ 113
3.2.2.1. Υφιστάμενες χρήσεις γης 114
Α. Κατηγορίες χρήσεων γης. 114
Β. Επιτόπια καταγραφή χρήσεων κτιρίων 116
Γ. Εισαγωγή και ανάλυση των δεδομένων 116
3.2.2.2. Μεταβολή των χρήσεων γης (1995-2016) 117
Α. Κατηγορίες των Χρήσεων γης 117
Β. Χαρτογραφική Απεικόνιση 119
Γ. Σύγκριση των χρήσεων γης 1995-2016. 119
3.3. ΟΙ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥΣ ΑΝΑ ΤΥΠΟ ΑΣΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ 120
3.3.1. ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΟΜΟΝΟΙΑΣ-ΚΟΤΖΙΑ -ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ 120
α) Πλατεία Ομονοίας 121
β) Πλατεία Κοτζιά 123
γ) Πλατεία Βαρβακείου 126
δ) Σύμπλεγμα πλατειών Ομόνοιας-Κοτζιά-Βαρβακείου 127
3.3.2. ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΟΥ 130
3.3.3. ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ -ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ 134
3.3.4. ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ (ΚΠΙΣΝ) 139
3.4. ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ 143
3.4.1. ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ 143
3.4.2. ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΔΕΙΚΤΩΝ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ 146

3.5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 148
3.6. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 3 149
Ποσοστιαίες κατανομές των χρήσεων γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων στις περιοχές μελέτης Α, Β, Γ 149
Μεταβολές των χρήσεων γης ανά ευρείες κατηγορίες στις περιοχές μελέτης Α, Β, Γ 153

4 Ο ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΚΕΝΤΡΙΚΩΝ ΠΛΑΤΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΑΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ 155

Κώστας Γκόρτσος 155
4.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ 155
4.2. ΕΜΠΟΡΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΣΤΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ Α' ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΛΑΣΗ 157
4.2.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ 157
4.2.1.1. Καταγραφή δραστηριοτήτων στους χώρους έρευνας 158
Επιτρεπόμενες χρήσεις στην περιοχή των τεσσάρων πλατειών σύμφωνα με τον ισχύοντα πολεοδομικό σχεδιασμό της Αθήνας 159
4.2.2. ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΜΕΛΕΤΗΣ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ 161
4.2.2.1. Οι χρήσεις σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία των κτιρίων και των εγκαταστάσεων 161
Στο σύνολο των τεσσάρων πλατειών 161
Ανά πλατεία 163
Πλατεία Ομόνοιας 166
Πλατεία Εθνικής Αντίστασης (Κοτζιά) 166
Πλατεία Βαρβάκη 167
Πλατεία Μοναστηρακίου 167
4.2.2.2. Κατάσταση σημερινής λειτουργίας των καταγεγραμμένων χώρων επαγγελματικής δραστηριότητας στις πλατείες μελέτης 167
4.2.3. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ «ΤΑΜΠΕΛΑΣ» ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ. 172
4.2.4. ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΒΑΣΕΙ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ. 179
α) Πλατεία Ομονοίας 179
β) Πλατεία Εθνικής Αντίστασης (Κοτζιά) 181
γ) Πλατεία Βαρβάκη 182
δ) Πλατεία Μοναστηρακίου 183
4.2.5. ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΠΛΑΤΕΙΩΝ 184
4.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΣΥΖΗΤΗΣΗ 191
Πλατεία Ομόνοιας 192
Πλατεία Εθνικής Αντίστασης (Κοτζιά) 193
Πλατεία Βαρβάκη 194
Πλατεία Μοναστηρακίου 195
4.4. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ 197
Ιστότοποι 198

5 ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ, ΑΠΟΔΟΧΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ: ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝ 199

Αθηνά Βιτοπούλου, Φιλύρα Βλαστού-Δημοπούλου 199
5.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ 199
5.2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ 202
5.2.1. ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ 202

5.2.1.1. Συμμετέχοντες-ουσες και διαδικασία 202
5.2.1.2. Οδηγός Συνέντευξης....205
5.2.2. ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΟΥ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΕΙΑΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ 206
5.2.3. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ....207
5.3. ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ.... 209
5.3.1. ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ 209
5.3.1.1. Στόχοι και προσδοκώμενα αποτελέσματα 209
5.3.1.2. Κοινωνική διάσταση της αναγκαιότητας των επεμβάσεων στα κείμενα των φορέων 227
5.3.1.3. Ένταξη σε ευρύτερες αστικές στρατηγικές....227
5.3.1.4. Πρότυπα / μοντέλα και βέλτιστες πρακτικές 232
5.3.2. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΧΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ....233
5.3.2.1. Διερεύνηση των επιπτώσεων των αστικών επεμβάσεων 233
5.3.2.2. Επιπτώσεις των επεμβάσεων και «ωφελούμενες» ομάδες πληθυσμού....233
5.3.2.3. Αποδοχή των επεμβάσεων και έκφρασή της....235
5.3.2.4. Ζητήματα χρήσης και συντήρησης....237
5.3.3. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ 238
5.3.3.1. Συνέργειες και συνδιαμόρφωση προγραμμάτων επέμβασης 238
5.3.3.2. Δυνατότητες υλοποίησης επεμβάσεων....241
5.3.3.3. Βασικές προτεραιότητες και προτάσεις για κοινωνική θεώρηση....242
5.3.3.4. Χρηματοδοτικά εργαλεία....243
5.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.... 244
5.5. ΑΡΧΕΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.... 248
5.5.1. ΑΡΧΕΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ 248
Αρχείο ΣΑΔΑΣ....248
Αρχείο Δήμου Αθηναίων / Διεύθυνση Κτιριακών Έργων 249
Προσωπικά αρχεία μελετητών....249
5.5.2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 250
5.5.3. ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ 251
5.5.4. ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ....251

6 Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ ΣΤΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΟΜΟΝΟΙΑ-ΚΟΤΖΙΑ-ΒΑΡΒΑΚΗ-ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ ΜΕ ΤΗΝ ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟ ΑΣΤΙΚΟ ΧΩΡΟ 253

6.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ 253
6.1.1. ΕΡΓΑΣΙΑ, ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ 253
6.1.2. ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΕΡΕΥΝΑΣ 254
6.1.2.1. Καταγραφή των χώρων έρευνας 254
6.1.2.2. Πιλοτική φάση της επιτόπιας έρευνας 255
6.1.2.3. Κύρια φάση έρευνας 256
6.1.3. ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ....256
6.2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ 257
(εργασία σε εξέλιξη)....257
6.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.... 257
(εργασία σε εξέλιξη)....257
6.4. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 257
6.5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 6.... 258
6.5.1. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ 258
6.5.2. ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΑΝΑ ΠΛΑΤΕΙΑ....264
6.5.2.1. Ομόνοια....264
6.5.2.2. Κοτζιά 265

6.5.2.3. Βαρβάκη 266
6.5.2.4. Μοναστηράκι 267

7 ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΜΕΣΩ ΜΕΤΑ-ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ 'ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΙΞΗ - ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΧΩΡΟΥ'.... 269

Καλλισθένη Αβδελίδη, Ευθαλία Μάσσου 269
7.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ 269
7.1.1. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗ 275
7.1.1.1. Αναζήτηση των ομάδων «στόχου» και «ελέγχου» για τη μετα-ανάλυση....275
7.1.1.2. Μεταβλητές σχετικές με τον αστικό δημόσιο ανοιχτό χώρο και τον αστικό σχεδιασμό για τη μετα-ανάλυση 278
7.2. ΜΕΤΑ-ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΕΥΝΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΙΞΗ ΣΤΟΥΣ ΑΣΤΙΚΟΥΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥΣ ΑΝΟΙΧΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ 280
7.2.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΜΕΛΕΤΩΝ/ΕΡΕΥΝΩΝ 280
7.2.2. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΤΑ-ΑΝΑΛΥΣΗΣ 284
7.2.2.1. Μεταβλητή ερώτησης "Άνεση/Μη άνεση κατά τη Χρήση του Χώρου". Δημογραφική μεταβλητή ομάδας στόχου «Φύλο»....286
7.2.2.2. Μεταβλητή ερώτησης "Πραγματική Χρήση του Χώρου". Δημογραφική μεταβλητή ομάδας στόχου «Φύλο». 287
7.2.2.3. Μεταβλητή ερώτησης "Άνεση/μη άνεση κατά τη χρήση του χώρου". Δημογραφική μεταβλητή ομάδας στόχου «Ηλικία». 293
7.2.2.4. Μεταβλητή ερώτησης "Πραγματική Χρήση του Χώρου". Δημογραφική μεταβλητή ομάδας στόχου «Ηλικία». 294
7.2.2.5. Μεταβλητή ερώτησης "Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου". Δημογραφική μεταβλητή ομάδας στόχου «Φύλο». 299
7.2.2.6. Μεταβλητή ερώτησης «Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου». Δημογραφική μεταβλητή της ομάδας στόχου «Ηλικία». 304
7.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΧΕΤΙΣΗ ΤΩΝ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΩΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΜΕ ΤΙΣ ΑΝΤΙΛΗΠΤΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΧΩΡΟΥ 308
7.4. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 311

8 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ.... 313

Καλλισθένη Αβδελίδη, Αθηνά Βιτοπούλου, Γεωργία Γεμενετζή, Κώστας Γκόρτσος....313
8.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΑΞΟΝΕΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ 313
8.2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ 314
8.2.1. ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΤΟΥΣ....314
8.2.1.1. Ενίσχυση της επιστημονικής, τεχνολογικής, διεπιστημονικής, ερευνητικής διασύνδεσης σε θέματα αστικού σχεδιασμού και βιώσιμης ανάπτυξης 315
Διασύνδεση υπαρχόντων ακαδημαϊκών και ερευνητικών δομών που εξειδικεύονται σε θέματα αστικού σχεδιασμού και βιώσιμης ανάπτυξης....315
Εργαστήριο-παρατηρητήριο για τον αστικό σχεδιασμό στο επίπεδο της Περιφέρειας...315
Διαδικτυακή δομή σχετική με το γενικότερο θεσμικό πλαίσιο του αστικού σχεδιασμού σε κεντρικό επίπεδο....316
8.2.1.2. Ενίσχυση και ανάπτυξη του συμμετοχικού διαλόγου με προηγένες μορφές ανοιχτής διαβούλευσης σε θέματα αστικού σχεδιασμού και βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων, στη βάση της έκφρασης της εξειδικευμένης επιστημονικής γνώσης των συμμετεχόντων 316
8.2.2. ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ-ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ 317

8.2.2.1. Επιδίωξη της κοινωνικής μίξης και της ετερογένειας στον αστικό δημόσιο χώρο 317
8.2.2.2. Ανάπτυξη του μοντέλου ενοποίησης δημόσιων ανοιχτών χώρων και των αστικών φυσικών χώρων τύπου ΕΑΧΑ 317
8.2.2.3. Ανάπτυξη καινοτόμων μορφών αστικής ανάπλασης για την αναβάθμιση του οικιστικού αποθέματος με ρυθμίσεις ήπιων παρεμβάσεων σύνδεσης δημόσιων και ιδιωτικών χώρων 318
Ανάπτυξη των προγραμμάτων αισθητικής, βιοκλιματικής, ενεργειακής και στατικής αναβάθμισης του κτιριακού αποθέματος 319
Ανάπτυξη και σύνδεση των προγραμμάτων πράσινης ανάπτυξης με τον αστικό ιδιωτικό χώρο 319
8.2.3. ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ 320
8.2.3.1. Μελέτη κοινωνικών επιπτώσεων με μορφή προσαρμοσμένη στις ανάγκες των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού 320
8.2.3.2. Εμπλουτισμός της διαδικασίας αρχιτεκτονικών διαγωνισμών 320
8.2.3.3. Διερεύνηση της αναγκαιότητας και των προοπτικών των επεμβάσεων στη βάση διαβούλευσης με την τοπική κοινωνία πολιτών 321
Ίδρυση υπηρεσίας σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης και κεντρικών οργανισμών για τις συμμετοχικές προσεγγίσεις και την αξιολόγηση των κοινωνικών επιπτώσεων του αστικού σχεδιασμού 321
8.2.4. ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ 323
8.2.4.1. Πιστοποίηση επιμόρφωσης στους δήμους σχετικά με την παρακολούθηση των κοινωνικών και χωρικών επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού (μνημόνια συνεργασίας με ΑΕΙ/ΤΕΙ/ΕΚ με αυτό το αντικείμενο) 323
8.2.4.2. Μεθοδολογίες και εργαλεία για τη διαπίστωση και την εκτίμηση των κοινωνικών επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού στο επίπεδο των δήμων 323
Κοινωνικο-δημογραφική ταυτοποίηση των περιοχών ένταξης των χωρικών επεμβάσεων στον αστικό ιστό 323
Εκτίμηση της σύνθεσης και των μεταβολών των χρήσεων γης των γύρω περιοχών των αστικών αναπλάσεων 323
Έρευνες πεδίου προς ομάδες στόχου, πριν/κατά τη διάρκεια/μετά τις αστικές αναπλάσεις 324
Χρήση δεικτών διαπίστωσης και μέτρησης πολλαπλών εκφάνσεων λειτουργίας των χώρων επέμβασης αστικού σχεδιασμού 324

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

ΓΡΑΦΗΜΑ 1. ΣΥΓΡΙΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ (Α, Β, Γ, Δ, Ε) ΜΕ ΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ, ΚΑΤΑ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΕΣ ΧΩΡΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ (ΙΣΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ), ΒΑΣΕΙ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ 1. 60
ΓΡΑΦΗΜΑ 2. ΦΥΛΟ. ΓΡΑΦΗΜΑ 3. ΗΛΙΚΙΑ. ΓΡΑΦΗΜΑ 4. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ. ΓΡΑΦΗΜΑ 5. ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ. ΓΡΑΦΗΜΑ 6. ΑΠΑΧΟΛΗΣΗ. ΓΡΑΦΗΜΑ 7. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ. ΓΡΑΦΗΜΑ 8. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ. ΓΡΑΦΗΜΑ 9. ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ. ΓΡΑΦΗΜΑ 10. ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ. ΓΡΑΦΗΜΑ 11. ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΚΤΙΡΙΟΥ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ. 67
ΓΡΑΦΗΜΑ 12. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ 70
ΓΡΑΦΗΜΑ 13.ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΑΝΑ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ (ΟΜΑΔΑ K-MEANS ΑΛΓΟΡΙΘΜΟΥ) 70
ΓΡΑΦΗΜΑ 14. ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ (ΟΜΑΔΑ K-MEANS ΑΛΓΟΡΙΘΜΟΥ) 70
ΓΡΑΦΗΜΑ 15. ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΕΥΡΕΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ: ΠΛΑΤΕΙΑ ΟΜΟΝΟΙΑΣ 121
ΓΡΑΦΗΜΑ 16. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΑΝΑ ΙΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΟΦΩΝ: ΠΛΑΤΕΙΑ ΟΜΟΝΟΙΑΣ, 2016. 123
ΓΡΑΦΗΜΑ 17. ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΕΥΡΕΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ: ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΟΤΖΙΑ. 124
ΓΡΑΦΗΜΑ 18. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΑΝΑ ΙΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΟΦΩΝ: ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΟΤΖΙΑ, 2016 125

ΓΡΑΦΗΜΑ 19. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΑΝΑ ΕΥΡΕΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ: ΠΛΑΤΕΙΑ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ, 2016. 126
ΓΡΑΦΗΜΑ 20. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΑΝΑ ΙΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΟΦΩΝ: ΠΛΑΤΕΙΑ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ..... 127
ΓΡΑΦΗΜΑ 21. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΑΝΑ ΙΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΟΦΩΝ: ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΟΜΟΝΟΙΑΣ-ΚΟΤΖΙΑ- ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ.... 128
ΓΡΑΦΗΜΑ 22. ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΕΥΡΕΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ: ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΟΥ. 131
ΓΡΑΦΗΜΑ 23.ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΑΝΑ ΙΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΟΦΩΝ: ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΟΥ, 2016. 132
ΓΡΑΦΗΜΑ 24. ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΕΥΡΕΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ, ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ Δ. ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ - ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ..... 136
ΓΡΑΦΗΜΑ 25. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΑΝΑ ΙΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΟΦΩΝ: ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ Δ. ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ..... 137
ΓΡΑΦΗΜΑ 26. ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΕΥΡΕΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ, ΚΠΙΣΝ. 140
ΓΡΑΦΗΜΑ 27. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΑΝΑ ΙΣΟΓΕΙΟ, ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΟΦΩΝ: ΚΠΙΣΝ, 2016. 141
ΓΡΑΦΗΜΑ 28. ΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΧΡΗΣΕΩΝ ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΣΤΙΣ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ. 162
ΓΡΑΦΗΜΑ 29. Ο ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΣΤΙΣ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ. 163
ΓΡΑΦΗΜΑ 30. ΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΧΡΗΣΕΩΝ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΑΝΑ ΠΛΑΤΕΙΑ. 164
ΓΡΑΦΗΜΑ 31. ΤΑ ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΑΝΑ ΠΛΑΤΕΙΑ. 166
ΓΡΑΦΗΜΑ 32. ΚΛΕΙΣΤΟΙ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΤΟΙ ΧΩΡΟΙ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΧΡΗΣΗΣ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΠΛΑΤΕΙΩΝ. 168
ΓΡΑΦΗΜΑ 33. ΚΛΕΙΣΤΟΙ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΤΟΙ ΑΝΑ ΧΡΗΣΗ ΧΩΡΟΙ ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΟΜΟΝΟΙΑΣ 169
ΓΡΑΦΗΜΑ 34. ΚΛΕΙΣΤΟΙ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΤΟΙ ΑΝΑ ΧΡΗΣΗ ΧΩΡΟΙ ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΟΤΖΙΑ. 170
ΓΡΑΦΗΜΑ 35. ΚΛΕΙΣΤΟΙ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΤΟΙ ΑΝΑ ΧΡΗΣΗ ΧΩΡΟΙ ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΒΑΡΒΑΚΗ. 171
ΓΡΑΦΗΜΑ 36. ΚΛΕΙΣΤΟΙ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΤΟΙ ΑΝΑ ΧΡΗΣΗ ΧΩΡΟΙ ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΟΥ..... 172

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΙΚΟΝΑ 1. ΣΧΗΜΑ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΥ ΣΤΟΧΕΥΕΙ ΣΤΗΝ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΧΩΡΩΝ...31
ΕΙΚΟΝΑ 2. ΔΕΙΚΤΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗΣ Η ΥΠΕΡΤΟΠΙΚΗΣ ΕΜΒΕΛΕΙΑΣ ΧΡΗΣΗ ΑΣΤΙΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΧΩΡΩΝ (ΕΥΡΩΠΗΣ) 32
ΕΙΚΟΝΑ 3. ΣΧΗΜΑ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΤΗΣ ΑΛΓΟΡΙΘΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ 56
ΕΙΚΟΝΑ 4. ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΛΑΤΕΙΩΝ ΟΜΟΝΟΙΑΣ-ΚΟΤΖΙΑ-ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ. 111
ΕΙΚΟΝΑ 5. ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΟΥ. 111
ΕΙΚΟΝΑ 6. ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΥ Δ. ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ. 112
ΕΙΚΟΝΑ 7. ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ ΝΙΑΡΧΟΥ..... 113
ΕΙΚΟΝΑ 8. ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΣΤΙΣ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ. 159

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ 54
ΠΙΝΑΚΑΣ 2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΠΟΣΟΣΤΩΝ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ 57
ΠΙΝΑΚΑΣ 3:ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΠΟΥ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΦΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΑΛΓΟΡΙΘΜΟ K-MEANS. 62
ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ ΤΩΝ ΑΡΧΙΚΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΜΕ ΜΕΓΙΣΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΟΙΟΤΗΤΑ ΠΟΥ ΠΡΟΕΚΥΨΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ K-MEANS ΑΛΓΟΡΙΘΜΟΥ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΟΚΙΜΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΤΟΥΣ. 63
ΠΙΝΑΚΑΣ 5. ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΕΚΥΨΑΝ ΜΕ ΤΟΝ KEANS ΑΛΓΟΡΙΘΜΟ. ΤΟ ΚΑΘΕ ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΚΑΘΕ ΟΜΑΔΑΣ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ. ΜΕ Η ΧΩΡΙΣ ΣΚΙΑΣΗ: ΟΙ ΘΕΤΙΚΕΣ Η ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΑΠΟΚΛΙΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ. ΕΝΤΟΝΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ: ΤΟ ΠΙΟ ΥΨΗΛΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΙΟ ΧΑΜΗΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΕ ΚΑΘΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ. 64
ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΗΣ ΚΑΘΕ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΧΩΡΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 68
ΠΙΝΑΚΑΣ 7: ΤΑ ΧΩΡΙΚΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ 69
ΠΙΝΑΚΑΣ 8: Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΙΞΗ ΣΤΙΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΕΣ ΧΩΡΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ (Κ-Δ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ) 74
ΠΙΝΑΚΑΣ 9: ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΠΕΝΤΕ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΚΑΤΑ ΚΛΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ 80
ΠΙΝΑΚΑΣ 10: ΕΠΙΤΡΕΠΟΜΕΝΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ Α: ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΟΜΟΝΟΙΑΣ-ΚΟΤΖΙΑ-ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ-ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΟΥ 88
ΠΙΝΑΚΑΣ 11: ΕΠΙΤΡΕΠΟΜΕΝΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ Β: ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΙ Δ.ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ-ΣΤΡΑΤ,ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ 89
ΠΙΝΑΚΑΣ 12: ΕΠΙΤΡΕΠΟΜΕΝΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ C: ΚΠΙΣΝ 89

ΠΙΝΑΚΑΣ 13: ΕΠΙΤΡΕΠΟΜΕΝΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ D: ΠΑΡΚΟ ΟΔΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΟ ΜΟΣΧΑΤΟ 90
ΠΙΝΑΚΑΣ 14:ΕΠΙΤΡΕΠΟΜΕΝΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ Ε: ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΧΩΡΟΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΓ.ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ-ΕΡΓΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΛΕΩ 90
ΠΙΝΑΚΑΣ 15:ΚΛΑΣΕΙΣ ΠΟΣΟΣΤΩΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΤΙΜΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ 92
ΠΙΝΑΚΑΣ 16: ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ (ΟΜΟΝΟΙΑ, ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ-ΚΟΤΖΙΑ, ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΣ, ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ) ΣΤΙΣ ΚΛΑΣΕΙΣ 93
ΠΙΝΑΚΑΣ 17: ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ (ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ, ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ) ΣΤΙΣ ΚΛΑΣΕΙΣ 94
ΠΙΝΑΚΑΣ 18: ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ (ΚΠΙΣΝ) ΣΤΙΣ ΚΛΑΣΕΙΣ ...95
ΠΙΝΑΚΑΣ 19: ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ (ΜΟΣΧΑΤΟ) ΣΤΙΣ ΚΛΑΣΕΙΣ 96
ΠΙΝΑΚΑΣ 20. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ (ΑΙΓΑΛΕΩ) ΣΤΙΣ ΚΛΑΣΕΙΣ 97
ΠΙΝΑΚΑΣ 21: ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΘΗΝΑΣ 98
ΠΙΝΑΚΑΣ 22: ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΟΣΟΣΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ (ΟΜΟΝΟΙΑΣ/ΚΟΤΖΙΑ/ΒΑΡΒΑΚΗ/ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ) – ΜΕΣΩΝ ΟΡΩΝ ΑΘΗΝΑΣ 99
ΠΙΝΑΚΑΣ 23: ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΟΣΟΣΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ (ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ)– ΜΕΣΩΝ ΟΡΩΝ ΑΘΗΝΑΣ..100
ΠΙΝΑΚΑΣ 24: ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΟΣΟΣΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ (ΚΠΙΣΝ)– ΜΕΣΩΝ ΟΡΩΝ ΑΘΗΝΑΣ 101
ΠΙΝΑΚΑΣ 25: ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΟΣΟΣΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ (ΜΟΣΧΑΤΟ)– ΜΕΣΩΝ ΟΡΩΝ ΑΘΗΝΑΣ 102
ΠΙΝΑΚΑΣ 26: ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΟΣΟΣΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ (ΑΙΓΑΛΕΩ)– ΜΕΣΩΝ ΟΡΩΝ ΑΘΗΝΑΣ 103
ΠΙΝΑΚΑΣ 27.ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ (ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ) ΒΑΣΕΙ Ν.4269/2014. 115
ΠΙΝΑΚΑΣ 28. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΣΕ ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΕΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΒΑΣΕΙ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ Α.Ε. 118
ΠΙΝΑΚΑΣ 29. ΤΕΧΝΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΔΕΙΚΤΗ. 147
ΠΙΝΑΚΑΣ 30. ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΙΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΟΦΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΟΜΟΝΟΙΑΣ, 2016. 149
ΠΙΝΑΚΑΣ 31. ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΙΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΟΦΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΚΟΤΖΙΑ, 2016. 149
ΠΙΝΑΚΑΣ 32. ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΙΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΟΦΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ, 2016. 150
ΠΙΝΑΚΑΣ 33. ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΙΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΟΦΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΟΣ ΠΛΑΤΕΙΩΝ ΟΜΟΝΟΙΑΣ-ΚΟΤΖΙΑ-ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ, 2016. 150
ΠΙΝΑΚΑΣ 34. ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΙΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΟΦΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΟΥ, 2016. 151
ΠΙΝΑΚΑΣ 35. ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΙΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΟΦΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΥ Δ. ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ, 2016. 151
ΠΙΝΑΚΑΣ 36. ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΙΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΟ ΟΡΟΦΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ ΝΙΑΡΧΟΥ, 2016. 152
ΠΙΝΑΚΑΣ 37. ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΕΥΡΕΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΟΜΟΝΟΙΑΣ (1995-2016). 153
ΠΙΝΑΚΑΣ 38. ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΕΥΡΕΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΚΟΤΖΙΑ (1995-2016). 153
ΠΙΝΑΚΑΣ 39. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΑΝΑ ΕΥΡΕΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ (2016). 153
ΠΙΝΑΚΑΣ 40. ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΕΥΡΕΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΟΥ (1995-2016). 154
ΠΙΝΑΚΑΣ 41. ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΕΥΡΕΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΥ Δ. ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ- ΝΕΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ (1995-2016). 154
ΠΙΝΑΚΑΣ 42. ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΑΝΑ ΕΥΡΕΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ ΝΙΑΡΧΟΥ (1995-2016). 154
ΠΙΝΑΚΑΣ 43. ΧΡΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕΛΕΤΗΣ 160
ΠΙΝΑΚΑΣ 44. ΤΑ ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΣΤΙΣ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ (Α= ΑΝΟΙΚΤΟ, Κ= ΚΛΕΙΣΤΟ). 174
ΠΙΝΑΚΑΣ 45. ΤΑ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ ΣΤΙΣ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ. (Α= ΑΝΟΙΚΤΟ, Κ= ΚΛΕΙΣΤΟ). 175
ΠΙΝΑΚΑΣ 46. ΤΑ ΑΝΑΨΥΚΤΗΡΙΑ ΣΤΙΣ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ. (Α= ΑΝΟΙΚΤΟ, Κ= ΚΛΕΙΣΤΟ). 175

ΠΙΝΑΚΑΣ 47. ΟΙ ΧΩΡΟΙ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗΣ ΚΟΙΝΟΥ ΣΤΙΣ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ. (Α= ΑΝΟΙΚΤΟ, Κ= ΚΛΕΙΣΤΟ)....176
ΠΙΝΑΚΑΣ 48. ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΣΤΙΣ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ. (Α= ΑΝΟΙΚΤΟ, Κ= ΚΛΕΙΣΤΟ)....176
ΠΙΝΑΚΑΣ 49. ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ. (Α= ΑΝΟΙΚΤΟ, Κ= ΚΛΕΙΣΤΟ). 176
ΠΙΝΑΚΑΣ 50.ΓΡΑΦΕΙΑ, ΤΡΑΠΕΖΑ, ΑΣΦΑΛΕΙΕΣ, ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΣΤΙΣ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ. (Α= ΑΝΟΙΚΤΟ, Κ= ΚΛΕΙΣΤΟ). 177
ΠΙΝΑΚΑΣ 51. ΥΠΑΙΘΡΙΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΣΤΙΣ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΚΑΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ..178
ΠΙΝΑΚΑΣ 52. ΟΙ ΕΙΣΟΔΟΙ ΣΤΙΣ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ. (Α= ΑΝΟΙΚΤΟ, Κ= ΚΛΕΙΣΤΟ). 179
ΠΙΝΑΚΑΣ 53. ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ ΧΩΡΩΝ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΠΡΙΝ ΤΟ 2004 ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΟΜΟΝΟΙΑΣ ΚΑΤΑ ΔΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ. 180
ΠΙΝΑΚΑΣ 54. ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ ΧΩΡΩΝ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΜΕΤΑ ΤΟ 2004 ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΟΜΟΝΟΙΑΣ ΚΑΤΑ ΔΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ. 181
ΠΙΝΑΚΑΣ 55. ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ ΧΩΡΩΝ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΠΡΙΝ ΤΟ 2004 ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΟΤΖΙΑ ΚΑΤΑ ΔΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ....182
ΠΙΝΑΚΑΣ 56. ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ ΧΩΡΩΝ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΜΕΤΑ ΤΟ 2004 ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΟΤΖΙΑ ΚΑΤΑ ΔΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ....182
ΠΙΝΑΚΑΣ 57 ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ ΧΩΡΩΝ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΠΡΙΝ ΤΟ 2004 ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΟΥ ΚΑΤΑ ΔΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ. 183
ΠΙΝΑΚΑΣ 58. ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ ΧΩΡΩΝ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΜΕΤΑ ΤΟ 2004 ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΟΥ ΚΑΤΑ ΔΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ. 184
ΠΙΝΑΚΑΣ 59. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ ΠΟΥ ΔΙΕΞΑΧΘΗΚΑΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΠΕ5 (ΚΑΤΑ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΕΙΡΑ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ) 204
ΠΙΝΑΚΑΣ 60. ΓΕΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΙ ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ....208
ΠΙΝΑΚΑΣ 61. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΥΠΟ ΜΕΛΕΤΗ ΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ....247
ΠΙΝΑΚΑΣ 62. ΟΙ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑ-ΑΝΑΛΥΣΗ 282
ΠΙΝΑΚΑΣ 63. ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΕΤΑ-ΑΝΑΛΥΣΗΣ: ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΟΧΟΥ, ΟΙ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ 283
ΠΙΝΑΚΑΣ 64. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΑΝΕΣΗ - ΦΥΛΟ». 286
ΠΙΝΑΚΑΣ 65. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Ο ΧΩΡΟΣ ΩΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ - ΦΥΛΟ». 287
ΠΙΝΑΚΑΣ 66. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ - ΦΥΛΟ». 288
ΠΙΝΑΚΑΣ 67. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΨΥΧΟ-ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ - ΦΥΛΟ». 289
ΠΙΝΑΚΑΣ 68. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Ο ΤΕΧΝΗΤΟΣ ΧΩΡΟΣ - ΦΥΛΟ». 290
ΠΙΝΑΚΑΣ 69. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Ο ΦΥΣΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ - ΦΥΛΟ». 290
ΠΙΝΑΚΑΣ 70. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ « ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Η ΤΟΠΙΚΗ ΖΩΗ - ΦΥΛΟ»....291
ΠΙΝΑΚΑΣ 71. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ - ΦΥΛΟ»....291
ΠΙΝΑΚΑΣ 72. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Η ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗ - ΦΥΛΟ»....292
ΠΙΝΑΚΑΣ 73. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΑΝΕΣΗ - ΗΛΙΚΙΑ». 293
ΠΙΝΑΚΑΣ 74. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Ο ΧΩΡΟΣ ΩΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ - ΗΛΙΚΙΑ». 294
ΠΙΝΑΚΑΣ 75. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ - ΗΛΙΚΙΑ». 295
ΠΙΝΑΚΑΣ 76. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗ ΨΥΧΟ-ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ - ΗΛΙΚΙΑ». 296
ΠΙΝΑΚΑΣ 77. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Ο ΤΕΧΝΗΤΟΣ ΧΩΡΟΣ - ΗΛΙΚΙΑ». 297
ΠΙΝΑΚΑΣ 78. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Ο ΦΥΣΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ - ΗΛΙΚΙΑ». 297
ΠΙΝΑΚΑΣ 79. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Η ΤΟΠΙΚΗ ΖΩΗ - ΗΛΙΚΙΑ»....298
ΠΙΝΑΚΑΣ 80. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ - ΗΛΙΚΙΑ»....298
ΠΙΝΑΚΑΣ 81. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Η ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗ -ΗΛΙΚΙΑ»....299
ΠΙΝΑΚΑΣ 82. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Ο ΤΕΧΝΗΤΟΣ ΧΩΡΟΣ – ΦΥΛΟ». 299
ΠΙΝΑΚΑΣ 83. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Η ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗ - ΦΥΛΟ»....300
ΠΙΝΑΚΑΣ 84. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΙΠΟΤΑ ΔΕΝ ΕΝΟΧΛΕΙ - ΦΥΛΟ». 300
ΠΙΝΑΚΑΣ 85. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ - ΦΥΛΟ»....301
ΠΙΝΑΚΑΣ 86. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Ο ΧΩΡΟΣ ΩΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ - ΦΥΛΟ». 301

ΠΙΝΑΚΑΣ 87. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗ ΨΥΧΟ-ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ - ΦΥΛΟ». 302
ΠΙΝΑΚΑΣ 88. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Ο ΦΥΣΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ - ΦΥΛΟ». 302
ΠΙΝΑΚΑΣ 89. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟ ΚΟΙΝΟ - ΦΥΛΟ». 303
ΠΙΝΑΚΑΣ 90. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Ο ΤΕΧΝΗΤΟΣ ΧΩΡΟΣ - ΗΛΙΚΙΑ». 304
ΠΙΝΑΚΑΣ 91. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟ ΚΟΙΝΟ - ΗΛΙΚΙΑ». 304
ΠΙΝΑΚΑΣ 92. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Ο ΦΥΣΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ - ΗΛΙΚΙΑ». 305
ΠΙΝΑΚΑΣ 93. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΙΠΟΤΑ ΔΕΝ ΕΝΟΧΛΕΙ ΣΤΟ ΧΩΡΟ - ΗΛΙΚΙΑ». 305
ΠΙΝΑΚΑΣ 94. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ - ΗΛΙΚΙΑ». 306
ΠΙΝΑΚΑΣ 95. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Ο ΧΩΡΟΣ ΩΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ - ΗΛΙΚΙΑ». 306
ΠΙΝΑΚΑΣ 96. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΨΥΧΟ-ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ - ΗΛΙΚΙΑ». 307
ΠΙΝΑΚΑΣ 97. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ Η ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗ - ΗΛΙΚΙΑ». 307
ΠΙΝΑΚΑΣ 98. ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑ-ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ ΤΗΣ ΕΡΩΤΗΣΗΣ «ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ / ΤΩΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ» [1]. 308
ΠΙΝΑΚΑΣ 99. ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑ-ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ «ΕΝΟΧΛΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ» [2] ΚΑΙ «ΑΝΕΣΗ/ ΜΗ ΑΝΕΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ» [3]. 309

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΧΑΡΤΩΝ

ΧΑΡΤΗΣ 1. ΟΙ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕΛΕΤΗΣ Α ΚΑΙ Β: ΟΜΟΝΟΙΑ-ΚΟΤΖΙΑ-ΒΑΡΒΑΚΗ-ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ ΚΑΙ Δ.ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ-ΣΤΡ.ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ 76
ΧΑΡΤΗΣ 2 Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ C: ΚΠΙΣΝ-ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΜΟΥ ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ 76
ΧΑΡΤΗΣ 3 Η ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕΛΕΤΗΣ D : ΠΑΡΚΟ ΟΔΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΟ ΜΟΣΧΑΤΟ 77
ΧΑΡΤΗΣ 4. Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ Ε: ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΧΩΡΟΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΓ.ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ-ΕΡΓΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΛΕΩ 77
ΧΑΡΤΗΣ 5. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΛΑΤΕΙΩΝ ΟΜΟΝΟΙΑΣ-ΚΟΤΖΙΑ-ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ 1995. 129
ΧΑΡΤΗΣ 6. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΛΑΤΕΙΩΝ ΟΜΟΝΟΙΑΣ-ΚΟΤΖΙΑ-ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ, 2016. 130
ΧΑΡΤΗΣ 7. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΟΥ, 1995 133
ΧΑΡΤΗΣ 8. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΟΥ, 2016 134
ΧΑΡΤΗΣ 9. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΥ Δ. ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ - ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ, 1995 138
ΧΑΡΤΗΣ 10. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΥ Δ. ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ - ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ, 2016. 138
ΧΑΡΤΗΣ 11. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΚΠΙΣΝ, 1995. 142
ΧΑΡΤΗΣ 12. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΚΠΙΣΝ, 2016. 142

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Έργο, συντελεστές και έρευνα

Το έργο *Κοινωνικές επιπτώσεις του αστικού σχεδιασμού και του σχεδιασμού βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων* (www.ekke.gr/wp/αστικός σχεδιασμός) αποτελεί πακέτο εργασίας (ΠΕ5) του γενικότερου ερευνητικού προγράμματος *Κοινωνικές επιπτώσεις και δημόσιες πολιτικές στους τομείς της ενέργειας, της βιομηχανίας, του αστικού σχεδιασμού, και των υποδομών του διαδικτύου*. Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών ανέλαβε «να διερευνήσει τις διαστάσεις κρίσιμων παραγωγικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αξιολογείται ότι προκαλούν έντονες αλλά και άμεσες κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις. Τέτοια κρίσιμα πεδία αποτελούν: η Ενέργεια, η Βιομηχανία, το Διαδίκτυο, η Αστική Ανάπτυξη και το Περιβάλλον» (βλ. αρχική σελίδα στον ιστότοπο του προγράμματος www.ekke.gr/wp).

Ο Επιστημονικός Υπεύθυνος του προαναφερόμενου ερευνητικού προγράμματος του Ινστιτούτου Κοινωνικών Ερευνών του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών είναι ο

Καθηγητής Νίκος Δεμερτζής, Διευθυντής του ΙΚΕ και Πρόεδρος του ΕΚΚΕ

και συνυπεύθυνος, ο ερευνητής **Νίκος Γεωργαράκης**.

Η σύνθεση της ερευνητικής ομάδας έργου είναι η εξής:

Καλλισθένη Αβδελίδη, Επιστημονική Υπεύθυνη του έργου, αρχιτέκτων D.P.L.G., πολεοδόμος-χωροτάκτης με ερευνητική ειδικότητα σε θέματα κοινωνικής θεώρησης του αστικού σχεδιασμού και φυσικής μορφολογίας του πολεοδομημένου ιστού, ερευνήτρια ΙΚΕ/ΕΚΚΕ,

Αθηνά Βιτοπούλου, Δρ αρχιτέκτων-πολεοδόμος, με ειδικότητα σε θέματα θεωρίας και πρακτικής του αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού και ιστορίας της πόλης και της πολεοδομίας, διδάσκουσα ΑΠΘ και ΣΕΠ ΕΑΠ, εξωτερική συνεργάτιδα ΕΚΚΕ,

Φιλύρα Βλαστού-Δημοπούλου, κοινωνική- περιβαλλοντική ψυχολόγος, με ειδικότητα σε θέματα αστικού χώρου, εξωτερική συνεργάτης ΕΚΚΕ,

Γεωργία Γεμενετζή, Δρ αρχιτέκτων-πολεοδόμος, με ειδικότητα σε θέματα χωρικού και πολεοδομικού σχεδιασμού και χωρικής-αστικής ανάλυσης, επιστημονική συνεργάτης και διδάσκουσα ΑΠΘ και ΕΑΠ, εξωτερική συνεργάτης ΕΚΚΕ,

Κώστας Γκόρτσος, αρχιτέκτων-πολεοδόμος, με ειδικότητα σε θέματα πολεοδομικών θεσμών και οικιστικής ανάπτυξης, ερευνητής ΙΚΕ/ΕΚΚΕ,

Ευθαλία Μάσσου, (υποξήφια) διδάκτωρ, μαθηματικός εφαρμογών με ειδικότητα σε θέματα στατιστικής σε κοινωνικές επιστήμες, εξωτερική συνεργάτης ΕΚΚΕ,

Κώστας Σακελλαρόπουλος, οικονομολόγος-πολεοδόμος με ειδικότητα σε θέματα περιβάλλοντος και αστικού σχεδιασμού, ερευνητής ΕΚΚΕ.

Στο έργο, συνεργάστηκαν επίσης, στο πλαίσιο της πρακτικής τους άσκησης, οι φοιτήτριες Ευαγγελία Γατσάκου και Αικατερίνη Γκόρτσου από το Τμήμα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, και η φοιτήτρια Αγάθη Σιανούδη από το Τμήμα Αρχιτεκτονικής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στο πλαίσιο της ερευνητικής της εργασίας του τελευταίου έτους σπουδών.

Το αντικείμενο του εν λόγω έργου και πακέτου εργασίας του προαναφερθέντος ερευνητικού προγράμματος αφορά τη μελέτη των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού στην Αθήνα, με ανάδειξη των προσεγγίσεων του πεδίου αστικής ανάπτυξης για τη διερεύνηση των κοινωνικών επιπτώσεων του αστικού σχεδιασμού. Η διερεύνηση συμπεριέλαβε ποιοτική επιτόπια έρευνα και μελέτες περίπτωσης σχετικά με κοινόχρηστους χώρους που αναδιαμορφώθηκαν με επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού κυρίως μετά το 1997 σε κεντρικές και προαστιακές περιοχές της πόλης της Αθήνας. Γενικότερος στόχος των εργασιών του έργου ήταν η συγκρότηση ενός σώματος θεωρητικών και εμπειρικών δεδομένων κατάλληλων για την επιστημονική υποστήριξη των παραδοτέων του έργου στο πρόγραμμα. Τα παραδοτέα είναι τα εξής είναι η συστηματική ανασκόπηση με δυνατότητα μετα-ανάλυσης στο πλαίσιο του αστικού προγραμματισμού και σχεδιασμού καθώς και η διατύπωση προτάσεων αναφορικά με τις κοινωνικές επιπτώσεις του αστικού σχεδιασμού και της βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων, ειδικότερα της πόλης της Αθήνας η οποία αποτέλεσε το παράδειγμα για το εν λόγω έργο.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για το σύνολο του έργου συμπεριέλαβε ανάλυση δευτερογενών και πρωτογενών δεδομένων που συλλέχτηκαν και δημιουργήθηκαν για τις ανάγκες της ερευνητικής εργασίας.

Συγκεκριμένα, στο έργο εξετάστηκαν τα εξής:

- **Οι επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού με συλλογή στοιχείων για την πόλη της Αθήνας και για επιλεγμένα διεθνή παραδείγματα, με ένταξή τους στον κατάλογο-μήτρα καταγραφής και τυπολογίας των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού που καταρτίστηκε με αυτή την προοπτική.** Βάσει αυτής της προεργασίας επιλέχτηκε μια σειρά χώρων επέμβασης αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού για τη διεξαγωγή μελετών περίπτωσης. Η **Περιοχή Μελέτης Α** περιλαμβάνει τέσσερεις πλατείες της κεντρικής περιοχής της Αθήνας, γειτονικές μεταξύ τους. Συγκεκριμένα πρόκειται για την πλατεία Ομόνοιας, την πλατεία Εθνικής Αντίστασης-Κοτζιά, την πλατεία Βαρβακείου Αγοράς και την πλατεία Μοναστηρακίου. Η **Περιοχή Μελέτης Β** περιλαμβάνει δύο πεζόδρομους που βρίσκονται στη ζώνη ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας, στην όμορη ζώνη της ευρύτερης περιοχής διεθνούς αρχαιολογικού και πολιτισμικού πάρκου της Αθήνας (Ακρόπολη, Ολυμπιείο έως Κεραμεικό, Μουσείο Ακρόπολης και Σύγχρονης Τέχνης) και γειτνιάζει με την παραδοσιακή οικιστική συνοικία της Πλάκας και την παλαιά συνοικία Μακρυγιάννη. Πρόκειται για την Διονυσίου Αρεοπαγίτου και Στρατηγού Μακρυγιάννη μαζί με το Νέο Μουσείο Ακρόπολης. Η **Περιοχή Μελέτης Γ** περιλαμβάνει την πρόσφατη κατασκευή του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα-Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ) στην έκταση του πρώην Ιππόδρομου Αθήνας η οποία γειτνιάζει με τον Όρμο Φαλήρου της μητροπολιτικής παραλιακής ζώνης. Η **Περιοχή Μελέτης Δ** περιλαμβάνει τον επιμήκη χώρο πρασίνου,

όμορο προς τη σιδηροδρομική γραμμή ΗΣΑΠ Πειραιά προς Αθήνα μεταξύ Λεωφόρου Κηφισού και σταθμό ηλεκτρικού Μοσχάτου και γειτονεύει με τη βιομηχανική περιοχή μεταξύ οδών Θεσσαλονίκης και Πειραιώς. Τέλος, η **Περιοχή Μελέτης Ε** περιλαμβάνει μια σειρά από κοινόχρηστους χώρους διάσπαρτους εντός αστικού ιστού στην περιοχή του Αγ. Ελευθερίου- Εργατικών Κατοικιών, η οποία γειτνιάζει με τη Λεωφόρο Κηφισού. Οι προαναφερόμενοι χώροι μελέτης αναδιαμορφώθηκαν με επεμβάσεις διαδοχικών και διαφορετικών διαδικασιών αστικού σχεδιασμού που εντούτοις η ολοκλήρωσή τους έλαβε χώρα κατά την περίοδο μετά την ψήφιση του νόμου 2508/1997 (ΦΕΚ Α124/13.6.1997) περί «Βιώσιμης οικιστικής ανάπτυξης των πόλεων και οικισμών της χώρας κτλ». Οι διαδικασίες ανάπλασης για τις περιπτώσεις μελέτης του έργου είναι οι εξής: ανοιχτός ή κλειστός, εθνικός ή διεθνής αρχιτεκτονικός διαγωνισμός (Ομόνοια, Μοναστηράκι, Αρεοπαγίτου, ΚΠΙΣΝ), δι' αυτεπιστασίας από την τεχνική υπηρεσία του δήμου (Μοσχάτο, Αιγάλεω), εργολαβία (Μοσχάτο), ανάθεση από το δήμο (Κοτζιά, Βαρβάκειος).

○ **Η κοινωνικο-δημογραφική ταυτοποίηση των γύρω περιοχών των αστικών επεμβάσεων προκειμένου να αναδειχτούν τα κοινωνικά/πληθυσμιακά σύνολα αναφοράς για την ένταξη των χωρικών επεμβάσεων στον αστικό δημόσιο χώρο της σύγχρονης πόλης στον τοπικό κοινωνικό αστικό ιστό, για ένα σύνολο συναφών ασικών επεμβάσεων.** Εξετάστηκε το ζήτημα της κοινωνικής μίξης για τις επιλεγμένες περιοχές μελέτης Α, Β, Γ, Δ και Ε, μέσα από την εξής οπτική: καθώς οι επιλεγμένες περιοχές μελέτης περίπτωσης αφορούν στο δημόσιο ανοιχτό χώρο της πόλης ο οποίος συνεπάγεται το δικαίωμα χρήσης για οποιονδήποτε, επιλέγεται η έννοια της κοινωνικής μίξης που επικεντρώνεται στην αστικότητα και την ετερογένεια και προσδιορίζεται από τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των κοινωνικών/πληθυσμιακών συνόλων. Το γενικότερο ζήτημα το οποίο τίθεται από την εργασία αυτή είναι κατά πόσο η κοινωνική σύνθεση των κοινωνικών/πληθυσμιακών συνόλων αναφοράς για τις επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού, με γεωγραφική κατανομή διασποράς ή, αντίθετα, συγκέντρωσης των στρωμάτων και ειδικών ομάδων πληθυσμού που προσδιορίζονται με κοινωνικο-δημογραφικές μεταβλητές, συμβάλλει ή όχι στη βελτίωση των συνθηκών ζωής σε τμήματα των μεγάλων σύγχρονων πόλεων. Η προσέγγιση στοχεύει στην ανάπτυξη εργαλείου για τη διαπίστωση και την παρακολούθηση των συσχετίσεων των κοινωνικών συνόλων αναφοράς για τον χώρο επέμβασης και για την περιοχή ένταξής του στον τοπικό κοινωνικό ιστό με τις αλλαγές του δημόσιου αστικού χώρου, στην περίπτωση συνόλων συναφών χωρικών επεμβάσεων που καθορίζονται στο πλαίσιο αστικής πολιτικής προγραμματισμού και σχεδιασμού αστικών επεμβάσεων, κυρίως σε τοπικό επίπεδο αυτοδιοίκησης και διακυβέρνησης.

○ **Η μεταβολή των χρήσεων γης που συνοδεύει τις αλλαγές του αστικού χώρου στο πλαίσιο της εξέτασης της επίδρασης του αστικού σχεδιασμού στη λειτουργική και χωρική οργάνωση της όμορης περιοχής ενός χώρου επέμβασης.** Με στόχο τη διαμόρφωση εργαλείου αστικού σχεδιασμού γίνεται επιτόπια καταγραφή των χρήσεων γης (πριν και μετά την αστική επέμβαση) και στατιστική και χαρτογραφική ανάλυση στη βάση κατηγοριοποίησης των γενικών και ειδικών χρήσεων γης. Ο αστικός σχεδιασμός είναι ένα ειδικό επίπεδο χωρικού και ολοκληρωμένου σχεδιασμού που αφορά συγκεκριμένα τμήματα του χώρου της σύγχρονης πόλης. Η εξέταση αναφέρεται στις μελέτες περίπτωσης Α, Β και Γ του έργου. Η διερεύνηση των

αναλυτικών χρήσεων γης και της μίξης τους, με αποτυπώσεις της πραγματικότητας σε τακτά χρονικά διαστήματα και με την κατάρτιση δεικτών παρακολούθησης των αλλαγών κατά είδος, ποσοστιαία μεγέθη και πλήθος των επιμέρους χρήσεων στα όμορα προς το χώρο μελέτης οικοδομικά τετράγωνα, επιτρέπει την αξιολόγηση των επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού σε οριοθετημένα τμήματα της πόλης, με κατεύθυνση την εκτίμηση της ελκυστικότητας και της ανάπτυξης της περιοχής σε άμεση συσχέτιση με τις αλλαγές του αστικού χώρου λόγω συγκεκριμένης επέμβασης.

○ **Η εμπορικότητα και η προσαρμογή των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε δημόσιους χώρους μετά την αστική ανάπλασή τους στο πλαίσιο της εξέτασης της καθημερινής ζωής με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μιας κεντρικής πλατείας της Αθήνας.** Με την καταγραφή όλων των κτιρίων, εγκαταστάσεων και εξυπηρετήσεων που βρίσκονται στο επίπεδο του ισογείου με πρόσωπο στις πλατείες της μελέτης περίπτωσης Α του έργου και την ανάλυση των καταγραφών σύμφωνα με την κωδικοποίησή τους κατά χρήσεις χρήσεων, η εργασία εντάσσεται στην προκαταρκτική φάση της επιτόπιας έρευνας με ερωτηματολόγιο που απευθύνθηκε στην ομάδα-στόχο των επιχειρηματιών και των εργαζόμενων σε όλους τους προαναφερόμενους επαγγελματικούς χώρους. Η αυτοτελής αυτή εργασία διερευνά την πραγματικότητα σχετικά με τις σημερινές καταγεγραμμένες οικονομικές δραστηριότητες των πλατειών και τις αλλαγές τους που εντοπίζονται από τις απαντήσεις των ερωτώμενων και στοχεύει στην εκτίμηση της καθημερινής ζωής που συνδέεται με την επιχειρηματικότητα και ειδικότερα με την εμπορικότητα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε πλατείας. Στοχεύει επίσης στην ανάδειξη του συνόλου των συγκεκριμένων πλατειών που συνιστά μια περίπτωση αναδιαμορφωμένων δημόσιων χώρων και βρίσκονται σε προνομιακή θέση στην καρδιά του ιστορικού και εμπορικού κέντρου μιας μεγάλης πόλης με μακραίωνη ιστορία όπως είναι η Αθήνα.

○ **Ο πολιτικός και επιστημονικός λόγος ο οποίος επιχειρεί να θεμελιώσει τη λογική των επεμβάσεων αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού σχετικά με την αναγκαιότητα, την κοινωνική αποδοχή και τις δυνατότητες και προοπτικές υλοποίησης των επεμβάσεων αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού.** Η μεθοδολογική προσέγγιση για τη διερεύνηση των ζητημάτων αυτών βασίστηκε στην καταγραφή, για τους χώρους των μελετών περίπτωσης του έργου Α, Β, Γ, Δ και Ε, η οποία έγινε με ημιδομημένες συνεντεύξεις και με ανασκόπηση δημοσιευμένου και αρχειακού υλικού, αφορά τις απόψεις και τις αντιλήψεις με βάση την εμπειρία και την οπτική δύο κατηγοριών εμπλεκόμενων δρώντων. Η μία κατηγορία είναι αυτή των δημόσιων φορέων λήψης αποφάσεων, σχεδιασμού και υλοποίησης των επεμβάσεων και η δεύτερη είναι αυτή των ειδικών επιστημόνων, μελετητών δημιουργών ή/και ερευνητών. Η διερεύνηση αποσκοπεί στην εύρεση των χαρακτηριστικών των υπό μελέτη αστικών επεμβάσεων κατ' είδος και εμβέλεια και στη στάθμιση των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων όσον αφορά κυρίως: στην κοινωνική τους διάσταση, στην ένταξή τους σε ευρύτερες αστικές στρατηγικές, στα πολεοδομικά πρότυπα και μοντέλα που διαπερνούν τον σχεδιασμό και την υλοποίησή τους και στις επιπτώσεις τους αναφορικά με τις «ωφελούμενες» ομάδες πληθυσμού. Επίσης, η διερεύνηση αποσκοπεί στην εύρεση των σημασιών των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού σύμφωνα

με τη θεματολογία που αναγνωρίζεται στο λόγο των προαναφερόμενων κατηγοριών εμπλεκόμενων δρώντων.

○ **Η σχέση ορισμένης ομάδας χρηστών αναδιαμορφωμένων χώρων με τις αστικές αναπλάσεις τους και τον δημόσιο αστικό χώρο.** Το συγκεκριμένο κοινωνικό σύνολο των ατόμων που δραστηριοποιούνται και εργάζονται εντός αναδιαμορφωμένου χώρου διερευνήθηκε με τη διεξαγωγή έρευνας πεδίου με δομημένο ερωτηματολόγιο που απευθύνθηκε στους ιδιοκτήτες, στελέχη ή υπάλληλοι όλων των επιχειρήσεων, των γραφείων υπηρεσιών κ.ά. στις τέσσερις πλατείες της μελέτης περίπτωσης Α. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 40 κλειστές και ανοιχτές ερωτήσεις κατανεμημένες σε τρεις ενότητες (Ι. Ο Ερωτώμενος, ΙΙ. Ο Επαγγελματικός Χώρος και η Επιχείρηση, ΙΙΙ. Αντίληψη του Ερωτώμενου για τον Κοινόχρηστο Χώρο, τη Γύρω Περιοχή στην οποία εντάσσεται αυτός και την Ανάπλασή του), εξειδικευμένη χαρτογραφική αναπαράσταση και συνοδευτική σελίδα ανά πλατεία. Ο σχεδιασμός και η κατάρτιση αυτών αποσκοπεί στην άντληση πληροφοριών με αναφορά στη γνώση, την αντίληψη και τις εμπειρίες των ερωτώμενων σχετικά με τους συγκεκριμένους χώρους, τις αναπλάσεις τους και τον αστικό δημόσιο ανοιχτό χώρο γενικότερα. Η ποσοτική ανάλυση αποσκοπεί στην εμπειρική εκτίμηση των κοινωνικών, οικονομικών και χωρικών επιπτώσεων των αστικών επεμβάσεων και εστιάζει στην εύρεση του συγκεκριμένου χαρακτήρα της κάθε πλατείας ξεχωριστά και του συνόλου αυτών ως μελέτη περίπτωσης σχετικά με: (α) την ανάπτυξη των επιχειρηματικών, ειδικότερα εμπορικών, υπηρεσιών κ.ά. δραστηριοτήτων που αφορούν στην αστική δημόσια και ιδιωτική λειτουργία των πλατειών εντός της πόλης και της κεντρικής της περιοχής σε σχέση με τις προγενέστερες αναπλάσεις αλλά και με τα πρόσφατα γεγονότα της οικονομικής και προσφυγικής κρίσης ώστε να σταθμιστούν οι επιδράσεις και οι διαφορετικές αιτίες τους, (β) τον προσδιορισμό και την εκτίμηση της περιοχής ένταξης των πλατειών με τη σημερινή τους κατάσταση στον τοπικό κοινωνικό αστικό ιστό, (γ) τον προσδιορισμό και την εκτίμηση της σημερινής χρήσης των πλατειών σύμφωνα με τις δραστηριότητες που συμβαίνουν εκεί, τη συχνότητά τους και τις κατηγορίες των χρηστών/επισκεπτών τους, (δ) τις αλλαγές αυτών μέσα στο χρόνο, (ε) τη κρίση για τα κύρια προβλήματα των χώρων, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους αναφορικά με τις προγενέστερες αναπλάσεις, σε σύνδεση με τις σχέσεις των ερωτώμενων με τους συγκεκριμένους δημόσιους χώρους και την επιχειρηματική/ επαγγελματική δραστηριοποίησή τους σε αυτούς, (στ) τη στάση των ερωτώμενων αναφορικά με τη συμμετοχή τους και τη διαβούλευση στο πλαίσιο διαδικασιών αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού για το χώρο και τη γύρω περιοχή του.

○ **Η κοινωνική μίξη, σχετικά με τους χώρους επέμβασης και τις περιοχές ένταξής τους στον κοινωνικό-αστικό ιστό στο πλαίσιο διερεύνησης των κοινωνικών επιπτώσεων των χωρικών επεμβάσεων, με την προσέγγισή της με όρους προβλήματος προς επίλυση μέσω μετα-ανάλυσης.** Επιχειρεί να καταρτίσει ένα μοντέλο μετα-ανάλυσης που να μπορεί να εφαρμοστεί σε ένα πεδίο ετεροειδούς παραγωγής μελετών και ερευνών με το οποίο συσχετίζεται το αντικείμενο του έργου. Για τον σκοπό αυτό, αποδείχτηκε σημαντικός ο εννοιολογικός προσδιορισμός των ζητημάτων για τη μελέτη με συστηματική ανασκόπηση και μετα-ανάλυση και του προβλήματος προς επίλυση με καθοριστικής σημασίας την ύπαρξη κατάλληλων δεδομένων. Επιλέχτηκαν έρευνες που έγιναν κατά το παρελθόν και αφορούν τους

χρήστες αστικών δημόσιων ανοιχτών χώρων πόλεων της Ευρώπης. Η εργασία επικεντρώθηκε στην εύρεση των ομάδων στόχου και ελέγχου σχετικά με τις χωρικές επεμβάσεις και των παραμέτρων συσχέτισης κοινωνικής θεώρησης και χωρικών δεδομένων ήδη αναδιαμορφωμένων ή υπό αναδιαμόρφωση δημόσιων ανοιχτών χώρων. Συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στις αντιληπτικές ταυτότητες του αστικού δημόσιου ανοιχτού χώρου των χρηστών / κατοίκων / σχεδιαστών / δημόσιων λειτουργών για την λήψη αποφάσεων οι οποίες καλύπτουν τις διαφορετικές εκφάνσεις της συνολικής λειτουργίας ενός αστικού δημόσιου ανοιχτού χώρου. Αναφορά γίνεται στη σημασία του χώρου για τον αστικό ιστό, στη σημασία του χώρου για την οργάνωση και λειτουργία της τοπικής κοινότητας, στη παράμετρο της ανθρώπινης ψυχο-φυσιολογίας και κοινωνικότητας, στην παράμετρο των εντός του χώρου ιδιοτήτων τεχνητού και φυσικού περιβάλλοντος που προκύπτουν από τον αστικό και αρχιτεκτονικό σχεδιασμό του κάθε χώρου και στην παράμετρο του κοινωνικού προφίλ του κοινού του χώρου. Το γενικό συμπέρασμα αφορά τη συσχέτιση δημογραφικών μεταβλητών με τις αντιληπτικές ταυτότητες όσον αφορά στην κοινωνική μίξη και την αστική ετερογένεια του αστικού δημόσιου ανοιχτού χώρου.

○ **Το πλαίσιο, οι άξονες αναφοράς των προτάσεων και οι προτάσεις για τη χρήση και την ανάπτυξη της διαδικασίας εκτίμησης των κοινωνικών επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού.** Από τη συνολική εμπειρική διερεύνηση του έργου στη βάση των μεθοδολογικών προσεγγίσεων, των ερευνητικών αποτελεσμάτων, των συμπερασμάτων και της επεξεργασίας εργαλείων που προέκυψαν από τις ερευνητικές εργασίες, συμπεραίνεται σαφώς η αναγκαιότητα ανάπτυξης πρακτικών για τη διαπίστωση και την παρακολούθηση των επιδράσεων στον αστικό ιστό από τις χωρικές επεμβάσεις οι οποίες υλοποιούνται με αστικό σχεδιασμό (urban design) και προσδιορίζονται στο πλαίσιο προγραμμάτων αστικής πολιτικής. Οι προτάσεις αναφέρονται: (α) στην προώθηση της ερευνητικής διάστασης του γενικότερου πλαισίου εργασιών αστικού σχεδιασμού και των προϊόντων τους, (β) στην προώθηση της οικολογικής-πολιτιστικής διάστασης της αστικής ανάπτυξης μέσω του αστικού σχεδιασμού, (γ) στην ενίσχυση των διαδικασιών αστικού σχεδιασμού μέσω της θεσμοθέτησης της μελέτης κοινωνικών επιπτώσεων για τις επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού, του εμπλουτισμού της διαδικασίας αρχιτεκτονικού διαγωνισμού, της διαδικασίας διερεύνησης με διαβούλευση της αναγκαιότητας και των προοπτικών των αστικών επεμβάσεων, και (δ) στην καθιέρωση διαδικασιών παρακολούθησης της πραγματικότητας σχετικά με τις αλλαγές του αστικού χώρου με μεθοδολογίες και εργαλεία για τη χρήσης, στο επίπεδο των δήμων, που στόχο έχουν τη διαπίστωση και την εκτίμηση (assessment) των κοινωνικών επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού.

Τα παραπάνω διαμόρφωσαν ένα σύνολο μεθοδολογιών και εργαλείων που εντάσσονται στο πλαίσιο των διεπιστημονικών προσεγγίσεων του αστικού χώρου. Εστιάζουν στον τρόπο και τη δυνατότητα διαπίστωσης και παρακολούθησης των επιπτώσεων από τις επεμβάσεις αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού που αλλάζουν τον χώρο της πόλης. Συγκεκριμένα, εξετάζονται κοινωνικά σύνολα και προσεγγίζεται ο τρόπος που αυτά συσχετίζονται με τις χωρικές αλλαγές στο επίπεδο τόσο των ίδιων των χώρων όσο και των περιοχών ένταξής τους στον τοπικό κοινωνικό και οικονομικό ιστό. Με την οπτική της ανάγκης ελέγχου του τρόπου ανάπτυξης της σύγχρονης πόλης με κριτήρια

βιωσιμότητας / αειφορίας, οι προτάσεις στη βάση των αποτελεσμάτων των ερευνητικών εργασιών του έργου επιδιώκουν την ένταξη των διεπιστημονικών προσεγγίσεων και πρακτικών στον προγραμματισμό και τον σχεδιασμό συνόλων όπως και μεμονωμένων αστικών επεμβάσεων.

Διεξαγωγή των ερευνητικών εργασιών

Η μελέτη αναφορικά με το θεματικό πλαίσιο των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού αποτέλεσε την **πρώτη φάση του έργου**. Έτσι, κατά το χρονικό διάστημα Ιούλιος-Οκτώβριος 2015, οι εργασίες του έργου ΠΕ5 είχαν ως στόχο την αποσαφήνιση της επιστημονικής θεματολογίας του και την εναρμόνιση των προπαρασκευαστικών εργασιών με το συνολικό ερευνητικό πρόγραμμα. Επίσης διαμορφώθηκε και προετοιμάστηκε η ομάδα βάσει του προγραμματισμού για την υλοποίηση των συμβατικών υποχρεώσεων και παραδοτέων. Διερευνήθηκε η συμμετοχή του κάθε ερευνητή στο έργο σε συνάφεια με τα ατομικά επιστημονικά ενδιαφέροντα και με τις δυνατότητες του ατομικού προγραμματισμού τους καθώς και με τις απαιτήσεις του έργου και του προγράμματος σύμφωνα με τον σχεδιασμό και το χρονοδιάγραμμά του. Προς αυτόν τον σκοπό, δημιουργήθηκε ένας φάκελος κοινής χρήσης των δεδομένων εργασίας της ομάδας στο Dropbox.

Επίσης, και κατά τη διάρκεια της επόμενης περιόδου έως τον Ιανουάριο 2016, ολοκληρώθηκαν, στο μεγαλύτερο μέρος τους, οι εργασίες της πρώτης φάσης έργου σχετικά με: - τη συλλογή στοιχείων από κεντρικούς δημόσιους φορείς κατόπιν έρευνας και συναντήσεων με τους εκπροσώπους φορέων (Διευθύνσεων της Περιφέρειας Αττικής, Υπηρεσιών του Δήμου Αθήνας, Διευθύνσεων του ΥΠΕΚΑ, της ΕΑΧΑ και άλλων αναπτυξιακών εταιρειών), - τη βιβλιογραφική και διαδικτυακή ανασκόπηση για τη συλλογή στοιχείων, - την εισαγωγή και επεξεργασία των δεδομένων αναφορικά με τις επεμβάσεις αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού στην ευρύτερη πόλης της Αθήνας και με παραδείγματα Ευρωπαϊκών και διεθνών προσεγγίσεων και επιλεγμένων εφαρμογών αναδιαμόρφωσης του αστικού περιβάλλοντος, και - τη προκαταρκτική και μεθοδολογική διερεύνηση για την επιλογή των χώρων μελετών περίπτωσης.

Στη **δεύτερη φάση εργασίας** επιχειρήθηκε η διερεύνηση των κοινωνικών επιπτώσεων των αστικών επεμβάσεων και βιώσιμης ανάπτυξης στο παράδειγμα της πόλης της Αθήνας και στο πλαίσιο ποιοτικής έρευνας πεδίου. Κατά το χρονικό διάστημα Ιανουάριος-Μάρτιος 2016, διεξάχθηκαν εργασίες καταγραφής χώρων και προετοιμασίας για επιτόπιες αναγνωριστικές και ποιοτικές έρευνες. Για τον σκοπό αυτό, έγινε καταρχάς μια εκτεταμένη παρουσίαση του έργου σε Power Point από την Επιστημονική Υπεύθυνη, στο πλαίσιο του ΕΚΚΕ και του προγράμματος, με διαπραγμάτευση των εννοιολογικών ενοτήτων, των πεδίων έρευνας και των θεματικών τους περιεχομένων βάσει των αποτελεσμάτων της μελέτης της πρώτης φάσης εργασίας. Στη συνέχεια και κατόπιν εργασιών της ομάδας έργου, επιλέχτηκαν οι χώροι μελέτης περίπτωσης στη βάση της επεξεργασίας της μήτρας και του καταλόγου καταγραφής και τυπολογίας των επεμβάσεων αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού που καταρτίστηκε με αυτό τον σκοπό. Διεξάχθηκαν αναγνωριστικές επισκέψεις σε όλους τους επιλεγμένους χώρους. Συγχρόνως ξεκίνησε μια διαδικασία διαβούλευσης των μελών της ερευνητικής ομάδας για την κατάρτιση Ερωτηματολογίου με κλειστές και ανοιχτές ερωτήσεις απευθυνόμενο σε ένα ερωτώμενο για κάθε εν ενεργεία

επαγγελματικό χώρο των τεσσάρων πλατειών της μελέτης περίπτωσης Α. Με προοπτική τη διεξαγωγή επιτόπιας έρευνας στο συγκεκριμένο αυτό κοινωνικό σύνολο, πραγματοποιήθηκε συστηματική καταγραφή, με επιτόπια αυτοψία, όλων των επαγγελματικών χώρων, εγκαταστάσεων και εξυπηρετήσεων επί και περιμετρικά, στο ισόγειο επίπεδο, των χώρων μελέτης και τα στοιχεία εισήχθησαν σε βάση δεδομένων. Από την άλλη, διεξάχθηκαν παράλληλες εργασίες των μελών της ομάδας έργου σχετικά με: τη συλλογή πρόσθετων στοιχείων για τους χώρους και τις επεμβάσεις των μελετών περίπτωσης, την ανασκόπηση της ελληνικής νομοθεσίας αναφορικά με τον χωρικό σχεδιασμό, καθώς και την προεργασία για τη μεθοδολογική προσέγγιση στο πλαίσιο ποιοτικής έρευνας βάσει οδηγού ημιδομημένης συνέντευξης απευθυνόμενης προς ειδικούς εμπλεκόμενους με το σχεδιασμό και τη λειτουργία των επιλεγμένων χώρων μελετών περίπτωσης.

Κατά την επόμενη χρονική περίοδο (Απρίλιος-Σεπτέμβριος 2016), διεξάχθηκε το μεγαλύτερο μέρος των επιτόπιων ερευνών.

Πραγματοποιήθηκε επιτόπια καταγραφή των χρήσεων κτιρίων σε όλα τα όμορα οικοδομικά τετράγωνα των χώρων των μελετών περίπτωσης Α, Β και Γ, με μεθοδολογία προσαρμοσμένη για τη χωρική ανάλυση στο πλαίσιο του έργου.

Πραγματοποίηθηκε η πιλοτική φάση της επιτόπιας έρευνας προς τους επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται εντός των αναδιαμορφωμένων χώρων και διορθώθηκε η διατύπωση ορισμένων ερωτήσεων του ερωτηματολογίου. Καταρτίστηκαν οι συνοδευτικές σελίδες του ερωτηματολογίου, μια σελίδα ανά πλατεία με σύντομη παρουσίαση του έργου, των στόχων της έρευνας και των κύριων χαρακτηριστικών της αναδιαμόρφωσης της κάθε πλατείας.

Η κύρια φάση έρευνας υλοποιήθηκε σταδιακά στις τέσσερις πλατείες της μελέτης περίπτωσης Α. Επιτεύχθηκε η συμπλήρωση ερωτηματολογίων στο συγκεκριμένο σύνολο της ομάδας στόχου σε ποσοστό 53 %. Η συμπλήρωση έγινε από ερευνητές της ομάδας έργου με δύο τρόπους, είτε με απευθείας συνέντευξη και συμπλήρωση του ερωτηματολογίου στο χώρο εργασίας του ερωτώμενου, είτε με την συμπλήρωσή του από τον ερωτώμενο, κατά τη διάρκεια ποικίλων χρονικών διαστημάτων, μερικών ωρών έως και περισσότερων ημερών, κατόπιν όλων των αναγκαίων διευκρινιστικών πληροφοριών που έδινε ο ερευνητής.

Παράλληλα, καταρτίστηκε ο Οδηγός Συνέντευξης προς εκπροσώπους φορέων αστικού σχεδιασμού, για την ανάλυση του πολιτικού και επιστημονικού λόγου στο πλαίσιο του έργου. Διεξάχθηκε διαβούλευση μεταξύ ερευνητών της ομάδας έργου, πραγματοποιήθηκαν προσωπικές επαφές με εκπροσώπους και υπευθύνους φορέων (ΕΜΠ, ΕΑΧΑ, ΚΙΠΣΝ, Δήμος Αθηναίων, Δήμος Αιγάλεω, Δήμος Καλλιθέας, Δήμος Μοσχάτου) και ξεκίνησε η ποιοτική έρευνα από ερευνητές της ομάδας έργου.

Επίσης, πραγματοποιήθηκε επιτόπια έρευνα παρατήρησης στη βάση του Οδηγού Οπτικής Παρατήρησης που καταρτίστηκε σε προηγούμενο ερευνητικό έργο του ΕΚΚΕ με προοπτική να ενταχθούν τα δεδομένα στην εργασία μετα-ανάλυσης στο πλαίσιο του έργου. Η έρευνα παρατήρησης διεξάχθηκε στο χώρο της μελέτης περίπτωσης Δ και σε ένα γειτονικό του χώρο ώστε να γίνει σύγκριση των αποτελεσμάτων.

Στην επόμενη περίοδο (Οκτώβριος 2016 - Φεβρουάριος 2017), σχεδιάστηκαν και διεξάχθηκαν εργασίες ανάλυσης των δευτερογενών και πρωτογενών δεδομένων που

συλλέχτηκαν και δημιουργήθηκαν για τις ανάγκες της όλης έρευνας. Πραγματοποιήθηκαν οι εξής εργασίες:

- Περιγραφική στατιστική και αλγοριθμική ανάλυση για την ομαδοποίηση των χωρικών μονάδων με κοινά χαρακτηριστικά βάσει των δευτερογενών δεδομένων σε % που συλλέχτηκαν από την εφαρμογή Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ σχετικά με τους χώρους μελέτης,

- Ανάλυση των κατανομών των μεγεθών σχετικά με τις χρήσεις γης των κτιριακών εγκαταστάσεων στο ισόγειο και στους ορόφους ανά οικοδομικό τετράγωνο για την όμορη περιοχή των χώρων μελέτης,

- Ανάλυση των κατανομών των μεγεθών σχετικά με τις χρήσεις όλων των χώρων επαγγελματικής κ.ά. δραστηριότητας στο ισόγειο με πρόσωπο στους χώρους μελέτης,

- Θεματική ανάλυση των κειμένων των συνεντεύξεων βάσει ημιδομημένου οδηγού συνέντευξης για τους χώρους μελέτης,

- Ανάλυση λόγου με ποιοτική προσέγγιση βιβλιογραφικού και αρχειακού υλικού για τους χώρους μελέτης,

- Συστηματική ανασκόπηση σχετικά με τις επιπτώσεις του αστικού σχεδιασμού και μετα-ανάλυση σχετικά με τις συσχετίσεις κοινωνικο/δημογραφικών μεταβλητών και τις ενότητες/ταυτότητες των δημόσιων ανοιχτών χώρων, και

– Ανάλυση των δεδομένων της επιτόπιας έρευνας με ερωτηματολόγιο για την κωδικοποίηση περιγραφικής στατιστικής για τους χώρους μελέτης.

Η **τρίτη φάση εργασίας** (Σεπτέμβριος 2016- Απρίλιος 2017) αφιερώθηκε, παράλληλα με τις εργασίες ανάλυσης, στην προετοιμασία και τη συγγραφή κειμένων για τη δημοσιοποίηση και τη διάχυση των ερευνητικών αποτελεσμάτων όπως και για την κατάρτιση των παραδοτέων του έργου. Αυτά περιλαμβάνουν την παρούσα Τελική Έκθεση με τις κύριες ερευνητικές εργασίες, στον Τόμο 1, και τις συνοδευτικές ερευνητικές εργασίες, στον Τόμο 2, βιβλίο όπως και μια σειρά εισηγήσεων, επιστημονικών ανακοινώσεων και άρθρων.

Καλλισθένη Αβδελίδη

Επιστημονική Υπεύθυνη του Έργου

15/5/2017

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ, ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ

Καλλισθένη Αβδελίδη

1.1. ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΣΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

Στόχος των εργασιών του έργου είναι η εμπειρική διερεύνηση για την κοινωνική θεώρηση των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού στη σύγχρονη πόλη με παράδειγμα την πόλη της Αθήνας. Τα επιμέρους αντικείμενα των εργασιών προέκυψαν από τη θεωρητική προσέγγιση του θέματος *Κοινωνικές επιπτώσεις του αστικού σχεδιασμού και σχεδιασμού βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων* όπως και από τα παραδοτέα που προβλέφθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος. Το μελετητικό και ερευνητικό εύρος των εργασιών προσδιορίστηκε από τα χρονικά και χρηματοδοτικά δεδομένα και τις προδιαγραφές του έργου σε συνδυασμό με τις επιστημονικές εξειδικεύσεις των μελών της ομάδας έργου.

1.1.1. Εννοιολογικές ενότητες, πεδία έρευνας και θεματικά περιεχόμενα του έργου

Στην προσέγγιση αυτή εντάχθηκε αρχικά η ανάγκη αποσαφήνισης των πεδίων διερεύνησης με τις εννοιολογικές ενότητες και τα περιεχόμενά τους τα οποία είναι: *ο αστικός σχεδιασμός, η βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων, οι κοινωνικές επιπτώσεις από τις αλλαγές του χώρου της πόλης* και *οι αστικές επεμβάσεις στο χώρο της πόλης της Αθήνας.*

Στη βάση αυτή, αναδείχθηκαν ως σημαίνοντα σημεία για το έργο:

- τα αστικά φαινόμενα και η ανάγνωση της πραγματικότητάς τους,
- οι επιστημονικές-τεχνικές μέθοδοι και τα εργαλεία για την ανάλυση των δεδομένων αυτής της ανάγνωσης,
- οι διαδικασίες σχεδιασμού, η ανάλυση της παραγωγής επιστημονικού και πολιτικού λόγου σχετικά με αυτές και η ένταξη επιστημονικών και διεπιστημονικών δεδομένων και ερευνητικών αποτελεσμάτων σε αυτές,

- οι επιδράσεις των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού και η αξιολόγησή τους με τη διαπίστωση και την παρακολούθηση με κοινωνικά δεδομένα των επιπτώσεών τους.

Κάθε επέμβαση στον χώρο της πόλης συνδυάζεται με την καταγραφή και την κατανόηση των *αστικών φαινομένων*. Κάθε επέμβαση αστικού σχεδιασμού καλείται να υλοποιήσει, στο φυσικό χώρο, επιλογές αστικής πολιτικής στη βάση ρυθμίσεων και διαδικασιών που απαντούν στα ζητήματα που προκύπτουν από την ανάγνωση και την ερμηνεία των αστικών φαινομένων.

Τέτοια φαινόμενα συνδέονται, γενικότερα, με τις μεγεθύνσεις του αστικού περιβάλλοντος -του δομημένου χώρου, του πληθυσμού και των δραστηριοτήτων του, ή και με τη συρρίκνωση αυτών, όπως συμβαίνει σήμερα με τις δραστηριότητες λιανικού εμπορίου και με τις πολιτιστικές-εκπαιδευτικές δραστηριότητες μεταξύ άλλων. Συνδέονται επίσης με τη γεωγραφική και τη κοινωνική κινητικότητα ατόμων, ομάδων ατόμων και μεγαλύτερων πληθυσμιακών συνόλων, ή με τις αλλαγές στη σύνθεση του τοπικού πληθυσμού, στις χρήσεις γης, στα οικονομικά μεγέθη σχετικά με τα αστικά ακίνητα και τα αγαθά εν γένει, κ.ο.κ. Τα αστικά φαινόμενα αφορούν στον τρόπο και την ποιότητα ζωής, σε σχέση με τα καθημερινά και τα έκτακτα δρώμενα, γεγονότα και ρυθμούς που εντοπίζονται σε μια συγκεκριμένη πόλη. Ορισμένα δεδομένα αυτών γίνονται αναγνώσιμα με τη χωρική ανάλυση ως διακριτά στο φυσικό χώρο της πόλης και άλλα προσδιορίζονται με μεγαλύτερη σαφήνεια κοινωνιολογικά, καθώς όλα συνδέονται με μετασχηματισμούς της αστικής κοινωνίας [1].

Στη σύγχρονη πόλη διαμορφώνονται καταστάσεις σχετικές με το ένα ή το άλλο αστικό φαινόμενο και παρατηρείται η όξυνση του φαινομένου σε μια πόλη ή στο τμήμα μιας άλλης πόλης. Για την ανάγνωσή τους, και με προοπτική την συνολική προσέγγιση στον σχεδιασμό του αστικού περιβάλλοντος, ζητούμενο είναι η κατά το δυνατό υπέρβαση των αλληλοεπικαλύψεων στα δεδομένα έρευνας και μελέτης τους. Ζητούμενο είναι επίσης η αποσαφήνιση των αιτιών και των επιπτώσεων όταν αυτές γίνονται δυσδιάκριτες αναμεταξύ τους τόσο στον πολιτικό όσο και στον επιστημονικό λόγο υποστήριξης ή άσκησης κριτικής στις επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού. Για την εύρεση κατάλληλων εργαλείων, θεωρούμε απαραίτητη την ανάπτυξη διεπιστημονικών μεθοδολογιών ανάλυσης της διαμόρφωσης και των μετασχηματισμών της ρευστής πραγματικότητας της πόλης. Στο πλαίσιο τέτοιων μεθοδολογιών, ο προσδιορισμός των αστικών φαινομένων με μεταβλητές και δείκτες που προκύπτουν από θεωρητικές και εμπειρικές διερευνήσεις δύναται να φωτίσει ορισμένες σύνθετες πτυχές χωρικής και

1 Ένα ενδεικτικό παράδειγμα τέτοιου προσδιορισμού είναι αυτό των ζητημάτων της κατοικίας που, στην περίπτωση της Αθήνας, λειτούργησε κυρίως ως έναυσμα για την κοινωνική ενσωμάτωση μετά από μετακινήσεις πληθυσμών (προσφυγικού, μεταναστευτικού και αγροτικής εξόδου) και την ιδιωτική λύση του στεγαστικού προβλήματος από την οποία προέκυψαν ιδιαίτερες μορφολογικές εκφάνσεις του πολεοδομημένου ιστού των Ελληνικών πόλεων στη βάση της κοινής αστικής ιστορίας τους (βλ. επίσης Αβδελίδη 2010: Κεφάλαιο 6). Κατά συνέπεια, στις βιβλιογραφικές αναφορές με εξειδίκευση σε θέματα πολεοδομίας και χωρικού σχεδιασμού, το αστικό αυτό φαινόμενο συναντάται κυρίως ως κοινωνιολογική ανάγνωση, ανάλυση και ερμηνεία.

κοινωνικής περιγραφής [2] τους με ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα ανάλυσης πέρα από την αφηγηματική ανασκόπησή τους.

Σε ότι αφορά το θέμα των *επιστημονικών-τεχνικών μεθόδων και εργαλείων διεπιστημονικής έρευνας*, επιδίωξη των εργασιών που παρουσιάζονται στους δύο τόμους του έργου[3] είναι να συμβάλλουν προς αυτή την κατεύθυνση. Θα παρατηρήσουμε ότι οι αναλυτές του αστικού χώρου αναπτύσσουν ή αναπαράγουν δεδομένα περιγραφής, ανάλυσης και ερμηνείας σχετικά με τον δομημένο χώρο αλλά και με το πλαίσιο παραγωγής του που έχει κοινωνικο-οικονομικούς και πολιτικούς προσανατολισμούς και περιεχόμενα. Για την ανάλυση των επεμβάσεων στο χώρο της πόλης, αναδεικνύεται έτσι συχνά, ως κύριο, το ζήτημα των διαδικασιών προγραμματισμού και σχεδιασμού. Οι διαδικασίες αυτές στη σύγχρονη πολεοδομία αφορούν όλες τις φάσεις από τη διαμόρφωση των αρχικών ιδεών έως τη μελέτη, την υλοποίηση των επεκτάσεων και των μεταμορφώσεων τμημάτων της πόλης ή σημειακών βελτιώσεων του υπάρχοντος ιστού και την παρακολούθηση των επιδράσεών τους στην κοινωνία. Αυτές αφορούν τόσο τις επεμβάσεις στο κτιριακό απόθεμα και στους ανοιχτούς χώρους μιας πόλης μαζί με το αστικό και περιαστικό φυσικό τους περιβάλλον, όσο και τα μεγάλα έργα για τις υποδομές της, όπως οδοποιία, υπόγειος και υπέργειος σιδηρόδρομος, δίκτυο παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, τηλεπικοινωνιών κτλ.

Προς αυτή την κατεύθυνση, σημαντική είναι η εύρεση και η ένταξη της συνέχειας στην ανάγνωση, την ανάλυση και την ερμηνεία της πραγματικότητας όπως και στις ρυθμίσεις για την επεξεργασία και για τη χρησιμοποίηση ερευνητικών αποτελεσμάτων στις διαδικασίες σχεδιασμού του χώρου της σύγχρονης πόλης.

---

[2] Υπό την έννοια της συγκεκριμένης σημασίας που αποδίδεται στο φαινόμενο, στα μέσα που χρησιμοποιούνται για την συλλογή των στοιχείων περιγραφής και οριοθέτησής του ως αντικείμενο μελέτης.

3 Το παρόν τεύχος Τόμος 1 περιλαμβάνει τις κύριες ερευνητικές εργασίες με: (α) τον πρόλογο που εκπονεί η επιστημονική υπεύθυνη του έργου για να παρουσιάσει την επιστημονική θέση, το πλαίσιο του έργου με τις επιμέρους εργασίες που εκπονήθηκαν και τον τρόπο διεξαγωγής του, και (β) τα κείμενα παρουσίασης των επιμέρους εργασιών που εκπονήθηκαν από τους συγγραφείς και κύριους ερευνητές τους μαζί με τα παραρτήματα των ερευνητικών διεργασιών τους. Στο κείμενο της κάθε επιμέρους εργασίας περιλαμβάνονται τα εξής: (1) οι συντελεστές για την συγγραφή, τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της κάθε ερευνητικής εργασίας ξεχωριστά, (2) οι επιμέρους στόχοι και οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις της εργασίας, (3) η αναφορά, η παρουσίαση ή/ και η ένταξη των πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων που συλλέχτηκαν, εισήχθησαν σε αρχεία δεδομένων, αναλύθηκαν και ερμηνεύτηκαν στο πλαίσιο των επιμέρους εργασιών με ποιοτική μελέτη, επιτόπια έρευνα, επιτόπια εξειδικευμένη αποτύπωση και με έρευνα σε εξειδικευμένες πηγές δεδομένων -αρχειακών, απογραφικών, χαρτογραφικών και μαθηματικών πληροφορικών εφαρμογών και προγραμμάτων-, (4) τα επιμέρους ερευνητικά αποτελέσματα που αποκτήθηκαν από την κάθε εργασία στο πλαίσιο του συνολικού εγχειρήματος του έργου, (5) τα συμπεράσματα όπως και οι προτάσεις που διατυπώθηκαν στη βάση των επιμέρους ερευνητικών αποτελεσμάτων, ώστε να συμβάλλουν, μέσα από την ειδική σκοπιά τους, στο όλο εγχείρημα του έργου για μια διεπιστημονική προσέγγιση των κοινωνικών επιπτώσεων του αστικού σχεδιασμού, και (6) η επεξεργασία, στο βαθμό που αυτό πραγματοποιήθηκε από ορισμένες εκ των εργασιών, των εργαλείων για τη διαπίστωση και την παρακολούθησή τους (των κοινωνικών επιπτώσεων του αστικού σχεδιασμού). Ο Τόμος 2 περιλαμβάνει μια σειρά εργασιών που συνοδεύουν το σώμα των αποτελεσμάτων του έργου στο σύνολό του: (α) τα κείμενα των ημι-δομημένων συνεντεύξεων και τους πίνακες και τα γραφήματα της στατιστικής ανάλυσης των συνεντεύξεων με ερωτηματολόγιο, όπως και (β) μια σειρά δημοσιευμάτων που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της διεκπεραίωσης των εργασιών του έργου.

Στο πλαίσιο αυτό, η προσέγγιση των κοινωνικών επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού μπορεί να γίνει σε διαφορετικά επίπεδα προσδιορισμού τους, με την συλλογή διαφορετικών στοιχείων περιγραφής, ανάλυσης και ερμηνείας τους, αλλά σε συμπληρωματικά πεδία θεωρητικής και εμπειρικής διερεύνησης για την επιχειρησιακή διαπίστωση και παρακολούθησή τους. Σε γενικές γραμμές, αυτά αφορούν, από τη μία μεριά και κατά κύριο λόγο, στοχευμένα προγράμματα και ειδικές ρυθμίσεις χωρικού ή ολοκληρωμένου χαρακτήρα και η προσέγγιση εστιάζει στη θεσμική υπόσταση αυτών και στον τρόπο εφαρμογής τους. Από την άλλη, αυτά αφορούν, κατά κύριο λόγο, την πραγματική χρήση που κάνουν οι κάτοικοι, οι εργαζόμενοι και οι επισκέπτες των αναδιαμορφωμένων ή υπό αναδιαμόρφωση αστικών χώρων αλλά και της γύρω περιοχής τους. Αφορά επίσης τον τρόπο αντίληψης και ταύτισης του χώρου, των ιδιοτήτων του και των αλλαγών του, όπως και της περιοχής που τον περιβάλλει, τόσο από τον αστικό πληθυσμό (χρήστες, κάτοικοι, εργαζόμενοι, επισκέπτες, αντιπροσωπευτικοί φορείς και συλλογικότητες κτλ) όσο και από τους εμπλεκόμενους δρώντες στο επίπεδο λήψης αποφάσεων, έρευνας, μελέτης και υλοποίησης των αστικών επεμβάσεων και παραγωγής του χώρου της πόλης.

Οι κοινωνικές επιπτώσεις αναφέρονται σε όλες τις εκφάνσεις του τρόπου ζωής ατόμων ή ομάδων ατόμων με τις οποίες συσχετίζεται ο προγραμματισμός, ο σχεδιασμός, η υλοποίηση μιας αστικής επέμβασης και η λειτουργία του αστικού χώρου πριν και μετά τις αλλαγές του από την αστική επέμβαση. Μια επέμβαση στο χώρο της πόλης μπορεί να αλλάξει την ισορροπία δημόσιου και ιδιωτικού χώρου, την ισορροπία κλειστού και ανοιχτού χώρου ή φυσικού και τεχνητού χώρου, το βαθμό αστικότητας και κοινωνικής μίξης από την άποψη της σύνθεσης πληθυσμιακών συνόλων σε αναφορά με το χώρο επέμβασης και την περιβάλλουσα αστική περιοχή του, τα είδη και τα ποσοστιαία μεγέθη των χρήσεων γης[4], τις αξίες γης, τις υπηρεσίες προς τον πολίτη και τις αστικές υποδομές, την εμπορικότητα[5], την κεντρικότητα, την αισθητική και τη συμβολικότητα του χώρου και της περιοχής, το πλήθος και το είδος των ατομικών και συλλογικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται εκεί, την εν γένει οργάνωση της σύγχρονης πολιτιστικής, πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής εκεί. Προφανώς οι χρήσεις ενός αστικού χώρου δημιουργούνται από τους ανθρώπους κάθε στιγμή ενώ ο δομημένος χώρος παράγεται στη βάση σύνθετων ενεργειών σε πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και τεχνικό επίπεδο[6] και μπορεί να παραμείνει αμετάβλητος για μεγάλο διάστημα ακόμη και για αιώνες. Ωστόσο, η λειτουργία ενός αστικού χώρου μέσα στην πόλη συνδέεται κατά πρώτον με τις ανάγκες του γενικού αστικού πληθυσμού και των ειδικών ομάδων που συνθέτουν την καθημερινότητα του χώρου.

[4] Για την ανάλυση, τα αποτελέσματα, τα συμπεράσματα και τις συγκεκριμένες προτάσεις για τη διαπίστωση των μεταβολών των χρήσεων γης βλ. Κεφάλαιο 3 του παρόντος (Γεμενετζή, 2017, υπό δημοσίευση).

[5] Για τη μελέτη της προσαρμογής των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε δημόσιους χώρους μετά τις αστικές αναπλάσεις βλ. Κεφάλαιο 5 του παρόντος (Γκόρτσος, 2017, υπό δημοσίευση).

[6] Για τη θεματική και μεθοδολογική προσέγγιση σχετικά με το ζήτημα του πολιτικού και επιστημονικού λόγου που σχετίζεται με τις επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού βλ. Κεφάλαιο 5 του παρόντος (Βιτοπούλου, Βλαστού, 2017, υπό δημοσίευση).

1.1.2. Προσέγγιση της συνολικής λειτουργίας ενός αστικού χώρου στο πλαίσιο του αστικού σχεδιασμού

Ο σχεδιασμός του χώρου της πόλης που στοχεύει στην επίτευξη καλύτερων κοινωνικών συνθηκών και ποιότητας ζωής στο περιβάλλον της σύγχρονης πόλης, είναι σημαντικό να βασίζεται τόσο σε θεωρητικά όσο και σε εμπειρικά δεδομένα που να συσχετίζουν τις κοινωνικές εμπειρίες στη σύγχρονη αστική ζωή με τον χώρο που χρησιμοποιούν οι κάτοικοι, οι εργαζόμενοι και οι επισκέπτες μιας πόλης.

Τόσο ο χρήστης όσο και ο σχεδιαστής ή ο δημόσιος λειτουργός λήψης αποφάσεων αντιλαμβάνεται έναν αστικό (δημόσιο ανοιχτό) χώρο δυναμικά. Για να εκφράσει την άποψή του, ταυτίζει τον ίδιο τον χώρο ποικιλοτρόπως και σε διαφορετικές κλίμακες θεώρησης: ως χωρική οντότητα, ως αστική περιοχή, ως θεώρηση της τοπικής ζωής, ως αξιολόγηση των υπηρεσιών, περιγράφοντας τις δραστηριότητες και τις λειτουργίες που γίνονται ή δύναται να γίνουν, συσχετίζοντας με ατομικές ή συλλογικές κοινωνικο-οικονομικές ανάγκες και προσδοκίες, προτείνοντας συγκεκριμένη υποδομή, αναπαριστώντας τα χαρακτηριστικά του φυσικού τοπίου, παρατηρώντας άτυπες-μη προδιαγραμμένες χρήσεις, νιώθοντας μαζί με το κοινό-χρήστη του χώρου, δια μέσου προσωπικών προτιμήσεων ή ενοχλήσεων για τη χρήση του χώρου και το κοινό του και σε σχέση με το κοινωνικό[7], μορφωτικό και οικονομικό υπόβαθρό του. Επομένως, τα θέματα που αφορούν τους κανόνες σχεδιασμού αστικών (δημόσιων ανοιχτών) χώρων αφορούν διάφορες '*ταυτότητες*', δηλαδή ενότητες συνολικών ιδιοτήτων που χαρακτηρίζουν έναν αστικό (δημόσιο ανοιχτό) χώρο που έχει αναδιαμορφωθεί ή πρόκειται να αναδιαμορφωθεί.

Αυτές οι ταυτότητες μπορούν να διερευνηθούν ανεξάρτητα, προσεγγίζοντας το κάθε σχετικό ζήτημα με τη μία ή την άλλη ταυτότητα μέσω έγκυρης και κατάλληλης μεθόδου συλλογής πληροφορίας σχετικής με τα περιεχόμενα που αφορούν το συγκεκριμένο ζήτημα το οποίο επιλέγεται να εξεταστεί. Οι μελέτες, οι παρατηρήσεις, οι καταγραφές και οι μέθοδοι κοινωνικής επιτόπιας έρευνας σε ομάδες – στόχους (ομάδες γενικού ή ειδικού αστικού πληθυσμού)[8] παράγουν δεδομένα τα οποία, μετά την εξειδικευμένη κατηγοριοποίησή τους, επιτρέπουν την ανάλυση και την εξέταση της κάθε περίπτωσης ανοιχτού χώρου και της κάθε μεταβολής του ξεχωριστά. Το πλαίσιο των προδιαγραφών της μελέτης ή της έρευνας όπως και της ομάδας έργου και της εξειδίκευσης των μελών της παρεμβαίνει ώστε να αποσαφηνιστεί το επίπεδο διερεύνησης και παραγωγής της προστιθέμενης γνώσης. Κατά τη διαδικασία προκαταρκτικής έρευνας και μελέτης στο πλαίσιο αστικού σχεδιασμού, οποιαδήποτε κατηγορία[9] μπορεί να οριστεί ως δείκτης σε σχέση με τον σκοπό, τα μέσα και την

7 Η μετα-ανάλυση έδειξε ότι τα κύρια δημογραφικά χαρακτηριστικά των χρηστών περισσότερων τύπων χώρων και διαφορετικών πόλεων της Ευρώπης, που είναι το φύλο και η ηλικία, έχουν χαμηλή συσχέτιση με τις διάφορες αντιληπτικές ταυτότητες της συνολικής λειτουργίας ενός αστικού δημόσιου ανοιχτού χώρου στο σύγχρονο αστικό περιβάλλον. Και, επομένως, το συμπέρασμα της εργασίας αυτής συνηγορεί υπέρ της θεώρησης της κοινωνικής μίξης για τον δημόσιο χώρο της σύγχρονης πόλης, βλ. παρακάτω Κεφάλαιο 7 (Αβδελίδη, Μάσσου, 2017β υπό δημοσίευση) και επόμενο Κεφάλαιο 2 (Αβδελίδη, Μάσσου, 2017α υπό δημοσίευση) του παρόντος.

8 Βλ. Αβδελίδη, 2009.

9 Βλ. τους ειδικούς πίνακες που διαμορφώθηκαν ως ένα σύστημα που οργανώνει την περιγραφή των αστικών (δημόσιων ανοιχτών) χώρων με την εξειδικευμένη κατηγοριοποίηση των θεωρητικών θεμάτων

επιλεγμένη μεθοδολογία προσέγγισης του ερευνητή, του σχεδιαστή ή του φορέα λήψης αποφάσεων (εξ'ολοκλήρου ή/και εν μέρει δημόσιος ή/και ιδιωτικός). Τα ζητήματα που αποτελούν αντικείμενο ενδιαφέροντος του παρόντος έργου σχετίζονται με περισσότερες διαστάσεις του αστικού σχεδιασμού, την κοινωνική, τη χωρική, την πολιτική και τη διεπιστημονική. Άλλοι τεχνικοί παράγοντες ή παράμετροι αναφορικά με διάφορα επίπεδα, λιγότερο ή περισσότερο σύνθετα, του αστικού σχεδιασμού και της διαπίστωσης και παρακολούθησης των κοινωνικών επιπτώσεων τους, όταν εφαρμόζονται οι θεσμοθετημένες ή και οι άτυπες διαδικασίες μελέτης και υλοποίησης των έργων, μπορούν να επεξεργαστούν ως δείκτες για την προσέγγιση της εξισορρόπησης των κοινωνικών και οικονομικών εκφάνσεων που αρθρώνονται σε διάφορα επίπεδα της συνολικής λειτουργίας του αστικού (δημόσιου ανοιχτού) χώρου στην σύγχρονη πόλη.

Ένα ζήτημα που τίθεται είναι ποιοι θεωρούνται χρήστες ενός αστικού (δημόσιου ανοιχτού) χώρου ώστε να ληφθούν υπόψη οι αντιλήψεις τους και οι σημασίες που αυτοί του προσδίδουν. Σχετικά με αυτό, δεν μπορεί να παρακαμφθεί το γεγονός ότι ο χώρος αυτός διαμορφώθηκε στο παρελθόν μέσα από την ιστορική εξέλιξη του αστικού ιστού της πόλης και τις παρελθούσες διαδικασίες παραγωγής του, λειτουργεί σήμερα και χρησιμοποιείται ή δεν χρησιμοποιείται για διάφορους λόγους, ενώ πρόκειται να αναδιαμορφωθεί διαδοχικά στο μέλλον, με νέες μορφές σχεδιασμού και παραγωγής του αστικού χώρου, ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής των κατοίκων της πόλης. Έτσι χρήστες ενός χώρου ήταν οι κάτοικοι που επέλεξαν τη θέση του, όπως ήταν επίσης οι κάτοικοι που κατά καιρούς τον μετέτρεψαν, χρήστες είναι οι σημερινοί πολίτες πουν το χρησιμοποιούν όταν συχνάζουν σε αυτόν ή τον επισκέπτονται ευκαιριακά, δυνητικοί χρήστες είναι οι κάτοικοι που δεν χρησιμοποιούν σήμερα τον χώρο αλλά μπορεί να τον χρησιμοποιήσουν στο μέλλον όπως δυνητικοί χρήστες είναι και οι μελλοντικοί κάτοικοι της πόλης που θα χρησιμοποιήσουν και θα μετατρέψουν τον ίδιο χώρο. Επομένως για να προσδιοριστεί ένα κοινωνικό/πληθυσμιακό σύνολο σε σχέση με έναν αστικό χώρο που αποτελεί αντικείμενο αστικής επέμβασης και για το οποίο επιδιώκεται η διαπίστωση και η εκτίμηση των κοινωνικών επιπτώσεων των αλλαγών του, υπάρχουν δύο επίπεδα κοινωνιολογικής και ανθρωπολογικής προσέγγισης, αυτή του γενικού κοινού και αυτή του ορισμένου κοινού σχετικά με μια επιλεγμένη περίπτωση μελέτης. Το γενικό κοινό προσδιορίζεται με τα δεδομένα της σύνθεσης του πληθυσμού μιας πόλης και των τμημάτων αυτής όπως και της γύρω περιοχής ενός αστικού (δημόσιου ανοιχτού) χώρου. Το ορισμένο κοινό προσδιορίζεται ως πληθυσμός- χρήστες (ή ακόμη και μη χρήστες) του χώρου και εκτιμάται η κοινή χρήση από το εύρος των διαφορετικών χρήσεων (Αβδελίδη, 2009: 154-155). Στην εργασία «Προσέγγιση μέσω μετα-ανάλυσης της σχέσης 'κοινωνική μίξη και αλλαγές του αστικού δημόσιου χώρου'» επιδιώχθηκε να εκτιμηθεί η συσχέτιση δημογραφικών μεταβλητών που προσδιορίζουν ανθρωπολογικά αλλά και κοινωνικά το γενικό πληθυσμό και το γενικό κοινό αστικών δημόσιων ανοιχτών χώρων στη σύγχρονη πόλη, με δεδομένα της χρήσης μιας σειράς περιπτώσεων τέτοιων χώρων σε πόλεις της Ευρώπης, ώστε να συνταχθεί το συμπέρασμα κατά πόσο η κοινή χρήση συσχετίζεται με την κοινωνική μίξη, βλ. Κεφάλαια 2 (Αβδελίδη, Μάσσου, 2017α) και 7 (Αβδελίδη, Μάσσου, 2017β) του παρόντος τόμου.

σχετικά με την κοινωνική θεώρηση στις διαδικασίες αστικού σχεδιασμού και των εμπειρικών αποτελεσμάτων του έργου RUROS (Avdelidi, 2004: 42-46).

Γενικότερα προτείνεται η προσέγγιση της συνολικής λειτουργίας ενός αστικού χώρου στο πλαίσιο της εμπειρικής διερεύνησης των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού και της μεθοδολογικής προσέγγισης για τη διαπίστωση και την απαρκολούθηση των κοινωνικών επιπτωσεών τους παίρνωντας υπόψη τις εξής διαστάσεις του αστικού δημόσιου χώρου (βλ. επίση της Εικόνες 1 και 2):

- Η σημασία του χώρου στον αστικό ιστό (παράμετρος του τόπου),
- Η σημασία του χώρου στην τοπική κοινότητα (παράμετρος της οργάνωσης και των δραστηριοτήτων της τοπικής κοινότητας),
- Οι σημερινές χρήσεις του χώρου (παράμετρος της ανθρώπινης ψυχο-φυσιολογίας και κοινωνικότητας),
- Τα χαρακτηριστικά του ίδιου του χώρου (παράμετρος των ιδιοτήτων και προδιαγραφών που προκύπτουν από χωρικό σχεδιασμό),
- Οι σημερινές κατηγορίες χρηστών του χώρου (παράμετρος του κοινωνικού προφίλ της ανθρώπινης παρουσίας στον χώρο.

Εικόνα 1. Σχήμα μεθοδολογικής προσέγγισης για την ανάλυση που στοχεύει στην σύνδεση του κοινωνικού και του φυσικού στη διαδικασία σχεδιασμού των αστικών δημόσιων ανοιχτών χώρων.

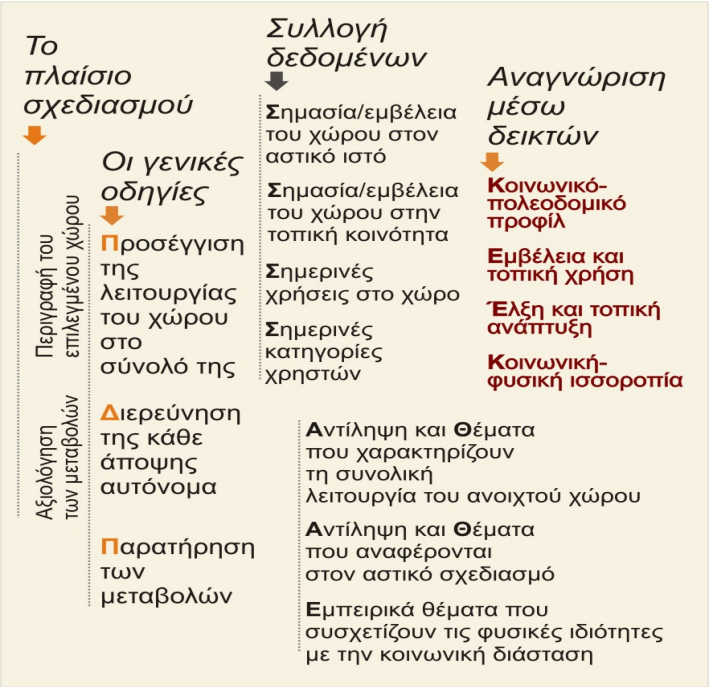

Πηγή: Κ. Αβδελίδη, 2017 (Avdelidi 2004: 42).

Εικόνα 2. Δείκτης για την τοπικής ή υπερτοπικής εμβέλειας χρήση αστικών δημόσιων ανοιχτών χώρων (Ευρώπης)

Θέμα:
Εμβέλεια του χώρου με βάση την τοπική χρήση

Μέτρηση:
- Ποσοστό των χρηστών που κατοικούν στην περιοχή γύρω από τον ανοιχτό χώρο

	Κάτοικοι της περιοχής %	Κάτοικοι άλλων περιοχών %
Επικρατέστερη η τοπική εμβέλεια		
1 Karaiskaki square	**71**	29
4 Makedonomahon square	**52**	48
5 Kritis square	**71**	29
8 Jardin de Pérolles	**71**	29
9 Petazzi square	**86**	14
10 IV Novembre square	**68**	32
14 Peace Garden	**75**	26
15 Barker's Pool	**82**	18
16 Florentiner Platz	**60**	40
Επικρατέστερη η υπερ-τοπική εμβέλεια		
2 Sea Shore	38	**62**
7 Place de la Gare	48	**52**
12 All Saints passage	37	**63**
13 Silver street	24	**76**
17 Bahnhofsplatz	44	**56**

Πηγή: Κ. Αβδελίδη, 2017 (Avdelidi 2004: 43).

1.2. ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

1.2.1. Το ζήτημα της ορολογίας σχετικά με την ανάπτυξη της σύγχρονης πόλης και τον σχεδιασμό του χώρου της

Στην πολεοδομική επιστημονική ορολογία όπως και στην πολεοδομική νομοθεσία, χρησιμοποιούνται μια σειρά διαφορετικών όρων για τις επεμβάσεις στο χώρο της πόλης όταν αυτές προκύπτουν από διαδικασίες αστικού προγραμματισμού και σχεδιασμού. Οι όροι *αστικός σχεδιασμός*, και *βιώσιμη αστική ανάπτυξη* συνοδεύονται από όρους όπως *χωροταξικά, ρυθμιστικά, πολεοδομικά, χωρικά σχέδια* ή *προγράμματα ολοκληρωμένων παρεμβάσεων* ή *μελέτες ανάπλασης, αναγέννησης, ανανέωσης, αναμόρφωσης, αποκατάστασης, εξυγίανσης, αναπαλαίωσης, ανασυγκρότησης, εκσυγχρονισμού,* κ.ά[10].

[10] Από την καταγραφή της συχνότητας εμφάνισης των όρων στις ονομασίες των έργων αστικών επεμβάσεων της Περιφέρειας Αττικής, σύμφωνα με ιδία επεξεργασία, εμφανίζονται τα εξής μεγέθη, κατά φθίνουσα σειρά: **συντήρηση** 171 (36,3%), **βελτίωση** 96 (20,4%), **αποκατάσταση** 71 (15,1%), **ανάπλαση** 45 (9,6%), **διαμόρφωση** 31 (6,6%), **διαχείριση** 28 (5,9%), **προστασία** 19 (4,0%), **εκσυγχρονισμός** 3 (0,6%), **αναπαλαίωση** 2 (0,4%), **φυτεύσεις** 2 (0,4%), **αναμόρφωση** 1 (0,2%),

Οι όροι αυτοί καλύπτουν έννοιες με πολλαπλές σημασίες σε συνεχή εξέλιξη κατά τη διάρκεια των χρόνων. Οι στοχεύσεις και τα περιεχόμενά τους ακουμπούν πάνω σε ένα επιστημονικό, θεσμικό και πολιτικό υπόβαθρο του οποίου οι κυριάρχες εκφάνσεις αλλάζουν ανάλογα με τη χρονική στιγμή και τον τόπο.

Με άλλα λόγια, οι διαδικασίες αστικού σχεδιασμού είναι σε συνεχή εξέλιξη. Θεσμοθετούνται διοικητικές διαδικασίες και υπηρεσίες, εφαρμόζονται νομοθετικές ρυθμίσεις, υλοποιούνται έργα που συνοδεύονται από αξιολογήσεις στο πλαίσιο αλληλοσυγκρουόμενων αντιλήψεων και συμφερόντων σχετικά με τα αποτελέσματα και τις επιπτώσεις τους στο χώρο και την κοινωνία. Επανακαθορίζονται οι ρυθμίσεις, καταργούνται νόμοι και αυτοί αντικαθιστώνται από νέους. Έτσι, τα δεδομένα της πολεοδόμησης αλλάζουν και συμβάλλουν στις μεταλλαγές του χώρου της πόλης.

Η συνεχής αυτή εξέλιξη χαρακτηρίζει τόσο την Ελλάδα όσο και τις άλλες χώρες. Καθοριστικής σημασίας, διαχρονικά, για τις μεγάλες τομές στην εξέλιξη των διαδικασιών αστικού σχεδιασμού είναι οι μεγάλες καταστροφές του οικιστικού ιστού των πόλεων που προκαλούνται κυρίως με τους πολέμους, με τις οικονομικές κρίσεις και τις κρίσεις της κατοικίας συνδεόμενες κυρίως με τις μεγάλες πληθυσμιακές μεταβολές λόγω εσωτερικής ή εξωτερικής μετανάστευσης και τις επιδράσεις τους στις εργασιακές σχέσεις, την απασχόληση και την επιχειρηματικότητα. Μεταπολεμικά και κυρίως μετά τη δεκαετία 1950 για τις περισσότερες χώρες της Ευρώπης και του σύγχρονου κόσμου γενικότερα, οι επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού αποτέλεσαν κεντρικό ζήτημα της δημόσιας πολιτικής αναφορικά με την ανάπτυξη των πόλεων. Αρχικά, αντιμετωπίστηκαν τα προβλήματα των υποβαθμισμένων κατοικιών και την ανάπτυξη προγραμμάτων κοινωνικής στέγασης, της προσαρμογής του πολεοδομικού ιστού στην κυκλοφορία και την πρόσβαση με αυτοκίνητο, και, στη συνέχεια, αντιμετωπίστηκαν τα ζητήματα βελτίωσης του κτιριακού αποθέματος, διαφύλαξης των παλιών συνοικιών κυρίως των ιστορικών κέντρων των πόλεων, στη συνέχεια αμφισβήτησης της κυριαρχίας του αυτοκινήτου μέσα στην πόλη και τέθηκαν νέες προοπτικές για την αναβάθμιση των υποδομών και του δημόσιου ανοιχτού χώρου της πόλης και την περιβαλλοντική διαφύλαξη των φυσικών αστικών και περιαστικών χώρων. [11]

αναδάσωση 1 (0,2%), **ανανέωση** 0, **ανασυγκρότηση** 0, **εξυγίανση** 0 και **αναγέννηση** 0. Αυτό δείχνει τη γενικότερη σημασία της διάστασης της αναδιαμόρφωσης του υπάρχοντος οικιστικού αποθέματος, τόσο του κτιριακού όσο και του δημόσιου ανοιχτού χώρου (βλ.επίσης τις προτάσεις του Κεφαλαίου 8 του παρόντος, σημείο 8.2.2.3.).

[11] Η περίοδος μετά τη λήξη του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου το 1945, κυρίως μετά το 1950, και έως το τέλος της δεκαετίας 1960, χαρακτηρίστηκε από έργα ριζικής ανάπλασης και επεμβάσεις αστικής ανακαίνισης οι οποίες περιλάμβαναν κατεδαφίσεις και εξ αρχής ανοικοδόμησεις με κύριο άξονα τη δημιουργία κοινωνικών κατοικιών ενώ συνοδεύτηκαν από αλλαγές στον κοινωνικό ιστό της πόλης. Η επόμενη περίοδος, των δεκαετιών 1970 και 1980 κυρίως, γνώρισε μια στροφή προς τη μερική ανάπλαση και τις επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού που στόχο είχαν τη διατήρηση του υπάρχοντος δομημένου ιστού αλλά και του κοινωνικού ιστού. Μετά τη δεκαετία 1980, ακολούθησε η περίοδος των ήπιων αναπλάσεων και των επεμβάσεων της λεγόμενης αστικής αναζωογόνησης με όρους επαναφοράς της τοπικής ζωής σε κεντρικές περιοχές των πόλεων και της μείωσης της κυκλοφορίας των ΙΧ αυτοκινήτων σε αυτές αλλά και ανάπτυξης νέων αστικών δραστηριοτήτων σε τμήματα της πόλης όπου συντελέστηκαν αλλαγές χρήσεων γης κυρίως μετά την απομάκρυνση βιομηχανικών δραστηριοτήτων. Η περίοδος των τελευταίων δεκαετιών χαρακτηρίζεται από την ανάπτυξη εξειδικευμένων μορφών αστικού σχεδιασμού που εστιάζουν στο περιβάλλον και στη βελτίωση των συνθηκών άνεσης στο δημόσιο χώρο της πόλης και σε προγράμματα διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς των πόλεων.

Οι διαφορετικοί όροι, επομένως, εκφράζουν τις διαφορετικές χρονικές στιγμές, τις διαφορετικές στοχεύσεις, τις διαφορετικές διαδικασίες και προδιαγραφές προγραμματισμού και σχεδιασμού, τα διαφορετικά περιεχόμενα που προκύπτουν από το είδος του αστικού χώρου και τον τρόπο υλοποίησης της επέμβασης, την αστική περιοχή ένταξής της, τον τύπο, το μέγεθος και την εμβέλεια των παρεμβάσεων και των έργων, τη σύνδεση με τις αστικές υποδομές και τις χρήσεις γης όπως τη συσχέτιση με τις κατευθύνσεις της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και της δημόσιας πολιτικής.

Δεν είναι τυχαία η σημασία που δίνεται στο πλαίσιο των κειμένων σχετικών με τις επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού και τις αναπλάσεις γενικότερα και ιδιαίτερα αυτών που παράγονται στην ελληνική γλώσσα, στην ανασκόπηση των συγκεκριμένων όρων, των εννοιολογήσεων που τους συνοδεύουν και του συσχετισμού τους με την ιστορική εξέλιξη του πλαισίου αστικής ανάπτυξης. Ο συσχετισμός αυτός, όπως διαπιστώνεται από την εξέταση των κειμένων, αναφέρεται κατ'επανάληψη στις πέντε μεγάλες περιόδους των επεμβάσεων στο χώρο της πόλης μεταπολεμικά που αναφέρονται στην υποσημείωση 13.

1.2.2. Χωρικός σχεδιασμός, ολοκληρωμένες αστικές παρεμβάσεις και κοινωνική θεώρηση

Σύμφωνα με τη μέχρι πρόσφατα ισχύουσα πολεοδομική νομοθεσία η οποία διέπει ακόμη πολλές από τις εν εξελίξει διαδικασίες και έργα αστικών επεμβάσεων, ο όρος *ανάπλαση* είναι ισχυρός. Η ανάπλαση μιας περιοχής είναι «το σύνολο των κατευθύνσεων, μέτρων, παρεμβάσεων και διαδικασιών πολεοδομικού, κοινωνικού, οικονομικού, οικιστικού και ειδικού αρχιτεκτονικού χαρακτήρα που προκύπτουν από σχετική μελέτη και που αποσκοπούν κυρίως στη βελτίωση των όρων διαβίωσης των κατοίκων, τη βελτίωση του δομημένου περιβάλλοντος, την προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών, ιστορικών, μορφολογικών και αισθητικών στοιχείων και χαρακτηριστικών περιοχών» (Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας 1997). Ο όρος *ανάπλαση* δεν εμφανίζεται στον πρόσφατο νόμο 4269/2014 ο οποίος αντικαθιστά εν μέρει τον προηγούμενο νόμο 2508/1997 ενώ και αυτός, με τη σειρά του, βρίσκεται εν εξελίξει καθώς τίθεται το ζήτημα αντικατάστασής του. Στην τρέχουσα νομοθετική παραγωγή, διαφαίνεται η τάση επανακαθορισμού βασικών εννοιών και αναθεωρείται η προγενέστερη συνθετότητα των πολεοδομικών όρων. Έτσι, μέσα στο μεταρρυθμιστικό πλαίσιο των τελευταίων ετών της κρίσης, ο όρος *χωρικός σχεδιασμός* χρησιμοποιείται ως έννοια γενικής αναφοράς για τη διάκριση των κατηγοριών και επιπέδων σχεδιασμού χωροταξικών και χωρικών σε αντιστοιχία των πολεοδομικών [12]

[12] Οι διαδικασίες έγκρισης του σχεδιασμού στη χώρα προ νόμου 4269/2014 και στα οποία βασίζεται αυτός ο νόμος, περιλαμβάνουν περισσότερα επίπεδα χωροταξικού σχεδιασμού (Ν.2742/1999) και περισσότερα επίπεδα πολεοδομικού σχεδιασμού (Ν2508/1997). Η μεταρρυθμιστική αναθεώρηση της σχετικής νομοθεσίας είναι εν εξελίξει καθώς ο νόμος 4269/2014 *Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση – βιώσιμη ανάπτυξη*, τίθεται υπό συζήτηση για την αναθεώρησή του. Ο νόμος αυτός αποσαφηνίζει τη γεωγραφική κλίμακα στην οποία βασίζεται η στοχευμένη ιεράρχηση και διάρθρωση των ρυθμίσων και σχεδίων. Ο **χωροταξικός σχεδιασμός** περιλάμβανε το *Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης* για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και την αειφόρο

ενώ επιδιώκεται η ανακατάταξη των κατηγοριών σχεδίων και διαδικασιών σχεδιασμού (Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας 2014)[13]. Ωστόσο, δεν είναι καθαρό κατά πόσο αποσαφηνίζεται η συχνή αμφισημία ορισμένων όρων[14].

οργάνωση του εθνικού χώρου, σήμερα *Εθνικό Χωροταξικό Πλαίσιο* (ΓΠΧΣΑΑ, ΦΕΚ 128^{A}/3.7.2008, σήμερα ΕΧΠ κατά Ν.4269/2014). Περιλαμβάνει τα *Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης* σήμερα *Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια* (ΠΠΧΣΑΑ, 12 εγκεκριμένα κατά τα έτη 2003-4, ΠΧΠ κατά Ν.4269/2014), τα *Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης*, σήμερα *Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων* (ΕΠΧΣΑΑ, 4 εγκεκριμένα κατά τα έτη 2001, 2008, 2009, 2011, σήμερα ΠΕΧΠ κατά 4269/2014), τις *Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων* (ΠΟΑΠΔ, ΦΕΚ207Α/07.10.1999, 1 εγκεκριμένη κατά το έτος 2002), τις *Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων* (ΠΕΧΠ, που αντιστοιχούν κατά Ν.4269/2014 στα Τοπικά Χωρικά Σχέδια - ΤΧΣ) και τα *Σχέδια Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων* (ΣΟΑΠ τα οποία άπτονται των ΠΧΠ κατά Ν.4269/2014 μαζί με τις ΠΕΧΠ). Όσον αφορά τον **πολεοδομικό σχεδιασμό**, ως πρώτο (γενικότερο) επίπεδο πολεοδομικού σχεδιασμού θεωρούνταν τα *Ρυθμιστικά Σχέδια και Προγράμματα Προστασίας Περιβάλλοντος* τα οποία εκπονούνται για τις δύο μεγαλύτερες πόλεις, Αθήνα και Θεσσαλονίκη, όπως και για τις επόμενες μεγάλες πόλεις Πάτρα, Λάρισα, Βόλος, Ιωάννινα και Ηράκλειο. Σήμερα κατά 4269/2014, τα ΡΣ ενσωματώνονται στο επίπεδο ΠΧΠ δηλαδή στον χωροταξικό σχεδιασμό. Στις περιπτώσεις αυτές (ΠΧΠ, ΡΣ), η υπό ρύθμιση περιοχή εκτείνεται στα διοικητικά όρια της Περιφέρειας η οποία περιλαμβάνει το πολεοδομικό συγκρότημα της πόλης. Στο πρώτο επίπεδο του πολεοδομικού σχεδιασμού συγκαταλέγονται τα *Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια* (ΓΠΣ) και τα *Σχέδια Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοιχτής Πόλης* (ΣΧΟΟΑΠ), εντός και εκτός των περιοχών Ρυθμιστικών Σχεδίων (κατά 4269/2014 τα ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ ενσωματώνονται στο ΤΧΣ). Σε αυτή την περίπτωση η υπό ρύθμιση, ορισμό χρήσεων γης και πολεοδόμηση περιοχή εκτείνεται στα διοικητικά όρια του Δήμου που περιλαμβάνει το τμήμα του συνεκτικού αστικού ιστού (ΓΠΣ) ή των μικρών μη αστικών οικισμών (ΣΧΟΟΑΠ). Σε ένα δεύτερο επίπεδο πολεοδομικού σχεδιασμού, συμπεριλαμβάνονται οι *Πολεοδομικές Μελέτες* (ΠΜ) μαζί με τις μελέτες επεκτάσεων πόλεων και οικισμών, τις μελέτες αναθεωρήσεων ρυμοτομικών σχεδίων, τις μελέτες *Ειδικά Ρυθμιζόμενης Πολεοδόμησης* (ΠΕΡΠΟ), τις μελέτες άλλων πολεοδομούμενων περιοχών όπως και τις μελέτες αναπλάσεων. Στο ίδιο επίπεδο πολεοδομικού σχεδιασμού περιλαμβάνονται και οι *Πράξεις Εφαρμογής* των εγκεκριμένων μελετών πολεοδομικού σχεδιασμού (βλ. επίσης www.ypeka.gr). Κατά Ν.4269/2014 ο πολεοδομικός σχεδιασμός αντιστοιχεί στην κατηγορία του **ρυθμιστικού χωρικού σχεδιασμού** ο οποίος περιλαμβάνει ως υποκατηγορίες τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια, τα Ειδικά Χωρικά Σχέδια, τα Ρυμοτομικά Σχέδια Εφαρμογής.

[13] Οι αλλαγές των όρων συμβαδίζουν επίσης με τη μεταρρυθμιστική ανακατάταξη των κατηγοριών χωροταξικών, ρυθμιστικών και πολεοδομικών σχεδίων η οποία προσαρμόζει το χωρικό προγραμματισμό και σχεδιασμό στην παραγωγή χώρου με τις στρατηγικές της δημόσιας πολιτικής προσανατολισμένες σε σημαντικότερο βαθμό κατά τα τελευταία έτη προς τις ιδιωτικές επενδύσεις μεγάλης κλίμακας.

[14] Για παράδειγμα, οι όροι *αστικός* ή *πολεοδομικός* σχεδιασμός παρουσιάζουν μια σχετική επιστημονική αμφισημία ως προς τα περιεχόμενα των επεμβάσεων και την κλίμακα των περιοχών στις οποίες εφαρμόζεται. Ενώ θεωρητικά αναφέρονται στον ίδιο πραγματικό χώρο, τον χώρο της πόλης, διαφέρουν υπό την έννοια ότι ο αστικός σχεδιασμός αναφέρεται περισσότερο συγκεκριμένα στον χώρο αυτό ενώ ο πολεοδομικός αναφέρεται περισσότερο στον νοητό χώρο των ρυθμίσεων. Βέβαια τα δύο αυτά πεδία ή επίπεδα σχεδιασμού συναντώνται, όχι μόνο από το γεγονός ότι αναφέρονται στον ίδιο πραγματικό χώρο, αλλά και στο θεωρητικό πλαίσιο. Η σύγχρονη εξέλιξη του αστικού χώρου δοκιμάζει και αμφισβητεί κάθε πολεοδομική δημιουργία, κάθε επέμβαση ή παρέμβαση αστικού σχεδιασμού αναζητώντας πρότυπα (ιστορική πόλη, πράσινη πόλη, πόλη του μέλλοντος, τεχνολογική πόλη, κτλ). Η Françoise Choay ήδη από τη δεκαετία του 1960 έδειξε την μη συνειδητοποιημένη σχέση της αστικής ανάπτυξης με τα πολεοδομικά μοντέλα και τις αναπαραγωγές τους (Choay, 1965). Όσον αφορά την Ελλάδα, η αμφισημία αυτή πιθανόν να πηγάζει επίσης από την προσπάθεια να καλυφθούν οι έννοιες και οι όροι που αναπτύχθηκαν σε προηγούμενες δεκαετίες σε άλλες και διαφορετικές χώρες οι οποίες γνώρισαν πλούσια προ-πολεοδομική και πολεοδομική ιστορία την οποία δεν είχε η Ελλάδα των τελευταίων αιώνων. Δημιουργούνται έτσι πρόσθετες ανάγκες αποσαφήνισης και ερμηνείας των εννοιών και των όρων, και κατά συνέπεια η ορολογία απασχολεί επανειλημμένα τα εξειδικευμένα κείμενα κατά κανόνα με υπόβαθρο αναφοράς τη νομοθετική παραγωγή κειμένων. Στο πλαίσιο των σπουδών αρχιτεκτονικής διαχωρίζονται οι όροι σύμφωνα με την εξής σειρά κατά κλίμακα: Σχεδιασμός Εσωτερικών Χώρων, Μικρής Κλίμακας και

Από την άλλη, οι ανάγκες για επίλυση κρίσιμων προβλημάτων που αναφέρονται σε θέματα ανάπτυξης, ποιότητας ζωής και περιβάλλοντος, κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων και παραγωγικών δραστηριοτήτων των πολιτών, παγκόσμιων μεταναστευτικών ροών κ.ο.κ., ανέδειξαν τις *ολοκληρωμένες αστικές παρεμβάσεις* ως κεντρική έννοια χάραξης της δημόσιας πολιτικής και εφαρμογής της στο επίπεδο του *χωροταξικού / αστικού / πολεοδομικού προγραμματισμού*. Ο όρος *ολοκληρωμένος/η* άπτεται περισσότερων και διαφορετικών επιπέδων σφαιρικής αντίληψης. Αναφέρεται μεταξύ άλλων στη σφαιρική αντιμετώπιση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος με αιχμή τη φύση, το τοπίο και τον παραδοσιακό οικισμό. Αναφέρεται παράλληλα στη σφαιρική διοικητική ανασυγκρότηση για σύνθετες διαδικασίες όλων των επιπέδων από το εθνικό, διαπεριφερειακό και περιφερειακό στο τοπικό και τις ειδικές ομάδες πολιτών με ειδικά προβλήματα σχετικά με τη διαχείριση των πόρων μιας περιοχής. Από την άλλη, αναφέρεται στη σφαιρική αντίληψη για την εναρμόνιση των στόχων και των μηχανισμών επιχειρηματικότητας της χώρας με το ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον (Εφημερίς της Κυβερνήσεως 2008). Αναφέρεται ακόμη στο σύνολο των διαστάσεων της κρίσης σε μια οριοθετημένη αστική περιοχή η οποία θεωρείται υποβαθμισμένη όπως το κέντρο της Αθήνας εν καιρώ κρίσης (Εφημερίς της Κυβερνήσεως 2015). Πρόκειται κάθε φορά για προγράμματα σύνθετων και πολυάριθμων δράσεων με συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα εφαρμογής τους σε οριοθετημένες περιοχές. Έτσι, επιδίωξη των σύνθετων αυτών προγραμμάτων είναι να συνδυάσουν τις κοινωνικο-οικονομικές διαστάσεις με τις χωρικές και περιβαλλοντικές.

Υπό μια γενική έννοια, οι χωρικές επεμβάσεις υλοποιούν τις επιδιωκόμενες αλλαγές του φυσικού χώρου σε τμήματα της πόλης και θέτουν τους όρους επαναπροσδιορισμού των αστικών λειτουργιών στο γενικότερο κοινωνικό οικονομικό πολιτικό πολιτιστικό τεχνολογικό πλαίσιο και γίγνεσθαι.

Η κοινωνική θεώρηση στο πλαίσιο του χωρικού σχεδιασμού είναι σημαντική. Η μελέτη και η έρευνα βάσει κοινωνικών δεδομένων των πρακτικών και εμπειριών σε σχέση με τις αλλαγές του χώρου της πόλης άπτονται της προκαταρκτικής φάσης ανάλυσης τόσο για τον προγραμματισμό και τον σχεδιασμό μιας χωρικής επέμβασης όσο και για τη μετέπειτα παρακολούθηση των αστικών λειτουργιών που συνδέονται με το χώρο υλοποίησης της επέμβασης. Από την άλλη πλευρά, για να συσχετιστούν τα κοινωνικά δεδομένα με τις φυσικές ιδιότητες που χαρακτηρίζουν ένα αστικό χώρο οι προϋποθέσεις είναι σύνθετες. Αυτές περιλαμβάνουν τη προσέγγιση της λειτουργίας του χώρου στο σύνολό του και της ένταξής του στον κοινωνικό και πολεοδομικό ιστό της πόλης. Περιλαμβάνουν επίσης τη διερεύνηση της κάθε έκφανσης αυτόνομα και την παρατήρηση των μεταβολών που ενεργοποιούνται σχετικά με αυτήν. Αφορούν τη συλλογή των δεδομένων σχετικά με τον πληθυσμό που δέχεται τις θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις των επεμβάσεων στο χώρο της πόλης και την αναγνώρισή τους μέσω

Αντικειμένων, Αρχιτεκτονικός Σχεδιασμός, Αστικός Σχεδιασμός, Σχεδιασμός Τοπίου, Πολεοδομικός Σχεδιασμός, Χωροταξικός Σχεδιασμός. Στον παρόντα τόμο, ο όρος *αστικός* χρησιμοποιείται ως όρος αναφοράς των εργασιών του έργου (βλ. Κεφάλαια 3, 5, 8 του παρόντος). Η εννοιολογική του σημασία αποσαφηνίζεται εντός κειμένων όπως και από τα περιεχόμενα των αναφορών. Βλ. επίσης επί του θέματος τις εισαγωγικές ενότητες δύο άρθρων υπό δημοσίευση αναφορικά με τα αποτελέσματα του έργου, οι εργασίες του οποίου παρουσιάζονται εδώ (Avdelidi,Gemenetzi,Vitopoulou,Massou,Vlastou,Gortsos 2017 και Avdelidi,Vitopoulou,Gemenetzi,Gortsos,Vlastou,Massou 2017).

δεικτών. Αυτοί αναφέρονται πρωτίστως στο κοινωνικό-πολεοδομικό προφίλ του χώρου ανάπλασης και της γύρω περιοχής του, στην εμβέλεια της ανάπλασης στη τοπική κοινωνία και στη πόλη, στην έλξη και την τοπική ανάπτυξη που απορρέουν με κύρια στόχευση τη κοινωνική-χωρική ισσοροπία (βλ. επίσης τοσχήμα της Εικόνας 1).

1.3. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Αβδελίδη, Κ., Μάσσου, Ε., (2017 α) (υπό δημοσίευση). Κοινωνικο-δημογραφική ταυτοποίηση των περιοχών ένταξης των χωρικών επεμβάσεων στον αστικό ιστό. Κεφάλαιο 2 του παρόντος.

Αβδελίδη, Κ., Μάσσου, Ε. (2017 β) (υπό δημοσίευση). Προσέγγιση μέσω μέτα-ανάλυσης της σχέσης 'Κοινωνική μίξη- Αλλαγές του αστικού δημόσιου ανοιχτού χώρου'. Κεφάλαιο 7 του Παρόντος.

Αβδελίδη, Κ., (2010). *Η Χωρική Εξέλιξη 4 Μεγάλων Ελληνικών Πόλεων*. Κείμενα Εργασίας 2010/21. Αθήνα: ΕΚΚΕ.

Αβδελίδη, Κ. (2009). Αστικός φυσικός χώρος και πτυχές της καθημερινότητας στην Αθήνα. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 128 Α', 2009, Αθήνα: ΕΚΚΕ. 143-174.

Avdelidi., K., Gemenetzi, G., Vitopolou, A., Massou, E., Vlastou, F., Gortsos, K. (2017a under publication). Assessment of social and spatial effects of urban design in Athens: insights for a methodological approach. *Changing Cities III: spatial, design, landscape & socio-economic dimensions,* 3rd International Conference, 26-30 June 2017.

Avdelidi., K., Vitopolou, A., Gemenetzi, G., Massou, E., Vlastou, F., Gortsos, K. (2017b under publication). Issues on urban design in the case of 4 central squares in Athens. *Changing Cities III: spatial, design, landscape & socio-economic dimensions,* 3rd International Conference, 26-30 June 2017.

Avdelidi, K. (2004). Social Considerations at the Design of Open Spaces. In Nicolopoulou M. (ed.). *Designing Open Spaces in the Urban Environment: a Bioclimatic Approach*. CRES, EU. 42-46.

Βιτοπούλου, Α., Βλαστού, Φ. (2017) (υπό δημοσίευση). Αναγκαιότητα, αποδοχή και προοπτικές των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού: αντιλήψεις και εμπειρίες των φορέων και των δημιουργών. Κεφάλαιο 5 του παρόντος.

Γεμενετζή, Γ. (2017) (υπό δημοσίευση). Οι χρήσεις γης ως εργαλείο διερεύνησης της επίδρασης του αστικού σχεδιασμού στην αστική ανάπτυξη. Κεφάλαιο 3 του παρόντος.

Γκόρτσος, Κ. (2017) (υπό δημοσίευση). Ο Εμπορικός χαρακτήρας τεσσάρων κεντρικών πλατειών της Αθήνας μετά τις αστικές αναπλάσεις. Κεφάλαιο 4 του παρόντος.

Choay, F. (1965). *L'urbanisme, utopies et réalités. Une anthologie.* Paris : Éditions du Seuil, Points.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 1997, Νόμος υπ'αρθ.2508 *Βιώσιμη οικισιτική ανάπτυξη των πόελων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις*, ΦΕΚ Α 124, 13.6.1997

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2008, Αρ.6876/4871 *Έγκριση του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης*, ΦΕΚ Α 128, 3.7.2008

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2014 α, Νόμος υπ' αριθ.4269 *Χωρική και πολεοδομική μεταρρύθμιση – Βιώσιμη ανάπτυξη*, ΦΕΚ Α 142, 28.6.2014

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2014 β, Νόμος υπ' αριθ.4277 *Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής και άλλες διατάξεις*, ΦΕΚ Α 156, 1.8.2014

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2015, *Απόφαση αρ.1397 Σχέδιο Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης (ΣΟΑΠ) για το κέντρο της Αθήνας*, ΦΕΚ Β 54, 16.1.2015

2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΑΥΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΙΣΤΟ

Καλλισθένη Αβδελίδη, Ευθαλία Μάσσου

2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

2.1.1. Εργασία, συντελεστές και σκοπός κειμένου

Το παρόν κείμενο παρουσιάζει μία από τις εργασίες που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του έργου *Κοινωνικές επιπτώσεις του αστικού σχεδιασμού και του σχεδιασμού βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων* .[15]

Αντικείμενο της εργασίας είναι η διερεύνηση βάσει δευτερογενών δεδομένων για τη εξαγωγή συγκριτικών ευρημάτων σχετικά με το κοινωνικό προφίλ των αστικών περιοχών ένταξης στον κοινωνικό αστικό ιστό των υπό μελέτη χώρων του έργου.

Στην παρούσα εργασία συνέβαλαν, κατά σειρά της ειδικότερης συνεισφοράς τους, η Κ. Αβδελίδη για τη συγγραφή του κειμένου, τον σχεδιασμό της εργασίας στο πλαίσιο του έργου, την ανάλυση των δεδομένων και συμμετείχε στη συλλογή και την οργάνωση των στοιχείων σε βάση δεδομένων, η Ε. Μάσσου για την συν-συγγραφή και την πραγματοποίηση της στατιστικής επεξεργασίας και ανάλυσης. Στην εργασία αυτή συμμετείχαν ακόμη, η Γ. Γεμενετζή με τη συμβολή στη κατάρτιση της βάσης δευτερογενών στοιχείων και στη συλλογή των στοιχείων, η Α. Βιτοπούλου στη συλλογή των στοιχείων και ο Κ. Γκόρτσος στη συλλογή χαρτογραφικού υλικού.

Το παρόν κείμενο επιχειρεί να συμβάλλει στην κατεύθυνση της κοινωνικής θεώρησης και αποτίμησης των αστικών/πολεοδομικών επεμβάσεων. Στη διαδικασία της μετατροπής ήδη υπαρχόντων χώρων ή τμημάτων της πόλης όπως και στον

15 Βλ.www.ekke.gr/wp/αστικός σχεδιασμός

προγραμματισμό και το σχεδιασμό μελλοντικών, η εκπλήρωση της σχεδιαστικής πρότασης και των αρχικών προθέσεων, θα πρέπει να αποτιμηθεί συλλογικά.

Για να επιτευχθούν οι συνθήκες της αποτίμησης αυτής, θα πρέπει να ελέγχονται, μέσα στο χρόνο, οι συσχετισμοί των κοινωνικών στόχων με τα σημερινά κάθε φορά προβλήματα των αναδιαμορφωμένων χώρων και τα επίπεδα αποδοχής από τους κατοίκους της γύρω περιοχής, από τους κατοίκους όλης της πόλης, τους εργαζόμενους της περιοχής και τους επισκέπτες της περιοχής και της πόλης όπως και από τους χρήστες των συγκεκριμένων χώρων, πριν και μετά την αστική/πολεοδομική επέμβαση.

Κρίσιμες εκφάνσεις για την ένταξη ενός αναδιαμορφωμένου χώρου στη γύρω αστική περιοχή, παράλληλα με τη γενικότερη λειτουργική και συμβολική του οντότητα μέσα στην πόλη, αποτελούν η ταυτότητα της χωρικής ενότητας στην οποία ανήκει ο αναδιαμορφωμένος χώρος και η ταυτότητα του κοινωνικού αστικού και φυσικού περιβάλλοντός του. Αυτές οι ταυτότητες αποδίδουν τη σημασία του αναδιαμορφωμένου χώρου εντός του αστικού ιστού ως σημαντικού τόπου μέσα στην πόλη (Avdelidi 2004: 43).

Γενικότερα, η ταυτότητα μιας ενότητας μέσα στην πόλη που αποτελεί το αντικείμενο χωρικού σχεδιασμού και επέμβασης αναφέρεται στην αστική λειτουργία της, σύμφωνα με τις προδιαγραφές της ισχύουσας πολεοδομικής νομοθεσίας και σύμφωνα με τις αρχές του επιστημονικού και τεχνολογικού state of the art. Η ενότητα αυτή έχει φυσικές ιδιότητες ως χώρος και ως σημείο αναφοράς μέσα στην πόλη με κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική και πολιτική σημασία. Έχει επίσης συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ανάλογα με το είδος του αστικού χώρου. Ένα είδος με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά είναι οι ανοιχτοί κοινόχρηστοι χώροι μέσα στην πόλη όπως δρόμοι, πλατείες, πάρκα, χώροι αναψυχής κτλ. Διαφορετικά χαρακτηριστικά έχουν οι κλειστοί δομημένοι χώροι όπως είναι ένα εμβληματικό κτίριο πολιτικής εξουσίας ή πολιτιστικής, εκπαιδευτικής κλπ. λειτουργίας, με αναφορά στην «αρχιτεκτονική μορφή» της πόλης[16] ή ένα κοινό κτίριο του συνηθισμένου ιστού της πόλης [17] (πολυκατοικίες διαφορετικών δεκαετιών του 20ου αιώνα στην Αθήνα, πολυκατοικίες και μονοκατοικίες διαφορετικών εποχών στο Παρίσι ή στο Λονδίνο, παραδοσιακά κτίρια του Άμστερνταμ ή του Τόκιο κλπ.). Διαφορετικά χαρακτηριστικά έχει επίσης ένας χώρος ο οποίος σχετίζεται με αστικές υποδομές συγκοινωνιών (μετρό, τραμ κλπ.), ή με μεγάλα έργα αναφορικά με τη γεωμορφολογία και την τοπογραφία της πόλης (διαμορφώσεις

16 Υπό την έννοια του Aldo Rossi ο οποίος θεωρώντας την ίδια την πόλη ως αρχιτεκτονικό έργο και αναφερόμενος στην αρχιτεκτονική περισσότερο ως κατασκευή παρά ως ορατή εικόνα, αναφέρει ότι η αρχιτεκτονική της πόλης αρχίζει μαζί «με τις πρώτες χαράξεις της πόλης, συμβαδίζει με την εξέλιξη του πολιτισμού, και είναι στοιχείο μόνιμο, καθολικό και απαραίτητο». Καθώς, τα αρχικά στοιχεία του σχηματισμού της παραμένουν στην κατασκευή, «τα μνημεία, μαρτυρίες της συλλογικής θέλησης που εκφράζεται μέσα από τις αρχές της αρχιτεκτονικής, εμφανίζονται ως πρωτογενή στοιχεία, ως σταθερά σημεία που εκφράζουν τη δυναμική της πόλης»(Rossi 1991: 19, 21).

17 Υπό την οπτική του N.J.Habraken, το δομημένο περιβάλλον είναι παντού παρόν με τα συνήθη κτίρια, η αναγνώριση ωστόσο της δομής, της σύνθεσης και του χαρακτήρα του απαιτεί στοχευμένη έρευνα. Για να έρθει σε επαφή ένας επισκέπτης και να γνωρίσει το περιβάλλον αυτό, θα πρέπει να απομακρυνθεί από τις οικείες διαδρομές των αεροδρομίων, των αυτοκινητόδρομων και των συνεδριακών κέντρων. Όπως, για την κατανόησή του, θα πρέπει να βρεθεί μακριά και έξω από την επαγγελματική περίμετρο που περικλείει τα μνημεία και τις διάσημες τοποθεσίες (Habraken 1998: Πρόλογος).

παράκτιων και παρόχθιων ζωνών κλπ.). Στην περίπτωση ενός τμήματος της πόλης που συνιστά τη χωρική ενότητα επέμβασης χωρικού σχεδιασμού, τα χαρακτηριστικά της είναι σύνθετα καθώς απορρέουν από μικτούς χώρους, ανοιχτούς και κλειστούς. Υπάρχει μεγαλύτερη ποικιλία χρήσεων γης. Ο πολεοδομημένος ιστός κατατάσσεται σύμφωνα με τις θεσμοθετημένες κατηγορίες χρήσεων σε αμιγούς ή γενικής κατοικίας, πολεοδομικού κέντρου, οχλούσας ή μη οχλούσας βιομηχανίας –βιοτεχνίας, χονδρεμπορίου, τουρισμού, κοινωφελών εξυπηρετήσεων, κοινόχρηστων χώρων, δημόσιων υποδομών και δικτύων κ.ά.[18]

Η ταυτότητα του αστικού περιβάλλοντος, πέρα από το φυσικό δομημένο και αδόμητο περιβάλλον, αναφέρεται στο δημογραφικό, κοινωνικό, οικονομικό, επαγγελματικό, εθνοτικό προφίλ του πληθυσμού που εντοπίζεται στην περιοχή που περιβάλλει το χώρο ο οποίος υπόκειται στην επέμβαση χωρικής (αστικής/πολεοδομικής) ανα/διαμόρφωσης. Έτσι, η περιοχή αυτή μπορεί να προσδιοριστεί με διαφορετικούς τρόπους, σε διαφορετικές κλίμακες και επίπεδα λειτουργίας της πόλης και της κοινωνίας και με διαφορετικά κριτήρια οριοθέτησης. Τα κριτήρια προσδιορισμού μπορεί να είναι διοικητικά, κοινωνικά, οικονομικά, πολιτιστικά, αστικότητας, περιβαλλοντικά, ιστορικά, πολιτικά, κ.ά. Συνήθως, η προσδιοριζόμενη χωρική ενότητα συμπίπτει με μια δημοτική κοινότητα, μια συνοικία, μια γειτονιά[19], μια ενορία, μια «φρουρούμενη» κοινότητα[20], ένας παραδοσιακός οικιστικός πυρήνας, το εμπορικό κέντρο της πόλης, κοκ. Όταν θεωρούμε ως περιοχή ένταξης του χώρου ανάπλασης την όμορη περιοχή του ή τη γύρω-γειτονική περιοχή του ή την ευρύτερη αστική ζώνη τοπικής ή υπερτοπικής επιρροής του, αναφερόμαστε σε ένα σύνολο κατοίκων που κατοικούν εκεί, αλλά και εργαζομένων και επισκεπτών που μετακινούνται εισερχόμενοι από άλλες περιοχές ή εξερχόμενοι ή περαστικοί προς άλλες περιοχές της πόλης, χρησιμοποιούν τους κοινόχρηστους και κοινωφελείς χώρους της και τις υποδομές της, τους χώρους αναψυχής και ψυχαγωγίας της, δραστηριοποιούνται και δημιουργούν επιχειρήσεις εκεί. Το κοινωνικό σύνολο αυτό και οι δραστηριότητές του συνθέτουν την καθημερινότητα και τον αστικό χαρακτήρα της προσδιοριζόμενης περιοχής.

---

18 Οι χρήσεις γης ορίζονται από την ελληνική πολεοδομική νομοθεσία για τις περιοχές των Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων και των πολεοδομικών ενοτήτων εν γένει, σύμφωνα με τη γενική και ειδική πολεοδομική λειτουργία κάθε τμήματος εδάφους, κτίσματος ή έργου υποδομής (βλ. ΝΔ 1262/1972-ΦΕΚ Α'194 Περί ρυθμιστικών σχεδίων αστικών περιοχών, ΠΔ 23.2-6.3.1987- ΦΕΚ Δ'166 Κατηγορίες και περιεχόμενο χρήσεων γης, Ν.4269/2014 – ΦΕΚ Α'142 Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση – Βιώσιμη ανάπτυξη, βλ. επίσης Αβδελίδη 2010: 27-28, Πίνακας 4).

19 Ενδεικτικά αναφέρουμε σχετικά με την οικιστική περιοχή του δήμου της Αθήνας η οποία διαρθρώνεται σε 7 διαμερίσματα, 38 συνοικίες και 129 γειτονιές ή πολεοδομικές ενότητες (Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας 1988).

20 Συνήθως πρόκειται για κλειστό κτιριακό σύμπλεγμα ή ακόμη και για κλειστή συνοικία του τύπου ασφαλούς συνιδιοκτησίας ή θεσμοθετημένης κλειστής κοινότητας (gated community) που περιβάλλονται από προστατευτικό σύστημα (περίφραξης, βιντεοσκόπησης, ιδιωτικής αστυνόμευσης) το οποίο απομονώνει το σύμπλεγμα κτιρίων ή την συνοικία από το υπόλοιπο αστικό ιστό και ελέγχεται η πρόσβασή του.

2.1.2. Αντικείμενο της εργασίας

Στο πλαίσιο του έργου *Κοινωνικές επιπτώσεις του αστικού σχεδιασμού και του σχεδιασμού βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων*, εξετάστηκαν τα διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης του χώρου της πόλης που επιτρέπουν την προσέγγιση και τη διαπίστωση των κοινωνικών επιπτώσεων οι οποίες συνδέονται με τις αλλαγές του. Ένα από αυτά είναι το επίπεδο της ένταξης των αναδιαμορφωμένων χώρων στον κοινωνικό και αστικό ιστό. Χρησιμοποιώντας απογραφικά δεδομένα του μόνιμου πληθυσμού της κάθε περιοχής μελετήθηκε το κοινωνικό προφίλ των περιβαλλουσών περιοχών των επιλεγμένων χώρων οι οποίοι αποτέλεσαν τις μελέτες περίπτωσης του έργου. Επιδίωξη της εργασίας είναι να διαμορφώσει ένα υπόβαθρο δεδομένων και ανάλυσης, το οποίο να έχει ως προοπτική την παρακολούθηση των κοινωνικών επιπτώσεων στο επίπεδο της ένταξης στον κοινωνικό αστικό ιστό και να αποτελεί εργαλείο για την πραγμάτωση των στόχων και επιδιώξεων αστικής πολιτικής των τοπικών φορέων (δημόσιων, ιδιωτικών ή ανεξάρτητων).

Υπενθυμίζεται ότι η παρούσα εργασία είναι μέρος μιας σειράς εργασιών που διεξήχθησαν για τις ανάγκες του έργου με στόχο τη συγκρότηση αυτοτελών εργαλείων εμπειρικής διερεύνησης για τη κοινωνική θεώρηση των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού στο πλαίσιο βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων.

Οι *κοινωνικές επιπτώσεις των αστικών επεμβάσεων* δεν αποτελούν έννοια η οποία ορίζεται με σαφήνεια καθώς οι επεμβάσεις αυτές εντοπίζονται γεωγραφικά αλλά εντάσσονται σε ένα πολυσύνθετο και πολυεπίπεδο περιβάλλον συνεχών αλληλεπιδράσεων και αλληλοδιαμορφώσεων της αστικής κοινωνίας με τους χώρους των επεμβάσεων, με την πόλη, με το ευρύτερο ανθρωπογενές περιβάλλον επιρροής της και πέρα από αυτό, μέσα από τη δυναμική της παγκοσμιοποίησης και της ανάπτυξης των ηλεκτρονικών δικτύων και μέσων.

Ωστόσο, φαίνεται ότι εκδηλώνεται όλο και περισσότερο η ανάγκη για την *αξιολόγηση των κοινωνικών επιπτώσεων* σε πολλούς τομείς της σύγχρονης ζωής. Για παράδειγμα, η International Association for Impact Assessment η οποία συστάθηκε το 1981 έχει ως στόχο την ανάπτυξη ενός δικτύου διεθνούς εμβέλειας για τις βέλτιστες πρακτικές όσον αφορά τη χρήση της αξιολόγησης των επιπτώσεων για την τεκμηριωμένη λήψη αποφάσεων σχετικά με τις πολιτικές, τα προγράμματα, τα σχέδια και τα έργα (www.iaia.org). Σύμφωνα με την IAIA «ως αξιολόγηση των κοινωνικών επιπτώσεων ορίζονται οι διαδικασίες ανάλυσης, παρακολούθησης και διαχείρισης των επιδιωκόμενων και μη κοινωνικών επακόλουθων, θετικών και αρνητικών, των σχεδιασμένων επεμβάσεων (πολιτικών, προγραμμάτων, σχεδίων) και κάθε διαδικασία κοινωνικής αλλαγής που προκαλείται από αυτές τις επεμβάσεις» (Miller και Buys, 2012, Sairinen και Kumpulainen, 2006).

Η αξιολόγηση των επιπτώσεων συνδέεται, κυρίως, με την προβλεψιμότητα μελλοντικών κινδύνων που συσχετίζονται με την ικανοποίηση των σημερινών αναγκών. Στο πλαίσιο αυτό η αξιολόγηση των επιπτώσεων ορίζεται ως η διαδικασία ταυτοποίησης των μελλοντικών συνεπειών των σημερινών ή προτεινόμενων ενεργειών.

Μέσα από αυτό το πρίσμα, οι κοινωνικές επιπτώσεις νοούνται κυρίως ως αυτές που απορρέουν από την υλοποίηση μεγάλων έργων υποδομής όπως κατασκευή φραγμάτων,

ορυχείων, γεωτρήσεων πετρελαίου και φυσικού αερίου, εργοστασίων, λιμανιών, αεροδρομίων, αγωγών, διαδρόμων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, δρόμων, σιδηροδρομικών γραμμών ή άλλων έργων της γεωργίας, υδατοκαλλιεργειών κτλ. Στο πλαίσιο αυτό, η αξιολόγηση των κοινωνικών επιπτώσεων (Social Impact Assessment) θεωρείται ως η διαδικασία εντοπισμού και διαχείρισης των κοινωνικών ζητημάτων της ανάπτυξης του έργου, και περιλαμβάνει την αποτελεσματική συμμετοχή των επηρεαζόμενων κοινοτήτων στις συμμετοχικές διαδικασίες αναγνώρισης, αξιολόγησης και διαχείρισης των κοινωνικών επιπτώσεων (Vanclay et al 2015).

Γενικότερα, οι κοινωνικές επιπτώσεις αναφέρονται σε όλες τις εκφάνσεις του τρόπου ζωής ατόμων ή ομάδων ατόμων με τις οποίες συσχετίζεται ο σχεδιασμός, η υλοποίηση μιας αστικής επέμβασης και η λειτουργία του χώρου που αναδιαμορφώθηκε. Έτσι ένα πρώτο βήμα για τη διαπίστωση και την εξέταση των κοινωνικών επιπτώσεων από την σχεδιασμένη ή μη αλλαγή ενός αστικού δημόσιου χώρου ή ενός μεγαλύτερου τμήματος της πόλης συνδέεται άμεσα με τον προσδιορισμό ενός ή περισσότερων κοινωνικών συνόλων (γενικού πληθυσμού, συγκεκριμένων κοινοτήτων, ατομικών ή συλλογικών δραστηριοτήτων των πολιτών, διαδικασιών συμμετοχής στη λήψη των αποφάσεων, διαπροσωπικών σχέσεων, σχέσεων των πολιτών με το κράτος κτλ) στο πλαίσιο εκτίμησης των αλληλεπιδράσεων της αλλαγής με τα σύνολα αυτά.

Οι *πολιτικές αστικού σχεδιασμού για τη βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων* επιδιώκουν την επίλυση κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων συμμετέχοντας στην ανάπτυξη των πολιτισμικών αξιών της κοινωνίας, στη διευκόλυνση των ατομικών δραστηριοτήτων, στη δημιουργία ποιοτικότερων περιβαλλόντων και στην ενίσχυση των οικονομικών και πολιτιστικών πρωτοβουλιών σε συγκεκριμένα τμήματα της πόλης. Τα ζητήματα αυτά αντιμετωπίζονται πρωτίστως σε τοπικό επίπεδο όπως αυτό συνδιαμορφώνεται από τον αστικό χώρο της συγκεκριμένης κοινωνίας.

Σημαντική έκφανση της εντοπιότητας των αστικών επεμβάσεων είναι η σύνθεση του μόνιμου πληθυσμού των γύρω περιοχών των χώρων επέμβασης και η *εκτίμηση της κοινωνικής μίξης* μέσα από το πρίσμα των παρακάτω παρατηρήσεων.

2.1.2.1. Το ζήτημα της κοινωνικής μίξης

Το ζήτημα της κοινωνικής μίξης απασχόλησε την αστική κοινωνιολογία από τις αρχές της, που τοποθετούνται χρονικά στις αρχές του 20ου αιώνα, με αιχμή την παραγωγή σημαντικού έργου από τους κοινωνιολόγους ερευνητές της Σχολής του Σικάγο στις δεκαετίες 1920, 1930. Γενικότερα, η κοινωνική ετερογένεια θεωρείται καθοριστικό στοιχείο της αστικότητας και του αστικού τρόπου ζωής. Ο Louis Wirth πρότεινε τον ορισμό με κοινωνιολογική στόχευση της πόλης ως ένα σύνολο σχετικά μεγάλο, πυκνό και μόνιμο ατόμων κοινωνικά ετερογενή (Wirth 1964 [1938]: 66).

Στον επιστημονικό και πολιτικό λόγο σχετικά με την αναγκαιότητα των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού, εμφανίζεται συχνά η ιδέα ότι η κοινωνική μίξη δύναται να αμβλύνει την κοινωνική πόλωση. Πρόκειται για μια ιδέα με μακρόχρονη ιστορία[21] η

21 Όσον αφορά την απαρχή της ιδέας της κοινωνικής μίξης, φαίνεται ότι αυτή τοποθετείται στα μέσα του 19ου αιώνα. Οι αρχικές προτάσεις αφορούσαν μικρούς οικισμούς στις παρυφές των πόλεων οι οποίες

οποία έχει αναδείξει, κατά τη διάρκεια των χρόνων, την κοινωνική μίξη ως μέσο για την επίτευξη μιας μεγάλης ποικιλίας στόχων οι οποίοι αναπαράγονται, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, σε πολλές έρευνες και μελέτες για την πόλη. Σχετικά με τις στοχεύσεις της κοινωνικής μίξης, υπήρξε μεγάλο ενδιαφέρον κατά τις δεκαετίες 1970-1980, τόσο από τη μεριά των πολεοδόμων όσο και από τη μεριά των κοινωνιολόγων. Θα αναφέρουμε το άρθρο της Sarkissian στο οποίο, μέσα από την ιστορική ανασκόπηση της ιδέας της κοινωνικής μίξης στην πολεοδομία, κάνει μια ομαδοποίηση των στόχων της:

- αύξηση των προτύπων των κατώτερων τάξεων και την καλλιέργεια της άμιλλας για την εξομοίωση,

- ενθάρρυνση της αισθητικής πολυμορφίας και την αύξηση αισθητικών προτύπων,

-ενθάρρυνση της πολιτιστικής γόνιμης αλληλεπίδρασης,

- αύξηση της ισότητας των ευκαιριών,

- προώθηση της κοινωνικής αρμονίας με τη μείωση των κοινωνικών και φυλετικών εντάσεων,

- προώθηση της κοινωνικής σύγκρουσης προκειμένου να ενισχυθεί η ατομική και η κοινωνική ωριμότητα,

- βελτίωση της φυσικής λειτουργίας της πόλης και των κατοίκων της,

- διατήρηση των κατοικημένων περιοχών σε μία σταθερή βάση,

- ενώ αντικατοπτρίζει την ποικιλομορφία του αστικοποιημένου σύγχρονου κόσμου (Sarkissian 1976).

Παραλλαγές αυτών των στόχων έχουν ενσωματωθεί σε θεσμικά κείμενα και νομοθετικές ρυθμίσεις σε πολλές χώρες. Παράλληλα, έχουν αναλυθεί σε ακαδημαϊκά κείμενα πολεοδομίας, αστικής κοινωνιολογίας, αστικής πολιτικής, πολιτιστικών μελετών κ.ά., κυρίως για την αποτίμηση των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού. Φαίνεται επίσης ότι για πολλούς πολεοδόμους η κοινωνική μίξη ενισχύει την κοινωνική συνεργασία και την κοινωνική ανάπτυξη στις σύγχρονες πόλεις καθώς αυτή αναφέρεται σε μεγάλη ποικιλία διαφορετικών ανθρώπων με πολλά διαφορετικά ατομικά και ομαδικά υπόβαθρα και πολλούς διαφορετικούς τρόπους ζωής (Siu-Che 1984). Ωστόσο η βιβλιογραφία της κοινωνικής μίξης έχει δείξει ότι υπάρχει ανάγκη αποσαφήνισης των στόχων της στο πλαίσιο του αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού. [22]

ωστόσο δεν εφαρμόστηκαν. Αυτές οι αρχικές προτάσεις συνδυάστηκαν με την κριτική της εποχής για τη μεγάλη πόλη και την καταστροφή των αξιών της γειτονιάς και της εύκολης κοινωνικής επικοινωνίας που συνιστούν αρετές της μικρής πόλης (Sarkissian 1976: 234).

22 Υποσημειώνεται ότι σε ορισμένες περιπτώσεις χωρικών επεμβάσεων, ο στόχος της κοινωνικής μίξης δεν αποδεικνύεται ως αποτέλεσμα ενώ σε ορισμένες άλλες δεν συγκαταλέγεται ως επιδίωξη καθώς η ίδια η ιδέα της κοινωνικής μίξης αμφισβητείται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι «ιδιωτικές» ή οι «φρουρούμενες» πόλεις είτε για υψηλά κοινωνικά-οικονομικά στρώματα είτε, αντίθετα, για χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα ή προσφυγικούς πληθυσμούς οι οποίες προτείνονται, μεταξύ άλλων, υπό τις συνθήκες οικονομικής αναδιάρθρωσης και έντονης φιλελεύθερης κοινωνικής ρύθμισης στις συνθήκες παγκοσμιοποίησης και κρίσης. Από την άλλη, οι ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικού προγραμματισμού για τη βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων, καθώς θεσμοθετούνται κυρίως για επιλεγμένες περιπτώσεις υποβαθμισμένων περιοχών μέσα στις πόλεις, αναδεικνύουν ως κομβικό ζήτημα την

Τις τελευταίες δεκαετίες, πραγματοποιήθηκε σημαντικός αριθμός εμπειρικών κοινωνικών ερευνών και μελετών, οι οποίες έχουν αναδείξει πληθώρα θεμάτων που συνδέονται με τις διαφορετικές εκφάνσεις της κοινωνικής μίξης στις μεγάλες σύγχρονες πόλεις. Παραδείγματα τέτοιων ερευνών συνθέτουν μια εικόνα της θεματολογίας αυτής. Σχετικά με την έκφανση της διασκέδασης και της κοινωνικής μίξης, έρευνα που διεξήχθηκε στη Μητροπολιτική Περιοχή του Τορόντο πριν από τρεις δεκαετίες εξέτασε σε ποιο βαθμό τα κοινωνικά δίκτυα και οι ψυχαγωγικές δραστηριότητες εφήβων οι οποίοι ζούσαν σε συγκροτήματα κοινωνικών κατοικιών για νοικοκυριά χαμηλών εισοδημάτων συνδέονται με τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής μίξης των γύρω περιοχών επιλεγμένων συγκροτημάτων και προγραμμάτων στέγασης. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι έφηβοι επιλέγουν για τις ψυχαγωγικές τους δραστηριότητες, κυρίως μέσω των κοινωνικών δικτύων, χώρους της γειτονιάς τους όπου υπάρχει κοινωνική μίξη. Η κοινωνική μίξη της γύρω περιοχής του συγκροτήματος κατοικίας παίζει το μεγαλύτερο ρόλο ως ανεξάρτητη μεταβλητή (Andrews 1986: 506). Σχετικά με την έκφανση της κατοικίας, η προώθηση της κοινωνικής ένταξης μέσω των κοινωνικών προγραμμάτων στέγασης στο πλαίσιο πολιτικών κοινωνικής μίξης απασχόλησε και απασχολεί πολλές έρευνες και μελέτες σε χώρες όπως η Αυστραλία (Arthurson-Levin-Ziersh 2015) ή ο Καναδάς, αλλά και η Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία (Damaris et al 2013). Η έννοια της κοινωνικής μίξης είτε ταυτίστηκε με την προώθηση της κοινωνικής ένταξης μέσω της κατοικίας είτε συνδέθηκε με την αστική πολιτική και τις κρατικές παρεμβάσεις για τον λεγόμενο θετικό εξευγενισμό, επίσης με μέσο τη στέγαση και μεταστέγαση. Στην πρώτη περίπτωση επιδιώκεται μεγαλύτερο εύρος συμμετοχής νοικοκυριών χαμηλών εισοδημάτων στο πλαίσιο προγραμμάτων κοινωνικής στέγασης στο επίπεδο γειτονιάς ενώ στη δεύτερη περίπτωση, οι πολιτικές κατευθύνσεις εστιάζουν στην προσέλκυση νοικοκυριών υψηλών και μεσαίων εισοδημάτων σε κεντρικές περιοχές.

Σχετικά με τα παραπάνω, διαπιστώνονται τα εξής:

Η βάση για τον ορισμό της κοινωνικής μίξης στις προαναφερόμενες περιπτώσεις εμπειρικών ερευνών είναι το εισόδημα των νοικοκυριών. Η κύρια αναφορά γίνεται στη σχέση της κοινωνικής σύνθεσης μιας περιοχής η οποία περιλαμβάνει, εντός των χωρικών της ορίων, μια περιοχή ανάπλασης με προγράμματα στέγασης κατά κύριο λόγο.

Ανοίγεται ωστόσο η συζήτηση σχετικά με τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται ώστε να προσδιοριστεί το περιεχόμενο και ο βαθμός στον οποίο μια αστική περιοχή ονομάζεται κοινωνικά μικτή.

Έτσι, καθώς η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στο δημόσιο ανοιχτό αστικό χώρο ο οποίος συνεπάγεται το δικαίωμα χρήσης για οποιονδήποτε, επιλέγεται η εννοιολόγηση της κοινωνικής μίξης που επικεντρώνεται στην αστικότητα και την ετερογένεια και ορίζεται από τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των κοινωνικών συνόλων. Τα κοινωνικά σύνολα αναφοράς προσδιορίζονται από τη γύρω περιοχή που περιλαμβάνει τον χώρο ο οποίος αναδιαμορφώνεται με επέμβαση αστικού σχεδιασμού όπως και από τον ίδιο τον χώρο. Πρόκειται για κοινωνικά σύνολα που περιλαμβάνουν τους κατοίκους της γύρω περιοχής (με διάφορες οριοθετήσεις κοινωνικής συσχέτισης ή γεωγραφικού

εξασφάλιση της κοινωνικής μίξης μέσω αύξησης με προγράμματα στέγασης κυρίως του ποσοστού στρωμάτων χαμηλών εισοδημάτων στις περιοχές ένταξης και εφαρμογής των χωρικών επεμβάσεων.

εντοπισμού ως όμορης, γειτονικής, ευρύτερης), τους εργαζόμενους και τους επισκέπτες της περιοχής και τους χρήστες του αναδιαμορφωμένου χώρου. Έτσι, το γενικό ζήτημα που τίθεται είναι κατά πόσο η κοινωνική σύνθεση των συνόλων αναφοράς με γεωγραφική κατανομή διασποράς ή συγκέντρωσης των κοινωνικών στρωμάτων και ειδικών ομάδων πληθυσμού (διαφορετικών επαγγελμάτων, ηλικιών, οικογενειακών καταστάσεων, μορφωτικών επιπέδων, εθνοτικών προελεύσεων, εισοδημάτων, θρησκειών, ειδικών αναγκών, σεξουαλικών προτιμήσεων, κτλ), συμβάλλει ή όχι στη βελτίωση των συνθηκών ζωής σε τμήματα των μεγάλων σύγχρονων πόλεων.

2.1.2.2. Το ζήτημα της ένταξης μιας επέμβασης αστικού σχεδιασμού στον κοινωνικό ιστό της πόλης: μεθοδολογικές επιλογές

Η κοινωνική θεώρηση στο πλαίσιο του χωρικού σχεδιασμού είναι σημαντική. Η μελέτη και η έρευνα των κοινωνικών πρακτικών και εμπειριών σε σχέση με τις αλλαγές της πόλης άπτονται της προκαταρκτικής φάσης ανάλυσης τόσο για τον προγραμματισμό και τον σχεδιασμό μιας χωρικής επέμβασης όσο και για τη μετέπειτα παρακολούθηση των αστικών λειτουργιών που συνδέονται με το χώρο υλοποίησης της επέμβασης και τον αστικό πληθυσμό.

Για να συσχετιστούν τα κοινωνικά δεδομένα με τις φυσικές ιδιότητες που χαρακτηρίζουν ένα αστικό χώρο, οι προϋποθέσεις είναι σύνθετες. Αυτές περιλαμβάνουν τη προσέγγιση της λειτουργίας του χώρου στο σύνολό του και της ένταξής του στον κοινωνικό και χωρικό ιστό της πόλης. Περιλαμβάνουν επίσης τη διερεύνηση της κάθε έκφανσης αυτόνομα και την παρατήρηση των μεταβολών που ενεργοποιούνται σχετικά με αυτήν. Αφορούν τη συλλογή των δεδομένων σχετικά με τον πληθυσμό που δέχεται τις θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις των επεμβάσεων στο χώρο της πόλης, με προϋπόθεση την αναγνώρισή του όπως και την οριοθέτηση του φαινομένου των επιπτώσεων των επεμβάσεων μέσω δεικτών. Οι δείκτες αναφέρονται πρωτίστως στο κοινωνικό-πολεοδομικό προφίλ του χώρου ανάπλασης και της γύρω (περιβάλλουσας) περιοχής του, στην εμβέλεια της ανάπλασης στη τοπική κοινότητα, στη κοινωνία και την πόλη γενικότερα, στην έλξη και την τοπική ανάπτυξη που απορρέουν με κύρια στόχευση τη κοινωνική-χωρική ισσοροπία (βλ. επίσης Avdelidi 2004: 42, Fig 9.2).

Έτσι ένα από τα σημαντικά ζητήματα του σχεδιασμού και της υλοποίησης μιας αστικής επέμβασης για ένα χώρο ή ένα τμήμα της πόλης είναι η διερεύνηση της λειτουργικής σχέσης του με την περιβάλλουσα περιοχή, με άλλα λόγια με την **περιοχή τοπικής ένταξής του στον ιστό της πόλης**.

Ο χαρακτηρισμός του κοινωνικού και οικονομικού ιστού της περιβάλλουσας περιοχής μιας επέμβασης στο χώρο της πόλης αφορά κατά κύριο λόγο, κλιμακωτά, την όμορη και τη γειτονική περιοχή υπό άμεση επιρροή του αναδιαμορφωμένου χώρου ή την ευρύτερη περιοχή επιρροής του μέσα στην πόλη.

Σε κάθε περίπτωση οι αστικές αυτές περιοχές είναι τμήματα της πόλης τα οποία μπορούν να οριοθετηθούν με κριτήρια δόμησης, περιβαλλοντικά, χρήσεων γης ή με κριτήρια χαρακτηριστικών του μόνιμου πληθυσμού τους και των δραστηριοτήτων του

αλλά και των εισερχόμενων εργαζομένων και επισκεπτών τους και των δραστηριοτήτων τους εκεί.

Από την άποψη της πολεοδομίας, οι χωρικές ενότητες, οι οποίες υπόκεινται στις ρυθμίσεις αστικού/πολεοδομικού προγραμματισμού και σχεδιασμού, χαρακτηρίζονται σύμφωνα με το είδος τους, τους όρους χρήσεων γης, της δόμησης ή του βαθμού κοινωνικής ή περιβαλλοντικής υποβάθμισης, και σύμφωνα με τους όρους της αναμενόμενης κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης που συσχετίζονται με τις ανάγκες στέγασης βέβαια, αλλά και πέρα από αυτές, με τις ανάγκες σε κοινόχρηστους χώρους, σε κοινωφελείς εξυπηρετήσεις, σε δημόσιες υποδομές και σε δίκτυα. Οριοθετούνται έτσι εντός του αστικού ή περιαστικού ιστού μιας πόλης ή ενός μικρότερου οικισμού.

Η **οριοθέτηση** αποτελεί αντικείμενο θεσμοθέτησης στο πλαίσιο κάθε χωρικής (χωροταξικής και πολεοδομικής) διαδικασίας. Αυτή αφορά σε συγκεκριμένους κανόνες και προϋποθέσεις για τον καθορισμό των ορίων μιας περιοχής υπό χωροθέτηση, ρύθμιση ή/και πολεοδόμηση και σύμφωνα με τον χαρακτηρισμό της αναφορικά με τα είδη των αστικών επεμβάσεων που μπορούν να γίνουν εντός των ορίων της. Η έκταση της περιοχής ποικίλει ανάλογα με το επίπεδο σχεδιασμού[23]. Τα όρια των περιοχών υπό χωροθέτηση, ρύθμιση αλλά και πολεοδόμηση, στα υψηλότερα επίπεδα προγραμματισμού και σχεδιασμού, συμπίπτουν με τα όρια των εδαφικών ενοτήτων της διοικητικής διαίρεσης. Από εκεί και κάτω στα χαμηλότερα επίπεδα σχεδιασμού (σε μεγάλη χωρική κλίμακα) η οριοθέτηση εξαρτάται τόσο από τα επιστημονικά και διεπιστημονικά κριτήρια των μελετών και τις θεσμοθετημένες προδιαγραφές, όταν αυτές υπάρχουν, όσο και από τις διαθέσιμες εθνικές, περιφερειακές και τοπικές συλλογές δευτερογενών στοιχείων και από τις συλλογές πρωτογενών δεδομένων διάφορων εμπειρικών ερευνών τα στοιχεία των οποίων χρησιμοποιούνται για τις συνοδευτικές μελέτες του χωρικού σχεδιασμού.

Στο επίπεδο του πολεοδομικού σχεδιασμού, οι κύριοι θεματικοί άξονες των δεδομένων για την οριοθέτηση των περιοχών είναι οι χρήσεις και οι αξίες γης και η εκτίμηση των αναγκών του γενικού πληθυσμού με βάση σταθερότυπων. Τα σταθερότυπα αυτά καλύπτουν τις συνήθεις αστικές λειτουργίες όπως «μέση ωφέλιμη επιφάνεια κατοικίας ανά άτομο» ή «η ελάχιστη βιώσιμη μονάδα Γυμνασίου που αντιστοιχεί σε 2100 κατοίκους» κ.ο.κ. Αυτές χωροθετούνται από τον μελετητή σε μονάδες εφαρμόζοντας τα θεσμοθετημένα πρότυπα των ενδεικτικών μεγεθών, της ακτίνας εξυπηρέτησης, των αναγκαίων $μ^2$ ανά κάτοικο ή χρήστη και των ποσοστών των χρηστών στον πληθυσμό. Ο πληθυσμός αναφοράς για τις πολεοδομικές μελέτες είναι το σύνολο του πληθυσμού ενός οικισμού ή μιας πολεοδομικής ενότητας. Ο κορεσμός ή η χωρητικότητα νοείται ως πληθυσμιακό μέγεθος που αντιστοιχεί σε μετρήσιμες σύμφωνα με τα πολεοδομικά

23 Για το επίπεδο του Εθνικού ή Γενικού Χωροταξικού Σχεδίου η περιοχή είναι το σύνολο των εκτάσεων της χώρας. Για τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια είναι η περιφέρεια ή η περιφερειακή ενότητα όπως και για τα Ρυθμιστικά Σχέδια των μεγάλων πόλεων. Για τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (όπως και για τα ΣΧΟΟΑΠ εκτός αστικού χώρου) είναι ο δήμος ή η δημοτική κοινότητα ενώ στα χαμηλότερα επίπεδα χωρικών ενοτήτων οριοθετούνται οι πολεοδομικές ενότητες, οι συνοικίες ή οι γειτονιές. Έτσι, για το επίπεδο του Ρυθμιστικού Σχεδίου στο οποίο η περιοχή υπό ρύθμιση εκτείνεται στα όρια της Περιφέρειας, η μέγιστη δυνατή έκτασή της φτάνει τα 3808 $χλμ^2$ στην περίπτωση της Αθήνας όπου η υπό ρύθμιση περιοχή συμπίπτει με την περιφέρεια Αττικής. Στο πλαίσιο των Πολεοδομικών Μελετών, οι εκτάσεις των υπό πολεοδόμηση περιοχών κυμαίνονται συνήθως μεταξύ 1 και 4 $χλμ^2$.

πρότυπα ανάγκες σε κοινωνική και τεχνική υποδομή κατά τη χρονική στιγμή του σχεδιασμού[24].

Η τάση είναι, σε κάθε επίπεδο σχεδιασμού να επιδιώκονται και να προβλέπονται μελέτες οι οποίες να στηρίζουν την αναγκαιότητα των επιλογών και των στοχεύσεων των σχεδίων τους στην κατανομή του αστικού πληθυσμού κατά τα κοινωνικά, δημογραφικά, οικονομικά χαρακτηριστικά του, στην κοινωνική διαστρωμάτωση ή στις διαστάσεις του ατομικού αυτοπροσδιορισμού. Για τον σκοπό αυτό, χρησιμοποιούνται τα πληθυσμιακά δεδομένα των «γεωγραφικά» (με την έννοια διοικητικής διαίρεσης) οριοθετημένων περιοχών των οποίων η έκταση και η εμβέλεια επηρεάζουν τον προσδιορισμό και την ανάλυση των στηρικτικών δεδομένων με τον τρόπο που προαναφέρθηκε (διοικητικές διαιρέσεις και συλλογές δευτερογενών κατά κανόνα δεδομένων) .

Οι παραπάνω παρατηρήσεις τοποθετούν το γενικό ερώτημα που βρίσκεται πίσω από την προσπάθεια της παρούσας εργασίας:

Σε ποιό βαθμό μια χωρική επέμβαση στη πόλη εντάσσεται στον χωρικό και κοινωνικό ιστό της επιδρώντας στην περιβάλλουσα περιοχή του χώρου επέμβασης και αμβλύνει την κοινωνική διάκριση ή, αντίθετα, την κοινωνική μίξη;

Με την ανάλυση της παρακάτω εργασίας διερευνάται το πεδίο το οποίο μπορεί να δώσει απαντήσεις στο προαναφερόμενο γενικό ερώτημα. Στο έργο *Κοινωνικές επιπτώσεις του αστικού σχεδιασμού και του σχεδιασμού βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων* χρησιμοποιήσαμε διαφορετικές προσεγγίσεις που συνδυάζουν την κοινωνική με τη χωρική ανάλυση με στόχο να διακριθούν οι δυνατότητες διαπίστωσης των κοινωνικών επιπτώσεων που επιφέρουν οι αλλαγές του χώρου της πόλης μετά από επεμβάσεις χωρικού (αστικού-πολεοδομικού) σχεδιασμού με έμφαση στις επεμβάσεις του δημόσιου χώρου της πόλης[25].

Στη παρούσα εργασία, διερευνήσαμε τη γύρω (περιβάλλουσα) περιοχή των επιλεγμένων στο έργο περιπτώσεων αστικών επεμβάσεων, βάσει δευτερογενών απογραφικών δεδομένων του μόνιμου πληθυσμού (βλ. παρακάτω 2.2.1.1 και 2.2.1.2). Το αντικείμενο της στατιστικής επεξεργασίας και της ανάλυσης είναι ο προσδιορισμός και η κατηγοριοποίηση των περιοχών αστικής ένταξης των συγκεκριμένων αναπλάσεων σύμφωνα με τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού τους, τη σύγκρισή τους με το σύνολο του μόνιμου πληθυσμού της πόλης της Αθήνας και την αντιπαραβολή με τα χωρικά και πολεοδομικά χαρακτηριστικά των περιοχών. Η κύρια υπόθεση εργασίας του παρόντος κειμένου αφορά την εκτίμηση ότι τα δεδομένα και τα αποτελέσματα της επεξεργασίας και της ανάλυσής της συνθέτουν ένα επίπεδο

24 Βλ. απόφαση 10788/5.3.2004, ΦΕΚ 285 Δ', (Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 2004).

25 Βλ. επίσης στο έργο, τις εργασίες «Οι χρήσεις γης ως εργαλείο διερεύνησης της επίδρασης του αστικού σχεδιασμού στην αστική ανάπτυξη» (Γ.Γεμενετζή), «Προσαρμογές των οικονομικών εμπορικών δραστηριοτήτων επί και περιμετρικά των χώρων αστικής επέμβασης» (Κ.Γκόρτσος) και «Αναγκαιότητα, αποδοχή και προοπτικές των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού» (Α.Βιτοπούλου, Φ. Βλαστού).

διερεύνησης των κοινωνικών επιπτώσεων αστικού σχεδιασμού με δυνατότητα διαμόρφωσης εργαλείου για τη διαπίστωση και την παρακολούθηση των κοινωνικών επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού.

2.2. ΤΑΥΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΕΝΤΑΞΗΣ ΣΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΑΣΤΙΚΟ ΙΣΤΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΕΝΟΣ ΣΥΝΟΛΟΥ ΑΣΤΙΚΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ

2.2.1. Μεθοδολογία και στοιχεία διερεύνησης

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στην παρούσα εργασία για τη διερεύνηση του κοινωνικού προφίλ των περιοχών αστικής ένταξης των επιλεγμένων αναδιαμορφωμένων χώρων, στηρίζεται στην ανάλυση και την επεξεργασία δευτερογενών δεδομένων. Πρόκειται για κοινωνικο-δημογραφικά δεδομένα τα οποία αφορούν σε σύνολα μόνιμου πληθυσμού ίσου μεγέθους. Το κάθε σύνολο μόνιμου πληθυσμού εντοπίζεται σε μία χωρική μονάδα/ έκταση και το σύνολο των χωρικών αυτών μονάδων διαμερίζουν την έκταση της πόλης. Έτσι, η κάθε χωρική μονάδα, ενώ έχει ίδιο αριθμό κατοίκων, παρουσιάζει διαφορετική πυκνότητα και διαφορετική πληθυσμιακή σύνθεση. Λάβαμε υπόψη μας τις χωρικές μονάδες που περιλαμβάνουν και περιβάλλουν τους χώρους επέμβασης οι οποίοι επιλέχτηκαν στο έργο ως μελέτες περίπτωσης.

Τα δεδομένα προσεγγίστηκαν με αλγόριθμο μέσω του οποίου ταυτοποιήθηκαν νέες χωρικές ενότητες με κοινό κοινωνικο-δημογραφικό προσδιορισμό. Έτσι, οι αρχικές χωρικές μονάδες ίσου πληθυσμού ομαδοποιήθηκαν σύμφωνα με το μέγιστο βαθμό όμοιων τιμών των κοινωνικο-δημογραφικών μεταβλητών οι οποίες λήφθηκαν υπόψη. Με αυτό τον τρόπο, η κάθε νέα χωρική ενότητα διαφέρει από την άλλη ως προς αυτό το κριτήριο. Οι νέες αυτές ενότητες δημιουργούν μια «διαχωρική» δομή για το σύνολο των περιοχών μελέτης, πέρα από τις οριοθετήσεις διοικητικής διαίρεσης ή «γεωγραφικής» που διαχωρίζει συνήθως χωρίς να συσχετίζει τη μία περιοχή μελέτης με την άλλη. Οι νέες χωρικές αυτές ενότητες παρουσιάζουν στο εσωτερικό τους τη μέγιστη ομοιότητα ως προς τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά, αλλά μεταξύ τους διακρίνονται με σαφήνεια λόγω σημαντικών διαφοροποιήσεων ως προς αυτά τα χαρακτηριστικά. Επομένως, συμπεριλαμβάνοντας τα κοινωνικο-δημογραφικά δεδομένα όλων των περιοχών επέμβασης, οι περιοχές λαμβάνονται υπόψη, με τον τρόπο αυτόν, ως ένα ενιαίο κοινωνικό σύνολο προκειμένου σε αυτό να διακριθούν οι συστάδες ομοιοτήτων. Με την προϋπόθεση ότι ένα πρόγραμμα αστικής πολιτικής εφαρμόζεται σε περισσότερες της μίας περιοχές, εντός των ορίων των οποίων έχουν υλοποιηθεί ή θα υλοποιηθούν αστικές επεμβάσεις, οι όροι της εφαρμογής αυτής θα πρέπει να βασίζονται στην όσο καλύτερη γνώση του κοινωνικού ιστού ένταξης των επεμβάσεων και να

ελεγχθεί η καταλληλότητα του προγραμματισμού και του σχεδιασμού τους. Υπόθεση εργασίας είναι ότι, με τη διαδικασία της αλγοριθμικής αυτής προσέγγισης, οι επεμβάσεις εξετάζονται λεπτομερέστερα και, συγχρόνως, με ενιαίο τρόπο, λαμβάνονται υπόψη οι κοινωνικές διαστάσεις στο επίπεδο των περιοχών ένταξής τους ως σύνολο και έτσι μπορεί να αξιολογηθεί το ίδιο το πρόγραμμα και τα προσδοκόμενα αποτελέσματα υπό το πρίσμα της κοινωνικής θεώρησής τους.

Ωστόσο, παράλληλα με την προσέγγιση των επιλεγμένων περιοχών επέμβασης ως σύνολο εσωτερικών ομοιοτήτων, δημιουργήθηκε η ανάγκη εύρεσης του προφίλ της κάθε περιοχής του συνόλου των περιοχών μελέτης, ξεχωριστά. Συχνά, στο πλαίσιο της αστικής πολιτικής ενός δήμου, μια περιοχή επέμβασης αναδεικνύεται σημαντική και αποτελεί αντικείμενο ιδιαίτερου ενδιαφέροντος. Έτσι, στα ίδια δεδομένα των αρχικών χωρικών μονάδων, εφαρμόστηκε περιγραφική στατιστική ανάλυση με τον προσδιορισμό κλάσεων για κάθε τιμή των επιλεγμένων μεταβλητών. Στις κλάσεις αυτές κατανεμήθηκαν τα ποσοστά των χωρικών μονάδων όλων των περιοχών μελέτης. Υπόθεση εργασίας είναι ότι με τον προσδιορισμό των κοινωνικο-δημογραφικών χαρακτηριστικών με την ομαδοποίηση κατά κλάσεις, αναδεικνύεται το ιδιαίτερο προφίλ της κάθε περιοχής. Και για την κάθε περιοχή, στη βάση των ακραίων ποσοστών για το σύνολο των περιοχών θα μπορεί να εκτιμηθεί η ύπαρξη ή μη κοινωνικής μίξης για κάθε μία εκ των περιοχών στο πλαίσιο του συνόλου τους. Στόχος της προσέγγισης αυτής είναι να εξερευνηθεί το ιδιαίτερο κοινωνικό-δημογραφικό προφίλ, τα περιεχόμενα κοινωνικής μίξης για κάθε περιοχή μελέτης και να συγκριθούν οι περιοχές μεταξύ τους στη βάση της ενιαίας κλίμακας των κλάσεων η οποία προκύπτει για το προσδιορισμένο αυτό σύνολο περιοχών, έτσι ώστε να προσδιοριστεί η κλίμακα κοινωνικής μίξης για το σύνολο αυτό.

Γενικότερα στο έργο, για την οριοθέτηση των περιοχών που μελετώνται για τη διαπίστωση και την εν δυνάμει παρακολούθηση των επιπτώσεων των αστικών επεμβάσεων, χρησιμοποιούνται διαφορετικές προσεγγίσεις με πληθυσμιακά και χωρικά κριτήρια. Η μεθοδολογία της παρούσας εργασίας, βασιζόμενη στο κριτήριο των κοινωνικο-δημογραφικών χαρακτηριστικών για τον ορισμό μιας χωρικής ενότητας, επιτρέπει την ταυτοποίηση και τη συγκρισιμότητα των διαφορετικών κοινωνικών πόλων γύρω από τον κάθε χώρο επέμβασης αστικού σχεδιασμού αλλά και των κοινωνικών ομοιοτήτων και ανομοιοτήτων μεταξύ περισσότερων περιοχών επέμβασης διάσπαρτων μέσα στην πόλη ή τον δήμο.

Οι εμπειρικές διεργασίες του έργου επικεντρώθηκαν στο σύνολο επιλεγμένων περιπτώσεων μελέτης χώρων επέμβασης που περιγράφονται παρακάτω στο σημείο 2.2.1.1, ενώ, στην παρούσα εργασία ορίστηκαν οι περιβάλλουσες περιοχές τους βάσει του προαναφερόμενου κριτηρίου (χωρική μονάδα με σταθερό μέγεθος πληθυσμού) το οποίο περιγράφεται στο σημείο 2.2.1.2.

2.2.1.1. Περιγραφή των περιοχών μελέτης περίπτωσης

Στις παρακάτω περιοχές μελέτης περίπτωσης υλοποιήθηκαν επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού σε χρόνους μετά την ψήφιση του νόμου περί βιώσιμης οικιστικής

ανάπτυξης των πόλεων και των οικισμών της χώρας ν.2508/1997[26]. Αναφέρονται σε διαφορετικά είδη δημόσιων κοινόχρηστων και κοινωφελών χώρων, σε διαφορετικές διαδικασίες σχεδιασμού (ανοιχτός, κλειστός, εθνικός, διεθνής αρχιτεκτονικός διαγωνισμός, δι' αυτεπιστασίας από την τεχνική υπηρεσία του δήμου, εργολαβία ή ανάθεση από το δήμο)[27] και υλοποίησης των έργων ενώ οι περιβάλλουσες περιοχές τους έχουν διαφορετικά κοινωνικά, πολεοδομικά χαρακτηριστικά όπως και διαφορετικά χαρακτηριστικά φυσικού περιβάλλοντος. Βλ. επίσης Πίνακες 10 - 14 Παράρτημα 2.1.

Περιοχή Μελέτης Α: περιλαμβάνει τέσσερις πλατείες της κεντρικής περιοχής της Αθήνας, γειτονικές αναμεταξύ τους. Συγκεκριμένα πρόκειται για την πλατεία Ομόνοιας, την πλατεία Εθνικής Αντίστασης-Κοτζιά, την πλατεία Βαρβακείου Αγοράς και την πλατεία Μοναστηρακίου. Οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης βάσει θεσμοθετήσεων χωρικού σχεδιασμού (ΝΡΣΑ, ΓΠΣ Αθήνας) στην περιοχή που περιλαμβάνει τους χώρους ανάπλασης και τις περιβάλλουσες περιοχές αυτών είναι:

Αστικό Πράσινο-Ελεύθεροι Χώροι, Πρωτεύουσες αρτηρίες, Δευτερεύουσες αρτηρίες, Κεντρικές λειτουργίες, Υπόγειες σταθερές συγκοινωνίες, Συγκοινωνίες, Υπόγειος χώρος στάθμευσης, Αρχαιολογικοί χώροι, Κτίρια - Μνημεία, Ενιαίο δίκτυο ροής πεζών, Ιστός μνημείων, κεντρικών λειτουργιών και ελεύθερων χώρων, Περιοχή κατ' εξοχήν κεντρικών λειτουργιών, Κεντρική Αγορά, Υπερτοπικό Κέντρο Δήμου, Πολεοδομικό εμπορικό κέντρο, Γενική κατοικία, Εκπαίδευση, Πρόνια, Αξιόλογα κτίρια.

Περιοχή Μελέτης Β: περιλαμβάνει δύο πεζόδρομους που βρίσκονται στη ζώνη ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας, στην όμορη ζώνη της ευρύτερης περιοχής διεθνούς αρχαιολογικού και πολιτισμικού πάρκου της Αθήνας (Ακρόπολη, Ολυμπιείο έως Κεραμεικό, Μουσείο Ακρόπολης και Σύγχρονης Τέχνης) και γειτνιάζει με την παραδοσιακή οικιστική συνοικία της Πλάκας και την παλαιά συνοικία Μακρυγιάννη. Πρόκειται για την Διονυσίου Αρεοπαγίτου και Στρατηγού Μακρυγιάννη μαζί με το Νέο Μουσείο Ακρόπολης. Οι επιτρεπόμενες χρήσεις (ΝΡΣΑ, ΓΠΣ Αθήνας) στους χώρους ανάπλασης και την περιβάλλουσα περιοχή τους είναι:

Δίκτυο ροής πεζών, Μνημεία, Κεντρικές λειτουργίες και ελεύθεροι χώροι, Γενική κατοικία, Αρχαιολογικοί Χώροι, Αστικό Πράσινο- Ελεύθεροι Χώροι, Μουσεία, Εκπαίδευση Λύκειο-Γυμνάσιο- Δημοτικό- Νηπιαγωγείο, Σταθμός σταθερής συγκοινωνίας Αττικό Μετρό, Αξιόλογα κτίρια.

---

26 Πρόκειται για χώρους που αναδιαμορφώθηκαν οριστικά με επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού κατά την περίοδο μετά την ψήφιση του νόμου 2508/1997 (ΦΕΚ Α' 124/13.6.1997) περί «Βιώσιμης οικιστικής ανάπτυξης των πόλεων και οικισμών της χώρας κλπ.». Ο νόμος αυτός θεωρήθηκε έως πρόσφατα πυλώνας του σύγχρονου ελληνικού θεσμικού πλαισίου και σταθμός αναφορικά με τις επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού και τις αναπλάσεις του δημόσιου χώρου στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης των ελληνικών πόλεων.

27 Οι διαδικασίες ανάπλασης για τις περιπτώσεις μελέτης του έργου είναι: αρχιτεκτονικός διαγωνισμός, ανοιχτός, κλειστός, εθνικός, διεθνής (Ομόνοια, Μοναστηράκι, Δ. Αρεοπαγίτου, Μουσείο Ακρόπολης, ΚΠΙΣΝ), δι' αυτεπιστασίας από την τεχνική υπηρεσία του δήμου (Μοσχάτο, Αιγάλεω), εργολαβία (Μοσχάτο,), ανάθεση από το δήμο (Κοτζιά, Βαρβάκειος).

Περιοχή Μελέτης Γ: περιλαμβάνει την πρόσφατη κατασκευή του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα-Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ) στην έκταση του πρώην Ιππόδρομου Αθήνας και γειτνιάζει με τον Όρμο Φαλήρου της μητροπολιτικής παραλιακής ζώνης. Οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης (ΝΡΣΑ, ΓΠΣ Καλλιθέας, Ν.3785/09) στον χώρο ανάπλασης και στην περιβάλλουσα περιοχής του είναι:

Υπερτοπικό πολιτιστικό πάρκο, Δημοτικό Πάρκο -Αθλητικοί χώροι, Γενική Κατοικία, Κέντρο Δήμου, Τοπικό Κέντρο Γειτονιάς, Ταχείς Λεωφόροι, Δευτερεύουσες Αρτηρίες, Αστικό Πράσινο-Ελεύθεροι Χώροι, Εκπαίδευση Δημοτικό-Νηπιαγωγείο-Παιδικός Σταθμός, Μητροπολιτικό Πάρκο με εγκαταστάσεις αναψυχής, αθλητισμού και πολιτιστικών λειτουργιών, Περίθαλψη, Αξιόλογα κτίρια.

Περιοχή Μελέτης Δ: περιλαμβάνει το επιμήκης παρκάκι, όμορο προς τη σιδηροδρομική γραμμή ΗΣΑΠ Πειραιά προς Αθήνα μεταξύ Λεωφόρου Κηφισού και σταθμό ηλεκτρικού Μοσχάτου και γειτονεύει με τη βιομηχανική περιοχή μεταξύ οδών Θεσσαλονίκης και Πειραιώς. Οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης (ΝΡΣΑ, ΓΠΣ Μοσχάτου) του χώρου ανάπλασης και της περιβάλλουσας περιοχής του είναι:

Αστικό Πράσινο- Ελεύθεροι Χώροι, Γενική Κατοικία, Βιομηχανικό Πάρκο, Εκπαίδευση, Ταχείς Λεωφόροι, Υπέργεια σταθερή συγκοινωνία-σιδηροδρομική γραμμή ΗΣΑΠ Αθλητισμός, Πολεοδομικό Κέντρο, Κέντρο Γειτονιάς.

Περιοχή Μελέτης Ε: περιλαμβάνει μια σειρά από κοινόχρηστους χώρους διάσπαρτους εντός αστικού ιστού στην περιοχή του Αγ. Ελευθερίου- Εργατικών Κατοικιών, Κηφισού. Οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης (ΝΡΣΑ, ΓΠΣ Αιγάλεω) των χώρων αναπλάσεων και της περιβάλλουσας περιοχής αυτών είναι:

Αστικό Πράσινο-Ελεύθεροι Χώροι, Πεζόδρομοι, Πολεοδομικό Κέντρο Δήμου, Αμιγής και Γενική Κατοικία (Εργατικές και προσφυγικές κατοικίες), Υπόγεια σταθερή συγκοινωνία (Μετρό), Συγκοινωνία με λεωφορεία, Ταχείς Λεωφόροι, Πρωτεύουσες αρτηρίες, Αθλητισμός, Εκπαίδευση (Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πειραιά, Λύκειο-Γυμνάσιο-Δημοτικό-Νηπιαγωγείο, Πρόνοια, Κοινωφελείς Εγκαταστάσεις, Περιοχές Β (ΙΚΕΑ, Αθηναϊκή Ζυθοποιία), Βιομηχανία-Βιοτεχνία ΒΙΠΑ.

2.2.1.2. Προσδιορισμός συνόλων συγκεκριμένου πληθυσμού

Σε κάθε μελέτη περίπτωσης χρησιμοποιήθηκαν τα δευτερογενή δεδομένα τα οποία συλλέξαμε από την εφαρμογή **Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων (**http://panorama.statistics.gr/). Στην εφαρμογή αυτή τα στοιχεία των απογραφών πληθυσμού-κατοικιών και κτιρίων 1991-2011 της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής έχουν εισαχθεί σε βάσεις κοινωνικών δεδομένων και χαρτογραφικών αναπαραστάσεων με στόχο τη δυναμική διαχείριση και την κατάλληλη απόδοσή τους στο πλαίσιο κοινωνικο-χωρικών μελετών και ερευνών (ΕΚΚΕ- ΕΛΣΤΑΤ 2016). Η εφαρμογή αυτή αποδείχθηκε ένα εργαλείο, εύχρηστο και απόλυτα ενδεδειγμένο για τις ανάγκες των προτάσεων στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας.

Από την εφαρμογή του Πανοράματος έχουν προσδιοριστεί για την Αθήνα όπως και για άλλες πόλεις της χώρας, Μονάδες Χωρικής Απογραφής (ΜΟΧΑΠ) με τα στοιχεία της

απογραφής πληθυσμού 2011 της ΕΛΣΤΑΤ. Μία ΜΟΧΑΠ ενώνει χωρικά τους όμορους απογραφικούς τομείς ώστε ο πληθυσμός της να αντιστοιχεί στο συγκεκριμένο σύνολο των 1000 κατοίκων. Έτσι, οι ΜΟΧΑΠ που έχουν οριστεί από την εφαρμογή του Πανοράματος, καλύπτουν το πληθυσμιακό κριτήριο της προσέγγισής μας ως προς τις ζητούμενες χωρικές ενότητες που να αντιστοιχούν σε συγκεκριμένα σύνολα πληθυσμού.

Επιλέγονται οι Μονάδες Χωρικής Απογραφής (εφεξής χωρικές μονάδες) που περιλαμβάνουν ή γειτνιάζουν με τον χώρο επέμβασης αστικού σχεδιασμού. Οριοθετείται έτσι η περιβάλλουσα περιοχή του την οποία ονομάζουμε περιοχή αστικής ένταξης ή περιοχή ένταξης της επέμβασης αστικού σχεδιασμού.

2.2.1.3. Δεδομένα ανάλυσης

Για την παρούσα μελέτη, χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα που περιλαμβάνουν μια σειρά μεταβλητών κοινωνικοδημογραφικού ενδιαφέροντος και τα οποία ήταν διαθέσιμα από την εφαρμογή Πανόραμα. Πρόκειται για τα ποσοστά ανά κατηγορία 11 κοινωνικο-δημογραφικών μεταβλητών που είναι διαθέσιμες και τις 38 χωρικές μονάδες που απαρτίζουν τις περιβάλλουσες περιοχές των πέντε περιπτώσεων μελέτης (Πίνακας 2).

Μετά την εισαγωγή των δευτερογενών αυτών δεδομένων σε έναν πίνακα excel, επιδιώχτηκε η διάκριση των διαφορετικών τύπων περιοχών κοινωνικής ένταξης των υπό μελέτη χώρων επέμβασης, με την ομαδοποίηση των χωρικών μονάδων σε νέες ενότητες, μεγαλύτερες, με όμοια κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά. Η συγκεκριμένη εφαρμογή παρουσιάζεται παρακάτω στην ενότητα 2.2.1.4 όπου και δίνονται περισσότερες λεπτομέρειες για τον αλγόριθμο που χρησιμοποιήθηκε.

Στο επόμενο βήμα της ανάλυσης αναδείχτηκαν τα «ισχυρά» και τα «αδύναμα» χαρακτηριστικά για κάθε μία από τις περιοχές μελέτης, σε αντιστοιχία με τα υψηλότερα και τα χαμηλότερα ποσοστά σε κάθε τιμή/κατηγορία για όλες τις χωρικές μονάδες που απαρτίζουν το σύνολο των περιοχών μελέτης. Αυτές είναι οι γύρω περιοχές τεσσάρων κεντρικών πλατειών και πεζόδρομων του ιστορικού κέντρου της Αθήνας, μιας σειράς πλατειών και δύο πεζόδρομων γειτονιάς σε προαστιακούς δήμους της Αθήνας, δύο τμημάτων πόλης με εμβληματικά πολιτιστικά κτίρια υπερτοπικής και διεθνούς εμβέλειας και πράσινων και φυσικών χώρων της προαστιακής αθηναϊκής περιοχής. Οι χώροι και οι γύρω/περιβάλλουσες περιοχές τους περιγράφονται στους Πίνακες του Παραρτήματος 2.1. Για την εύρεση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των περιοχών αυτών, τα ποσοστά για κάθε τιμή/κατηγορία μεταβλητής ταξινομήθηκαν σε κλάσεις ώστε να διευκολυνθεί η περιγραφή τους και, στη συνέχεια, να διακριθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής. Ως συγκριτικά μεγέθη χρησιμοποιήθηκαν τα ποσοστά για την πόλη της Αθήνας ώστε να εκτιμηθεί ο βαθμός μίξης για κάθε μεταβλητή.

Οι μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν και οι τιμές τους, δίνονται αναλυτικά στον Πίνακα 1 που ακολουθεί. Επίσης, το Γράφημα 1 δίνει την ταυτότητα του συνόλου των 38 χωρικών ενοτήτων που απαρτίζουν τις πέντε περιοχές μελέτης περίπτωσης του έργου, με τις θετικές και τις αρνητικές αποκλίσεις ως προς τα αντίστοιχα μεγέθη της

Αθήνας η οποία περιλαμβάνεται σε 3180 ανάλογες χωρικές μονάδες (βλ. panoramaps.statistics.gr/panorama/). Όπως προαναφέρθηκε οι χωρικές μονάδες προσδιορίζονται από την εφαρμογή Πανόραμα ώστε να έχουν ίσο μέγεθος πληθυσμού και το σύνολο των 38 χωρικών μονάδων επιλέχτηκε, στο πλαίσιο του έργου, ώστε να περιλαμβάνει τους επιλεγμένους χώρους στους οποίους υλοποιήθηκαν επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού και τις γύρω/περιβάλλουσες περιοχές τους οι οποίες αποτελούν τις μελέτες περίπτωσης του έργου (βλ. όπως προαναφέρθηκε το Παράρτημα 2.1).

Πίνακας 1: Μεταβλητές κοινωνικοδημογραφικού ενδιαφέροντος

ΦΥΛΟ (άνδρες, γυναίκες)
ΗΛΙΚΙΑ (0-14, 15-34, 35-64, 65 και άνω, Άτομα γεννηθέντα μετά την 1/1/2005)
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (Τριτοβάθμια, Ανώτερη δευτεροβάθμια, Έως κατώτερη δευτεροβάθμια)
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ (Άγαμοι, Έγγαμοι ή με σύμφωνο συμβίωσης ή σε διάσταση, Χήροι από γάμο ή σύμφωνο συμβίωσης, Διαζευγμένοι από γάμο ή σύμφωνο συμβίωσης)
ΚΥΡΙΑ ΑΣΧΟΛΙΑ (Εργαζόμενοι, Άνεργοι-ζητούσαν εργασία, Νέοι άνεργοι-ζητούσαν εργασία για πρώτη φορά, Μαθητές/Σπουδαστές, Συνταξιούχοι, Εισοδηματίες, Οικιακά, Άλλη περίπτωση)
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ (διευθυντικά στελέχη, επαγγελματίες, τεχνολόγοι και ασκούντες συναφή επαγγέλματα, υπάλληλοι γραφείου, απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές, ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς, τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα, χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων/μηχανημάτων και εξοπλισμού, ανειδίκευτοι εργάτες/ χειρωνάκτες και μικροεπαγγελματίες)
ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ (εργοδότες, αυτοαπασχολούμενοι, μισθωτοί ή ημερομίσθιοι, μέλη, παραγωγικού συνεταιρισμού, βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση)
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ (Ελλάδας, Ελλάδας και άλλης χώρας, Άλλης χώρας, Χωρίς Υπηκοότητα, Αδιευκρίνιστη υπηκοότητα)
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ (Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο,1 μέλος,2 μέλη,3 μέλη,4 μέλη,5 μέλη,6 μέλη,7 μέλη,8 μέλη και άνω)
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ (Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο, Μη κανονική κατοικία, Μονοκατοικία, Διπλοκατοικία, Πολυκατοικία, Κτίριο που η κύρια χρήση του δεν είναι κατοικία)
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΤΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ (Προ του 1946,1946-1960, 1961-1980, 1981-1990, 1991-2000, Μετά το 2000)

2.2.1.4. Μεθοδολογία στατιστικής επεξεργασίας

Η ανάλυση των δευτερογενών αυτών δεδομένων έγινε στις εξής φάσεις: (α) ομαδοποίηση των χωρικών μονάδων με κοινά χαρακτηριστικά χρησιμοποιώντας δύο στατιστικές προσεγγίσεις, μία περιγραφική και μία αλγοριθμική, και (β) σύγκριση χαρακτηριστικών κάθε χωρικής μονάδας με τον αντίστοιχο μέσο όρο της Αθήνας.

Στη φάση της ομαδοποίησης χρησιμοποιήθηκαν οι εξής δύο προσεγγίσεις:

- Η *πρώτη προσέγγιση ομαδοποίησης* αφορούσε σε ομάδες με κοινά χαρακτηριστικά, που προέκυψαν με την εφαρμογή του αλγόριθμου K-means (Forgy, 1965, Han κ.ά, 2011, Hartigan και Wong, 1975, Jain, 2010, McQueen, 1967), και χρήση των ποσοστών

(%) των τιμών των μεταβλητών της κάθε χωρικής μονάδας. Ο αλγόριθμος K-means είναι ένας από τους γνωστότερους αλγόριθμους ομαδοποίησης, ή συσταδοποίησης (clustering) όπως συναντάται ο όρος στη βιβλιογραφία. Η συσταδοποίηση αποτελεί μια διερευνητική ανάλυση των δεδομένων που έχει ως στόχο την ταξινόμηση αντικειμένων σε ομάδες (ή συστάδες) έτσι ώστε δύο αντικείμενα που ανήκουν στην ίδια ομάδα να έχουν το μέγιστο βαθμό ομοιότητας (similarity), ενώ δύο αντικείμενα που ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες να έχουν τον ελάχιστο βαθμό ομοιότητας (Singh, 2015). Με άλλα λόγια, πρόκειται για μια μαθηματική προσέγγιση που στηρίζεται στην εύρεση ομοιοτήτων μεταξύ των αντικειμένων που καλείται ο ερευνητής να ομαδοποιήσει (Bozdogan, 2004, Witten και Frank, 2005).

Σε αυτό το πλαίσιο, ο K-means στηρίζεται στην επαναληπτική ευρετική (heuristic) προσέγγιση (Lloyd, 1957), μια μέθοδο που δουλεύει επαναληπτικά κατατάσσοντας τις παρατηρήσεις ανάλογα με την απόστασή τους από τα κέντρα όλων των ομάδων. Ως κέντρο της ομάδας θεωρείται η μέση τιμή για κάθε μεταβλητή όλων των παρατηρήσεων της ομάδας, ενώ ως απόσταση ορίσαμε, στην παρούσα εφαρμογή, την ευκλείδεια απόσταση κάθε παρατήρησης από τα κέντρα των ομάδων. Κάθε παρατήρηση κατατάσσεται στην ομάδα το κέντρο της οποίας βρίσκεται πιο κοντά. Μετά την κατάταξη όλων των παρατηρήσεων, υπολογίζονται νέα κέντρα για κάθε ομάδα ως διανύσματα των μέσων για τις παρατηρήσεις της ομάδας. Η επαναληπτική αυτή διαδικασία τερματίζεται όταν δεν προκύπτουν διαφοροποιήσεις των κέντρων μεταξύ δύο διαδοχικών παρατηρήσεων.

Ένας περιορισμός της μεθόδου είναι η υπόθεση πως ο αριθμός των ομάδων είναι γνωστός πριν την εφαρμογή της μεθόδου. Στην εφαρμογή που παρουσιάζεται εδώ, ο αριθμός των ομάδων ορίστηκε εμπειρικά, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση των δεδομένων, αλλά και έπειτα από σχετικές δοκιμές όπου αξιολογήθηκε η ερμηνευσιμότητα και η πολυπλοκότητα των αποτελεσμάτων, πριν τον τελικό ορισμό του αριθμού των ομάδων.

- Η *δεύτερη προσέγγιση ομαδοποίησης* που εφαρμόστηκε, αφορούσε σε κλάσεις που δημιουργήθηκαν από το εύρος των ποσοστών των μεταβλητών. Η κατηγοριοποίηση αυτή αφορούσε κάθε μια από τις τιμές/κατηγορίες των μεταβλητών και όχι το σύνολο της μεταβλητής που μελετάται κάθε φορά. Σύμφωνα με το μέγεθος του δείγματος – τριάντα οκτώ χωρικές μονάδες – θα έπρεπε να χρησιμοποιηθούν έξι κλάσεις (Kumar και Chaudhary, 2010), ωστόσο, η σχετική δοκιμή έδειξε πως μια τέτοια επιλογή θα οδηγούσε σε κατακερματισμό των δεδομένων, αύξηση της πολυπλοκότητας, δυσκολία εύρεσης σαφών διαφοροποιήσεων μεταξύ των κλάσεων και δυσνόητη ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Έτσι, ο αριθμός των κλάσεων που χρησιμοποιήθηκαν τελικά μειώθηκε σε πέντε κλάσεις οι οποίες είναι περισσότερο ξεκάθαρες και δε δημιουργούν προβλήματα στην περιγραφή τους.

Για τη δημιουργία των κλάσεων χρησιμοποιήθηκε η τυπική διαδικασία σύμφωνα με την οποία υπολογίζεται αρχικά το εύρος τιμών καθεμιάς κατηγορίας της μεταβλητής ενδιαφέροντος, και στη συνέχεια υπολογίζεται το αντίστοιχο πλάτος. Όλα τα πλάτη στρογγυλοποιήθηκαν για την καλύτερη διαμέριση του συνόλου δεδομένων σε κλάσεις. Η αναλυτική περιγραφή των κλάσεων που δημιουργήθηκαν δίνεται στους Πίνακες του Παραρτήματος 2.

Η ανάλυση ολοκληρώθηκε από τις συγκρίσεις των ποσοστών των κατηγοριών κάθε μεταβλητής με τα αντίστοιχα ποσοστά της Αθήνας. Αρχικά παρουσιάζεται η περιγραφική εικόνα των σχετικών ποσοστών της Αθήνας, και στη συνέχεια οι σχετικοί

συγκριτικοί πίνακες για κάθε μελέτη περίπτωσης. Οι συγκρίσεις έγιναν έχοντας ως κριτήριο τον αντίστοιχο, για κάθε κατηγορία μεταβλητής, μέσο όρο της Αθήνας. Οι τιμές που ήταν μεγαλύτερες από αυτό το μέσο όρο διακρίθηκαν από τις υπόλοιπες.

Το σχεδιάγραμμα που ακολουθεί, περιγράφει συνοπτικά τα παραπάνω βήματα της ανάλυσης.

Εικόνα 3. Σχήμα της δομής της αλγοριθμικής και στατιστικής ανάλυσης

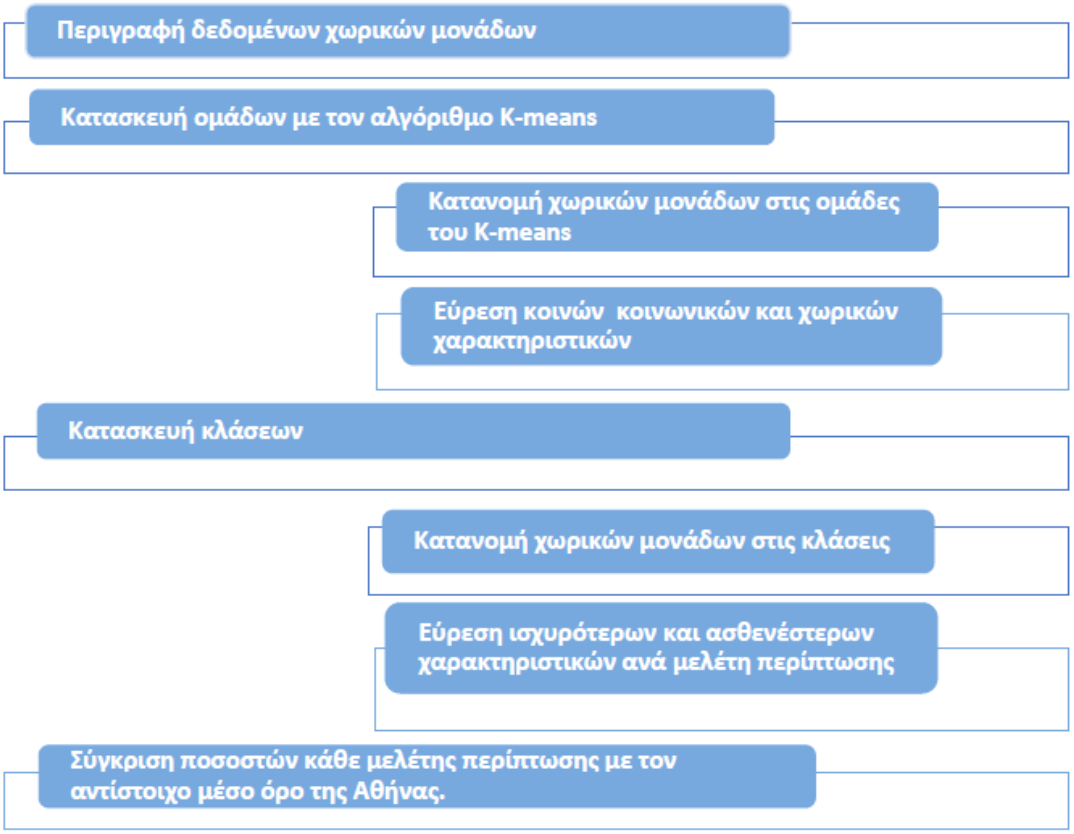

2.2.2. Ανάλυση και αποτελέσματα

2.2.2.1. Κατηγορίες (ή τιμές) μεταβλητών στο σύνολο των αρχικών χωρικών μονάδων και σύγκριση με Αθήνα

Στην ενότητα αυτή, αρχικά παρουσιάζεται η γενική περιγραφή των τιμών των μεταβλητών. Όλες οι τιμές, αναφέρονται σε ποσοστά (%). Ο Πίνακας 2, δίνει την ελάχιστη και μέγιστη τιμή για κάθε κατηγορία των μεταβλητών λαμβάνοντας υπόψη όλες τις διαθέσιμες χωρικές μονάδες, καθώς και το αντίστοιχο εύρος.

Πίνακας 2. Περιγραφικά χαρακτηριστικά των ποσοστών των τιμών των μεταβλητών

Μεταβλητές	Κατηγορίες μεταβλητών	ΣΥΝΟΛΟ 38 ΧΩΡΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ (ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΤΑΞΗΣ ΧΩΡΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ) ΓΙΑ ΤΙΣ 5 ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕΛΕΤΗΣ			ΑΘΗΝΑ		
		MAX	MIN	Εύρος	MAX	MIN	Εύρος
ΦΥΛΟ	Άνδρες	79.9	40.71	39.19	95.03	37.12	57.91
	Γυναίκες	59.29	20.1	39.19	62.88	4.97	57.91
ΗΛΙΚΙΑ	0-14	18.37	3.64	14.73	49.19	3.05	46.14
	15-24	20.34	6.36	13.98	53.52	4.13	49.39
	25-34	37.39	10.53	26.86	56.55	5.22	51.33
	35-44	22.39	12.66	9.73	28.09	6.43	21.66
	45-54	18.48	6	12.48	20.11	2.61	17.5
	55-64	15.81	3.04	12.77	22.22	1.06	21.16
	65-74	12.07	2.08	9.99	24.35	1.06	23.29
	75 και άνω	16.83	1.92	14.91	29.48	0.37	29.11
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Μεταπτυχιακός τίτλος	15.67	0.25	15.42	23.42	0	23.42
	Πτυχίο ΑΕΙ-ΑΤΕΙ κλπ.	37.26	6.4	30.86	43.25	0.2	43.05
	Πτυχίο μεταδευτ. εκπαίδευσης	38.3	24.15	14.15	71.69	2.94	68.75
	Απολυτ. Επαγγελμ. Λυκείου/ Επαγγελμ. Σχολών	12.44	0.96	11.48	18.4	0	18.4
	Απολυτήριο τριτάξιου Γυμνασίου	21.32	5.13	16.19	33.03	2.7	30.33
	Απολυτήριο Δημοτικού	30.18	6.12	24.06	76.5	2.89	73.61
	Έως μερική φοίτηση στο Δημοτικό	13.25	0.73	12.52	50.86	0	50.86
	Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή	8.52	1.89	6.63	25.15	0.9	24.25
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Άγαμοι	55.88	36.89	18.99	76.07	16.52	59.55
	Έγγαμοι	50.88	34.25	16.63	71.3	17.34	53.96
	Χήροι	48.8	2.4	46.4	21.83	0.25	20.97
	Διαζευγμένοι	8.44	2.71	5.73	12.5	0.19	12.31
ΚΥΡΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	Εργαζόμενοι	58.02	33.06	24.96	81.66	13.8	67.86
	Άνεργοι	17.64	4.65	12.99	18.96	0.74	18.22
	Νέοι άνεργοι	32.41	0.71	31.7	32.41	0	32.41
	Μαθητές/Σπουδαστές	19.63	5.05	14.58	65.93	2.92	63.01
	Συνταξιούχοι	31.29	4.82	26.47	48.18	1.56	46.62
	Εισοδηματίες	1.93	0	1.93	2.32	0	2.32
	Οικιακά	16.55	2.48	14.07	28.83	1.56	27.27
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	διευθυντικά στελέχη	13.2	2.23	10.97	27.74	0.22	27.52
	επαγγελματίες	45.54	2.88	42.66	56.5	0.29	56.21
	τεχνολόγοι	16.51	1.54	14.97	20.88	0.29	20.59
	υπάλληλοι γραφείου	15.69	0.96	14.73	18.32	0.36	17.96
	παροχή υπηρεσιών/ πωλητές	41.46	15.02	26.44	54.22	2.3	51.92
	γεωργοί. κτηνοτρόφοι. δασοκόμοι/αλιείς	5.66	0.16	5.5	43.51	0	43.51
	τεχνίτες	22.4	3.37	19.03	33.63	0.69	32.94
	χειριστές βιομηχανικών εγκατ.. μηχανημάτων	13.64	0.77	12.87	23.14	0.2	22.94
	ανειδίκευτοι εργάτες. χειρώνακτες	31.86	4.2	27.66	71.37	1.03	70.34
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΗ	εργοδότες	14.81	1.52	13.29	31.71	0	31.71
	αυτοαπασχολούμενοι	25.46	7.58	17.88	46.6	1.44	45.16
	μισθωτοί ή ημερομίσθιοι	90.15	59.07	31.08	96.9	42.39	54.51
	μέλη παραγωγικού συνεταιρμού	0.57	0	0.57	4.85	0	4.85
	βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση	1.7	0	1.7	25.19	0	25.19
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	Ελλάδας	94.52	10.98	83.54	100	7.39	92.61
	Ελλάδας και άλλης χώρας	5.06	0.55	4.51	36.16	0	36.16
	Άλλης χώρας	88.06	4.41	83.65	92.43	0	92.43
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ	1 μέλος	29.5	5.36	24.14	35.83	0.68	35.15
	2 μέλη	34.3	12.62	21.68	46.15	4.56	41.59
	3 μέλη	30.8	11.17	19.63	37.39	5.41	31.98
	4 μέλη	34.47	11.67	22.8	44.41	9	35.41
	5 μέλη	18.26	2.76	15.5	24.19	0	24.19
	6 μέλη	11.54	0	11.54	16.85	0	16.85
	7 μέλη	9.06	0	9.06	14.78	0	14.78
	8 μέλη και άνω	30.1	0	30.1	49.25	0	49.25
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ	Μη κανονική κατοικία						
	Μονοκατοικία	26.22	0	26.22	100	0	100
	Διπλοκατοικία	50	0.24	49.76	68.96	0	68.96
	Πολυκατοικία	98.92	32.59	66.33	100	0	100
	Κτίριο που η κυρία χρήση του δεν είναι κατοικία	7.11	0	7.11	10.91	0	10.91
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΚΤΙΡΙΟΥ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	Προ του 1946	34.61	0	34.61	42.36	0	42.36
	1946-1960	43.21	1.46	41.75	70.35	0	70.35
	1961-1980	85.44	11.96	73.48	99.3	0	99.3
	1981-1990	29.95	0.09	29.86	73.32	0	73.32
	1991-2000	37.15	0	37.15	64.78	0	64.78
	Μετά το 2000	39.62	0	39.62	100	0	100

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Ε. Μάσσου, Κ.Αβδελίδη, Α. Βιτοπούλου, Γ.Γεμενετζή.

Περί συγκριτικού προσδιορισμού του σχετικού βαθμού κοινωνικής μίξης

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, μας απασχολεί το γενικότερο ζήτημα του βαθμού κοινωνικής μίξης μιας περιοχής επέμβασης αστικού σχεδιασμού και οι διακυμάνσεις αυτού ώστε να αναζητηθούν οι ενδεχόμενες αλληλοεπιδράσεις με τις αλλαγές του χώρου της πόλης. Θεωρούμε ότι μια μεγάλη σύγχρονη πόλη, όπως η Αθήνα, χαρακτηρίζεται στο σύνολο του πληθυσμού της, από έναν βαθμό κοινωνικής μίξης. Ωστόσο, αν και πρόκειται για μια θεωρητική έννοια και τα κριτήρια προσδιορισμού και τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής μίξης μπορεί να διαφέρουν κατά πολύ από μεγάλη πόλη σε μεγάλη πόλη, αλλά και από μελέτη σε μελέτη, εδώ μας ενδιαφέρει η σχέση συγκρισιμότητας μεταξύ ενός αστικού συνόλου που περιλαμβάνεται σε ένα μεγαλύτερο αστικό σύνολο και όχι η ανάλυση του ίδιου του αστικού φαινομένου της κοινωνικής μίξης. Παρακάτω προσεγγίζεται η έννοια της κοινωνικής μίξης σχετικά με τις περιοχές μελέτης του έργου (βλ. 2.2.2.4).

Συγκρίνοντας τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού μιας περιοχής ένταξης, ενός ή περισσότερων χώρων επέμβασης αστικού σχεδιασμού, με τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού του μεγαλύτερου συνόλου «πόλη», μπορούμε να εντοπίσουμε τις αποκλίσεις της περιοχής αυτής ως προς τον βαθμό κοινωνικής μίξης της πόλης. Στο Γράφημα 1, φαίνονται οι αποκλίσεις των τιμών των μεταβλητών για το σύνολο των 38 χωρικών μονάδων (που αποτελούν τις πέντε περιοχές μελέτης) από τις αντίστοιχες τιμές για την Αθήνα. Μία δέσμη κατηγοριών όπως άτομα ελληνικής υπηκοότητας, έγγαμοι, γυναίκες κ.ά. που χαρακτηρίζουν τον πληθυσμό του υπό μελέτη συνόλου δεν αποκλίνουν από το σύνολο της Αθήνας. Μια άλλη δέσμη κατηγοριών, όπως άτομα τα οποία κατοικούν σε κτίρια που κατασκευάστηκαν μετά το 1981 ή που κατοικούν σε μονοκατοικίες, μικρά παιδιά, μαθητές και σπουδαστές, άτομα με διπλή υπηκοότητα, διευθυντικά στελέχη κλπ. του επιλεγμένου συνόλου, φαίνεται να αποκλίνουν αρνητικά. Θετική απόκλιση εμφανίζεται σε ευρύτερη δέσμη κατηγοριών. Οι θετικές αποκλίσεις αρχίζουν από τις χαμηλότερες όπως για τις ηλικίες 35-64, τους εργαζόμενους, τους συνταξιούχους, τους άγαμους, τους άνδρες, τα άτομα με επίπεδο έως κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή και χαμηλότερο, τα άτομα που κατοικούν σε πολυκατοικίες κατασκευής 1961-1980, τα άτομα άλλης υπηκοότητας εκτός της ελληνικής, και φτάνουν σε υψηλές αποκλίσεις όπως για τους νέους ανέργους, τα άτομα που κατοικούν σε κτίρια που η κύρια χρήση τους δεν είναι κατοικία, τα νοικοκυριά με 7+μέλη κτλ.

Καθώς συχνά οι συζητήσεις περί αναπλάσεων αναφέρονται σε κατηγοριοποιήσεις και ιεραρχικές τους ταξινομήσεις, των οποίων τα περιεχόμενα διαχέονται μεταξύ πολλών και διαφορετικών πεδίων όπως πολεοδομικά πρότυπα, θεσμικά πλαίσια, κοινωνικές και οικονομικές στοχεύσεις, πολιτικές και πρακτικές υλοποίησης κ.ά., η περιγραφή των χώρων και των περιοχών ένταξής τους στον κοινωνικό αστικό ιστό δυσχεραίνεται. Η εικόνα του υπό μελέτη συνόλου που σχηματίζεται με το Γράφημα 1, παρουσιάζει ένα περιγραφικό πλεονέκτημα εάν χρησιμοποιηθεί συγκριτικά με άλλα σύνολα χώρων και επεμβάσεων. Υπενθυμίζουμε ωστόσο ότι το υπό μελέτη σύνολο των 38 χωρικών

μονάδων οι οποίες αντιστοιχούν σε μια σειρά δημόσιων κοινόχρηστων και κοινωφελών χώρων που αναδιαμορφώθηκαν ή κατασκευάστηκαν με επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού κατά την περίοδο μετά την ψήφιση του νόμου 2508/1997 έως σήμερα, έχει επιλεγεί για τις ανάγκες του έργου σύμφωνα με τα κριτήρια της εργασίας «Οι επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού στην Αθήνα». Είναι προφανές ότι άλλων τύπων σύνολα περιοχών ένταξης των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού, που προσδιορίζονται με διαφορετικά κριτήρια από τα προαναφερθέντα, δύναται να άπτονται ερευνών με διαφορετικά περιεχόμενα και στοχεύσεις σχετικά με τις επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού καθώς και συγκεκριμένων πολιτικών κατευθύνσεων ανάπτυξης της πόλης ή τμημάτων αυτής.

Συνήθως, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ένας χώρος που αποτελεί αντικείμενο επέμβασης αστικού σχεδιασμού εντάσσεται σε ένα πλαίσιο πολιτικών κατευθύνσεων και πολεοδομικών επιλογών της τοπικής αυτοδιοίκησης και των κεντρικών φορέων για την αναβάθμιση τμημάτων της πόλης που περιλαμβάνουν περισσότερους αντίστοιχους χώρους. Είναι σημαντικό λοιπόν για κάθε περίπτωση αστικής επέμβασης του συνόλου αυτών των χώρων, να εκτιμηθούν, με κριτήρια κοινωνικής φύσης, τόσο ο τύπος των χώρων προς αναδιαμόρφωση και το είδος των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού που θα επιλεγούν σε συνάρτηση με τον κάθε συγκεκριμένο χώρο και την περιοχή ένταξής του στον κοινωνικό αστικό ιστό, όσο και το προφίλ της κάθε περιοχής σε σύγκριση με τις περιοχές ένταξης για το σύνολο των αντίστοιχων χώρων που προσδιορίστηκαν με πολιτικά και πολεοδομικά κριτήρια, μέσα στην ευρύτερη αστική περιοχή.

Το επόμενο βήμα της παρούσας εργασίας στοχεύει στη συμπερασματική διερεύνηση της ανεπεξέργαστης εικόνας που εμφανίζει το Γράφημα 1. Ακολουθεί (ενότητα 2.2.2.2.) μια προσέγγιση ομαδοποίησης εντός του συνόλου των 38 χωρικών μονάδων και, ως προς τούτο, επιχειρείται η εύρεση των ομοιοτήτων και των ανομοιοτήτων των χαρακτηριστικών τους.

Γράφημα 1. Σύγριση του συνόλου των περιοχών μελέτης του έργου (Α, Β, Γ, Δ, Ε) με το σύνολο της Αθήνας, κατά πρωτοβάθμιες χωρικές ενότητες (ίσου πληθυσμιακού μεγέθους), βάσει όλων των κατηγοριών των μεταβλητών του Πίνακα 1.

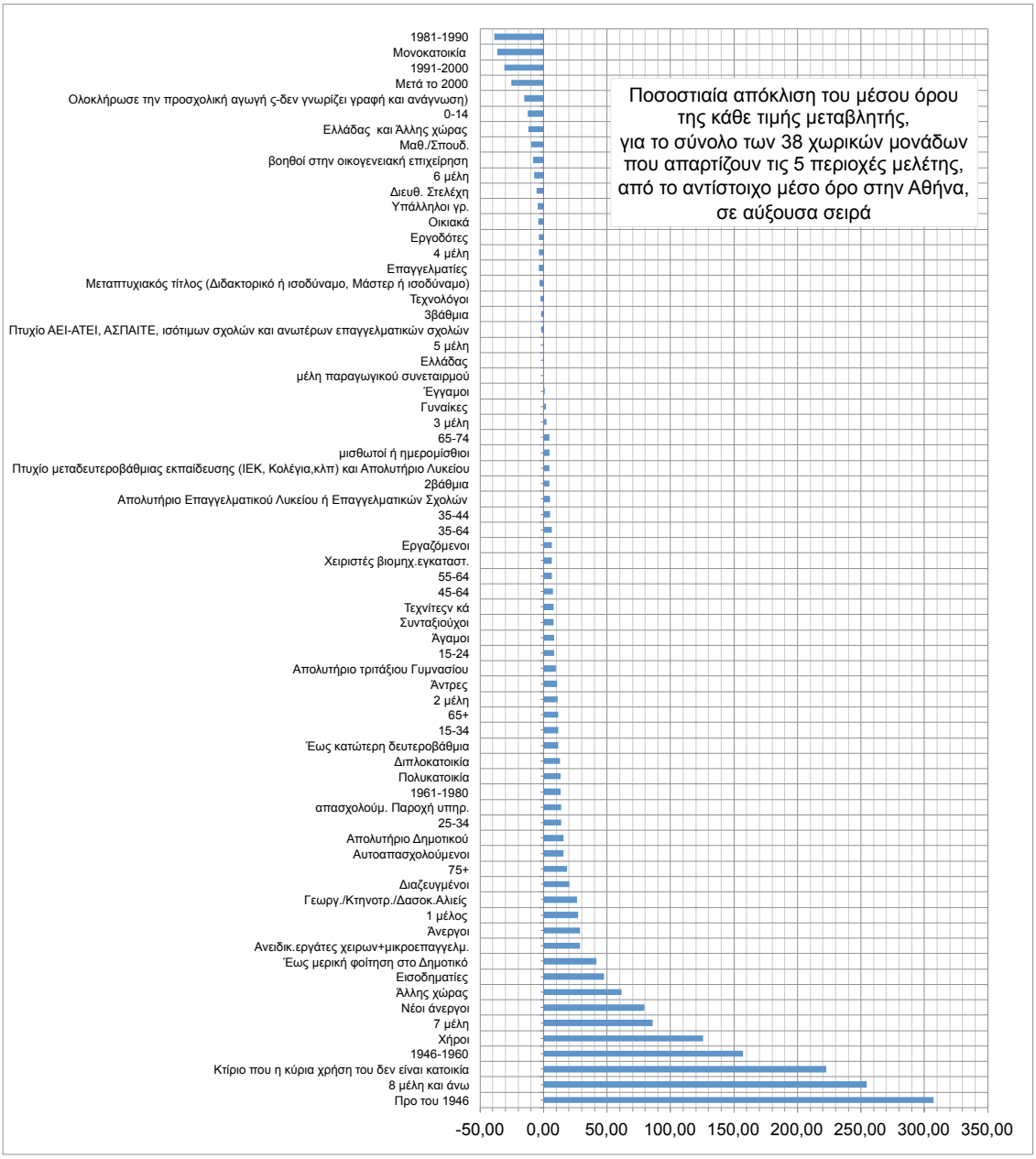

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Κ.Αβδελίδη.

2.2.2.2. Ομαδοποίηση των χωρικών μονάδων (ίσου πληθυσμιακού μεγέθους) κατά μέγιστο βαθμό κ-δ ομοιότητας

Στον Πίνακα 1 που προηγήθηκε παρουσιάστηκαν όλες οι κατηγορίες των μεταβλητών που ήταν διαθέσιμες προς ανάλυση. Για την ομαδοποίηση των χωρικών μονάδων οι κατηγορίες αυτές είτε ομαδοποιήθηκαν σε ευρύτερες είτε επιλέχτηκαν στην αρχική τους μορφή ως δείκτες με σκοπό τη μείωση των διαστάσεων της βάσης δεδομένων και την εξαγωγή κατανοητών και ερμηνεύσιμων συμπερασμάτων χωρίς την απώλεια σημαντικής πληροφορίας. Έτσι, ο Πίνακας 3 που ακολουθεί παρουσιάζει τις τελικές κατηγορίες των μεταβλητών που χρησιμοποιήθηκαν για την εφαρμογή του αλγόριθμου K-means και την ομαδοποίηση των χωρικών μονάδων σε ομάδες με κοινά κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά.

Ως προς την κύρια ασχολία, οι διαθέσιμες κατηγορίες κωδικοποιήθηκαν σε εκείνες που αντιστοιχούν στις οικονομικά ενεργές και σε εκείνες που αντιστοιχούν στις οικονομικά μη ενεργές ασχολίες, ακολουθώντας την κωδικοποίηση που συναντάται στις αναφορές της EUROSTAT. Σύμφωνα με αυτή την κωδικοποίηση, εργαζόμενοι και εισοδηματίες ανήκουν στους οικονομικά ενεργούς ενώ, άνεργοι, νέοι άνεργοι, μαθητές, σπουδαστές, συνταξιούχοι και άτομα με ενασχόληση με τα οικιακά ανήκουν στους μη οικονομικά ενεργούς. Για τη κωδικοποίηση των επαγγελματιών χρησιμοποιήθηκε ενδεικτικά η διάκριση σε επαγγέλματα λευκού κολλάρου και σε εκείνα μπλε κολλάρου. Έτσι, διευθυντικά στελέχη, επαγγελματίες, τεχνολόγοι, υπάλληλοι γραφείου, άτομα που εργάζονται στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές κατατάσσονται στην κατηγορία των εργαζομένων λευκού κολλάρου, ενώ γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι, αλιείς, τεχνίτες, χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων και μηχανημάτων, ανειδίκευτοι εργάτες και χειρωνάκτες κατατάσσονται στους εργαζόμενους μπλε κολλάρο.

Πίνακας 3:Κατηγορίες μεταβλητών που συμπεριλήφθηκαν στην ομαδοποίηση με τον αλγόριθμο K-means.

ΦΥΛΟ	Άνδρες
ΗΛΙΚΙΑ	0-14
	15-24
	25-34
	35-44
	45-54
	55-64
	65-74
	75 και άνω
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Μεταπτυχιακός τίτλος
	Πτυχίο ΑΕΙ-ΑΤΕΙ κλπ.
	Πτυχίο μεταδευτ. εκπαίδευσης
	Απολυτ. Επαγγελμ. Λυκείου/ Επαγγελμ. Σχολών
	Απολυτήριο τριτάξιου Γυμνασίου
	Απολυτήριο Δημοτικού
	Έως μερική φοίτηση στο Δημοτικό
	Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Άγαμοι
	Έγγαμοι
	Χήροι/διαζευγμένοι
ΚΥΡΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	Οικονομικά ενεργοί (Εργαζομενοι/ εισοδηματίες)
	Οικονομικά μη ενεργοί (Άνεργοι/ νέοι άνεργοι, μαθητές/ σπουδαστές/ συνταξιούχοι/ οικιακά)
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	Επαγγέλματα λευκού κολλάρου (διευθυντικά στελέχη/ επαγγελματίες/ τεχνολόγοι/ υπάλληλοι γραφείου/ παροχή υπηρεσιών / πωλητές)
	Επαγγέλματα μπλε κολλάρου (γεωργοί/ κτηνοτρόφοι/ δασοκόμοι/ αλιείς/ τεχνίτες/ χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων/ ανειδίκευτοι εργάτες/ χειρωνάκτες)
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	Άλλη χώρα εκτός της Ελλάδας
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ	1 μέλος
	2 μέλη
	3 - 4μέλη
	5+ μέλη
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ	Μονοκατοικία/ Διπλοκατοικία
	Πολυκατοικία
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΚΤΙΡΙΟΥ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	Προ του 1946
	1961-1980
	1991+

Πηγή: Επεξεργασία Ε. Μάσσου, Κ.Αβδελίδη

Στη συνέχεια δίνονται τα αποτελέσματα του αλγόριθμου K-means, με χρήση των ποσοστών (%) των τιμών των μεταβλητών που αναφέρθηκαν νωρίτερα. Για την εύρεση του αριθμού των ομάδων, ακολουθήθηκε η τυπική διαδικασία δοκιμών και αξιολογήσεων των αποτελεσμάτων μέχρι την εύρεση εκείνης της ομαδοποίησης που περιγράφει με τον καλύτερο τρόπο τα δεδομένα, παρέχοντας επαρκώς λεπτομερή διαμερίσεις χωρίς ωστόσο να είναι απαγορευτικά πολύπλοκες ως προς την ερμηνευσιμότητά τους. Κατά την εφαρμογή του αλγόριθμου αξιολογήθηκαν οι ομαδοποιήσεις σε τέσσερις, πέντε, έξι, οχτώ και δέκα ομάδες. Η ομαδοποίηση σε 10 ομάδες κρίθηκε ως η καταλληλότερη για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας καθώς επιτρέπει τη λεπτομερή καταγραφή των κοινωνικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών των ομάδων κοινού προφίλ των χωρικών ενοτήτων, χωρίς να κατακερματίζεται η βάση δεδομένων. Με αυτή την ομαδοποίηση μειώθηκαν σημαντικά οι διαστάσεις της βάσης δεδομένων ώστε να περιγράφεται ευκολότερα η κοινωνική μίξη των χωρικών ενοτήτων (από 38 χωρικών μονάδων[28] που είχαμε αρχικά

[28] Εφεξής πρωτοβάθμιες χωρικές ενότητες.

καταλήξαμε σε 10 ομάδες με κοινά χαρακτηριστικά[29]) ενώ ταυτόχρονα διασφαλίστηκε η ιδιαιτερότητα και διακριτότητα κάθε χωρικής ενότητας.

Η κατάταξη των χωρικών ενοτήτων στις 10 ομάδες έχει ως εξής, ενώ μέσα στις παρενθέσεις φαίνεται το πλήθος των χωρικών ενοτήτων που κατατάσσονται σε κάθε ομάδα:

Πίνακας 4: Οι ομάδες των αρχικών χωρικών μονάδων με μέγιστη κοινωνικο-δημογραφική ομοιότητα που προέκυψαν από την εφαρμογή του K-means αλγόριθμου και τις δοκιμές για την επιλογή του αριθμού τους.

ΟΜΑΔΑ 1 (3): A1, A3, A4
ΟΜΑΔΑ 2 (7): D1, D2, D3, D4, D9, E1, E2
ΟΜΑΔΑ 3 (3): D5, D6, D7
ΟΜΑΔΑ 4 (2): E12, E13
ΟΜΑΔΑ 5 (1): A5
ΟΜΑΔΑ 6 (10): D8, E10, E11, E3, E4, E5, E6, E7, E8, E9
ΟΜΑΔΑ 7 (5): C2, C4, C5, C6, C7
ΟΜΑΔΑ 8 (2): A6, B1
ΟΜΑΔΑ 9 (3): A2, A7, B2
ΟΜΑΔΑ 10 (2): C1, C3.

Πηγή: Επεξεργασία Ε. Μάσσου, Κ.Αβδελίδη.

Ταυτότητα των δευτεροβάθμιων χωρικών ενοτήτων (κ-δ προσδιορισμού)

Οι δευτεροβάθμιες χωρικές ενότητες είναι οι 10 ομάδες του Πίνακα 4, οι οποίες προέκυψαν από την ομαδοποίηση (συσταδοποίηση), με τον αλγόριθμο K-means κατά μέγιστο βαθμό ομοιότητας των τιμών των επιλεγμένων κοινωνικο-δημογραφικών κατηγοριών (βλ. Πίνακα 5), των χωρικών μονάδων ίσου πληθυσμού (πρωτοβάθμιες χωρικές ενότητες) Επιχειρείται, εδώ, η προσέγγιση της ταυτότητας των 10 ομάδων, πρώτα, σύμφωνα με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά τους. Στη συνέχεια, αντιπαραβάλλεται η κοινωνικο-δημογραφική ταυτότητα των δέκα ομάδων με τα στοιχεία πολεοδομικής ταυτότητας των χωρικών ενοτήτων που απαρτίζουν τις ομάδες. Η σειρά των αποτελεσμάτων της ανάλυσης που παρατίθενται στη συννέχεια έχει ως εξής: ο Πίνακας 5 παρουσιάζει το κέντρο κάθε ομάδας ως ποσοστό της κάθε μιας μεταβλητής που λήφθηκε υπόψη. Το κέντρο αυτό υπολογίζεται σε κάθε περίπτωση από τις χωρικές μονάδες που διαμορφώνουν την κάθε ομάδα. Τα γραφήματα 2-11 παρουσιάζουν τα δεδομένα των δέκα αποκτηθέντων ομάδων κατά μεταβλητή. Τα

[29] Εγεξής δευτεροβάθμιες χωρικές ενότητες.

γραφήματα 12-14 παρουσιάζουν τα ποσοστά των επιτρεπόμενων χρήσεων γης σύμφωνα με τις θεσμοθετήσεις του πολεοδομικού σχεδιασμού των δήμων[30] στο σύνολο των ομάδων (Γράφημα 9) και ανά ομάδα ξεχωριστά (Γράφημα 10) όπως και ορισμένα ενδεικτικά χωρικά χαρακτηριστικά (πληθυσμός, έκταση, πυκνότητα). Αποκτούμε μια συνολική εικόνα-προφίλ με τα κύρια χαρακτηριστικά των δευτεροβάθμιων αυτών χωρικών ενοτήτων οι οποίες προσδιορίζονται κοινωνικο-δημογραφικά.

Πίνακας 5. Οι ομάδες που προέκυψαν με τον Keans αλγόριθμο. Το κάθε ποσοστό αντιστοιχεί στο κέντρο της κάθε ομάδας ανά κατηγορία. Με ή χωρίς σκίαση: οι θετικές ή αρνητικές αποκλίσεις από τη μέση τιμή. Έντονα γράμματα: το πιο υψηλό και το πιο χαμηλό ποσοστό σε κάθε κατηγορία.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΓΟΡΙΘΜΙΚΗ ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΗ	ΟΜΑΔΕΣ K-means ΑΛΓΟΡΙΘΜΟΥ % κέντρο κάθε ομάδας									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Men	**72.00**	47.00	48.00	48.00	58.00	49.00	47.00	47.00	**46.00**	47.00
0-14	**6.00**	13.00	**16.00**	13.00	9.00	11.00	13.00	11.00	8.00	14.00
15-24	**16.00**	10.00	10.00	12.00	7.00	12.00	10.00	**6.00**	8.00	10.00
25-34	**30.00**	16.00	17.00	16.00	23.00	15.00	14.00	**12.00**	16.00	16.00
35-44	21.00	15.00	19.00	**14.00**	**22.00**	15.00	16.00	16.00	16.00	15.00
45-54	**11.00**	14.00	14.00	**17.00**	15.00	15.00	15.00	15.00	14.00	15.00
55-64	**8.00**	12.00	11.00	13.00	10.00	13.00	14.00	**15.00**	13.00	12.00
65-74	**4.00**	9.00	7.00	8.00	6.00	9.00	9.00	**12.00**	11.00	10.00
75+	**4.00**	11.00	6.00	10.00	7.00	10.00	9.00	**13.00**	**13.00**	10.00
master	**1.00**	2.00	3.00	**1.00**	6.00	**1.00**	3.00	**16.00**	8.00	2.00
bachelor	**11.00**	20.00	22.00	11.00	20.00	13.00	20.00	**36.00**	33.00	18.00
degree of upper secondary education	31.00	33.00	34.00	**26.00**	30.00	31.00	**35.00**	28.00	33.00	33.00
Technical school	4.00	6.00	7.00	**9.00**	4.00	6.00	6.00	**1.00**	2.00	5.00
degree of Gymnasium	**15.00**	11.00	10.00	12.00	14.00	13.00	12.00	**5.00**	8.00	12.00
degree of elementary school	23.00	19.00	13.00	**30.00**	15.00	25.00	17.00	**9.00**	10.00	21.00
partial elementary education	**12.00**	4.00	**1.00**	7.00	8.00	7.00	3.00	**1.00**	2.00	6.00
preschool education	**2.00**	5.00	**7.00**	5.00	3.00	5.00	6.00	4.00	3.00	6.00
never married	**48.00**	40.00	41.00	41.00	47.00	40.00	40.00	44.00	46.00	40.00
widow/ divorced	9.67	12.86	**8.33**	13.00	12.00	12.00	**52.20**	18.00	18.00	51.50
married	42.00	47.00	**51.00**	47.00	41.00	48.00	47.00	39.00	36.00	47.00
economically active	48.67	40.14	47.67	**35.50**	48.00	37.60	41.20	**50.00**	45.33	38.00
economically inactive	51.67	59.29	53.67	**64.00**	53.00	62.10	59.60	**51.00**	56.00	62.00
white collar	**47.33**	71.43	74.67	60.50	64.00	61.60	75.00	**86.00**	82.67	67.50
blue collar	**53.00**	28.71	24.33	39.50	35.00	38.70	25.80	**15.00**	17.00	32.00
other than Greek nationality	**77.00**	9.00	**5.00**	9.00	47.00	9.00	8.00	14.00	14.00	12.00
1 member	**10.00**	12.00	**10.00**	11.00	24.00	**10.00**	12.00	24.00	**26.00**	13.00
2 members	**17.00**	26.00	22.00	25.00	23.00	23.00	23.00	29.00	**31.00**	25.00
3-4 members	**32.00**	54.71	**59.33**	52.50	44.00	55.90	54.80	39.00	35.00	49.50
5+ members	**41.00**	**7.86**	9.00	11.50	10.00	9.90	11.40	14.00	12.00	15.00
detached or semi detached house	**2.67**	24.57	14.00	15.50	9.00	**47.70**	18.80	39.00	12.33	30.50
block	**97.00**	75.00	86.00	84.00	89.00	**52.00**	81.00	60.00	85.00	69.00
before1946	4.00	3.00	1.00	**0.00**	8.00	4.00	1.00	**35.00**	14.00	18.00
1961-1980	**75.00**	50.00	20.00	82.00	71.00	52.00	35.00	20.00	52.00	**19.00**
after1991	**0.33**	24.00	**62.67**	8.50	7.00	13.60	33.60	18.00	3.33	31.00

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Ε. Μάσσου, Κ. Αβδελίδη.

30 ΓΠΣ Αθήνας: ΦΕΚ 80Δ/1988 και τροποποιήσεις έως 2007, ΓΠΣ Καλλιθέας: 369Δ/1989 και τροποποιήσεις έως 2006, ΓΠΣ Π. Φαλήρου: 386Δ/1989 και τροποποιήσεις έως 1996, ΓΠΣ Μοσχάτου: 386Δ/1988 και τροποποιήσεις έως 2004, ΓΠΣ Αιγάλεω: 205Δ/1988 και τροποποιήσεις έως 2009. Βλ. Κατάλογος Θεσμοθετημένων ΓΠΣ Νομού Αττικής http://www.organismosathinas.gr/Katalogos%20gps.html, Γεωχωρική πύλη Οργανισμού Αθήνας http://gis.organismosathinas.gr

Κοινωνικά χαρακτηριστικά των δευτεροβάθμιων χωρικών ενοτήτων (κ-δ προσιορισμού)

Η κατά μεταβλητές εξέταση της ομαδοποίησης των κοινωνικο-δημογραφικών χαρακτηριστικών, εμφανίζει μια νέα εικόνα του συνόλου των περιοχών μελέτης με χαρακτηριστικά τα οποία αποδεικνύουν σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς τη κοινωνική μίξη εντός του επιλεγμένου συνόλου περιοχών μελέτης ως εξής:

Φύλο: Στην πρώτη ομάδα οι άνδρες συναντώνται στο υψηλότερο ποσοστό από οποιαδήποτε άλλη ομάδα (72%), ή με άλλα λόγια οι χωρικές ενότητες Α1, Α3, Α4 που διαμορφώνουν την ομάδα αυτή, έχουν κατά μέσο όρο 72% αντρικό πληθυσμό που είναι και ο υψηλότερος μεταξύ των υπολοίπων εννέα ομάδων. Η πέμπτη ομάδα που αποτελείται από τη χωρική ενότητα Α5, ακολουθεί με ποσοστό αντρών ίσο με 58%. Οι υπόλοιπες ομάδες παρουσιάζουν παρόμοιους μέσους όρους του ποσοστού των ανδρών που κυμαίνονται από 46% έως 48%, μεγέθη πλησιέστερα προς τη συνήθη δημογραφική εικόνα του γενικού πληθυσμού με το ποσοστό των αντρών να είναι κατάτι χαμηλότερος από αυτό των γυναικών (Γράφημα 2).

Ηλικία: Στις ομάδες 1, 5, και 3 συναντώνται οι υψηλότεροι μέσοι όροι ατόμων που ανήκουν στις παραγωγικές ηλικίες από 25 έως 44 χρόνων. Ο υψηλότερος μέσος όρος παιδιών ηλικίας 0-14 χρόνων εμφανίζεται στην τρίτη ομάδα (16%), το αντίστοιχο μέγεθος των νέων 15-24 χρόνων παρατηρείται στην πρώτη ομάδα (16%), ενώ οι ομάδες 8 και 9 συγκεντρώνουν τους γηραιότερους με το μέσο όρο των ατόμων ηλικίας άνω των 75 ετών να κυμαίνεται στο 13% και στις δύο περιπτώσεις (Γράφημα 3).

Επίπεδο εκπαίδευσης: Τα άτομα με μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών συναντώνται στην πλειοψηφία τους στην όγδοη ομάδα (16%), ενώ οι υψηλότεροι μέσοι όροι πτυχιούχων συναντώνται στις ομάδες 8 και 9 (36% και 33% αντίστοιχα). Οι ομάδες 4 και 6 παρουσιάζουν τους υψηλότερους μέσους όρους ατόμων δημοτικής εκπαίδευσης (30% και 25% αντίστοιχα) (Γράφημα 4).

Υπηκοότητα: Οι χωρικές ενότητες που αποτελούν την πρώτη ομάδα αθροίζουν τον υψηλότερο μέσο όρο ατόμων με μη Ελληνική υπηκοότητα ενώ ακολουθεί η πέμπτη με ποσοστά 77% και 47% αντίστοιχα (Γράφημα 5).

Απασχόληση: Οι περισσότεροι οικονομικά ενεργοί πολίτες εντοπίζονται στην όγδοη ομάδα (50%), ενώ η ομάδα 4 συγκεντρώνει τους λιγότερους οικονομικά ενεργούς (35.5%). Οι μέσοι όροι οικονομικά ανενεργών ατόμων είναι ιδιαίτερα υψηλοί για όλες τις ομάδες με τις τιμές τους να ξεπερνούν το 50%, και την υψηλότερη τιμή να συναντώνται στην τέταρτη ομάδα (64%) (Γράφημα 6).

Επάγγελμα με ενδεικτική κοινωνική κατάταξη: Η πρώτη ομάδα συγκεντρώνει τους λιγότερους εργαζόμενους σε επαγγέλματα λευκού κολάρου (47.33%), ενώ οι περισσότεροι εργαζόμενοι αυτής της κατηγορίας συναντώνται στην όγδοη ομάδα (86%). Αντίστροφα είναι τα αποτελέσματα για τους εργαζόμενους σε εργασίες του μπλε κολάρου, με το υψηλότερο ποσοστό να συναντάται στην πρώτη ομάδα (53%) και το χαμηλότερο στην όγδοη (15%) (Γράφημα 7).

Οικογενειακή κατάσταση: Η ομάδα 1 και η ομάδα 5 παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά (48%) άγαμων ατόμων (48% και 47% αντίστοιχα). Ακολουθούν οι ομάδες 8 και 7 (46% και 44% αντίστοιχα). Οι περισσότεροι παντρεμένοι ή σε ελεύθερη

συμβίωση συναντώνται στην τρίτη ομάδα (51%), ενώ οι χήροι/-ες ή διαζευγένοι/-ες στην έβδομη (52.2%) (Γράφημα 8).

Μέγεθος νοικοκυριών: Τα νοικοκυριά με ένα μέλος συναντώνται στην πλειοψηφία τους στην ομάδα 9 (26%), ενώ οι διαφοροποιήσεις των μέσων όρων των ποσοστών νοικοκυριών με δύο μέλη, είναι μικρές μεταξύ των ομάδων, με εξαίρεση την ομάδα 9 που εμφανίζεται ο υψηλότερος μέσος όρος (31%). Χαρακτηριστικό είναι επίσης και το γεγονός πως τα πολυμελή νοικοκυριά με πέντε ή περισσότερα μέλη βρίσκονται στην πρώτη ομάδα, με σημαντική διαφορά από τις υπόλοιπες (41%) (Γράφημα 9).

Κατοικία κατά τύπο κτιρίου και κατά χρονολογική περίοδο κατασκευής: Τα απογραφέντα άτομα της ομάδας 6 κατοικούν στο υψηλότερο ποσοστό μεταξύ των ομάδων σε μονοκατοικίες ή διπλοκατοικίες (47.7%) και ακολουθεί η ομάδα 8. Τα άτομα που κατοικούν σε πολυκατοικίες εντοπίζονται στην ομάδα 1 με το συντριπτικό 97%. Στην ομάδα 8 συγκεντρώνεται το υψηλότερο ποσοστό κατοικίας σε κτίρια που κατασκευάστηκαν πριν το 1946 (35%), ενώ με μεγάλη διαφορά η ομάδα 1 συγκεντρώνει τα περισσότερα κτίρια που κατασκευάστηκαν την περίοδο 1961-1980. Τέλος, η τρίτη ομάδα συγκεντρώνει τα περισσότερα κτίρια νεότερης κατασκευής, από το 1991 και μεταγενέστερα, (62.67%) (Γραφήματα 10 και 11).

Παρακάτω, στον Πίνακα 6, οργανώνονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης ώστε να γίνει ευκρινές το προφίλ της κάθε ομάδας σύμφωνα με τα κύρια χαρακτηριστικά της.

Κοινωνικό προφίλ των δευτεροβάθμιων χωρικών ενοτήτων κατά μεταβλητές στο σύνολο των περιοχών μελέτης

(βάσει των μέσων όρων των % των 10 ομάδων για κάθε κατηγορία της κάθε μεταβλητής)

Γράφημα 2. Φύλο. Γράφημα 3. Ηλικία. Γράφημα 4. Εκπαιδευτικό επίπεδο. Γράφημα 5. Υπηκοότητα. Γράφημα 6. Απαχόληση. Γράφημα 7. Επάγγελμα. Γράφημα 8. Οικογενειακή κατάσταση. Γράφημα 9. Μέγεθος νοικοκυριού. Γράφημα 10. Τύπος κτιρίου κατοικίας. Γράφημα 11. Χρονική περίοδος κατασκευής κτιρίου κατοικίας.

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Κ.Αβδελίδη, Ε.Μάσσου.

Πίνακας 6: Αναλυτικό κοινωνικό προφίλ της κάθε δευτεροβάθμιας χωρικής ενότητας

ΟΜΑΔΑ K-means	Τα υψηλότερα % μεταξύ των ομάδων K-means	Υψηλά %	Τα χαμηλότερα % μεταξύ των ομάδων K-means	Χαμηλά %
1	15-34, απολυτήριο του γυμνασίου, μερικές τάξεις του δημοτικού, άγαμοι, μπλε κολλάρα, άλλης υπηκοότητας, κατοίκηση σε πολυκατοικίες, κτίρια 1961-1980	35-44, απολυτήριο δημοτικού, οικονομικά ενεργοί	0-14, 45+, μάστερ, ΑΕΙ/ΤΕΙ, προσχολική, άσπρα κολλάρα, 1 μέλος, 2 μέλη, 3-4 μέλη, κατοίκηση σε μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες, κτίρια μετά το 1991	ανώτερη δευτεροβάθμια, τεχνικές σχολές, παντρεμένοι, χήροι και διαζευγμέοι, κατοίκηση σε κτίρια πριν το 1946
2	-	0-14, 65+, ανώτερη δευτεροβάθμια, τεχνικές σχολές, απολυτήριο δημοτικού, προσχολική, παντρεμένοι, οικονομικά ανενεργοί, άσπρα κολλάρα, 2 μέλη, 3-4 μέλη, κατοίκηση σε μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες, κτίρια μεταξύ 1961-1980	-	ανώτερη δευτεροβάθμια, τεχνικές σχολές, παντρεμένοι, χήροι και διαζευγμένοι, κατοίκηση σε κτίρια πριν το 1946
3	0-14, προσχολική, παντρεμένοι, 3-4 μέλη, κατοίκηση σε κτίρια μετά το 1991	35-44, ΑΕΙ/ΤΕΙ, τεχνικές σχολές, οικονομικά ενεργοί, άσπρα κολλάρα, κατοίκηση σε πολυκατοικίες	μερικές τάξεις του δημοτικού, χήροι-διαζευγμένοι, άλλης υπηκοότητας, 5+ μέλη	άνδρες, 15-34, 45+, μάστερ, απολυτήριο γυμνασίου, απολυτήριο δημοτικού, άγαμοι, οικονομικά ανενεργοί, μπλε κολλάρα, 2 μέλη, 5+ μέλη, κατοίκηση σε μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες, σε κτίρια πριν το 1946, μετά το 1991
4	45-54, τεχνικές σχολές, απολυτήριο δημοτικού, οικονομικά ανενεργοί	0-24, 55-64, 75+, απολυτήριο γυμνασίου, μερικές τάξεις του δημοτικού, προσχολική, παντρεμένοι, μπλε κολλάρα, 2 μέλη, 3-4 μέλη, κατοίκηση σε πολυκατοικίες, σε κτίρια 1961-1980	35-44, ανώτερη δευτεροβάθμια, οικονομικά ενεργοί, κατοίκηση σε κτίρια πριν από το 1946	άνδρες, 25-34, 65-74, μάστερ, ΑΕΙ/ΤΕΙ, άγαμοι, χήροι-διαζευγμένοι, άσπρα κολλάρα, άλλης υπηκοότητας, 1 μέλος, 5+ μέλη, κατοίκηση σε μονοκατοικίες και δίπλοκατοικίες, σε κτίρια μετά το 1991
5	35-44	άνδρες, 25-34, 45-54, μάστερ, απολυτήριο γυμνασίου, μερικές τάξεις δημοτικού, άγαμοι, οικονομικά ενεργοί, μπλε κολλάρα, άλλης υπηκοότητας, 1 μέλος, κατοίκηση σε πολυκατοικίες, σε κτίρια 1961-1980	-	15-24, 55+, ΑΕΙ/ΤΕΙ, ανώτερη δευτεροβάθμια, τεχνικές σχολές, απολυτήριο δημοτικού, προσχολική, χήροι-διαζευγμένοι, παντρεμένοι, οικονομικά ανενεργοί, άσπρα κολλάρα, 2 μέλη, 3-4 μέλη, 5+ μέλη, κατοίκηση σε μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες, σε κτίρια πριν το 1946, μετά το 1991
6	κατοίκηση σε μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες	15-24, 45+, τεχνικές σχολές, απολυτήριο γυμνασίου, απολυτήριο δημοτικού, μερικές τάξεις του δημοτικού, προσχολική, παντρεμένοι, οικονομικά ανενεργοί, μπλε κολλάρα, 3-4 μέλη	1 μέλος, κατοίκηση σε πολυκατοικίες	άνδρες, 0-14, 25-44, μάστερ, ΑΕΙ/ΤΕΙ, ανώτερη δευτεροβάθμια, οικονομικά ενεργοί, άσπρα κολλάρα, άλλης υπηκοότητας, 2 μεή, 5+ μέλη, κατοίκηση σε κτίρια πριν το 1946 και μετά το 1991
7	ανώτερη δευτεροβάθμια, χήροι-διαζευγμένοι	0-14, 45+, τεχνικές σχολές, απολυτήριο γυμνασίου, προσχολική, παντρεμένοι, οικονομικά ανενεργοί, άσπρα κολλάρα, 3-4 μέλη, κατοίκηση σε πολυκατοικίες μετά το 1991	-	άνδρες, 15-44, μάστερ, ΑΕΙ/ΤΕΙ, απολυτήριο δημοτικού, μερικές τάξεις του δημοτικού, άγαμοι, οικονομικά ενεργοί, μπλε κολλάρα, άλλης υπηκοότητας, 1 μέλος, 2 μέλη, 5+ μέλη, κατοίκηση σε μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες, σε κτίρια πριν το 1946 και 1961-1980
8	55+, μάστερ, ΑΕΙ/ΤΕΙ, οικονομικά ενεργοί, άσπρα κολλάρα, κατοίκηση σε κτίρια πριν το 1946	45-64, άγαμοι, 1 μέλος, 2 μέλη, κατοίκηση σε μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες	15-34, τεχνικές σχολές, απολυτήριο γυμνασίου, απολυτήριο δημοτικού, μερικές τάξεις του δημοτικού, οικονομικά ανενεργοί, μπλε κολλάρα	άνδρες, 0-14, 35-44, ανώτερη δευτεροβάθμια, προσχολική, χήροι-διαζευγμένοι, παντρεμένοι, άλλης υπηκοότητας, 3-4 μέλη, 5+ μέλη, κατοίκηση σε πολυκατοικίες, σε κτίρια 1961-1980, μετά το 1991
9	75+, 1 μέλος, 2 μέλη	55-74, μάστερ, ΑΕΙ/ΤΕΙ, ανώτερη δευτεροβάθμια, άγαμοι, οικονομικά ενεργοί, άσπρα κολλάρα, κατοίκηση σε κτίρια που κτίστηκαν μεταξύ 1961-1980	άνδρες	0-54, τεχνικές σχολές, απολυτήριο γυμνασίου, απολυτήριο δημοτικού, μερικές τάξεις του δημοτικού, προσχολική, χήροι-διαζευγμένοι, παντρεμένοι, οικονομικά ανενεργοί, άλλης υπηκοότητας, 3-4 μέλη, 5+ μέλη, κατοίκηση σε μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες, σε κτίρια πριν το 1946 και μετά το 1991
10	-	0-14, 45-54, 65+, ανώτερη δευτεροβάθμια, απολυτήριο γυμνασίου, απολυτήριο δημοτικού, μερικές τάξεις δημοτικού, προσχολική, χήροι-διαζευγμένοι, οικονομικά ανενεργοί, μπλε κολλάρα, 2 μέλη, 3-4 μέλη, 5+ μέλη, κατοίκηση σε μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες, σε κτίρια πριν το 1946 και μετά το 1991	κατοίκηση σε κτίρια που κτίστηκαν μεταξύ 1961 και 1980	15-34, τεχνικές σχολές, απολυτήριο γυμνασίου, απολυτήριο δημοτικού, μερικές τάξεις του δημοτικού, οικονομικά ανενεργοί, μπλε κολλάρα

Πηγή: Επεξεργασία Κ.Αβδελίδη, Ε.Μάσσου.

Χωρικά-πολεοδομικά χαρακτηριστικά των δευτεροβάθμιων χωρικών ενοτήτων οι οποίες προσδιορίστηκαν κ-δ στο σύνολο των περιοχών μελέτης

Στον ακόλουθο πίνακα δίνονται τα χωρικά-πολεοδομικά δεδομένα για κάθε δευτεροβάθμια χωρική ενότητα που αντιστοιχεί σε μια ομάδα που προέκυψε από τον διαμερισμό του συνόλου των περιοχών μελέτης βάσει ομαδοποίησης με μέγιστη ομοιότητα των κοινωνικο-δημογραφικών δεδομένων των πρωτοβάθμιων χωρικών ενοτήτων.

Πίνακας 7: Τα χωρικά πολεοδομικά δεδομένα των δευτεροβάθμιων χωρικών μονάδων

Τα χωρικά-πολεοδομικά δεδομένα των δευτεροβάθμιων χωρικών ενοτήτων που προέκυψαν ως 10 ομάδες του K-means αλγόριθμου					
	Χώροι επέμβασης και περιοχές αστικής ένταξης	**Επιτρεπόμενες χρήσεις**	**Πυκνότητα κατ/τχλμ**	**Έκταση σε τχλμ**	**Πληθυσμός**
1	Περιλαμβάνει τους χώρους επέμβασης πλ.Ομόνοιας,πλ. Κοτζιά και την περιμετρική όμορη περιοχή της με κύρια τη δυτική προέκταση προς Μεταξουργείο της Αθήνας.	Υπερτοπικό Κέντρο Δήμου Αθήνας, Γενική Κατοικία	4322,77	0,69	3000
2	Περιλαμβάνει το χώρο επέμβασης Πάρκο οδ. Θεσσαλονίκης στο Μοσχάτο και την όμορη και τη γειτονική περιοχή του κατά μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής από τη μία και την άλλη πλευρά της. Περιλαμβάνει επίσης τον χώρο επέμβασης Πλατεία Ελευθερίας στο Αιγάλεω και την όμορη Α περιοχή της όμορη της Θηβών και της Ιερά Οδού.	Γενική Κατοικία, Αμιγής κατοικία Αστικό Πράσινο-Ελεύθεροι Χώροι, Κέντρο Γειτονιάς, ΒΙΠΑ, Πολεοδομικό Κέντρο Δήμου, Αθλητισμός, Εκπαίδευση	2652,52	2,64	7000
3	Περιλαμβάνει προγραμματισμένο χώρο επέμβασης στη συνέχεια του Πάρκου της οδ. Θεσσαλονίκης και τις γειτονικές περιοχές του στη νότια πλευρά της σιδηροδρομικής γραμμής στο Μοσχάτο.	Γενική Κατοικία, Εκπαίδευση	12145,75	0,25	3000
4	Περιλαμβάνει τους χώρους επέμβασης πλ.Ντόϊτς και την πλ. Κότρωνος και όλη την περιοχή μεταξύ Λεωφ.Κηφισού-Πέτρου Ράλλη-Οδ.Θηβών με τα μεγάλα εμπορικά συγκροτήματα, τις εργατικές κατοικίες και το τεχνολογικό πάρκο του Αιγάλεω.	Αμιγής Κατοικία, Περιοχές Β, Περιοχές Γ, Γενική Κατοικία, Αστικό Πράσινο-Ελεύθεροι Χώροι, Περιαστικό Πράσινο, Εκπαίδευση, Αθλητισμός	6993,01	0,29	2000
5	Περιλαμβάνει τους χώρους επέμβασης πλ. Βαρβακείου, πλ. Μοναστηρακίου και τις περιοχές του Ψυρρή και Κεραμεικού της Αθήνας.	Γενική Κατοικία, Αστικό Πράσινο-Ελεέυθεροι Χώροι, Υπερτοπικό Κέντρο Δήμου	6024,10	0,17	1000
6	Περιλαμβάνει την όμορη βιομηχανική περιοχή του Πάρκου οδ.Θεσσαλονίκης βόρεια της σιδηροδρομικής γραμμής στο Μοσχάτο. Περιλαμβάνει κυρίως, στο Αιγάλεω, τους χώρους επέμβασης οδ.Σαράφη Στεφάνου, πλ. Λάρνακος, πλ. Αιγαίου, γήπεδο, πλ. Πολυκατοικιών-πλ.Παπανικολάου και πλ.Γεωργιάδη, τις όμορες και τις γειτονικές περιοχές τους που ανήκουν στον οικισιτικό κυρίως προσφυγικό ιστό μεταξύ Ιεράς Οδού, Θηβών και δυτικά της Λεωφ.Κηφισού, και ανατολικά της Λεωφ. Κηφισού.	Αμιγής κατοικία, Γενική Κατοικία, Πολεοδομικό Κέντρο Δήμου, Εκπαίδευση, Αστικό Πράσινο-Ελεύθεροι Χώροι, Κέντρο Γειτονιάς, Αθλητισμός, Κέντρο Γειτονιάς, ΒΙΠΑ	6142,51	1,63	10000
7	Δεν περιλαμβάνει κανένα χώρο επέμβασης. Περιλαμβάνει όμως τις όμορες περιοχές του χώρου επέμβασης ΚΠΙΣΝ τόσο από την δυτική του πλευρά στην Καλλιθέα όσο και από την ανατολική του πλευρά στο Παλαιό Φάληρο.	Γενική Κατοικία, Πολεοδομικό Κέντρο Δήμου, Αστικό Πράσινο-Ελεύθεροι Χώροι, Κέντρο Γειτονιάς,	14044,94	0,36	5000
8	Περιλαμβάνει μόνον την όμορη περιοχή των χώρων επέμβασης πλ. Μοναστηρακίου και πεζόδρομων Διο. Αρεοπαγήτου και Αποστόλου Παύλου. Περιλαμβάνει την Ακρόπολη και την Πλάκα.	Αστικό Πράσινο-Ελεύθεροι Χώροι, Γενική Κατοικία, Υπερτοπικό Κέντρο Δήμου	2785,52	0,72	2000
9	Περιλαμβάνει τον χώρο επέμβασης της Διονυσίου Αρεοπαγήτου. Περιλαμβάνει επίσης την όμορη βόρειο-ανατολική περιοχή της Ομόνοιας με απόλειξη στα Εξάρχεια και την γειτονική νότιο δυτική άκρη της περιοχής μεταξύ Κεραμεικού, Ακρόπολης και Φιλοπάππου.	Υπερτοπικό Κέντρο Δήμου, Γενική Κατοικία, Αστικό Πράσινο-Ελεέυθεροι Χώροι, Κέντρο Γειτονιάς, Πολιτιστικές Λειτουργίες, Εκπαίδευση	15306,12	0,20	3000
10	Περιλαμβάνει τον χώρο επέμβασης ΚΠΙΣΝ και των αθλητικών εγκαταστάσεων του Δήμου Καλλιθέας. Περιλαμβάνει επίσης την όμορή βορειο-δυτική περιοχήτου με απόλειξη στην Θησέως.	Ιδιαίτερες Χρήσεις, Αθλητισμός, Γενική Κατοικία, Εκπαίδευση, Κέντρο Γειτονιάς	3210,27	0,62	2000
	ΣΥΝΟΛΟ		**5019,815**	**7,57**	**38000**

Πηγές: ΓΠΣ Αθήνας, Καλλιθέας, Π.Φαλήρου, Μοσχάτου Αιγάλεω, Επεξεργασία Κ.Αβδελίδη, Ε.Μάσσου.

Οι επιτρεπόμενες χρήσεις γης σε % στις δευτεροβάθμιες χωρικές ενότητες

Γράφημα 12. Χρήσεις γης στο σύνολο των περιοχών μελέτης

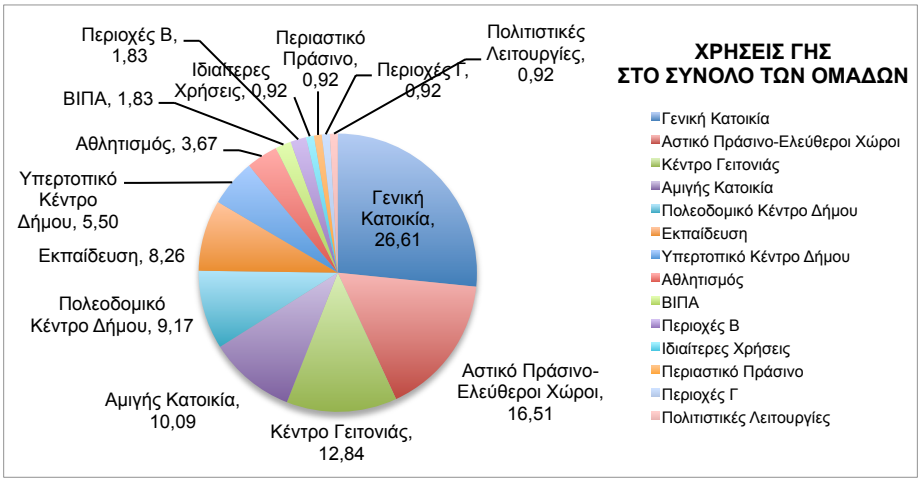

Γράφημα 13.Χρήσεις γης ανά δευτεροβάθμια χωρική ενότητα (ομάδα K-means αλγόριθμου)

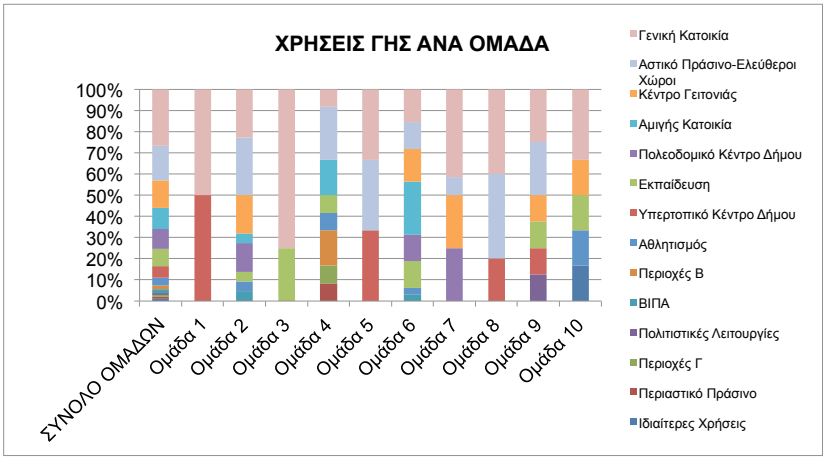

Γράφημα 14. Αριθμός διαφορετικών χρήσεων ανά δευτεροβάθμια χωρική ενότητα (ομάδα K-means αλγόριθμου)

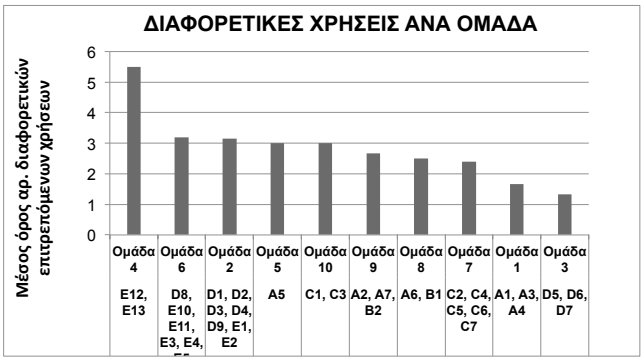

Πηγές: ΓΠΣ Αθήνας, Καλλιθέας, Π.Φαλήρου, Μοσχάτου, Αιγάλεω, Επεξεργασία Κ.Αβδελίδη.

Συμπερασματικές παρατηρήσεις των δύο αναλύσεων (αλγοριθμική και στατιστική) αναφορικά με τη κοινωνική μίξη στις περιοχές μελέτης

Α) Προφίλ των δευτεροβάθμιων (νέων) χωρικών ενοτήτων που προέκυψαν από την αλγοριθμική ομαδοποίηση των κοινωνικο-δημογραφικών όμοιων (κατά μέγιστο βαθμό) χαρακτηριστικών των πληθυσμιακών συνόλων των αρχικών χωρικών μονάδων (πρωτοβάθμιες χωρικές ενότητες)

Η **Ομάδα 1 (A1, A3, A4)**, η οποία περιλαμβάνει δύο από τις κεντρικές πλατείες της Πρωτεύουσας και με κυρίαρχη τη χρήση υπερτοπικού κέντρου πόλης καθώς βρίσκονται στην καρδιά της πόλης, παρουσιάζει ένα προφίλ με πολύ ισχυρά και μονοσήμαντα χαρακτηριστικά. Συγκεκριμένα έχει έμφυλη (ανδρική) και παγκοσμιοποιημένη σύνθεση, με άτομα του χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου, άγαμα, με επαγγέλματα μπλε κολλάρου, που ωστόσο είναι οικονομικά ενεργά, τα οποία κατοικούν στις πολυκατοικίες που κτίστηκαν κατά την περίοδο 1961-1980 στο κέντρο της Αθήνας και ανήκουν σε πολυπληθή νοικοκυριά.

Αντίθετα, το κοινωνικο-δημογραφικό προφίλ της **Ομάδας 2 (D1, D2, D3, D4, D9, E1, E2)**, που ενώνει περιοχές του Μοσχάτου και του Αιγάλεω, δεν εμφανίζει έντονα χαρακτηριστικά. Συγκεκριμένα, το προφίλ αυτής της ομάδας φαίνεται να συνδέεται με τον συνηθισμένο χαρακτήρα του μικροαστικού οικογενειακού, ελληνικού κοινωνικού ιστού της προαστιακής νοτιο-δυτικής Αθήνας: υψηλό ποσοστό παιδιών και συνταξιούχων, γυναίκες που υπερέχουν αριθμητικά (ελαφρώς) των ανδρών, μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο, χαμηλά ποσοστά οικονομικά ενεργών ατόμων τα οποία έχουν επαγγέλματα, κυρίως, άσπρου κολλάρου, διαμονή για την πλειονότητα σε μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες, κατασκευής της περιόδου 1961-1980. Πρόκειται για έναν συνηθισμένο προαστιακό οικιστικό ιστό της ελληνικής αστικής ανάπτυξης των δεκαετιών 1960 και 1970, με τη χαμηλότερη μεταξύ των ομάδων πυκνότητα κατοίκησης, με κύρια τη χρήση της κατοικίας και, στο κέντρο του δήμου, με γειτονιές που περιλαμβάνουν τις απαραίτητες χρήσεις της καθημερινής ζωής όπως εμπορικές δραστηριότητες γειτονιάς, εκπαίδευση και αθλητισμό. Συνορεύουν ωστόσο με βιομηχανικές χρήσεις, με τη σιδηροδρομική γραμμή και την εθνική οδό.

Η **Ομάδα 3 (D5, D6, D7)** παρουσιάζει σχετικά ισχυρά χαρακτηριστικά, με το νεότερο σε ηλικία και λιγότερο παγκοσμιοποιημένο, μεταξύ των ομάδων, προφίλ. Η σύνθεση του πληθυσμού της εμφανίζει υψηλά ποσοστά μορφωμένων και εξειδικευμένων ατόμων (με πτυχία ΑΕΙ/ΤΕΙ και τεχνικών σχολών), είναι δυναμική και οικονομικά ενεργή, με νέες οικογένειες που επιλέγουν να κατοικήσουν σε καινούργιας κατασκευής πολυκατοικίες (μετά το 1991). Η ομάδα αυτή εντοπίζεται στο Μοσχάτο. Πρόκειται για έναν αστικό ιστό γενικής κατοικίας, με εμπορικές χρήσεις γειτονιάς και με δεύτερη σημαντική χρήση την εκπαίδευση και με χωρική οργάνωση που ακολουθεί μια ανάπτυξη κατά μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής.

Η **Ομάδα 4 (E12, E13)** παρουσιάζει σχετικά έντονα χαρακτηριστικά και εμφανίζει ένα χαρακτηριστικό προφίλ λαϊκής μικροαστικής οικογενειακής σύνθεσης, με νοικοκυριά

3-4 μελών, χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και επαγγέλματα μπλε κολλάρου, που σε αντίθεση με την Ομάδα 1, εμφανίζεται, σε υψηλά ποσοστά, οικονομικά μη ενεργών ατόμων. Πρόκειται για δύο χωρικές μονάδες του Αιγάλεω με σχετικά χαμηλή πυκνότητα κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Κυριαρχεί η χρήση αμιγούς κατοικίας συνοδευόμενη από μικτές χρήσεις μεγάλων εμπορικών συγκροτημάτων, βιοτεχνιών και τεχνολογικού πάρκου σε αστικό ιστό που κυριαρχείται από την ύπαρξη της Εθνικής Οδού.

Η **Ομάδα 5 (A5)** παρουσιάζει, όπως και η πρώτη ομάδα αλλά σε μικρότερο βαθμό, έμφυλη ανδρική σύνθεση. Επίσης η σύνθεσή της είναι μικτή ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο με έντονη παρουσία μορφωμένων και μη μορφωμένων ατόμων, ενώ, περιλαμβάνει όπως η πρώτη ομάδα, υψηλό ποσοστό άγαμων, οικονομικά ενεργών, ατόμων μη ελληνικής υπηκοότητας και χαμηλών επαγγελματικών δεξιοτήτων. Έχει υψηλά ποσοστά ενηλίκων μεταξύ 25 και 54 χρονών ενώ παρουσιάζει το υψηλότερο ποσοστό στην ηλικιακή ομάδα 35-44. Όπως και η πρώτη ομάδα επίσης, η κατοίκηση εμφανίζει υψηλά ποσοστά στις πολυκατοικίες που κτίστηκαν κατά την περίοδο 1961-1980. Η χωρική ενότητα της πέμπτης αυτής ομάδας, βρίσκεται, όπως και η πρώτη ομάδα, στην καρδιά του ιστορικού κέντρου της πόλης και περιλαμβάνει τις απολήξεις του εμπορικού κέντρου προς την Πειραιώς, την συνοικία του Ψυρρή και τον Κεραμεικό. Κυρίαρχες χρήσεις της είναι η γενική κατοικία, το αστικό πράσινο και οι ανοιχτοί δημόσιοι χώροι ενώ ανήκει στην περιοχή του υπερτοπικού κέντρου της Πρωτεύουσας.

Η **Ομάδα 6 (D8, E10, E11, E3, E4, E5, E6, E7, E8, E9)** παρουσιάζει, από την άποψη, των υψηλότερων ποσοστών κ-δ κατηγοριών, ένα μοναδικό κύριο χαρακτηριστικό, αυτό των ατόμων που κατοικούν σε μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες, ενδεικτικό της ανασχηματιζόμενης προαστιακής ζώνης της Αθήνας. Έχει έντονη παρουσία νεαρής ηλικίας ατόμων αλλά και ατόμων άνω των 45 ετών, τεχνικής μόρφωσης και μάλλον χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου με επαγγέλματα κυρίως μπλε κολλάρου και παντρεμένων. Επίσης, εμφανίζει τα λιγότερα νοικοκυριά ενός μέλους, χαμηλό ποσοστό ατόμων άλλης υπηκοότητας, ενώ με υψηλό ποσοστό εμφανίζονται οι οικονομικά ανενεργοί. Η έκτη ομάδα συγκεντρώνει μεγαλύτερο αριθμό χωρικών μονάδων που η πλειονότητά τους βρίσκεται στο Αιγάλεω εκτός μιας που βρίσκεται στο Μοσχάτο. Όπως και για τη τέταρτη ομάδα, η κύρια επιτρεπόμενη χρήση είναι αμιγής και γενική κατοικία, η οποία συνοδεύεται από τις συναφείς χρήσεις του καθημερινού/συνηθισμένου (ordinary) αστικού ιστού όπως εκπαίδευση και αθλητισμός, αλλά και κεντρικές λειτουργίες πολεοδομικού κέντρου πόλης, και κέντρου γειτονιάς. Ιδιαιτερότητα της περιοχής είναι η ύπαρξη βιομηχανικών χρήσεων σε λειτουργική σχέση με σημαντικές αρτηρίες (σιδηροδρομική γραμμή και εθνική οδό).

Η **Ομάδα 7 (C2, C4, C5, C6, C7)** εμφανίζει μικροαστική σύνθεση, με τα περισσότερα, μεταξύ των ομάδων, άτομα δευτεροβάθμιας εκπαιδευτικής μόρφωσης και τους περισσότερους χήρους ή διαζευγμένους. Παρουσιάζει υψηλά ποσοστά ατόμων που κατοικούν σε πολυκατοικίες των οποίων η κατασκευή ισομερίζεται μεταξύ των περιόδων 1961-1980 και μετά το 1991 ενώ, κατά τα λοιπά, η σύνθεσή της δεν εμφανίζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Η ομάδα αυτή δεν περιλαμβάνει κανένα από τους επιλεγμένους προς μελέτη χώρους επέμβασης αστικού σχεδιασμού. Οι κύριες γενικές χρήσεις γης που επιτρέπονται είναι γενική κατοικία, πολεοδομικό κέντρο πόλης και κέντρο γειτονιάς γύρω από την έκταση του πρώην ιππόδρομου και νέου πολιτιστικού κέντρου ΚΠΙΣΝ σε έναν πυκνοκατοικημένο αστικό ιστό.

Το προφίλ της **Ομάδας 8 (A6, B1)** χαρακτηρίζεται από την παρουσία υψηλών κοινωνικών στρωμάτων, με την περισσότερο, μεταξύ των ομάδων, μορφωμένη (μάστερ 16%), οικονομικά ενεργή και άσπρων κολλάρων σύνθεση. Επίσης, εμφανίζει υψηλό ποσοστό ατόμων μεταξύ 45 και 65 ετών, άγαμων, σε νοικοκυριά μονομελή ή διμελή. Η κατοίκηση ατόμων, στο μεγαλύτερο ποσοστό μεταξύ των ομάδων, είναι σε κτίρια τα οποία κατασκευάστηκαν πριν το 1946 και τα οποία εντοπίζονται στην κεντρική και διαχρονικά ιστορική περιοχή της πόλης της Αθήνας. Η χωρική ενότητα αυτή παρουσιάζει όπως και αυτή της δεύτερης ομάδας, χαμηλή πυκνότητα κατοίκησης καθώς περιλαμβάνει τον λόφο της Ακρόπολης και την Πλάκα. Εμφανίζει ωστόσο τη χρήση της γενικής κατοικίας ως σημαντική χρήση μετά από αυτή του αστικού πρασίνου και των ελεύθερων χώρων ενώ ανήκει στο υπερτοπικό κέντρο της Πρωτεύουσας.

Η **Ομάδα 9 (A2, A7, B2)** χαρακτηρίζεται από την παρουσία μεσαίων στρωμάτων και παρουσιάζει τη γηραιότερη ηλικιακή σύνθεση, μεταξύ των ομάδων, με τους άνω των 75 ετών να έχουν το υψηλότερο ποσοστό, ενώ παρουσιάζει το χαμηλότερο ποσοστό ανδρών. Τα νοικοκυριά είναι σε μεγάλο βαθμό ολιγομελή και το μορφωτικό επίπεδο είναι υψηλό καθώς καταγράφονται υψηλά ποσοστά ατόμων με πανεπιστημιακά και μεταπτυχιακά πτυχία. Η χωρική ενότητα της ένατης ομάδας περιλαμβάνει τρεις πόλους περιμετρικά της περιοχής των τεσσάρων κεντρικών πλατειών που αποτελούν τους χώρους επέμβασης της μελέτης περίπτωσης Α. Ο βορειο-ανατολικός πόλος γειτνιάζει με την πλ. Ομόνοιας, αποτελεί τμήμα του εμπορικού κέντρου της πόλης και έχει τις λειτουργίες υπερτοπικού κέντρου πόλης. Ο δυτικός πόλος περιλαμβάνει το Θησείο και το Αστεροσκοπείο, με χρήσεις γενικής κατοικίας, αστικού πρασίνου και ελεύθερων χώρων όπως και κέντρου γειτονιάς. Ο νότιος πόλος περιλαμβάνει τους πεζόδρομους της περίπτωσης μελέτης Β με απόληξη προς Φιλοπάππου, ενώ οι κύριές του χρήσεις είναι αυτές των πολιτιστικών υπερτοπικών λειτουργιών, γενικής κατοικίας με συναφείς χρήσεις μεταξύ αυτών της εκπαίδευσης.

Τέλος, το προφίλ της **Ομάδας 10 (C1, C3)** δεν έχει ισχυρά χαρακτηριστικά ωστόσο αυτά αναδεικνύουν την παρουσία μικροαστικών λαϊκών στρωμάτων που αποτελούνται από άτομα χωρίς υψηλή μόρφωση, με πολλούς χήρους ή διαζευγμένους και οικονομικά ανενεργούς ενώ, εμφανίζει μικτή σύνθεση ως προς το μέγεθος των νοικοκυριών και της κατοίκησης, συγκεκριμένα σε προσφυγικές κατοικίες, πριν το 1946, και στο νεότερο ιστό μετά το 1991. Η χωρική ενότητα της δέκατης ομάδας περιλαμβάνει το χώρο του πρώην ιππόδρομου Αθηνών και σημερινού ΚΠΙΣΝ όπως και την όμορή του, βόρειο-δυτική οικιστική, περιοχή που επεκτείνεται έως την Θησέως, κεντρικό δρόμο του Δήμου Καλλιθέας. Η χωρική αυτή ομάδα έχει ως κυρίαρχες τις ιδιαίτερες χρήσεις και ακολουθούν αυτές του αθλητισμού, της γενικής κατοικίας, της εκπαίδευσης και του κέντρου γειτονιάς.

Β) Εκτίμηση της κοινωνικής μίξης στις νέες χωρικές ενότητες

Υπενθυμίζεται ότι, στην παρούσα εργασία, για τη θεώρηση της κοινωνικής μίξης χρησιμοποιήθηκε η δέσμη των μεταβλητών και των κατηγοριών τους που φαίνονται παραπάνω στους Πίνακες 1 και 3 και, κατά συνέπεια, εστιάζει στα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των κοινωνικών συνόλων (βλ.2.1.2.1) και όχι στη κοινωνική διαστρωμάτωση με αναφορά στο εισόδημα των νοικοκυριών.

Για την εκτίμηση της κοινωνικής μίξης δοκιμάστηκαν περισσότερες προσεγγίσεις και ως κατάλληλη θεωρήθηκε η αναλογικά ομοιόμορφη κατανομή των κατηγοριών ανά μεταβλητή. Το αποτέλεσμα εμφανίζεται στον ακόλουθο Πίνακα 8.

Πίνακας 8: Η κοινωνική μίξη στις δευτεροβάθμιες χωρικές ενότητες (κ-δ προσδιορισμού)

ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ	ΟΜΑΔΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΟΜΟΙΟΤΗΤΑΣ									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ΦΥΛΟ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
ΗΛΙΚΙΑ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ (ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΙ/ΑΝΕΝΕΡΓΟΙ)	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ (ΑΣΠΡΑ/ΜΠΛΕ ΚΟΛΛΑΡΑ)	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΚΤΙΡΙΟΥ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ

Γ) Οι περιοχές μελέτης Α, Β, Γ, Δ, Ε, με όρους μέγιστης κοινωνικο-δημογραφικής ομοιότητας και κοινωνικής μίξης

Για να γίνει καλύτερα κατανοητό το αποτέλεσμα της ανάλυσης της ενότητας 2.2.2.2 της εργασίας, καταρτίστηκαν οι θεματικοί χάρτες 1-4 οι οποίοι αναπαριστούν τις πέντε περιοχές μελέτης με τους αναδιαμορφωμένους χώρους και τις ομάδες (δευτεροβάθμιες χωρικές ενότητες) μέγιστου βαθμού κ-δ ομοιότητας των χωρικών μονάδων (πρωτοβάθμιων χωρικών ενοτήτων) που τις απαρτίζουν. Η κάθε περιοχή μελέτης που περιβάλλει και περιλαμβάνει τους επιλεγμένους χώρους που αναδιαμορφώθηκαν με επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού ανήκει σε δύο έως τρεις διαφορετικές ομάδες. Επιπλέον, μεταξύ των πέντε περιοχών μελέτης, διακρίνονται οι διαφορετικοί τύποι περιοχών καθώς έχουν διαφορετικά περιεχόμενα κοινωνικής μίξης όπως φαίνεται από τον προηγούμενο Πίνακα 8.

Επομένως, οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των περιοχών μελέτης εντοπίζονται *διαχωρικά* καθώς η κάθε περιοχή που περιβάλλει έναν χώρο επέμβασης δεν είναι ομοιογενής και ανήκει σε περισσότερες ομάδες. Έτσι, με την προϋπόθεση ότι οι επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού προγραμματίζονται ως σύνολα, στο πλαίσιο στρατηγικών πολιτικής αστικής ανάπτυξης και στοχεύουν στην αναβάθμιση αστικών συνόλων μέσα στην πόλη ενισχύοντας κυρίως την κεντρικότητα του δημόσιου χώρου για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής μέσα στην πόλη, είναι σημαντικό οι κατηγοριοποιήσεις των επεμβάσεων να γίνονται με βάση τα δεδομένα της τοπικής κοινωνικής πραγματικότητας και οι τοπικότητες να αποτελούν μεγέθη συγκρίσιμα μεταξύ τους. Αν και η ερμηνεία τέτοιων διαφοροποιήσεων δεν αποτελεί στόχο για μια διαδικασία ανάλυσης στο πλαίσιο του αστικού προγραμματισμού και σχεδιασμού, ωστόσο η διαπίστωσή τους επιτρέπει θεωρητικά συσχετίσεις των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού τόσο με τις τοπικές κοινωνικές και αστικές διαστάσεις όσο και με τις συνολικές στρατηγικές επιλογές βιώσιμης ανάπτυξης της πόλης ή του δήμου.

Τα παραπάνω ολοκληρώνουν την περιγραφή των χωρικών ενοτήτων που προκύπτουν από την ομαδοποίηση κατά μέγιστο βαθμό κοινωνικο-δημογραφικής ομοιότητας με την εφαρμογή του αλγόριθμου K-means στο επιλεγμένο πλήθος μεταβλητών για τις περιοχές μελέτης.

Χάρτης 1. Οι περιοχές μελέτης Α και Β: Ομόνοια-Κοτζιά-Βαρβάκη-Μοναστηράκι και Δ.Αρεοπαγίτου-Στρ.Μακρυγιάννη

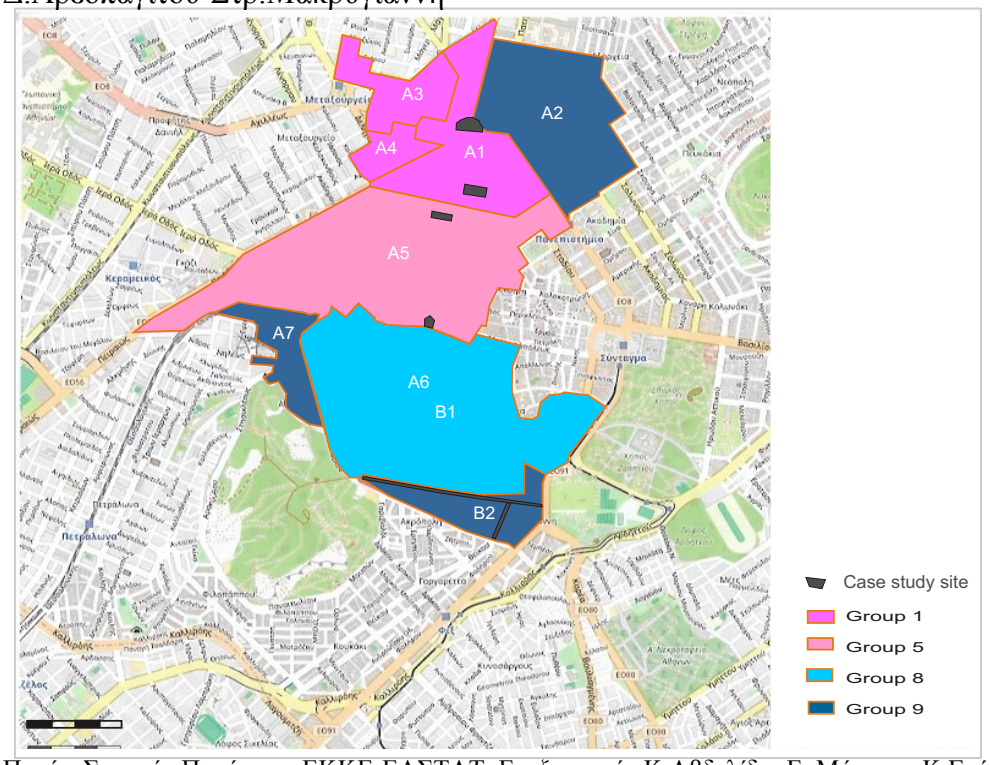

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Κ.Αβδελίδη, Ε. Μάσσου, Κ.Γκόρτσος.

Χάρτης 2 Η περιοχή μελέτης C: ΚΠΙΣΝ-Κέντρο Πολιτιμού Ίδρυμα Στάυρος Νιάρχος

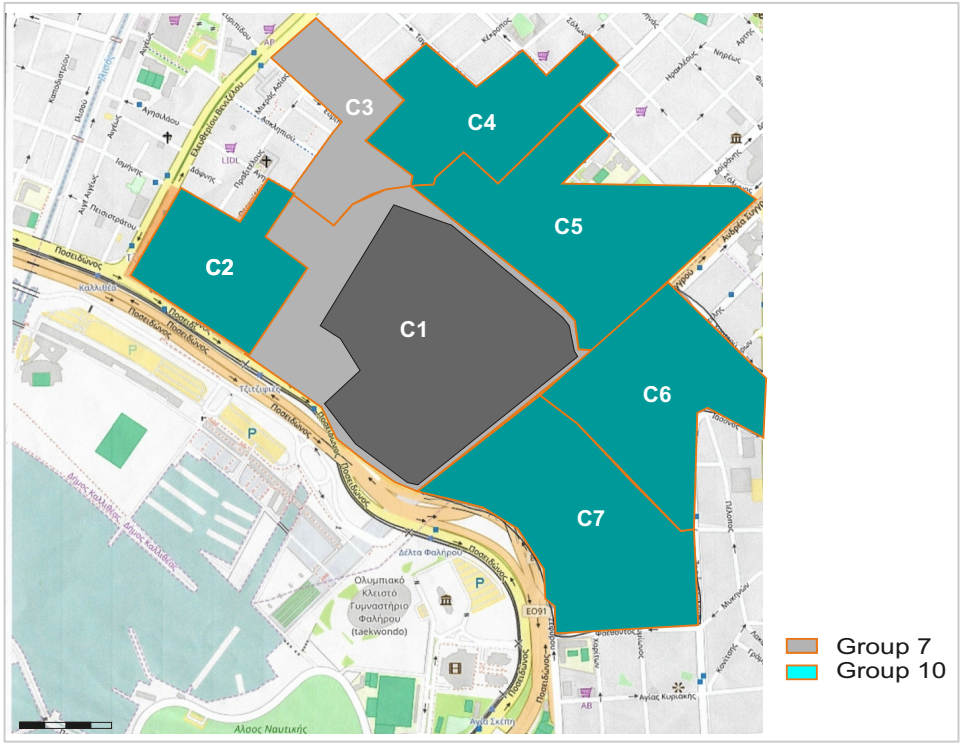

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Κ.Αβδελίδη, Ε.Μάσσου, Κ.Γκόρτσος.

Χάρτης 3 Η περιοχές μελέτης D : Πάρκο Οδού Θεσσαλονίκης στο Μοσχάτο

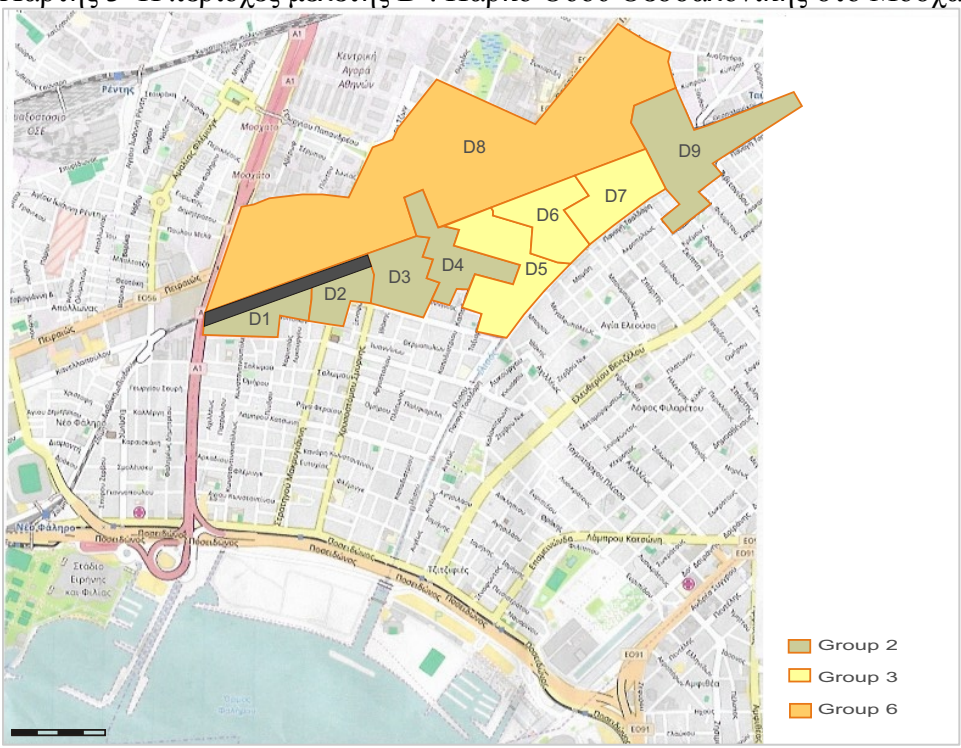

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Κ.Αβδελίδη, Ε.Μάσσου, Κ.Γκόρτσος.

Χάρτης 4. Η περιοχή μελέτης Ε: δημόσιοι χώροι στην περιοχή Αγ.Ελευθερίου-Εργατικές κατοικίες στο Αιγάλεω

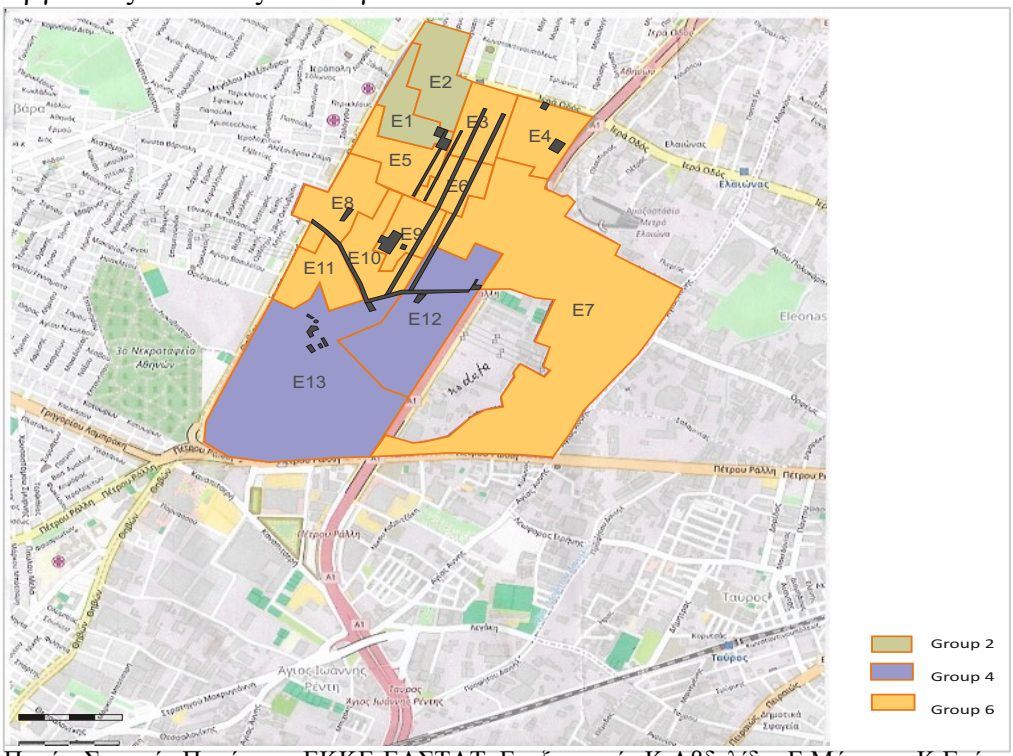

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Κ.Αβδελίδη, Ε.Μάσσου, Κ.Γκόρτσος.

2.2.2.3. Ομαδοποίηση των χωρικών μονάδων κατά κλάσεις για κάθε κατηγορία των μεταβλητών

Η δεύτερη προσέγγιση ομαδοποίησης των χωρικών ενοτήτων έχει στόχο την εύρεση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της κάθε περιοχής μελέτης. Η περιγραφική ανάλυση περιλαμβάνει τους πίνακες του Παραρτήματος 2.2. οι οποίοι αντιστοιχούν στα ακόλουθα βήματα:

- Προσδιορισμός των ορίων των κλάσεων για κάθε τιμή των μεταβλητών (Πίνακας 15)
- Κατανομή των ποσοστών των χωρικών μονάδων στις κλάσεις ανά περιοχή μελέτης (Πίνακες 16-20)
- Προσδιορισμός των χαρακτηριστικών των περιοχών μελέτης σύμφωνα με την ομαδοποίηση κατά κλάσεις (Πίνακας 9)
- Διαφοροποιήσεις στην κάθε περιοχή μελέτης και σύγκριση με Αθήνα (Πίνακες 22-26)

Κλάσεις ποσοστών και κατανομή των χωρικών μονάδων ανά περιοχή μελέτης

Ο αριθμός των κλάσεων των ποσοστών και το εύρος τους προσδιορίστηκαν ώστε να λαμβάνονται υπόψη ως βασικοί μέσοι όροι τα αντίστοιχα μεγέθη στο σύνολο της χώρας.

Κατασκευάστηκαν οι κλάσεις για κάθε μια από τις τιμές (ή κατηγορίες) των μεταβλητών μετά από δοκιμή με έξι κλάσεις η οποία κατέδειξε καταλληλότερη τη μείωση του αριθμού των κλάσεων σε πέντε. Πρόκειται για μια συνοπτικότερη περιγραφή των ποσοστών των τιμών κάθε μεταβλητής στις χωρικές μονάδες, με όρους κλάσεων και όχι αναλυτικών ποσοστών. Στη συνέχεια, τα ποσοστά των χωρικών μονάδων των πέντε περιοχών μελέτης που εξετάζουμε συγκρίθηκαν με τα περιγραφικά χαρακτηριστικά (μέσο όρο, διάμεσο, ελάχιστη και μέγιστη τιμή, τυπική απόκλιση) της Αθήνας (στοιχεία από την εφαρμογή Πανόραμα Απογαρφικών στοιχείων ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ). Οι περιπτώσεις όπου το ποσοστό της χωρικής μονάδας υπερβαίνει, με θετική ή αρνητική απόκλιση, το μέσο όρο της Αθήνας σημειώθηκαν ώστε να διευκολυνθούν οι συγκρίσεις.

Οι ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής μελέτης

Σύμφωνα με την ανάλυση που παρουσιάζουν οι Πίνακες 15 έως 26 του Παραρτήματος 2, προσδιορίστηκε ένα σύνολο ιδιαίτερων χαρακτηριστικών για κάθε περιοχή μελέτης που την έχουμε ορίσει ως περιοχή ένταξης ενός ή μιας σειράς επιλεγμένων χώρων επέμβασης αστικού σχεδιασμού. Τα χαρακτηριστικά αυτά εμφανίζονται στον ακόλουθο Πίνακα 9 και τα διακρίνουμε σε 'ισχυρά' και 'αδύναμα'. Τα 'ισχυρά' χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής μελέτης, αντιστοιχούν στις τιμές (ή κατηγορίες) των κοινωνικο-δημογραφικών μεταβλητών που για όλες τις χωρικές μονάδες που την απαρτίζουν

παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά, ανήκουν δηλαδή στις κλάσεις 5 και 4. Ενώ, τα 'αδύναμα' χαρακτηριστικά αντιστοιχούν στις τιμές (ή κατηγορίες) των μεταβλητών που παρουσιάζουν τα χαμηλότερα ποσοστά και ανήκουν στις κλάσεις 1 και 2. Έτσι τα δύο σύνολα των τιμών των μεταβλητών που χαρακτηρίζουν την κάθε περιοχή μελέτης περιγράφουν τις θετικές και αρνητικές αποκλίσεις από ένα ισόρροπο κοινωνικό μείγμα και δίνουν εν τέλει το διττό ιδιαίτερο κ-δ προφίλ της κάθε περιοχής μελέτης.

Συμπερασματικά, η ομαδοποίηση αυτή αντιμετωπίζει την κάθε επιλεγμένη περιοχή ως ανεξάρτητη και γεωγραφικά ξεχωριστή μονάδα και περιγράφει τις ιδιαιτερότητές της. Πρόκειται για μια περιγραφή που συμπληρώνει την περιγραφή με βάση την προηγούμενη ομαδοποίηση της οποίας το πλεονέκτημα είναι ότι συσχετίζει τα μέρη στο σύνολο των περιοχών μελέτης αναμεταξύ τους και διακρίνει διαχωρικά τις κοινωνικές ομοιότητες και ανομοιότητες.

Πίνακας 9: Τα χαρακτηριστικά των πέντε περιοχών μελέτης σύμφωνα με την ομαδοποίηση των χωρικών μονάδων κατά κλάσεις για κάθε κατηγορία μεταβλητών

	ΙΣΧΥΡΑ/ΚΥΡΙΑΡΧΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ		ΑΔΥΝΑΜΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	
ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	**Κλάση 5**	**Κλάσεις 4-5**	**Κλάση 1**	**Κλάσεις 1-2**
A		Αυτοαπασχολούμενοι	Χήροι	Χειριστές βιομηχ.εγκατ., μηχανημ.
				Κατοίκηση σε κτίρια 1981-2000+
B	Γυναίκες		Άνδρες	Κτίρια κατασκευύς 1991+
	55-74	75+	15-34	
	Πτυχίο ΑΕΙ/ΤΕΙ	Μεταπτυχιακός τίτλος	Δημοτικό-Απολυτ.Επαγγελμ.Λυκείου	
	Διαζευγμένοι		Άνεργοι-Νέοι άνεργοι	
	Εισοδηματίες		Παροχή υπηρ./πωλητές	
	Επαγγελματίες		Επαγγέλματα μπλε κολλάρου	
	Αυτοαπασχολούμενοι		Μισθωτοί και ημερομίσθιοι	
	Ελληνικής υπηκ.		6μελή + νοικοκυριά	
			Κατοίκηση σε κτίριο άλλης χρήσης	
			Κτίρια κατασκευής 1981-1990	
C	Χήροι	Γυναίκες	Νέοι άνεργοι	Άνδρες
	Ελληνικής υπηκ.	Ηλικίες 45-74	Άλλης χώρας υπηκ.	Άγαμοι
		Μαθητές/σπουδαστές	8μελή+ νοικοκυριά	Άνεργοι
		Οικιακά	Κατοίκηση σε κτίριο άλλης χρήσης	Εισοδηματίες
		Υπάλληλοι γραφείου		Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρον.
		3μελή νοικοκυριά		
D	Έγγαμοι	Γυναίκες	Χήροι	Άνδρες
	Ελληνικής υπηκ.	3μελή νοικοκυριά	Νέοι άνεργοι	Ηλικίες 25-34
			Άλλης χώρας υπηκ.	Μεταπτυχιακός τίτλος
			7μελή + νοικοκυριά	Άγαμοι
			Κατοίκηση σε κτίριο άλλης χρήσης	6μελή νοικοκυριά
				Καιτοίκηση σε κτίρια προ του 1946
				Κατοίκηση σε κτίρια 1946-1960
E	Ελληνικής υπηκ.	Γυναίκες	Μεταπτυχιακός τίτλος	Άνδρες
	Χωρίς υπηκοότητα	Ηλικίες 55-64	Νέοι άνεργοι	Ηλικίες 25-44
	Αδιευκρίνιστης υπηκ.	Απολυτήριο δημοτικού	Εισοδηματίες	Άγαμοι
	Συλλογικά καταλύματα	Οικικακά	Άλλης χώρας υπηκ.	Χήροι
	Μη κανονική κατοικία	4μελή νοικοκυριά	7μελή + νοικοκυριά	Διαζευγμένοι
			Κατοίκηση σε κτίριο άλλης χρήσης	Εργαζόμενοι
				Διευθηντικά στελέχη
				Επαγγελματίες
				Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρονάκτες
				Μονομελή νοικοκυριά
				6μελή νοικοκρυριά
				Κατοίκσκηση σε κτίρια προ του 1946
				Κατοίκηση σε κτίρια μετά το 1991

Πηγή: Επεξεργασία Κ.Αβδελίδη, Ε.Μάσσου

2.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΣΥΖΗΤΗΣΗ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η διερεύνηση η οποία προηγήθηκε είχε ως αντικείμενο την κοινωνικο-δημογραφική ταυτοποίηση των γύρω περιοχών των αστικών επεμβάσεων, για τις μελέτες περίπτωσης του έργου, προκειμένου να εντοπιστούν τα κοινωνικά/πληθυσμιακά σύνολα αναφοράς για την ένταξη των αστικών επεμβάσεων στον τοπικό κοινωνικό αστικό ιστό. Στόχος της διερεύνησης ήταν, από τη μια μεριά, η ένταξη στον τοπικό κοινωνικό αστικό ιστό να μπορεί να αξιολογείται με μεθοδολογική προσέγγιση, σε ερευνητικό επίπεδο πέρα από το ρητορικό, και, από την άλλη, με μια όμοια προσέγγιση, να διαπιστώνονται και να παρακολουθούνται οι κοινωνικές επιπτώσεις των αστικών επεμβάσεων, με την αναγνώρισή τους σε αυτά τα κοινωνικά σύνολα αναφοράς. Προς τούτο, εξετάστηκε η κοινωνική μίξη των κοινωνικών/πληθυσμιακών συνόλων αναφοράς, με σκοπό την παρακολούθηση των διακυμάνσεών της, πριν και μετά τις χωρικές και κοινωνικο-οικονομικές αλλαγές οι οποίες προκύπτουν από την υλοποίηση αστικών επεμβάσεων.

Οι αστικές επεμβάσεις προσδιορίζονται, κατά κανόνα, στο πλαίσιο προγραμμάτων αστικής πολιτικής σε κεντρικό, περιφερειακό ή και τοπικό επίπεδο. Κάθε έρευνα με αντικείμενο τις αστικές επεμβάσεις, καθορίζει τα κριτήρια για την επιλογή των περιπτώσεων μελέτης σύμφωνα με το ενδιαφέρον και την στόχευσή της, αλλά και σε συσχέτιση με τα προγράμματα αστικής πολιτικής. Είτε ο στόχος μιας τέτοιας έρευνας είναι η προκαταρκτική ερευνητική εξέταση και η εφαρμογή πρόσθετων κανόνων για τον προγραμματισμό και τον σχεδιασμό των επεμβάσεων, είτε είναι η αποτίμηση προγενέστερα υλοποιημένων επεμβάσεων, οι επιλεγμένες περιπτώσεις συνιστούν ένα σύνολο δευτερογενών ή και πρωτογενών δεδομένων. Το σύνολο αυτό συσχετίζεται με το είδος των επεμβάσεων και την σύνθετη ταυτότητα των αστικών χώρων μαζί με τις γύρω περιοχές τους, των οποίων επιδιώκεται η αλλαγή ή ελέγχονται οι επιδράσεις προγενέστερης αλλαγής τους ενώ λαμβάνονται υπόψη οι διαδικασίες και οι δράσεις προγραμματισμού, σχεδιασμού και υλοποίησης όπως και τα προσδοκόμενα αποτελέσματα. Επιδίωξη της παρούσας εργασίας είναι η μεθοδολογική προσέγγιση και η επεξεργασία να εφαρμόζονται σε ένα προσδιορισμένο σύνολο επεμβάσεων.

Οι διακυμάνσεις της κονωνικής μίξης ενός κοινωνικού/πληθυσμιακού συνόλου αναφοράς δεν απορρέουν μόνον από τις σημειακές και συγχρονικές αλλαγές του χώρου της πόλης με χωρικές επεμβάσεις ή με παρεμβάσεις στην οργάνωση και τη λειτουργία του ή ακόμη και με μετακινήσεις ειδικών πληθυσμιακών ομάδων. Προκύπτουν από σύνθετες καταστάσεις διαπλεκόμενων και πολυάριθμων παραγόντων της αστικής κοινωνίας, στην συγκυριακή της πορεία και στην ιστορική της εξέλιξη. Ωστόσο, για την επίτευξη καλύτερων κονωνικών συνθηκών και ποιότητας ζωής στο περιβάλλον της σύγχρονης πόλης, ο τόπος, στον οποίο ένας χώρος επέμβασης συμμετέχει -φυσικά, λειτουργικά, κοινωνικά, ανθρωπολογικά, πολιτιστικά, οικονομικά, πολιτικά, γενικότερα συμβολικά κ.ο.κ.-, λαμβάνεται υπόψη ως εμπλοκή της καθημερινότητας των κατοίκων της γύρω περιοχής με τον εξεταζόμενο χώρο. Η εμπλοκή αυτή (παράλληλη βέβαια και με την εμπλοκή άλλων δράσεων και κοινωνικών συνόλων που δεν εντοπίζονται απαραίτητα στη γύρω περιοχή) μπορεί να χαρακτηριστεί ποιοτικά και ποσοτικά. Η

διαβάθμιση της εμπλοκής αυτής εξαρτάται από το χρόνο, από την ίδια την πόλη, από την θέση και την ταυτότητα του κάθε εξεταζόμενου χώρου εντός του αστικού ιστού της, από το κτιριακό απόθεμα, τους δημόσιους χώρους, το περιβάλλον και τις επιτρεπόμενες χρήσεις γης και κτιρίων σε αυτόν (κεντρικές λειτουργίες τοπικής ή υπερτοπικής εμβέλειας, αμιγής ή γενική κατοικία, τουρισμός, υπηρεσίες, βιοτεχνία κτλ) όπως και από την ανθρώπινη παρουσία και τις δραστηριότητες των ανθρώπων εκεί. Καθώς, οι χώροι μελέτης περίπτωσης του έργου αφορούν κυρίως στο δημόσιο ανοιχτό χώρο της πόλης ο οποίος συνεπάγεται το δικαίωμα χρήσης για οποιονδήποτε, η έννοια της κοινωνικής μίξης προσδιορίστηκε, μέσα από την οπτική της αστικότητας και της ετερογένειας, με μια ευρεία δέσμη κοινωνικο-δημογραφικών δεδομένων. Η διερεύνηση αποσκοπεί στην ανάπτυξη εργαλείου για τη διαπίστωση και την παρακολούθηση των συσχετίσεων μεταξύ των κοινωνικών/πληθυσμιακών συνόλων αναφοράς του χώρου επέμβασης, από τη μια μεριά, και της περιοχής ένταξής του στον τοπικό κοινωνικό ιστό, από την άλλη. Η παρούσα διερεύνηση, της εργασίας αρ.2 του έργου, επικεντρώθηκε στο δεύτερο σκέλος του εργαλείου ενώ η προσέγγιση του ζητήματος της κοινωνικής μίξης μέσω μετα-ανάλυσης, της εργασίας αρ.7 η οποία παρουσιάζεται παρακάτω, επικεντρώθηκε στο πρώτο.

Η μεθοδολογία της παρούσας εργασίας αρ.2 συμπεριέλαβε θεωρητική προσέγγιση των ζητημάτων κοινωνικής μίξης και ένταξης μιας επέμβασης αστικού σχεδιασμού στον τοπικό κοινωνικό αστικό ιστό και αλγοριθμική και στατιστική επεξεργασία για την εύρεση των σχετικών με αυτά τα ζητήματα χαρακτηριστικών των υπο εξέταση περιοχών.

Επιλέχθηκε η εφαρμογή ενός από τους ευρέως χρησιμοποιημένους αλγόριθμους στις θετικές επιστήμες, του αλγόριθμου K-means, για την σύσταση ομάδων των χωρικών μονάδων που περιβάλλουν και περιλαμβάνουν τους εξεταζόμενους χώρους επέμβασης, και τις οποίες διαθέτει η εφαρμογή Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ 2011. Οι χωρικές μονάδες αυτές είναι εξ ορισμού ίσου πληθυσμιακού μεγέθους και ποικίλων επιφανειών. Ο αλγόριθμος K-means συσταδοποιεί όμοια αντικείμενα, και στην περίπτωσή μας, τα όμοια χαρακτηριστικά των πληθυσμών των εν λόγω χωρικών μονάδων. Για την συσταδοποίηση, χρησιμοποιείται μια σχετικά ευρεία δέσμη τιμών/κατηγοριών κοινωνικο-δημογραφικών μεταβλητών, η οποία επιλέχθηκε στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας. Το αποτέλεσμα των αλγοριθμικών ομάδων, που αποκτήθηκε με δοκιμές, επιτρέπει την κοινωνικο-δημογραφική διάκριση υποπεριοχών εντός του σύνολου των περιοχών μελέτης ως μια «διαχωρική» δομή που διατρέχει το σύνολο αυτό, αναδεικνύοντας τις διάσπαρτες νησίδες μέγιστου ή ελάχιστου βαθμού κοινωνικο-δημογραφικής ομοιότητας και διαφοροποιώντας τις περιοχές μελέτης όχι γεωγραφικά αλλά κοινωνικο-δημογραφικά. Η σημασία μιας τέτοιας δομής έγκειται στο γεγονός ότι σε ένα σύνολο διάσπαρτων επεμβάσεων στον ιστό της πόλης μπορούν να διακριθούν όμοια (ή ανόμοια) χαρακτηριστικά ώστε να εναρμονιστούν με κοινωνικο-χωρικά κριτήρια οι επιλογές προγραμματισμού και σχεδιασμού.

Παράλληλα, η διεξαγωγή περιγραφικής στατιστικής επεξεργασίας σε πρόγραμμα SPSS με προσδιορισμό κλάσεων για την εύρεση των κυρίαρχων κοινωνικο-δημογραφικών χαρακτηριστικών της κάθε περιοχής του ίδιου προσδιορισμένου συνόλου περιοχών επέμβασης, έδωσε το ιδιαίτερο προφίλ της κάθε περιοχής μελέτης. Είναι σημαντικό να αναδειχθούν ποιες κοινωνικο-δημογραφικές κατηγορίες κυριαρχούν σε μια περιοχή και ποιες υστερούν. Έτσι μία περιοχή όπως η περιοχή μελέτης Α η οποία περιλαμβάνει τις τέσσερις κεντρικές πλατείες Ομόνοια-Κοτζιά-Βαρβάκη-Μοναστηράκι, από τη μια

μεριά, σύμφωνα με την αλγοριθμική ανάλυση, παρουσιάζει νησίδες έντονης έμφυλης και παγκοσμιοποιημένης σύνθεσης, με άτομα του χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου μεταξύ όλων των περιοχών μελέτης και άγαμα, με επαγγέλματα μπλε κολλάρου ωστόσο οικονομικά ενεργών, από την άλλη, σύμφωνα με την περιγραφική στατιστική ανάλυση, στο σύνολο της περιοχής αυτής κυριαρχούν οι αυτοαπασχολούμενοι, ενώ μεταξύ των κατοίκων, εμφανίζονται με πολύ χαμηλά ποσοστά οι χήροι και χαμηλά ποσοστά οι χειριστές βιομηχανικών εγκατάστάσεων και μηχανημάτων. Τα χαρακτηριστικά αυτά συνθέτουν το ιδιαίτερο προφίλ της συγκεκριμένης περιοχής μελέτης και δεν εμφανίζονται σε καμία άλλη των υπό εξέταση περιοχών.

Οι δύο ομαδοποιήσεις των αρχικών χωρικών μονάδων οι οποίες απαρτίζουν τις περιοχές των μελετών περίπτωσης του έργου είναι συμπληρωματικές και αφορούν τις γύρω περιοχές ενός συνόλου χώρων (κεντρικές πλατείες, πλατείες γειτονιάς, κεντρικοί πεζόδρομοι και πεζόδρομοι γειτονιάς, εμβληματικά πολιτιστικά κτίρια διεθνούς εμβέλειας, πράσινοι και φυσικοί χώροι) στους οποίους έχουν υλοποιηθεί διαφόρων ειδών αστικές επεμβάσεις. Στη βάση αυτών των ομαδοποιήσεων εκτιμάται η ύπαρξη ή μη κοινωνικής μίξης συγκεκριμένου προσδιορισμού στο επίπεδο της κάθε περιοχής μελέτης που περιλαμβάνει ένα χώρο επέμβασης και, ταυτόχρονα, στο επίπεδο ενός συνόλου περιοχών στο οποίο ταυτοποιείται η διαχωρική δομή με κοινωνικο-δημογραφική διάσταση και διακρίνονται τα διαφορετικά περιεχόμενα και ο βαθμός κοινωνικής μίξης και συνθετότητας των χαρακτηριστικών των περιοχών.

Στόχος της μεθοδολογικής προσέγγισης είναι να εξερευνηθεί το κοινωνικό-δημογραφικό προφίλ και η κοινωνική μίξη η οποία διαβαθμίζεται εντός προσδιορισμένου συνόλου των γύρω περιοχών χώρων επέμβασης. Τις περιοχές αυτές, εφόσον ταυτοποιούνται σύμφωνα με τα παραπάνω, ονομάσαμε περιοχές ένταξης των αστικών επεμβάσεων στον τοπικό κοινωνικό αστικό ιστό. Η εργασία αυτή αποτελεί υπόβαθρο για την προσέγγιση του ζητήματος της κοινωνικής μίξης στο πλαίσιο διαπίστωσης και παρακολούθησης των κοινωνικών επιπτώσεων για σύνολα επεμβάσεων, μέσω μετανάλυσης ποσοτικών δεδομένων σύνθεσης των πρωτογενών δεδομένων ερευνητικών έργων σχετικά με το δημόσιο αστικό χώρο (βλ. εργασία 7).

Οι προσεγγίσεις και επεξεργασίες και τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας συνιστούν τη δυνατότητα ανάπτυξης εργαλείου για τη διαπίστωση και την παρακολούθηση των κοινωνικών επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού με εφαρμογή σε προσδιορισμένα συνόλα αστικών χώρων, γειτονικών ή μη μέσα στην πόλη. Οι συσχετίσεις μεταξύ των κοινωνικών συνόλων αναφοράς για τον χώρο επέμβασης και για την περιοχή ένταξής του στον τοπικό κοινωνικό ιστό με τις αλλαγές που επιφέρουν οι επεμβάσεις οι οποίες υλοποιούνται στο πλαίσιο προγραμματισμού και σχεδιασμού συνόλων επεμβάσεων θα πρέπει να αποτελούν αντικείμενο παρατήρησης και διερεύνησης της πραγματικότητας κυρίως από τους τοπικούς οργανισμούς αυτοδιοίκησης.

Τα παρακάτω περιλαμβάνουν τα κύρια σημεία της προτεινόμενης επεξεργασίας για την ανάπτυξη του εν λόγω εργαλείου:

- Προσδιορισμός ενός συνόλου επεμβάσεων των οποίων η αναγκαιότητα προκύπτει από πρόγραμμα αστικής πολιτικής, με κριτήρια πολεοδομικά, κοινωνικά, πολιτισμού, περιβάλλοντος, κτλ.

- Προσδιορισμός των χωρικών μονάδων ίσου πληθυσμιακού μεγέθους γύρω από κάθε χώρο επέμβασης του επιλεγμένου συνόλου (από την εφαρμογή Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ ή από εκτίμηση με ιδία επεξεργασία ή εμπειρική έρευνα).

- Ομαδοποίηση των χωρικών μονάδων όλων των περιοχών με τους δύο τρόπους, αλγοριθμικά και στατιστικά, εύρεση των νέων χωρικών ενοτήτων με μέγιστη κοινωνικο-δημογραφική ή κ.ά. ομοιότητα όπως και των κλάσεων χαρακτηρισμού του ιδιαίτερου προφίλ της κάθε περιοχής.

- Ανάλυση της διαχωρικής δομής του συνόλου των περιοχών και εκτίμηση της κοινωνικής μίξης (περιεχόμενα, βαθμός) για τις νέες χωρικές ενότητες και για κάθε περιοχή.

- Σύγκριση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων κοινωνικής μίξης των προηγούμενων με τα αποτελέσματα μετα-ανάλυσης και των συσχετίσεων που βρίσκει στο πλαίσιο εξέτασης της κοινωνικής μίξης στα κοινωνικά σύνολα των χρηστών των χώρων επέμβασης.

- Παρακολούθηση αυτών σε τακτά διαστήματα.

2.4. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Αβδελίδη, Κ. (2010). *Η χωρική εξέλιξη 4 μεγάλων ελληνικών πόλεων*. Αθήνα: ΕΚΚΕ Κείμενα Εργασίας 21.

Andrews, H.F. (1986). The Effects of Neighbourhood Social Mix on Adolescents' Social Networks and Recreational Activities. *Urban Studies* 23, 501-517.

Arthurson, K., Levin, I., Ziersch, A. (2015). What ist he Meaning of ‚Social Mix'? Shifting perspectives in planning and implementing public housing estate redevelopment. *Australian Geographer* 46:4, 491-505.

Avdelidi, K. (2004). Social Considerations at the Design of Open Spaces. In M. Nikolopoulou (ed.), *Designing Open Spaces in the Urban Environment: a Bioclimatic Approach*. EE: CRES, http://alpha.cres.gr/ruros/, 42-46.

Barrow, C. J. (2002). Evaluating the social impacts of environmental change and the environmental impacts of social change: An introductory review of social impact assessment. *International Journal of Environmental Studies*, 59(2), 185-195.

Bozdogan H. (2004). Statistical Data Mining and Knowledge Discovery. Chapman & Hall/CR.

Cheshire, P. 2007. *Segregated neighborhoods and mixed communities. A critical analysis*, Joseph Rowntree Foundation - London School of Economics, Report published by York Publishing Services Ltd, pp 43.

Dale, A. P., Chapman, P., & McDonald, M. L. (1997). Social impact assessment in Queensland: Why practice lags behind legislative opportunity. Impact Assessment, 15(2), 159-179.

Damaris, R., Germain, A., Bacqué, M.-H., Bridge, G., Fijalkow, Y., Slater, T. (2013). 'Social Mix' and Neighbourhood Revitalization in a Translantic Perspective:

Comparing Local Policy Discourses and Expectations in Paris (France), Bristop (UK) and Montréal (Canada). *International Journal of Urban and Regional Research,* 37:2, 430-50.

ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ (2013). Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων 1991-2011, www.panorama.statisitcs.gr.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (1997). Νόμος υπ'αρθ.2508 Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόελων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις, *ΦΕΚ* Α 124, 13.6.1997.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (2004). Απόφαση 10788/2004 Έγκριση πολεοδομικών σταθεροτύπων (standards) και ανώτατα όρια πυκνοτήτων που εφαρμόζονται κατά την εκπόνηση των γενικών πολεοδομικών σχεδίων, των σχεδίων χωρικής και οικιστικής οργάνωσης «ανοιχτής πόλης» και των πολεοδομικών μελετών, *ΦΕΚ* 285Δ, 5.3.2004.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (2008). Αρ.6876/4871 Έγκριση του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, *ΦΕΚ* Α 128, 3.7.2008.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (2014α). Νόμος υπ' αριθ.4269 Χωρική και πολεοδομική μεταρρύθμιση – Βιώσιμη ανάπτυξη, *ΦΕΚ* Α 142, 28.6.2014.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (2014β). Νόμος υπ' αριθ.4277 Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α 156, 1.8.2014.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (2015). Απόφαση αρ.1397 Σχέδιο Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης (ΣΟΑΠ) για το κέντρο της Αθήνας, *ΦΕΚ* Β 54, 16.1.2015.

Forgy E.W. (1965). Cluster analysis of multivariate data: efficiency versus interpretability of classifications. *Biometrics*. 21: 768–769.

Habraken, N.J. (1998). *The Structure of the Ordinary. Form and Control in the Built Environment*, Cambridge, Massachussets. London: The MIT Press, Edited by Jonathan Teicher.

Han, J., Pei, J., & Kamber, M. (2011). *Data mining: concepts and techniques*. Elsevier.

Hartigan J.A. (1975). *Clustering algorithms*. John Wiley & Sons, Inc.

Hartigan, J. A., Wong, M. A. (1979). Algorithm AS 136: A K-Means Clustering Algorithm. *Journal of the Royal Statistical Society, Series C*. 28 (1): 100–108.

Jain, A. K. (2010). Data clustering: 50 years beyond K-means. *Pattern recognition letters*, 31(8), 651-666.

Kumar, A., Chaudhary, A. (2010). Kirshna's Descriptive Statistics: (Statistical Methods). Krishna Prakashan.

Lloyd, S. P. (1957). Least square quantization in PCM", Bell Telephone Laboratories Paper. Published in journal much later: Lloyd., S. P. (1982), "Least squares quantization in PCM (PDF). *IEEE Transactions on Information Theory*. 28 (2): 129–137.

MacQueen, J. B. (1967). Some Methods for classification and Analysis of Multivariate Observations. *Proceedings of 5th Berkeley Symposium on Mathematical Statistics and Probability*, University of California Press. pp. 281–297.

Miller, E., & Buys, L. (2012). Making a case for social impact assessment in urban development: Social impacts and legal disputes in Queensland, Australia. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 65, 285-292.

MOON, B. (1998). Reforming the Queensland land-use planning legislation: an agenda driven by myth and rhetoric. Australian Planner, 35(1), 24-31.

Paquot, Thierry (2009) Ghettos de riches. Tour du monde des enclaves résidentielles sécurisées, Paris : Éditions Perrin.

Rossi, Aldo, 1991 (1961), *Η αρχιτεκτονική της πόλης*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press - Εκδόσεις Επιστημονικων Βιβλίων & Περιοδικών.

Sairinen, R. (2004). Assessing social impacts of urban land-use plans: From theory to practice. *Boreal environment research*, 9(6), 509-517.

Sairinen, R., & Kumpulainen, S. (2006). Assessing social impacts in urban waterfront regeneration. Environmental Impact Assessment Review, 26(1), 120-135.

Sarkissian, Wendy (1976). The Idea of Social Mix in Town Planning: an Historical Review. *Urban Studies (1976)*, 13, 231-246.

Singh, M. (2015). A Survey on Various K-Means algorithms for Clustering. *International Journal of Computer Science and Network Security (IJCSNS)*, *15*(6), 60.

Siu-Che NG, Winnie (1984). *Social Mix in Urban Neighbourhoods: an Assessment of the concept and a review of Social Mix in Vancouver's Neighbourhoods*, The University of Britisc Columbia-School of Community and Regional Planning, Master of Arts Thesis, pp 137.

Steinhaus, H. (1957). Sur la division des corps matériels en parties. *Bull. Acad. Polon. Sci*. (in French), 4 (12): 801–804. MR 0090073. Zbl 0079.16403.

Thomas, I & Elliott, M (2005). *Environmental impact assessment in Australia: theory and practice*. (4th ed): Annandale: Federation Press.

Vanclay, F. (2003). International principles for social impact assessment. *Impact assessment and project appraisal*, 21(1), 5-12.

Wirth, Louis, 1964 (1938). *On Cities and Social Life*. Chicago and London: Phoenix Books, The University of Chicago Press.

Witten I., Frank E. (2005). Data mining, practical machine learning tools and techniques, Elsevier.

2.5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 2

2.5.1. Παράρτημα 2.1. Οι περιοχές των μελετών περίπτωσης του έργου Α, Β, Γ, Δ, Ε κατά επιτρεπόμενες χρήσεις γης στους χώρους επέμβασης και στις περιοχής αστικής ένταξής τους

Πίνακας 10: Επιτρεπόμενες χρήσεις για την περιοχή μελέτης Α: πλατείες Ομόνοιας-Κοτζιά-Βαρβακείου-Μοναστηρακίου

ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ **Α**	**ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ** Π1 Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Καλλιθέας 1/10000	
Νομοθεσία	Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας Ν.1515/1985 άρθρο 15, Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας Ν.2730/99, Έγκριση ΓΠΣ Απόφ. 255/45 2160 ΦΕΚ 80Δ/4.2.1988, Τροποποίηση του ΓΠΣ του Δήμου Αθηναίων Απόφ. 70464/2745 ΦΕΚ 538Δ/27.5.1996	
Ονομασία χώρου	**Χώρος επέμβασης**	**Περιοχή αστικής ένταξης**
Πλατεία Ομόνοιας	Αστικό Πράσινο- Ελεύθεροι Χώροι	
	Πρωτεύουσες αρτηρίες	
	Δευτερεύουσες αρτηρίες	
	Κεντρικές λειτουργίες	
	Υπόγειες σταθερές συγκοινωνίες (Μετρό, ΗΣΑΠ)	
	Κτίρια Μνημεία (Μπάγκειο, Μέγας Αλέξανδρος, Excelsior, Νεοκλασικό τριώροφο μέγαρο, Νέον, Εθνική Τράπεζα,)	
		Υπερτοπικό Κέντρο Δήμου
		Περιοχή κατ'εξοχή κεντρικών λειτουργιών (Σταδίου-Φιλελλήνων- Αμαλίας- Βας.Σοφίας- Σέκερη- Σόλωνος- Μπότση- Στουρνάρα- Μάγιερ- Πειραιώς- Σταδίου)
		Πολεοδομικό Εμπορικό Κέντρο (Το τρίγωνο του Κλεάνθη Πειραιώς- Σταδίου- Ερμού- Πειραιώς)
		Πρόνοια Παιδικός Σταθμός
Πλατεία Κοτζιά	Πρωτεύουσα αρτηρία	
	Δευτερεύουσα αρτηρία	
	Υπόγειος Χώρος Στάθμευσης ΙΧ	
	Κεντρικές λειτουργίες	
	Αρχαιολογικός Χώρος	
	Κτίρια Μνημεία (Δημαρχείο Αθηνών, Εθνική Τράπεζα, Μέγαρο Μελά)	
		Υπερτοπικό Κέντρο Δήμου
		Πολεοδομικό Εμπορικό Κέντρο (Το τρίγωνο του Κλεάνθη Πειραιώς- Σταδίου- Ερμού- Πειραιώς)
		Συγκοινωνίες
Πλατεία Βαρβακείου	Αστικό Πράσινο- Ελεύθεροι Χώροι	
	Κεντρική Αγορά Αθήνας	
	Πρωτεύουσα αρτηρία	
	Κτίρια Μνημεία (Βαρβάκειος Αγορά, Ολυμπιάς)	
		Γενική κατοικία
		Πολεοδομικό Εμπορικό Κέντρο (Το τρίγωνο του Κλεάνθη Πειραιώς- Σταδίου- Ερμού- Πειραιώς)
		Εκπαίδευση Λύκειο-Δημοτικό
Πλατεία Μοναστηρακίου	Αστικό Πράσινο- Ελεύθεροι Χώροι	
	Δευτερεύουσα αρτηρία	
	Αρχαιολογικός Χώρος	
	Υπόγεια σταθερή συγκοινωνία (ΗΣΑΠ)	
	Κτίρια Μνημεία (Παντάνασσα, Σιδηροδρομικός Σταθμός Μοναστηρακίου, Τζαμί Τζισταράκη)	
		Γενική κατοικία
		Ενιαίο δίκτυο ροής πεζών και δημιουργία ιστού μνημείων, κεντρικών λειτουργιών και ελεύθερων χώρων (Κεραμεικός-Μοναστηράκι, Κεραμεικός- Ανδριανού- Ηφαίστου-Μοναστηράκι- Ερμού- Σύνταγμα)
		Αρχαιολογικοί Χώροι
		Πολεοδομικό Εμπορικό Κέντρο (Το τρίγωνο του Κλεάνθη Πειραιώς- Σταδίου- Ερμού- Πειραιώς)
		Αστικό Πράσινο- Ελεύθεροι Χώροι
	Αστικό Πράσινο- Ελεύθεροι Χώροι, Πρωτεύουσες αρτηρίες, Δευτερεύουσες αρτηρίες, Κεντρικές λειτουργίες, Υπόγειες σταθερές συγκοινωνίες, Συγκοινωνίες, Υπόγειος χώρος στάθμευσης, Αρχαιολογικοί χώροι, Κτίρια Μνημεία, Ενιαίο δίκτυο ροής πεζών, Ιστός μνημείων, κεντρικών λειτουργιών και ελεύθερων χώρων, Περιοχή κατ' εξοχή κεντρικών λειτουργιών, Κεντρική Αγορά, Υπερτοπικό Κέντρο Δήμου, Πολεοδομικό εμπορικό κέντρο, Γενική κατοικία, Εκπαίδευση, Πρόνια,	
Πηγές: ΡΣΑ, Χάρτης ΓΠΣ, Γεωχωρική Πύλη ΟΡΣΑ, Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών, Επεξεργασία Κ.Αβδελίδη 2016		

Πίνακας 11: Επιτρεπόμενες χρήσεις για την περιοχή μελέτης Β: πεζόδρομοι Δ.Αρεοπαγίτου-Στρατ,Μακρυγιάννη

ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ **Β**	**ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ** Π1 Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Αθήνας 1/10000	
Νομοθεσία	Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας Ν.1515/1985 άρθρο 15, Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας Ν.2730/99, Έγκριση ΓΠΣ Απόφ. 255/45 2160 ΦΕΚ 80Δ/4.2.1988, Τροποποίηση του ΓΠΣ του Δήμου Αθηναίων Απόφ. 70464/2745 ΦΕΚ 538Δ/27.5.1996	
Ονομασία χώρου	**Χώρος επέμβασης**	**Περιοχή αστικής ένταξης**
Πεζόδρομος Διονυσίου Αρεοπαγίτου	Ροή πεζών	
	Κεντρικές λειτουργίες	
	Κτίρια Μνημεία (Πολυκατοικία Μεσοπολέμου, Μικρή πολυκατοικία	
		Πεζόδρομος που αρχίζει από Κεραμεικό: Θεσσαλονίκης-Επταχάλκου- Αποστόλου Παύλου- Δ.Αρεοπαγίτου έως Ναό Ολυμπίου Διός.
		Ενιαίο δίκτυο ροής πεζών και δημιουργία ιστού μνημείων, κεντρικών λειτουργιών και ελεύθερων χώρων (Φιλοπάππου-Διονυσίου Αρεοπαγίτου- Ολυμπείο- Βυζαντινό Μουσείο-Πολιτιστικό Άλσος- Εθνική Πινακοθήκη- Πλατεία Μαδρίτης-Άλσος Συγγρού- Πανεπιστημιούπολη- Υμηττός)
		Γενική Κατοικία
		Αρχαιολογικοί Χώροι
		Αστικό Πράσινο- Ελεύθεροι Χώροι (Ενοποίηση αρχαιολογικών Χώρων και πρασίνου)
		Μουσεία
		Εκπαίδευση Λύκειο- Γυμνάσιο- Δημοτικό- Νηπιαγωγείο
		Τουριστικό μέσο μεταφοράς
Πεζόδρομος Στρατηγού Μακρυγιάννη	Ροή πεζών	
	Κεντρικές λειτουργίες	
	Κτίρια Μνημεία (Μουσείο Ακρόπολης, Μουσείο-Στρατιωτικό Νοσοκομείο Μακρυγιάννη), Οικία Ηρ.Ισιδωρίδου,	
		Ενιαίο δίκτυο ροής πεζών και δημιουργία ιστού μνημείων, κεντρικών λειτουργιών και ελεύθερων χώρων
		Γενική Κατοικία
		Αρχαιολογικοί Χώροι
		Αστικό Πράσινο- Ελεύθεροι Χώροι (Ενοποίηση αρχαιολογικών Χώρων και πρασίνου)
		Μουσεία
		Εκπαίδευση Λύκειο- Γυμνάσιο- Δημοτικό- Νηπιαγωγείο
		Αττικό Μετρό
	Δίκτυο ροής πεζών, Μνημεία, κεντρικές λειτουργίες και ελεύθεροι χώροι, Γενική κατοικία, Αρχαιολογικοί Χώροι, Αστικό Πράσινο- Ελεύθεροι Χώροι, Μουσεία, Εκπαίδευση Λύκειο- Γυμνάσιο- Δημοτικό- Νηπιαγωγείο	
Πηγές: ΡΣΑ, Χάρτης ΓΠΣ, Γεωχωρική Πύλη ΟΡΣΑ, Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών, Επεξεργασία Κ. Αβδελίδη		

Πίνακας 12: Επιτρεπόμενες χρήσεις για την περιοχή μελέτης C: ΚΠΙΣΝ

ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ **C**	**ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ** Π1 Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Καλλιθέας 1/10000	
Νομοθεσία	Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας Ν.1515/1985 άρθρο 15, Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας Ν.2730/99, Έγκριση ΓΠΣ Απόφ. 42388/2160 ΦΕΚ 369Δ/8.6.1989, Έγκριση ΓΠΣ Απόφ. 81985/5535 ΦΕΚ 1130Δ/16.9.1993, Τροποποίηση ΓΠΣ Απόφ.7351 ΦΕΚ 192Δ/13.3.2006, Χώρος Ιππόδρομου άρθρο 22 του Ν.3342/2005 ΦΕΚ 131Α/6.6.2005, Ν.2912/2001, ΕΣΟΑΠ ΠΔ 22/26.3.2002 ΦΕΚ 233Δ/, Ν.3785/6.8.2009 ΦΕΚ 138Α/7.8.2009	
Ονομασία χώρου	**Χώρος επέμβασης**	**Περιοχή αστικής ένταξης**
Κέντρο Πολιτισμού Ιδρύματος Σταύρου Νιάρχου	Ιδιαίτερες Χρήσεις: Υπερτοπικός πόλος πολιτισμού, αθλητισμού και αναψυχής	
	Δημιουργία: α)Υπερτοπικού πολιτιστικού πάρκου ΚΠΙΣΝ (με δωρεά) το οποίο περιλαμβάνει 1)τις νέες κτιριακές εγκαταστάσεις της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος ΕΒΕ, 2)τις νέες κτιριακές εγκαταστάσεις της Εθνικής Λυρικής Σκηνής ΕΛΣ, και 3)πάρκο πρασίνου με χαρακτήρα εκπαιδευτικό, πολιτιστικό και αναψυχής και β)Δημοτικού Πάρκου-Αθλητικών Χώρων	
		Γενική Κατοικία
		Πολεοδομικό Κέντρο Δήμου (Λεωφ. Συγγρού)
		Κέντρο γειτονιάς
		Ταχείς Λεωφόροι (ΕΟ91 -Λεωφ. Ανδρέα Συγγρού, Λεωφόρος Ποσειδώνος)
		Δευτερεύουσες αρτηρίες (Οδος Αίγεως-Ευριπίδου-Λαμπρού Κατσώνη Ποσειδώνος)
		Αστικό Πράσινο-Ελεύθεροι Χώροι
		Εκπαίδευση (Δημοτικό, Νηπιαγωγείο, Παιδικός Σταθμός)
		Μητροπολιτικό Πάρκο με εγκαταστάσεις αναψυχής, αθλητισμού και πολιτιστικών εκδηλώσεων (ΕΣΟΑΠ-Ειδικό Σχέδιο Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης Φαληρικού Όρμου)
		Περίθαλψη (Κέντρο Υγείας Ωνάσειο)
		Αξιόλογα κτίρια
	Υπερτοπικό πολιτιστικό πάρκο, Δημοτικό Πάρκο -Αθλητικοί χώροι, Γενική Κατοικία, Κέντρο Δήμου, Τοπικό Κέντρο Γειτονιάς, Ταχείς Λεωφόροι, Δευτερεύουσες Αρτηρίες, Αστικό Πράσινο-Ελεύθεροι Χώροι, Εκπαίδευση Δημοτικό-Νηπιαγωγείο-Παιδικός Σταθμός, Μητροπολιτικό Πάρκο με εγκαταστάσεις αναψυχής, αθλητισμού και πολιτιστικών λειτουργιών, Περίθαλψη, Αξιόλογα κτίρια	
Πηγές: ΡΣΑ, Χάρτης ΓΠΣ, Γεωχωρική Πύλη ΟΡΣΑ, Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών, Επεξεργασία Κ. Αβδελίδη		

Πίνακας 13: Επιτρεπόμενες χρήσεις για την περιοχή μελέτης D: Πάρκο οδού Θεσσαλονίκης στο Μοσχάτο

ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ D	ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ Π1 Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Καλλιθέας 1/10000	
Νομοθεσία	Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας Ν.1515/1985 άρθρο 15, Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας Ν.2730/99, Έγκριση ΓΠΣ Απόφ. 30793/1597 ΦΕΚ 386Δ/2.6.1988, Τροποποίηση ΓΠΣ Απόφ.45835 ΦΕΚ 1063Δ/12.11.2004,	
Ονομασία χώρου	**Χώρος ανάπλασης**	**Περιοχή αστικής ένταξης**
Πάρκο οδ.Θεσσαλονίκης στο Μοσχάτο	Αστικό Πράσινο- Ελεύθεροι Χώροι	
		Γενική Κατοικία
		ΒΙΠΑ (Βιομηχανικό Πάρκο)
		Εκπαίδευση
		Αστικό Πράσινο- Ελεύθεροι Χώροι
		Ταχείς Λεωφόροι (Α1, ΕΟ56)
		Σιδηροδρομική γραμμή (ΗΣΑΓΙ)
		Αθλητισμός
		Πολεοομικό Κέντρο Δήμου
		Κέντρο Γειτονιάς
	Αστικό Πράσινο- Ελεύθεροι Χώροι, Γενική κατοικία, Βιομηχανικό Πάρκο, Εκπαίδευση, Ταχείς Λεωφότροι, Σιδηροδρομική γραμμή , Αθλητισμός, Πολεοδομικό Κέντρο, Κέντρο Γειτονιάς	
Πηγές: ΡΣΑ, Χάρτης ΓΠΣ, Γεωχωρική Πύλη ΟΡΣΑ, Επεξεργασία Κ. Αβδελίδη		

Πίνακας 14:Επιτρεπόμενες χρήσεις για την περιοχή μελέτης Ε: δημόσιοι χώροι στην περιοχή Αγ.Ελευθερίου-Εργατικές κατοικίες στο Αιγάλεω

ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ E	ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ Π1 Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Καλλιθέας 1/10000	
Νομοθεσία	Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας Ν.1515/1985 άρθρο 15, Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας Ν.2730/99, Έγκριση ΓΠΣ Απόφ. 14968/471 ΦΕΚ 205Δ/8.3.1988, Τροποποίηση ΓΠΣ Απόφ.5132/1013 ΦΕΚ 240Δ/16.3.1994,	
Ονομασία χώρου	**Χώρος ανάπλασης**	**Περιοχή αστικής ένταξης**
Δημόσιοι Χώροι περιοχής Αγ.Ελευθερίου στο Αιγάλεω	Αστικό Πράσινο- Ελεύθεροι Χώροι	
	Πεζόδρομοι	
	Πολεοδομικό Κέντρο Δήμου	
		Αμιγής Κατοικία
		Γενική Κατοικία
		Εργατικές Κατοικίες, Προσφυγικές Κατοικίες
		Πολεοδομικό Κέντρο Δήμου
		Υπόγεια σταθερή συγκοινωνία (Μετρό)
		Συγκοινωνία
		Ταχείς Λεωφόροι (Α1, Λεωφόρος Αθηνών)
		Πρωτεύουσες αρτηρίες (Θήβων, Πέτρου Ράλλη)
		Αθλητισμός
		Εκπαίδευση (Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πειραιά, Λύκειο-Γυμνάσιο-Δημοτικό-Νηπιαγωγείο)
		Πρόνοια
		Κοινωφελείς Εγκαταστάσεις
		Περιοχές Β (ΙΚΕΑ, Αθηναϊκή Ζυθοποιία
		ΒΙΠΑ
	Αστικό Πράσινο-Ελεύθεροι Χώροι, Πολεοδομικό Κέντρο Δήμου, Αμιγής και Γενική Κατοικία, Αθλητισμός, Εκπαίδευση, Περιοχές Β, ΒΙΠΑ	
Πηγές: ΡΣΑ, Χάρτης ΓΠΣ, Γεωχωρική Πύλη ΟΡΣΑ, Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών, Επεξεργασία Κ. Αβδελίδη		

2.5.2. Παράρτημα 2.2. Δημιουργία κλάσεων και ανάλυση ανά περιοχή μελέτης

Κατασκευή κλάσεων

Πίνακας 15:Κλάσεις ποσοστών για κάθε τιμή των μεταβλητών

		Κλάση 1	Κλάση 2	Κλάση 3	Κλάση 4	Κλάση 5
ΦΥΛΟ	άνδρες	[40.71,48.71)	[48.71,56.71)	[56.71, 64.71)	[64.71,72.71)	[72.71, 80.71]
	γυναίκες	[20.1,28.1)	[28.1,36.1)	[36.1, 44.1)	[44.1, 52.1)	[52.1,60.1]
ΗΛΙΚΙΑ	0-14	[3.64,6.64)	[6.64,9.64)	[9.64,12.64)	[12.64, 15.64)	[15.64,18.64]
	15-24	[6.36, 9.36)	[9.36, 12.36)	[12.36, 15.36)	[15.36, 18.36)	[18.36, 21.36)
	25-34	[10.53, 15.53)	[15.53, 20.53)	[20.53, 25.53)	[25.53 30.53)	[30.53, 35.53)
	35-44	[12.66, 14.66)	[14.66, 16.66)	[16.66, 18.66)	(18.66, 20.66)	[20.66, 22.66]
	45-54	[6,8)	[8,10)	[10, 12)	[12, 14)	[14, 16]
	55-64	[3.04, 6.04)	[6.04, 9.04)	[9.04, 12.04)	[12.04, 15.04)	[15.04, 18.04)
	65-74	[2.08, 4.08)	[4.08, 6.08)	[6.08, 8.08)	[8.08, 10.08)	[10.08, 12.08]
	75 και άνω	[1.92, 4.92)	[4.92, 7.92)	[7.92, 10.92)	[10.92, 13.92)	[13.92, 16.92]
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Μεταπτυχιακός τίτλος (Διδακτορικό, Μάστερ)	[0.25, 3.25)	[3.25, 6.25)	[6.25, 9.25)	[9.25, 12.25)	[12.25, 15.25]
	Πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	[6.4, 12.4)	[12.4, 18.4)	[18.4, 24.4)	[24.4, 30.4)	[30.4, 36.4]
	Πτυχίο μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	[24.15, 27.15)	[27.15, 30.15)	[30.15, 33.15)	[33.15, 36.15)	[36.15, 39.15]
	Απολυτήριο Επαγγ. Λυκείου ή Επαγγ.Σχολών	[0.96, 2.96)	[4.96, 4.96)	[4.96, 6.96)	[6.96, 8.96)	[8.96, 10.96]
	Απολυτήριο τριτάξιου Γυμνασίου	[5.13, 8.13)	[8.13, 11.13)	[11.13, 14.13)	[14.13, 17.13)	[17.13, 20.13]
	Απολυτήριο Δημοτικού	[6.12, 11.12)	[11.12, 16.12)	[16.12, 21.12)	[21.12, 26.12)	[26.12, 31.12]
	Έως μερική φοίτηση στο Δημοτικό	[0.73, 3.73)	[3.73, 6.73)	[6.73, 9.73)	[9.73, 12.73)	[12.73, 15.73]
	Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή	[1.89, 2.89)	[2.89, 3.89)	[3.89, 4.89)	[4.89, 5.89)	[5.89, 6.89]
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Άγαμοι	[36.89, 40.89)	[40.89, 44.89)	[44.89, 48.89)	[48.89, 52.89)	[52.89, 56.89]
	Έγγαμοι ή με σύμφωνο συμβίωσης ή σε διάσταση	[34.25, 37.25)	[37.25, 40.25)	[40.25, 43.25)	[43.25, 46.25)	[46.25, 49.25]
	Χήροι από γάμο ή σύμφωνο συμβίωσης	[2.4, 11.4)	[11.4, 20.4)	[20.4, 29.4)	[29.4, 38.4)	[38.4, 47.4]
	Διαζευγμένοι από γάμο ή σύμφωνο συμβίωσης	[2.71, 3.71)	[3.71, 4.71)	[4.71, 5.71)	]5.71, 6.71)	[6.71, 7.71]
ΚΥΡΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	Εργαζόμενοι	[33.06, 38.06)	[38.06, 43.06)	[43.06, 48.06)	[48.06, 53.06)	[53.06, 58.06]
	Άνεργοι (ζητούσαν εργασία)	[4.65, 7.65)	[7.65, 10.65)	[10.65, 13.65)	[13, 65, 16.65)	[16.65, 19.65]
	Νέοι άνεργοι (ζητούσε εργασία για πρώτη φορά	[0.71 ,6.71)	[6.71, 12.71)	[12.71, 18.71)	[18.71, 24.71)	[24.71, 30.71]
	Μαθητές/Σπουδαστές	[5.05, 8.05)	[8.05, 11.05)	[11.05, 14.05)	[14.05, 17.05)	[17.05, 20.05]
	Συνταξιούχοι	[4.82, 9.82)	[9.82, 14.82)	[14.82, 19.82)	[19.82, 24.82)	[24.82, 29.82]
	Εισοδηματίες					
	Οικιακά	[2.48, 5.48)	[5.48, 8.48)	[8.48, 11.48)	[11.48, 14.48)	[14.48, 17.48]
	Άλλη περίπτωση					
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	διευθυντικά στελέχη	[2.23, 4.23)	[4.23, 6.23)	[6.23, 8.23)	[8.23, 10.23)	[10.23, 12.23]
	επαγγελματίες	[2.88, 11.88)	[11.88, 20.88)	[20.88, 29.88)	[29.88, 38.88)	[38.88, 47.88]
	τεχνολόγοι και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	[1.54, 4.54)	[4.54, 7.54)	[7.54. 10.54)	[10.54, 13.54)	[13.54, 16.54)
	υπάλληλοι γραφείου	[0.96, 3.96)	[3.96, 6.96)	[6.96, 9.96)	[9.96, 12.96_	[12.96, 15.96]
	απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές	[15.02, 20.02)	[20.02, 25.02)	[25.02, 30.02)	[30.02, 35.02)	[35.02, 40.02]
	ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς	[0.16, 1.16)	[1.16, 2.16)	[2.16, 3.16)	[3.16, 4.16)	[4.16, 5.16]
	τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	[3.37, 7.37)	[7.37, 11.37)	[11.37, 15.37)	[15.37, 19.37)	[19.37, 23.37]
	χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού	[0.77, 3.77)	[3.77, 6.77)	[6.77, 9.77)	[9.77, 12.77)	[12.77, 15.77
	ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνάκτες και μικροεπαγγελματίες	[4.2, 10.2)	[10.2, 16.2)	[16.2, 22.2)	[22.2, 28.2)	[28.2, 34.2]
ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	εργοδότες	[1.52, 4.52)	[4.52, 7.52)	[7.52, 10.52)	[10.52, 13.52)	[13.52, 16.52]
	αυτοαπασχολούμενοι	[7.58, 11.58)	[11.58, 15.58)	[15.58, 19.58)	[19.58, 23.58)	[23.58, 27.58]
	μισθωτοί ή ημερομίσθιοι	[59.07, 65.07)	[65.07, 71.07)	[71.07, 77.07)	[77.07, 83.07)	[83.07, 89.07]
	μέλη παραγωγικού συνεταιρμού	0	0	0	0	0
	βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση	0	0	0	0	0
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	Ελλάδας	[10.98, 27.98)	[27.98, 44.98)	[44.98, 61.98)	[61.98, 78.98)	[78.98, 95.98]
	Ελλάδας και άλλης χώρας	[0.55, 1.55)	[1.55, 2.55)	[2.55, 3.55)	[3.55, 4.55)	[4.55, 5.55]
	Άλλης χώρας	[4.41, 21.41)	[21.41, 38.41)	[38.41, 55.41)	[55.41, 72.41)	[72.41, 89.41]
	Χωρίς Υπηκοότητα	0	0	0	0	0
	Αδιευκρίνιστη υπηκοότητα	0	0	0	0	0
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ	Συλλ.καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο	0	0	0	0	0
	1 μέλος	[5.36, 10.36)	[10.36, 15.36)	[15.36, 20.36)	[20.36, 25.36)	[25.36, 30.36]
	2 μέλη	[12.62, 16.62)	[16.62, 20.62)	[20.62, 24.62)	[24.62, 28.62)	[28.62, 32.62]
	3 μέλη	[11.17, 15.17)	[15.17, 19.17)	[19.17, 23.17)	[23.17, 27.17)	[27.17, 31.17]
	4 μέλη	[11.67, 16.67)	[16.67, 21.67)	[21.67, 26.67)	[26.67, 31.67)	[31.67, 36.67]
	5 μέλη	[2.76, 5.76)	[5.76, 8.76)	[8.76, 11.76)	[11.76, 14.76)	[14.76, 17.76]
	6 μέλη	[0, 2)	[2, 4)	[4, 6)	[6, 8)	[8, 10]
	7 μέλη	[0, 2)	[2, 4)	[4, 6)	[6, 8)	[8, 10]
	8 μέλη και άνω	[0, 6)	[6, 12)	[12, 18)	[18, 24)	[24, 30]
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ	Συλλ. καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο	0	0	0	0	0
	Μη κανονική κατοικία	0	0	0	0	0
	Μονοκατοικία	[0, 5)	[5, 10)	[10, 15)	[15, 20)	[20, 25]
	Διπλοκατοικία	[0.24, 10.24)	[10.24, 20.24)	[20.24, 30.24)	[30.24, 40.24)	[40.24, 50.24]
	Πολυκατοικία	[32.59, 45.59)	[45.59, 58.59)	[58.59, 71.59)	[71.59, 84.59)	[84.59, 97.59]
	Κτίριο που η κύρια χρήση του δεν είναι κατοικία	[0, 1)	[1, 2)	[2, 3)	[3, 4)	[4, 5)
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	Προ του 1946	[0, 7)	[7, 14)	[14, 21)	[21, 28)	[28, 35]
	1946-1960	[1.46, 9.46)	[9.46, 17.46)	[17.46, 25.46)	[25.46, 33.46)	[33.46, 41.46]
	1961-1980	[11.96, 26.96)	[26.96, 41.96)	[41.96, 56.96)	[56.96, 71.96)	[71.96, 86.96]
	1981-1990	[0.09, 6.09)	[6.09, 12.09)	[12.09, 18.09)	[18.09, 24.09)	[24.09, 30.09]
	1991-2000	[0, 7)	[7, 14)	[14, 21)	[21, 28)	[28, 35)
	Μετά το 2000	[0, 8)	[8, 16)	[16, 24)	[24, 32)	[32, 40]
	Μη κανονική κατοικία, συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο					

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Ε.Μάσσου, Κ.Αβδελίδη.

Κατανομή των χωρικών μονάδων στις κλάσεις ανά περιοχή μελέτης

Πίνακας 16: Κατανομή των χωρικών μονάδων της πρώτης μελέτης περίπτωσης (Ομόνοια, Εθνικής Αντίστασης-Κοτζιά, Βαρβάκειος, Μοναστηράκι) στις κλάσεις

SA Case Study A								
		A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7
ΦΥΛΟ	άνδρες	5	2	4	4	3	1	1
	γυναίκες	1	4	2	2	3	5	5
ΗΛΙΚΙΑ	0-14	3	1	1	1	2	3	2
	15-24	5	1	3	3	1	1	1
	25-34	5	2	3	3	3	1	2
	35-44	4	3	4	5	5	2	3
	45-54	1	3	3	4	4	4	3
	55-64	1	4	4	3	3	5	4
	65-74	1	4	3	2	3	5	5
	75 και άνω	1	4	1	2	2	4	4
ΕΠ.ΕΚΠΑΙΔ.	Μεταπτυχιακός τίτλος	1	3	1	1	2	5	3
	Πτυχίο ΑΕΙ-ΑΤΕΙ κλπ.	1	5	1	2	3	5	4
	Πτυχίο μεταδευτ.εκπαίδευσης	5	3	1	3	2	2	4
	Απολ. Επαγγελμ. Λυκείου/Επαγγελμ. Σχολών	3	2	2	2	2	1	1
	Απολυτήριο τριτάξιου Γυμνασίου	3	2	5	3	3	1	1
	Απολυτήριο Δημοτικού	4	1	5	3	2	1	3
	Έως μερική φοίτηση στο Δημοτικό	5	1	4	5	4	1	1
	Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή	1	1	1	1	1	2	2
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Άγαμοι	5	4	3	2	3	2	3
	Έγγαμοι	1	1	3	4	2	2	2
	Χήροι	1	1	1	1	1	1	1
	Διαζευγμένοι	2	4	4	2	4	5	3
ΚΥΡΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	Εργαζόμενοι	3	3	2	5	3	3	2
	Άνεργοι	1	2	5	5	3	1	2
	Νέοι άνεργοι	5	1	3	1	2	1	1
	Μαθητές/Σπουδαστές	1	2	1	1	2	3	3
	Συνταξιούχοι	1	4	2	2	2	4	4
	Εισοδηματίες	1	2	2	2	1	5	2
	Οικιακά	1	2	2	1	3	2	4
	Άλλη περίπτωση	1	1			1	1	1
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	διευθυντικά στελέχη	1	1	1	1	2	5	2
	επαγγελματίες	1	4	1	1	2	5	4
	τεχνολόγοι	1	4	1	1	2	4	4
	υπάλληλοι γραφείου	1	2	2	1	1	3	3
	παροχή υπηρεσιών/ πωλητές	5	2	2	5	3	1	2
	γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι/ αλιείς	1	1	2	3	2	1	1
	τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	4	2	5	4	3	1	2
	χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων	1	1	2	1	2	1	2
	ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνάκτες	5	2	5	5	3	1	1
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΗ	εργοδότες	1	2	1	3	3	5	3
	αυτοαπασχολούμενοι	4	4	4	4	4	5	5
	μισθωτοί ή ημερομίσθιοι	4	3	3	2	2	1	1
	μέλη παραγωγικού συνεταιρμού	1	1	1	3	1	1	2
	βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση	1	1	1	3	5	2	2
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	Ελλάδας	1	4	2	1	3	5	5
	Ελλάδας και άλλης χώρας	1	2	1	2	3	5	3
	Άλλης χώρας	5	2	4	5	3	1	1
	Χωρίς Υπηκοότητα							
	Αδιεύκρινιστη υπηκοότητα							
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο							
	1 μέλος	1	5	2	2	4	4	4
	2 μέλη	1	5	2	2	3	4	4
	3 μέλη	1	2	2	2	2	3	4
	4 μέλη	2	1	2	2	3	2	2
	5 μέλη	2	1	3	3	1	1	2
	6 μέλη	3	1	4	5	1	1	1
	7 μέλη	5	1	3	4	1	1	1
	8 μέλη και άνω	5	1	3	2	1	1	1
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο							
	Μη κανονική κατοικία							
	Μονοκατοικία	1	1	1	1	1	5	2
	Διπλοκατοικία	1	1	1	1	1	2	2
	Πολυκατοικία	5	5	5	5	5	3	4
	Κτίριο που η κύρια χρήση του δεν είναι κατοικία	1	5	1	1	2	1	1
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	Προ του 1946	1	2	1	1	2	5	3
	1946-1960	2	5	4	2	2	3	2
	1961-1980	5	3	4	5	5	1	4
	1981-1990	1	1	1	1	1	1	2
	1991-2000	1	1	1	1	1	2	1
	Μετά το 2000	1	1	1	1	1	2	1
	Μη κανονική κατοικία, συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο							

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Ε.Μάσσου.

Πίνακας 17: Κατανομή των χωρικών μονάδων της δεύτερης μελέτης περίπτωσης (Αρεοπαγίτου, Μακρυγιάννη) στις κλάσεις

SA Case Study B			
		B1	**B2**
ΦΥΛΟ	άνδρες	1	1
	γυναίκες	5	5
ΗΛΙΚΙΑ	0-14	3	2
	15-24	1	1
	25-34	1	1
	35-44	2	1
	45-54	4	4
	55-64	5	5
	65-74	5	5
	75 και άνω	4	5
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Μεταπτυχιακός τίτλος	5	4
	Πτυχίο ΑΕΙ-ΑΤΕΙ κλπ.	5	5
	Πτυχίο μεταδευτ. εκπαίδευσης	2	4
	Απολυτήριο Επαγγελμ. Λυκείου/ Επαγγελμ. Σχολών	1	1
	Απολυτήριο τριτάξιου Γυμνασίου	1	1
	Απολυτήριο Δημοτικού	1	1
	Έως μερική φοίτηση στο Δημοτικό	1	1
	Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή	2	2
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Άγαμοι	2	2
	Έγγαμοι	2	1
	Χήροι	1	2
	Διαζευγμένοι	5	5
ΚΥΡΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	Εργαζόμενοι	3	2
	Άνεργοι	1	1
	Νέοι άνεργοι	1	1
	Μαθητές/Σπουδαστές	3	3
	Συνταξιούχοι	4	5
	Εισοδηματίες	5	5
	Οικιακά	2	3
	Άλλη περίπτωση	1	1
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	διευθυντικά στελέχη	5	3
	επαγγελματίες	5	5
	τεχνολόγοι	4	3
	υπάλληλοι γραφείου	3	4
	παροχή υπηρεσιών/ πωλητές	1	1
	γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι/ αλιείς	1	1
	τεχνίτες	1	1
	χειριστές βιομηχανικών εγκατ., μηχανημάτων	1	1
	ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνάκτες	1	1
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΗ	εργοδότες	5	3
	αυτοαπασχολούμενοι	5	5
	μισθωτοί ή ημερομισθίοι	1	1
	μέλη παραγωγικού συνεταιρμού	1	3
	βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση	2	5
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	Ελλάδας	5	5
	Ελλάδας και άλλης χώρας	5	3
	Άλλης χώρας	1	1
	Χωρίς Υπηκοότητα		
	Αδιευκρίνιστη υπηκοότητα		
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο		
	1 μελος	4	5
	2 μέλη	4	5
	3 μέλη	3	2
	4 μέλη	2	1
	5 μέλη	5	5
	6 μέλη	1	1
	7 μέλη	1	1
	8 μέλη και άνω	1	1
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο		
	Μη κανονική κατοικία		
	Μονοκατοικία	5	1
	Διπλοκατοικία	2	1
	Πολυκατοικία	3	5
	Κτίριο που η κύρια χρήση του δεν είναι κατοικία	1	1
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	Προ του 1946	5	3
	1946-1960	3	4
	1961-1980	1	3
	1981-1990	1	1
	1991-2000	2	1
	Μετά το 2000	2	1
	Μη κανονική κατοικία, συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο		

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Ε.Μάσσου.

Πίνακας 18: Κατανομή των χωρικών μονάδων της τρίτης μελέτης περίπτωσης (ΚΠΙΣΝ) στις κλάσεις

SA Case Study C								
		Καλλιθέα					Π.Φάληρο	
		C1	**C2**	**C3**	**C4**	**C5**	**C6**	**C7**
ΦΥΛΟ	άνδρες	1	2	1	1	1	1	1
	γυναίκες	5	4	5	5	5	5	5
ΗΛΙΚΙΑ	0-14	4	4	4	3	4	4	5
	15-24	2	2	2	2	2	1	1
	25-35	1	1	1	1	1	1	1
	35-44	1	2	2	2	1	2	3
	45-54	4	4	4	4	5	5	4
	55-64	4	5	4	5	4	4	4
	65-74	4	4	4	4	3	4	4
	75 και άνω	3	3	3	3	2	3	3
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Μεταπτυχιακός τίτλος	1	1	1	1	1	2	2
	Πτυχίο ΑΕΙ-ΑΤΕΙ κλπ.	2	2	2	2	3	2	3
	Πτυχίο μεταδευτ. εκπαίδευσης	5	4	2	3	4	5	5
	Απολυτήριο Επαγγελμ.Λυκείου/ Επαγγελ.Σχολών	2	2	2	3	3	2	2
	Απολυτήριο τριτάξιου Γυμνασίου	2	3	3	3	3	2	1
	Απολυτήριο Δημοτικού	3	3	4	3	3	2	2
	Έως μερική φοίτηση στο Δημοτικό	3	2	2	2	1	2	1
	Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή	4	3	3	2	3	4	5
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Άγαμοι	1	2	1	1	2	1	1
	Έγγαμοι	4	3	4	4	5	4	5
	Χήροι	5	5	5	5	5	5	5
	Διαζευγμένοι	1	3	4	4	1	3	2
ΚΥΡΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	Εργαζόμενοι	2	1	1	2	3	2	2
	Άνεργοι	1	1	1	2	1	1	1
	Νέοι άνεργοι	1	1	1	1	1	1	1
	Μαθητές/Σπουδαστές	4	4	4	4	5	4	4
	Συνταξιούχοι	4	4	4	4	3	3	4
	Εισοδηματίες	1	1	1	1	1	1	2
	Οικιακά	4	4	5	4	4	4	4
	Άλλη περίπτωση	1	1			1	1	1
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	διευθυντικά στελέχη	3	2	1	2	2	3	4
	επαγγελματίες	2	2	2	2	2	2	3
	τεχνολόγοι	4	4	3	4	5	5	4
	υπάλληλοι γραφείου	5	5	5	4	4	5	4
	παροχή υπηρεσιών/ πωλητές	2	2	2	3	2	1	2
	γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι/ αλιείς	3	2	1	1	1	1	1
	τεχνίτες	3	3	3	3	2	3	2
	χειριστές βιομηχανικών εγκατ., μηχανημάτων	3	2	3	3	3	2	2
	ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνάκτες	1	1	2	1	1	1	1
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΗ	εργοδότες	3	2	1	2	2	2	2
	αυτοαπασχολούμενοι	2	3	2	2	3	3	4
	μισθωτοί ή ημερομίσθιοι	4	4	5	4	4	3	3
	μέλη παραγωγικού συνεταιρμού	1	1	3	1	1	1	1
	βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση	4	1	1	3	1	3	4
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	Ελλάδας	5	5	5	5	5	5	5
	Ελλάδας και άλλης χώρας	3	1	4	1	1	4	2
	Άλλης χώρας	1	1	1	1	1	1	1
	Χωρίς Υπηκοότητα							
	Αδιευκρίνιστη υπηκοότητα							
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο							
	1 μέλος	2	2	2	2	2	2	2
	2 μέλη	3	3	4	3	3	3	3
	3 μέλη	4	4	5	5	5	5	4
	4 μέλη	3	4	3	4	4	4	4
	5 μέλη	3	1	2	2	2	2	2
	6 μέλη	2	2	1	1	2	1	2
	7 μέλη	3	2	2	1	2	1	2
	8 μέλη και άνω	1	1	1	1	1	1	1
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο							
	Μη κανονική κατοικία							
	Μονοκατοικία	2	2	4	2	1	1	2
	Διπλοκατοικία	3	2	2	2	2	2	2
	Πολυκατοικία	3	4	3	4	4	5	4
	Κτίριο που η κύρια χρήση του δεν είναι κατοικία	1	1	1	1	1	1	1
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	Προ του 1946	2	1	4	1	1	1	1
	1946-1960	3	2	3	1	1	3	1
	1961-1980	1	2	1	4	2	2	2
	1981-1990	3	3	2	2	5	4	3
	1991-2000	2	3	2	2	3	3	5
	Μετά το 2000	3	2	3	3	3	2	3
	Μη κανονική κατοικία, συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο							

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Ε.Μάσσου.

Πίνακας 19: Κατανομή των χωρικών μονάδων της τέταρτης μελέτης περίπτωσης (Μοσχάτο) στις κλάσεις

SA Case Study D										
		D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9
ΦΥΛΟ	άνδρες	1	1	1	1	2	1	1	2	1
	γυναίκες	5	5	5	5	4	5	5	4	5
ΗΛΙΚΙΑ	0-14	4	3	4	4	5	5	4	3	3
	15-24	1	2	2	2	2	1	2	3	2
	25-34	2	2	2	1	2	2	2	1	2
	35-44	3	1	2	2	4	4	2	3	2
	45-54	3	4	4	4	4	4	4	4	4
	55-64	4	4	4	4	3	3	5	4	5
	65-74	4	5	4	3	2	3	3	4	5
	75 και άνω	3	3	3	4	1	2	2	4	3
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Μεταπτυχιακός τίτλος	1	1	1	1	2	1	1	1	1
	Πτυχίο ΑΕΙ-ΑΤΕΙ κλπ.	3	3	3	3	3	3	3	1	3
	Πτυχίο μεταδευτ. εκπαίδευσης	4	2	4	4	4	4	4	1	5
	Απολυτήριο Επαγγελμ. Λυκείου/ Επαγγελμ. Σχολών	2	4	4	4	3	4	3	5	3
	Απολυτήριο τριτάξιου Γυμνασίου	2	3	1	2	2	2	2	4	2
	Απολυτήριο Δημοτικού	3	3	2	2	2	2	2	3	3
	Έως μερική φοίτηση στο Δημοτικό	2	1	1	1	1	1	1	4	1
	Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή	4	3	3	4	4	5	3	3	3
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Άγαμοι	1	1	1	1	2	2	1	1	2
	Έγγαμοι	5	5	5	5	5	5	5	5	4
	Χήροι	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Διαζευγμένοι	2	2	1	2	1	1	1	1	2
ΚΥΡΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	Εργαζόμενοι	3	2	3	2	4	3	3	2	2
	Άνεργοι	1	1	1	2	1	2	2	3	1
	Νέοι άνεργοι	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Μαθητές/Σπουδαστές	4	4	4	4	5	5	5	3	4
	Συνταξιούχοι	4	4	4	4	2	3	4	3	4
	Εισοδηματίες	1	1	1	3	2	1	1	3	1
	Οικιακά	3	3	3	3	2	3	3	4	3
Άλλη περίπτωση		1	1	1	1	1	1	5	1	
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	διευθυντικά στελέχη	2	1	2	2	3	2	2	1	2
	επαγγελματίες	3	2	2	3	3	3	3	2	2
	τεχνολόγοι	5	4	4	5	5	4	5	2	4
	υπάλληλοι γραφείου	4	4	5	5	5	4	4	3	4
	παροχή υπηρεσιών/ πωλητές	2	3	2	2	1	2	1	3	3
	γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι/ αλιείς	1	2	1	3	1	2	2	1	1
	τεχνίτες	3	3	3	3	2	3	3	4	3
	χειριστές βιομηχανικών εγκατ., μηχανημάτων	2	3	3	2	3	3	3	5	3
	ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνάκτες	2	1	1	1	1	1	1	1	1
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΗ	εργοδότες	2	1	2	2	3	2	1	1	1
	αυτοαπασχολούμενοι	1	4	5	2	2	2	3	5	2
	μισθωτοί ή ημερομίσθιοι	4	3	2	4	4	4	4	3	4
	μέλη παραγωγικού συνεταιρμού	1	1	2	1	1	2	1	1	5
	βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση	1	1	3	1	3	2	2	1	2
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	Ελλάδας	5	5	5	5	5	5	5	5	5
	Ελλάδας και άλλης χώρας	2	1	1	3	3	2	1	2	2
	Άλλης χώρας	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Χωρίς Υπηκοότητα									
	Αδιευκρίνιστη υπηκοότητα									
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ	Συλλ.καταλύματα&μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο									
	1 μέλος	2	2	2	1	1	2	2	1	3
	2 μέλη	4	4	4	3	2	2	3	3	4
	3 μέλη	4	4	4	5	4	4	5	4	5
	4 μέλη	4	4	4	4	5	5	5	5	3
	5 μέλη	2	2	1	2	2	2	2	2	2
	6 μέλη	1	1	1	1	1	2	1	1	1
	7 μέλη	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	8 μέλη και άνω	1	1	1	1	1	1	1	1	1
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ	Συλλ.καταλύματα&μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο									
	Μη κανονική κατοικία									
	Μονοκατοικία	2	2	3	1	1	1	2	4	1
	Διπλοκατοικία	2	2	3	3	1	2	1	5	1
	Πολυκατοικία	3	4	3	3	5	4	4	1	5
	Κτίριο που η κύρια χρήση του δεν είναι κατοικία	1	1	1	1	1	1	1	1	1
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	Προ του 1946	1	1	1	1	1	1	1	1	2
	1946-1960	2	1	2	1	1	1	2	1	2
	1961-1980	2	2	3	4	1	1	1	3	3
	1981-1990	3	5	3	2	2	3	2	2	2
	1991-2000	2	2	2	1	5	4	3	1	3
	Μετά το 2000	3	2	3	3	5	4	4	1	2
	Μη κανονική κατοικία, συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο									

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Ε.Μάσσου.

Πίνακας 20. Κατανομή των χωρικών μονάδων της πέμπτης μελέτης περίπτωσης (Αιγάλεω) στις κλάσεις

SA Case Study E		E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8	E9	E10	E11	E12	E13
ΦΥΛΟ	άνδρες	2	1	1	2	2	1	2	2	2	2	2	1	1
	γυναίκες	4	5	5	4	4	5	4	4	4	4	4	5	5
ΗΛΙΚΙΑ	0-14	3	3	2	3	2	3	3	3	3	4	3	4	3
	15-24	2	3	3	2	3	2	2	3	2	2	4	2	3
	25-34	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	1
	35-44	2	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	1	1
	45-54	4	3	4	5	4	4	4	4	4	4	5	5	4
	55-64	4	4	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	5
	65-74	5	5	4	5	5	4	4	4	4	4	3	4	3
	75 και άνω	4	5	3	3	3	3	4	3	3	3	3	3	3
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Μεταπτυχιακός τίτλος	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Πτυχίο ΑΕΙ-ΑΤΕΙ κλπ.	2	3	2	1	1	1	1	2	2	1	2	2	1
	Πτυχίο μεταδευτ.εκπαιδευσης	4	3	4	4	4	3	2	3	4	1	3	1	1
	Απ.Επαγγ.Λυκείου /Επαγγ.Σχολών	1	2	2	2	3	2	2	2	2	3	3	3	5
	Απολυτήριο τριτάξιου Γυμνασίου	2	2	2	2	2	3	2	3	3	4	3	3	3
	Απολυτήριο Δημοτικού	4	4	4	5	5	4	5	4	5	4	4	5	5
	Έως μερική φοίτηση στο Δημοτικό	3	3	2	3	2	3	4	4	2	3	3	3	3
	Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή	4	2	2	2	2	3	3	3	2	5	2	3	3
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Άγαμοι	2	1	2	1	2	1	1	1	1	1	2	1	2
	Έγγαμοι	4	3	4	5	4	5	4	5	5	5	4	5	4
	Χήροι	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Διαζευγμένοι	1	2	1	1	2	1	1	1	1	2	1	1	2
ΚΥΡΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	Εργαζόμενοι	1	1	2	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1
	Άνεργοι	1	1	2	2	2	2	2	1	2	2	3	3	3
	Νέοι άνεργοι	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Μαθητές/Σπουδαστές	5	4	4	4	4	4	4	5	4	5	4	3	5
	Συνταξιούχοι	4	5	4	4	4	4	4	3	4	3	3	4	4
	Εισοδηματίες	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
	Οικιακά	4	4	4	4	4	4	4	4	5	4	4	5	5
	Άλλη περίπτωση													
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	διευθυντικά στελέχη	1	2	1	1	1	1	2	2	2	1	1	1	2
	επαγγελματίες	2	2	2	1	2	2	1	2	1	1	2	1	1
	τεχνολόγοι	4	3	3	3	3	4	2	3	3	3	3	4	2
	υπάλληλοι γραφείου	3	4	3	3	3	3	3	3	3	4	4	4	3
	παροχή υπηρεσιών / πωλητές	3	2	2	3	3	2	3	3	2	2	3	3	3
	γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι/ αλιείς	2	1	1	5	3	1	2	1	1	3	2	1	1
	τεχνίτες	4	3	4	3	4	4	4	2	5	3	4	4	4
	χειριστές βιομηχανικών εγκατ., μηχανημάτων	4	2	4	3	2	4	3	4	4	5	3	4	5
	ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνάκτες	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
ΕΠΑΓ. ΘΕΣΗ	εργοδότες	2	1	1	2	1	2	2	2	1	1	3	1	1
	αυτοαπασχολούμενοι	3	3	2	3	3	2	1	2	3	3	1	2	1
	μισθωτοί ή ημερομίσθιοι	3	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	4	5
	μέλη παραγωγικού συνεταιρμού	1	1	3	5	1	1	1	3	3	1	1	1	1
	βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση	4	2	2	1	2	3	1	1	1	1	2	3	3
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	Ελλάδας	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
	Ελλάδας και άλλης χώρας	1	2	1	3	1	1	1	1	2	1	1	2	1
	Άλλης χώρας	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Χωρίς Υπηκοότητα	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
	Αδιευκρίνιστη υπηκοότητα	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΥΡΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο	5	5	5	5	5	5							
	1 μέλος	2	2	2	1	2	2	2	1	1	1	2	1	2
	2 μέλη	3	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	3
	3 μέλη	4	5	5	5	5	4	3	4	4	5	4	3	4
	4 μέλη	4	3	5	5	4	5	5	5	5	5	4	4	4
	5 μέλη	2	2	1	2	1	1	2	2	3	2	3	3	2
	6 μέλη	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	1	2	2
	7 μέλη	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	8 μέλη και άνω	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
	Μη κανονική κατοικία	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
	Μονοκατοικία	1	2	4	3	3	4	5	2	5	3	3	1	1
	Διπλοκατοικία	3	2	3	4	3	3	3	5	2	4	3	2	1
	Πολυκατοικία	4	4	2	2	2	2	2	2	3	2	3	4	5
	Κτίριο που η κύρια χρήση του δεν είναι κατοικία	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	Προ του 1946	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1
	1946-1960	3	2	3	2	2	2	2	1	5	5	2	1	1
	1961-1980	4	4	3	4	3	3	4	4	3	2	3	5	5
	1981-1990	2	3	2	2	3	3	3	3	1	2	3	2	1
	1991-2000	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1
	Μετά το 2000	1	2	2	2	2	2	1	1	1	1	2	1	1
	Μη κανονική κατοικία, συλλογ.καταλύμ. & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο													

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Ε.Μάσσου.

Περιγραφικά μεγέθη Αθήνας

Πίνακας 21: Περιγραφικά χαρακτηριστικά Αθήνας

ΑΘΗΝΑ		μέσος όρος	διάμεσος	ελάχιστος	μέγιστος	Τυπική απόκλιση
ΦΥΛΟ	άνδρες	45.28	48.08	37.12	95.03	3.73
	γυναίκες	49.09	52.19	4.97	62.88	3.89
ΗΛΙΚΙΑ	0-14	13.19	13.97	3.05	49.19	3.28
	15-24	9.83	10.4	4.13	53.52	2.19
	25-34	14.69	15.72	5.22	56.55	2.57
	35-44	15.36	16.3	6.43	28.09	2.14
	45-54	13.47	14.37	2.61	20.11	1.67
	55-64	11.41	12.16	1.06	22.22	1.97
	65-74	8.33	8.87	1.06	24.35	2.04
	75 και άνω	8.1	8.65	0.37	29.48	2.71
ΕΠ.ΕΚΠΑΙΔ.	Μεταπτυχιακός τίτλος	3.23	2.42	0	23.42	3.34
	Πτυχίο ΑΕΙ-ΑΤΕΙ, κλπ.	19.19	20.01	0.2	43.25	7.51
	Πτυχίο μεταδευτ.εκπαίδευσης	30.54	33	2.94	71.69	4.86
	Απολυτήριο Επαγγελμ.Λύκειου /Επαγγελμ. Σχολων	5.06	5.19	0	18.4	2.67
	Απολυτήριο τριτάξιου Γυμνασίου	10.2	11.1	2.7	33.03	3.04
	Απολυτήριο Δημοτικού	16.91	18.42	2.89	76.5	5.96
	Έως μερική φοίτηση στο Δημοτικό	3.51	3.32	0	50.86	3.01
	Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή	5.73	6.05	0.9	25.15	1.68
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Άγαμοι	38.29	40.52	16.52	76.07	3.83
	Έγγαμοι	45.44	48.93	17.34	71.3	4.67
	Χήροι	6.74	7.24	0.25	21.83	1.94
	Διαζευγμένοι	3.9	4.1	0.19	12.5	1.22
ΚΥΡΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	Εργαζόμενοι	38.85	41.59	13.8	81.66	4.71
	Άνεργοι	6.27	6.62	0.74	18.96	2.22
	Νέοι άνεργοι	2.24	2.23	0	32.41	1.28
	Μαθητές/Σπουδαστές	16.06	17.13	2.92	65.93	3
	Συνταξιούχοι	19.52	20.93	1.56	48.18	3.93
	Εισοδηματίες	0.24	0.19	0	2.32	0.28
	Οικιακά	11.26	11.73	1.56	28.83	3.04
	Άλλη περίπτωση					
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	διευθυντικά στελέχη	5.53	5.3	0.22	27.74	2.93
	επαγγελματίες	18.97	18.43	0.29	56.5	9.58
	τεχνολόγοι	10.54	11.38	0.29	20.88	2.81
	υπάλληλοι γραφείου	10.06	10.95	0.36	18.32	2.39
	παροχή υπηρεσιών/ πωλητές	21.81	24.05	2.3	54.22	5.05
	γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι / αλιείς	1.08	0.77	0	43.51	1.71
	τεχνίτες	12.07	13.1	0.69	33.63	4.86
	χειριστές βιομηχανικών εγκατ., μηχανημάτων	6	6.25	0.2	23.14	3.07
	ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνάκτες	8.52	8.12	1.03	71.37	5.19
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΗ	εργοδότες	5.74	5.45	0	31.71	3.6
	αυτοαπασχολούμενοι	14.37	15.07	1.44	46.6	4.05
	μισθωτοί ή ημερομίσθιοι	73.77	79.52	42.39	96.9	7.15
	μέλη παραγωγικού συνεταιρμού	0.08	0	0	4.85	0.19
	βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση	0.62	0.55	0	25.19	0.78
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	Ελλάδας	82.61	90.36	7.39	100	10.06
	Ελλάδας και άλλης χώρας	2.08	2.07	0	36.16	1.32
	Άλλης χώρας	9.68	8.12	0	92.43	8.69
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ	Συλ.καταλύματα& μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο					
	1 μέλος	10.46	10.65	0.68	35.83	4.62
	2 μέλη	21.81	23.46	4.56	46.15	4.43
	3 μέλη	23.85	25.56	5.41	37.39	3.3
	4 μέλη	27.19	29.59	9	44.41	5.34
	5 μέλη	7.58	7.72	0	24.19	3.1
	6 μέλη	2.34	2.19	0	16.85	1.84
	7 μέλη	0.69	0.59	0	14.78	1.04
	8 μέλη και άνω	0.5	0	0	49.25	1.76
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο					
	Μη κανονική κατοικία					
	Μονοκατοικία	14.52	7.69	0	100	20.07
	Διπλοκατοικία	15.37	15.98	0	68.96	11.27
	Πολυκατοικία	64.44	77.48	0	100	26.82
	Κτίριο που η κύρια χρήση του δεν είναι κατοικία	0.13	0	0	10.91	0.44
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	Προ του 1946	1.51	0.62	0	42.36	2.97
	1946-1960	6.14	5.12	0	70.35	6.26
	1961-1980	41.84	45.41	0	99.3	18.26
	1981-1990	16.02	16.77	0	73.32	9.2
	1991-2000	13.74	13.57	0	64.78	9.25
	Μετά το 2000	15.22	14.63	0	100	10.98
	Μη κανονική κατοικία, συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο					

Πηγή: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ.

Σύγκριση μεγεθών κάθε περιοχής μελέτης με τα αντίστοιχα μεγέθη της Αθήνας

Πίνακας 22: Συγκριτικός πίνακας ποσοστών χωρικών μονάδων (Ομόνοιας/Κοτζιά/Βαρβάκη/Μοναστηράκι) – μέσων όρων Αθήνας

SA Case Study A								
		A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7
ΦΥΛΟ	άνδρες	79.9	49.54	68.2	68.28	58.43	47.15	47.54
	γυναίκες	20.1	50.46	31.8	31.72	41.57	52.85	52.46
ΗΛΙΚΙΑ	0-14	9.69	5.86	4.35	3.64	8.58	11.17	9.41
	15-24	20.34	8.83	14.72	13.71	7.32	6.36	7.7
	25-34	37.39	20.24	26.12	26.59	23.15	11.75	16.39
	35-44	19.54	18.49	19.86	22.39	22.2	16.39	16.82
	45-54	6	13.24	12.89	14.83	14.65	14.52	13.04
	55-64	3.04	11.34	11.32	8.68	10.47	14.93	12.9
	65-74	2.08	9.82	6.72	4.38	6.3	12.07	11.62
	75 και άνω	1.92	12.18	4.02	5.78	7.32	12.81	12.12
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Μεταπτυχιακός τίτλος	0.25	6.96	0.59	1.89	5.94	15.67	6.9
	Πτυχίο ΑΕΙ-ΑΤΕΙ κλπ.	6.4	34.4	11.72	15.89	20.45	35.77	26.95
	Πτυχίο μεταδευτ. εκπαίδευσης	38.3	31.98	24.15	31.13	29.68	28.2	33.04
	Απολυτήριο Επαγγελμ. Λυκείου/ Επαγγελμ. Σχολών	5.81	3.28	3.3	4.45	4.29	0.96	2.08
	Απολυτήριο τριταξίου Γυμνασίου	11.95	9.85	21.32	12.58	13.6	5.13	8.24
	Απολυτήριο Δημοτικού	23.06	8.99	27.12	18.92	14.92	8.96	16.11
	Έως μερική φοίτηση στο Δημοτικό	11.78	2.19	9.52	13.25	8.33	1.48	2.67
	Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή	2.44	2.35	2.28	1.89	2.8	3.83	4.01
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Άγαμοι	55.88	49.01	46.19	42.44	47.01	43.56	45.12
	Έγγαμοι	37.31	34.25	42.5	47.11	40.87	38.83	38.56
	Χήροι	2.4	10.12	4.73	5.6	5.35	9.54	10.48
	Διαζευγμένοι	4.4	6.62	6.59	4.85	6.77	8.08	5.84
ΚΥΡΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	Εργαζόμενοι	47.49	47.55	39.84	58.02	47.53	47.55	42.51
	Άνεργοι	5.95	8.76	17.64	16.44	11.93	5.52	8.38
	Νέοι άνεργοι	32.41	3.93	17.11	5.54	7.69	0.96	2.25
	Μαθητές/Σπουδαστές	5.54	10.72	6.98	5.05	10.25	12.43	11.53
	Συνταξιούχοι	4.82	22.75	12.51	11.88	13.52	24.34	22.53
	Εισοδηματίες	0.1	0.65	0.39	0.59	0.35	1.66	0.75
	Οικιακά	3.69	5.65	5.53	2.48	8.75	7.53	12.05
	Άλλη περίπτωση							
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	διευθυντικά στελέχη	2.69	3.63	2.28	3.06	6.24	13.2	6.03
	επαγγελματίες	2.88	34.45	6.07	3.72	19.76	39.44	34.41
	τεχνολόγοι	1.54	10.76	2.78	1.86	5.79	11.55	12.35
	υπάλληλοι γραφείου	0.96	5.52	4.05	2.93	3.42	6.93	8.82
	παροχή υπηρεσιών/ πωλητές	41.46	21.51	25.13	39.76	29.27	15.02	21.18
	γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι/ αλιείς	0.77	0.87	2.19	2.39	1.34	0.83	1.03
	τεχνίτες	17.08	9.3	21.67	15.43	12.63	3.8	7.35
	χειριστές βιομηχανικών εγκατ., μηχανημάτων	0.77	2.33	5.65	2.66	4.16	1.65	3.38
	ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνάκτες	31.86	11.63	30.19	28.19	17.38	7.59	5.44
ΕΠΑΓ. ΘΕΣΗ	εργοδότες	3.2	4.73	3.84	7.06	7.13	14.81	9.02
	αυτοαπασχολούμενοι	18.34	21.86	19.28	20.51	20.94	25.46	25.3
	μισθωτοί ή ημερομισθίοι	78.46	73.12	76.61	71.24	70.26	59.07	64.94
	μέλη παραγωγικού συνεταιρμού	0	0	0	0.27	0	0	0.15
	βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση	0	0.3	0.26	0.93	1.67	0.67	0.59
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	Ελλάδας	10.98	75.76	30.76	24.04	50.16	80.75	85.17
	Ελλάδας και άλλης χώρας	0.96	1.91	0.96	1.5	2.68	5.06	2.57
	Άλλης χώρας	88.06	22.33	68.29	74.46	47.17	14.19	12.26
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο	-	-	-	-	-	-	-
	1 μέλος	6.47	29.5	12.22	12.31	23.58	24.23	21.62
	2 μέλη	12.62	31.23	18.9	19.42	22.76	29.21	29.02
	3 μέλη	11.17	17.51	15.23	15.58	18.7	20.91	23.28
	4 μέλη	16.83	11.67	17.68	19.23	25.29	18.26	17.24
	5 μέλη	8.9	2.76	10.81	9.13	4.52	5.81	6.47
	6 μέλη	4.85	1.89	7.33	11.54	2.17	1	1.29
	7 μέλη	9.06	1.66	4.94	6.06	0	0.58	0.5
	8 μέλη και άνω	30.1	3.79	12.88	6.73	2.98	0	0.57
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο	-	-	-	-	-	-	-
	Μη κανονική κατοικία	-	-	-	-	-	-	-
	Μονοκατοικία	0	0.39	0.14	1.16	3.29	26.22	10.42
	Διπλοκατοικία	2.59	1.26	0.24	3.76	5.94	12.86	15.45
	Πολυκατοικία	97.41	91.23	98.92	94.99	88.68	59.92	74.07
	Κτίριο που η κύρια χρήση του δεν είναι κατοικία	0	7.11	0.71	0.1	2.1	1	0.07
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	Προ του 1946	2.75	10.27	3.34	6.56	8.22	34.61	15.45
	1946-1960	16.02	43.21	32.33	10.22	11.96	25.15	10.56
	1961-1980	81.07	43.44	63.25	82.45	70.96	20.33	60.99
	1981-1990	0.16	0.95	0.09	0.77	1	2.16	7.76
	1991-2000	0	0.32	0	0	0.46	8.63	2.16
	Μετά το 2000	0	1.82	0.99	0	7.4	9.13	3.09

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Ε.Μάσσου.

Πίνακας 23: Συγκριτικός πίνακας ποσοστών χωρικών μονάδων (Αρεοπαγίτου)– μέσων όρων Αθήνας

SA Case Study B			
		B1	B2
ΦΥΛΟ	άνδρες	**47.15**	40.71
	γυναίκες	**52.85**	**59.29**
ΗΛΙΚΙΑ	0-14	11.17	8.87
	15-24	6.36	7.05
	25-34	11.75	12.82
	35-44	**16.39**	14.35
	45-54	**14.52**	**15.17**
	55-64	**14.93**	**14.32**
	65-74	**12.07**	**10.9**
	75 και άνω	**12.81**	**16.35**
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Μεταπτυχιακός τίτλος	**15.67**	**10.23**
	Πτυχίο ΑΕΙ-ΑΤΕΙ κλπ.	**35.77**	**37.26**
	Πτυχίο μεταδευτ. εκπαίδευσης	28.2	**34.04**
	Απολυτήριο Επαγγελμ. Λυκείου/ Επαγγελμ. Σχολών	0.96	2.22
	Απολυτήριο τριτάξιου Γυμνασίου	5.13	5.23
	Απολυτήριο Δημοτικού	8.96	6.12
	Έως μερική φοίτηση στο Δημοτικό	1.48	1.33
	Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή	3.83	3.56
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Άγαμοι	**43.56**	**42.74**
	Έγγαμοι	38.83	35.9
	Χήροι	**9.54**	**12.93**
	Διαζευγμένοι	**8.08**	**8.44**
ΚΥΡΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	Εργαζόμενοι	**47.55**	**40.77**
	Άνεργοι	5.52	6.23
	Νέοι άνεργοι	0.96	1.02
	Μαθητές/Σπουδαστές	12.43	12.91
	Συνταξιούχοι	**24.34**	**27.63**
	Εισοδηματίες	**1.66**	**1.93**
	Οικιακά	7.53	9.51
	Άλλη περίπτωση		
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	διευθυντικά στελέχη	**13.2**	**6.75**
	επαγγελματίες	**39.44**	**45.54**
	τεχνολόγοι	**11.55**	10.36
	υπάλληλοι γραφείου	6.93	**10.12**
	παροχή υπηρεσιών/ πωλητές	15.02	15.9
	γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι/ αλιείς	0.83	0.48
	τεχνίτες	3.8	3.37
	χειριστές βιομηχανικών εγκατ., μηχανημάτων	1.65	1.69
	ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνάκτες	7.59	5.78
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΗ	εργοδότες	**14.81**	**8.98**
	αυτοαπασχολούμενοι	**25.46**	**25.24**
	μισθωτοί ή ημερομίσθιοι	59.07	63.83
	μέλη παραγωγικού συνεταιρμού	0	**0.24**
	βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση	**0.67**	**1.7**
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	Ελλάδας	80.75	**87.82**
	Ελλάδας και άλλης χώρας	**5.06**	**3.1**
	Άλλης χώρας	**14.19**	9.08
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο	-	-
	1 μέλος	**24.23**	**26.54**
	2 μέλη	**29.21**	**34.3**
	3 μέλη	20.91	18.77
	4 μέλη	18.26	15.97
	5 μέλη	**18.26**	**15.97**
	6 μέλη	1	0.65
	7 μέλη	0.58	0
	8 μέλη και άνω	0	0
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο	-	-
	Μη κανονική κατοικία	-	-
	Μονοκατοικία	**26.22**	5.07
	Διπλοκατοικία	12.86	5.5
	Πολυκατοικία	59.92	**89.1**
	Κτίριο που η κύρια χρήση του δεν είναι κατοικία	**1**	**0.32**
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	Προ του 1946	**34.61**	**16.4**
	1946-1960	**25.15**	**28.91**
	1961-1980	20.33	**51.46**
	1981-1990	2.16	0.11
	1991-2000	8.63	0
	Μετά το 2000	9.13	3.13
	Μη κανονική κατοικία, συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο	-	-

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Ε.Μάσσου.

Πίνακας 24: Συγκριτικός πίνακας ποσοστών χωρικών μονάδων (ΚΠΙΣΝ)– μέσων όρων Αθήνας

SA Case Study C								
		Καλλιθέα					Π.Φάληρο	
		C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7
ΦΥΛΟ	άνδρες	48.25	48.81	46.49	46.5	46.58	47.88	46.59
	γυναίκες	51.75	51.19	53.51	53.5	53.42	52.12	53.41
ΗΛΙΚΙΑ	0-14	14.69	12.5	13.03	10.63	13.31	14.34	16.09
	15-24	11.29	11.58	9.22	10.57	11.09	8.57	7.31
	25-34	15.79	12.13	15.33	14.78	15.71	14.86	13.92
	35-44	13.6	15.26	15.53	15.41	14.51	15.07	18.26
	45-54	14.69	14.89	13.83	14.21	18.48	16.2	13.72
	55-64	11.51	15.81	12.42	15.12	12.48	13	12.04
	65-74	9.1	8.55	9.82	8.47	7.39	8.88	9.58
	75 και άνω	9.32	9.28	10.82	10.8	7.02	9.08	9.08
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Μεταπτυχιακός τίτλος	2.12	1.75	1.6	1.97	2.65	4.48	4.52
	Πτυχίο ΑΕΙ-ΑΤΕΙ κλπ.	16.51	18.7	17.63	18.37	20	18.47	22.61
	Πτυχίο μεταδευτ. εκπαίδευσης	35.61	33.98	29.27	31.48	33.63	38.03	36.7
	Απολ.Επαγγ.Λυκείου/Επαγγ.Σχολ.	4.01	4.97	4.91	7.69	5.98	4.7	4.84
	Απολυτήριο τριτάξιου Γυμνασίου	10.73	13.15	12.61	12.76	13.73	9.84	7.78
	Απολυτήριο Δημοτικού	18.16	18.89	24.15	20.16	16.86	13.99	13.88
	Έως μερική φοίτηση στο Δημοτικό	6.96	3.8	4.81	3.64	1.96	3.5	1.16
	Ολοκλ. την προσχολική αγωγή	5.9	4.77	5.02	3.94	5.2	6.99	8.52
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Άγαμοι	40.68	41.45	37.68	38.2	40.85	38.91	39.19
	Έγγαμοι	47.26	44.12	45.99	47.13	48.8	47.16	48.37
	Χήροι	47.26	44.12	45.99	47.13	48.8	47.16	48.37
	Διαζευγμένοι	3.18	6.07	7.11	6.2	3.42	5.78	4.54
ΚΥΡΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	Εργαζόμενοι	38.56	37.16	37.29	40.83	44.52	40.13	42.56
	Άνεργοι	6.71	6.76	5.24	8.22	6.57	6.76	4.65
	Νέοι άνεργοι	2.99	2.65	3.95	1.59	2.19	2.62	2.53
	Μαθητές/Σπουδαστές	16.53	16.67	14.32	14.16	17.63	16.68	16.68
	Συνταξιούχοι	22.4	24.41	24.25	23.42	17.83	19.96	21.54
	Εισοδηματίες	0	0.1	0	0	0	0.22	0.42
	Οικιακά	12.81	12.25	14.96	11.77	11.25	13.63	11.62
	Άλλη περίπτωση							
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	διευθυντικά στελέχη	7.41	4.91	2.76	5.5	5.85	7.91	9.62
	επαγγελματίες	17.46	18.53	17.59	13	16.37	17.67	24.16
	τεχνολόγοι	11.11	12.95	9.8	10.88	15.98	16.51	12.98
	υπάλληλοι γραφείου	12.96	13.17	12.81	12.38	10.92	14.19	10.74
	παροχή υπηρεσιών/ πωλητές	21.16	24.55	22.36	27.25	25.54	18.6	21.92
	γεωργοί,κτηνοτρόφοι,δασοκόμοι/ αλιείς	3.17	1.56	1.01	1.13	0.58	0.47	1.12
	τεχνίτες	11.38	12.05	13.82	13.5	10.92	13.02	10.29
	χειριστές βιομηχ.εγκατ., μηχανημ.	6.08	4.69	7.04	7.38	7.21	5.58	4.92
	ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνάκτες	9.26	7.59	12.81	9	6.63	6.05	4.25
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΗ	εργοδότες	13.67	15.58	11.59	12.78	15.43	15.12	19.78
	αυτοαπασχολούμενοι	77.75	79.91	84.89	80.95	79.1	77.67	72.81
	μισθωτοί ή ημερομίσθιοι	0	0	0.25	0	0	0	0
	μέλη παραγωγικού συνεταιρμού	1.07	0.23	0.25	0.75	0	0.7	1.35
	βοηθοί στην οικογ. επιχείρηση	84.32	89.6	85.97	90.56	93.35	85.86	93.39
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	Ελλάδας	2.41	1.2	3.41	1.31	1.11	3.3	2.17
	Ελλάδας και άλλης χώρας	13.27	9.2	10.62	8.13	5.55	10.84	4.44
	Άλλης χώρας	-	-	-	-	-	-	-
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο	10.69	12.49	13.8	13.44	10.6	11.76	12.96
	1 μέλος	23.59	22.74	25.77	24.22	22.51	22.89	22.13
	2 μέλη	26.13	23.77	26.99	28.16	29.86	28.1	26.32
	3 μέλη	22.93	29.82	23.31	25.72	26.42	27.47	29.11
	4 μέλη	11.03	5.59	6.13	6.95	6.51	7.8	6.48
	5 μέλη	3.97	2.8	1.84	1.04	2.79	1.25	2.99
	6 μέλη	3.97	2.8	1.84	1.04	2.79	1.25	2.99
	7 μέλη	0.88	1.49	0	0.46	0	0	0
	8 μέλη και άνω	-	-	-	-	-	-	-
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ	Συλλ.καταλύματα&μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο	-	-	-	-	-	-	-
	Μη κανονική κατοικία	8.28	9.52	18.3	7.01	4.56	3.02	6.08
	Μονοκατοικία	21.19	16.62	14.42	11.24	13.49	10.21	11.76
	Διπλοκατοικία	70.53	73.86	67.28	81.58	81.95	86.77	82.15
	Πολυκατοικία	0	0	0	0.17	0	0	0
	Κτίριο που η κύρια χρήση του δεν είναι κατοικία	9.82	2.8	26.28	0.52	0.28	0.31	0
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	Προ του 1946	23.4	18.11	18.4	8.57	7.35	20.31	8.28
	1946-1960	17.22	33.15	21.17	56.32	31.35	27.81	29.31
	1961-1980	13.36	15.69	8.08	9.15	28.47	21.35	12.06
	1981-1990	12.8	18.02	8.38	8.86	16.47	20.31	33.4
	1991-2000	23.4	12.23	17.69	16.57	16.09	9.9	16.95
	Μετά το 2000	-	-	-	-	-	-	

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Ε.Μάσσου.

Πίνακας 25: Συγκριτικός πίνακας ποσοστών χωρικών μονάδων (Μοσχάτο)– μέσων όρων Αθήνας

SA Case Study D										
		D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9
ΦΥΛΟ	άνδρες	47.63	47.63	47.64	46.19	48.64	48.36	47.31	51.38	46.45
	γυναίκες	52.37	52.37	52.36	53.81	51.36	51.64	52.69	48.68	53.55
ΗΛΙΚΙΑ	0-14	14.21	12.18	13.53	14.64	18.37	18.15	13.03	10.53	9.95
	15-24	7.98	9.7	9.82	9.4	11.05	8.7	10.09	14.04	9.57
	25-34	17.19	16.38	16.31	15.83	17.94	16.37	18.32	10.53	17.43
	35-44	17.28	13.47	16.13	16.22	19.98	19.83	16.36	17.11	15.08
	45-54	13.07	15.41	15.11	14.94	13.52	13.66	14.4	13.6	13.62
	55-64	12.54	12.18	10.84	11.37	9.52	9.73	13.42	12.72	14.45
	65-74	8.77	10.99	8.53	6.23	5.53	7.2	7.35	9.21	11.47
	75 και άνω	8.95	9.7	9.73	11.37	4.08	6.36	7.05	12.28	8.43
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Μεταπτυχιακός τίτλος	2.15	1.59	2.27	3.21	4.43	2.86	2.94	1.38	2.24
	Πτυχίο ΑΕΙ-ΑΤΕΙ κλπ.	21.01	20.27	22.55	21.07	23.09	23.47	19.85	12.44	21.66
	Πτυχίο μεταδευτ. εκπαίδευσης	32.87	29.45	35.01	33.16	33.46	33.16	35.22	25.81	37.14
	Απολ.Επαγγ.Λυκείου/ Επαγγ.Σχολών	5.23	8.04	8.51	8.77	6.6	8.67	5.77	12.44	5.67
	Απολυτήριο τριτάξιου Γυμνασίου	8.5	12.57	7.91	11.02	10.56	9.18	9.85	15.67	10.55
	Απολυτήριο Δημοτικού	19.79	20.27	15.23	13.9	13.38	13.47	14.36	18.43	17.61
	Έως μερική φοίτηση στο Δημοτικό	4.11	2.6	3.17	2.67	1.51	1.22	0.73	8.29	1.32
	Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή	6.35	5.21	5.34	6.2	6.97	7.96	5.03	5.53	5.61
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	Άγαμοι	40.09	40.3	40.32	36.89	42.18	41.35	40.25	37.72	40.94
	Έγγαμοι	47.98	47.63	48.84	50.64	50.51	50.14	50.54	50.88	47.08
	Χήροι	7.63	7.97	7.51	7.62	3.57	5.24	5.78	7.89	7.98
	Διαζευγμένοι	4.3	4.09	3.34	4.85	3.74	3.27	3.43	3.51	3.99
ΚΥΡΙΑ ΑΣΧ.	Εργαζόμενοι	44.24	42.81	43.06	41.99	50.98	46.41	44.79	38.39	40.28
	Άνεργοι	5.62	5.06	6.25	7.59	6.33	7.83	7.48	10.43	6.88
	Νέοι άνεργοι	1.41	3.45	1.96	2.46	1.67	1.54	2.15	6.16	2.4
	Μαθητές/Σπουδαστές	15.46	14.96	15.97	15.38	19.63	18.28	18.15	11.37	15.23
	Συνταξιούχοι	23.24	23.48	21.83	22.22	12.74	16.94	21.91	19.91	24.38
	Εισοδηματίες	0	0	0.3	0.85	0.74	0.21	0.21	0.95	0.07
	Οικιακά	10.03	10.24	10.62	9.51	7.91	9.24	9.13	12.8	10.75
	Άλλη περίπτωση									
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	διευθυντικά στελέχη	6.2	3.85	5.23	4.53	7.47	6.49	6.21	3.88	4.82
	επαγγελματίες	21.24	17.55	18.71	20.47	21.59	22.14	25.72	14.56	18.98
	τεχνολόγοι	13.72	12.02	12.07	15.3	14.45	12.02	13.75	4.85	11.76
	υπάλληλοι γραφείου	10.15	11.3	15.69	13.79	13.47	10.5	11.97	8.74	11.05
	παροχή υπηρεσιών/ πωλητές	20.49	28.61	21.13	20.69	20.29	24.05	16.41	29.13	26.06
	γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι/ αλιείς	0.56	1.68	0.8	2.8	0.16	1.34	1.77	0.97	0.57
	τεχνίτες	12.22	11.78	12.07	13.36	9.9	12.98	11.09	15.53	11.61
	χειριστές βιομηχανικών εγκατ., μηχανημάτων	4.89	6.97	6.84	3.45	6.17	6.3	7.54	12.62	8.07
	ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνάκτες	10.53	6.25	7.44	5.6	6.01	4.2	5.54	9.71	7.08
ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	εργοδότες	6.2	1.93	4.66	5.19	7.04	5.85	3.15	2.94	3.72
	αυτοαπασχολούμενοι	10.71	20.96	24.7	14.72	13.42	13.06	17.75	24.51	12.73
	μισθωτοί ή ημερομίσθιοι	82.89	77.11	69.64	80.09	78.56	80.31	78.43	72.55	82.55
	μέλη παραγωγικού συνεταιρμού	0	0	0.2	0	0	0.19	0	0	0.57
	βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση	0.19	0	0.81	0.15	0.98	0.58	0.67	0	0.43
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	Ελλάδας	87.11	90.19	91.75	91.39	92.43	92.33	94.52	87.28	88.27
	Ελλάδας και άλλης χώρας	1.58	0.75	0.65	2.37	2.72	1.68	1.08	1.75	1.78
	Άλλης χώρας	11.32	9.05	7.6	6.23	4.85	5.99	4.41	10.96	9.96
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	1 μέλος	10.31	10.48	11.44	9.87	8.96	11.03	11.07	5.36	15.08
	2 μέλη	26.13	27.79	25.89	25.49	21.16	19.58	23.52	23.21	27.31
	3 μέλη	25.33	25.63	25.61	28.98	25.09	26.52	27.87	24.27	30.8
	4 μέλη	28.8	28.7	29.64	28.37	34.47	33.84	30.43	30.36	24.85
	5 μέλη	6.67	7.4	5.16	6.68	7.68	6.18	6.42	6.7	6.47
	6 μέλη	2.13	0	2.25	0.62	2.05	2.85	0	1.55	0
	7 μέλη	0.62	0	0	0	0.6	0	0.69	0	0.45
	8 μέλη και άνω	0	0	0	0	0	0	0	3.57	0
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Μη κανονική κατοικία	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Μονοκατοικία	8.71	8.31	12.01	2.77	1.96	1.81	9.39	17.41	1.75
	Διπλοκατοικία	19.56	13.33	28.05	25.9	5.21	13.5	9.78	50	7.31
	Πολυκατοικία	71.56	78.02	59.94	71.12	92.57	84.7	80.83	32.59	90.94
	Κτίριο που η κύρια χρήση του δεν είναι κατοικία	0.18	0.34	0	0.21	0.26	0	0	0	0
ΠΕΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	Προ του 1946	3.2	4.44	1.22	0.51	0	0	2.08	0.84	9.82
	1946-1960	13.16	6.38	11.54	2.67	2.48	4.18	10.97	9.58	16.96
	1961-1980	38.4	38.61	45.5	56.42	11.96	25.86	23.22	53.13	52.75
	1981-1990	12.62	29.95	13.32	11.31	8.8	12.64	11.17	7.14	7.96
	1991-2000	12.98	12.3	9.93	6.37	37.15	28.71	21.94	6.7	17.86
	Μετά το 2000	19.64	8.31	18.48	22.71	39.62	28.61	30.63	6.25	11
	Μη κανονική κατοικία, συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Ε.Μάσσου.

Πίνακας 26: Συγκριτικός πίνακας ποσοστών χωρικών μονάδων (Αιγάλεω)– μέσων όρων Αθήνας

;A Case Study E														
		E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8	E9	E10	E11	E12	E13
ΦΥΛΟ	νδρες	49.34	45.4	47.97	50.43	48.89	47.78	50.68	49.34	49.25	48.8	50.38	48.46	48.24
	υναίκες	50.66	54.6	52.03	49.57	51.11	52.22	49.32	50.66	50.75	51.2	49.62	51.54	51.76
ΗΛΙΚΙΑ	-14	12.03	10.74	9.47	10.95	9.44	11.35	11.79	11.75	11.37	13.26	10.64	13.2	11.68
	5-24	11.37	12.62	12.9	10.52	12.36	11.04	9.79	12.36	10.62	10.96	15.09	10.12	12.56
	5-34	13.91	13.18	16.13	13.34	17.11	13.62	17.88	15.3	16.82	14.64	16.29	15.8	15.68
	5-44	16	13.29	14.57	14.97	12.66	16.2	13.38	16.11	14	15.19	13.57	14.16	14.08
	5-54	14.57	11.85	15.3	16.27	14.89	15.27	14.58	13.88	15.7	15.29	17.59	16.57	15.68
	5-64	11.04	11.3	13.84	13.02	12.89	12.49	12.53	12.56	12.59	12.89	11.18	10.79	14.16
	5-74	10.15	10.19	8.12	10.2	10.44	9.49	9.17	8.21	9.02	9.76	6.73	9.15	7.12
	5 και άνω	10.93	16.83	9.68	10.74	10.21	10.53	10.88	9.83	9.87	8.01	8.9	10.21	9.04
ΕΠ.ΕΚΠΑΙΔ.	Μεταπτυχιακός τίτλος	1.04	1.52	1.74	0.91	0.72	0.98	0.48	1.28	0.8	1.25	0.57	0.51	0.67
	Πτυχίο ΑΕΙ-ΑΤΕΙ κλπ.	15.16	21.22	16.38	11.7	11.24	12.03	11.88	13.95	13.83	11.86	13.32	12.74	9.05
	Πτυχίο μεταδευτ. εκπαίδευσης	34.14	30.13	33.84	32.95	34.69	32.5	29.73	30.56	34.33	25.84	32.26	26.82	25.06
	Απολυτήριο Επαγγελμ. Λυκείου/ Επαγγελμ. Σχολών	1.74	3.28	4.56	4.55	6.06	5.31	5.07	3.3	3.38	5.69	7	7.19	10.48
	Απολυτήριο τριτάξιου Γυμνασίου	11.57	10.9	10.74	9.32	10.61	13.11	10.21	13.84	12.64	17.07	11.94	12.23	12.15
	Απολυτήριο Δημοτικού	24.19	22.16	23.43	29.77	26.79	25.14	28.72	23.54	25.77	24.78	24.91	28.57	30.18
	Έως μερική φοίτηση στο Δημοτικό	6.25	6.8	5.31	6.36	5.58	6.18	8.9	8.41	5.27	5.98	6.2	7.3	7.04
	Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή	5.9	3.99	4.01	4.43	4.31	4.77	5.01	5.11	3.98	7.52	3.79	4.62	5.36
ΟΙΚΟΓ.ΚΑΤ.	Γαμοι	41.39	39.42	42.25	39.37	40.91	38.39	39.64	40.12	40.13	38.77	42.13	38.54	41.68
	Έγγαμοι	47.24	41.75	46.93	48.81	46.2	48.92	47.38	48.83	47.74	49.08	45.39	48.27	45.92
	Χήροι	8.17	14.95	8.12	8.24	8.6	9.39	9.28	7.6	8.36	7.46	9.01	9.63	8.48
	Διαζευγμένοι	3.23	3.88	2.71	3.58	4.3	3.3	3.7	3.44	3.76	4.7	3.47	3.56	3.92
ΚΥΡΙΑ ΑΣΧΟΛ.	Εργαζόμενοι	34.72	33.06	39.43	39.38	35.27	37.08	36.74	39.46	36.04	36.68	37.4	37.21	34.35
	Άνεργοι	6.57	7.06	8.61	9.3	7.97	7.85	8.29	6.49	8.83	9.07	10.1	10.9	10.21
	Νέοι άνεργοι	5.42	0.71	2.83	2.87	3.06	3.16	3.09	2.59	3.65	3.19	4.3	2.52	1.94
	Μαθητές/Σπουδαστές	16.72	16.47	16.34	13.89	16.43	15.92	14.16	17.41	13.91	18.15	16.14	13.31	β
	Συνταξιούχοι	24.45	31.29	20.81	22.73	24.24	23.77	24.94	20.43	20.91	20.66	19.51	21.28	21.1
	Εισοδηματίες	0	0	0	0.11	0	0.22	0	0.22	0.1	0	0.58	0	0.08
	Οικιακά	12.11	11.41	11.98	11.71	13.04	12	12.77	13.41	16.55	12.26	11.96	14.78	15.44
	Άλλη περίπτωση													
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	Διευθυντικά στελέχη	2.23	4.69	2.49	3.3	3.35	3.64	4.84	4.71	4.52	4.22	3.67	3.05	4.55
	Επαγγελματίες	16.76	18.48	15.87	10.61	12.29	14.56	10.89	14.12	10.86	11.39	11.98	8.5	7.95
	Τεχνολόγοι	12.01	9.38	10.2	7.55	9.68	10.68	7.26	9.88	9.95	10.34	7.82	11.76	6.63
	Υπάλληλοι γραφείου	9.22	11.14	7.71	8.73	8.57	7.52	9.14	8.94	8.37	11.18	11.98	10.02	9.09
	Παροχή υπηρεσιών/ πωλητές	27.09	24.34	24.94	29.01	28.49	24.76	27.69	30.35	22.85	22.36	29.1	29.85	28.79
	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι/ αλιείς	1.4	0.88	0.68	5.66	2.98	0.97	1.75	1.18	0.68	2.74	1.96	0.22	0.38
	Τεχνίτες	14.8	13.78	15.19	14.62	17.13	17.96	16.94	9.65	22.4	14.35	15.16	17.21	14.96
	Χειριστές βιομηχανικών εγκατ., μηχανημάτων	8.94	5.87	8.62	7.08	5.77	8.5	8.33	8.94	8.6	12.03	8.07	8.5	13.64
	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνάκτες	7.54	11.44	14.29	13.44	11.73	11.41	13.17	12.24	11.76	11.39	10.27	10.89	14.02
ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	Εργοδότες	6.16	2.97	3.9	4.74	3.4	4.7	6.12	6.44	2.72	4.03	7.33	3.49	1.52
	Αυτοαπασχολούμενοι	15.13	15.13	12.39	17.77	15.12	14.6	10.75	12.65	15.42	14.86	8.8	13.07	1.52
	Μισθωτοί ή ημερομίσθιοι	77.59	81.31	83.03	76.78	81.1	79.7	82.86	80.43	81.63	80.89	83.37	82.57	90.15
	Βελή παραγωγικού συνεταιρμού	0	0	0.23	0.47	0	0	0	0.24	0.23	0	0	0	0
	Βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση	1.12	0.59	0.46	0.24	0.38	0.99	0.27	0.24	0	0.21	0.49	0.87	0.76
ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	Ελλάδας	87.97	93.24	86.89	90.46	89.87	91.43	87.24	91.79	86.94	92.73	94.25	88.05	91.28
	Ελλάδας και άλλης χώρας	0.55	1.55	1.25	2.71	1.15	0.83	1.31	1.22	1.5	0.64	0.87	1.93	1.12
	Άλλης χώρας	11.48	5.2	11.86	6.83	8.98	7.74	11.45	6.99	11.56	6.63	4.89	10.02	7.6
ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ	Συλλογικά καταλύματα & μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπ													
	μέλος	13.07	13.24	12.25	9.86	13.39	10.91	11.55	9.18	10.18	8.06	12.72	9.87	11.17
	μέλη	23.91	26.47	21.44	23	23.84	25.36	23.09	24.29	23.79	22.24	22.79	25.94	24.43
	μέλη	25.47	27.94	28.23	27.27	28.1	26.51	22.57	25.1	23.69	26.97	24.23	22.94	25
	μέλη	28.16	23.53	31.07	31.98	27.24	32.43	30.56	31.43	30.45	30.4	27.88	27.88	29.13
	μέλη	7.26	7.35	4.92	6.57	5.42	4.16	7.75	8.16	9.99	6.95	9.4	9.68	7.28
	μέλη	1.34	1.47	1.31	1.31	1.39	0.62	2.76	1.84	1.14	3.34	1.33	2.32	2.43
	μέλη	0.78	0	0.77	0	0	0	0.8	0	0	1.3	0.77	1.36	0.57
	μέλη και άνω	0	0	0	0	0.62	0	0.92	0	0.76	0.74	0.88	0	0
ΤΥΠΟΣ ΚΤΙΡΙΟΥ	Συλλ.καταλύματα&μη κατατασσόμενα με άλλο τρόπο													
	Μη κανονική κατοικία													
	Μονοκατοικία	2.12	9.95	19.91	13.25	14.55	16.11	21.33	5.71	22.65	11.68	11.39	5.23	2.59
	Διπλοκατοικία	21.45	11.43	29.1	35.16	26.93	29.94	29.86	44.08	17.32	32.72	27.65	16.38	6.96
	Πολυκατοικία	75.75	78.62	50.98	51.48	58.51	53.95	48.82	49.08	59.56	55.61	60.95	78.39	90.45
	Κτίριο που η κύρια χρήση του δεν είναι κατοικία	0.67	0	0	0.11	0	0	0	1.12	0.48	0	0	0	0
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	Πριν του 1946	2.91	2.46	3.94	6.68	5.57	7.28	4.27	5.31	0.57	0	0	0	0.4
	1946-1960	20	10.81	18.82	14.24	14.63	14.35	15.68	9.69	35.59	41.06	12.5	5.43	1.46
	1961-1980	57.65	58.35	49.56	56.41	50.08	44.49	57.87	62.24	49.1	39.85	55.2	77.71	85.44
	1981-1990	6.82	12.04	11.71	8.32	14.24	12.27	12.05	13.47	4.19	11.58	14.71	8.24	4.69
	1991-2000	5.7	4.18	7.99	5.48	6.97	7.48	5.59	4.39	3.33	1.85	5.97	4.65	4.61
	Μετά το 2000	6.93	12.16	7.99	8.87	8.51	14.14	4.55	4.9	7.23	5.65	11.62	3.97	3.4

Πηγές: Στοιχεία Πανόραμα ΕΚΚΕ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία Ε.Μάσσου.

3 ΟΙ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Γεωργία Γεμενετζή

3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

3.1.1. Σκοπός και συντελεστές της εργασίας

Η παρούσα ερευνητική εργασία αποτελεί τμήμα του υποέργου ΠΕ5 «Κοινωνικές επιπτώσεις του αστικού σχεδιασμού και του σχεδιασμού βιώσιμης ανάπτυξη των πόλεων» το οποίο πραγματοποιείται στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος «Κοινωνικές επιπτώσεις και δημόσιες πολιτικές στους τομείς της ενέργειας, της βιομηχανίας, του αστικού σχεδιασμού, και των υποδομών διαδικτύου». Η εργασία εντάσσεται στο βασικό άξονα του έργου που έχει στόχο να διερευνήσει -υπό το πρίσμα της βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων- τις δράσεις και εν γένει τις αστικές παρεμβάσεις που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο του αστικού σχεδιασμού και την κοινωνικοοικονομική εμβέλεια των αλλαγών που αυτές επιφέρουν στην πόλη της Αθήνας. Κεντρικές συνιστώσες της έρευνας είναι η κοινωνικοοικονομική ανάλυση των ευρύτερων ζωνών των περιοχών παρέμβασης, η χωρική ανάλυση με εστίαση στην ανάλυση των χρήσεων γης, η ανάλυση του πολιτικού και επιστημονικού λόγου που αφορά στις αστικές παρεμβάσεις καθώς η διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας με συνεντεύξεις απευθυνόμενο σε κατοίκους ή επαγγελματίες των περιοχών παρέμβασης. Βασικός στόχος του υποέργου ΠΕ5 είναι η επεξεργασία προτάσεων αναφορικά με τον αστικό σχεδιασμό των πόλεων και ειδικότερα της Αθήνας καθώς και η συγκρότηση μετα-ανάλυσης σχετικά με την αστική ανάπτυξη και ανάπλαση.

Την επιστημονική ευθύνη της συγκεκριμένης ερευνητικής εργασίας είχαν η Γεωργία Γεμενετζή και η Καλλισθένη Αβδελίδη, Η Γεωργία Γεμενετζή συνέταξε το κείμενο, εισήγαγε και επεξεργάστηκε όλα τα στατιστικά δεδομένα και παρήγαγε τα γραφήματα, τους πίνακες και τους χάρτες που υπάρχουν στο κείμενο υπό την επιστημονική

καθοδήγηση της Καλλισθένης Αβδελίδη. Η Αθηνά Βιτοπούλου και η Γεωργία Γεμενετζή έκαναν την επιτόπια έρευνα και καταγραφή των χρήσεων γης στις περιοχές πλατείας Ομονοίας και πλατείας Κοτζιά, του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, πεζοδρόμου Διονυσίου Αρεπαγίτου-Μουσείου Ακρόπολης. Στην περιοχή πεζοδρόμου Διονυσίου Αρεπαγίτου-Μουσείου Ακρόπολης συμμετείχε επιπλέον η Φιλύρα Βλαστού. Τέλος, η Αθηνά Βιτοπούλου έκανε την επιτόπια έρευνα και καταγραφή των χρήσεων γης στην περιοχή πλατείας Βαρβακείου, ενώ η Γεωργία Γεμενετζή στην περιοχή πλατείας Μοναστηρακίου. Ο Κώστας Σακελαρόπουλος ανέλαβε την επικοινωνία με την Αττικό Μετρό Α.Ε. για την παροχή των στοιχείων καταγραφής των χρήσεων γης το 1995.

3.1.2. Ο αστικός σχεδιασμός και οι επιδράσεις του στις χρήσεις γης

Η έννοια του αστικού σχεδιασμού (urban design) παραπέμπει σε διαφορετικούς ορισμούς και κατ΄ επέκταση περιλαμβάνει διαφορετικές προσεγγίσεις αναφορικά με τη διαδικασία σχεδιασμού στο χώρο της πόλης. Ωστόσο, δύο είναι τα βασικά χαρακτηριστικά που συγκλίνουν προς την αποσαφήνιση του: α) η αναφορά στην ενδιάμεση κλίμακα (μεταξύ της πόλης και του κτιρίου, δηλαδή μεταξύ του πολεοδομικού και του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού) και β) η ενασχόληση με τον φυσικό χώρο της πόλης, τελικό αποτέλεσμα του οποίου είναι η μορφή του κατασκευασμένου χώρου της πόλης και η διαμόρφωση του συνολικού χαρακτήρα της αστικότητας (Κομνηνός, ά.χ.)

Ο Washburn (2013) δίνει τις βασικές διαστάσεις του αστικού σχεδιασμού: τον στόχο, τα εργαλεία (ή προϊόντα) και τις προϋποθέσεις επιτυχίας. Σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα, ο απώτερος στόχος του αστικού σχεδιασμού είναι η βελτίωση της αστικής ζωής, έχοντας μπορέσει ταυτόχρονα να ανταποκριθεί στις ισχύουσες προκλήσεις, είτε αυτές είναι συνήθεις. όπως οι περικοπές στον προϋπολογισμό, είτε λιγότερο συνήθεις, όπως τα έντονα καιρικά φαινόμενα. Ο αστικός σχεδιασμός στοχεύει να αλλάξει το "status quo", να μεταμορφώσει την πόλη κάνοντας την καλύτερη από πριν, χωρίς όμως να σχεδιάζει ολόκληρη την πόλη, αλλά τμήματα αυτής. Για τον σκοπό αυτό, ο αστικός σχεδιασμός βασίζεται στη χρήση τριών εργαλείων: τον κανόνα, το σχέδιο και το πιλοτικό έργο.

Τα εργαλεία είναι ταυτόχρονα και τα προϊόντα του αστικού σχεδιασμού που κατευθύνουν την αστική αλλαγή. Ο κανόνας (συχνά αποκαλούμενος και κώδικας) αποτελεί το απλούστερο προϊόν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο κτιριοδομικός κανονισμός και το πολεοδομικό σχέδιο καθώς η ρύθμιση του τρόπου δόμησης των κτιρίων μπορεί να καθορίσει τον χαρακτήρα και την ποιότητα του δημόσιου χώρου ανάμεσα σε αυτά. Το σχέδιο αποτελεί το πιο συνηθισμένο προϊόν του αστικού σχεδιασμού. Στοχεύει στο να μεταφράσει τους γενικότερους (στρατηγικούς) πολεοδομικούς στόχους σε δυσδιάστατα ή τρισδιάστατα σχέδια που θα οπτικοποιήσουν και θα συγκεκριμενοποιήσουν τη μελλοντική αλλαγή. Τέλος, το έργο (ή project) με την έννοια του 'υλοποιημένου σχεδίου' αποτελεί το πιο σπάνιο προϊόν του αστικού σχεδιασμού. Εφόσον ένα (υλοποιημένο) έργο μπορεί πραγματικά να μεταμορφώσει μια

περιοχή ευρύτερη της τοποθεσίας του και να εξυπηρετήσει μια κοινότητα ευρύτερη του πελάτη του, τότε μπορεί να ειπωθεί ότι πρόκειται για ένα έργο αστικού σχεδιασμού. Το Μουσείο Guggenheim στο Μπιλμπάο της Ισπανίας αναφέρεται συχνά ως παράδειγμα αρχιτεκτονικού έργου που μεταμόρφωσε την πόλη. Ωστόσο η επιτυχία αντίστοιχων έργων οφείλεται στο γεγονός ότι αποτελούν τμήμα μιας μεγαλύτερης προσπάθειας μετασχηματισμού που περιλαμβάνει την υλοποίηση υποδομών, οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Τελικά, η επιτυχία του αστικού σχεδιασμού προϋποθέτει την ταυτόχρονη ύπαρξη της πολιτικής βούλησης, την προσαρμογή στον περιορισμένο προϋπολογισμό και το ίδιο το σχέδιο (Washburn, 2013).

Στο ελληνικό σύστημα χωρικού σχεδιασμού ο στόχος και το αντικείμενο του αστικού σχεδιασμού παραμένουν νεφελώδη, καθώς η μόνη αναφορά σε θεσμικά κείμενα υπάρχει στο Ν. 4067/2012 για τον Νέο Οικοδομικό Κανονισμό. Σύμφωνα με αυτόν (αρ. 2, παρ.9) *"αστικός σχεδιασμός είναι η ρύθμιση του φυσικού (χερσαίου και θαλάσσιου) και δομημένου χώρου μέσα από τον έλεγχο των αντιθέσεων/ανταγωνισμού στην κατασκευή του οικιστικού ιστού, όπως προκύπτει από πολεοδομική μελέτη. Αποδίδει ογκοπλαστικά μοντέλα της προσδοκώμενης εικόνας του χώρου και σχεδιασμό της ροής – αλληλουχίας των στοιχείων του δημόσιου χώρου, όπως πλατείες, εστιακά σημεία, χώροι πρασίνου, υδάτινα στοιχεία των διατηρητέων οικιστικών συνόλων και των χώρων πολιτιστικού ή ιστορικού − αρχαιολογικού ενδιαφέροντος*". Στην ουσία ο αστικός σχεδιασμός αποτελεί το συνδυαστικό προϊόν ή αποτέλεσμα της εφαρμογής του ρυμοτομικού σχεδιασμού και της υιοθέτησης των ογκοπλαστικών και μορφολογικών κανόνων που ρυθμίζονται από τον οικοδομικό κανονισμό.

Δεδομένου ότι το δομημένο περιβάλλον -δηλαδή οι σχέσεις ελεύθερων και κτισμένων χώρων, η οργάνωση του κατακόρυφου προφίλ της πόλης και η αστική μορφολογία όπως αυτή καθορίζεται από το είδος και τον αριθμό των αρχιτεκτονικών στιλ- το οποίο αποτελεί στην ουσία το κατεξοχήν αντικείμενο του αστικού σχεδιασμού, υλοποιήθηκε μέσα από την ατομική πρωτοβουλία που εδραιώθηκε στο σύστημα της αντιπαροχής, οι ανοιχτοί δημόσιοι χώροι αναδείχθηκαν σταδιακά στη συλλογική συνείδηση (αλλά και στη συνείδηση της πολιτείας) ως οι κατεξοχήν χώροι υλοποίησης του αστικού σχεδιασμού (Κομνηνός, ά.χ.). Μάλιστα η αντίληψη για τη σημασία του αστικού σχεδιασμού έφτασε στο αποκορύφωμά της την εποχή των Ολυμπιακών Αγώνων με την κατασκευή εμβληματικών έργων και σχεδιαστικών καινοτομιών (Κομνηνός, ά.χ.), γνωστά και ως έργα "ναυαρχίδες" (Hall, 1999α, σ.139). Παράλληλα, μετά την εφαρμογή του Ν.2508/97, ο αστικός σχεδιασμός ταυτίστηκε με τα πολεοδομικά εργαλεία εξυγίανσης του αστικού χώρου και συγκεκριμένα με το θεσμό των 'αστικών αναπλάσεων'. Τέλος, η στροφή της ανάγκης διαχείρισης της αστικής ανάπτυξης μέσα από το κατευθυντήριο πλαίσιο της βιωσιμότητας (ή αειφορίας) οδήγησε στη θεσμοθέτηση των σχεδίων ολοκληρωμένων αστικών παρεμβάσεων (Ν. 2742/99, αρ.12). Αν και είχαν προηγηθεί προγράμματα αστικών παρεμβάσεων που εστίασαν στην αντιμετώπιση αστικών προβλημάτων κοινωνικού και οικονομικού χαρακτήρα. Ωστόσο ποσοτικά υπερίσχυσαν οι παρεμβάσεις που ήταν προσανατολισμένες στο φυσικό σχεδιασμό (Οικονόμου και Πετράκος, 1999).

Συνοψίζοντας, από τη δεκαετία του 1990 και μετά, δύο είναι οι κυρίαρχες τάσεις που πλαισιώνουν τη θεώρηση του αστικού σχεδιασμού. Από τη μια ο αστικός σχεδιασμός αντιμετωπίζεται ως εργαλείο που μπορεί να βοηθήσει στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας των πόλεων μέσα από τη δημιουργία ενός ελκυστικού περιβάλλοντος και από την άλλη ως εργαλείο που μπορεί να βοηθήσει στη βιώσιμη

ανάπτυξη και στον πράσινο σχεδιασμό των πόλεων (Κομνηνό, ά.χ.). Η αναβάθμιση της εικόνας της πόλης και η προβολή της αποτελούν νέα στοιχεία οριοθέτησης του σύγχρονου πλαισίου αστικής ανάπτυξης, παράλληλα με την έμφαση σε ζητήματα πολιτιστικής υποδομής και αστικού σχεδιασμού ως παράγοντες προώθησης της ελκυστικότητας της πόλης μέσω της δημιουργίας τόπων εγκατάστασης επιχειρήσεων, τουρισμού, αναψυχής κ.ά (Newman και Thornely, 2005). Ειδικά στις νέες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της παγκοσμιοποίησης οι ομάδες δραστηριοτήτων που επηρεάζουν καθοριστικά τη μορφή της πόλης, την πολεοδομική οργάνωση και τις χρήσεις γης είναι οι εξής: α) χρηματοδοτικές και επιχειρηματικές υπηρεσίες, β) υπηρεσίες άσκησης εξουσίας και επιρροής, γ) επιχειρήσεις δημιουργικών τεχνών και πολιτισμού και δ) τουρισμός, επιχειρηματικός και αναψυχής (Hall 1999β).

Ειδικά στην περίπτωση της Αθήνας, η βελτίωση της εικόνας της πόλης επιχειρήθηκε μέσα από έργα όπως το πρόγραμμα Ενοποίησης των Αρχαιολογικών Χώρων, η κατασκευή εμβληματικών αρχιτεκτονικών έργων (όπως το Μέγαρο Μουσικής και το νέο Μουσείο Ακρόπολης), η προώθηση -διεθνών κυρίως- διαγωνισμών με αντικείμενα αστικού σχεδιασμού, αλλά και η προσέλκυση διεθνών πολιτιστικών γεγονότων που συνοδεύεται από αστικές παρεμβάσεις μεγάλης κλίμακας (π.χ. Ολυμπιακοί Αγώνες) (Οικονόμου και Πετράκος, 1999). Παράλληλα προωθήθηκαν προγράμματα αστικών παρεμβάσεων (π.χ. Κοινοτική Πρωτοβουλία URBAN) που εστίασαν στην αντιμετώπιση αστικών προβλημάτων κοινωνικού και οικονομικού χαρακτήρα. Ωστόσο ποσοτικά υπερίσχυσαν οι παρεμβάσεις που ήταν προσανατολισμένες στο φυσικό σχεδιασμό ενώ όσα προγράμματα δεν είχαν χαρακτήρα φυσικού σχεδιασμού σταδιακά αποδυναμώθηκαν λόγω της έλλειψης 'κουλτούρας' στρατηγικών σχεδίων αστικής ανάπτυξης (Οικονόμου και Πετράκος, 1999). Μόλις πρόσφατα η "προώθηση ολοκληρωμένων στρατηγικών αστικού σχεδιασμού σε περιοχές που παρουσιάζουν κρίσιμα και σύνθετα προβλήματα αναπτυξιακής υστέρησης, κοινωνικής και οικονομικής συνοχής, περιβαλλοντικής υποβάθμισης και ποιότητας ζωής" (ΦΕΚ 1341/Β/2012, αρ.1) υλοποιήθηκε με την έγκριση του Σχεδίου Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης (ΣΟΑΠ) για το κέντρο της Αθήνας (ΦΕΚ 64/Β/16-01-2015). Αυτό δεν είναι ένα χωρικό σχέδιο, αλλά ένα αναπτυξιακό πολυτομεακό πρόγραμμα δράσης, μια εργαλειοθήκη καλών πρακτικών και πολιτικών που συνδυάζει φυσικά έργα αλλά και ενέργειες που αφορούν στην κοινωνική αναμόρφωση και την οικονομική ανασυγκρότηση (Καυκαλάς κ.ά., 2015, σ. 102).

Λαμβάνοντας υπόψη τη θεώρηση του αστικού σχεδιασμού ως εργαλείο μετασχηματισμού μιας αστικής περιοχής, βελτίωσης της αστικής ζωής και αναβάθμισης της εικόνας της πόλης, εξάγεται η υπόθεση εργασίας ότι ο αστικός σχεδιασμός μπορεί να συμβάλλει στην αλλαγή των δραστηριοτήτων και των χρήσεων γης στην περιοχή παρέμβασής του προς την κατεύθυνση της ελκυστικότητας και της βιώσιμης ανάπτυξης. Υπό το πρίσμα αυτό κρίνεται σκόπιμη η καταγραφή και διερεύνηση της μεταβολής των χρήσεων γης με σκοπό την εκτίμηση της αλλαγής του χαρακτήρα επιμέρους αστικών περιοχών και της αναβάθμισής τους

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται η μέθοδος και τα αποτελέσματα της χωρικής ανάλυσης μέρους των περιπτώσεων μελέτης του έργου για τις οποίες θεωρήθηκε, απαραίτητη, λόγω της φύσης των αστικών επεμβάσεων, των στόχων της έρευνας και των δυνατοτήτων του έργου- η διενέργεια επιτόπιας καταγραφής των χρήσεων γης στα ισόγεια και στους ορόφους όλων των ΟΤ και των κτιρίων που περιλαμβάνονται σε αυτά. Οι επιλεγμένες περιπτώσεις μελέτης για τη διερεύνηση της επίδρασης του

αστικού σχεδιασμού στην αστική ανάπτυξη χρησιμοποιώντας το εργαλείο 'χρήσεις γης', είναι οι εξής:

- η περιοχή πλατειών Ομόνοιας-Κοτζιά-Βαρβακείου και η περιοχή πλατείας Μοναστηρακίου[31]
- η περιοχή πεζοδρόμου Διονυσίου Αρεοπαγίτου και Μουσείου Ακρόπολης
- η περιοχή Κέντρου Πολιτισμού Ιδρύματος Σταύρου Νιάρχου.

Σημειώνεται ότι οι προαναφερθείσες περιοχές που επιλέχθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας αποτελούν ιδιαίτερη κατηγορία μεταξύ των περιπτώσεων μελέτης του έργου καθώς πρόκειται για χώρους και επεμβάσεις με υπερτοπική σημασία, μητροπολιτική και διεθνής.

Συνοπτικά, το Κέντρο Πολιτισμού Ιδρύματος Σταύρου Νιάρχου (εφεξής ΚΠΙΣΝ) και το Μουσείο Ακρόπολης εντάσσονται στην κατηγορία των εμβληματικών αρχιτεκτονικών έργων που στοχεύουν να πυροδοτήσουν την αστική αλλαγή ενισχύοντας όχι μόνο την ταυτότητα των ευρύτερων περιοχών στις οποίες εντάσσονται αλλά και ολόκληρης της πόλης. Ο πεζόδρομος της Διονυσίου Αρεοπαγίτου και ο ανασχεδιασμός των πλατειών Ομόνοιας, Κοτζιά, Βαρβακείου και Μοναστηρακίου στο ιστορικό κέντρο της πόλης εντάσσονται στην κατηγορία των έργων υποδομής που περιλαμβάνουν τύπους δημόσιων χώρων, όπως οι δρόμοι, οι πλατείες ή τα υβριδικά 'squeets' ('square and street', Washburn, 2013, σ.161) που λειτουργούν ταυτόχρονα ως δρόμοι και πλατείες.

31 Στην παρούσα ερευνητική εργασία, η μελέτη της χωρικής ανάλυσης του συμπλέγματος των πλατειών Ομόνοιας-Κοτζιά-Βαρβακείου-Μοναστηρακίου βασίζεται στο διαχωρισμό τους σε δύο υπο-περιοχές βάσει της μεθοδολογίας οριοθέτησης (βλ. ενότητα 2.1).

3.2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΧΩΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

3.2.1. Οριοθέτηση των επιλεγμένων περιπτώσεων μελέτης

Για την καταγραφή των χρήσεων γης προσδιορίστηκαν με ακρίβεια τα όρια των επιλεγμένων περιπτώσεων μελέτης. λαμβάνοντας υπόψη την περιοχή της αστικής ανάπλασης και την όμορη ζώνη της.

Η ακριβής περιοχή υλοποίησης της αστικής ανάπλασης (με άλλα λόγια, το έργο αστικής ανάπλασης) αποτελεί το (επί)κεντρο των επιλεγμένων περιπτώσεων μελέτης (π.χ. Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, πλατεία Ομόνοιας). Η όμορη ζώνη του (επί)κεντρου ανάπλασης προσδιορίζεται με τέτοιο τρόπο ώστε η συνολική περιοχή της επιλεγμένης περίπτωσης μελέτης να αποτελεί μια ενιαία χωρολειτουργική ενότητα όπως αυτή ορίζεται στη μικρότερη δυνατή αστική κλίμακα (επίπεδο γειτονιάς). Γενική μεθοδολογική αρχή για τον προσδιορισμό της όμορης ζώνης του '(επί)κεντρου' αστικής ανάπλασης είναι να συμπεριληφθούν τα όμορα ΟΤ, αυτά δηλαδή που περιβάλλουν το επίκεντρο λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψη ισχυρά πολεοδομικά όρια που υπάρχουν στην άμεση περιοχή επιρροής του, όπως είναι οι μεγάλοι συγκοινωνιακοί άξονες και υπερτοπικοί χώροι πράσινου. Στους παρακάτω χάρτες παρουσιάζονται τα όρια των επιλεγμένων περιπτώσεων μελέτης και αιτιολογείται ειδικότερα η οριοθέτηση κάθε περιοχής.

Εικόνα 4. Περιοχή πλατειών Ομόνοιας-Κοτζιά-Βαρβακείου.

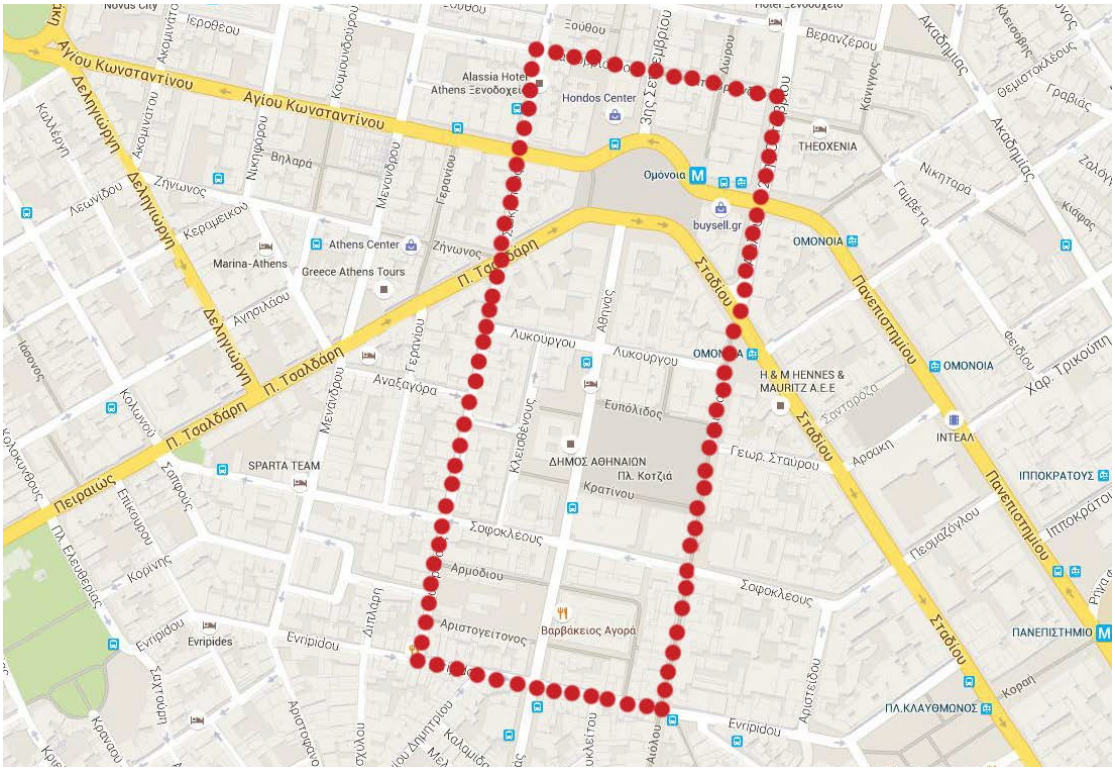

Επεξεργασία: Α.Βιτοπούλου, Γ.Γεμενετζή, 2016.

Η περιοχή των πλατειών Ομόνοιας-Κοτζιά-Βαρβακείου αποτελείται στην πραγματικότητα από τρία υποσύνολα που αντιστοιχούν στις τρεις πλατείες. Κάθε υποσύνολο έχει ως επίκεντρο τον χώρο της πλατείας. Η όμορη ζώνη κάθε πλατείας ορίζεται από τα ΟΤ που βρίσκονται σε άμεση επαφή με αυτήν. Με βάση αυτό και δεδομένης της φυσικής συνέχειας των όμορων ζωνών προκύπτει τελικά το ενιαίο σύνολο των πλατειών Ομόνοιας-Κοτζιά-Βαρβακείου, όπως απεικονίζεται στο χάρτη.

Εικόνα 5. Περιοχή πλατείας Μοναστηρακίου.

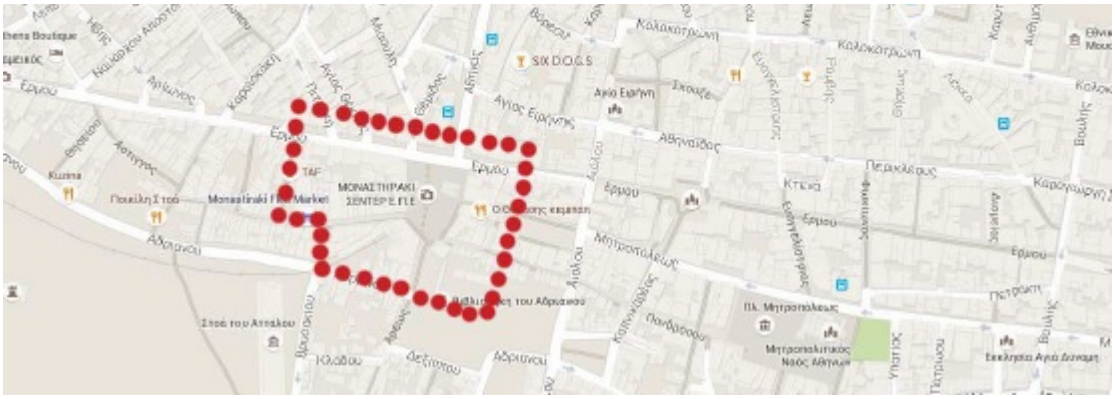

Επεξεργασία: Α.Βιτοπούλου, Γ.Γεμενετζή, 2016.

Η περιοχή της πλατείας Μοναστηρακίου ορίζεται με επίκεντρο την πλατεία και όμορη ζώνη τα ΟΤ που βρίσκονται γύρω από αυτήν. Η οδός Ερμού που αποτελεί το βόρειο όριο της πλατείας είναι ένας πολεοδομικός άξονας με ισχυρή ταυτότητα που επηρεάζει καθοριστικά την οργάνωση των χρήσεων γης εκατέρωθεν αυτού. Έτσι, βόρεια της πλατείας Μοναστηρακίου επιλέγονται να μελετηθούν μόνο η πρώτη σειρά των κτιρίων των ΟΤ καθώς γίνεται αντιληπτή ως μία ζώνη μετάβασης της ταυτότητας της περιοχής που δημιουργεί η πλατεία και της επιρροής που ασκεί ο άξονας της Ερμού.

Εικόνα 6. Περιοχή πεζοδρόμου Δ. Αρεοπαγίτου και Μουσείου Ακρόπολης.

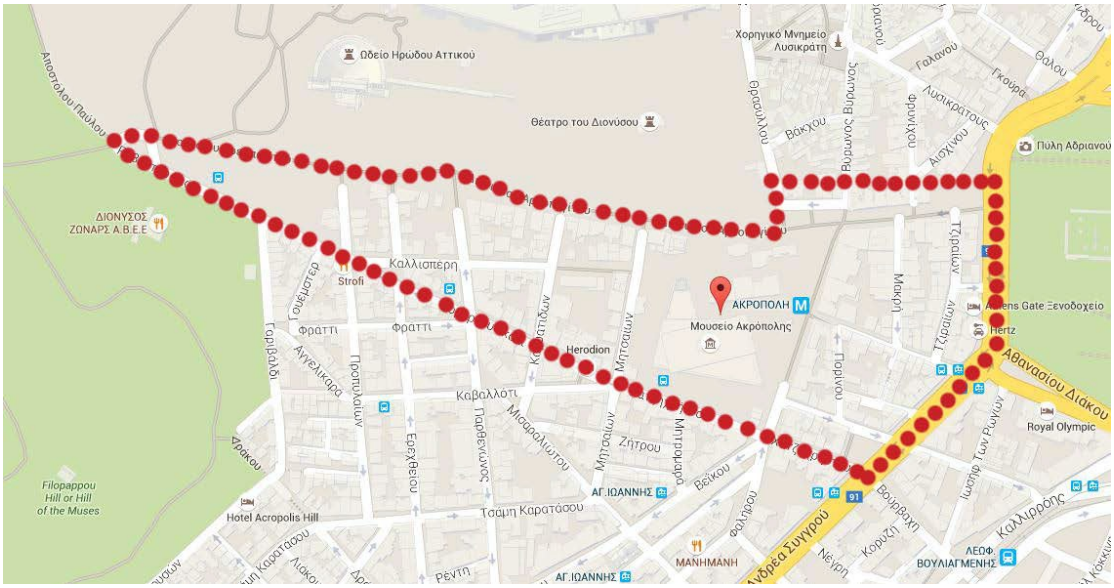

Επεξεργασία: Α.Βιτοπούλου, Γ.Γεμενετζή, 2016.

Η περιοχή έχει δύο (επί)κεντρα αστικής ανάπλασης: τον πεζόδρομο Διονυσίου Αρεοπαγίτου και το Μουσείο Ακρόπολης. Έτσι, η όμορη ζώνη έχει ως βάση οριοθέτησής της τα ΟΤ που περιβάλλουν το μουσείο και τα ΟΤ που εφάπτονται του πεζοδρόμου. Δεδομένου ότι τα επίκεντρα αυτά περιβάλλονται βόρεια από τον υπερτοπικό χώρο πρασίνου (Ακρόπολη, Ωδείο Ηρώδου Αττικού, Θέατρο Διονύσου) και τη διακριτή συνοικία της Πλάκας, ανατολικά από τη Λεωφόρο Ανδρέα Συγγρού, ενώ νότιο όριο του Μουσείο αποτελεί ο οδικός άξονας Ροβέρτου Γκάλι (που συνεχίζει σε Χατζηχρήστου), η χωρολειτουργική ενότητα της περιοχής ορίζεται όπως φαίνεται στον χάρτη. Δεδομένου ότι η συνοικία της Πλάκας έχει δική της ξεχωριστή αστική ταυτότητα, επιλέγεται να μελετηθεί μόνο η πρώτη σειρά κτιρίων των ΟΤ που εφάπτονται του πεζοδρόμου Δ. Αρεοπαγίτου ως ζώνη μετάβασης του χαρακτήρα της περιοχής που συνδιαμορφώνεται από το εμβληματικό έργο του νέου Μουσείου και τον πεζόδρομο και της ταυτότητας που έχει η συνοικία της Πλάκας.

Εικόνα 7. Περιοχή Κέντρου Πολιτισμού Ιδρύματος Σταύρου Νιάρχου.

Επεξεργασία: Α.Βιτοπούλου, Γ.Γεμενετζή, 2016.

Η όμορη ζώνη του ΚΠΙΣΝ ορίστηκε από το σύνολο των ΟΤ που περιβάλλουν τα όρια του χώρου υλοποίησης του ΚΠΙΣΝ και την περιοχή που ορίζουν αυτά μέχρι το σημείο τομής τους με ισχυρά πολεοδομικά όρια, εν προκειμένω, τους οδικούς άξονες Λεωφόρος Ποσειδώνος και Λεωφόρος Ανδρέα Συγγρού.

3.2.2. Μέθοδος

Η μεθοδολογία της ανάλυσης των χρήσεων γης βασίζεται σε δύο άξονες:

1. στην αποτύπωση των υφιστάμενων χρήσεων γης

2. στη διαχρονική σύγκριση των χρήσεων γης.

Η καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης των χρήσεων γης αντανακλά τον χαρακτήρα της περιοχής, δηλαδή αν πρόκειται για περιοχή κατοικίας ή για περιοχή που συγκεντρώνει σημαντικές λειτουργίες πολιτισμού, τουρισμού, ελεύθερου χρόνου ή οικονομικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες κ.ά. Βασικό μεθοδολογικό εργαλείο αποτέλεσε ο διαχωρισμός των χρήσεων γης σε δύο επίπεδα του χώρου της πόλης: α) στα ισόγεια των κτιρίων και β) στο σύνολο των ορόφων των κτιρίων. Ο διαχωρισμός αυτός κρίνεται απαραίτητος διότι οι δραστηριότητες και λειτουργίες που χωροθετούνται στα ισόγεια επηρεάζονται περισσότερο από τις αστικές παρεμβάσεις. Έτσι είναι πιθανό να μεταβάλλονται πιο γρήγορα από τις λειτουργίες και τις

δραστηριότητες που υπάρχουν στους ορόφους αντανακλώντας και τη μεταβολή της ταυτότητας της γύρω -από την αστική παρέμβαση- περιοχής.

Η διαχρονική σύγκριση των χρήσεων γης στοχεύει στην εκτίμηση της μεταβολής του χαρακτήρα της περιοχής, όπως αυτή διαφαίνεται από την αλλαγή των τάσεων αστικής ανάπτυξης που δεν είναι ανεξάρτητη από την επίδραση ή μη της υλοποιημένης αστικής παρέμβασης. Για τη μεταβολή των χρήσεων γης χρειάζονται τουλάχιστον δύο χρονοσειρές δεδομένων. Στην παρούσα έρευνα αυτές αφορούν τα έτη 2016 (στοιχεία από την υφιστάμενη καταγραφή των χρήσεων γης) και 1995 (στοιχεία από τη Μελέτη Ανάπτυξης Αττικό Μετρό Α.Ε.). Κατ΄ επέκταση, επιλέγεται η διερεύνηση της μεταβολής των χρήσεων γης να γίνει σε βάθος εικοσαετίας (1995-2016).[32] Στο διάστημα αυτό εκτιμάται πως είναι δυνατό να έχουν υπάρξει αισθητές αλλαγές στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας της περιοχής επιρροής των υλοποιημένων αστικών παρεμβάσεων. Οι αλλαγές αυτές συνδέονται τόσο με τον χαρακτήρα των παρεμβάσεων, όσο και με εξωγενείς παράγοντες, όπως η οικονομική κρίση και ύφεση, και της μεταξύ τους ανάδρασης. Η μεθοδολογική επιλογή της εικοσαετίας ελέγχεται κατά την εμπειρική διερεύνηση με στόχο τον καθορισμό του χρονικού διαστήματος μελέτης που μπορεί να οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα όσον αφορά την επίδραση της υλοποιημένης αστικής παρέμβασης στις χρήσεις γης, και κατ' επέκταση στην αστική ανάπτυξη.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα ειδικότερα μεθοδολογικά βήματα που ακολουθήθηκαν για τους δύο άξονες ανάλυσης που αφορούν στη μελέτη των υφιστάμενων χρήσεων γης και της μεταβολής τους.

3.2.2.1. Υφιστάμενες χρήσεις γης

Α. Κατηγορίες χρήσεων γης.

Για την καταγραφή των χρήσεων γης και τη χωρική ανάλυση έγινε κατηγοριοποίηση των χρήσεων γης με βάση το ΦΕΚ 142/28.6.2014 (Ν. 4269/2014 - Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση - Βιώσιμη ανάπτυξη / Κεφάλαιο Β': Κατηγορίες και Περιεχόμενο χρήσεων γης). Ειδικότερα, λήφθηκαν υπόψη οι χρήσεις γης που υπάρχουν στις εξής κατηγορίες: Κατοικία (Κ1), Κατοικία επιπέδου γειτονιάς (Κ2), Κατοικία ενδιάμεσου επιπέδου (ΜΚ), Πολεοδομικό κέντρο (ΠΚ), Ελεύθεροι χώροι -Αστικό Πράσινο (ΠΡ). Οι υπόλοιπες κατηγορίες -π.χ. Χονδρικό Εμπόριο (ΧΕ), Εγκαταστάσεις Μέσων Μαζικής Μεταφοράς (ΜΜΜ) κτλ.- δεν λήφθησαν υπόψη καθώς δεν περιλαμβάνονται στις επιλεγμένες περιπτώσεις μελέτης. Έτσι, οι κατηγορίες των χρήσεων γης διαμορφώθηκαν ως εξής (Πίνακας 27.):

32 Ιδιότυπη περίπτωση αποτελεί η περιοχή παρέμβασης του Κέντρου Πολιτισμού Ιδρύματος Σταύρου Νιάρχου, δεδομένου ότι το έργο ολοκληρώθηκε το 2016, με αποτέλεσμα η περιοχή να βρίσκεται σε φάση μετάβασης.

Πίνακας 27.Κατηγορίες χρήσεων γης (αναλυτικά) βάσει Ν.4269/2014.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ ΒΑΣΕΙ Ν. 4269/2014	
Κατηγορίες	
1. Κατοικία	
2. Κοινωνική πρόνοια	βρεφονηπιακοί σταθμοί, γηροκομεία, άσυλα οίκοι ευγηρίας, κέντρα απασχόλησης παιδιών/ ηλικιωμένων κ.ά.
3. Εκπαίδευση	προσχολική, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια / δημόσια και ιδιωτική
4. Άθληση	γυμναστήρια, αθλητικές σχολές, αθλητικές εγκαταστάσεις (πλην μεγάλων αθλητικών εγκαταστάσεων πυρήνα Α)
5. Θρησκευτικοί χώροι	
6. Πολιτισμός	βιβλιοθήκες, αίθουσες πολιτιστικών εκδηλώσεων και τέχνης, μουσεία, πινακοθήκες
7. Χώροι συνάθροισης κοινού	θέατρα, κινηματογράφοι, συνεδριακά κέντρα, αίθουσες συγκέντρωσης για κοινωνικές, οικονομικές, πνευματικές εκδηλώσεις, εκθεσιακά κέντρα
8. Εμπορικά καταστήματα	
9. Καταστήματα παροχής προσωπικών υπηρεσιών	επιδιορθώσεις ενδυμάτων-υποδημάτων, κουρείο-κομμωτήριο, φαρμακείο, ενοικιάσεις αυτοκινήτων, ταξιδιωτικά πρακτορεία κ.,ά
10.Υπεραγορές, πολυκαταστήματα, εμπορικές εκθέσεις	
11. Γραφεία	ιδιωτικά γραφεία ελεύθερων επαγγελματιών, ιατρεία, οδοντιατρεία, φυσικοθεραπευτήρια
12. Τράπεζες, ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί	
13. Διοίκηση	οργανισμοί, ιδρύματα
14. Περίθαλψη	ιδιωτικές κλινικές
15. Εστίαση	σνακ μπαρ, καφετέριες, αναψυκτήρια και γενικά καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος στο χώρο της εστίασης – αναψυχή
16. Αναψυχή	μπαρ, κέντρα διασκέδασης
17. Ξενοδοχεία	ξενοδοχειακά καταλύματα, ενοικιαζόμενα δωμάτια, επιπλωμένα διαμερίσματα, ξενώνες νεότητας
18. Στάθμευση	Κτίρια-γήπεδα στάθμευσης αυτοκινήτων μέχρι 3,5 τόνους
19. Πρατήρια παροχής καυσίμων και ενέργειας	
20. Συνεργεία αυτοκινήτων συνήθων οχημάτων	Εξαιρούνται τα συνεργεία επισκευής μεγάλων και βαρέων οχημάτων
21. Πλυντήρια-λιπαντήρια ΙΧ	
22. Επαγγελμ. εργαστήρια και εγκαταστάσεις αποθήκευσης χαμηλής όχλησης	
23. Βιοτεχνίες	
24. Σταθμοί μετεπιβίβασης ΜΜΜ	
25. Κενό	κενή κατοικία, κενό γραφείο, κενό κατάστημα

Σημειώνεται ότι στις παραπάνω κατηγορίες χρήσεων γης συμπεριλαμβάνεται η χρήση "κενό", η οποία δεν υφίσταται με όρους πολεοδομικούς και κατ' επέκταση δεν περιλαμβάνεται στο ΦΕΚ 142/28.6.2014. Θεωρήθηκε όμως σκόπιμο να καταγραφεί καθώς η υφιστάμενη κατάσταση πολλών κεντρικών αστικών περιοχών περιλαμβάνει πολλά κενά ακίνητα (χωρίς χρήση) λόγω της ύφεσης και της κρίσης ή άλλων

διαρθρωτικών προβλημάτων. Στο πλαίσιο αυτό, η γνώση της ύπαρξης κενών κτιρίων ή τμημάτων αυτών αποτελεί παράγοντα που πρέπει να συνεκτιμηθεί στον καθορισμό του βαθμού επιτυχίας ή μη των αστικών αναπλάσεων.

Β. Επιτόπια καταγραφή χρήσεων κτιρίων.

Δημιουργήθηκαν χαρτογραφικά υπόβαθρα κάθε περιοχής μελέτης. Τα υπόβαθρα διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: σε αυτά που χρησιμοποιήθηκαν για την καταγραφή των χρήσεων γης στα ισόγεια και σε αυτά που χρησιμοποιήθηκαν για την καταγραφή των χρήσεων γης στο σύνολο των ορόφων. Αριθμήθηκαν όλα τα ΟΤ και στη συνέχεια αριθμήθηκαν όλα τα κτίρια που υπάρχουν στα ΟΤ. Σημειώνεται ότι η επιτόπια καταγραφή πραγματοποιήθηκε στις 10-12/04 2016 για το ΚΠΙΣΝ, Μουσείο-Δ. Αρεοπαγίτου, πλατείες Ομόνοια-Κοτζιά-Βαρβακείου και στις 21/06/2016 για την πλατεία Μοναστηρακίου. Η επιτόπια καταγραφή βασίστηκε σε αυτοψία και ερωτήσεις προς τους ενοίκους ή τους θυρωρούς των κτιρίων κυρίως όσον αφορά τις χρήσεις των ορόφων που δεν ήταν διακριτές από την αυτοψία. Παρακάτω παρουσιάζεται η μέθοδος καταγραφής των χρήσεων των κτιρίων για το ισόγειο των κτιρίων (Β1) και το σύνολο των ορόφων τους (Β2).

Β.1 Καταγραφή χρήσεων των ισογείων.

Στα ισόγεια έγινε αναλυτική καταγραφή των χρήσεων γης για κάθε κτίριο σε επίπεδο μονάδας (δηλαδή διακριτού χώρου/ιδιοκτησίας είτε πρόκειται για κατοικία, κατάστημα, νηπιαγωγείο κτλ.). Έτσι, σε όλα τα ισόγεια των κτιρίων σημειώθηκε η θέση και ο αριθμός των επιμέρους μονάδων, για καθεμία από τις οποίες σημειώθηκε η αντίστοιχη χρήση.

Β.2. Καταγραφή χρήσεων του συνόλου των ορόφων.

Για τους ορόφους των κτιρίων, καταγράφηκαν οι μονάδες που αντιστοιχούν σε κάθε κατηγορία χρήσης γης ανά κτίριο. Στη συνέχεια οι μονάδες αυτές αποδόθηκαν ως ποσοστό επί του συνολικού αριθμού μονάδων που υπάρχουν στο σύνολο των ορόφων ανά κτίριο. Η μέθοδος αυτή υιοθετήθηκε στα περισσότερα κτίρια που συγκέντρωναν έναν αριθμό μονάδων σχετικά ισοκατανεμημένο χωρικά, δηλαδή ανά όροφο και κατ΄ επέκταση ανά επιφάνεια. Ωστόσο, δεδομένου ότι στην καταγραφή εντοπίστηκαν πολυώροφα κτίρια στα οποία μία δραστηριότητα ήταν δυνατό να καταλαμβάνει χωρικά ένα αρκετά μεγάλο τμήμα του κτιρίου, δυσανάλογα δηλαδή με τις άλλες δραστηριότητες, οι επιμέρους κατηγορίες των χρήσεων γης αποδόθηκαν ως ποσοστό επί της συνολικής επιφάνειας των ορόφων κτιρίων, όπου η πληρότητα του κτιρίου υπολογίζεται σε 100%. Η μέθοδος αυτή κρίνεται ότι ανταποκρίνεται καλύτερα στην πραγματικότητα, καθώς η καταλαμβανόμενη επιφάνεια μπορεί να αντιστοιχεί στην ουσία σε ένα μεγαλύτερο αριθμό μονάδων αλλά στην πραγματικότητα πρόκειται για μία μονάδα.

Γ. Εισαγωγή και ανάλυση των δεδομένων

Τα δεδομένα της καταγραφής εισήχθησαν στις δύο βάσεις δεδομένων (σε φύλλα εργασίας Excel) που δημιουργήθηκαν α) για τα ισόγεια και β) για το σύνολο των ορόφων. Κάθε βάση δεδομένων περιλαμβάνει την αναλυτική κατηγοριοποίηση των

χρήσεων γης (σειρές) και το σύνολο των κτιρίων ανά ΟΤ (στήλες). Έτσι για κάθε κτίριο καταγράφονται οι αναλυτικές κατηγορίες των χρήσεων γης. Όσον αφορά τα ισόγεια η εισαγωγή των δεδομένων αφορά τον αριθμό των χώρων (μονάδων) ανά κατηγορία χρήσης γης. Στη συνέχεια προστίθεται ο αριθμός των συνολικών χώρων (μονάδων) ανά κατηγορία χρήσεων γης και υπολογίζεται ο συνολικός αριθμός όλων των χώρων (μονάδων) που αντιστοιχούν στα ισόγεια της περιοχής μελέτης. Έτσι, υπολογίζεται κάθε κατηγορία χρήσεων γης ως ποσοστό επί του συνόλου όλων των χρήσεων γης του χώρων του ισογείου που καταγράφηκαν. Όσον αφορά το σύνολο των ορόφων η εισαγωγή των δεδομένων γίνεται με βάση το ποσοστό που καταλαμβάνει η κάθε κατηγορία χρήσης γης στο σύνολο των ορόφων του κτιρίου (εξαιρουμένου του ισογείου). Στην συνέχεια προστίθενται τα ποσοστά που αντιστοιχούν σε κάθε κατηγορία χρήσεων γης και υπολογίζεται αριθμητικά το σύνολο των ποσοστών όλων των κατηγοριών χρήσεων γης. Κατ' αντιστοιχία με τη μέθοδο που ακολουθήθηκε στα ισόγεια των κτιρίων υπολογίζεται το ποσοστό που αντιστοιχεί σε κάθε κατηγορία χρήσης γης στο σύνολο όλων των χρήσεων γης για το σύνολο των ορόφων της περιοχής μελέτης. Τα αποτελέσματα παρήχθησαν σε γραφήματα τα οποία παρουσιάζονται στη συνέχεια για κάθε περιοχή μελέτης (Ενότητα 3).

3.2.2.2. Μεταβολή των χρήσεων γης (1995-2016)

Η διερεύνηση της μεταβολής των χρήσεων γης για τις επιλεγμένες περιοχές μελέτης προϋποθέτει την ίδια μέθοδο καταγραφής των χρήσεων γης και για τις δύο περιόδους σύγκρισης. Καθότι η μέθοδος καταγραφής των παλιότερων δεδομένων που αφορούν στις χρήσεις γης (1995) προέρχονται από την Αττικό Μετρό, υιοθετήθηκε αυτή η μέθοδος και έγιναν αναγκαίες προσαρμογές της νέας μεθόδου που χρησιμοποιήθηκε για την υφιστάμενη καταγραφή.

Α. Κατηγορίες των Χρήσεων γης

Η κατηγοριοποίηση των χρήσεων γης που χρησιμοποιήθηκε για την καταγραφή της Αττικό Μετρό είναι η εξής:

Πίνακας 28. Κατηγοριοποίηση των χρήσεων γης σε βασικές και ευρείες κατηγορίες βάσει της μεθόδου ανάλυσης της Αττικό Μετρό Α.Ε.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΕΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ: ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ Α.Ε.		
Κωδικοί χρήσεων γης	**Βασικές κατηγορίες χρήσεων γης**	**Ευρείες κατηγορίες χρήσεων γης**
11	Αμιγής κατοικία	Κατοικία
12	Γενική κατοικία	
21	Εμπόριο Υπηρεσίες (τοπικού χαρακτήρα)	Τοπικές Λειτουργίες
22	Περίθαλψη, πρόνοια, πολιτισμός (τοπικού χαρακτήρα)	
23	Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	
24	Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	
25	Πράσινο, ανοιχτοί χώροι, αθλητισμός, αναψυχή, θρησκευτικές λειτουργίες (τοπικού χαρακτήρα)	
31	Εμπόριο (υπερτοπικού χαρακτήρα)	Κεντρικές Λειτουργίες επιπέδου Πόλης
32	Γραφεία	
33	Διοίκηση. Λειτουργίες και προσφορά υπηρεσιών από το δημόσιο τομέα υπερτοπικού χαρακτήρα	
34	Μικτές χρήσεις	
41	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Ιδρύματα-Κοινωνική Υποδομή
42	Περίθαλψη	
43	Κοινωνική πρόνοια	
51	Αθλητισμός	Πολιτιστικές Λειτουργίες
52	Πράσινο, ελεύθεροι χώροι	
53	Θρησκευτικές λειτουργίες	
54	Ψυχαγωγία	
61	Αποθήκες έξω από θεσμοθετημένες βιομηχανικές περιοχές	Εμπορευματικές Λειτουργίες
62	Χονδρεμπόριο	
72	Βιοτεχνία	Βιοτεχνία
81	Στάθμευση - εξυπηρέτηση αυτοκινήτων	Μεταφορές
82	Εγκαταστάσεις μαζικών μεταφορών αστικού τύπου	
83	Εγκαταστάσεις μαζικών μεταφορών υπεραστικού τύπου	
93	Δομήσιμοι ανοιχτοί χώροι και χώροι υπό κατασκευή (περιλαμβάνει τα κενά και τα εγκαταλελειμμένα κτίρια)	Ειδικές Χρήσεις

Πηγή: επεξεργασία από μεθοδολογία της Αττικό Μετρό Α.Ε.

Η μέθοδος βασίστηκε στην απόδοση κυρίαρχης χρήσης για κάθε κτίριο. Βασικές αρχές είναι οι παρακάτω:

- Όταν ένα κτήριο έχει αμιγώς μιαν άλλη χρήση πέραν της κατοικίας τότε το κτίριο παίρνει τον κωδικό της χρήσης αυτής.
- Όταν σε ένα κτίριο δεν συναντάται καμία άλλη χρήση πέραν της κατοικίας, τότε η χρήση του κτιρίου ορίζεται ως Αμιγούς Κατοικίας.
- Όταν σε ένα κτήριο μεικτών χρήσεων η κατοικία είναι πάνω από το 50% (σε μονάδες) τότε έχουμε κτήριο Γενικής Κατοικίας.

- Όταν σε ένα κτήριο μεικτών χρήσεων το σύνολο των άλλων χρήσεων (εμπόριο, εκπαίδευση, γραφεία κλπ) είναι πάνω από το 50% τότε το κτήριο παίρνει τον κωδικό της χρήσης που πλειοψηφεί απόλυτα.
- Όταν σε ένα κτήριο εμφανίζονται πολλές διαφορετικές χρήσεις σε τέτοια ποσοστά που καμία δεν είναι κυρίαρχη χρησιμοποιείται ο κωδικός χρήσης 34 (μικτές χρήσεις).
- Όταν σε ένα μονώροφο κτήριο το ισόγειο έχει διαφορετική χρήση από τον όροφο
- Απογράφεται ο κωδικός χρήσης του ισογείου.
- Όταν το κτίριο είναι εγκαταλελειμμένο ή κενό ή βρίσκεται σε φάση κατασκευής ή ανακατασκευής (χωρίς να είναι εμφανής η μελλοντική χρήση) τότε παίρνει τον κωδικό 93.

Οι κατηγορίες των χρήσεων γης όπως αυτές καταγράφηκαν το 2016 ταξινομήθηκαν εκ νέου με βάση την κατηγοριοποίηση του Πίνακα 27 σε φύλλα εργασίας Excel. Για κάθε κτίριο καταγράφηκαν οι χρήσεις γης και βάσει της προαναφερόμενης μεθοδολογίας εξήχθη η κυρίαρχη χρήση για κάθε κτίριο.

Β. Χαρτογραφική Απεικόνιση

Για κάθε περιοχή μελέτης παρουσιάστηκε χαρτογραφικά η κυρίαρχη χρήση γης ανά οικόπεδο, βάσει του κτιρίου που ήταν χωροθετημένο σε αυτό. Για την περιοχή του ΚΠΙΣΝ υπήρχαν τα όρια των οικοπέδων καθότι το ηλεκτρονικό υπόβαθρο έδωσε το αρμόδιο για τον Δ. Καλλιθέας Κτηματολογικό Γραφείο. Για τις υπόλοιπες τρεις περιοχές που ανήκουν στο Δ. Αθηναίων το κτηματολόγιο δεν έχει προχωρήσει. Έτσι, στο ηλεκτρονικό υπόβαθρο, που απεικονίζει την παλιότερη ρυμοτομία, υπάρχουν τα ΟΤ και το περίγραμμα του κτιρίου. Βάσει των δεδομένων αυτών και του τρόπου απεικόνισης των πολύγωνων χρήσεων γης όπως αυτά εμφανίζονται στους χάρτες χρήσεων γης που παρείχε η Αττικό Μετρό Α.Ε. οριοθετείται κατ' εκτίμηση το κάθε οικόπεδο.

Γ. Σύγκριση των χρήσεων γης 1995-2016.

Στη συνέχεια κατασκευάζονται οι βάσεις δεδομένων με τον αριθμό των οικοπέδων ανά κατηγορία χρήσεων γης για τα έτη 1995 και 2016. Κάθε κατηγορία χρήσεων γης υπολογίζεται ως ποσοστό επί του συνολικού αριθμού των χρήσεων γης και για τις δύο περιόδους μελέτης. Τα στοιχεία για το 1995 αντλήθηκαν από τους χάρτες χρήσεων γης που παρείχε η Αττικό Μετρό Α.Ε. Στη συνέχεια οι κατηγορίες των χρήσεων γης ομαδοποιούνται στις ευρείες κατηγορίες χρήσεων γης (βλ. Πίνακα 28) οι οποίες υπολογίζονται εκ νέου ως ποσοστό επί του συνολικού αριθμού των χρήσεων γης. Τα αποτελέσματα αναπαρίστανται σε γραφήματα που επιτρέπουν τη σύγκριση των χρήσεων γης για τις δύο χρονοσειρές δεδομένων.

3.3. ΟΙ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥΣ ΑΝΑ ΤΥΠΟ ΑΣΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στη συνέχεια παρουσιάζονται η μεταβολή των χρήσεων γης για την περίοδο 1995-2016 βάσει της κυρίαρχης χρήσης γης ανά κτίριο και της ομαδοποίησής τους σε ευρείες κατηγορίες (βλ. Πίνακα 28) και η υφιστάμενη κατάσταση των χρήσεων γης ανά αναλυτικές κατηγορίες (βλ. Πίνακα 27) για τα ισόγεια των κτιρίων και το σύνολο των ορόφων για τις επιλεγμένες περιπτώσεις μελέτης. Τα στοιχεία παρουσιάζονται σε διαγράμματα και πίνακες και επιχειρείται η ερμηνεία τους και η συσχέτισή τους με τον τύπο της αστικής παρέμβασης. Παράλληλα, παρατίθενται χάρτες για κάθε περιοχή μελέτης στους οποίους παρουσιάζεται η υφιστάμενη κυρίαρχη χρήση γης ανά βασική κατηγορία για την ειδικότερη ερμηνείας της χωρικής διάρθρωσης των χρήσεων γης.

3.3.1. Πλατείες Ομόνοιας-Κοτζιά -Βαρβακείου

Η όμορη περιοχή των πλατειών Ομόνοιας-Κοτζιά-Βαρβακείου αποτελεί τμήμα του ιστορικού και εμπορικού κέντρου της πόλης της Αθήνας. Ως εκ τούτου, όσον αφορά την πολεοδομική της λειτουργία η περιοχή εντάσσεται στην κατηγορία 'υπερτοπικό κέντρο Δήμου' εκτός από τα ΟΤ του υποσυνόλου της πλατείας Βαρβακείου που βρίσκονται δυτικά της οδού Αθηνάς τα οποία εντάσσονται στην κατηγορία 'γενική κατοικία'. Ταυτόχρονα, η περιοχή αυτή χαρακτηρίζεται από σύνθετα και αλληλοτροφοδοτούμενα προβλήματα κοινωνικά, αναπτυξιακά, περιβαλλοντικά και πολεοδομικά. Η συρρίκνωση του πληθυσμού, η αλλαγή του κοινωνικού και εθνοπολιτισμικού χαρακτήρα του ευρύτερου κέντρου, οι διαρθρωτικές αλλαγές στον τριτογενή τομέα που είχαν ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψη σημαντικών τμημάτων του οικιστικού ιστού λόγω της συρρίκνωσης ή της μετακίνησης των επιχειρηματικών μονάδων και των δημόσιων υπηρεσιών προς την ευρύτερη περιοχή (Μαλούτας κ.ά, 2013), συνετέλεσαν στην οικονομική και κοινωνική υποβάθμιση της περιοχής παρά τις προσπάθειες 'αναγέννησης' που έγιναν κυρίως κατά την περίοδο πριν τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Αυτήν ακριβώς την τάση μεταβολής των πολεοδομικών λειτουργιών σε συνάρτηση με τις αστικές επεμβάσεις που έγιναν στην πλατεία Ομόνοιας το 2003, την κατασκευή του υπόγειου χώρου στάθμευσης (1994-1996) και την αναδιαμόρφωση της πλατείας (1998-2000) στην περιοχή Κοτζιά, καθώς και την αναμόρφωση της πλατείας Βαρβακείου το 2002 επιχειρεί η διερεύνηση των χρήσεων γης, όπως αυτή αναλύεται παρακάτω. Δεδομένου ότι υπάρχουν τριών ειδών αστικές παρεμβάσεις που αντιστοιχούν στις τρεις πλατείες, κρίνεται σκόπιμη η ανάλυση και διερεύνηση της μεταβολής των χρήσεων γης να γίνει στα τρία υποσύνολα, δηλαδή χωριστά για καθεμία πλατεία.

α) Πλατεία Ομονοίας

Γράφημα 15. Μεταβολή των χρήσεων γης ανά ευρείες κατηγορίες: πλατεία Ομόνοιας.

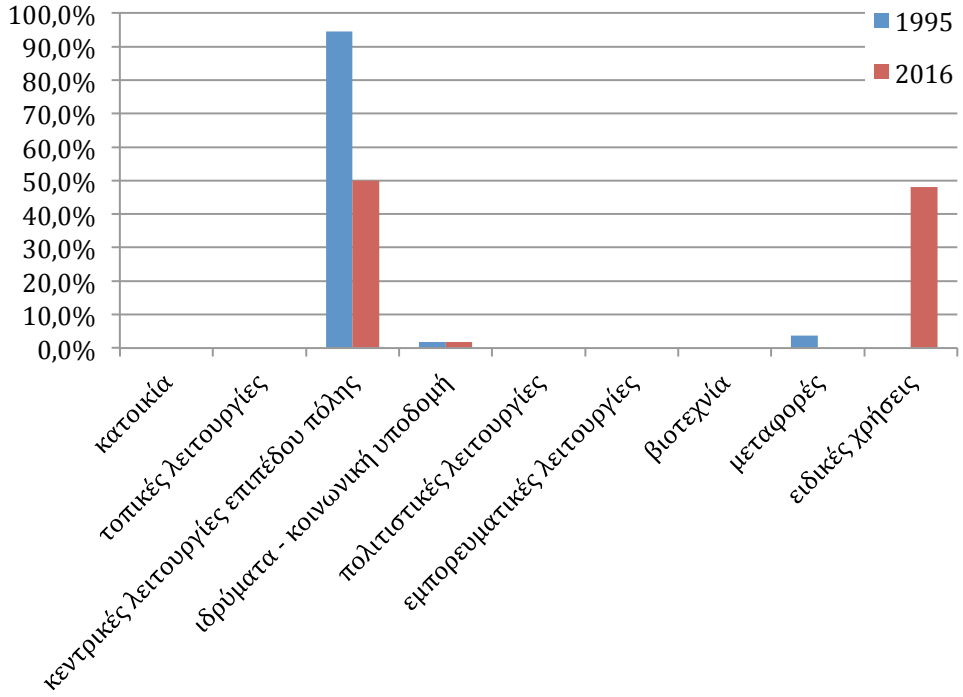

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από Αττικό Μετρό (1995) και ΕΚΚΕ (2016). Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, 2016.

Στην περιοχή της πλατείας Ομόνοιας υπάρχουν μόνο τρεις κατηγορίες χρήσεων γης το 1995. Αυτές είναι οι κεντρικές λειτουργίες επιπέδου πόλης (94,4%), οι μεταφορές (3,7%) και τα ιδρύματα-κοινωνική υποδομή (1,9%). Μια εικοσαετία αργότερα και δεκατρία χρόνια μετά την τελευταία σημαντική ανάπλαση η περιοχή αλλάζει χαρακτήρα καθώς οι κεντρικές λειτουργίες μειώνονται για να αντικατασταθούν από τις ειδικές χρήσεις. Έτσι, το ποσοστό των κτιρίων με κυρίαρχη χρήση τις κεντρικές λειτουργίες ανέρχεται σε 50% σημειώνοντας πτώση κατά 47%, ενώ το ποσοστό των κενών ή εγκαταλελειμμένων κτιρίων ανέρχεται σε 48,1% (Γράφημα 15). Από τις ειδικότερες κατηγορίες των κεντρικών λειτουργιών επιπέδου πόλης αυτές που αποδυναμώνονται περισσότερο είναι οι επιχειρηματικές δραστηριότητες, δηλαδή το εμπόριο υπερτοπικού χαρακτήρα και τα γραφεία μαζί με τις μικτές χρήσεις, ενώ λιγότερο επηρεάζεται η διοίκηση. Οι μεταφορές δεν υφίστανται πλέον ενώ η ποσοστιαία κατανομή των ιδρυμάτων-κοινωνικής υποδομής μένει σταθερή (Παράρτημα 3.1: Πίνακας 37).

Όσον αφορά τη χωρική διάρθρωση των χρήσεων γης παρατηρείται μίξη των υπαρχουσών χρήσεων γης ενώ είναι χαρακτηριστικό ότι τα κενά κτίρια είναι διάσπαρτα σε όλη την όμορη περιοχή της πλατείας Ομόνοιας, καταδεικνύοντας τη γενική

υποβάθμιση της περιοχής (Χάρτης 6). Αξίζει να σημειωθεί πως ένα σημαντικό ποσοστό αυτών είναι πρώην ξενοδοχεία που σήμερα δεν λειτουργούν.

Γενικά η περιοχή χαρακτηρίζεται σήμερα από σημαντική οικονομική και κοινωνική υποβάθμιση. Το ιδιαίτερα μεγάλο ποσοστό των κενών καταστημάτων στα ισόγεια και των κενών χώρων στους ορόφους οφείλεται κατά κύριο λόγο στην οικονομική κρίση σε συνδυασμό με μια σειρά διαρθρωτικών προβλημάτων της κεντρικής περιοχής της πρωτεύουσας (παράνομη μετανάστευση, φόβος εγκληματικότητας, δυσκολία πρόσβασης στο κέντρο λόγω κινητοποιήσεων ή λόγω απεργιών μέσων μαζικής μεταφοράς, απομάκρυνση πολλών βιοτεχνιών, μετεγκατάσταση διοικητικών λειτουργιών, όπως τα δικαστήρια, που συμπαρασύρουν και την απομάκρυνση σχετικών με αυτές δραστηριοτήτων, π.χ τα δικηγορικά γραφεία) οδήγησαν στη μετεγκατάσταση των επιχειρηματικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Έτσι, η αστική παρέμβαση που υλοποιήθηκε στον κοινόχρηστο χώρο της πλατείας Ομόνοιας, παράλληλα με τη λειτουργική διευθέτηση και αναβάθμιση του χώρου κίνησης των πεζών σε αυτόν και γύρω από αυτόν δεν ήταν δυνατό να εξισορροπήσει τις εξωγενείς δυνάμεις που συνδιαμορφώνουν εικόνα απαξίωσης της περιοχής. Κατ΄ επέκταση, οι τεχνικές και αισθητικές επεμβάσεις που στοχεύουν στη βελτίωση της εικόνας μιας περιοχής που βιώνει ήδη σημαντικά προβλήματα δεν αρκούν για την ουσιαστική αναβάθμιση και αναζωογόνησή της, αλλά θα πρέπει να συνοδεύονται και από μια σειρά άλλων πολυτομεακών δράσεων.

Όσον αφορά την υφιστάμενη κατάσταση των χρήσεων γης (βλ. Γράφημα 16, Παράρτημα 3.1.: Πίνακας 30), κυρίαρχη χρήση γης στο ισόγειο είναι τα εμπορικά καταστήματα (40,7%) και ακολουθούν οι κενοί χώροι με ένα ιδιαίτερα ψηλό ποσοστό (24,2%), γεγονός που υποδηλώνει ότι πρόκειται για μια από τις περιοχές της πρωτεύουσας που έχουν σημαδευτεί σε σημαντικό βαθμό από τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και παρουσιάζει έντονα προβλήματα υποβάθμισης. Άλλες σημαντικές χρήσεις είναι η εστίαση (13,8%), τα καταστήματα παροχής προσωπικών υπηρεσιών (11,2%), οι τράπεζες-ασφάλειες-κοινωφελείς οργανισμοί (4,7%) και οι υπεραγορές-πολυκαταστήματα-εμπορικές εκθέσεις (2,1%) που καταδεικνύουν τον χαρακτήρα της περιοχής ως πολεοδομικού κέντρου.

Στους ορόφους κυρίαρχη χρήση είναι οι κενοί χώροι (54,4%), ισχυρό σημάδι της τάσης αστικής συρρίκνωσης της περιοχής. Τα γραφεία αποτελούν την πιο σημαντική λειτουργία της περιοχής (14,4%), ενώ ακολουθούν η διοίκηση (9,4%), οι υπεραγορές/πολυκαταστήματα/εμπορικές εκθέσεις (7,1%) και τα ξενοδοχεία (7,1%). Άλλες χρήσεις είναι οι τράπεζες-ασφάλειες-κοινωφελείς οργανισμοί (2,4%), η περίθαλψη (1,7%) κ.ά. Σημειώνεται πως υπάρχει κατοικία στους ορόφους, αλλά αυτή είναι εξαιρετικά περιορισμένη (1,4%).

Η ύπαρξη ολόκληρων κτιρίων που παραμένουν κενά ή οι αυτοτελείς εγκαταλελειμμένοι χώροι στους ορόφους καθώς και ένας σημαντικός αριθμός κενών καταστημάτων στο ισόγειο, παρά τον κεντρικό χαρακτήρα της περιοχής, αποτελεί σήμερα το κατεξοχήν χαρακτηριστικό της και ταυτόχρονα σημάδι απο-ανάπτυξής της.

Γράφημα 16. Χρήσεις γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων: πλατεία Ομονοίας, 2016.

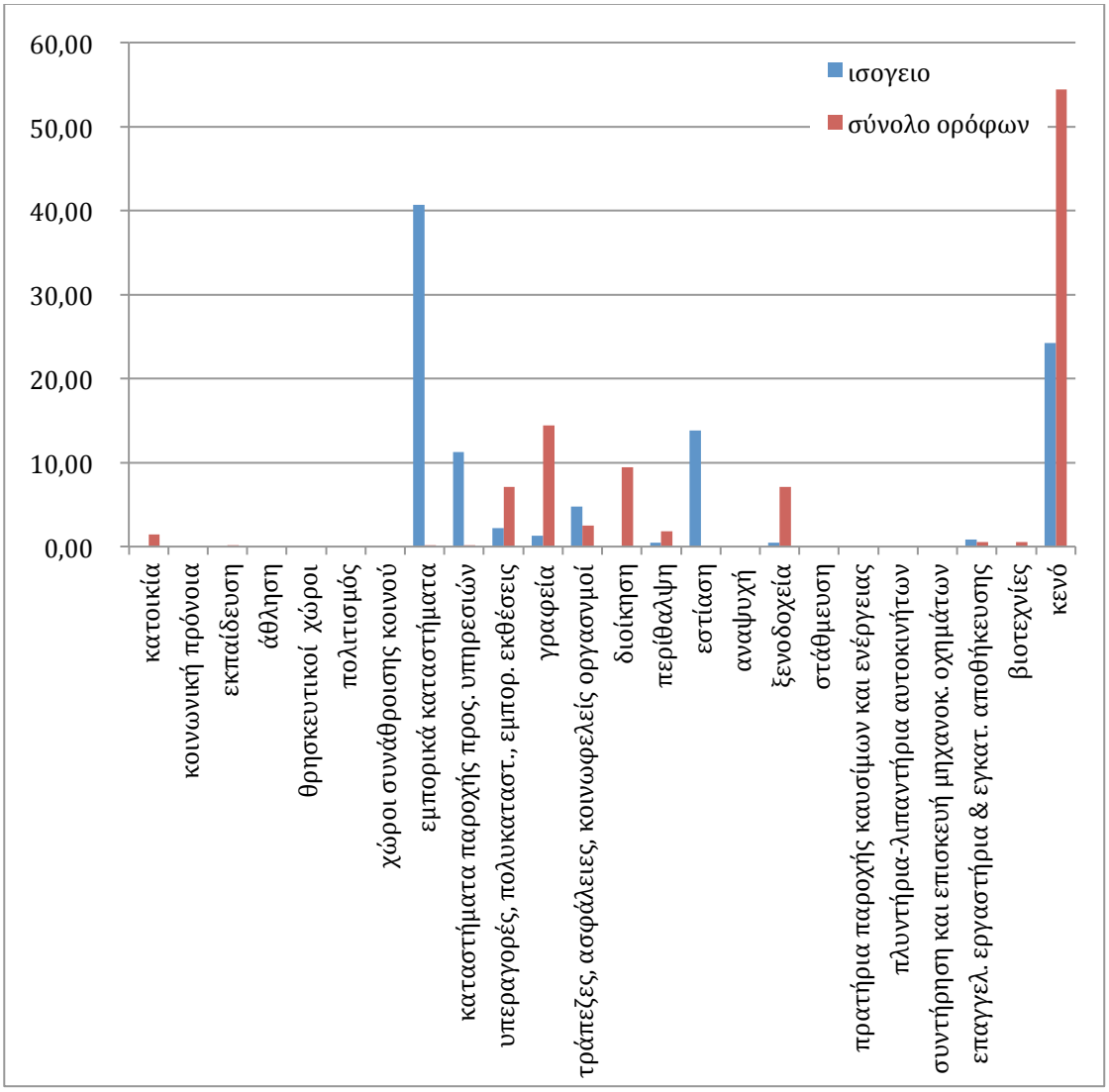

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από ΕΚΚΕ (2016). Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, Κ.Αβδελίδη, 2016.

β) Πλατεία Κοτζιά

Στην όμορη περιοχή της πλατείας Κοτζιά κυριαρχούν το 1995 οι κεντρικές λειτουργίες επιπέδου πόλης (81,8%) και ακολουθούν οι τοπικές λειτουργίες (11,4%), ενώ ισότιμη είναι η συνύπαρξη των πολιτιστικών λειτουργιών, εμπορευματικών λειτουργιών και ειδικών χρήσεων (2,3%). Το 2016 ο χαρακτήρας της περιοχής μεταβάλλεται σημαντικά καθώς οι κεντρικές λειτουργίες πόλης μειώνονται σημαντικά και ισοδυναμούν με 56,5% και οι τοπικές μειώνονται σε 2,2%. Στην περιοχή δεν υπάρχουν πολιτιστικές λειτουργίες, ενώ οι εμπορευματικές -που ταυτίζονται ουσιαστικά με τις αποθήκες- αυξάνουν σε ποσοστό 8,7% επί του συνόλου των χρήσεων. Σημαντικά κυρίαρχες γίνονται οι ειδικές χρήσεις που αντιστοιχούν στο 32,6% καθώς αυξάνουν τα κενά

κτίρια (Γράφημα 17). Η μεταβολή συνδέεται με την αποχώρηση από την περιοχή του εμπορίου υπερτοπικού χαρακτήρα και των μικτών χρήσεων που αντιστοιχούν στις κεντρικές λειτουργίες ενώ αντίθετα ενισχυμένο είναι το ποσοστό των γραφείων (Παράρτημα 3.1, Πίνακας 38). Όσον αφορά τη χωρική διάρθρωση των υφιστάμενων χρήσεων γης κατά ειδικότερες κατηγορίες αυτές παρουσιάζουν υψηλό βαθμό μίξης στο τμήμα που βρίσκεται δυτικά της οδού Αθηνάς. Τα κενά κτίρια είναι επίσης χωρικά διάσπαρτα, ενώ αρκετά από αυτά είναι εγκαταλελειμμένα ξενοδοχεία.

Γράφημα 17. Μεταβολή των χρήσεων γης ανά ευρείες κατηγορίες: πλατεία Κοτζιά.

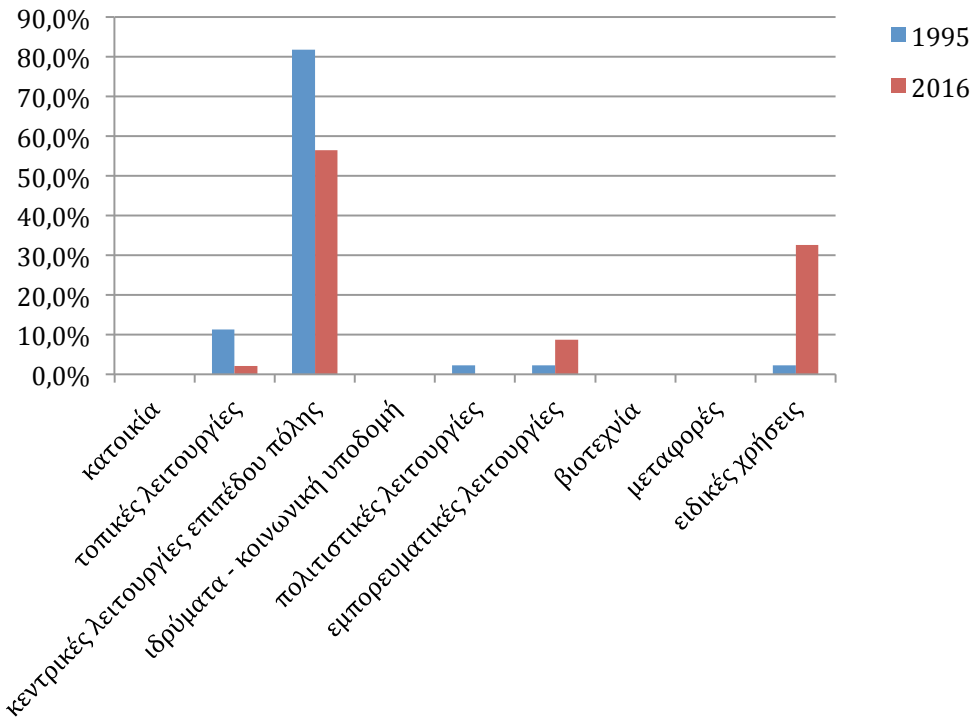

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από Αττικό Μετρό (1995) και ΕΚΚΕ (2016). Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, 2016.

Στο ισόγειο κυριαρχούν τα εμπορικά καταστήματα (60,9%) και ακολουθούν οι κενοί χώροι με ένα σημαντικά υψηλό ποσοστό (18,4%). Άλλες χρήσεις με αξιόλογη παρουσία είναι η εστίαση (6,8%), τα καταστήματα παροχής προσωπικών υπηρεσιών (3,4%), τα επαγγελματικά εργαστήρια και εγκαταστάσεις αποθήκευσης (2,7%), η μεταφορά και αποθήκευση (2,0%), οι τράπεζες-ασφάλειες-κοινωφελείς οργανισμοί (2,7%), τα γραφεία (1,3%) και οι υπεραγορές/πολυκαταστήματα (1,3%) (Γράφημα 18, Παράρτημα 3.1.: Πίνακς 31).

Στους ορόφους κυρίαρχη χρήση είναι, όπως και στην περίπτωση της πλατείας Ομόνοιας, οι κενοί χώροι (41,1%), σημάδι της γενικότερης υποβάθμισης της περιοχής αυτής του κέντρου της Αθήνας και της τάσης αστικής συρρίκνωσής της. Τα γραφεία αποτελούν την πιο σημαντική λειτουργία της περιοχής (18,2%). Ακόμη αξιόλογη είναι η συγκέντρωση διοίκησης/οργανισμών/ιδρυμάτων (9,5%), επαγγελματικών

εργαστηρίων και εγκαταστάσεων αποθήκευσης (9,3%), υπεραγορών/ πολυκαταστημάτων/εμπορικών εκθέσεων (8,7%) και ξενοδοχείων (6,5%). Άλλες χρήσεις είναι τα εμπορικά καταστήματα (2,3%) και οι χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες (2,1%). Σημειώνεται επίσης πως υπάρχει περιορισμένη κατοικία στους ορόφους (1,5%), γεγονός βέβαια αναμενόμενο λόγω του χαρακτήρα της περιοχής (Γράφημα 15, Παράρτημα 3.1.: Πίνακς 31).

Τέλος, επισημαίνεται ότι η ύπαρξη κενών χώρων στους ορόφους αποδίδεται σε ένα σημαντικό βαθμό στην ύπαρξη αρκετών εγκαταλελειμμένων ξενοδοχείων, που καταδεικνύει και την αλλαγή του χαρακτήρα της περιοχής αλλά και την τάση απο-επένδυσης που υπάρχει σε αυτήν.

Γράφημα 18. Χρήσεις γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων: πλατεία Κοτζιά, 2016.

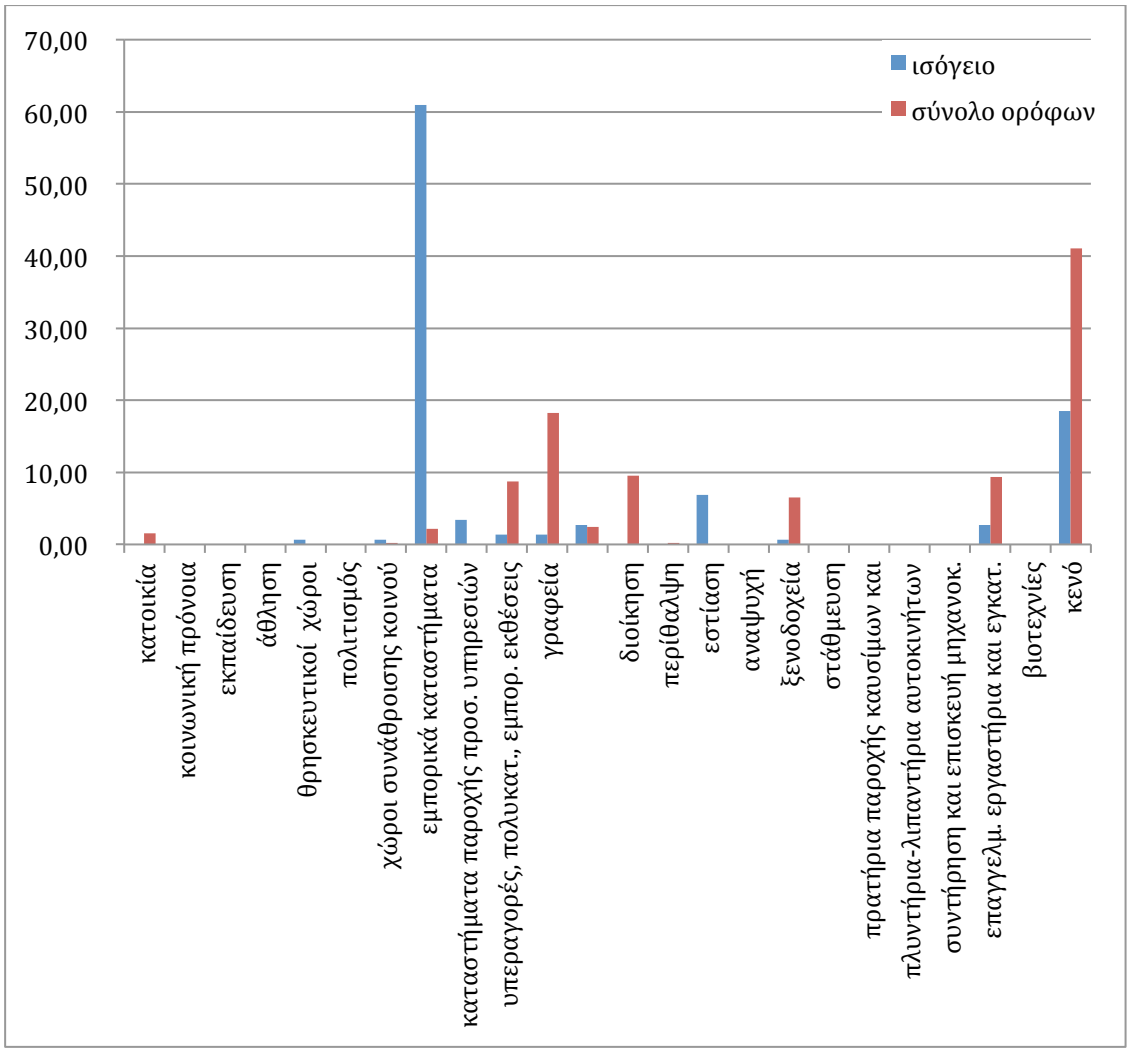

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από ΕΚΚΕ (2016). Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, Κ.Αβδελίδη, 2016.

γ) Πλατεία Βαρβακείου

Για την όμορη περιοχή της πλατείας Βαρβακείου δεν ήταν δυνατή η σύγκριση της μεταβολής των χρήσεων γης καθότι η Αττικό Μέτρο παρείχε ελλιπή στοιχεία. Για το 2016 οι ειδικές χρήσεις (δηλαδή τα κενά κτίρια) αποτελούν την κυρίαρχη χρήση γης καθώς αντιστοιχούν στο 37,7% του συνόλου των χρήσεων γης. Ακολουθούν οι τοπικές λειτουργίες (34,0%) και οι κεντρικές λειτουργίες επιπέδου πόλης (22,6%). Σχεδόν αμελητέα είναι η ποσοστιαία κατανομή των ιδρυμάτων-κοινωνική υποδομή (3,8%) και της βιοτεχνίας (1,9%) (Γράφημα 19, Παράρτημα 3.1.: Πίνακας 39). Από τη χωρική διάρθρωση των χρήσεων γης (Χάρτης 6) προκύπτει ότι η παρουσία των κενών κτιρίων είναι διάσπαρτη γύρω από την πλατεία, ενώ το τοπικό εμπόριο συγκεντρώνεται κυρίως γύρω από τη Δημοτική Αγορά. Παρόλο που οι χρήσεις των καταστημάτων αυτών (κρεοπωλεία) αναφέρονται συνήθως στο τοπικό επίπεδο, στην προκειμένη περίπτωση αποτελούν ουσιαστικά υπερτοπικό εμπόριο.

Γράφημα 19. Χρήσεις γης ανά ευρείες κατηγορίες: πλατεία Βαρβακείου, 2016.

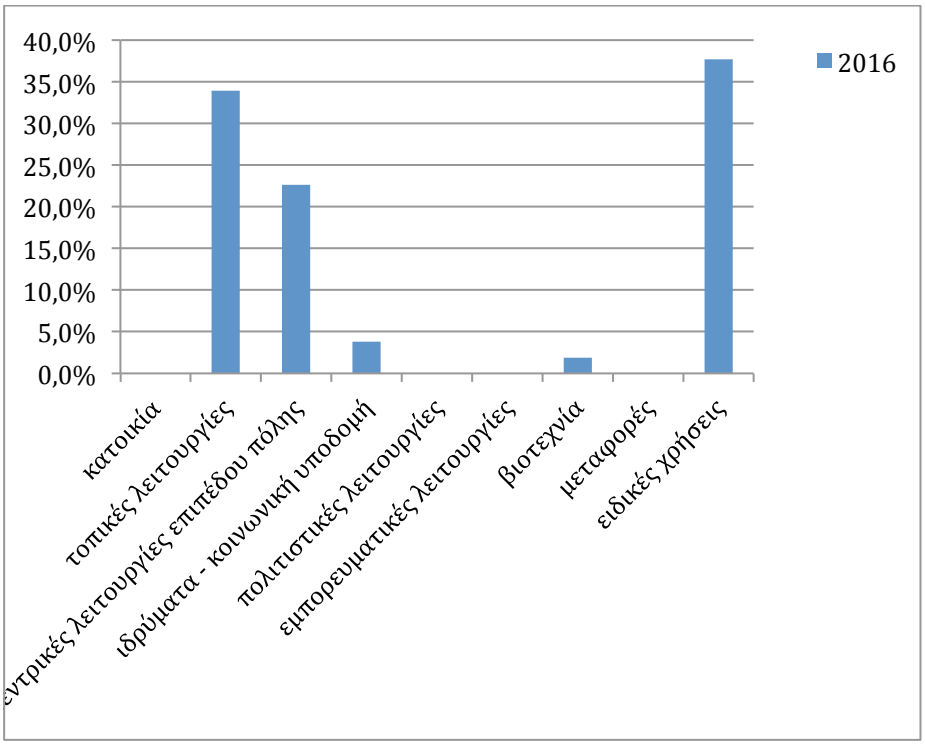

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από ΕΚΚΕ (2016). Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, 2016.

Η περιοχή γύρω από την πλατεία Βαρβακείου αποτελεί μια κατεξοχήν εμπορική περιοχή, καθώς στο ισόγειο συγκεντρώνονται εμπορικά καταστήματα σε ποσοστό 75,3%, μεταξύ των οποίων η Κεντρική Αγορά της Αθήνας (Βαρβάκειος). Δεύτερη επικρατούσα χρήση είναι οι κενοί χώροι (15,5%) και ακολουθεί η εστίαση (6,9%). Σχεδόν αμελητέα (<1%) είναι τα ποσοστά που εμφανίζουν τα ξενοδοχεία, γραφεία, υπεραγορές, καταστήματα παροχής προσωπικών υπηρεσιών. Στους ορόφους ο χαρακτήρας της περιοχής διαφοροποιείται, καθώς κυριαρχούν οι κενοί χώροι (49,5%),

όπως και στην περίπτωση των πλατειών Ομόνοιας και Κοτζιά, ενώ βασικές χρήσεις αποτελούν οι βιοτεχνίες (12,6%) και τα εμπορικά καταστήματα (12,2%). Ακολουθούν τα ξενοδοχεία (8,3%), εστίαση (5,5%), γραφεία (5%) και υπεραγορές (2,7%). Σπάνιες (<1%) είναι οι χρήσεις επαγγελματικά εργαστήρια/εγκαταστάσεις αποθήκευσης και η διοίκηση/οργανισμοί/ιδρύματα (Γράφημα 20, Παράρτημα 3.1.: Πίνακας 32).

Γράφημα 20. Χρήσεις γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων: πλατεία Βαρβακείου.

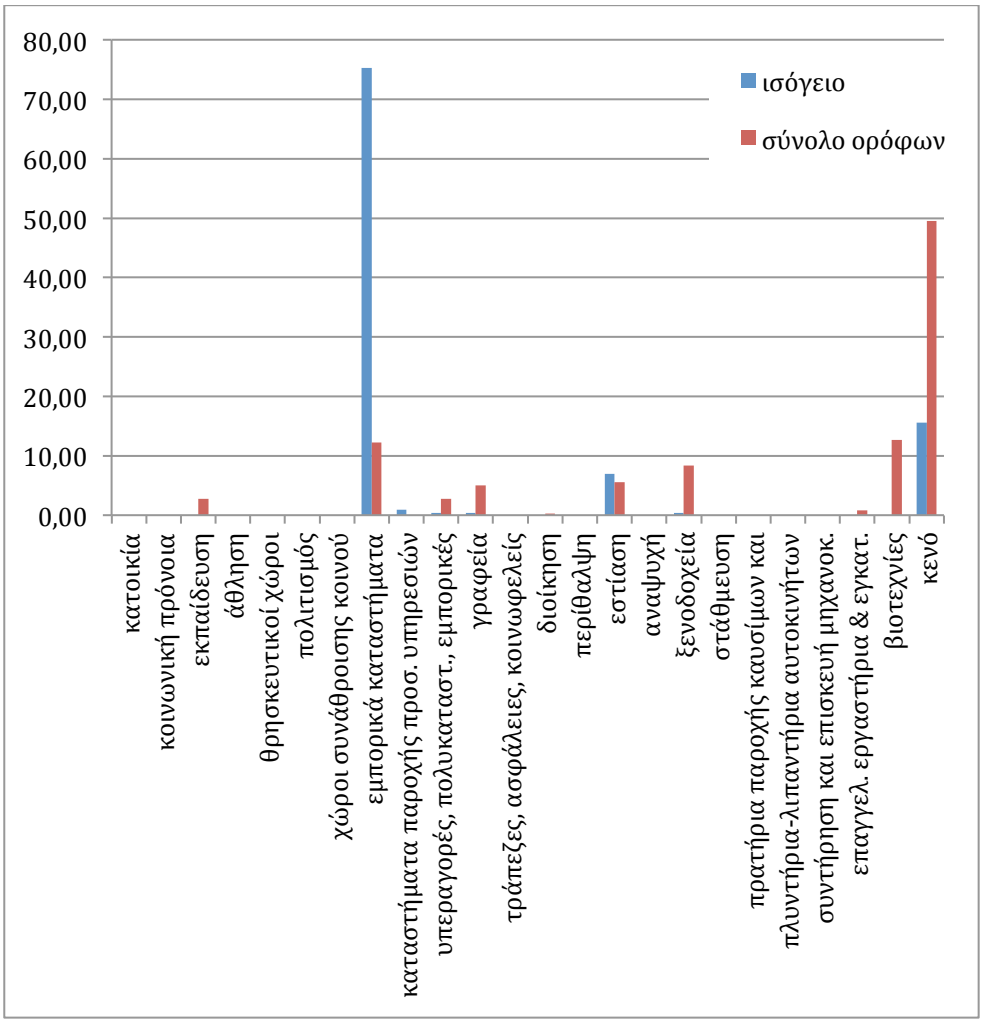

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από ΕΚΚΕ (2016). Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, Κ.Αβδελίδη, 2016.

δ) Σύμπλεγμα πλατειών Ομόνοιας-Κοτζιά-Βαρβακείου

Η συνολική σύγκριση της μεταβολής των χρήσεων γης των τριών κεντρικών πλατειών την περίοδο 1995-2016 δεν είναι δυνατή λόγω ελλιπών στοιχείων για τις χρήσεις γης στην πλατεία Κοτιζά για το 1995. Ωστόσο, από τα στοιχεία που παρατίθενται στα Γραφήματα 16 και 18 για τις πλατείες Ομόνοιας και Κοτζιά και δεδομένου ότι σημαντικό είναι και το υφιστάμενο ποσοστό των κενών κτιρίων στην πλατεία Βαρβακείου (Γράφημα 19), προκύπτει ότι βασικό χαρακτηριστικό της αλλαγής των χρήσεων γης κατά την περίοδο 1995-2016 είναι η μείωση των κεντρικών λειτουργιών (επιπέδου πόλης) και η αύξηση των ειδικών χρήσεων, δηλαδή των κενών κτιρίων.

Στο Γράφημα 21 φαίνεται η συνολική κατανομή των χρήσεων γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων για τις τρεις πλατείες (Παράρτημα 3.1.: Πίνακας 33). Στο ισόγειο οι κυρίαρχες χρήσεις είναι τα εμπορικά καταστήματα (58,72%), το κενό (19,57%) και η εστίαση (9,54%) και τα καταστήματα παροχής προσωπικών υπηρεσιών (5,43%). Εν ολίγοις, η περιοχή διατηρεί τον εμπορικό χαρακτήρα της αν και η τάση απο-επένδυσης είναι αρκετά ισχυρή. Ωστόσο, η εστίαση καταλαμβάνει ένα σημαντικό ποσοστό της επιφάνειας των ισογείων και φαίνεται μάλιστα να παρουσιάζει ανοδική τάση στην κεντρική περιοχή της Αθήνας κατά την περίοδο της κρίσης (Μελιμπιανάκη, Αλεξανδρή, Κράλη και Νεοφύτου, 2015).

Γράφημα 21. Χρήσεις γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων: πλατείες Ομόνοιας-Κοτζιά-Βαρβακείου.

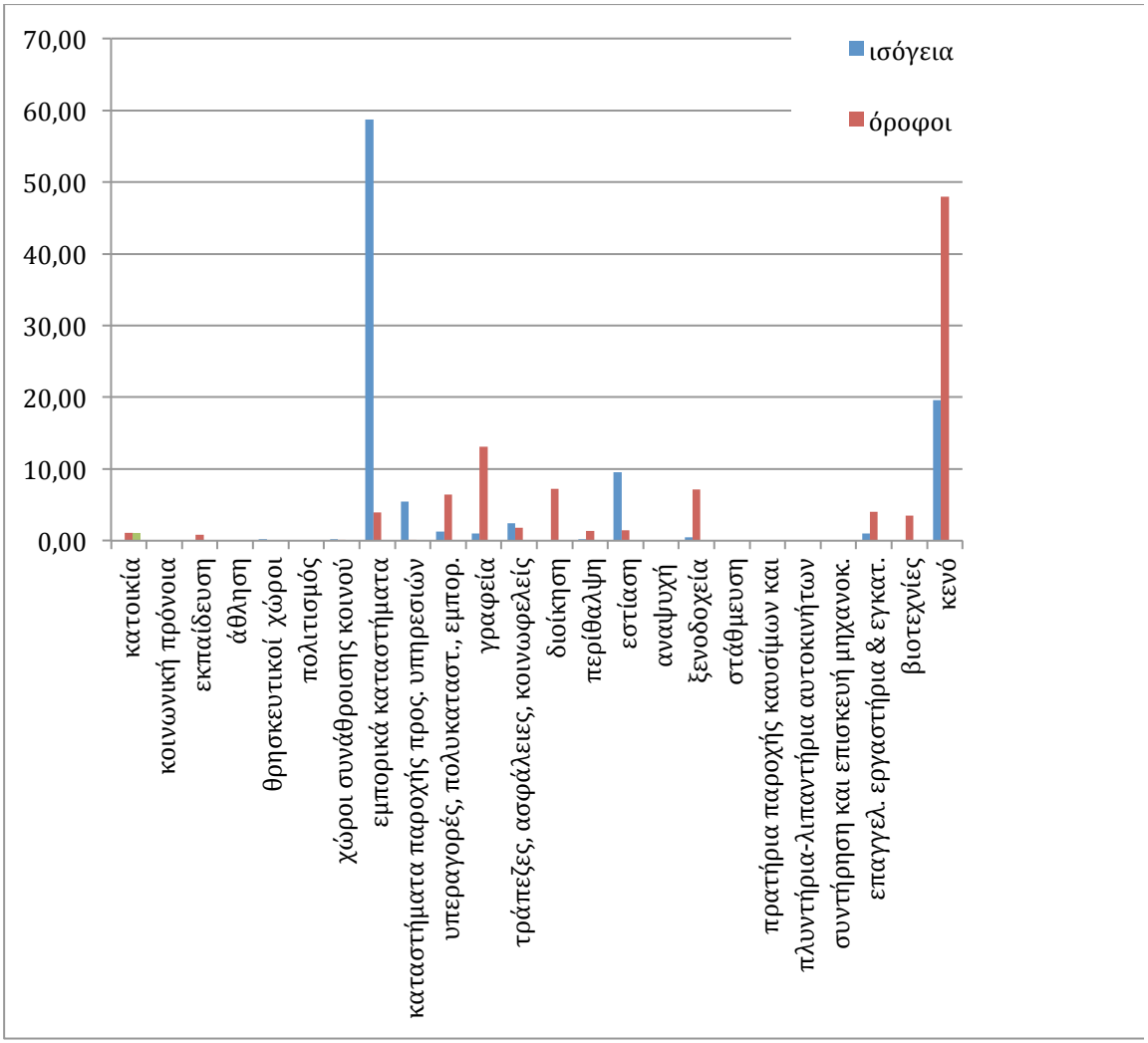

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από ΕΚΚΕ (2016). Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, Κ.Αβδελίδη, 2016.

Στο σύνολο των ορόφων οι αυτοτελείς κενοί χώροι καταλαμβάνουν σχεδόν το μισό της επιφάνειας των κτιρίων (48%) καταδεικνύοντας την κοινωνική και οικονομική

απαξίωση της περιοχής και τη μεγάλη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στην πολεοδομική λειτουργία των ισογείων και των ορόφων. Είναι προφανές ότι οι χώροι του ισογείου επωφελούνται από τη λειτουργία της κεντρικής αυτής περιοχής ως βασικού χώρου διέλευσης μεγάλου αριθμού και ποικιλίας χρηστών (εργαζόμενοι, καταναλωτές, επισκέπτες, τουρίστες), ενώ οι χώροι στους ορόφους φαίνονται αποκομμένοι από τις δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο κατώτερο επίπεδο. Για την ακρίβεια το εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό κενών χώρων επιβεβαιώνει και ενισχύει τη λειτουργία της περιοχής ως "πέρασμα". Σε αυτό συμβάλλει και η απουσία της κατοικίας που εμφανίζεται μόνο σε ποσοστό 1,07% στους ορόφους. Σημαντικές χρήσεις είναι τα γραφεία (13%), η διοίκηση (7,2%), τα ξενοδοχεία (7,1%), οι υπεραγορές-πολυκαταστήματα (6,4%), τα επαγγελματικά εργαστήρια και οι εγκαταστάσεις αποθήκευσης (4,07%), τα εμπορικά καταστήματα (3,9%), οι βιοτεχνίες (3,5%) και οι τράπεζες-ασφάλειες-κοινωφελείς οργανισμοί (1,7%). Έτσι, οι υπηρεσίες, το εμπόριο, η διοίκηση, η μεταποίηση και ορισμένες υπηρεσίες τουρισμού αποτελούν τις κυρίαρχες λειτουργίες αλλά δεν αρκούν για να προσελκύσουν νέες χρήσεις. Το παλιό και απαξιωμένο οικιστικό απόθεμα, η περιβαλλοντική υποβάθμιση και τα διαρθρωτικά προβλήματα της κεντρικής περιοχής λειτουργούν ανασταλτικά στην προσέλκυση νέων δραστηριοτήτων και χρήσεων, ενώ οι προσπάθειες 'ανάταξης΄ της περιοχής μέσω των ποικίλων παρεμβάσεων δεν είχαν μόνιμα αποτελέσματα.

Χάρτης 5. Χρήσεις γης στην περιοχή πλατειών Ομόνοιας-Κοτζιά-Βαρβακείου 1995.

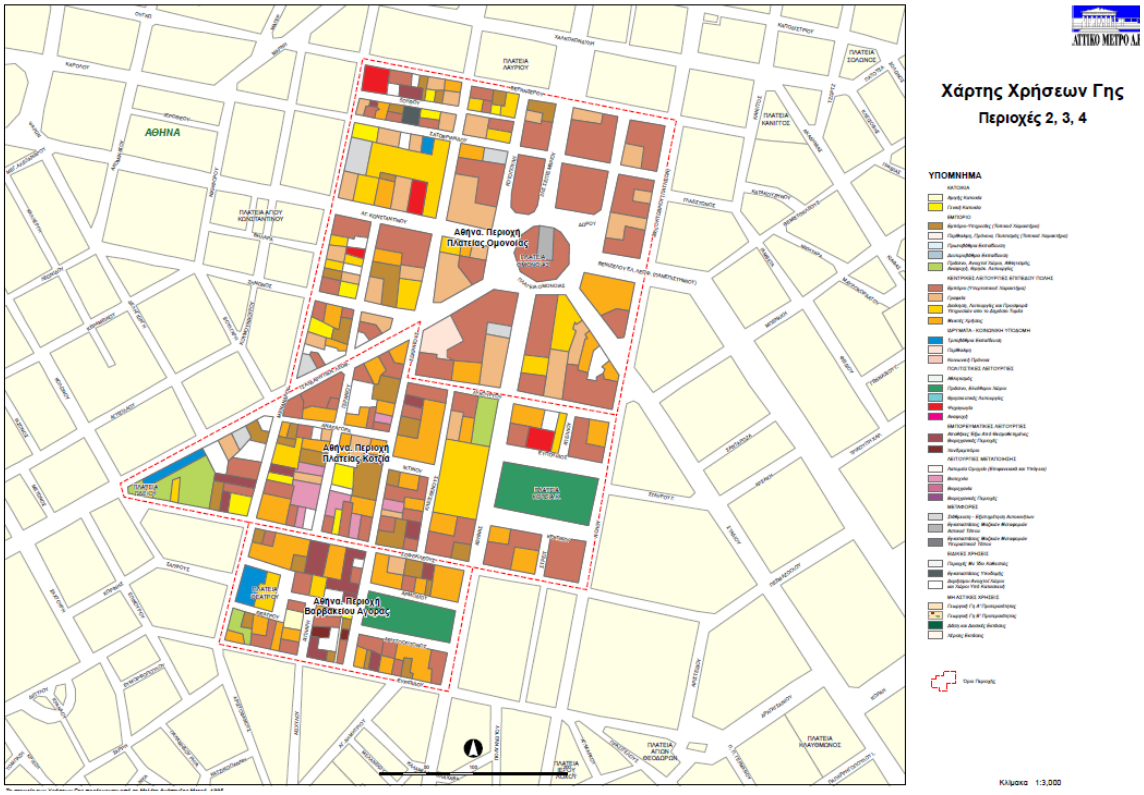

Πηγή: Αττικό Μετρό Α.Ε.

Χάρτης 6. Χρήσεις γης στην περιοχή πλατειών Ομόνοιας-Κοτζιά-Βαρβακείου, 2016.

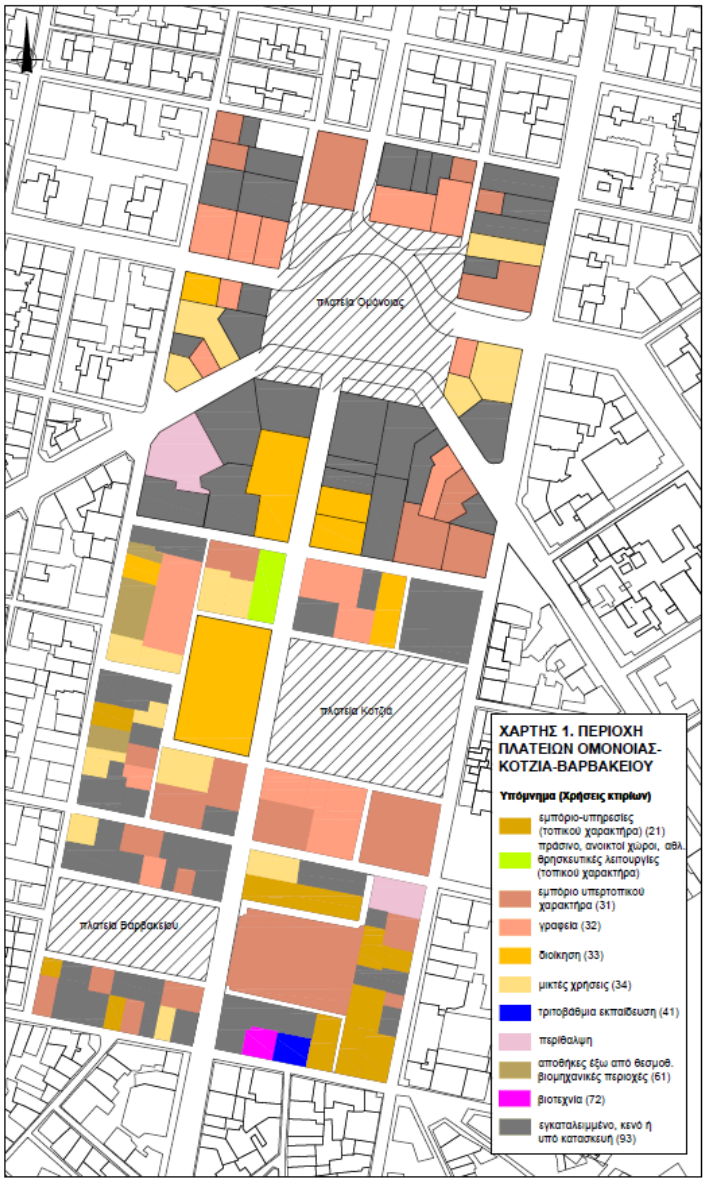

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από ΕΚΚΕ (2016). Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, 2016.

3.3.2. Πλατεία Μοναστηρακίου

Η όμορη περιοχή της πλατείας Μοναστηρακίου εντάσσεται πολεοδομικά στην κατηγορία 'γενική κατοικία' με εξαίρεση τα ΟΤ που βρίσκονται ανατολικά της οδού Αθηνάς και εκατέρωθεν της οδού Ερμού' που χαρακτηρίζονται από το ΓΠΣ ως 'υπερτοπικό κέντρο Δήμου'. Βάσει των στοιχείων της επιτόπιας καταγραφής του Αττικό Μετρό Α.Ε., το 1995 η περιοχή μελέτης γύρω από την πλατεία Μοναστηρακίου είναι σχεδόν πολεοδομικά ομοιογενής όσον αφορά τις χρήσεις γης, καθώς σε αυτήν

κυριαρχούν οι κεντρικές λειτουργίες επιπέδου πόλης (94,7%) και ακολουθούν με ισάξιο ποσοστό συμμετοχής (1,3%) οι τοπικές λειτουργίες, οι εμπορευματικές λειτουργίες, οι μεταφορές και οι ειδικές χρήσεις. Σχεδόν μια δεκαετία μετά την ανάπλαση της πλατείας (που ολοκληρώθηκε το 2008), όπως προέκυψε από την επεξεργασία των στοιχείων της δικής μας καταγραφής, ο χαρακτήρας της περιοχής δεν έχει μεταβληθεί σημαντικά, καθώς οι κεντρικές λειτουργίες εξακολουθούν να είναι κυρίαρχες με ένα σημαντικά υψηλό ποσοστό (72,4%). Σημαντική διαφορά είναι η αύξηση των ειδικών χρήσεων σε 22,4%. Οι υπόλοιπες χρήσεις γης είναι οι τοπικές λειτουργίες (2,1%), οι πολιτιστικές λειτουργίες (1,3%) και οι μεταφορές (1,3%) αν και σε απόλυτα νούμερα είναι ασήμαντες (Γράφημα 22, Πάραρτημα 3.1: Πίνακας 40).

Στην περίπτωση αυτή η αισθητική κατά βάση αναβάθμιση της πλατείας εκτιμάται πως λειτούργησε θετικά στη διατήρηση του χαρακτήρα της περιοχής. Σε αυτό συνέβαλαν επίσης ο συγκερασμός των ενδογενών πλεονεκτημάτων της περιοχής, όπως η ύπαρξη υπερτοπικών χώρων πολιτισμού, η εύκολη προσβασιμότητα με το μετρό αλλά και η ένταξή στην ευρύτερη περιοχή του κέντρου ως ενδιάμεσος σταθμός μεταξύ της Πλάκας και του Εμπορικού Τριγώνου.

Γράφημα 22. Μεταβολή των χρήσεων γης ανά ευρείες κατηγορίες: πλατεία Μοναστηρακίου.

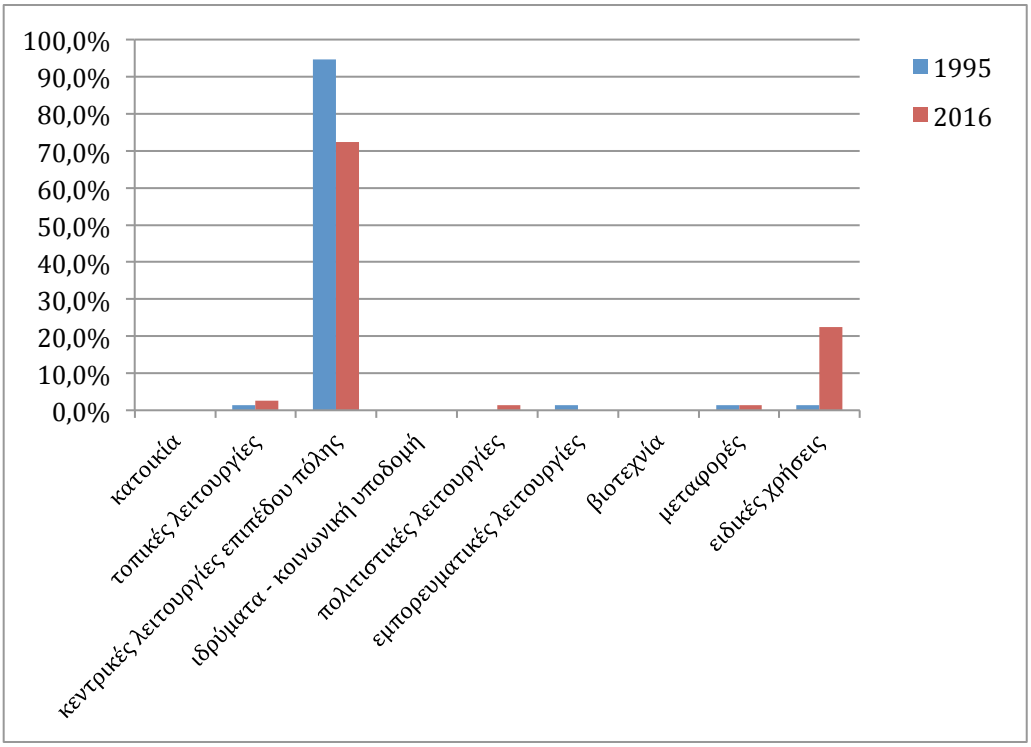

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από Αττικό Μετρό Α.Ε. (1995) και ΕΚΚΕ (2016). Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, Κ.Αβδελίδη, 2016.

Από τη χωρική διάρθρωση των χρήσεων γης (Χάρτης 7) είναι εμφανής η άνιση κατανομή των κενών κτιρίων καθώς αυτά συγκεντρώνονται κυρίως γραμμικά βόρεια της οδού Ερμού και επί της οδού Νορμανού. Πρόκειται κατά βάση για ιδιαίτερα

παλαιωμένο οικιστικό απόθεμα που έχει εγκαταλειφθεί. Επίσης με κυρίαρχη χρήση το κενό εμφανίζονται τα κτίρια που βρίσκονται ανατολικά στη συμβολή των οδών Μητροπόλεως και Αιόλου.

Όσον αφορά την ποσοστιαία κατανομή των αναλυτικών χρήσεων γης, στο ισόγειο των κτιρίων κυριαρχούν τα εμπορικά καταστήματα (69,3%) και η εστίαση (15,3%), η οποία τονώθηκε ιδιαίτερα μετά την ανάπλαση της πλατείας (Μελιμπιανάκη. Αλεξανδρή, Κράλη και Νεοφύτου, 2015). Οι κενοί χώροι, αν και σημαντικού ποσοστού, 8,7% επί του συνόλου, είναι σαφώς πολύ λιγότεροι από αυτούς στις υπόλοιπες τρεις πλατείες Ομόνοιας, Κοτζιά και Βαρβακείου, πιθανώς λόγω του περισσότερο έντονου τουριστικού χαρακτήρα (γειτνίαση με Πλάκα) και της μεγαλύτερης ελκυστικότητας της περιοχής. Οι τράπεζες-ασφάλειες-κοινωφελείς οργανισμοί αντιστοιχούν σε 2%, ενώ υπάρχουν και λίγα ξενοδοχεία σε ποσοστό 1,3% (Γράφημα 23, Παράρτημα 3.1.: Πίνακας 34).

Γράφημα 23.Χρήσεις γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων: πλατεία Μοναστηρακίου, 2016.

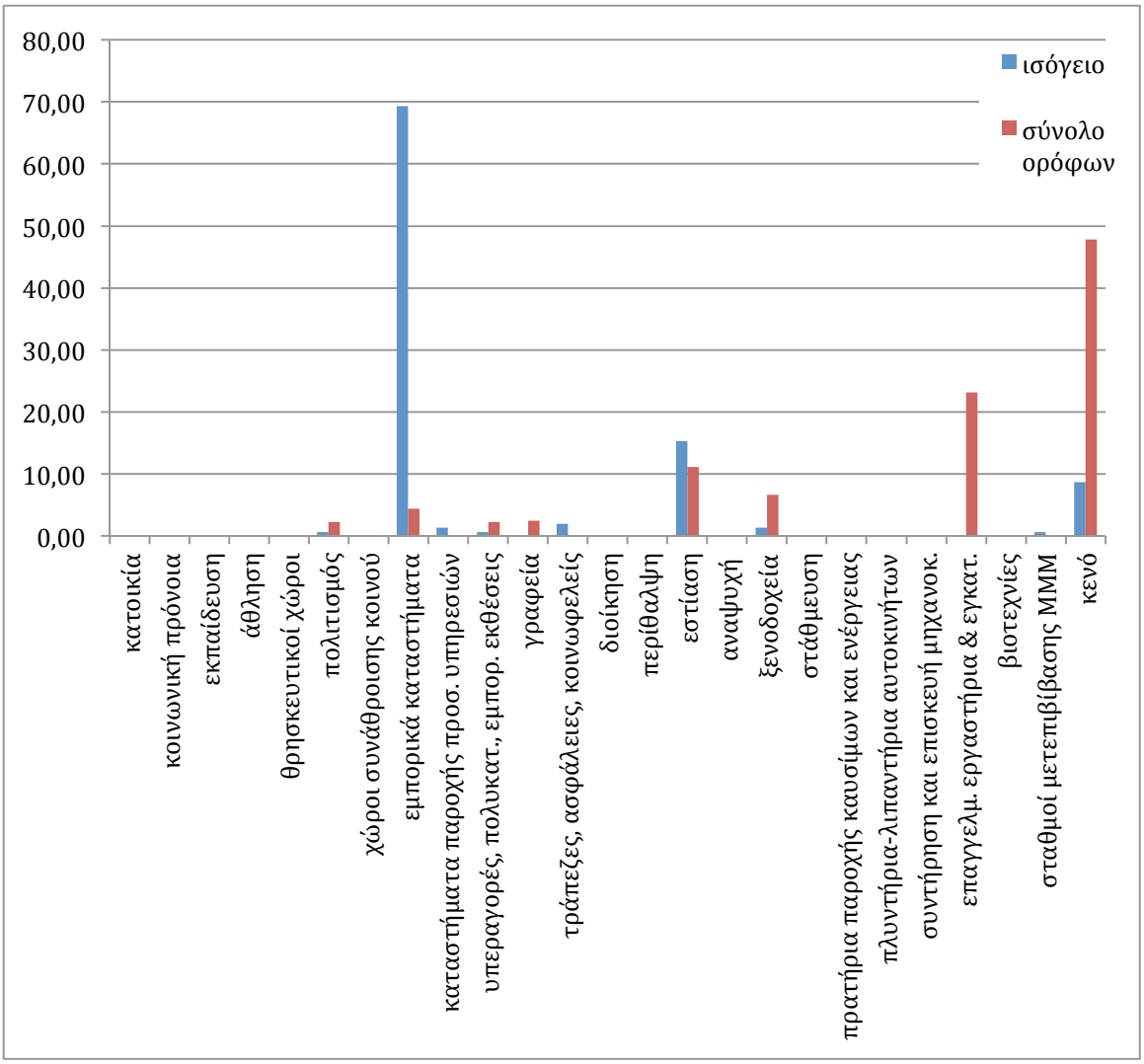

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από ΕΚΚΕ (2016). Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, Κ.Αβδελίδη, 2016.

Παρά το γεγονός ότι πρόκειται για μια 'ζωντανή' περιοχή που αποτελεί χώρο κοινωνικής συνεύρεσης και αναψυχής, στους ορόφους των κτιρίων οι κενοί χώροι, σε αντίθεση με το ισόγειο, εμφανίζουν πολύ υψηλό ποσοστό (47,8%), αντίστοιχο δηλαδή με αυτό του συνόλου των άλλων τριών πλατειών. Από τις υπόλοιπες χρήσεις κυριαρχούν τα επαγγελματικά εργαστήρια/εγκαταστάσεις αποθήκευσης (23,1%), η εστίαση (11,1%), τα ξενοδοχεία (6,6%) και το εμπόριο (6,6%) (το οποίο αναλύεται σε υπεραγορές/πολυκαταστήματα 4,4% και εμπορικά καταστήματα 2,2%). Υπάρχουν ακόμη γραφεία (2,4%) και πολιτιστικές εγκαταστάσεις (2,2%), καθώς στην περιοχή βρίσκονται πολλές γκαλερί, χώροι εκθέσεων και μεταπώλησης παλιών αντικειμένων (Γράφημα 23, Παράρτημα 3.1.: Πίνακας 34).

Χάρτης 7. Χρήσεις γης στην περιοχή Πλατείας Μοναστηρακίου, 1995.

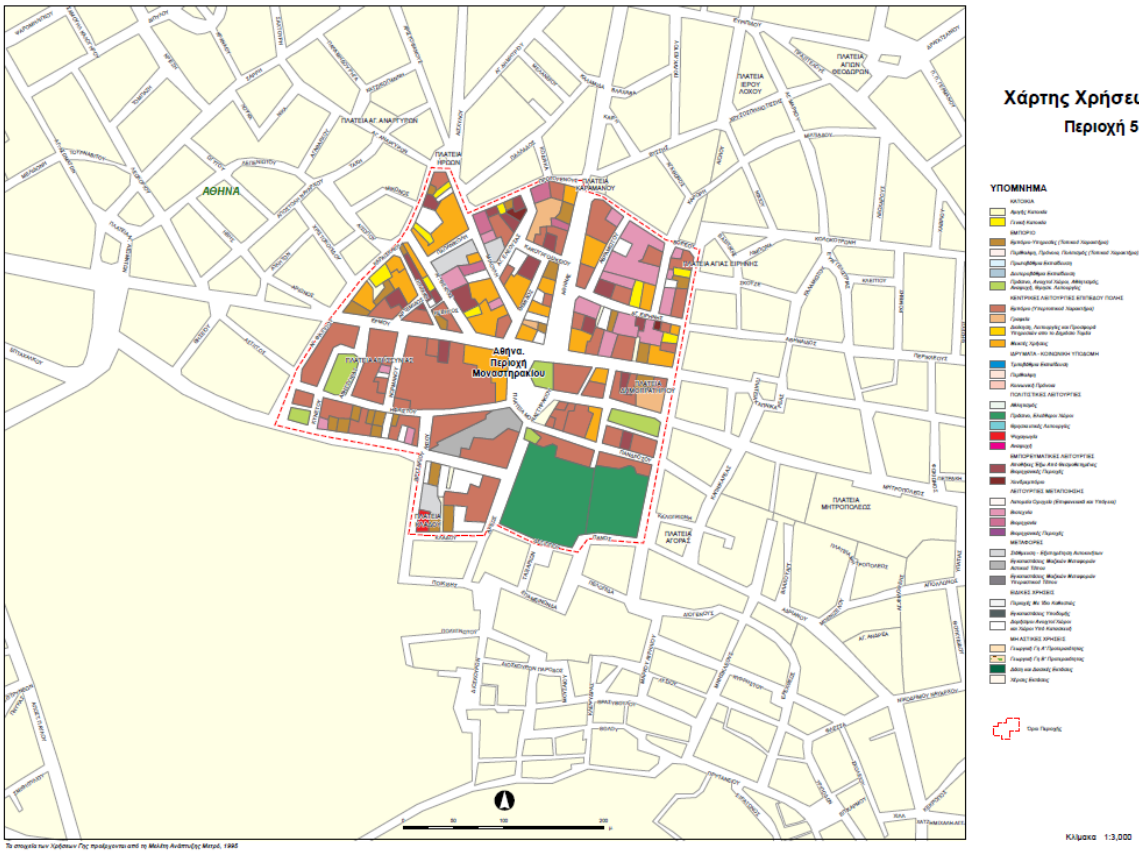

Πηγή: Αττικό Μετρό Α.Ε.

Χάρτης 8. Χρήσεις γης στην περιοχή Πλατείας Μοναστηρακίου, 2016.

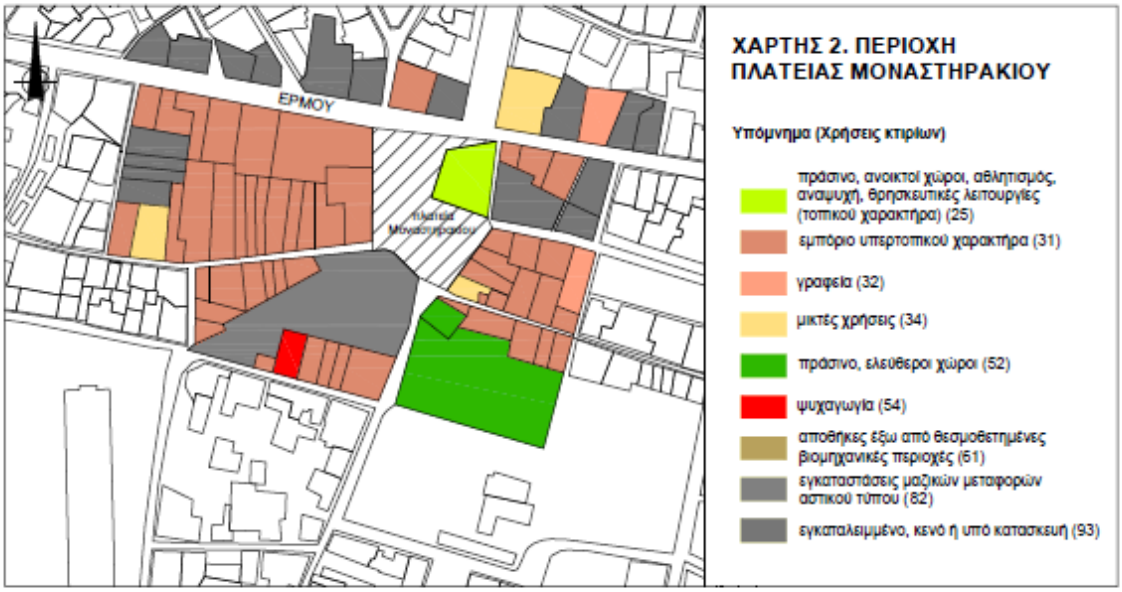

Πηγή: Στοιχεία επιτόπιας καταγραφής 2016. Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, 2016.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι παρά το υψηλό ποσοστό των κενών χώρων η πλατεία Μοναστηρακίου δεν εμφανίζει την ίδια εικόνα γενικευμένες υποβάθμισης με τις άλλες κεντρικές πλατείες, αλλά υπάρχουν μόνο εστίες απαξιωμένων τμημάτων της περιοχής. Επίσης, το υψηλό ποσοστό των κενών χώρων στους ορόφους οφείλεται στο γεγονός ότι η περιοχή έχει πολλά διώροφα κτίρια. Αρκετά από αυτά έχουν στο ισόγειο κάποια άλλη χρήση, συνήθως κατάστημα, ενώ ο όροφος μπορεί να είναι κενός ανεβάζοντας έτσι το ποσοστό των κενών χώρων στους ορόφους.

3.3.3. Πεζόδρομος Διονυσίου Αρεοπαγίτου - Μουσείο Ακρόπολης

Η συγκεκριμένη περιοχή μελέτης έχει χαρακτηριστεί ως προς την πολεοδομική της λειτουργία 'γενική κατοικία', πλην του μετώπου του ΟΤ στο δυτικό άκρο αυτής -που αποτελεί χώρο πρασίνου- καθώς και του γειτονικού σε αυτό ΟΤ που έχουν χαρακτηριστεί 'αμιγής κατοικία'. Ως εκ τούτου πρόκειται για κατεξοχήν κεντρική περιοχή κατοικίας που έχει παράλληλα και πολιτιστικό χαρακτήρα. Οι μεταβολές των χρήσεων γης που παρατηρούνται στην όμορη περιοχή της Λεωφόρου Διονύσιου Αρεοπαγίτου-Μουσείου Ακρόπολης αφορούν στην αύξηση των κεντρικών λειτουργιών επιπέδου πόλης από 10,9% το 1995 σε 17% το 2016 η οποία συναρτάται με τη μείωση της κατοικίας από 66,7% το 1995 σε 63,2% το 2016. Οι υπόλοιπες ευρείες κατηγορίες παρουσιάζουν χαμηλές αυξομειώσεις (Γράφημα 24). Η αύξηση των κεντρικών λειτουργιών επιπέδου πόλης αποδίδεται στην αύξηση των κτιρίων με κυρίαρχη χρήση

τη διοίκηση και τις μικτές χρήσεις, ενώ αντίθετα το εμπόριο υπερτοπικού χαρακτήρα παρουσιάζει μικρή μείωση. Οι ειδικές χρήσεις παρουσιάζουν σχετική αύξηση (από 8,0% σε 10,5% για την περίοδο 1995-2015) (Πάραστημα 3.1: Πίνακας 41). Αυτή οφείλεται στην ύπαρξη ανοιχτών δομήσιμων χωρών και στην παρουσία ορισμένων κατοικιών που σήμερα είναι εγκαταλειμμένες για ποικίλους λόγους ή βρίσκονται σε φάση ανακατασκευής και δε συνδέεται με τις επιπτώσεις της κρίσης καθώς φαίνεται ότι πρόκειται για ελκυστική, ζωντανή κατοικήσιμη περιοχή που λειτουργεί ως πόλος έλξης και κοινωνικής συνεύρεσης κατοίκων, επισκεπτών και τουριστών.

Όσον αφορά τη χωρική διάρθρωση των χρήσεων γης (Χάρτης 10), εμφανίζεται έντονη μίξη των υπαρχουσών χρήσεων γης κυρίως στα ΟΤ που βρίσκονται ανατολικά του νέου Μουσείου Ακρόπολης και ιδιαίτερα σε αυτά που περιβάλλονται από τον πεζόδρομο της Διονυσίου Αρεοπαγίτου και τη Λεωφόρο Συγγρού. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι ένας σημαντικός αριθμός των κενών κτιρίων βρίσκεται στο μέτωπο του πεζοδρόμου Δ. Αρεοπαγίτου αλλά και σε άμεση γειτνίαση με το μουσείο, ακόμη και εντός του ίδιου ΟΤ.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται η υφιστάμενη κατάσταση των ειδικότερων κατηγοριών χρήσεων γης για το ισόγειο και το σύνολο των ορόφων για το έτος 2016 (Γράφημα 25, Παράρτημα 3.1.: Πίνακας 35). Είναι εμφανής η πολύ έντονη μίξη των χρήσεων στο ισόγειο και η ισχυρή παρουσία της κατοικίας. Ειδικότερα τα εμπορικά καταστήματα κυριαρχούν (24,2%), ακολουθεί η κατοικία (20,6%) και η εστίαση (16%). Ιδιαίτερα μεγάλο ποσοστό κενών χώρων (11,7%) καταγράφεται στα ισόγεια το οποίο συνδέεται είτε με την ύπαρξη παλαιών εγκαταλελειμμένων κατοικιών είτε με κενά καταστήματα λόγω της ύφεσης. Στην πέμπτη σειρά κατάταξης ως προς τη συχνότητα εμφάνισης βρίσκονται τα καταστήματα παροχής προσωπικών υπηρεσιών (9,6%), ενώ σχεδόν το ήμισυ αυτών αφορούν την παροχή τουριστικών υπηρεσιών, όπως καταστήματα ενοικίασης αυτοκινήτων/ποδηλάτων και τουριστικών πρακτορείων, χαρακτηριστικό που τεκμηριώνει τον τουριστικό χαρακτήρα της περιοχής. Σημαντικές χρήσεις αποτελούν ακόμη τα γραφεία (3,5%), η διοίκηση/οργανισμοί/ιδρύματα (3,2%), τα ξενοδοχεία (2,5%) και ακολουθούν (1%) άλλες χρήσεις υποστηρικτικές της κατοικίας (συντήρηση και επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, τράπεζες-ασφάλειες-κοινωφελείς οργανισμοί χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες κτλ.), καθώς και χρήσεις (1%) που συνεπικουρούν τον πολιτιστικό της χαρακτήρα (πολιτιστικές εγκαταστάσεις, χώροι συνάθροισης κοινού). Αξίζει να σημειωθεί πως στην περιοχή υπάρχει σημαντικός αριθμός καταστημάτων που σχετίζονται με τον δημιουργικό τομέα (γκαλερί/έργα τέχνης, κοσμήματα κ.ά), αλλά έχουν καταγραφεί στα εμπορικά καταστήματα καθώς δεν πρόκειται απλώς για χώρους έκθεσης αλλά και για υπηρεσίες εμπορίου.

Γράφημα 24. Μεταβολή των χρήσεων γης ανά ευρείες κατηγορίες, Πεζόδρομος Δ. Αρεοπαγίτου - Μουσείο Ακρόπολης.

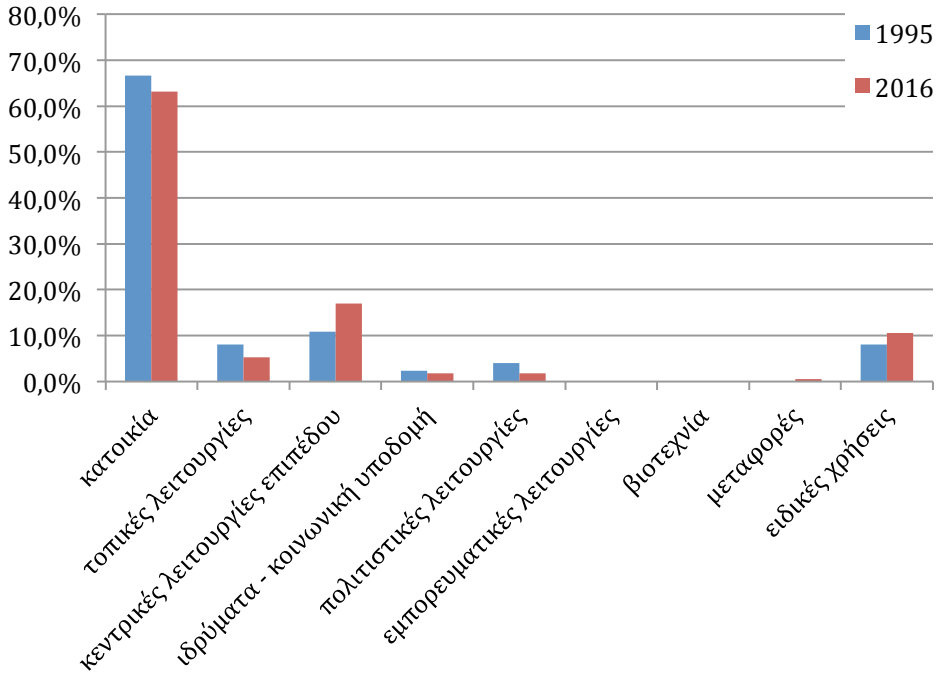

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από Αττικό Μετρό (1995) και ΕΚΚΕ (2016). Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, 2016.

Στους ορόφους η κατοικία είναι κυρίαρχη χρήση (61%) και ακολουθούν οι κενοί χώροι (14%). Ο μικτός χαρακτήρας της περιοχής αποδίδεται στη συγκέντρωση διοικητικών υπηρεσιών (6,3%) και γραφείων (5,9%) που συνδέονται με τον χαρακτήρα της ως κεντρικής περιοχής, και ακολουθεί η εκπαίδευση (3,2%) αφού στην περιοχή υπάρχουν ορισμένες ιδιωτικές ανώτατες σχολές, τα ξενοδοχεία (2,4%), οι τράπεζες-ασφάλειες-κοινωφελείς οργανισμοί (1,3%) κ.ά. Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί πως στην περιοχή υπάρχουν πολλές κατοικίες που μισθώνονται ως τουριστικά καταλύματα (airbnb), γεγονός που σχετίζεται με τον έντονα τουριστικό χαρακτήρα της περιοχής. Ωστόσο, η πληροφορία αυτή δεν ήταν δυνατό να καταγραφεί κατά την επιτόπια έρευνα αφού οι δραστηριότητες αυτές εξακολουθούν να παραμένουν ΄κρυφές΄.

Γράφημα 25. Χρήσεις γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων: πεζόδρομος Δ. Αρεοπαγίτου και Μουσείο Ακρόπολης.

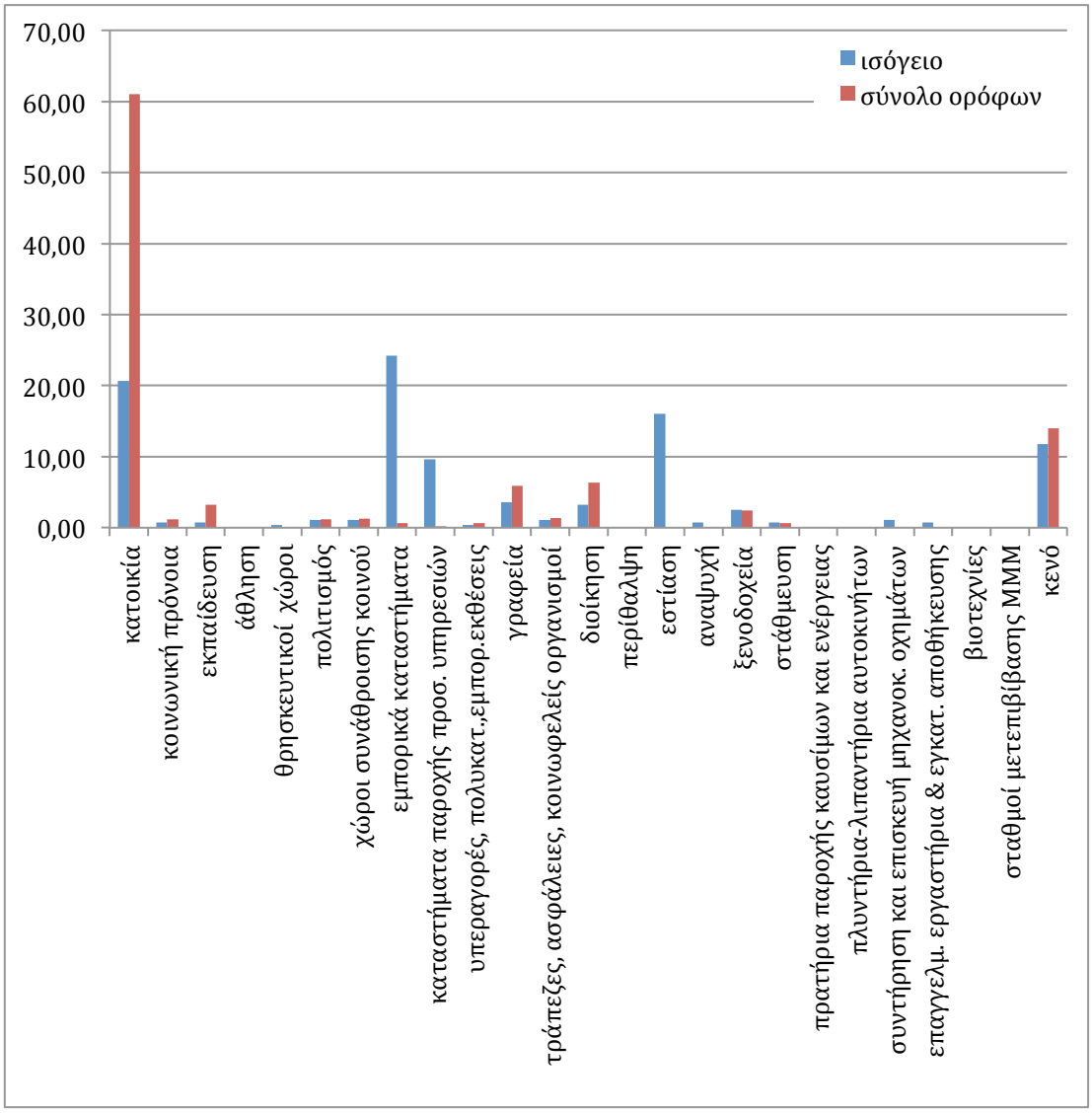

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από ΕΚΚΕ (2016). Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, Κ.Αβδελίδη, 2016.

Χάρτης 9. Χρήσεις γης στην περιοχή του πεζοδρόμου Δ. Αρεοπαγίτου - Μουσείου Ακρόπολης, 1995.

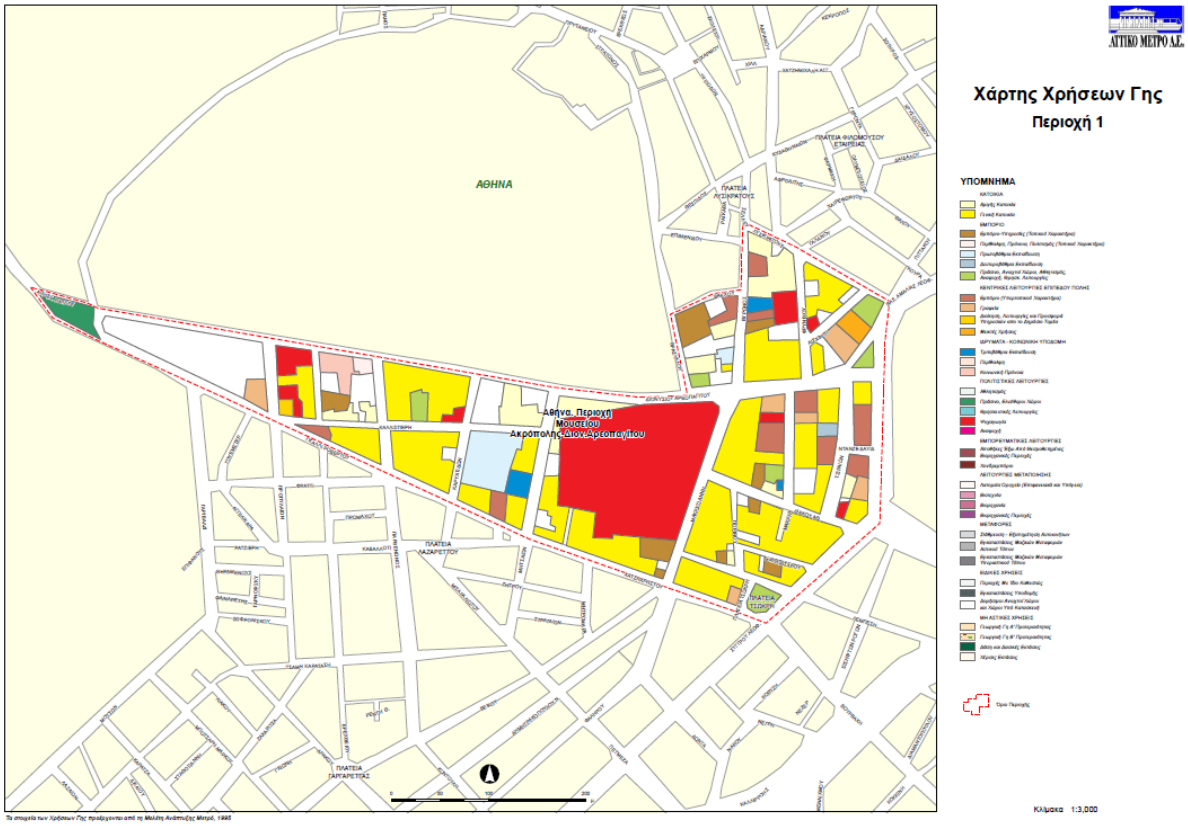

Πηγή: Αττικό Μετρό Α.Ε.

Χάρτης 10. Χρήσεις γης στην περιοχή του πεζοδρόμου Δ. Αρεοπαγίτου - Μουσείου Ακρόπολης, 2016.

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από ΕΚΚΕ (2016). Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, 2016.

3.3.4. Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ)

Η περιοχή δεν παρουσιάζει αξιόλογες μεταβολές χρήσεων γης πέρα από την ενίσχυση των κεντρικών λειτουργικών επιπέδου πόλης κατά 43% (από 7,9% το 1995 σε 11,3% το 2016) και τη μείωση των εμπορευματικών λειτουργιών (από 5,8% το 1995 σε 2,1% το 2016) (Γράφημα 26). Η αύξηση των κεντρικών λειτουργιών επιπέδου πόλης οφείλεται κατά βάση στην αύξηση των κτιρίων με κυρίαρχη χρήση τα γραφεία και δευτερευόντως το εμπόριο υπερτοπικού χαρακτήρα που συγκεντρώνονται αφενός στα ΟΤ που είναι βορειοανατολικά του ΚΠΙΣΝ και σε εγγύτητα με τη Λεωφόρο Συγγρού λίγο πριν τη διασταύρωση με τη Λεωφόρο Ποσειδώνος αφετέρου στο ΟΤ νοτιοανατολικά του ΚΠΙΣΝ σε εγγύτητα με τη Λεωφόρο Ποσειδώνος (Χάρτης 12). Η μείωση των εμπορευματικών λειτουργιών οφείλεται στην απώλεια από την περιοχή λειτουργιών αποθήκευσης. Όσον αφορά τις ειδικές χρήσεις αυτές δεν παρουσιάζουν αξιόλογη μεταβολή. Τα κτίρια με κυρίαρχη χρήση το κενό συγκεντρώνονται κυρίως βορειοανατολικά του ΚΠΙΣΝ και σε εκείνα τα ΟΤ που συγκεντρώνουν κεντρικές λειτουργίες, ενώ ελάχιστα ακόμη κτίρια υπάρχουν διάσπαρτα νοτιοανατολικά του ΚΠΙΣΝ. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην περιοχή υπάρχει μια σημαντική έκταση εγκαταλελειμμένης παραγωγικής μονάδας του δευτερογενούς τομέα. Η ύπαρξη της σε συνδυασμό με την ισχυρότερη παρουσία στο παρελθόν εμπορευματικών λειτουργιών και βιοτεχνίας είναι ενδεικτική του ελαφρώς διαφορετικού χαρακτήρα της περιοχής παλιότερα.

Συνολικά, σήμερα η περιοχή έχει κατά κύριο λόγο χαρακτήρα κατοικίας, καθώς η κατοικία κυριαρχεί σήμερα σε ποσοστό 75,8%, ενώ το 1995 ήταν ελαφρώς μειωμένη (72%) Μάλιστα τα περισσότερα κτίρια έχουν ως κυρίαρχη χρήση την αμιγή κατοικία (57,2%), ενώ η γενική κατοικία εμφανίζεται μόλις σε ποσοστό 18,6%. Το εμπόριο και οι υπηρεσίες τοπικού χαρακτήρα είναι ιδιαίτερα αποδυναμωμένο τόσο σήμερα (2,1%) όσο και το 1995 (3,7%) (Παράρτημα 3.1.: Πίνακας 42).

Γράφημα 26. Μεταβολή των χρήσεων γης ανά ευρείες κατηγορίες, ΚΠΙΣΝ.

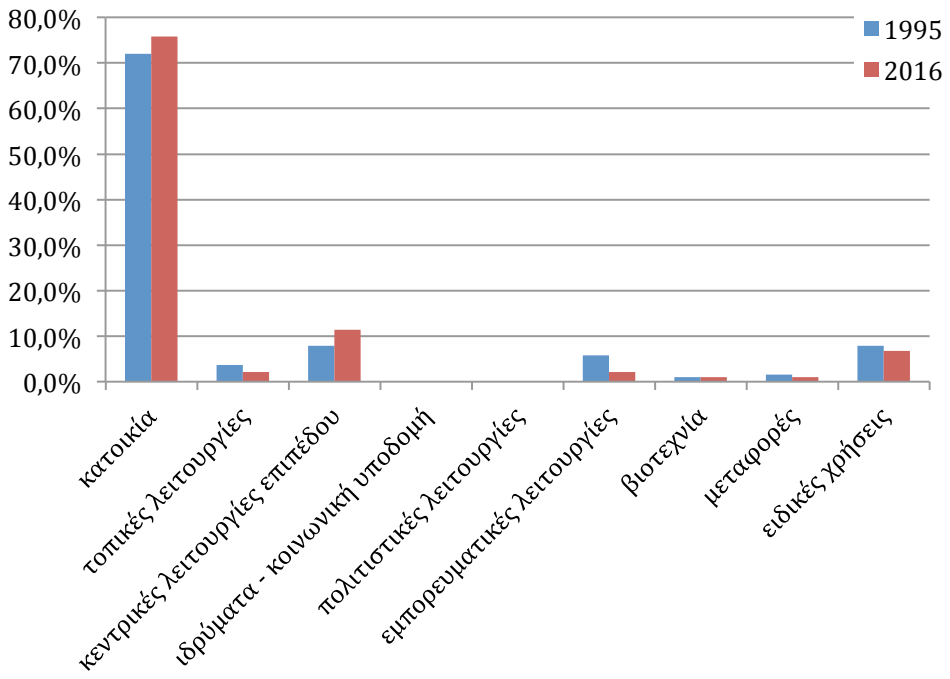

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από Αττικό Μετρό (1995) και ΕΚΚΕ (2016). Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, 2016.

Γράφημα 27. Χρήσεις γης ανά ισόγειο, σύνολο ορόφων: ΚΠΙΣΝ, 2016.

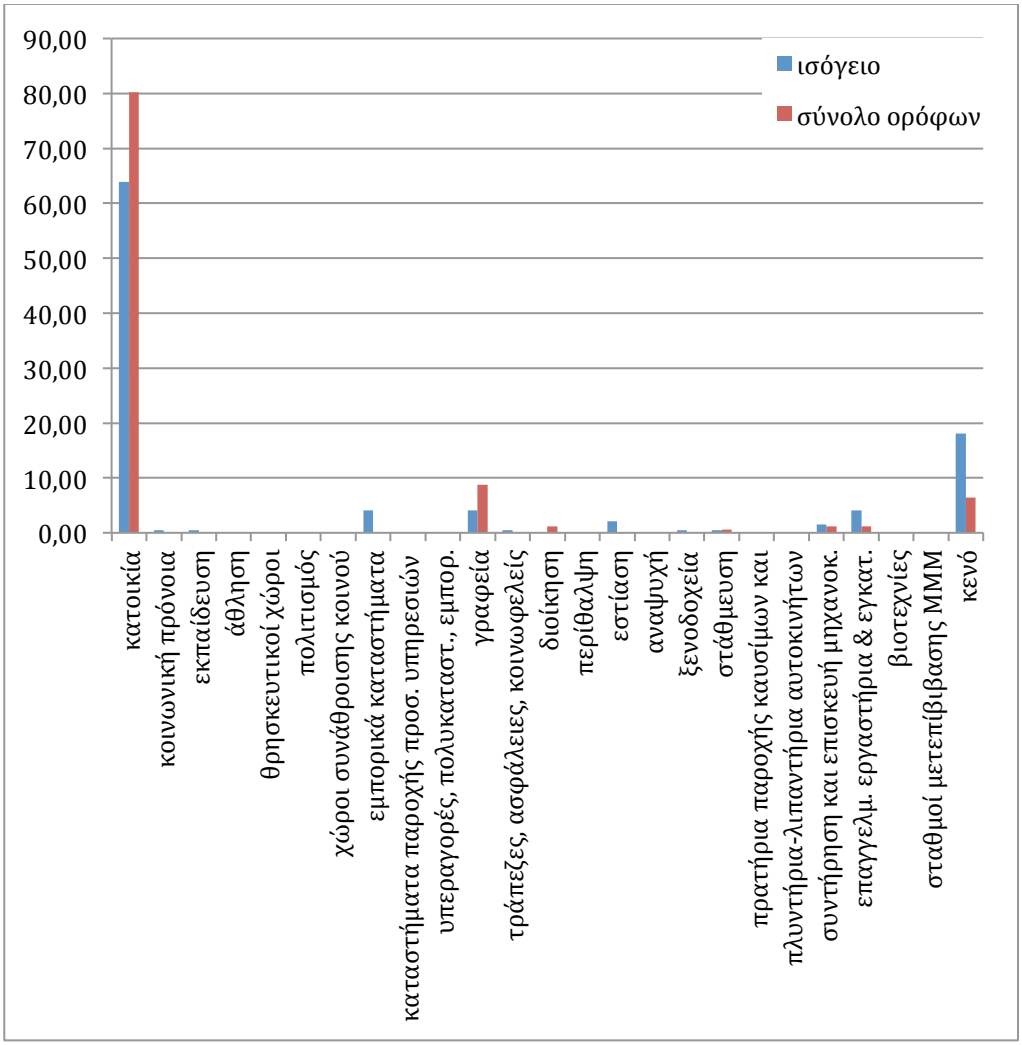

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από ΕΚΚΕ (2016). Επεξεργασία: Γ.Γεμενετζή, Κ.Αβδελίδη, 2016.

Ειδικότερα, η υφιστάμενη κατάσταση των χρήσεων γης ανά αναλυτικές κατηγορίες για τα ισόγεια και το σύνολο των ορόφων παρουσιάζεται στο Γράφημα 27 (Παράρτημα 3.1.: Πίνακας 36). Από την καταγραφή προκύπτει ότι το 63,9% των χρήσεων γης στο ισόγειο και το 80,2% στους ορόφους είναι κατοικία. Δεύτερη επικρατούσα χρήση στο ισόγειο αποτελούν οι κενοί χώροι (18%) -κυρίως καταστήματα αλλά και κατοικίες-, ενώ ακολουθούν τα γραφεία (4,1%), τα εμπορικά καταστήματα (4,1%) και τα επαγγελματικά εργαστήρια (4,1%). Στους ορόφους δεύτερη επικρατούσα χρήση είναι τα γραφεία (8,7%), καθώς η περιοχή συγκεντρώνει τις έδρες μεγάλων επιχειρήσεων που εγκαθίστανται μάλιστα σε κατεξοχήν κτίρια γραφείων, χωροθετημένα σε εγγύτητα με τους μεγάλους οδικούς άξονες. Οι κενοί χώροι στους ορόφους αντιστοιχούν σε 6,4%. Άλλες χρήσεις (<2%) είναι τα ξενοδοχεία, κτίρια στάθμευσης και εν γένει χρήσεις που εξυπηρετούν περιοχές κατοικίας (εστίαση, συνεργεία αυτοκινήτων, χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες κτλ.). Επισημαίνεται ότι το σχετικά υψηλό ποσοστό κενών χώρων οφείλεται τόσο στην ύπαρξη παλιών προσφυγικών κατοικιών που σήμερα

είναι σε μεγάλο βαθμό εγκαταλελειμμένες, όσο και στο κλείσιμο εμπορικών καταστημάτων και γραφείων.

Χάρτης 11. Χρήσεις γης στην περιοχή του ΚΠΙΣΝ, 1995.

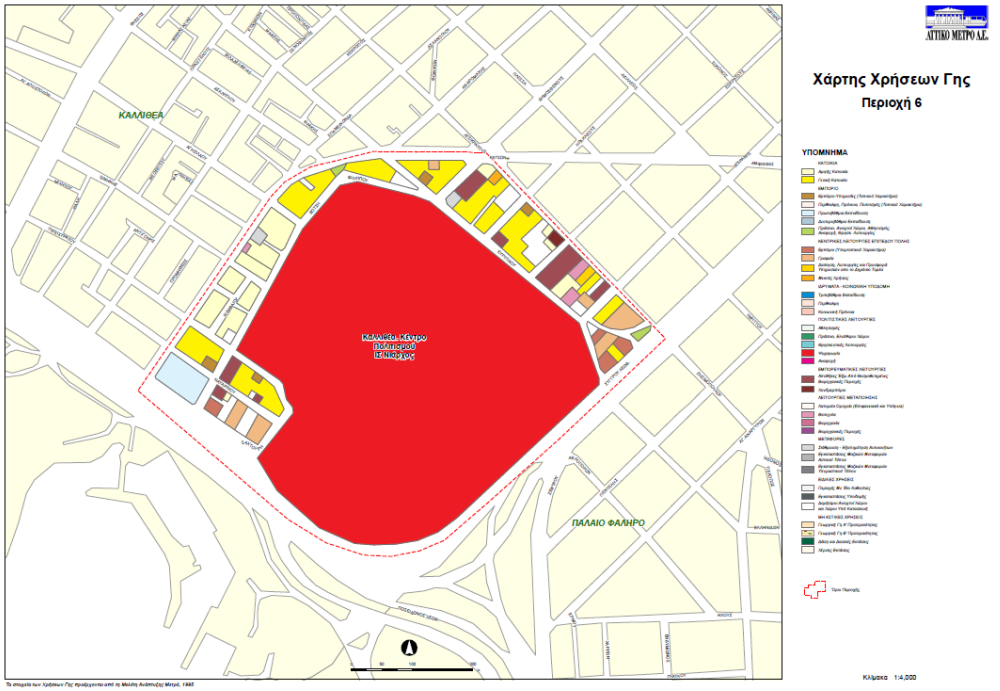

Πηγή: Αττικό Μετρό Α.Ε.

Χάρτης 12. Χρήσεις γης στην περιοχή του ΚΠΙΣΝ, 2016.

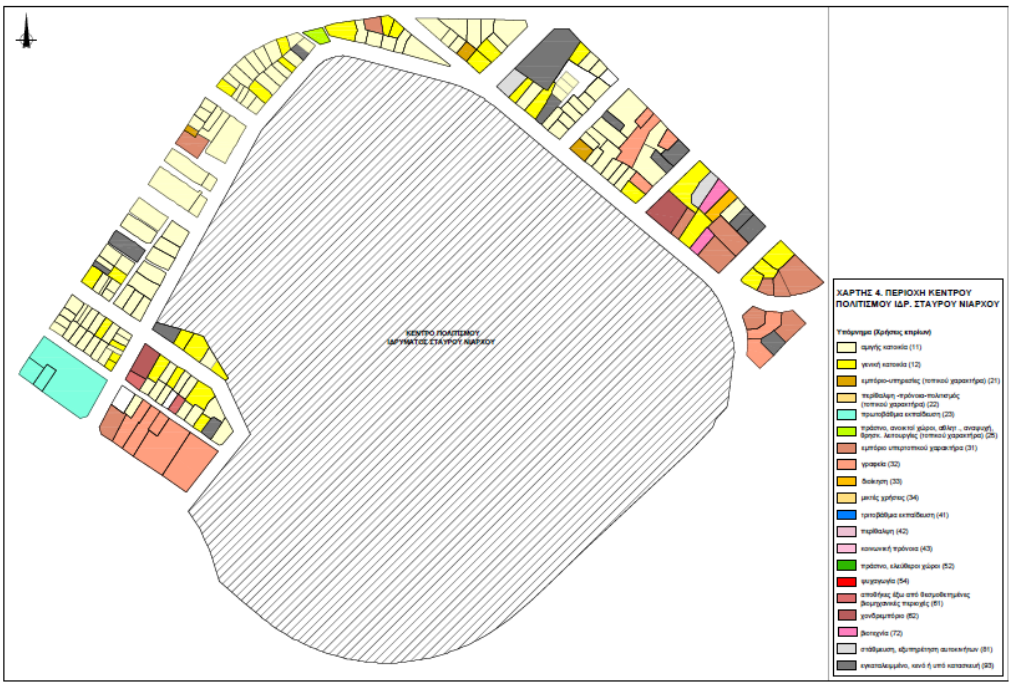

Πηγή: Επιτόπια καταγραφή ανά κτίριο από ΕΚΚΕ και επεξεργασία από Γεμενετζή (2016).

Συνολικά η όμορη περιοχή του ΚΠΙΣΝ φαίνεται ότι βρίσκεται σε στάδιο μετάβασης καθώς αναδύονται υπερτοπικές λειτουργίες εμπορίου και επιχειρηματικού χαρακτήρα σε γειτνίαση με το ΚΠΙΣΝ και τους μεγάλους οδικούς άξονες. Σε αυτό εκτιμάται πώς συνέβαλε θετικά η έναρξη κατασκευής το 2011 της Εθνικής Βιβλιοθήκης και της Λυρικής Σκηνής στο χώρο του πρώην Ιπποδρόμου αλλά η ένταξη της περιοχής και τον ρόλο του ως υπερτοπικό πόλο πολιτισμού και αναψυχής σε συνδυασμό με τη λειτουργία της Συγγρού ως 'βιτρίνας πολιτισμού και επιχειρηματικότητας' μητροπολιτικής και διεθνούς εμβέλειας (ΟΡΣΑ, 2011). Η πρόσφατη τροποποίηση του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Καλλιθέας (ΦΕΚ 192/Δ/2016) που περιελάμβανε τον καθορισμό πολεοδομικού κέντρου Δήμου και τοπικού κέντρου γειτονιάς σε ΟΤ και σε πρόσωπα αυτών εκτιμάται πως θα ενισχύσει την τάση συγκέντρωσης υπερτοπικών λειτουργιών.

3.4. ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ

3.4.1. Βασικές διαπιστώσεις για την επίδραση του αστικού σχεδιασμού στις χρήσεις γης

Από την ανάλυση των χρήσεων γης που προηγήθηκε για τις τέσσερις επιλεγμένες περιπτώσεις μελέτης γίνεται φανερό ότι οι επιδράσεις των αστικών παρεμβάσεων στην όμορη ζώνη αυτών διαφοροποιούνται ανάλογα με τον τύπο (εμβληματικό αρχιτεκτονικό έργο, έργα υποδομής) και το είδος της αστικής παρέμβασης (χωροθέτηση νέων λειτουργιών, αισθητικές παρεμβάσεις, λειτουργικές διευθετήσεις), το βάθος χρόνου υλοποίησης της παρέμβασης, τα εγγενή πολεοδομικά χαρακτηριστικά της ίδιας της περιοχής παρέμβασης (συμπεριλαμβανομένου και του θεσμικού πλαισίου που καθορίζει τις επιτρεπόμενες χρήσεις γης), αλλά και τον χαρακτήρα της ευρύτερης περιοχής στην οποία εντάσσεται η αστική παρέμβαση. Ο συγκερασμός των στοιχείων αυτών, σε συνδυασμό με το ευρύτερο κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο διαμορφώνει κάθε φορά το τελικό αποτέλεσμα, δηλαδή την επίδραση του αστικού σχεδιασμού στις χρήσεις γης, και κατ΄ επέκταση στις συγκεντρώσεις δραστηριοτήτων και ανθρώπων σε μια περιοχή, και τελικά στη διατήρηση ή την αλλαγή της ταυτότητας της περιοχής παρέμβασης με βάση τη στόχευση (ή μη) του έργου αστικής παρέμβασης.

Για παράδειγμα, η διερεύνηση της μεταβολής των χρήσεων γης έδειξε ότι η κατασκευή του έργου ΚΠΙΣΝ δεν επηρέασε σημαντικά την αλλαγή του χαρακτήρα της περιοχής. Οι υπερτοπικές λειτουργίες εμπορίου και επιχειρηματικών δρασηριοτήτων αυξήθηκαν μεν, αλλά δεν καταγράφηκε αύξηση των υποστηρικτικών χρήσεων πολιτισμού και αναψυχής που είναι συναφείς με τη λειτουργία του ΚΠΙΣΝ ως υπερτοπικού πόλου πολιτισμού και αναψυχής. Το γεγονός ότι η παράδοση του έργου στους πολίτες είναι πολύ πρόσφατη δικαιολογεί τη διατήρηση του χαρακτήρα της περιοχής. Αν και υπάρχουν ενδείξεις ότι η περιοχή μπορεί να εισέλθει σε μια φάση μετάβασης, θα πρέπει να συνεκτιμηθεί ειδικότερα ο αστικός σχεδιασμός του έργου προς την κατεύθυνση αυτή. Κι αυτό γιατί πρόκειται στην ουσία για ένα έργο του οποίου η ενσωμάτωση στον

οικιστικό ιστό είναι αμφίβολη, καθώς η ψηλή περιτοίχιση από την πλευρά του Δ. Καλλιθέας δημιουργεί υπάρχουν ισχυρά όρια με την περιβάλλουσα περιοχή.

Αντίθετα, ο συνδυασμός της κατασκευής του νέου Μουσείο Ακρόπολης και του πεζοδρόμου Διονυσίου Αρεοπαγίτου, των οποίων ο χρόνος υλοποίησης έχει υπερβεί τη δεκαετία, έχει λειτουργήσει θετικά προς την κατεύθυνση της αύξησης των κεντρικών λειτουργιών, ενώ παράλληλα η περιοχή συγκεντρώνει και υψηλό ποσοστό κατοικίας. Γενικά, η ύπαρξη κατοικίας θεωρείται κρίσιμη καθώς μπορεί να λειτουργήσει πολλαπλασιαστικά στην αναζωογόνηση της περιοχής μέσω αστικών παρεμβάσεων. Καθοριστικός είναι και ο ίδιος ο χαρακτήρας της περιοχής (συγκέντρωση υπερτοπικών λειτουργιών πολιτισμού, αναψυχής, πρασίνου) που δεν επιτρέπει την αλλοίωση της ταυτότητας της περιοχής από άλλους εξωγενείς παράγοντες, όπως η υφιστάμενη ύφεση και κρίση. Η υλοποίηση του πεζοδρόμου Δ. Αρεοπαγίτου στοχεύει στην ανάκτηση και ανάδειξη της ιστορικής πόλης, ενώ σε συνδυασμό με την κατασκευή του εμβληματικού Μουσείου Ακρόπολης αποσκοπούν στην ενίσχυση της πολιτιστικής και τουριστικής ταυτότητας της περιοχής. Ο στόχος αυτός φαίνεται πως επιτυγχάνεται καθώς η περιοχή συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό γκαλερί και χώρων έργων τέχνης καθώς και υποστηρικτικών προς τον τουρισμό υπηρεσίες (όπως ταξιδιωτικά πρακτορεία, καταστήματα ενοικίασης μηχανοκίνητων και μη μηχανοκινήτων μέσων, airbnb).

Τελείως διαφορετικά είναι τα αποτελέσματα στο σύμπλεγμα των πλατειών Ομόνοιας-Κοτζιά-Βαρβακείου. Πρόκειται για την περιοχή στην οποία οι αστικές παρεμβάσεις μετρούν το μεγαλύτερο χρόνο υλοποίησης, ενώ και το είδος αυτών είναι διαφορετικό, καθώς αφορούν κυρίως στην αισθητική αναβάθμιση και στη βελτίωση της λειτουργικής οργάνωσης του χώρου, μέσω συνήθως και της παράλληλης κατασκευής έργων υποδομής (πάρκινγκ). Πρόκειται για αποκλειστικά κεντρική περιοχή της πόλης που έχει δύο κύρια αλληλοτροφοδοτούμενα χαρακτηριστικά: α) την απουσία της κατοικίας (<1%), β) την κατ' εξακολούθηση βίωση αστικών κρίσεων: περιβαλλοντικών, κοινωνικών, οικονομικών.

Και οι τρεις αστικές παρεμβάσεις που έγιναν στις ισάριθμες πλατείες δεν κατάφεραν να λειτουργήσουν προς την κατεύθυνση της 'ανάταξης' της περιοχής, εκτός ίσως από σύντομες χρονικές περιόδους. Η σημαντικότερη μεταβολή των χρήσεων γης αφορά στη μεγάλη μείωση των κεντρικών λειτουργιών και στην αύξηση των κτιρίων με κυρίαρχη χρήση τους κενούς χώρους. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει τη συνεχή απαξίωση της περιοχής. Η ύφεση και η κρίση λειτούργησε καταλυτικά προς την κατεύθυνση αυτή, αλλά η επιρροή της δε θα ήταν τόσο έντονη αν δεν υπήρχαν οι προϋπάρχουσες τάσεις απαξίωσης. Η ειδικότερη ανάλυση των υφιστάμενων χρήσεων γης σε επίπεδο ισογείου και ορόφων καταδεικνύει τη μεγάλη διαφορά ανάμεσα στους περιορισμένους αυτοτελείς κενούς χώρους που υπάρχουν στο επίπεδο κίνησης των πεζών και στην εντατικοποίηση αυτών στο χωρικά αποκομμένο από τη λειτουργία της κίνησης επίπεδο των ορόφων. Η διαφορά αυτή επιβεβαιώνει τη λειτουργία των τριών όμορων περιοχών των πλατειών και συνολικά του συμπλέγματος αυτών ως χώρου (δια)κίνησης των διερχομένων που εξασφαλίζει την προσπελασιμότητα της κεντρικής περιοχής της πόλης. Η βασική λειτουργία των πλατειών ως χώρος προσπελασιμότητας φαίνεται πως υποβαθμίζει το χαρακτήρα των αστικών λειτουργιών που βρίσκονται σε διαφορετικό επίπεδο από αυτό της κίνησης των πεζών, ενώ ταυτόχρονα η έλλειψη στρατηγικής για την απόδοση συγκεκριμένης ταυτότητας στην περιοχή ενισχύει τη λειτουργία της περιοχής ως “τόπο διέλευσης”.

Τέλος, ο χαρακτήρας της όμορης περιοχής της πλατείας Μοναστηρακίου διαφοροποιείται σημαντικά από το σύμπλεγμα των τριών πλατειών, παρά την απουσία κατοικίας και σε αυτήν. Η αστική παρέμβαση -που αφορούσε κατά βάσεις τεχνικές μικρο-επεμβάσεις- πέτυχε την ανάδειξη της ταυτότητας της περιοχής με την έννοια ότι απέτρεψε τον αντίκτυπο της ύφεσης και της κρίσης. Η περιοχή εξακολουθεί να είναι ελκυστική καθ'όλη τη διάρκεια της ημέρας διατηρώντας τις λειτουργίες του εμπορίου και της αναψυχής. Η αύξηση των κενών κτιρίων εντοπίζεται σε συγκεκριμένες εστίες στα εξωτερικά όρια της περιοχής μελέτης χωρίς να δημιουργεί εικόνα υποβάθμισης.

3.4.2. Πρόταση για την κατασκευή δεικτών μεταβολής των χρήσεων γης

Τελικό ζητούμενο του αστικού σχεδιασμού παραμένει η αστική αναβάθμιση της περιοχής παρέμβασης, τόσο με όρους κοινωνικής αναμόρφωσης και οικονομικής ανασυγκρότησης, όσο και με όρους αισθητικής αναβάθμισης, καλύτερης οργάνωσης των αστικών λειτουργιών, πολιτιστικής αναζωογόνησης και εν γένει βελτίωσης της ποιότητας αστικής ζωής. Υπό το πρίσμα αυτό, και για να είναι μετρήσιμα τα αποτελέσματα του αστικού σχεδιασμού και συγκεκριμένα η επίδρασή του στις χρήσεις γης, κρίνεται σκόπιμη η χρήση δεικτών που θα βασίζονται σε ποσοτικά δεδομένα και θα αξιολογούν τις μεταβολές εκείνων των χρήσεων γης που σχετίζονται με την αστική αναβάθμιση. Ωστόσο, επειδή η αστική αναβάθμιση αποτελεί έναν ευρύ στόχο, πρέπει να αναζητείται κάθε φορά ο ειδικότερος στόχος της αστικής παρέμβασης όπως αυτός διατυπώνεται στο λόγο των δημόσιων φορέων ή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας κατά τον προγραμματισμό του έργου, όσο και στο λόγο των δημιουργών (όραμα, άξονες παρέμβασης).

Έτσι, προτείνεται η παρακολούθηση της επίδρασης του στις χρήσεις γης της περιβάλλουσας περιοχής ανά πενταετία με χρονικό σημείο εκκίνησης την έναρξη της φάσης κατασκευής του έργου. Η παρακολούθηση της επίδρασης προτείνεται να αφορά στο ποσοστό μεταβολής των χρήσεων γης, όπως αυτές προσδιορίζονται καταρχήν ανά ευρείες κατηγορίες χρήσεων γης. Στη συνέχεια τα αποτελέσματα μπορούν να αποτιμηθούν βάσει του ειδικότερου στόχου της παρέμβασης (π.χ ενίσχυση πολιτιστικής ταυτότητας, τουριστικής ταυτότητας).

Ειδικότερα η μεταβολή των χρήσεων γης με βάση τις ευρείες κατηγορίες (βλ. Πίνακα 28) αφορά:

- την κατοικία
- τις κεντρικές λειτουργίες επιπέδου πόλης
- τις τοπικές λειτουργίες
- την κοινωνική υποδομή/ιδρύματα
- τις πολιτιστικές λειτουργίες
- τις εμπορευματικές λειτουργίες
- τη βιοτεχνία
- τις μεταφορές
- τις ειδικές χρήσεις

Οι δείκτες πρέπει να παρέχουν αντικειμενική και συγκρίσιμη πληροφορία όσον αφορά τις χρήσεις γης ανά κάθε χρονική περίοδο μελέτης. Για το σκοπό αυτό είναι απαραίτητο να υπάρχει ενιαία και σαφής μεθοδολογία. Οι δείκτες δε θα εκφράζουν μόνο απόλυτα μεγέθη, αλλά θα εστιάζουν στις αλλαγές που συνέβησαν σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και θα προσδιορίζουν τις τάσεις αστικής ανάπτυξης.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται ενδεικτικά ένας δείκτης μεταβολής των χρήσεων γης με βάση τις ευρείες κατηγορίες. Αντίστοιχα μπορούν να διαμορφωθούν και οι υπόλοιποι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 29. ΤΕΧΝΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΔΕΙΚΤΗ.

ΤΕΧΝΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΔΕΙΚΤΗ: ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ		
Ορισμός	Ποσοστιαία μεταβολή επί τοις εκατό των μονάδων του χώρου που έχουν χρήση πολιτισμού στο συνόλου των μονάδων του χώρου α) στο ισόγειο και β) στο σύνολο των ορόφων	
Τυπική μορφή	Πίνακας Ποσοστού	Γράφημα
Περιοχή Εφαρμογής	Ολόκληρη η περιοχή που έχει οριστεί ως όμορη περιοχή της αστικής παρέμβασης	
Συχνότητα Μέτρησης	Μεσοπρόθεσμα	Μακροπρόθεσμα
	5 έτη	10 έτη
Δεδομένα	Συνολικός αριθμός των μονάδων του χώρου που έχουν χρήση πολιτισμού :α) στο ισόγειο και β) στο σύνολο των ορόφων. Συνολικός αριθμός όλων των μονάδων του χώρου που υπάρχουν: α) στο ισόγειο και β) στο σύνολο των ορόφων	
Πηγές	1. Επιτόπια καταγραφή των χρήσεων γης 2. Για ορισμένες χρήσεις (π.χ. κατοικία) ενδεχομένως να υπάρχουν στοιχεία από την ΕΛΣΤΑΤ	
Προβλήματα	Χρονοβόρα διαδικασία Δυσκολία στην καταγραφή λόγω μη απόκρισης των κατοίκων της περιοχής	
Σχόλια	Το ποσοστό μεταβολής της συγκεκριμένης χρήσης μπορεί να αποτελεί δείκτη εκτίμησης της επίτευξης του στόχου παρέμβασης. Για παράδειγμα ο στόχος της ενίσχυσης της πολιτιστικής ταυτότητας θεωρείται ότι επιτυγχάνεται εφόσον έχουν αυξηθεί οι πολιτιστικές λειτουργίες. Στη βάση αυτή μπορούν να μελετηθούν ειδικότερα οι υποκατηγορίες των χρήσεων πολιτισμού που αυξήθηκαν (π.χ. γκαλερί, αίθουσες εκθέσεων, μουσεία)	

Η παρακολούθηση της μεταβολής των χρήσεων γης προτείνεται να γίνεται από τους φορείς προγραμματισμού του έργου (συνήθως το Δήμο ή το αρμόδιο Υπουργείο/ Οργανισμό). Η οριοθέτηση της όμορης περιοχής της αστικής παρέμβασης στην οποία θα μελετηθούν οι χρήσεις γης, όπως και η ταξινόμηση των κατηγοριών των χρήσεων γης, προτείνεται να γίνει βάσει της προαναφερθείσας μεθοδολογίας.

Τέλος, σημειώνεται πως η υιοθέτηση των ίδιων δεικτών και της ίδιας μεθόδου καταγραφής των χρήσεων γης επιτρέπει μελλοντικά τη μετα-ανάλυση της επίδρασης του αστικού σχεδιασμού στις χρήσεις γης και κατ' επέκταση τη γενίκευση των

συμπερασμάτων για την επιρροή του αστικού σχεδιασμού ανάλογα και με τον τύπο της αστικής παρέμβασης.

3.5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Hall, T. (1999α). *Αστική Γεωγραφία*, Αθήνα: Κριτική

Hall, P. (1999β). The future of cities. *Computers, Environment and Urban Systems,* 23, pp.173-185.

Καυκαλάς, Γ., Βιτοπούλου Α., Γεμενετζή Γ., Γιαννακού Α. και Α. Τασοπούλου (2015). *Βιώσιμες Πόλεις: Προσαρμογή και Ανθεκτικότητα σε Περιόδους Κρίσης.* Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα, διαθέσιμο στο Αποθετήριο "Κάλλιπος", URL: http://repository.kallipos.gr/handle/11419/222.

Κομνηνός, Ν. (ά.χ.). Θεωρία της αστικότητας: iii αστικός σχεδιασμός και κατασκευή της πόλης.

Μαλούτας, Θ., Κανδύλης, Γ., Πέτρου, Μ. & Σουλιώτης, Ν. (2013). *Το κέντρο της Αθήνας ως πολιτικό διακύβευμα.* Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Μελιμπιανάκη, Ε., Αλεξανδρή, Ε., Κράλη, Ε. και Γ. Νεοφύτου (2015). Το εμπορικό τρίγωνο της Αθήνας. Μεταβολές σε περίοδος κρίσης στο *Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Βόλος.

Newman, P. και Thornley, A. (2005). *Planning World Cities: Globalisation and Urban Politics.* London: Palgrave-Macmillan.

Οικονόμου, Δ. και Γ. Πετράκος (2005). Πολιτικές αστικής ανάπτυξης και πολεοδομικής οργάνωσης στην Ελλάδα στο: Οικονόμου και Πετράκος (επιμ.), *Η Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων - Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις Αστικής Ανάλυσης και Πολιτικής,* Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας-Gutenberg, Γ' έκδοση, σ. 413-446.

ΟΡΣΑ (2011). Συγγρού: Αστική Λεωφόρος Πολιτισμού και Επιχειρηματικής Δραστηριότητας, Αθήνα 2011.

Washburn.,A. (2013). The Nature of Urban Design: A New York Perspective on Resilience. Washington: Island Press.

3.6. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 3

Ποσοστιαίες κατανομές των χρήσεων γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων στις περιοχές μελέτης Α, Β, Γ

Πίνακας 30. Ποσοστιαία κατανομή των χρήσεων γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων στην περιοχή Πλατείας Ομόνοιας, 2016.

	κατοικία	κοινωνική πρόνοια	εκπαίδευση	άθληση	θρησκευτικοί χώροι	πολιτισμός	χώροι συνάθροισης κοινού	εμπορικά καταστήματα	καταστήματα παροχής προς. υπηρεσιών	υπεραγορές, πολυκαταστ., εμπορ. εκθέσεις	γραφεία	τράπεζες, ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί	διοίκηση	περίθαλψη	εστίαση	αναψυχή	ξενοδοχεία	στάθμευση	πρατήρια παροχής καυσίμων και ενέργειας	πλυντήρια-λιπαντήρια αυτοκινήτων	συντήρηση και επισκευή μηχανοκ. οχημάτων	επαγγελ. εργαστήρια & εγκατ. αποθήκευσης	βιοτεχνίες	κενό	σύνολο
Ισόγειο (%)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	40,69	11,26	2,16	1,30	4,76	0,00	0,43	13,85	0,00	0,43	0,00	0,00	0,00	0,00	0,87	0,00	24,24	100
Σύνολο ορόφων (%)	1,43	0,00	0,18	0,00	0,00	0,00	0,00	0,18	0,18	7,14	14,46	2,50	9,46	1,79	0,00	0,00	7,14	0,00	0,00	0,00	0,00	0,54	0,54	54,46	100

Πίνακας 31. Ποσοστιαία κατανομή των χρήσεων γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων στην περιοχή Πλατείας Κοτζιά, 2016.

	κατοικία	κοινωνική πρόνοια	εκπαίδευση	άθληση	θρησκευτικοί χώροι	πολιτισμός	χώροι συνάθροισης κοινού	εμπορικά καταστήματα	καταστήματα παροχής προς. υπηρεσιών	υπεραγορές, πολυκαταστ., εμπορ. εκθέσεις	γραφεία	τράπεζες, ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί	διοίκηση	περίθαλψη	εστίαση	αναψυχή	ξενοδοχεία	στάθμευση	πρατήρια παροχής καυσίμων και ενέργειας	πλυντήρια-λιπαντήρια αυτοκινήτων	συντήρηση και επισκευή μηχανοκ. οχημάτων	επαγγελ. εργαστήρια & εγκατ. αποθήκευσης	βιοτεχνίες	κενό	σύνολο
Ισόγειο (%)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,68	0,00	0,68	60,96	3,42	1,37	1,37	2,74	0,00	0,00	6,85	0,00	0,68	0,00	0,00	0,00	0,00	2,74	0,00	18,49	100,00
Σύνολο ορόφων (%)	1,52	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,22	2,17	0,00	8,70	18,26	2,39	9,57	0,22	0,00	0,00	6,52	0,00	0,00	0,00	0,00	9,35	0,00	41,09	100,00

Πίνακας 32. Ποσοστιαία κατανομή των χρήσεων γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων στην περιοχή Πλατείας Βαρβακείου, 2016.

	κατοικία	κοινωνική πρόνοια	εκπαίδευση	άθληση	θρησκευτικοί χώροι	πολιτισμός	χώροι συνάθροισης κοινού	εμπορικά καταστήματα	καταστήματα παροχής προς. υπηρεσιών	υπεραγορές, πολυκαταστ., εμπορ. εκθέσεις	γραφεία	τράπεζες, ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί	διοίκηση	περίθαλψη	εστίαση	αναψυχή	ξενοδοχεία	στάθμευση	πρατήρια παροχής καυσιμων και ενέργειας	πλυντήρια-λιπαντήρια αυτοκινήτων	συντήρηση και επισκευή μηχανοκ. οχημάτων	επαγγελ. εργαστήρια & εγκατ. αποθήκευσης	βιοτεχνίες	κενό	σύνολο
Ισόγειο (%)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	75,32	0,87	0,43	0,43	0,00	0,00	0,00	6,93	0,00	0,43	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	15,58	100
Σύνολο ορόφων (%)	0,00	0,00	2,78	0,00	0,00	0,00	0,00	12,24	0,00	2,78	5,01	0,00	0,28	0,00	5,56	0,00	8,34	0,00	0,00	0,00	0,00	0,83	12,66	49,51	100

Πίνακας 33**.** Ποσοστιαία κατανομή των χρήσεων γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων στην περιοχή του συμπλέγματος Πλατειών Ομόνοιας-Κοτζιά-Βαρβακείου, 2016.

	κατοικία	κοινωνική πρόνοια	εκπαίδευση	άθληση	θρησκευτικοί χώροι	πολιτισμός	χώροι συνάθροισης κοινού	εμπορικά καταστήματα	καταστήματα παροχής προς. υπηρεσιών	υπεραγορές, πολυκαταστ., εμπορ. εκθέσεις	γραφεία	τράπεζες, ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί	διοίκηση	περίθαλψη	εστίαση	αναψυχή	ξενοδοχεία	στάθμευση	πρατήρια παροχής καυσιμων κα	πλυντήρια-λιπαντήρια αυτοκινήτων	συντήρηση και επισκευή μηχανοκ. οχημάτων	επαγγελ. εργαστήρια & εγκατ. αποθήκευσης	βιοτεχνίες	κενό	σύνολο
Ισόγειο (%)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,16	0,00	0,16	58,72	5,43	1,32	0,99	2,47	0,00	0,16	9,54	0,00	0,49	0,00	0,00	0,00	0,00	0,99	0,00	19,57	100
Σύνολο ορόφων (%)	1,07	0,00	0,79	0,00	0,00	0,00	0,07	3,93	0,14	6,43	13,07	1,79	7,21	1,36	1,43	0,00	7,14	0,00	0,00	0,00	0,00	4,07	3,50	48,00	100

Πίνακας 34. Ποσοστιαία κατανομή των χρήσεων γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων στην περιοχή της Πλατείας Μοναστηρακίου, 2016.

	κατοικία	κοινωνική πρόνοια	εκπαίδευση	άθληση	θρησκευτικοί χώροι	πολιτισμός	χώροι συνάθροισης κοινού	εμπορικά καταστήματα	καταστήματα παροχής προς. υπηρεσιών	υπεραγορές, πολυκαταστ., εμπορ. εκθέσεις	γραφεία	τράπεζες, ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί	διοίκηση	περίθαλψη	εστίαση	αναψυχή	ξενοδοχεία	στάθμευση	πρατήρια παροχής καυσίμων και ενέργειας	πλυντήρια-λιπαντήρια αυτοκινήτων	συντήρηση και επισκευή μηχανοκ. οχημάτων	επαγγελ. εργαστήρια & εγκατ. αποθήκευσης	βιοτεχνίες	σταθμοί μεταβίβασης ΜΜΜ	κενό	σύνολο
Ισόγειο (%)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,67	0,00	69,33	1,33	0,67	0,00	2,00	0,00	0,00	15,33	0,00	1,33	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,67	8,67	100
Σύνολο ορόφων (%)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2,22	0,00	4,44	0,00	2,22	2,44	0,00	0,00	0,00	11,11	0,00	6,67	0,00	0,00	0,00	0,00	23,11	0,00	0,00	47,78	100

Πίνακας 35. Ποσοστιαία κατανομή των χρήσεων γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων στην περιοχή του πεζοδρόμου Δ. Αρεοπαγίτου και Μουσείου Ακρόπολης, 2016.

	κατοικία	κοινωνική πρόνοια	εκπαίδευση	άθληση	θρησκευτικοί χώροι	πολιτισμός	χώροι συνάθροισης κοινού	εμπορικά καταστήματα	καταστήματα παροχής προς. υπηρεσιών	υπεραγορές, πολυκαταστ., εμπορ. εκθέσεις	γραφεία	τράπεζες, ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί	διοίκηση	περίθαλψη	εστίαση	αναψυχή	ξενοδοχεία	στάθμευση	πρατήρια παροχής καυσίμων και ενέργειας	πλυντήρια-λιπαντήρια αυτοκινήτων	συντήρηση και επισκευή μηχανοκ. οχημάτων	επαγγελ. εργαστήρια & εγκατ. αποθήκευσης	βιοτεχνίες	σταθμοί μεταβίβασης ΜΜΜ	κενό	σύνολο
Ισόγειο (%)	20,64	0,71	0,71	0,00	0,36	1,07	1,07	24,20	9,61	0,36	3,56	1,07	3,20	0,00	16,01	0,71	2,49	0,71	0,00	0,00	1,07	0,71	0,00	0,00	11,74	100
Σύνολο ορόφων (%)	61,01	1,23	3,25	0,00	0,00	1,23	1,29	0,61	0,18	0,61	5,89	1,35	6,32	0,00	0,00	0,00	2,45	0,61	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	100

Πίνακας 36. Ποσοστιαία κατανομή των χρήσεων γης ανά ισόγειο και σύνολο ορόφων στην περιοχή του Κέντρου Πολιτισμού Ιδρύματος Σταύρου Νιάρχου, 2016.

	κατοικία	κοινωνική πρόνοια	εκπαίδευση	άθληση	θρησκευτικοί χώροι	πολιτισμός	χώροι συνάθροισης κοινού	εμπορικά καταστήματα	καταστήματα παροχής προς. υπηρεσιών	υπεραγορές, πολυκάτασ., εμπορ. εκθέσεις	γραφεία	τράπεζες, ασφαλείες, κοινωφελείς οργανισμοί	διοίκηση	περίθαλψη	εστίαση	αναψυχή	ξενοδοχεία	στάθμευση	πρατήρια παροχής καυσίμων και ενέργειας	πλυντήρια-λιπαντήρια αυτοκινήτων	συντήρηση και επισκευή μηχανοκ. οχημάτων	επαγγελ. εργαστήρια & εγκατ. αποθήκευσης	βιοτεχνίες	στάθμοί μετεπιβίβασης ΜΜΜ	κενό	σύνολο
Ισόγειο (%)	63,92	0,51	0,51	0,00	0,00	0,00	0,00	4,12	0,00	0,00	4,12	0,52	0,00	0,00	2,06	0,00	0,52	0,52	0,00	0,00	1,55	4,12	0,00	0,00	18,04	100
Σύνολο ορόφων (%)	80,23	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,11	0,00	0,00	8,69	0,00	1,14	0,00	0,00	0,00	0,00	0,57	0,00	0,00	1,14	1,14	0,00	0,00	6,42	100

Μεταβολές των χρήσεων γης ανά ευρείες κατηγορίες στις περιοχές μελέτης Α, Β, Γ

Πίνακας 37. Μεταβολή των χρήσεων γης ανά ευρείες κατηγορίες για την περιοχή Πλατείας Ομόνοιας (1995-2016).

Καταγραφή		κατοικία	τοπικές λειτουργίες	κεντρικές λειτουργίες επιπέδου πόλης	ιδρύματα - κοινωνική υποδομή	πολιτιστικές λειτουργίες	εμπορευματικές λειτουργίες	βιοτεχνία	μεταφορές	ειδικές χρήσεις	σύνολο
2016	N	0	0	27	1	0	0	0	0	26	54
	%	0,0%	0,0%	50,0%	1,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	48,1%	100,0%
1995	N	0	0	51	1	0	0	0	2	0	54
	%	0,0%	0,0%	94,4%	1,9%	0,0%	0,0%	0,0%	3,7%	0,0%	100,0%

Πίνακας 38. Μεταβολή των χρήσεων γης ανά ευρείες κατηγορίες για την περιοχή Πλατείας Κοτζιά (1995-2016).

Καταγραφή		κατοικία	τοπικές λειτουργίες	κεντρικές λειτουργίες επιπέδου πόλης	ιδρύματα - κοινωνική υποδομή	πολιτιστικές λειτουργίες	εμπορευματικές λειτουργίες	βιοτεχνία	μεταφορές	ειδικές χρήσεις	σύνολο
2016	N	0	1	26	0	0	4	0	0	15	46
	%	0,0%	2,2%	56,5%	0,0%	0,0%	8,7%	0,0%	0,0%	32,6%	100,0%
1995	N	0	5	36	0	1	1	0	0	1	44
	%	0,0%	11,4%	81,8%	0,0%	2,3%	2,3%	0,0%	0,0%	2,3%	100,0%

Πίνακας 39. Χρήσεις γης ανά ευρείες κατηγορίες για την περιοχή Πλατείας Βαρβακείου (2016).

Καταγραφή		κατοικία	τοπικές λειτουργίες	κεντρικές λειτουργίες επιπέδου πόλης	ιδρύματα - κοινωνική υποδομή	πολιτιστικές λειτουργίες	εμπορευματικές λειτουργίες	βιοτεχνία	μεταφορές	ειδικές χρήσεις	σύνολο
2016	N	0	18	12	2	0	0	1	0	20	53
	%	0,0%	34,0%	22,6%	3,8%	0,0%	0,0%	1,9%	0,0%	37,7%	100,0%

Πίνακας 40. Μεταβολή των χρήσεων γης ανά ευρείες κατηγορίες για την περιοχή Πλατείας Μοναστηρακίου (1995-2016).

Καταγραφή		κατοικία	τοπικές λειτουργίες	κεντρικές λειτουργίες επιπέδου πόλης	ιδρύματα - κοινωνική υποδομή	πολιτιστικές λειτουργίες	εμπορευματικές λειτουργίες	βιοτεχνία	μεταφορές	ειδικές χρήσεις	σύνολο
2016	N	0	2	55	0	1	0	0	1	17	7(
	%	0,0%	2,6%	72,4%	0,0%	1,3%	0,0%	0,0%	1,3%	22,4%	100,0%
1995	N	0	1	72	0	0	1	0	1	1	7(
	%	0,0%	1,3%	94,7%	0,0%	0,0%	1,3%	0,0%	1,3%	1,3%	100,0%

Πίνακας 41. Μεταβολή των χρήσεων γης ανά ευρείες κατηγορίες για την περιοχή πεζοδρόμου Δ. Αρεοπαγίτου- Νέου Μουσείου Ακρόπολης (1995-2016).

Καταγραφή		κατοικία	τοπικές λειτουργίες	κεντρικές λειτουργίες επιπέδου πόλης	ιδρύματα - κοινωνική υποδομή	πολιτιστικές λειτουργίες	εμπορευματικές λειτουργίες	βιοτεχνία	μεταφορές	ειδικές χρήσεις	σύνολο
2016	N	108	9	29	3	3	0	0	1	18	171
	%	63,2%	5,3%	17,0%	1,8%	1,8%	0,0%	0,0%	0,6%	10,5%	100,0%
1995	N	116	14	19	4	7	0	0	0	14	174
	%	66,7%	8,0%	10,9%	2,3%	4,0%	0,0%	0,0%	0,0%	8,0%	100,0%

Πίνακας 42. Μεταβολή των χρήσεων γης ανά ευρείες κατηγορίες για την περιοχή Κέντρου Πολιτισμού Ιδρύματος Σταύρου Νιάρχου (1995-2016).

Καταγραφή		κατοικία	τοπικές λειτουργίες	κεντρικές λειτουργίες επιπέδου πόλης	ιδρύματα - κοινωνική υποδομή	πολιτιστικές λειτουργίες	εμπορευματικές λειτουργίες	βιοτεχνία	μεταφορές	ειδικές χρήσεις	σύνολο
2016	N	147	4	22	0	0	4	2	2	13	194
	%	75,8%	2,1%	11,3%	0,0%	0,0%	2,1%	1,0%	1,0%	6,7%	100,0%
1995	N	136	7	15	0	0	11	2	3	15	189
	%	72,0%	3,7%	7,9%	0,0%	0,0%	5,8%	1,1%	1,6%	7,9%	100,0%

4 Ο ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΚΕΝΤΡΙΚΩΝ ΠΛΑΤΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΑΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ

Κώστας Γκόρτσος

4.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τον Μάρτιο του 2016 πραγματοποιήθηκε η καταγραφή των χρήσεων όλων των κτιρίων, εγκαταστάσεων, εξυπηρετήσεων που βρίσκονται στο επίπεδο του ισογείου επί και περιμετρικά των πλατειών Ομονοίας, Εθνικής Αντιστάσεως (Κοτζιά), Βαρβάκη (Βαρβακείου αγοράς) και Μοναστηρακίου. Οι τέσσερις αυτές πλατείες του Δήμου Αθηναίων επιλέχτηκαν για να μελετηθούν στο πλαίσιο του ερευνητικού έργου *Κοινωνικές επιπτώσεις του αστικού σχεδιασμού και του σχεδιασμού βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων*. Την παρούσα εργασία υλοποίησαν ο Κώστας Γκόρτσος για τη συγγραφή του κειμένου, την ανάλυση των στοιχείων και την επιτόπια καταγραφή, η Καλλισθένη Αβδελίδη για την επιτόπια καταγραφή, τον σχεδιασμό της εργασίας και την εισαγωγή των στοιχείων. Στην επιτόπια καταγραφή συμμετείχαν ο Κώστας Σακελλαρόπουλος και η Φιλύρα Βλαστού.

Στόχος της εργασίας που παρουσιάζεται στο παρόν κείμενο είναι να διερευνήσει την σημερινή πραγματικότητα στην περίπτωση των τεσσάρων κεντρικών ιστορικών πλατειών της Αθήνας[33] μετά τις επεμβάσεις ανάπλασης και αναβάθμισής τους, στο

33Για την επιλογή των περιπτώσεων μελέτης του έργου βλέπε προηγούμενα κεφάλαια «Κοινωνικο-δημογραφική ταυτοποίηση των περιοχών ένταξης των αστικών επεμβάσεων» και «Αναγκαιότητα, αποδοχή και προοπτικές των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού: αντιλήψεις και εμπειρίες των φορέων και των δημιουργών».

πλαίσιο του γενικότερου ζητήματος των επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού που απασχολεί το έργο. Οι επεμβάσεις αυτές υλοποιήθηκαν ως μέρος της αστικής ανάπλασης του ιστορικού και εμπορικού κέντρου της Αθήνας και κατά κύριο λόγο, στο πλαίσιο του ευρύτερου προγράμματος αστικής παρέμβασης στη μητροπολιτική περιοχή της Πρωτεύουσας για τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων.

Η εργασία αυτή αποτελεί μέρος της συνολικότερης εμπειρικής διερεύνησης του χαρακτήρα των τεσσάρων πλατειών στη βάση της επιτόπιας καταγραφής των χώρων και των χρήσεών τους και της συλλογής πληροφοριών με ερωτηματολόγιο το οποίο απευθύνθηκε στους ιδιοκτήτες ή εργαζόμενους στους χώρους που καταγράφηκαν με ακρίβεια.[34]

Μεθοδολογικά η επιλογή του συγκεκριμένου τρόπου καταγραφής των χρήσεων έγινε επειδή θεωρούμε ότι στο ισόγειο επίπεδο της πλατείας δραστηριοποιείται κυρίως το πιο «ζωντανό» κομμάτι των εμπορικών και άλλων χρήσεων, αυτό δηλαδή που βιώνει, αφουγκράζεται και επηρεάζεται γρηγορότερα από την καθημερινότητα της.

Οι πλατείες ως ιδιαίτερη περίπτωση ελεύθερου κοινόχρηστου χώρου[35] του αστικού δομημένου περιβάλλοντος, στις περιπτώσεις που έχουν να κάνουν με την ιστορικότητα τους[36] ή/και την ιδιαίτερη προνομιακή χωρική θέση τους στον αστικό ιστό της πόλης, προσελκύουν εκείνες τις κατηγορίες χρήσεων που συνάδουν – ταυτίζονται με αυτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε πλατείας. Η ταύτιση αυτή συντελείται σε μία διαδικασία προσαρμογής κατά περίπτωση. Σε άλλες περιπτώσεις είναι η επιρροή των εγκατεστημένων πέριξ των πλατειών χρήσεων που προσδιορίζουν, κατά κύριο λόγο τα χαρακτηριστικά της πλατείας, τα οποία διαμορφώνουν την καθημερινότητα της πλατείας.[37] Και στις δύο περιπτώσεις, η σχέση της πλατείας και των χρήσεων που χωροθετούνται επί και περιμετρικά αυτών, είναι μία σχέση δυναμική, αμφίδρομης αλληλεξάρτησης και επιρροής. Η υποβάθμιση και η εγκατάλειψη ή αντίθετα η αναβάθμιση μιας πλατείας, στο βαθμό που επηρεάζει το μέγεθος της κοινωνικής αποδοχής της, αντανακλάται άμεσα και στις εγκατεστημένες περιμετρικά της πλατείας χρήσεις. Η καταγραφή των σημερινών χρήσεων, σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου που απαντήθηκε από ανθρώπους που επίσης δραστηριοποιούνται – εργάζονται στο επίπεδο της πλατείας, δηλαδή τον πληθυσμό με προνομιακή αντίληψη

34 Βλ. κεφάλαιο 6.

35Δεδομένης της έλλειψης ορισμού η πλατεία ορίζεται σήμερα στα διάφορα λεξικά, κυρίως από την ετυμολογία της λέξης, ενώ στα πολεοδομικά και τεχνικά κείμενα που χρησιμοποιείται δεν προσδιορίζεται επακριβώς. Ή πλατεία δεν μπορεί, δεν γίνεται να οριστεί μόνο από τη μορφολογία τη θέση της, τη διαμόρφωση της και τις δραστηριότητες που φιλοξενεί χωρίς να συμπεριληφθεί η έννοια της δομής της ευρύτερης περιοχής και τα οικονομικοκοινωνικά χαρακτηριστικά της και κυρίως με τις ανθρώπινες δραστηριότητες και λειτουργίες που λαμβάνουν ή θα μπορούσαν να λάβουν χώρα και με τις οποίες είναι άρρηκτα δεμένη. Περισσότερα για τον Ορισμό και την έννοια της πλατείας βλ. (Μελαμπιανάκη, 2006, σελ. 7).

36Αναφορά στις πλατείες της Αθήνας και την ονομασίας τους βλ. (Μ. Βουγιούκα, Β. Μεγαρίδης, τόμοι Α,Β,Γ. σελ.1542).

37Σχετικά με το ζήτημα του ιδιαίτερου χαρακτήρα μιας πλατείας και δραστηριότητες της καθημερινής ζωής, στις πλατείες της Αθήνας βλ. «TOTAL GUIDE: Η Αθήνα επιστρέφει στις πλατείες της - Η τάση, τα κλασικά στέκια και τα new entries!», Athens magazine,(22 Ιουνίου 2013) και «Τρεις νέοι καταστηματάρχες αναβάθμισαν την Πλατεία Βάθης», Εθνικός Κήρυξ,(15 Απριλίου 2016).

της καθημερινότητας της αλλά και των αλλαγών τις οποίες έχει υποστεί, θα βοηθήσει στο να αναδειχτεί το προφίλ της κάθε πλατείας.

4.2. ΕΜΠΟΡΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΣΤΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ Α' ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΛΑΣΗ

4.2.1. Μεθοδολογία και δεδομένα διερεύνησης

Η μεθοδολογία της παρούσας εργασίας αποσκοπεί στην εύρεση του σημερινού εμπορικού χαρακτήρα της κάθε πλατείας ξεχωριστά, με στόχο την ανάδειξη με συγκεκριμένο τρόπο της εικόνας των κεντρικών αυτών πλατειών της Αθήνας, ως ένα σημαντικό σύνολο αναφοράς της πόλης με ιδιαίτερο χαρακτήρα.

Για την επίτευξη του στόχου αυτού ακολουθήθηκε η μεθοδολογία της λεπτομερούς καταγραφής όλων των χώρων με όψη στην πλατεία, η οποία παρουσιάζεται παρακάτω στο σημείο 4.2.1.1. Τα πρωτογενή δεδομένα, που συλλέχτηκαν με την επιτόπια καταγραφή, εντάχθηκαν σε ένα αρχείο excel και στη συνέχεια ταξινομήθηκαν στη βάση της κατηγοριοποίησης των χρήσεων, που προβλέπεται από την πολεοδομική ελληνική νομοθεσία. Ακολουθεί (βλ. 4.2.2.1) η ανάλυση των δεδομένων για το σύνολο των τεσσάρων πλατειών αναφορικά πρώτον, με όλες τις καταγεγραμμένες χρήσεις[38] και δεύτερον, με τις επιμέρους ειδικές κατηγορίες της περίπτωσης των εμπορικών καταστημάτων, ενώ στη συνέχεια γίνεται σύγκριση των μεγεθών αυτών μεταξύ των τεσσάρων πλατειών. Για κάθε χρήση γίνεται η διάκριση μεταξύ των ανοικτών και κλειστών χώρων (βλ. 4.2.2.2), που καταγράφονται συνολικά στις τέσσερις πλατείες και σε κάθε πλατεία ξεχωριστά, ενώ έπεται για κάθε πλατεία ξεχωριστά και η ανάλυση όλων των χρήσεων, σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία, στο επίπεδο της χρήσης κτιρίου – εγκατάστασης με καταγραφή της δραστηριότητας όπως εμφανίζεται στη βιτρίνα ή στη ταμπέλα του καταστήματος (βλ. 4.2.2.3). Ένα δεύτερο μέρος, (βλ 4.2.3), παρουσιάζει τις αλλαγές των χρήσεων και των δραστηριοτήτων στις πλατείες μελέτης μας που έγιναν σε δύο περιόδους, πριν και μετά το 2004, δηλαδή πριν και μετά την ολοκλήρωση των αναπλάσεων. Η ανάλυση αυτή βασίστηκε στα δεδομένα που συλλέχτηκαν με ερωτηματολόγιο, το οποίο απευθύνθηκε στην ομάδα στόχο των ιδιοκτητών ή εργαζόμενων στους επαγγελματικούς χώρους επί και περιμετρικά των πλατειών. Η ανάλυση της παρούσας εργασίας αποσκοπεί στο να βγουν συμπεράσματα, σχετικά με την εμπορικότητα και την προσαρμογή των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, στις συγκεκριμένες πλατείες ως χώροι που αναδιαμορφώθηκαν με αστική ανάπλαση.

38 Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους και τη χρήση κτηρίου - εγκατάστασης.

4.2.1.1. Καταγραφή δραστηριοτήτων στους χώρους έρευνας

Η καταγραφή γίνεται με ίδιο τρόπο σε όλα τα κτίρια που βρίσκονται στο «πρόσωπο» των οικοδομικών τετραγώνων, που περικλείουν τις πλατείες μελέτης. Από ένα επιλεγμένο αρχικό σημείο εκκίνησης που ορίζεται από τη συμβολή δύο οδών, ακολουθήθηκε δεξιόστροφη περιμετρική της πλατείας πορεία και αναλυτική καταγραφή όλων των χρήσεων των ισογείων χώρων των κτιρίων, των σταθερών και κινητών εγκαταστάσεων, των οδών και πεζοδρόμων. Στα ισόγεια των κτιρίων, εκτός από το είδος της χρήσης, καταγράφεται επιπλέον η επωνυμία και το είδος της δραστηριότητας όπως αυτή εμφανίζεται στις επιγραφές των καταστημάτων, οι στοές, οι είσοδοι των κτιρίων και τέλος εάν πρόκειται για ανοικτούς (εν λειτουργία) ή κλειστούς δηλαδή εγκαταλειμμένους και μη λειτουργούντες χώρους. Από τις εισόδους[39] των κτιρίων γίνεται και η καταγραφή *της επικρατούσας χρήσης* των υπερκείμενων του ισογείου ορόφων. Το περίγραμμα της καταγραφής (εικόνα 8) που ακολουθήσαμε για κάθε πλατεία ορίζεται ως ακολούθως:

Για την **πλατεία Ομονοίας,** η επιτόπια καταγραφή ξεκίνησε από τη συμβολή της οδού Αθηνάς με πλατεία Ομονοίας μέχρι την οδό Π. Τσαλδάρη. Στη συνέχεια, οι καταγραφές γίνονται στις πλευρές της πλατείας που ορίζονται από την Π. Τσαλδάρη έως τον πεζόδρομο της οδού Μ. Κοτοπούλη, από πεζόδρομο Μ. Κοτοπούλη έως τον πεζόδρομο της οδού Δώρου, από τον πεζόδρομο Δώρου μέχρι την οδό Σταδίου και κλίνει με το τμήμα από Σταδίου μέχρι του σημείου αρχικής εκκίνησης.

Για την **πλατειά Εθνικής Αντιστάσεως (Κοτζιά)**, εκτός από το χώρο της σημερινής πλατείας, συμπεριλάβαμε και το τμήμα που περικλείει το ιστορικό κτίριο του Δημαρχείου της Αθήνας που ορίζεται από τις οδούς Αθηνάς, Κρατίνου, Κλεισθένους και Ευπόλιδος.[40] Η επιτόπια καταγραφή της πλατείας ξεκίνησε από τη συμβολή της οδού Ευπόλιδος με την οδό Αθηνάς μέχρι τον πεζόδρομο της οδού Αιόλου. Συνεχίζεται η καταγραφή στο τμήμα της Αιόλου μέχρι τον πεζόδρομο της οδού Κρατίνου, όλη την Κρατίνου έως την οδό Αθηνάς και στη συνέχεια μέχρι την οδό Κλεισθένους, και τέλος, τον πεζόδρομο Ευπόλιδος από Κλεισθένους μέχρι την οδό Αθηνάς.

Για τη **πλατεία Βαρβάκη**, η επιτόπια καταγραφή ξεκίνησε από τη συμβολή της οδού Αθηνάς και Αριστογείτονος μέχρι την οδό Σωκράτους, συνεχίστηκε στη πλευρά Σωκράτους μέχρι τον πεζόδρομο της οδού Αρμοδίου, στην πλευρά Αρμοδίου μέχρι την οδό Αθηνάς, και τέλος, στην πλευρά της οδού Αθηνάς έως Αριστογείτονος.

39Κυρίως από τα κουδούνια αλλά και από το εσωτερικό της εισόδου.

40 Ο χώρος αυτός περιλαμβάνεται στον «Κήπο του Λαού» του πρώτου σχεδίου της Αθήνας των Στ. Κλεάνθη και Ed. Schaubert. Το 1851 μετατρέπεται σε οκτώ οικοδομικά τετράγωνα και με το χώρο της πλατείας μόνο στο 1/5 του αρχικού μεγέθους, εκατέρωθεν της οδού Αθηνάς μεταξύ των οδών Ευπόλιδος, Κλεισθένους, Κρατίνου, Απελλού – Στρείτ. (Μελαμπιανάκη, ό.π., σελ. 74).

Για τη **πλατεία Μοναστηρακίου,** η επιτόπια καταγραφή αρχίζει από την συμβολή της οδού Ερμού με την οδό Αθηνάς μέχρι την οδό Μητροπόλεως και στη συνέχεια μέχρι τον πεζόδρομο της οδού Πανδρόσου. Συνεχίζεται η καταγραφή στο τμήμα μέχρι τον πεζόδρομο της οδού Ηφαίστου και στη συνέχεια μέχρι την οδό Ερμού, με τελευταίο το τμήμα της οδού Ερμού μεταξύ των οδών Θέμιδος και Αθηνάς.

Εικόνα 8. Περίγραμμα καταγραφής των χρήσεων στις τέσσερις πλατείες.

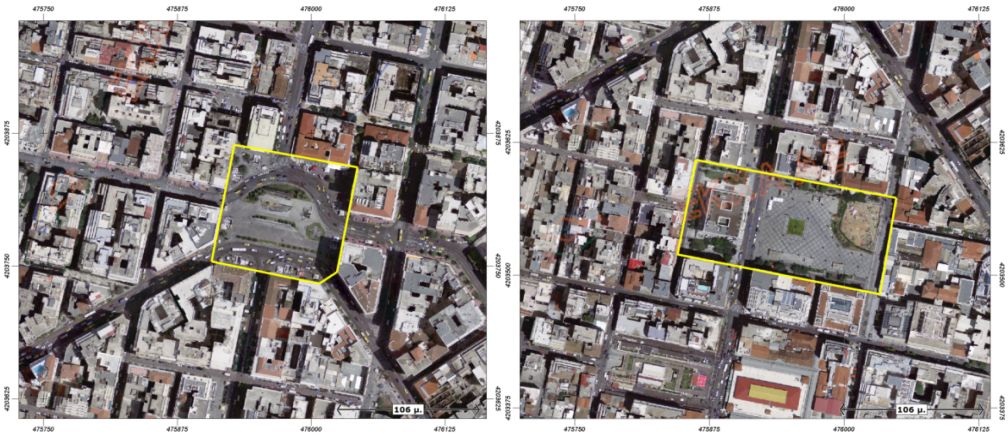

Πλατεία Ομονοίας. Πλατεία Εθνικής Αντίστασης (Κοτζιά).

Πλατεία Βαρβάκη. Πλατεία Μοναστηρακίου.

Επιτρεπόμενες χρήσεις στην περιοχή των τεσσάρων πλατειών σύμφωνα με τον ισχύοντα πολεοδομικό σχεδιασμό της Αθήνας

Οι χρήσεις γης των Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων (ΓΠΣ) καθορίζονται σε κατηγορίες σύμφωνα με τη γενική και ειδική πολεοδομική λειτουργία τους.[41] Με το

41Κατηγορίες και περιεχόμενο χρήσεων γης, Π.Δ/ 23-2-87 (ΦΕΚ–166/Δ/ 6-3-87). Αντικαταστάθηκε με τον Ν. 4269/14 ο οποίος τελικά δεν εφαρμόσθηκε αφού το Υπουργείο στη συνέχεια αναγκάστηκε να καταργήσει το σύνολο των διατάξεων του.

ΓΠΣ Αθηνών[42] και σύμφωνα με το χάρτη που εμφανίζει τις επιτρεπόμενες χρήσεις,[43] η περιοχή της πλατείας Ομονοίας και η περιοχή της πλατείας Εθνικής Αντιστάσεως (Κοτζιά) υπάγονται σε περιοχή με καθορισμένη χρήση Υπερτοπικού Κέντρου Δήμου. Η πλατεία Βαρβάκη χαρακτηρίζεται με τη χρήση πράσινο, ενώ η περιοχή γύρω από αυτή υπάγεται στην κατηγορία χρήσης Γενικής Κατοικίας, σε επαφή όμως με το Υπερτοπικό Κέντρο Δήμου που αρχίζει βόρεια της πλατείας από την οδό Σωκράτους και ανατολικά από την οδό Αθηνάς. Στη περιοχή της πλατείας Μοναστηρακίου το τμήμα ανατολικά της Αθηνάς και βόρεια της Ερμού εντάσσεται στη χρήση Υπερτοπικού Κέντρου Δήμου, ενώ το ανατολικό της οδού Αθηνάς και Άρεως τμήμα ανήκει σε περιοχή χρήσης Γενικής κατοικίας

Πίνακας 43. Χρήσεις στις περιοχές μελέτης.

Πλατείες	Σύμφωνα με τη γενική πολεοδομική λειτουργία.	Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία.
Ομόνοια Κοτζιά Μοναστηράκι (Βόρεια της Ερμού & ανατολικά της Αθηνάς)	Πολεοδομικού Κέντρου	Κατοικία. Ξενώνες ξενοδοχεία και λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις. Εμπορικά καταστήματα. Γραφεία τράπεζες ασφάλειες κοινωφελείς οργανισμοί. Διοίκηση. Εστιατόρια. Αναψυκτήρια. Κέντρα διασκέδασης αναψυχής. Χώροι συνάθροισης κοινού. Πολιτιστικά κτήρια και εν γένει πολιτιστικές εγκαταστάσεις. Κτήρια εκπαίδευσης. Θρησκευτικοί χώροι. Κτήρια κοινωνικής πρόνοιας. Επαγγελματικά εργαστήρια χαμηλής όχλησης. Κτήρια γήπεδα στάθμευσης. Πρατήρια βενζίνης. Αθλητικές εγκαταστάσεις. Εγκαταστάσεις εμπορικών εκθέσεων, εκθεσιακά κέντρα. Εγκαταστάσεις μέσων μαζικών μεταφορών.
Βαρβάκη Μοναστηράκι (Ανατολικά Ερμού Άρεως)	Γενικής κατοικίας	Κατοικία. Ξενοδοχεία μέχρι 100 κλινών και ξενώνες. Εμπορικά καταστήματα (με εξαίρεση τις υπεραγορές και τα πολυκαταστήματα). Γραφεία τράπεζες ασφάλειες κοινωφελείς οργανισμοί. Κτίρια εκπαίδευσης. Εστιατόρια. Αναψυκτήρια. Θρησκευτικοί χώροι. Κτίρια κοινωνικής πρόνοιας. Επαγγελματικά εργαστήρια χαμηλής όχλησης. Πρατήρια βενζίνης. Αθλητικές εγκαταστάσεις. Κτίρια γήπεδα στάθμευσης. Πολιτιστικά κτίρια (και εν γένει πολιτιστικές εγκαταστάσεις).

42Σχετικά ΦΕΚ για το ΓΠΣ της Αθήνας βλ. ΓΠΣ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος (www.organismosathinas.gr).

43Σχετικό χάρτη ΓΠΣ Αθηνών βλ. Γεωχωρική Πύλη Οργανισμού Αθήνας – Πιλοτική Λειτουργία – ΓΠΣ, ΖΟΕ, ΟΟ. (http://gis.organismosathinas.gr/).

4.2.2. Αποτύπωση της σημερινής οικονομικής δραστηριότητας στους χώρους μελέτης: ανάλυση και αποτελέσματα

Όλες οι καταγραφές, στις πλατείες μελέτης, περάστηκαν σε μία βάση δεδομένων στην οποία έγινε η πρώτη αντιστοίχηση της απλής καταγραφής πεδίου *στις κατηγορίες χρήσεων των κτιρίων και εγκαταστάσεων.*[44] Στη συνέχεια, οι χρήσεις των κτιρίων και εγκαταστάσεων, αντιστοιχίζονται *στις κατηγορίες χρήσεων σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους.* Με τον τρόπο αυτό προσεγγίζουμε τις περιμετρικά των πλατειών υφιστάμενες χρήσεις, σύμφωνα με την προβλεπόμενη πολεοδομική κατηγοριοποίηση, με τις οποίες μελετώνται σχεδιάζονται οι αστικές και πολεοδομικές παρεμβάσεις. Η μελέτη και παρουσίαση των στοιχείων της καταγραφής γίνεται αρχικά για το σύνολο των τεσσάρων πλατειών, προκειμένου να αναδειχθεί η συνολική εικόνα των χρήσεων στην ομάδα αυτή των πλατειών. Στη συνέχεια, η ίδια πληροφορία δίνεται για κάθε πλατεία ξεχωριστά, τα δεδομένα γίνονται συγκρίσιμα και αναδεικνύονται οι όποιες διαφορές υπάρχουν μεταξύ τους .

4.2.2.1. Οι χρήσεις σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία των κτιρίων και των εγκαταστάσεων

Στο σύνολο των τεσσάρων πλατειών

Στο Γράφημα 28 αποτυπώνεται ο αριθμός των καταγραμμένων χρήσεων, *σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους* συνολικά και για τέσσερις πλατείες. Στις κατηγορίες των χρήσεων του γραφήματος συμπεριλάβαμε «αυθαίρετα» και τις καταγραφές που ενώ στην πραγματικότητα δεν αποτελούν από μόνες τους χρήσεις ειδικής πολεοδομικής λειτουργίας, ωστόσο επικουρούν στην αντίληψη και την καλύτερη κατανόηση της πραγματικής κατάστασης. Πρόκειται για τις παρακάτω πέντε κατηγορίες:

- Οι είσοδοι των κτιρίων. Η καταγραφή τους έγινε γιατί βρίσκονται στο επίπεδο της ισόγειας καταγραφής μας ενώ αποτέλεσαν και τα σημεία πληροφόρησης της επικρατούσας χρήσης των υπερκείμενων ορόφων.[45]
- Οι εσωτερικές στοές.[46]
- Οι κατασκευές σε κοινόχρηστους χώρους.[47]
- Αυτές που δεν προβλέπονται.[48]
- Τα «διάφορα».[49]

44Για τις χρήσεις κτιρίων και εγκαταστάσεων (Λεμπέση, 2006).

45Οι είσοδοι σημειώνονται ως ανοικτές και κλειστές.

46Οι στοές σημειώνονται επίσης ως ανοικτές (καταστήματα σε λειτουργία) ή κλειστές (κλειστά όλα τα καταστήματα).

47Πρόκειται για σταθερές κατασκευές και εγκαταστάσεις που υπάρχουν στους κοινόχρηστους χώρους όπως είναι τα περίπτερα.

48Πρόκειται για τις μη σταθερές εγκαταστάσεις (πάγκοι)υπαίθριου εμπορίου κλπ σε κοινόχρηστους χώρους.

Γράφημα 28. Οι κατηγορίες χρήσεων συνολικά στις τέσσερις πλατείες.

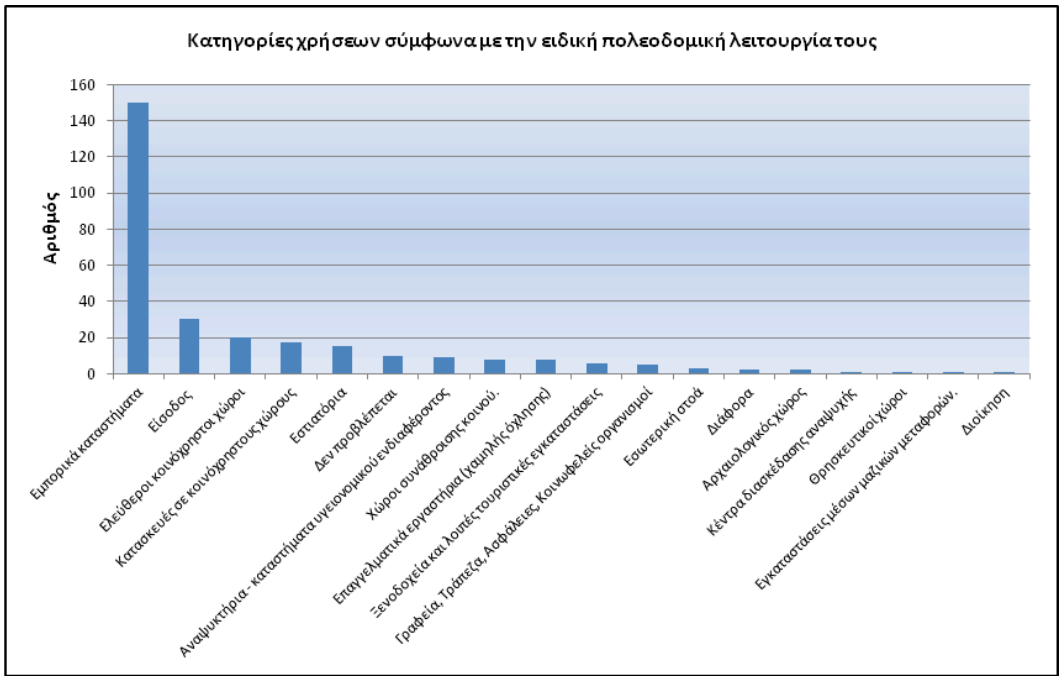

Στη περιοχή μελέτης των τεσσάρων κεντρικών πλατειών της Αθήνας, όπως φαίνεται στο Γράφημα 28, κυρίαρχη έναντι όλων των υπόλοιπων χρήσεων, με συνολικά 150 καταγραφές ή σε ποσοστό 51,90% του συνολικού αριθμού, είναι η χρήση *εμπορικά καταστήματα.* Η δεύτερη σε αριθμό κατηγορία χρήσης είναι η χρήση *εστιατόρια,*, με 15 καταγραφές ή σε ποσοστό 5,79% με όλες τις υπόλοιπες να είναι λιγότερες από 10. Από τις μη θεσμοθετημένες, τις λεγόμενες «αυθαίρετες» χρήσεις, καταγράφηκαν 30 *είσοδοι* κτιρίων, 17 *κατασκευές σε κοινόχρηστους χώρους* και 10 *μη προβλεπόμενες.* Οι *εσωτερικές στοές* είναι τρεις και δύο οι καταγραφές για τις χρήσεις *«διάφορα».*

Στο Γράφημα 29 παρουσιάζεται αναλυτικά ο συνολικός αριθμός των επιμέρους κατηγοριών της γενικής χρήσης *εμπορικά καταστήματα* που ορίζονται από ειδικότερες διατάξεις. Πρόκειται για τα καταστήματα *''ειδών διατροφής – υγειονομικού ενδιαφέροντος''*,[50] τα καταστήματα *''υγειονομικού ενδιαφέροντος''*,[51] τα καταστήματα *''παροχής προσωπικών υπηρεσιών''*[52] και τα απλά *''καταστήματα''*.[53]

49Πρόκειται για διάφορες εξυπηρετήσεις όπως τα ΑΤΜ των τραπεζών.

50(Λεμπέση ό.π., σελ. 280,202,285).

51Περιλαμβάνονται: καφενεία, καφετέριες και κυλικεία, εστιατόρια, οινομαγειρεία, ψαροταβέρνες, ψητοπωλεία, σνακ–μπαρ, πιτσαρίες, ζαχαροπλαστεία, γαλακτοπωλεία, μπουγατσάδικα, λουκουματζίδικα, αναψυκτήρια, κλπ. που εξυπηρετούν καθισμένους ή όρθιος πελάτες: στο ίδιο, σελ. 287.

52 Εμπορικά καταστήματα με τις χρήσεις: Γραφεία τελετών, ενοικιάσεις αυτοκινήτων και μοτοποδηλάτων, επιδιορθώσεις ενδυμάτων και υποδημάτων, ινστιτούτα αισθητικής, χώροι περιποίησης για καλλωπισμό ατόμων – κέντρα αδυνατίσματος, κέντρα θαλασσοθεραπείας, κέντρα γυμναστικής, αθλητικές σχολές, κουρεία – κομμωτήρια, πρακτορεία ταξιδίων, πρακτορεία ΠΡΟΠΟ – ΛΟΤΤΟ, & φαρμακεία: στο ίδιο, σελ. 283.

Γράφημα 29. Ο συνολικός αριθμός ανά κατηγορία της χρήσης εμπορικά καταστήματα συνολικά στις τέσσερις πλατείες.

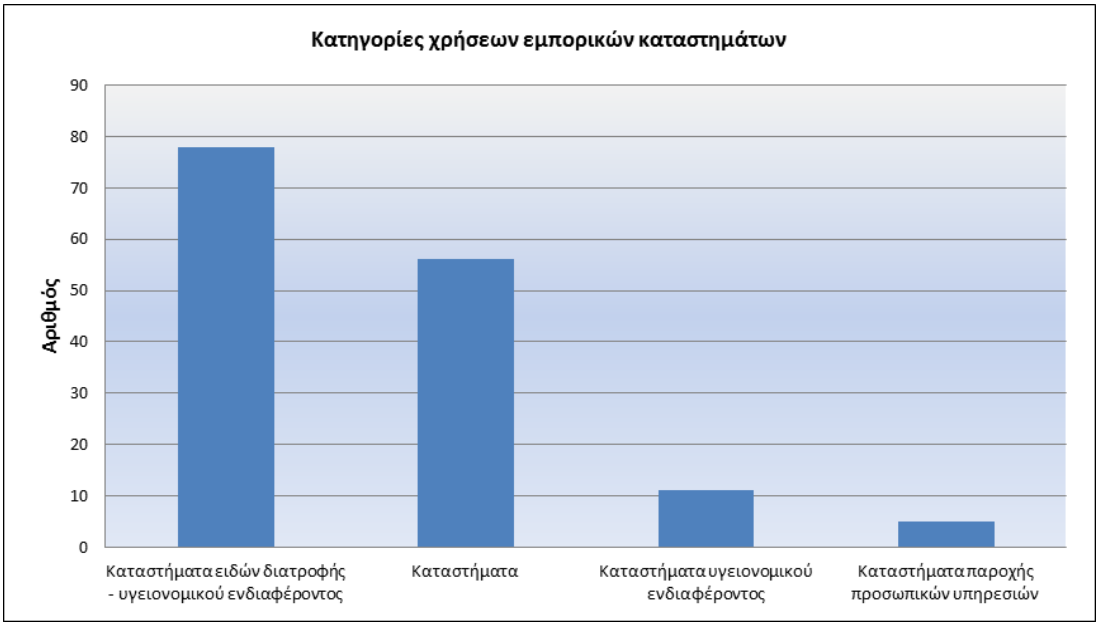

Από τις 150 συνολικά καταγραφές της ειδικής πολεοδομικής λειτουργίας *εμπορικά καταστήματα* που είδαμε στο προηγούμενο γράφημα το, 52% με 78 καταγραφές αφορά χώρους που ανήκουν στην κατηγορία των καταστημάτων *''ειδών διατροφής''*, ενώ, μεγάλο εμφανίζεται να είναι και το ποσοστό στα απλά *''καταστήματα''* που με 56 καταγραφές φτάνουν το 37,33% του συνολικού αριθμού. Οι υπόλοιπες δύο επιμέρους κατηγορίες εμπορικών καταστημάτων που είναι τα καταστήματα *''υγειονομικού ενδιαφέροντος''* και τα καταστήματα *''παροχής προσωπικών υπηρεσιών''*, καταγράφουν πολύ μικρότερο αριθμό που αντιστοιχεί στο 7,33% και 3,33% αντίστοιχα του συνολικού αριθμού της περιοχής μελέτης.

Ανά πλατεία

Στο Γράφημα 30 παρουσιάζονται τα συνολικά δεδομένα της καταγραφής όλων των χρήσεων σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους κατανεμημένα ξεχωριστά για κάθε πλατεία. Η παρουσίαση αυτή καθιστά συγκρίσιμα τα μεγέθη όλων των χρήσεων μεταξύ των πλατειών μελέτης.

53Η Χρήση «κατάστημα», αφορά τις εμπορικές χρήσεις και δεν αφορά άλλες χρήσεις όπως πχ χρήσεις. υγειονομικού ενδιαφέροντος: στο ίδιο, σελ. 203.

Γράφημα 30. Οι κατηγορίες χρήσεων συγκριτικά ανά πλατεία.

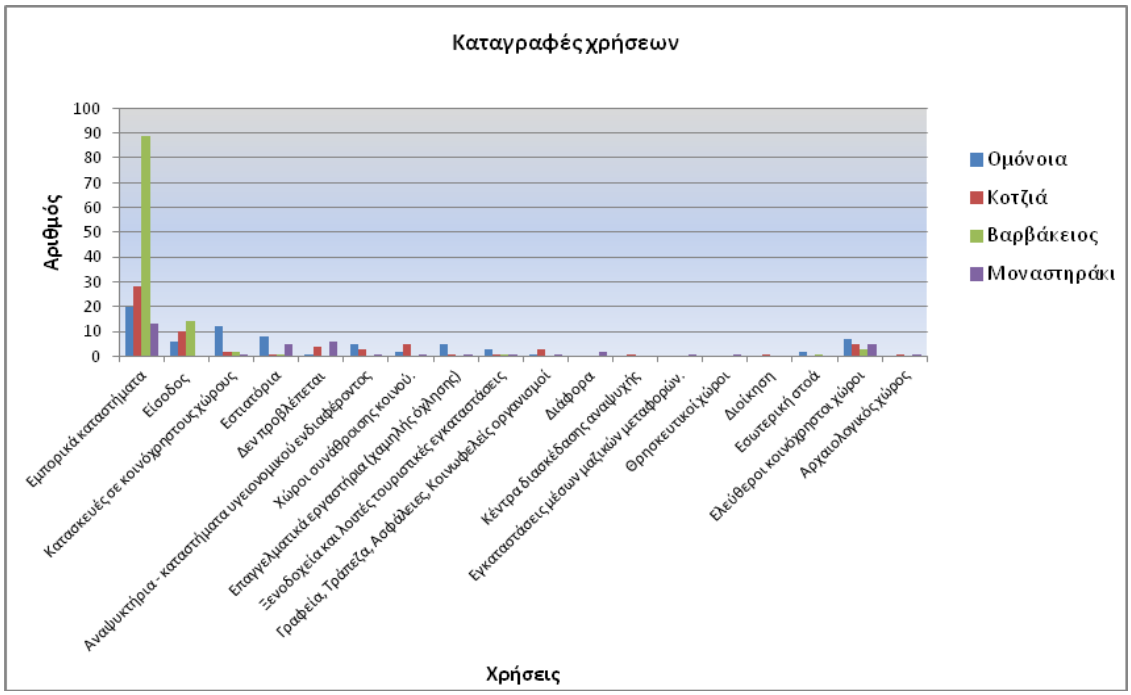

Ειδικότερα, τα μεγέθη που καταγράφουν οι διάφορες χρήσεις σε κάθε πλατεία ξεχωριστά είναι τα εξής:

Στην **πλατεία Ομονοίας** έχουν καταγραφεί 72 χώροι οι οποίοι και ομαδοποιήθηκαν σε 12 κατηγορίες χρήσεων από τις συνολικά 18 της περιοχής μελέτης των τεσσάρων πλατειών. Οι μισές από αυτές τις 12 χρήσεις φτάνουν σε ποσοστά ίσα ή μεγαλύτερα του 50% του συνολικού αριθμού που μετρήθηκε στις τέσσερις πλατείες. Πρόκειται για τις ακόλουθες χρήσεις με τα ποσοστά τους:

- Επαγγελματικά εργαστήρια, (71,43%).
- Κατασκευές σε κοινόχρηστους χώρους, (70,59%).
- Αναψυκτήρια, (55,56%).
- Εστιατόρια, (53,33%).
- Ξενοδοχεία και λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις, (50%)
- Εσωτερικές στοές, (66,67%).

Οι κατηγορίες χρήσεων που δεν καταγράφονται καθόλου στο επίπεδο της πλατείας Ομονοίας είναι οι εξής:

- Κέντρα διασκέδασης, αναψυχής.
- Θρησκευτικοί χώροι.
- Διοίκηση.
- Αρχαιολογικός χώρος.
- Εγκατάσταση μέσων μαζικής μεταφοράς
- «Διάφορα».

Στην **πλατεία Εθνικής Αντιστάσεως (Κοτζιά)** έγινε καταγραφή 66 χώρων οι οποίοι ομαδοποιήθηκαν σε 14 από τις συνολικά 18 χρήσεις. Ποσοστά μεγαλύτερα του 50% του συνολικού αριθμού καταγράφουν οι παρακάτω πέντε χρήσεις:

- *Κέντρα διασκέδασης αναψυχής.* Η χρήση εμφανίζεται με μία και μοναδική καταγραφή στην πλατεία Κοτζιά, (100%).
- *Διοίκηση.* Η χρήση εμφανίζεται με μία και μόνη καταγραφή στην πλατεία Κοτζιά, (100%).
- Χώροι συνάθροισης κοινού, (62,50%).
- Γραφεία, Τράπεζα, Ασφάλειες, Κοινωφελείς οργανισμοί, (60%).
- Αρχαιολογικός χώρος, (50%).

Οι κατηγορίες χρήσεων που δεν καταγράφονται καθόλου στο επίπεδο της πλατείας Κοτζιά είναι οι εξής:

- Θρησκευτικοί χώροι.
- Εγκαταστάσεις μέσων μαζικής μεταφοράς.
- Εσωτερική στοά.
- «Διάφορα».

Στην **πλατεία της Βαρβακείου αγοράς** καταγράφηκαν οι περισσότεροι χώροι από κάθε άλλη πλατεία. Συνολικά έγιναν 111 καταγραφές, αριθμός που αντιστοιχεί στο 38,41 του συνολικού αριθμού των τεσσάρων πλατειών. Ο μεγάλος αυτός αριθμός κατανέμεται σε επτά μόνο από τις συνολικά 18, με το ενδιαφέρον να εντοπίζεται κυρίως στις χρήσεις:

- *Εμπορικά καταστήματα,* με ποσοστό 59,93% είναι η χρήση που επιβάλλεται στη συγκεκριμένη πλατεία.
- *Είσοδοι*, η «αυθαίρετη» ως χρήση αυτή καταγραφή με, ποσοστό 46,67% δείχνει τα κτίρια να προσανατολίζουν την κύρια είσοδο τους στο πρόσωπο της πλατείας περισσότερο από τα κτίρια των άλλων πλατειών.

Στην **πλατεία Μοναστηρακίου** καταγράφονται οι λιγότεροι χώροι που συνολικά φτάνουν τους 40. Οι χώροι αυτοί αντιστοιχίζονται σε 14 από τις συνολικά 18 χρήσεις με το ενδιαφέρον να εντοπίζεται στις παρακάτω:

- Στη χρήση *εστιατόρια* καταγράφει το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό (33,33%), μετά την πλατεία Ομονοίας.
- Οι χρήσεις *εγκατάσταση Μέσων Μαζικής Μεταφοράς* (ισόγειος σταθμός ΗΣΑΠ) και *θρησκευτικός χώρος* που βρίσκονται στο επίπεδο της πλατεία την (ιερός ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου) φαίνεται να την χαρακτηρίζουν ιδιαίτερα και ως κατασκευές και ως χρήση. Από τις υπόλοιπες χρήσεις το *υπαίθριο εμπόριο* που έχει ταξινομηθεί στη κατηγορία *«δεν προβλέπεται»* εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό (54,45%), ενώ στην κατηγορία χρήσης *«διάφορα»* έχουμε συμπεριλάβει τα μηχανήματα των ΑΤΜ που έχουν τοποθετεί σε χώρους εκτός τράπεζας. Τέλος, στην πλατεία Μοναστηρακίου υπάρχει ο δεύτερος *αρχαιολογικός χώρος* (50%) μετά από αυτόν της πλατείας Κοτζιά.
- Από τις χρήσεις που δεν καταγράφονται καθόλου είναι τα κέντρα διασκέδασης – αναψυχής, η Διοίκηση, η εσωτερική στοά και είσοδοι κτιρίων.

Στο Γράφημα 31 παρουσιάζεται η κατανομή των επιμέρους κατηγοριών της ειδικής πολεοδομικής χρήσης εμπορικό κατάστημα που συνολικά παρουσιάστηκε στο Γράφημα 29. Με την παρουσίαση αυτού του γραφήματος καθίσταται συγκρίσιμο το μέγεθος της κάθε επιμέρους κατηγορία εμπορικού καταστήματος ανά πλατεία και μεταξύ των πλατειών.

Γράφημα 31. Τα εμπορικά καταστήματα συγκριτικά ανά πλατεία.

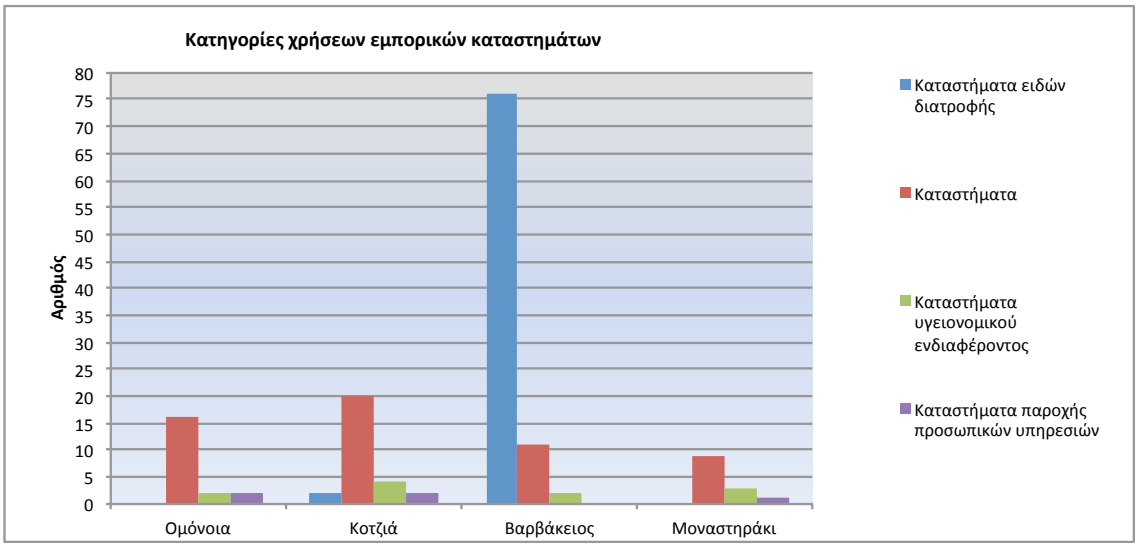

Από το παραπάνω Γράφημα για κάθε μία από τις πλατείες παρατηρούμε τα εξής:

Πλατεία Ομόνοιας

- Καταγράφονται οι τρεις από τις τέσσερις επιμέρους κατηγορίες εμπορικών χρήσεων με συνολικά 20καταγραφές.
- Δεν καταγράφεται η κατηγορία ‘‘κατάστημα ειδών διατροφής – υγειονομικού ενδιαφέροντος’’.
- Εμφανίζει τον δεύτερο μεγαλύτερο αριθμό στην κατηγορία *‘‘καταστήματα’’* με 16 καταγραφές που αντιστοιχούν στο 28,57% του συνολικού αριθμού, ενώ στην κατηγορία *‘‘καταστήματα παροχής προσωπικών εξυπηρετήσεων’’* έχει τον ίδιο αριθμό και το ίδιο ποσοστό (40%) με την πλατεία Κοτζιά, σε ένα σχετικά μικρό αριθμό που φτάνει συνολικά τα πέντε εμπορικά καταστήματα της κατηγορίας αυτής.

Πλατεία Εθνικής Αντίστασης (Κοτζιά)

- Είναι η μοναδική πλατεία στην οποία καταγράφονται και οι τέσσερις υποκατηγορίες των εμπορικών χρήσεων σε ένα συνολικό αριθμό 28 καταγραφών.
- Στις επιμέρους κατηγορίες της ειδικής πολεοδομικής λειτουργίας *εμπορικά καταστήματα* όπως, στα *‘‘καταστήματα’’* και στα *‘‘καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος’’* συγκεντρώνει τα περισσότερα. Στην πλατεία καταγράφηκαν τα 20 από τα συνολικά 56 *‘‘καταστήματα’’* (35,71%) και τα τέσσερα από τα συνολικά 11 *‘‘καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος’’* (36,36%) της ομάδας των 4 πλατειών.

Στα *''εμπορικά καταστήματα παροχής προσωπικών εξυπηρετήσεων''* έχει τον ίδιο αριθμό και το ίδιο ποσοστό (40%) με την πλατεία Ομονοίας.

Πλατεία Βαρβάκη

- Καταγράφονται οι τρεις από τις τέσσερις υποκατηγορίες εμπορικών καταστημάτων με 89 καταγραφές.
- Συγκεντρώνει το σύνολο σχεδόν της κατηγορίας *καταστήματα ειδών διατροφής* με τα 76 από τα συνολικά 78 αυτών των καταστημάτων να καταγράφονται εδώ.
- Δεν υπάρχει καταγραφή καταστήματος παροχής προσωπικών εξυπηρετήσεων.

Πλατεία Μοναστηρακίου

- Καταγράφονται 13 καταγραφές σε τρεις από τις τέσσερις υποκατηγορίες που είναι οι λιγότερες της περιοχής μελέτης.
- Οι εννέα από αυτές αφορούν την κατηγορία *κατάστημα.*
- Δεν υπάρχει καταγραφή στην κατηγορία καταστήματα παροχής προσωπικών εξυπηρετήσεων.

4.2.2.2. Κατάσταση σημερινής λειτουργίας των καταγεγραμμένων χώρων επαγγελματικής δραστηριότητας στις πλατείες μελέτης

Στο Γράφημα 32 αποτυπώνεται σε στήλες και για κάθε χρήση ξεχωριστά, σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία της,[54] ο αριθμός αυτών που λειτουργούν (ανοικτά) και αυτών που δεν λειτουργούν (κλειστά). Ορισμένες από τις συνολικά 18 χρήσεις που παρουσιάστηκαν στο Γράφημα 28 και ειδικότερα οι δύο *αρχαιολογικοί χώροι* της πλατεία Κοτζιά και Μοναστηρακίου, *οι εσωτερικές στοές* και οι *ελεύθεροι κοινόχρηστοι χώροι* (δρόμοι και πεζόδρομοι) που βρίσκονται στην περίμετρο των πλατειών δεν εμφανίζονται σε αυτό το γράφημα. Η κατάταξη των κλειστών ισόγειων χώρων σε συγκεκριμένη κατηγορία χρήσης, γίνεται μόνο για τις διαπιστωμένες περιπτώσεις που η χρήση του χώρου του καταστήματος, πριν κλείσει, εμφανίζεται στη βιτρίνα ή στη ταμπέλα του και για τις περιπτώσεις εκείνες που τη σχετική πληροφορία την έδωσαν εργαζόμενοι της περιοχής, οι οποίοι ρωτήθηκαν στη διάρκεια του χρόνου καταγραφής. Τους λοιπούς κλειστούς χώρους που δεν μπορέσαμε να πληροφορηθούμε την προηγούμενη χρήση τους, τους συμπεριλάβαμε στην επιμέρους κατηγορία *''κατάστημα''*.

54Στο γράφημα η χρήση εμπορικά καταστήματα δεν εμφανίζεται σε μία στήλη. Εμφανίζονται όλες οι επιμέρους κατηγορίες που υπάγονται στην χρήση αυτή όπως αυτές παρουσιάζονται στο Γράφημα 29.

Γράφημα 32. Κλειστοί και ανοικτοί χώροι ανά κατηγορία χρήσης στο σύνολο των τεσσάρων πλατειών.

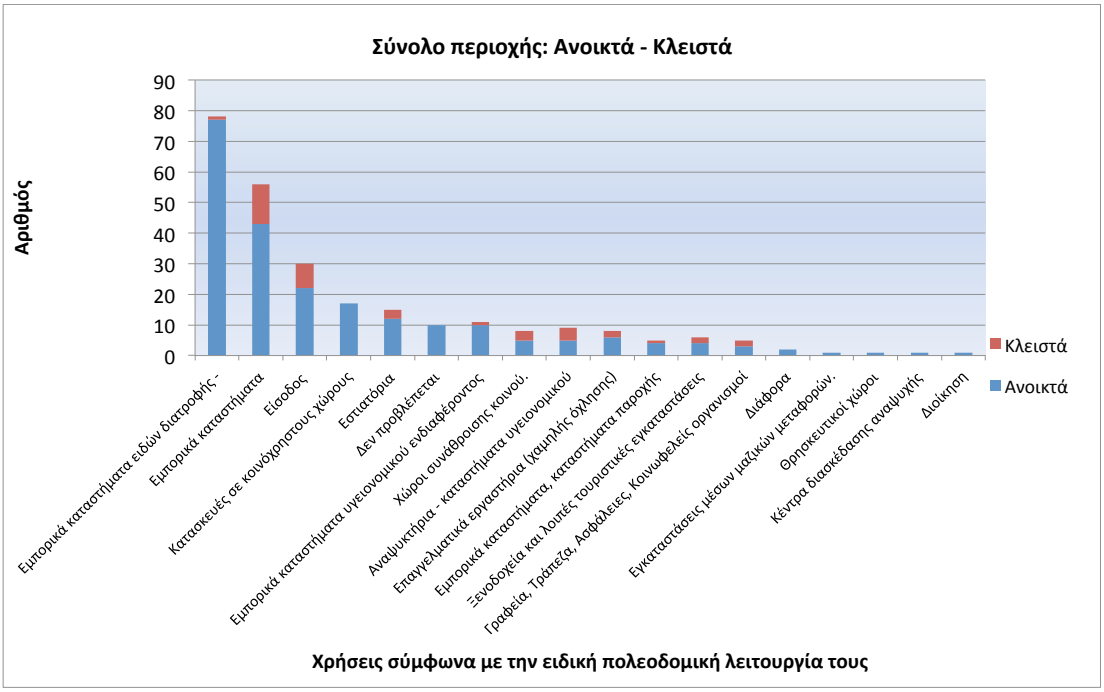

Ο συνολικός αριθμός των κλειστών καταγραμμένων χώρων, στο σύνολο των 264 καταγραφών του παρόντος γραφήματος, ανέρχεται σε 40 ή σε ποσοστό 15,15% του συνολικού αριθμού. Στο σύνολο της περιοχής μελέτης, οι κλειστοί χώροι που ανά κατηγορία χρήσης εμφανίζουν ποσοστά μεγαλύτερα του 40% είναι η χρήση *Αναψυκτήρια* (44,44%) και η χρήση *γραφεία, τράπεζα, ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί* (40%). Ποσοστά κλειστών χώρων που κυμαίνονται από 30% - 40% εμφανίζει η χρήση *χώροι συνάθροισης κοινού* (37,50%) και η χρήση *ξενοδοχεία και λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις* (33,33%) ενώ, τέλος, ποσοστά μεγαλύτερα του 20% εμφανίζουν οι κλειστές *είσοδοι*[55] (26,67%), η χρήση *επαγγελματικά εργαστήρια* (25%) και η χρήση *εστιατόρια* (20%). Πρέπει να αναφερθεί ότι ο συνολικός αριθμός, για τις παραπάνω κλειστές χρήσεις στο σύνολο των τεσσάρων πλατειών, είναι μικρός δηλαδή λιγότερες από 10.

Στη χρήση των εμπορικών καταστημάτων την πολυπληθέστερη στην περιοχή μελέτης, (βλ. Γράφημα 28), το ποσοστό των κλειστών ανέρχεται σε 10,66%. Ειδικότερα για κάθε επιμέρους κατηγορία της ειδικής πολεοδομικής χρήσης *εμπορικά καταστήματα* τα ποσοστά των κενών είναι:

- Για *καταστήματα* (23,21%).
- Για τα καταστήματα παροχής προσωπικών υπηρεσιών (20%).

55Κλειστή θεωρήσαμε την είσοδο της οποίας οι υπερκείμενοι του ισογείου όροφοι είναι στο σύνολο τους κλειστοί. Αφορά και τα παλιά εγκαταλειμμένα και ακατοίκητα (ως προς τους ορόφους) κτίρια.

- Για τα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος (9,09%).
- Για τα καταστήματα ειδών διατροφής (1,28%).

Στη συνέχεια και για κάθε μία πλατεία ξεχωριστά γίνεται η παρουσίαση των κλειστών και ανοικτών χώρων ανά συγκεκριμένη χρήση. Στο Γράφημα 33 παρουσιάζονται τα δεδομένα της πλατείας Ομονοίας.

Γράφημα 33. Κλειστοί και ανοικτοί ανά χρήση χώροι στην πλατεία Ομονοίας

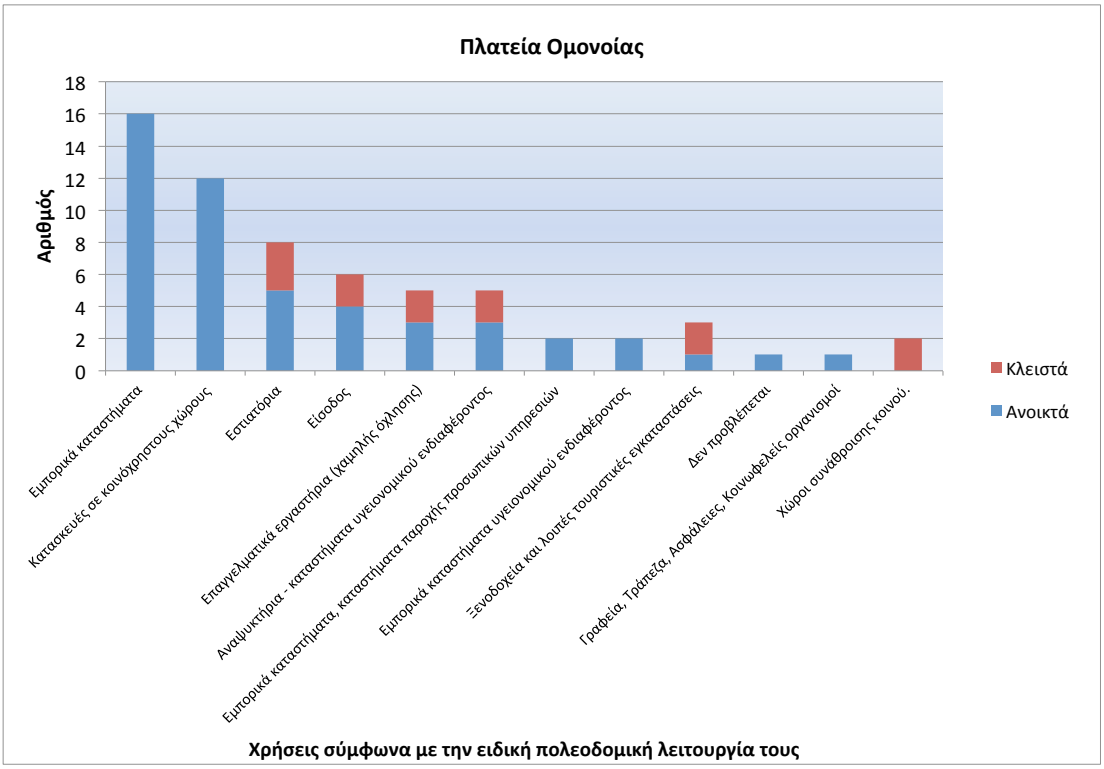

Στην πλατεία Ομονοίας από τις 63 καταγραφές κλειστές βρέθηκαν οι 13 που αντιστοιχούν στο 20,63% του συνολικού αριθμού τους. Ειδικότερα οι κατηγορίες που εμφανίζουν κλειστούς χώρους είναι οι εξής:

- Η χρήση *χώροι συνάθροισης κοινού*. Και οι δύο καταγραφές της χρήσης αυτής βρέθηκαν κλειστές (100%).
- Η χρήση *ξενοδοχεία και λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις*. Δύο από τις τρεις συνολικά καταγραφές (66,67%) βρέθηκαν κλειστές.
- Η χρήση *επαγγελματικά εργαστήρια*. Δύο από τις πέντε καταγραφές (40%) βρέθηκαν κλειστές.
- Η χρήση *αναψυκτήρια – καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος*. Δύο από τις πέντε καταγραφές (40%) βρέθηκαν κλειστές.
- Η χρήση *εστιατόρια*. Τρεις από τις οκτώ καταγραφές (37,5%) βρέθηκαν κλειστές.
- Οι *είσοδοι*. Δύο από τις συνολικά έξι (33,33%) βρέθηκαν κλειστές.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι στη χρήση της ειδικής πολεοδομικής λειτουργίας *εμπορικά καταστήματα* δεν εμφανίζεται κανένας κλειστός χώρος.

Στο Γράφημα 34 γίνεται παρουσίαση δεδομένων της πλατείας Εθνικής Αντίστασης (Κοτζιά).

Γράφημα 34. Κλειστοί και ανοικτοί ανά χρήση χώροι στην πλατεία Κοτζιά.

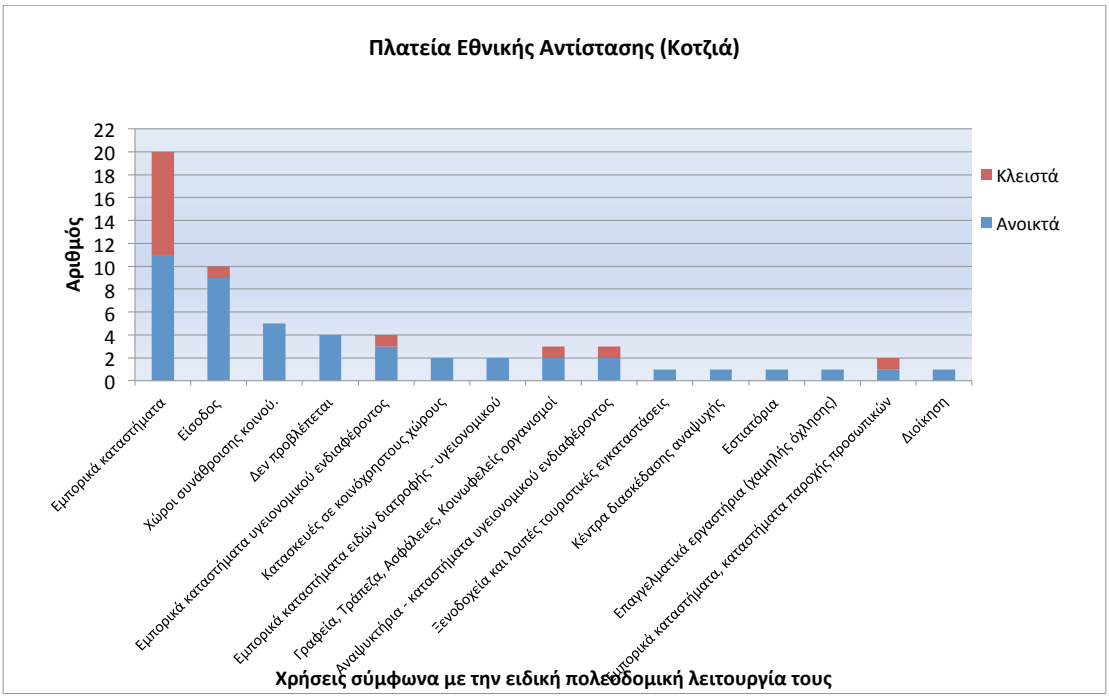

Στην πλατεία Κοτζιά βρέθηκαν κλειστές 14 (23,33%) από τις συνολικά 60 καταγραφές. Το μεγαλύτερο αριθμό κλειστών χώρων εμφανίζει η χρήση *εμπορικά καταστήματα* σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία της, με 11 καταγραφές (78,57%). Με 28 καταγραφές φτάνει σε ποσοστό το 46,66% του συνολικού αριθμού της πλατείας

Ειδικότερα για τις επιμέρους κατηγορίες εμπορικών καταστημάτων που παρουσιάζονται στο γράφημα η κατάσταση έχει ως εξής:

- Για τα *''καταστήματα παροχής υπηρεσιών''*. Το ένα (50%) από τα συνολικά δύο καταγράφηκε κλειστό.
- Για τα *''καταστήματα''*. Τα εννέα (45%) από τα συνολικά 20 καταγράφηκαν κλειστά.
- Για τα *''καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος''*. Κλειστό καταγράφηκε ένα (25%) από τα συνολικά τέσσερα.

Στην ειδική πολεοδομική χρήση *γραφεία, τράπεζα, ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί* ως κλειστό καταγράφηκε ένα (33,33%), από τα συνολικά τρία της χρήσης αυτής.

Στην ειδική πολεοδομική χρήση *αναψυκτήρια – υγειονομικού ενδιαφέροντος* κλειστό καταγράφηκε ένα (33,33%), από τα συνολικά τρία.

Στις *εισόδους*. Στην πλατεία Κοτζιά καταγράφεται ως κλειστή μία μόνο είσοδος (10%), από τις συνολικά 10.

Στο Γράφημα 35 γίνεται παρουσίαση δεδομένων της πλατείας Βαρβάκη.

Γράφημα 35. Κλειστοί και ανοικτοί ανά χρήση χώροι στην πλατεία Βαρβάκη.

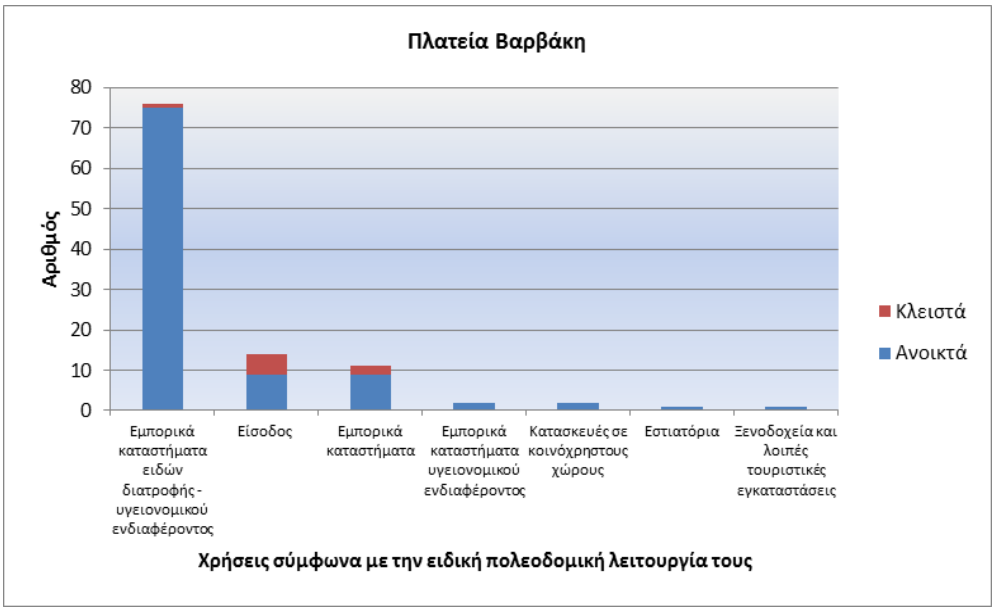

Στην πλατεία της Βαρβακείου αγοράς, από τους συνολικά 107 χώρους της καταγραφής, κλειστοί βρέθηκαν οι οκτώ (7,48%) που είναι ο μικρότερος αριθμός στην ομάδα των τεσσάρων πλατειών. Από τους κλειστούς αυτούς χώρους οι πέντε αφορούν *εισόδους* κτηρίων και αντιστοιχεί στο 35,71% των συνολικά 14 εισόδων καταγραφής, που είναι το υψηλότερο ποσοστό στην ομάδα των τεσσάρων πλατειών. Αντίθετα, στις υπόλοιπες χρήσεις δεν καταγράφονται άλλοι κλειστοί χώροι, με εξαίρεση τα *εμπορικά καταστήματα* που καταγράφονται κλειστοί τρεις χώροι, εκ των οποίων, ένα καταστήματα της κατηγορίας *''είδη διατροφής''* και δύο της κατηγορίας *''κατάστημα''*.

Στη πλατεία Βαρβάκη φαίνεται η εμπορική κατά κύριο λόγο, αλλά και οι υπόλοιπες από τις καταγραμμένες χρήσεις να διατηρούνται χωρίς απώλειες. Εξαίρεση, που όμως είναι δηλωτική των γενικότερων προβλημάτων της περιοχής, είναι το μεγάλο ποσοστό κτιρίων που εμφανίζοναται, άδεια, κλειστά ή εγκατελειμένα στους ορόφους πάνω από το ισόγειο.

Στο Γράφημα 36 γίνεται παρουσίαση δεδομένων της πλατείας Μοναστηρακίου.

Γράφημα 36. Κλειστοί και ανοικτοί ανά χρήση χώροι στην πλατεία Μοναστηρακίου.

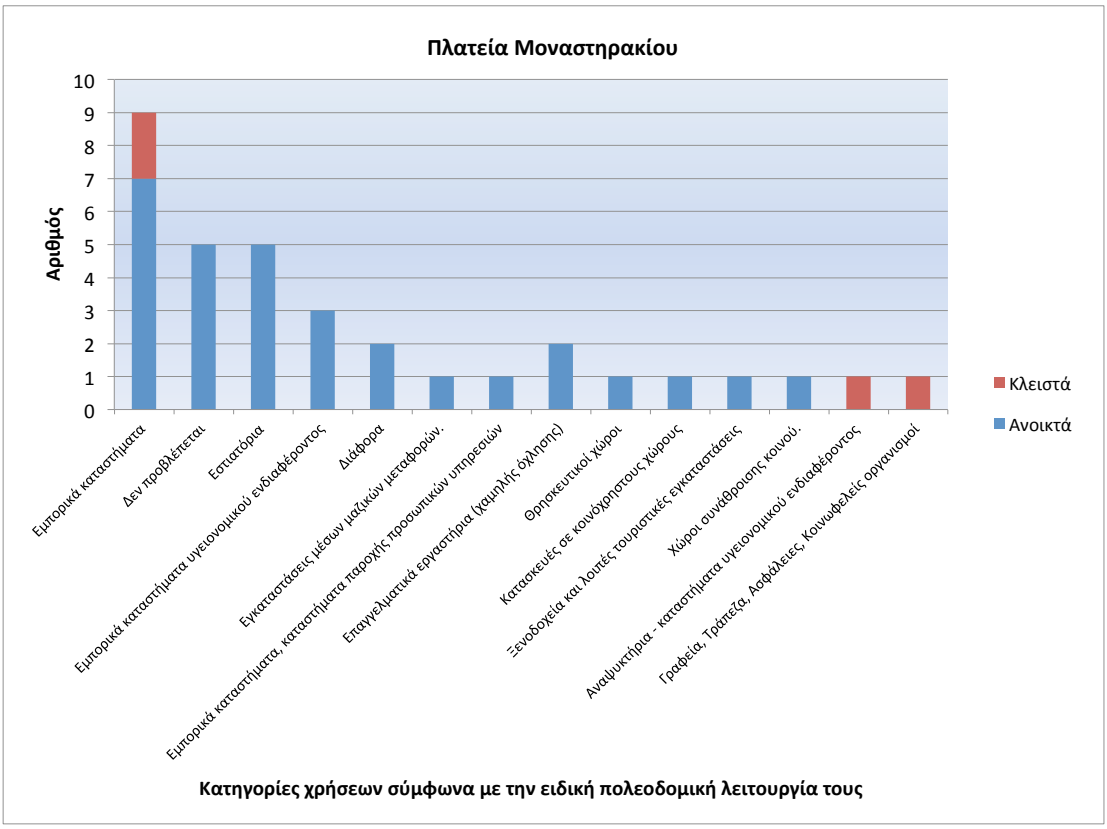

Στην πλατεία Μοναστηρακίου εμφανίζονται κλειστές τέσσερις από τις συνολικά 34 καταγραφές (11,76%). Στην χρήση *εμπορικά καταστήματα,* από τα συνολικά εννέα της πλατείας, καταγράφηκαν κλειστά τα δύο (22,22%). Από τα υπόλοιπα δύο, το ένα υπάγεται στην χρήση *αναψυκτήρια* και το άλλο κτήριο στη χρήση *γραφεία, τράπεζα, ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί,* χωρίς οι χρήσεις αυτές να εμφανίζουν άλλο χώρο ανοιχτό κατά την ημερομηνία καταγραφής.

4.2.3. Αναλυτική διάρθρωση των χρήσεων σε επίπεδο «ταμπέλας» καταστήματος.

Στη συνέχεια με τη βοήθεια πινάκων, γίνεται η παρουσίαση της αναλυτικής διάρθρωσης όλων των χρήσεων που από το επίπεδο της ειδικής πολεοδομικής λειτουργίας και των επιμέρους κατηγοριών της, όπως στην περίπτωση των εμπορικών καταστημάτων, φτάνει στην ομαδοποίηση της καταγραφής της χρήσης κτιρίου – εγκατάστασης. Ειδικότερα, σε ορισμένες κατηγορίες χρήσεων κτιρίων – εγκαταστάσεων, γίνεται και λεπτομερής καταγραφή σε ειδική στήλη του είδους της δραστηριότητας του χώρου όπως εμφανίζεται στη βιτρίνα ή στην ταμπέλα τους. Και

στην περίπτωση αυτή εμφανίζουμε τις κλειστές και ανοικτές χρήσεις που βρέθηκαν κατά τη χρονική περίοδο της καταγραφής.

Στον Πίνακα 44 παρουσιάζονται χρήσεις κτιρίων – εγκαταστάσεων που υπάγονται στις επιμέρους κατηγορίες της χρήσης *εμπορικά καταστήματα.* Η ανάλυση της χρήσης των εμπορικών καταστημάτων στο επίπεδο χρήσης κτιρίου και εγκατάστασης σχηματοποιεί καλύτερα το εμπορικό προφίλ της κάθε πλατείας. Ειδικότερα η πλατεία Ομονοίας και η πλατεία Κοτζιά φαίνεται να εμφανίζουν παρόμοια σχετικά εικόνα εμπορικότητας, αφού σε αυτές τις δύο πλατείες καταγράφεται ένας μεγαλύτερος πλουραλισμός στα διάφορα είδη των καταστημάτων[56]. Στην πλατεία Βαρβάκη η εμπορικότητα των καταστημάτων περιορίζεται σχεδόν αποκλειστικά στην επιμέρους κατηγορία *''καταστήματα ειδών διατροφής''* με τα περισσότερα από αυτά να είναι μανάβικα – οπωροπωλεία και είδη τροφίμων. Στην πλατεία Μοναστηρακίου τα είδη των εμπορικών καταστημάτων που υπάρχουν φαίνονται προσανατολισμένα στην εξυπηρέτηση των επισκεπτών του εμπορικού κέντρου κυρίως για αναψυχή ή τουρισμό.

56Στη πλατεία Ομονοίας φαίνεται να καταγράφονται και είδη καταστημάτων πιο προσανατολισμένα στη σημερινή περίοδο με νέες εμπορικές δραστηριότητες, όπως η κινητή τηλεφωνία, οι εξυπηρετήσεις ξένου πληθυσμού με τα ανταλλακτήρια συναλλάγματος, αλλά και δραστηριότητες όπως τα ενεχυροδανειστήρια ή αγορές χρυσού απότοκα της οικονομικής κρίσης. Αντίθετα στη πλατεία Κοτζιά οι εμπορικές χρήσεις φαίνονται να είναι πιο παραδοσιακές και κλασσικές.

Πίνακας 44. Τα εμπορικά καταστήματα στις τέσσερις πλατείες και η κατηγοριοποίηση των χρήσεων (Α= Ανοικτό, Κ= Κλειστό).

ΧΡΗΣΕΙΣ				ΠΛΑΤΕΙΕΣ							
				ΟΜΟΝΟΙΑ		ΚΟΤΖΙΑ		ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΣ		ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ	
Ειδική πολεοδομική λειτουργία	Κατηγορία χρήσεων	Χρήση κτιρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ
Εμπορικά καταστήματα	Καταστήματα	1. ΕΜΠΟΡΙΚΑ	*Παλαιοπωλείο*					5		4	
			Τσάντες - accessories - bijou - Κοσμήματα	1						1	
			Εποχιακά	1		1		1			
			Ρολόγια - Ηλεκτρονικά - Τηλέφωνα	2							
			Ρολόγια	1		1					
			Τουριστικά			2					
			Κινητή τηλεφωνία	1							
			Οπλοπωλείο	1							
			Γυαλικά			1					
			Πλαστικά είδη					1			
			Χαρτικά, Είδη συσκευασίας						1		
			Χειροποίητα								1
			Καλλυντικά							1	
			Πορτοφόλια- Τσάντες- Ζώνες				1				
			Ενεχυροδανειστήρια Αγορά χρυσού	3							
			Κατάστημα				6	1	1		1
		2.ΕΝΔΥΣΗΣ ΥΠΟΔΗΣΗΣ	*Ένδυση*	3		4	2	1			
			Υπόδηση			1					
		3. ΠΟΛΥΚΑΤΑΣΤΗΜΑ	*Εξοπλισμού οικιακών & επαγγελματικών χώρων*			1					
			Καλλυντικά	1							
		4. ΥΠΕΡΑΓΟΡΕΣ	*Παιχνίδια*							1	
	Καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος	1.ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΤΟΙΚΙΔΙΩΝ & ΩΔΙΚΩΝ ΠΤΗΝΩΝ & ΕΜΠΟΡΙΟ ΖΩΟΤΡΟΦΩΝ petshop				1		2			
		2. ΟΠΤΙΚΑ ΕΙΔΗ		1		1					
		3. ΠΑΓΩΤΟΠΩΛΕΙΟ								3	
		4. ΨΙΛΙΚΑΤΖΙΔΙΚΟ				1	1				
		5. ΤΥΡΟΠΙΤΑΔΙΚΟ		1							
	Καταστήματα ειδών διατροφής	1.ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ	*Μανάβικο Οπωροπωλείο*					45			
			Τροφίμων					19			
			Ξηροί καρποί- Ζαχαρώδη					7			
			Παντοπωλείο					3			
			Πουλερικά - Κατεψυγμένα						1		
			MiniSuperMarket			1					
			Κάβα ποτών			1					
		2.ΠΤΗΝΟΠΩΛΕΙΟ - ΑΥΓΟΠΩΛΕΙΟ						1			
	Καταστήματα παροχής προσωπικών υπηρεσιών	1.ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΟΠΑΠ		1							
		2.ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΑΞΙΔΙΩΝ								1	
		3.ΚΟΥΡΕΙΟ					1				
		4.ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ		1		1					
		5.ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΗΡΙΑ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΟΣ		2							
Σύνολα 4 πλατειών				**20**		**17**	**11**	**86**	**3**	**11**	**2**

Στον Πίνακα 45 παρουσιάζεται η κατανομή της χρήσης κτιρίων – εγκαταστάσεων που υπάγονται στη χρήση *εστιατόρια.* Τα περισσότερα από αυτά καταγράφονται στην πλατεία Ομονοίας και την πλατεία Μοναστηρακίου. Στην Ομόνοια φαίνεται τα καταστήματα αυτής της χρήσης να είναι του «γρήγορου και πρόχειρου» φαγητού σε αντίθεση με την πλατεία Μοναστηρακίου στην οποία λειτουργούν καταστήματα της κατηγορίας των εστιατορίων, δηλαδή της «εστίασης μεγαλύτερου χρόνου».

Πίνακας 45. Τα εστιατόρια στις τέσσερις πλατείες και η κατηγοριοποίηση των χρήσεων. (Α= Ανοικτό, Κ= Κλειστό).

ΧΡΗΣΕΙΣ			**ΠΛΑΤΕΙΕΣ**							
			ΟΜΟΝΟΙΑ		ΚΟΤΖΙΑ		ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΣ		ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ	
Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης[1]	Καταγραφή	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ
Εστιατόρια	1. ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ	*Εστίαση σουβλάκια, τυρόπιττες*					1			
		Εστίαση, σουβλάκι, ταβέρνα, φαγοποιείο							2	
	2.ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ ΕΤΟΙΜΟΥ ΦΑΓΗΤΟΥ Fast food		2	1	1				2	
	3. ΟΒΕΛΙΣΤΗΡΙΟ	*Σουβλάκια*	2	2					1	
	4. ΨΗΤΟΠΩΛΕΙΟ	Ψητοπωλείο - Μαγειρείο	1							
Σύνολα 4 πλατειών			**5**	**3**	**1**		**1**		**5**	

Στον Πίνακα 46 γίνεται παρουσιάζεται η καταγραφή και η κατανομή των καταστημάτων που υπάγονται στην κατηγορία της ειδικής πολεοδομικής χρήσης *αναψυκτήρια.* Πρόκειται για τα καταστήματα εκείνα που λειτουργούν ως καφενεία (καφενείο παραδοσιακό) ή καφετέριες (εκσυγχρονισμένο καφενείο) που στην περιοχή μελέτης είναι και τα περισσότερα.

Πίνακας 46. Τα αναψυκτήρια στις τέσσερις πλατείες και η κατηγοριοποίηση των χρήσεων. (Α= Ανοικτό, Κ= Κλειστό).

ΧΡΗΣΕΙΣ			**ΠΛΑΤΕΙΕΣ**							
			ΟΜΟΝΟΙΑ		ΚΟΤΖΙΑ		ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΣ		ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ	
Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης[1]	Καταγραφή	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ
Αναψυκτήρια - καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος	1. ΚΑΦΕΝΕΙΟ		1							
	2.ΚΑΦΕΤΕΡΙΑ		2	2	2	1				1
Σύνολα 4 πλατειών			**3**	**2**	**2**	**1**				**1**

Στον Πίνακα 47 παρουσιάζεται η κατανομή της χρήσης *χώροι συνάθροισης κοινού.* Πρόκειται για κτίρια τραπεζών[57] και ένα κτίριο με χρήση κινηματογράφου. Από τον πίνακα φαίνεται η πλατεία Κοτζιά να κυριαρχεί στην χρήση αυτή αφού εκεί βρίσκονται τέσσερις από τις συνολικά πέντε ανοικτές τράπεζες, κατά την ημέρα καταγραφής, καθώς και ο μοναδικός κινηματογράφος. Στη πλατεία Ομονοίας έχουν καταγραφεί δύο τράπεζες που είναι κλειστές.

57 Οι τράπεζες με επιφάνεια μεγαλύτερη των 70 τ.μ ανήκουν στην κατηγορία χρήσεων ‘‘χώροι συνάθροισης κοινού’’, ενώ με επιφάνεια μικρότερη των 70τ.μ στην κατηγορία χρήσεων ‘‘γραφεία’’.

Πίνακας 47. Οι χώροι συνάθροισης κοινού στις τέσσερις πλατείες και η κατηγοριοποίηση των χρήσεων. (Α= Ανοικτό, Κ= Κλειστό).

ΧΡΗΣΕΙΣ			ΠΛΑΤΕΙΕΣ							
			ΟΜΟΝΟΙΑ		ΚΟΤΖΙΑ		ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΣ		ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ	
Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Χρήση κτηρίου- εγκατάστασης	Καταγραφή	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ
Χώροι συνάθροισης κοινού	1. ΤΡΑΠΕΖΕΣ άνω των 70 μ²			2	4				1	
	2.ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ & ΠΟΛΥΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ				1					
Σύνολα 4 πλατειών				**2**	**5**				**1**	

Στον Πίνακα 48 παρουσιάζεται η κατανομή και το είδος των κτιρίων – εγκαταστάσεων που απαρτίζουν την ειδική πολεοδομική λειτουργία της χρήσης *επαγγελματικά εργαστήρια*. Οι τέσσερις από τις έξι αυτές εγκαταστάσεις αφορούν τα αρτοποιεία που βρίσκονται σε όλες τις πλατείες εκτός της πλατείας Κοτζιά. Η πλατεία Ομονοίας φαίνεται να έχει διπλάσιο αριθμό αρτοποιείων ενώ καταγράφει και ένα κλειστό χώρο με την προηγούμενη του χρήση του να ήταν αρτοποιεία.

Πίνακας 48. Τα επαγγελματικά εργαστήρια στις τέσσερις πλατείες και η κατηγοριοποίηση των χρήσεων. (Α= Ανοικτό, Κ= Κλειστό).

ΧΡΗΣΕΙΣ			ΠΛΑΤΕΙΕΣ							
			ΟΜΟΝΟΙΑ		ΚΟΤΖΙΑ		ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΣ		ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ	
Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Χρήση κτηρίου- εγκατάστασης	Καταγραφή	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ
Επαγγελματικά εργαστήρια (χαμηλής, μέσης, υψηλής όχλησης)	1.ΑΡΤΟΠΟΙΕΙΑ		2	1			1		1	
	2.ΚΑΦΕΚΟΠΤΕΙΑ & ΦΡΥΞΗ – ΑΛΕΣΗ ΚΑΦΕ		1							
	3.ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ	*Κέντρο Εργασίας Αναπήρων*		1						
	4. ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΩΡΟΛΟΓΙΩΝ				1					
Σύνολα 4 πλατειών			**3**	**2**	**1**		**1**		**1**	

Στον Πίνακα 49 φαίνεται ότι και στις τέσσερις πλατείες υπάρχει από ένα *ξενοδοχείο* που βρίσκεται σε λειτουργία.

Πίνακας 49. Ξενοδοχεία και λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις στις τέσσερις πλατείες και η κατηγοριοποίηση των χρήσεων. (Α= Ανοικτό, Κ= Κλειστό).

ΧΡΗΣΕΙΣ			ΠΛΑΤΕΙΕΣ							
			ΟΜΟΝΟΙΑ		ΚΟΤΖΙΑ		ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΣ		ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ	
Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ
Ξενοδοχεία & λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις	1.ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΛΑΣΣΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ 5,4 και 3 ΑΣΤΕΡΩΝ		1		1		1		1	
	2.ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ & ΛΟΙΠΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ			2						
Σύνολα4 πλατειών			**1**	**2**	**1**		**1**		**1**	

Στον Πίνακα 50, που αφορά στην κατηγορία της ειδικής πολεοδομικής λειτουργίας *Γραφεία, Τράπεζα, ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί,* καταγράφεται συνολικά ένας σχετικά μικρός αριθμός χρήσεων της κατηγορίας αυτής στην περιοχή μελέτης. Στη συγκεκριμένη χρήση υπάγονται κατηγορίες, όπως π.χ, τα γραφεία των ελεύθερων επαγγελματιών και επιχειρήσεων που εξυπηρετούνται κυρίως από χώρους που βρίσκονται σε ορόφους και όχι στο ισόγειο των κτιρίων και εμφανίζονται στον πίνακα 10 που αναφέρεται στις εισόδους των κτιρίων.

Πίνακας 50.Γραφεία, Τράπεζα, Ασφάλειες, Κοινωφελείς οργανισμοί στις τέσσερις πλατείες και κατηγοριοποίηση των χρήσεων. (Α= Ανοικτό, Κ= Κλειστό).

ΧΡΗΣΕΙΣ			ΠΛΑΤΕΙΕΣ							
			ΟΜΟΝΟΙΑ		ΚΟΤΖΙΑ		ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΣ		ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ	
Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ
Γραφεία, Τράπεζα, Ασφάλειες, Κοινωφελείς οργανισμοί	1.ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ, ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ & ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	*Γραφείο αεροπορικών και ακτοπλοϊκών εισιτηρίων*	1							
	2.ΓΡΑΦΕΙΑ - τράπεζα, ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί	*Κτήριο γραφείων*								1
		Ταχυδρομείο			1					
	3.ΓΡΑΦΕΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ & ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	*Γενικές μεταφορές*			1					
		Πρακτορείο ταξιδίων				1				
Σύνολα 4 πλατειών			**1**		**2**	**1**				1

Στον Πίνακα 51 παρουσιάζεται η κατανομή και το είδος του *υπαίθριου εμπορίου* που δραστηριοποιείται στις πλατείες μελέτης. Το υπαίθριο εμπόριο, ως πολεοδομική λειτουργία, δεν προβλέπεται από το άρθρο 1 παρ. β του Π.Δ23.2/6-3-87, ενώ η άδεια χρήσης και ανάκλησης της λειτουργίας χορηγείται από τους ΟΤΑ. Ειδικότερα, το είδος του υπαίθριου εμπορίου που αναπτύσσεται και έχει καταγραφεί στις πλατείες προσδιορίζει εν μέρει τα γενικότερα χαρακτηριστικά της κάθε πλατείας, όπως αυτά διαμορφώνονται και σχηματοποιούνται από τη χρήση της καθημερινότητας των περαστικών οι οποίοι κυρίως αποτελούν την πελατεία των πλανόδιων εμπόρων. Στην περίπτωση μας οι πλανόδιοι της πλατεία Κοτζιά φαίνεται να εμπορεύονται προϊόντα που σχετίζονται με την εμπορική κίνηση της οδού Αιόλου, στην οποία και είναι τοποθετημένοι οι πάγκοι τους, σε αντίθεση με την πλατεία Μοναστηρακίου όπου το υπαίθριο εμπόριο απευθύνεται κυρίως σε περαστικούς χρήστες του ΗΣΑΠ αλλά και σε τουρίστες και επισκέπτες της πλατείας. Στις άλλες δύο πλατείες, δηλαδή στην πλατεία

Ομονοίας και κυρίως την πλατεία Βαρβάκη, φαίνεται να μην υπάρχει ενδιαφέρον για την τη συγκεκριμένη δραστηριότητα.

Πίνακας 51. Υπαίθριο εμπόριο στις τέσσερις πλατείες κατά επίπεδα κατηγοριοποίησης των χρήσεων

ΧΡΗΣΕΙΣ			ΠΛΑΤΕΙΕΣ							
			ΟΜΟΝΟΙΑ		ΚΟΤΖΙΑ		ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΣ		ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ	
Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ
Δεν προβλέπεται	ΥΠΑΙΘΡΙΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	*Πάγκος. Εφημερίδες - περιοδικά*	1						2	
		Πάγκος. Φρούτα							3	
		Πάγκος, κάλτσες			2					
		Πάγκος, τσάντες, πορτοφόλια			1					
		Πάγκος, ρούχα			1					
Σύνολα 4 πλατειών			**1**		**4**				**5**	

Στον Πίνακα 52 παρουσιάζουμε την καταγραφή των *εισόδων* την οποία, όπως έχει ήδη αναφερθεί, έχουμε συμπεριλάβει αυθαίρετα ως ειδική πολεοδομική κατηγορία. Στην καταγραφή των εισόδων δεν μετρήθηκε ο αριθμός ορόφων, ούτε και ο αριθμός των χώρων ανά όροφο, αλλά μόνο η επικρατούσα χρήση του κτιρίου ή της εγκατάστασης στο οποίο οδηγεί η κεντρική είσοδος του κτιρίου και την οποία παρουσιάζουμε στη στήλη καταγραφή. Από τον πίνακα εμφανίζεται ότι οι περισσότερες των εισόδων στην πλατεία Κοτζιά οδηγούν στους υπερκείμενους του ισογείου ορόφους, με επικρατούσα τη χρήση γραφείων, στα οποία στεγάζονται ελεύθεροι επαγγελματίες. Το δεύτερο ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι μόνο στην πλατεία Βαρβάκη καταγράφονται είσοδοι κτηρίων με χρήση κατοικίας τα οποία στο σύνολο τους είναι κενά η εγκαταλειμμένα.

Πίνακας 52. Οι είσοδοι στις τέσσερις πλατείες και κατηγοριοποίηση των χρήσεων. (Α= Ανοικτό, Κ= Κλειστό).

ΧΡΗΣΕΙΣ			ΠΛΑΤΕΙΕΣ							
			ΟΜΟΝΟΙΑ		ΚΟΤΖΙΑ		ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΣ		ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ	
«Αυθαίρετη» πολεοδομική λειτουργία	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ
Είσοδοι	1.ΓΡΑΦΕΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ & ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	*Κτήριο με γραφεία*	3		8	1	4	1		
	2.ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ	*Galleries έργων τέχνης*					1			
	3.ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ	*Υπόγειο οικοδομικά υλικά &εργαλεία*	1							
		Ένδυση υπόδηση (Καταστήματα κάτω από την πλατεία)		1			2			
		Στοά			1					
	4.ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ	*Δημοτική αγορά Αθηνών*					1			
	5.ΚΑΤΟΙΚΙΑ							4		
	6.ΚΤΙΡΙΑ ΓΗΠΕΔΑ ΣΤΑΘΜΕΥΣΗΣ						1			
	7.ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ & ΛΟΙΠΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΑΣΕΙΣ			1						
Σύνολα 4 πλατειών			**4**	**2**	**9**	**1**	**9**	**5**		

4.2.4. Οι αλλαγές των χρήσεων – ανάλυση βάσει στοιχείων της έρευνας με ερωτηματολόγιο.

Όπως θα αναφέρουμε παρακάτω, η καταγραφή των ισόγειων χρήσεων που παρουσιάσαμε για τις τέσσερις πλατείες, κάνει ορατές τις επιμέρους διαφοροποιήσεις και αναδεικνύει τον «ιδιαίτερο» χαρακτήρα της κάθε πλατείας όπως αυτός προσδιορίζεται από τις περιμετρικά σε αυτές εγκατεστημένες χρήσεις. Ενταγμένες στο ευρύτερο ιστορικό λεγόμενο κέντρο, με την πλατεία Ομονοίας και την πλατεία Μοναστηρακίου να είναι οι δύο από τις τρείς κορυφές του «εμπορικού τριγώνου» της Αθήνας, με τις υπόλοιπες δύο, δηλαδή την πλατεία Κοτζιά και την πλατεία Βαρβάκη, στο ενδιάμεσο της πλευράς που ορίζεται από τον άξονα της οδού Αθήνας και σε σχετικά μικρή απόσταση η μία από της άλλη, είναι λογικό στη γενική «εικόνα» να εμφανίζουν τα ίδια ή παρόμοια χαρακτηριστικά όπως αυτά καθορίζονται από την ευρύτερη περιοχή στην οποία χωρικά εντάσσονται. Ειδικότερα, η κάθε μια και σύμφωνα με τη συνολική καταγραφή των χρήσεων της χαρακτηρίζεται από τα παρακάτω.

α) Πλατεία Ομονοίας

- Πολεοδομικά, η πλατεία Ομονοίας μετά την τελευταία ανάπλασης της μετατρέπεται από πλατεία κόμβο σύγκλισης οδικών αξόνων σε πλατεία διέλευσης και όχι στάση πεζών.

- Στην επικρατούσα, σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία, χρήση των εμπορικών καταστημάτων είδαμε ότι σε όλες τις υποκατηγορίες - εκτός από τα καταστήματα ειδών διατροφής τα οποία δεν υπάρχουν – δεν καταγράφει κανένα κλειστό. Η χρήση των εμπορικών καταστημάτων δείχνει να αντέχει στην παρατεταμένη οικονομική κρίση και δεν εμφανίζει, στο ορατό τουλάχιστον επίπεδο του ισογείου, την εικόνα που έχουν άλλοι κεντρικοί δρόμοι των Αθηνών με κλειστά καταστήματα. Τα διαφορετικά είδη της χρήσης *εμπορικά καταστήματα*, (Πίνακας 44), μεταξύ των οποίων είναι τα ανταλλακτήρια συναλλάγματος και τα καταστήματα αγοράς χρυσού που καταγράφονται μόνο εδώ, αλλά και οι χρήσεις της κατηγορίας *εστιατόρια*,[58] (Πίνακας 45), *αναψυκτήρια*, (Πίνακας 46), *επαγγελματικά εργαστήρια*, (Πίνακας 48), αναδεικνύουν και σήμερα την «κεντρικότητα» της πλατείας Ομονοίας ως, «τόπο» συνάντησης, συναλλαγής και διέλευσης Ελλήνων και αλλοδαπών.
- Από τις πολεοδομικές χρήσεις που εμφανίζουν να έχουν πρόβλημα είναι αυτή των *ξενοδοχείων*. Από τα 4 συνολικά κτίρια ξενοδοχείων τα τρία είναι κλειστά ενώ τα ισόγεια τους αξιοποιούνται με άλλη χρήση.
- Από τα κλειστά κτίρια της πλατείας τα δύο ιστορικά ξενοδοχεία, ο Μέγας Αλέξανδρος και το Μπάγκειον, καθώς και το κλειστό κτίριο της Εθνικής τράπεζας στην συμβολή της Πανεπιστημίου με την πλατεία Ομονοίας αποτελούν αξιόλογα νεοκλασικά κτίρια που ξεχωρίζουν από αρχιτεκτονική άποψη.
- Αξιολογώντας τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου που αφορά στην προηγούμενη χρήση, από τα 26 συνολικά ερωτηματολόγια που έγιναν στην πλατεία Ομονοίας, στα 15 δεν δόθηκε απάντηση επειδή δεν το γνώριζαν ή δεν επιθυμούσαν να απαντήσουν στο ερώτημα που αφορούσε την προηγούμενη χρήση του χώρου. Από τα 11 που απαντήθηκαν οι τέσσερις χώροι λειτουργούν πριν από 2004 και οι επτά μετά το 2004. Οι μεταβολές των χρήσεων αποτυπώνονται στους πίνακες 53 και 54.

Πίνακας 53. Προηγούμενη και σημερινή χρήση χώρων που λειτουργούν πριν το 2004 στην πλατεία Ομονοίας κατά δήλωση των ερωτώμενων.

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΧΡΗΣΗ				ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ			
Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Κατηγορία χρήσεων	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή (όπως απαντήθηκε)	Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Κατηγορία χρήσεων	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή (όπως απαντήθηκε)
Εμπορικά καταστήματα	Καταστήματα	Εμπορικά	*Είδη δώρων*	Εμπορικά καταστήματα	Καταστήματα	Ένδυσης Υπόδησης	*Ένδυση*
	Υγειονομικού ενδιαφέροντος	Οπτικά είδη	*Οπτικά*		Υγειονομικού ενδιαφέροντος	Οπτικά είδη	*Οπτικά είδη*
	Παροχή προσωπικών υπηρεσιών	Φαρμακείο	*Φαρμακείο*		Παροχή προσωπικών υπηρεσιών	Φαρμακείο	*Φαρμακείο*
Ξενοδοχεία και λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις			Ξενοδοχείο	Επαγγελματικά εργαστήρια		Καφεκοπτεία &φρύξη – άλεση καφέ	***Καφεκοπτείο***

58 Από τα καταστήματα της κατηγορίας εστιατόρια και αναψυκτήρια αρκετά έχουν διαμορφωμένους εξωτερικούς χώρους με τραπεζοκαθίσματα για εξυπηρέτηση των πελατών.

Πίνακας 54. Προηγούμενη και σημερινή χρήση χώρων που λειτουργούν μετά το 2004 στην πλατεία Ομονοίας κατά δήλωση των ερωτώμενων.

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΧΡΗΣΗ				ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ			
Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Κατηγορία χρήσεων	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή (όπως απαντήθηκε)	Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Κατηγορία χρήσεων	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή (όπως απαντήθηκε)
Εμπορικά καταστήματα	Καταστήματα	Ένδυση υπόδηση	*Ένδυση*	Αναψυκτήρια – καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος		Καφετέρια	*Καφετέρια*
	Καταστήματα	Ένδυση Υπόδηση	*Ένδυση*	Επαγγελματικά εργαστήρια		Αρτοποιεία	*Αρτοποιεία*
	Παροχή προσωπικών υπηρεσιών	Πρακτορείο ΟΠΑΠ	*ΟΠΑΠ*	Εμπορικά καταστήματα	Καταστήματα	Εμπορικά	*Accessories*
Εστιατόρια		Εστιατόριο	*Εστίαση*	Εστιατόρια		Εστιατόριο	*Εστίαση*
Αναψυκτήρια καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος		Καφετέρια	*Καφέτερια*				*Ενεχυροδανειστήριο*
		Καφενείο	Καφενείο		Επαγγελματικά εργαστήρια	Αρτοποιεία	*Αρτοποιεία*
Γραφεία Τράπεζα, Ασφάλειες, Κοινωφελείς οργανισμοί		Γραφεία	*Τράπεζα*	Εμπορικά καταστήματα	Καταστήματα	Εμπορικά	*Εποχικά είδη*

β) Πλατεία Εθνικής Αντίστασης (Κοτζιά)

- Πολεοδομικά, η ανάπλαση της μεγαλύτερης από τις τέσσερις πλατείες μετά την κατασκευή του υπόγειου χώρου στάθμευσης και των πεζοδρομήσεων των οδών που την περικλείουν, προσέδωσε στην πλατεία χαρακτηριστικά χώρου διέλευσης, κίνησης περαστικών. Η επίπεδη πλατεία, λόγω της θέσης της αλλά και του μεγέθους της, αξιοποιείται για κοινωνικές, εμπορικές, πολιτικές και άλλες εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται σε αυτή.
- Παρ' όλο που τα ανοικτά εμπορικά καταστήματα είναι περίπου όσο αυτά της πλατείας Ομονοίας, ο χαρακτήρας της συγκεκριμένης πλατείας φαίνεται να μη προσδιορίζεται σήμερα από τη χρήση αυτή αφού καταγράφει το μεγαλύτερο αριθμό κλειστών εμπορικών καταστημάτων. Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία οι χρήσεις που προσδίδουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα σε σχέση με τις υπόλοιπες πλατείες είναι η *Διοίκηση*, οι χώροι *συνάθροισης κοινού*, η χρήση *γραφεία, τράπεζες ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί*, και τέλος η χρήση *κέντρα διασκέδασης αναψυχής*. Τις χρήσεις των κτιρίων – εγκαταστάσεων που περιλαμβάνονται στις κατηγορίες αυτές έχουμε ήδη παρουσιάσει σε πίνακες.
- Η πλατεία διαθέτει αρκετά αξιόλογα, από αρχιτεκτονικής άποψης κτίρια, με σημαντικότερα και πλέον επιβλητικά στο χώρο να είναι αυτά του Δημαρχείου, του κτιρίου της Εθνικής τράπεζας και του κτιρίου Μελά.
- Σε σχέση με το ερωτηματολόγιο από τα 26 συνολικά για την προηγούμενη χρήση των καταστημάτων – εγκαταστάσεων απαντήθηκαν 12 από τα οποία πέντε αφορούν χρήσεις που λειτουργούσαν στην πλατεία πριν του 2004 και οι υπόλοιπες επτά μετά. Στους πίνακες 13 και 14 αποτυπώνονται οι μεταβολές αυτές.

Πίνακας 55. Προηγούμενη και σημερινή χρήση χώρων που λειτουργούν πριν το 2004 στην πλατεία Κοτζιά κατά δήλωση των ερωτώμενων.

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΧΡΗΣΗ				ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ			
Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Κατηγορία χρήσεων	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή (όπως απαντήθηκε)	Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Κατηγορία χρήσεων	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή (όπως απαντήθηκε)
Εμπορικά καταστήματα	Ειδών διατροφής	Καταστήματα τροφίμων	*Είδη διατροφής*	Εμπορικά καταστήματα	Καταστήματα ειδών διατροφής	Καταστήματα τροφίμων	*Είδη διατροφής*
	Καταστήματα	Εμπορικά	*Ψιλικά*		Καταστήματα	Εμπορικά	*Εποχικά είδη*
	Καταστήματα	Εμπορικά	*Χονδρικό εμπόριο*		Καταστήματα	Εμπορικά	*Τουριστικά, είδη δώρων*
	Καταστήματα	Εμπορικά	*Λευκά είδη*		Καταστήματα	Εμπορικά	*Κάλτσες*
	Παροχής προσωπικών υπηρεσιών	Φαρμακεία	*Φαρμακείο*		Καταστήματα παροχής προσωπικών υπηρεσιών	Φαρμακεία	***Φαρμακείο***

Πίνακας 56. Προηγούμενη και σημερινή χρήση χώρων που λειτουργούν μετά το 2004 στην πλατεία Κοτζιά κατά δήλωση των ερωτώμενων.

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΧΡΗΣΗ				ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ			
Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Κατηγορία χρήσεων	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή (όπως απαντήθηκε)	Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Κατηγορία χρήσεων	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή (όπως απαντήθηκε)
Εμπορικά καταστήματα	Καταστήματα	Πολυκατάστημα	*Είδη σπιτιού*	Εμπορικά καταστήματα	Καταστήματα	Πολυκατάστημα	*Είδη σπιτιού*
Αναψυκτήρια		Καφενείο	*Καφενείο*	Γραφεία Τράπεζα, Ασφάλειες, Κοινωφελείς οργανισμοί		Γραφεία ελεύθερων επαγγελματιών	*Μεταφορική επιχείρηση*
		Καφετέρια	*Καφετέρια*	Αναψυκτήρια		Καφετέρια	
Εστιατόρια			*Εστίαση*	Εστιατόρια	Καταστήματα	Εμπορικά	*Τουριστικά*
Επαγγελματικά εργαστήρια		Τυπογραφείο		Εμπορικά καταστήματα	Καταστήματα	Ένδυση υπόδηση	*Εμπόριο ενδυμάτων*
		Αρτοποιεία	*Φούρνος*	Αναψυκτήρια		Καφετέρια	
Γραφεία Τράπεζα, Ασφάλειες, Κοινωφελείς οργανισμοί		Γραφεία	*ΤΡΕΝΟΣΕ*	Γραφεία Τράπεζα, Ασφάλειες, Κοινωφελείς οργανισμοί		Γραφεία	*ΕΚΚΕ*

γ) Πλατεία Βαρβάκη

- Η πλατεία μετά την ανάπλαση της αποτέλεσμα του έργου κατασκευής του υπόγειου χώρου στάθμευσης και των πεζοδρομήσεων πήρε την σημερινή μορφή της. Ο χώρος της πλατείας όπως έχει ανυψωθεί και διαμορφωθεί έχει προορισμό να αποτελεί σημείο στάσης ξεκούρασης. Στο ΓΠΣ της Αθήνας ο χώρος της πλατείας χαρακτηρίζεται ως χώρος πρασίνου. Στο επίπεδο του δρόμου, περιμετρικά της πλατείας, επικρατούσα ολοκληρωτικά είναι η πολεοδομική χρήση *εμπορικά καταστήματα* και κυρίως των καταστημάτων τροφίμων. Πρόκειται για την κεντρική αγορά της Αθήνας.

- Από τα 24 ερωτηματολόγια της πλατείας στο ερώτημα για την προϋπάρχουσα της σημερινής χρήσης απάντησαν 17. Σε όλες τις περιπτώσεις η προηγούμενη και η σημερινή χρήση κτιρίου – εγκατάστασης είναι της ίδιας κατηγορίας δηλαδή αυτής των καταστημάτων τροφίμων.

- Η λειτουργία του ξενοδοχείου στην πλατεία αποτελεί ενδιαφέρουσα περίπτωση που υποστηρίζει στην πράξη πλέον την επιδιωκόμενη και πολυσυζητημένη «μίξη» των χρήσεων.

δ) Πλατεία Μοναστηρακίου

- Η ανάπλαση και οι ευρύτερες πεζοδρομήσεις διαμόρφωσαν την πλατεία σε ένα ανοικτό χώρο διέλευσης και στάσης των πεζών. Στην πλατεία υπάρχουν δύο αρχιτεκτονικά μνημεία[59] ενώ και η αρχαιολογική τομή που ανέδειξε τμήμα αρχαιοτήτων κάτω από την πλατεία συμβάλλουν στην επισκεψιμότητα της πλατείας.
- Από τα 13 ερωτηματολόγια της πλατείας, πληροφορία για την προηγούμενη της σημερινής χρήσης έχουμε από τα δέκα. Ειδικότερα δύο χρήσεις προϋπήρχαν του 2004 ενώ τα υπόλοιπα έξι προσδιορίζουν τον χρόνο λειτουργίας μετά το 2004 στα όποια θα συμπεριλάβουμε και τα υπόλοιπα δύο που δεν προσδιόρισαν τον χρόνο έναρξης της λειτουργίας. Από τους πίνακες 15 κα 16 φαίνεται ότι στα περισσότερα καταστήματα που λειτούργησαν από το 2004 και μετά, παρατηρείται στη χρήση *εμπορικά καταστήματα* αλλαγή σε χρήσεις κυρίως, *αναψυκτήρια* και *εστιατόρια* που μπορεί να ερμηνευτεί ως προσαρμογή των πολεοδομικών λειτουργιών στην σημερινή κατάσταση όπως ορίζεται από την καθημερινότητα της πλατείας. Η περίπτωση αλλαγής μίας χρήσης σε άλλη στην περίπτωση της πλατείας Μοναστηρακίου είναι χαρακτηριστικό φαινόμενο, που δεν εμφανίζεται τόσο εμφαντικά σε καμία από τις υπόλοιπες πλατείες.

Πίνακας 57 Προηγούμενη και σημερινή χρήση χώρων που λειτουργούν πριν το 2004 στην πλατεία Μοναστηρακίου κατά δήλωση των ερωτώμενων.

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΧΡΗΣΗ				ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ			
Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Κατηγορία χρήσεων	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή (όπως απαντήθηκε)	Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Κατηγορία χρήσεων	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή (όπως απαντήθηκε)
Εμπορικά καταστήματα	Καταστήματα	Εμπορικά	*Εμπορικό κατάστημα*	Αναψυκτήρια		Ζαχαροπλαστείο	*Ζαχαροπλαστείο*
	Καταστήματα	Ένδυση υπόδηση	*Ρούχα*	Αναψυκτήρια		Καφετέρια	*Καφές - παγωτό*
	Καταστήματα	Ένδυση υπόδηση	*Πρατήριο υποδημάτων*	Αναψυκτήρια		Καφετέρια	
	Καταστήματα	Ένδυση υπόδηση	*Κατάστημα ρούχων - υποδημάτων*	Επαγγελματικά εργαστήρια		Αρτοποιεία	
	Καταστήματα	Εμπορικά	*Εμπορικό κατάστημα*		Καταστήματα	Εμπορικά	*Κοσμήματα φουλάρια*
	Καταστήματα ειδών διατροφής	Καταστήματα τροφίμων	*Εδώδιμα αποικιακά*	Εστιατόρια	Ψητοπωλείο		*Ψητοπωλείο*
Εστιατόρια		Εστιατόριο	*Εστιατόριο*	Εστιατόρια	Εστιατόριο		*Εστιατόριο*
Αναψυκτήρια		Καφετέρια	*Καφές & σφολιάτες*	Αναψυκτήρια		Κρέπες	*Κρέπες*

59 Πρόκειται για τη βυζαντινή εκκλησία της Παντάνασσας και το οθωμανικό τζαμί.

Πίνακας 58. Προηγούμενη και σημερινή χρήση χώρων που λειτουργούν μετά το 2004 στην πλατεία Μοναστηρακίου κατά δήλωση των ερωτώμενων.

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΧΡΗΣΗ				ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ			
Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Κατηγορία χρήσεων	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή (όπως απαντήθηκε)	Σύμφωνα με την ειδική πολεοδομική λειτουργία τους	Κατηγορία χρήσεων	Χρήση κτηρίου-εγκατάστασης	Καταγραφή (όπως απαντήθηκε)
Εμπορικά καταστήματα	Καταστήματα	Ένδυση υπόδηση	*Ένδυση*	Γραφεία, Τράπεζα, Ασφάλειες, Κοινωφελείς οργανισμοί		Γραφεία ελεύθερων επαγγελματιών & επιχειρήσεων	*Τουριστικό γραφείο*
	Καταστήματα	Εμπορικά	*Τουριστικά*	Εμπορικά καταστήματα	Καταστήματα	Εμπορικά	*Τουριστικά*

4.2.5. Περιληπτικά στοιχεία της ανάπλασης των τεσσάρων πλατειών

Η περιληπτική περιγραφή των βασικών σημείων της διαδικασίας και των στόχων που τέθηκαν για την ανάπλαση των τεσσάρων ιστορικών πλατειών, γίνεται με σκοπό να επισημάνει την αντίληψη και το τρόπο διαχείρισης από τη μεριά της πολιτείας ενός πολύ σημαντικού ζητήματος που αφορά τις παρεμβάσεις στους ελεύθερους δημόσιους χώρους του ιστορικού κέντρου και ειδικότερα στις τέσσερις πλατείες μελέτης.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΟΜΟΝΟΙΑΣ

Το 1997, συστήθηκε η ΕΑΧΑ Α.Ε (Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας) από τα υπουργεία Πολιτισμού και ΠΕΧΩΔΕ. Η ανάπλαση στην Ομόνοια ανατέθηκε στην ΕΑΧΑ Α.Ε και είναι ένα κομμάτι από ένα γενικότερο σχεδιασμό που αφορά και τις πλατείες Συντάγματος και Μοναστηρακίου, ενώ στο έργο συμπεριλαμβάνονται και οι αναπλάσεις των μετώπων των κτιρίων που τις περιβάλλουν. Η μελέτη της πλατείας Ομονοίας ανατέθηκε το 1999 στην ομάδα των αρχιτεκτόνων που είχαν κερδίσει το α' βραβείο διαγωνισμού που ήταν ανοικτός σε όλους τους αρχιτέκτονες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (1998)

Α) Σύντομο ιστορικό: Συνοπτικά οι παρεμβάσεις που έγιναν στην πλατεία Ομονοίας τα τελευταία μετά το 1974 χρόνια είναι οι ακόλουθες:

1988: Καταργείται το γνωστό από το 1956 σιντριβάνι της πλατείας, φυτεύονται φοίνικες και τοποθετείται ο «Δρομέας» έργο του γλύπτη Κ. Βαρώτσου.

1998: Η ΕΑΧΑ Α.Ε. προκηρύσσει Ανοικτό Αρχιτεκτονικό Διαγωνισμό Προσχεδίων, σύμφωνα με την Κοινοτική Οδηγία 92/50, για τη διαμόρφωση της πλατείας και τα μέτωπα των κτιρίων που την περιβάλλουν, υιοθετώντας τις κυκλοφοριακές ρυθμίσεις της ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ Α.Ε.

2000: Εγκαινιάζεται επίσημα η λειτουργία του ΜΕΤΡΟ.

2003: Πραγματοποιείται η βασική παρέμβαση στην πλατεία με την ανάπλαση που έπρεπε να υλοποιήσει τη μελέτη του πρώτου βραβείου του διαγωνισμού. Η

ολοκλήρωση των εργασιών βρίσκει την πλατεία να παρουσιάζει βασικές διαφορές σε σχέση με την πρόταση του πρώτου βραβείου που έγιναν όχι με ευθύνη του μελετητή της πρότασης.

2004: Πριν την έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων και αφού έχει ασκηθεί έντονη κριτική στην κατασκευή για την έλλειψη πρασίνου Υπουργείο, Δήμος και ΕΑΧΑ Α.Ε προσχωρούν σε μία φυτοτεχνική παρέμβαση με χλοοτάπητα και το συμβολικό φύτεμα 10 ελιών περισσότερο για να διασκεδάσουν με κάποιο τρόπο την κατάσταση, αλλά μετά από έξι περίπου χρόνια (2010) τα παρτέρια και οι ελιές ξηλώθηκαν εξ' αιτίας των προβλημάτων στεγανότητας που αντιμετώπιζε η κατασκευή.

Β) Αρχές και στόχοι της πρότασης ανάπλασης: Η κεντρική ιδέα της πρότασης σχεδιασμού[60] βασίζεται στην απόφαση να αντιμετωπιστεί η πλατεία σαν μια ενιαία βατή επιφάνεια, όπου με χαμηλά κάθετα μέτωπα - κατασκευές να ορίζουν περιοχές στάσης και κίνησης. Το δάπεδο του βατού αυτού επιπέδου κατασκευάζεται από υαλότουβλα, με σκοπό να επιτευχθεί ένα είδος ανταλλαγής φωτισμού από το επίπεδο του υπόγειου σταθμού στο επίπεδο της πλατείας. Στον υπόλοιπο χώρο της πλατείας προτάθηκαν γενικά σκουρόχρωμα υλικά και μαύρος γρανίτης για τη δημιουργία μιας πρισματικής γλυπτικής κατασκευής ενώ προτάθηκε οθόνη προβολών ηλεκτρονικής εικόνας και μηνυμάτων ύψους 8μ. προκειμένου να υπογραμμιστεί ο επικοινωνιακός και κοινωνικός χαρακτήρας της Ομόνοιας .

Ειδικότερα οι βασικές αρχές του σχεδιασμού ήταν:

- Η διατήρηση του βασικού χαρακτήρα της πλατείας, που ίδια η ζωή της πόλης της είχε προσδώσει. Για το λόγο αυτό θεωρήθηκε ότι δεν πρέπει να είναι μια πλατεία στάσης και ανάπαυσης ούτε και μία πλατεία μνημειακή. Προσδιορίζεται ως σημείο διέλευσης, μετεπιβίβασης, συγκέντρωσης, ανταλλαγής πληροφοριών και αναζήτησης εργασίας. Η πλατεία λογίζεται ως κόμβος προς διαμόρφωση ενώ διατηρείται ως σημείο αναφοράς για τους περαστικούς.
- Η αντιμετώπιση της πλατείας ως ενιαίου λειτουργικού χώρου. Η πλατεία αντιμετωπίστηκε ως ενιαίος ζωντανός χώρος με δυνατότητα πρόσβασης σε όλη την επιφάνεια. Οι κυκλοφοριακές ρυθμίσεις που προτάθηκαν από την «Αττικό Μετρό» διευκόλυναν στο να συνδεθεί το κυκλικό τμήμα της πλατείας με τα απέναντι πεζοδρόμια δύο βασικών περιοχών όπως αυτή μεταξύ της οδού Σταδίου και Πανεπιστημίου και την απέναντι μεταξύ των οδών Αγ. Κωνσταντίνου και Πειραιώς. Με τη σύνδεση αυτή αυξήθηκε κατά 2800 τ.μ η επιφάνεια της πλατείας ενώ επέφερε αλλαγή στο κυκλικό σχήμα της, και επαναπροσδιόρισε την πλατεία ως ένας ενιαίο και λειτουργικό για τους πεζούς χώρο που ήτανε από τις βασικές αρχές της πρότασης.
- Εκτός από τα παραπάνω συνοπτικά αναφέρουμε ότι ένα τρίτο στοιχείο του σχεδιασμού υπήρξε η διαμόρφωση της σχέσης του επιπέδου της πλατείας με το υπόγειο τμήμα του σταθμού και τέλος ότι η χάραξη της πλατείας προέκυψε από ιστορικές και σύγχρονες αφετηρίες, ενώ για την καλύτερη λειτουργία της πλατείας προβλέπονται σημαντικές κυκλοφοριακές ρυθμίσεις.

60 (ΕΑΧΑ, 2001, σελ. 25 – 26)

Γ) Κριτική της πρότασης: Η μελέτη του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού δεν εφαρμόστηκε στο σύνολο της. Το γεγονός αυτό προβάλλεται από την ομάδα σχεδιασμού ως απάντηση στη σκληρή κριτική[61] που ασκείται για το «άσχημο» αποτέλεσμα που είχε η εφαρμογής της μελέτης, της ανάπλασης δηλαδή, στην ιστορική πλατεία, στο σημείο μηδέν[62] όπως χαρακτηρίζεται, της πόλης της Αθήνας. Από την άλλη για μία ακόμη φορά επαναλαμβάνεται ο διάλογος και ο προβληματισμός περί της διαδικασίας σχεδιασμού και υλοποίησης παρόμοιων έργων μέσω των αρχιτεκτονικών διαγωνισμών.

Οι σημαντικότερες αλλαγές σε σχέση με την μελέτη του διαγωνισμού είναι οι παρακάτω:

- Το παιχνίδι με το φως, ένα από τα πιο σημαντικά στοιχεία της πρότασης. Πρόκειται για την μη κατασκευή του διαφώτιστου δαπέδου και η έμμεση επικοινωνία με το υπόγειο χώρο των εκδοτηρίων.
- Καταργήθηκε το στέγαστρο και η οθόνη προβολής στη θέση ακριβώς πίσω από τις κερκίδες.
- Καταργήθηκαν τα στέγαστρα στις εισόδους εξόδους του μετρό
- Η πρισματική κατασκευή με επιφάνεια εκροής νερού μετά την κατάργηση της οθόνης προβολής παρουσιάζεται ιδιαίτερα έντονη
- Η προσθήκη της κατασκευής «πεντάκυκλος» του γλύπτη Γιώργου Ζογγολόπουλο δεν υπήρχε στα δεδομένα του διαγωνισμού και τοποθετήθηκε αργότερα.[63]
- Στην συνέχεια (Αύγουστος του 2004) Δήμος και ΕΑΧΑ αποφασίζουν για φυτοτεχνική παρέμβαση στην πλατεία.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΩΣ (ΚΟΤΖΙΑ)

Α) Σύντομο ιστορικό: Η σημερινή εικόνα της πλατείας είναι το επακόλουθο της αρχικής παρέμβασης που έγινε στον χώρο για την κατασκευή του υπόγειου χώρου στάθμευσης. Χρονολογικά η διαδοχή των γεγονότων μέχρι την ολοκλήρωση των εργασιών στην πλατεία Κοτζιά είχε ως ακολούθως.

61Χαρακτηριστική είναι η απάντηση του σκηνοθέτη Τάσου Μπουλμέτη ο οποίος μίλησε στην εκπομπή ‘‘Μηχανή του Χρόνου’’ για την ταινία του «Νοτιάς» που εκτυλίσσεται στην Αθήνα του ’60 και ’70. Η ερώτηση είχε ως εξής: Στη ταινία φαίνεται επίσης και η στρογγυλή πλατεία Ομονοίας του ’70. Σήμερα πως σας φαίνεται; Απάντηση. Άθλια. Είναι δυστυχώς μια κακογερασμένη πόρνη, την οποία την έχουν βιάσει οι δήμαρχοι και οι πολεοδόμοι. Ήταν μια υπέροχη πλατεία. Ήταν ένα αρχιτεκτονικό ποίημα, είχες μια ευφορία να κυκλοφορείς, αυτό το σιντριβάνι που πεταγόταν πάνω, οι πινακίδες οι φωτεινές. Τώρα είναι άθλια εντελώς.... (Μηχανή του χρόνου, 13 Ιανουαρίου 2016)

62 Μια ιστορική αναδρομή στην πλατεία Ομονοίας κάνει Γερμανίδα δημοσιογράφος. Η SüddeutscheZeitung του Μονάχου κατέγραψε την ιδιαίτερη ατμόσφαιρα της Ομόνοιας, με την ξεχωριστή πένα της ΚριστιάνεΣλέτσερ, που είχε διατελέσει για πολλά χρόνια ανταποκρίτρια της εφημερίδας στην Αθήνα. Σε μια ιστορική αναδρομή, όπως μεταδίδει η DeutscheWelle, η δημοσιογράφος επισημαίνει ότι στον πολεοδομικό σχεδιασμό της Αθήνας «αυτή η πλατεία είχε εξαρχής μία ιδιαίτερη νοηματοδότηση. Από εδώ αρχίζει η μέτρηση χιλιομετρικών αποστάσεων προς τις άλλες ελληνικές πόλεις. Η Ομόνοια είναι το ελληνικό σημείο μηδέν. Σκοπός της ήταν να αποδείξει ότι και η Αθήνα έχει τα φόντα να αναδειχθεί σε ευρωπαϊκή μητρόπολη. Έξι εμβληματικές οδικές αρτηρίες οδηγούν προς όλες τις κατευθύνσεις. Πρότυπο, ακόμη και για την ονομασία της πλατείας, αποτελεί η PlacedelaConcorde των Παρισίων (…)», (Athens magazine, 17 Οκτωβρίου 2016)

63 Το γλυπτό τοποθετήθηκε χωρίς να ολοκληρωθεί δεδομένου ότι απουσιάζει το στοιχείο του νερού που θα κινούσε τους πέντε κύκλους.

1984**:** Το ΥΠΕΧΩΔΕ, ξεκινά να κατασκευάσει υπόγειο χώρο στάθμευσης με ταυτόχρονη ανακαίνιση της πλατείας. Τα αρχαιολογικά ευρήματα σταματούν την εξέλιξη του.

1994: Ο Δήμος που είναι υπεύθυνος πλέον για την κατασκευή του γκαράζ έχει αναθέσει το έργο σε τεχνική εταιρία και ετοιμάζει προκήρυξη διαγωνισμού για τη διαμόρφωση ο οποίος όμως δεν πραγματοποιήθηκε.

1996: Ολοκληρώνεται η κατασκευή του υπόγειου χώρου στάθμευσης.

1998-2000: Πραγματοποιείται τελικώς η διαμόρφωση της πλατείας με δαπεδόστρωση από γρανιτόπλακες σε σχέδια εξωτερικών μελετητών-συμβούλων του Δήμου και κατασκευή του Δήμου με εργολαβία.

Β) Αρχές και στόχοι της πρότασης: Η ανάπλαση της συγκεκριμένης πλατείας είναι αποτέλεσμα ενεργειών του Δήμου που προβαίνει στην μελέτη και την κατασκευή της χωρίς να ακολουθήσει την διαδικασία του διαγωνισμού για τη συγκεκριμένη παρέμβαση. Ειδικότερα ο Δήμος για την παρέμβαση στο χώρο της πλατείας διαφωνώντας με την πολεοδομική και αρχιτεκτονική λύση του υπουργείου υποστηρίζει ότι:

- Η πλατεία αυτή προ του Δημαρχείου πρέπει να έχει τη λειτουργία πλατείας σε ένα επίπεδο και όχι ενός χώρου πολυεπίπεδου σαν πάρκο.
- Η πλατεία αυτή πρέπει να έχει αρχιτεκτονικό χαρακτήρα και ύφος ανάλογα με τα κτίρια, που την περιβάλλουν.
- Πολεοδομικά δεν πρέπει να προστεθούν άλλες εμπορικές επιφάνειες από τις ήδη υπάρχουσες, γιατί τότε οι ανάγκες χώρων στάθμευσης θα αυξηθούν.

Γ) Κριτική της πρότασης: Όπως αναφέραμε η παρέμβαση στο επίπεδο της πλατείας προέκυψε ως αποτέλεσμα της κατασκευής του υπόγειου χώρου στάθμευσης. Και στην περίπτωση αυτή η παρέμβαση στην πλατεία δεν ακολούθησε τη διαδικασία του διαγωνισμού που αρχικά είχε επιλεγεί. Η καθυστέρηση στην ολοκλήρωση της κατασκευής οι εμπλοκές και τα προβλήματα στην ολοκλήρωση ταλαιπώρησε για μεγάλο χρονικό διάστημα περίοικους εργαζομένους και περαστικούς. Σε ένα τέτοιο ασφυκτικό πλαίσιο οι λύσεις που ακολουθούνται, συνήθως είναι λύσεις ανάγκης, άρα βιαστικές και το λιγότερο πρόχειρες αν όχι αποτυχημένες. Αν συνδέσουμε την καθυστέρηση αυτή με μία σειρά παρεμβάσεων για την αισθητική αναβάθμιση της πλατείας όπως η τοποθέτηση το 2001 των έξι ορειχάλκινων προτομών φιλοσόφων που αφαιρέθηκαν από τη νέα διοίκηση του Δήμου με δικαιολογία που είχε να κάνει με τους Ολυμπιακούς αγώνες και ουδέποτε επανατοποθετήθηκαν αλλά και την απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου το 2010 για την τοποθέτηση του έφιππου ανδριάντα του Μεγάλου Αλεξάνδρου στη μέση της πλατείας που τελικά λόγω της αλλαγής της Δημοτικής αρχής και της οικονομικής κρίσης πάγωσε και δεν πραγματοποιήθηκε. *Τώρα για όσους διερωτώνται γιατί έχει βιώσει τόσους πειραματισμούς και αλλαγές ονομάτων η απάντηση είναι απλή. Είναι το πρώτο μέρος της πόλης που αντικρίζει ο κάθε Δήμαρχος Αθηναίων από το παράθυρο του γραφείου τους.*[64]

64Σχετικά για τις παρεμβάσεις αυτές βλ. «Ιστορίες για την πόλη» (https://astyries.wordpress.com/)

ΠΛΑΤΕΙΑ ΒΑΡΒΑΚΗ

Η ιστορία ανάπλαση της πλατείας Βαρβάκη, (Βαρβάκειος αγορά), αρχίζει ουσιαστικά στις αρχές του 1980 και ολοκληρώνεται στη σημερινή της μορφή πριν από τους Ολυμπιακούς αγώνες του 2004. Όπως και στην περίπτωση της πλατείας Κοτζιά η ανάπλαση της δηλαδή η παρέμβαση στο χώρο της πλατείας γίνεται προκειμένου να κατασκευαστεί υπόγειος χώρος στάθμευσης.

Α) Σύντομο ιστορικό: Η χρονολογική εξέλιξη των γεγονότων των σημαντικότερων φάσεων της εικοσαετούς διαδικασίας κατασκευής της πλατείας έχει ως ακολούθως.[65]

1981: Προκηρύσσεται από το Δήμο Πανελλήνιος Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός, που προβλέπει κατασκευή υπόγειου γκαράζ, διαμόρφωση της πλατείας, και ανέγερση πολυδύναμου εμπορικού κέντρου, τη Νέα Δημοτική Αγορά. Τελικά ο διαγωνισμός ακυρώθηκε.

1984-1986: Προσπάθειες απεμπλοκής από τον παλιό διαγωνισμό και ενέργειες για νέο.

1987-2002: Με ανάθεση της μελέτης από το Δήμο και μετά την ολοκλήρωση της το έργο δημοπρατήθηκε.

2002: Λίγο πριν τους Ολυμπιακούς και με άσχημη την κατάσταση στην πλατεία ο Δήμος προχώρησε με δική του κατασκευή και μελέτη εξωτερικού συνεργάτη στην σημερινή πλατεία.

Β) Αρχές και στόχοι της πρότασης: Η κεντρική ιδέα της αρχιτεκτονικής προσέγγισης αφορά στη δημιουργία ενός συνόλου χώρων πολιτιστικής δραστηριότητας, αναψυχής, στάσης με στόχο την συνολική αναβάθμιση της περιοχής της Βαρβακείου Πλατείας.

Οι στόχοι που τίθενται σαν βάση επίλυσης και αντιμετώπισης των δεδομένων του θέματος είναι οι εξής:[66]

- Η αρτιότερη δυνατή οργανωτική και λειτουργική επίλυση και προσαρμογή των υπό διαμόρφωση χώρων στις υφιστάμενες καθώς και προβλεπόμενες συνθήκες της ευρύτερης περιοχής.
- Η δημιουργία χώρων που καλύπτουν τις ποιότητες σύνθεσης, οι οποίες χαρακτηρίζουν ένα χώρο που προσφέρει ψυχαγωγικό – πολιτιστικό έργο.
- Η λειτουργική αντιμετώπιση των επιμέρους χώρων στο σύνολο τους με γνώμονα την κάλυψη των ειδικών απαιτήσεων τους.
- Η αρμονική συνύπαρξη των διαδοχικών επεμβάσεων χάρης τους κοινού τρόπους έκφρασης και χρήσης των υλικών.
- Ο ορισμός του υπαίθριου χώρου ως σημείου της Πόλης και η δυνατότητα επισκεψιμότητας και συνολικής αντίληψης του χώρου.
- Η ευνοϊκότερη δυνατή επίλυση της κυκλοφορίας και των προσπελάσεων.
- Η εξασφάλιση της δυνατότητας απρόσκοπτης κυκλοφορίας ατόμων μειωμένης κινητικότητας (ΑΜΚ) σε όλη την επιφάνεια της πλατείας.
- Η επιλογή υλικών που θα καλύπτουν τις γενικές και ειδικές απαιτήσεις του χώρου ενώ θα χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερη αντοχή στη φθορά και στον χρόνο.

65 (Γιαννουλάτου – Δεστούνη, Ντετσάβες – Πόγκα, 2012)

66 (Τεχνική περιγραφή εργασιών, 2001, σελ. 40)

- Ο συνδυασμός χώρων διάφορων δραστηριοτήτων στάσης και κυκλοφορίας έτσι ώστε να επιτευχθεί η ευνοϊκότερη κατανομή επιφανειών.
- Η ισορροπία στη σύνθεση ενός τοπίου φυσικών και τεχνητών επιφανειών.

Γ) Κριτική της πρότασης: Η πλατεία της Βαρβακείου δείχνει και είναι μια διαφορετική πλατεία σε σχέση με τις άλλες τρεις της περιοχής μελέτης. Η διαφορετικότητα της έχει να κάνει κυρίως με την υπερύψωση της κατασκευής της που την καθιστά, σε σχέση με τις υπόλοιπες, όχι πλατεία διέλευσης αλλά στάσης και ξεκούρασης. Εξαιτίας της υψομετρικής διαφορά από τους γύρω δρόμους δίνει την αίσθηση της προσωρινής φυγής, της απομάκρυνσης από τη φασαρία της αγοράς, ενώ και η θέαση της γύρω περιοχής φαντάζει και αυτή διαφορετική, αφού γίνεται από ένα υψηλότερο επίπεδο.[67] Στο επίπεδο του δρόμου η κατάσταση είναι προβληματική κυρίως για τους εμπόρους της Βαρβακείου αγοράς που στεγάζονται κάτω από την πλατεία. Και στην περίπτωση της Βαρβακείου αγοράς, η κριτική που γίνεται είναι για την μεγάλη απόσταση που χωρίζει το τελικό αποτέλεσμα, ως διαδικασία και κατασκευή, από τις αρχές και τη μελέτη ενός φιλόδοξου διαγωνισμού. Οι οραματικοί στόχοι, όπως αυτοί του διαγωνισμού, φαίνεται και στην περίπτωση αυτή να μην είναι υλοποιήσιμοι, ενώ τη λύση για μια ακόμη φορά στα αδιέξοδα δίνουν οι αποφάσεις των συνοπτικών διαδικασιών προκειμένου να ξεπεραστούν τα εμπόδια που στο μεταξύ έχουν ανακύψει.[68]

ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΟΥ

Η περίπτωση της ανάπλασης της πλατείας Μοναστηρακίου είναι αποτέλεσμα της συντονισμένη προσπάθειας, που ξεκίνησε με πρωτοβουλία του ΥΠΠΟ και του ΥΠΕΧΩΔΕ και ολοκλήρωσε η «Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε.». Η σημερινή μορφή της πλατείας είναι η υλοποίηση της βραβευμένης μελέτης του ανοιχτού αρχιτεκτονικού διαγωνισμού που έγινε για την συγκεκριμένη πλατεία.

Α) Σύντομο ιστορικό: Η χρονική εξέλιξη των γεγονότων προς τη διαδικασία της ανάπλασης της πλατείας Μοναστηρακίου είναι:[69]

1985-1986: Ο Δήμος προχωράει σε μελέτη για ανάπλαση της ασφαλτοστρωμένης τότε πλατείας η οποία δεν υλοποιείται.

1998: Η ΕΑΧΑ Α.Ε. προκηρύσσει Ανοικτό Αρχιτεκτονικό Διαγωνισμό Προσχεδίων, για τη διαμόρφωση της πλατείας και μελέτες για τα μέτωπα των κτιρίων που την περιβάλλουν.

2000: Ξεκινά η προμελέτη του έργου.

2004: Τα έργα του Μετρό ολοκληρώνονται στον υπόγειο σταθμό. Η πλατεία παραδίδεται ασφαλτοστρωμένη, περιμετρικά στρωμένη με τετράγωνες πλάκες τύπου

67Η σημερινή πραγματικότητα είναι άσχημη και η χρήση κυρίως της «πάνω» πλατείας ελάχιστη.

68Για τα ζητούμενα, σύμφωνα με την προκήρυξη του διαγωνισμού βλ.(Γιαννουλάτου – Δεστούνη, Ντετσάβες – Πόγκα , ό.π., 135, 136)

69 Στο ίδιο, σελ. 103

πεζοδρομίων και με μεγάλη ακαλαίσθητη κατασκευή των απολήξεων των αεραγωγών του μετρό.

2006: Εγκρίνεται οριστικά η μελέτη εφαρμογής, μετά από πολλές περιπέτειες και συγκρούσεις μεταξύ της ΕΑΧΑ και των μελετητών που είχαν κερδίσει τον διαγωνισμό.

2008: Η υλοποιημένη πρόταση του πρώτου βραβείου του διαγωνισμού παραδίδεται στο κοινό. Η πλατεία υποβαθμίζεται 1 μέτρο, στρώνεται με πολύχρωμους κυβόλιθους σε μορφή ψηφιδωτού, διευρύνεται ο περίβολος της εκκλησίας της Παντάνασσας, οι απολήξεις του μετρό αναμορφώνονται σε γλυπτά και οι υπέργειες κατασκευές των φρεατίων μετατρέπονται σε καθιστικά.

Β) Αρχές και στόχοι της πρότασης: Τα βασικά σημεία της πρότασης των τεσσάρων αρχιτεκτόνων που κέρδισαν το πρώτο βραβείο στο διαγωνισμό για την πλατεία ήταν:

- Η διαμόρφωση της πλατείας σε ενιαίο ανοικτό χώρο διέλευσης αλλά και στάσης των πεζών με τις αναγκαίες πεζοδρομήσεις και τη δημιουργία αξιοθέατων, όπως του επιμήκους ανοίγματος –«αρχαιολογικής τομής»- για την επίσκεψη του υπόγειου αρχαιολογικού χώρου της πλατείας και της νέας κρήνης στη θέση της του ιστορικού «Κάτω Συντριβανιού», κ.ά.
- Η δαπεδόστρωση από πολύχρωμες πέτρες και μάρμαρα σε «ρευστή» σύνθεση που εναρμονίζεται με τον γραφικό χαρακτήρα της ιστορικής πλατείας και τα δύο κυρίαρχα αρχιτεκτονικά της μνημεία –τη βυζαντινή εκκλησία της Παντάνασσας και το οθωμανικό τζαμί.
- Η ανάδειξη του ναού της Παντάνασσας.
- Η ανάπλαση των όψεων των κτιρίων που περιβάλλουν την πλατεία και η χρωματική τους αποκατάσταση.,
- Η σύνδεση με τον υπόγειο σταθμό του Μετρό και στ) η διαμόρφωση της εισόδου και της εξόδου κινδύνου του Μετρό καθώς και των απολήξεων των αεραγωγών του ώστε να εναρμονίζονται αισθητικά με την πλατεία.[70]

Γ) Κριτική της πρότασης: Με αρκετά προβλήματα υλοποιήθηκε και η ανάπλαση της πλατείας Μοναστηρακίου. Χρειάστηκε μία δεκαετία, από την προκήρυξη του διαγωνισμού μέχρι την ολοκλήρωση της, σε μια περίοδο ασφυκτικής πίεσης λόγω της διεξαγωγής των Ολυμπιακών αγώνων. Το φαινόμενο της παρέμβασης, στην υλοποίηση της μελέτης του διαγωνισμού, παρατηρήθηκε και στην περίπτωση αυτή σε βαθμό τέτοιο που ουσιαστικά ακύρωνε τις βασικές ιδέες της μελέτης.[71] Η μελέτη, τελικά, μετά από συμβιβασμό μεταξύ των μελετητών και της ΕΑΧΑ Α.Ε, υλοποιήθηκε μετά τους Ολυμπιακούς αγώνες με αλλαγές τέτοιες που δεν αλλοίωσαν τις βασικές ιδέες της ομάδας μελέτης. Η υλοποίηση της μελέτης του διαγωνισμού εκ του αποτελέσματος κρίνεται επιτυχημένη. Η πλατεία Μοναστηρακίου, με την ανάπλαση της, αναβαθμίστηκε πραγματικά σε σχέση με την προτεραία κατάσταση της και θεωρείται

70 Σχετικά για την ανάπλαση βλ. «Ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας και ανάπλαση του ιστορικού της κέντρου». (http://www.culture2000.tee.grl)

71 Βλ. σχετικά. Ρηγόπουλος, Δ. «Αρχιτεκτονική χωρίς Αρχιτέκτονες», Καθημερινή, 23 Μαρ. 2003 (www.kathimerini.gr)

επιτυχημένη αφού έτυχε θετικών σχολίων και αποδοχή από τον κόσμο, σε αντίθεση με την ανάπλαση της Ομόνοιας.

4.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Οι πλατείες της περιοχής μελέτης, όπως σήμερα τις γνωρίζουμε, είναι το αποτέλεσμα διαφορετικών παρεμβάσεων που έγιναν σε αυτές, προκειμένου να εξυπηρετήσουν άλλες ανάγκες και υποδομές της πόλης. Όπως έχουμε ήδη αναφερθεί, οι πλατείες Κοτζιά και Βαρβάκη, απέκτησαν στη σημερινή μορφή τους αφού πρώτα προηγήθηκε η κατασκευή των υπόγειων χώρων στάθμευσης. Η τελευταία παρέμβαση στις πλατείες αυτές, δεν καθορίστηκε από λόγους που επέβαλλαν οι ανάγκες μια γενικότερης αναβάθμισης, προκειμένου να καταστούν φιλικότερες στον καθημερινό χρήστη ή ανάδειξης τους σε αξιόλογα από άποψη αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος σημεία, στο πλαίσιο μιας σχεδιασμένης πολεοδομικής παρέμβασης, πραγματικής αναβάθμισης της ευρύτερης περιοχής στην οποία εντάσσονται. Είναι το αποτέλεσμα μίας λογικής, που εξαιτίας της ελλιπούς συγκοινωνιακής υποδομής της Αθήνας την περίοδο της δεκαετίας του ’80, επέβαλε την χρήση των ιδιωτικών αυτοκινήτων, με συνέπεια την ολοένα και περισσότερη ανάγκη εξεύρεσης των απαραίτητων χώρων στάθμευσης που βρήκε τη «λύση» στις πλατείες με την κατασκευή των υπόγειων χώρων στάθμευσης. Οι περιπτώσεις των πλατειών Ομονοίας και Μοναστηρακίου είναι διαφορετικές, αφού η επέμβαση που έγινε σε αυτές καθορίστηκε κυρίως από την κατασκευή υποστηρικτικών έργων υποδομής και παρεμβάσεων ανάπλασης στην Αθήνα για την διεξαγωγή των Ολυμπιακών αγώνων του 2004. Οι εμπλεκόμενοι φορείς υπήρξαν η Αττικό Μετρό για τα έργα των νέων συγκοινωνιακών υποδομών, (μετρό) αλλά και η ΕΑΧΑ για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση μεγάλων έργων ανάπλασης στην Αθήνα. Στην περίπτωση των πλατειών Ομονοίας και Μοναστηρακίου πρέπει να επισημανθεί ότι για την ανάπλαση τους επιλέχτηκε η ενδιαφέρουσα διαδικασία του διεθνούς διαγωνισμού.[72]

Από τον χρόνο της οριστικής ολοκλήρωσης των έργων μέχρι σήμερα, έχει περάσει μεγάλο χρονικό διάστημα. Η αισιοδοξία και οι προοπτικές για το μέλλον που καλλιεργήθηκαν την περίοδο εκείνη, με τα σημαντικά έργα υποδομής που εξασφάλισε η πρωτεύουσα, καμιά σχέση δεν έχουν με τη σημερινή πραγματικότητα. Οι επιπτώσεις της συνεχιζόμενης βαθειάς οικονομικής κρίσης, το πρωτόγνωρο μεταναστευτικό – προσφυγικό πρόβλημα και τα γενικότερα ζητήματα ασφάλειας, γίνονται αντιληπτά περισσότερο από οπουδήποτε αλλού στο κέντρο της Αθήνας. Ειδικότερα, για τις πλατείες μελέτης η σημερινή μετά την ανάπλαση τους κατάσταση, με τα στοιχεία καταγραφής των ισόγειων χρήσεων διαμορφώνεται ως ακολούθως:

72Σύμφωνα με τον κ. Γιάννη Καλαντίδη «Ο αρχιτεκτονικός διαγωνισμός μοιάζει με τη δημοκρατία. Έχει πολλά ελαττώματα (συνήθεις οι πολλές αστοχίες) αλλά δεν υπάρχει καλλίτερο σύστημα, αντικειμενικότερη ανάθεση έργου». (ΕΑΧΑ Α.Ε (επιμ), 2001, σελ.5)

Πλατεία Ομόνοιας

Πρόκειται για μια από τις πλέον κεντρικές και σημαντικές πλατείες, που από την στιγμή της δημιουργίας της μέχρι και σήμερα έχει υποστεί πολλές επεμβάσεις. Η Ομόνοια υπήρξε η πρώτη πλατεία στην οποία κατασκευάστηκε και λειτούργησε σταθμός του ΗΣΑΠ,[73] που κατέστησε την ιστορική πλατεία το «κέντρο» της Αθήνας και το πρώτο μέρος συνάντησης των ανθρώπων της επαρχίας,[74]στα χρόνια της μεγάλης εσωτερικής μετανάστευσης. Η κεντρικότητα της πλατεία διαμορφώθηκε από την πολύ δυνατή αυτή συμβολική σημασία της που ο απλός κόσμος μέσα στη καθημερινότητα του προσέδωσε σε αυτή και εξακολουθεί να ισχύει μέχρι και σήμερα. Στη σημερινή δύσκολη περίοδο, τηρουμένων των αναλογιών, η κατάσταση δείχνει να επαναλαμβάνεται. «*Η Ομόνοια μεταπολεμικά ήταν, όπως γράφει ο Γιώργος Ιωάννου, ‘‘η πλατεία όλων των χωριών και όλων των πόλεων της χώρας. Όταν συχνάζεις εδώ συχνάζεις παντού’’· σήμερα είναι η πλατεία όλων των χωριών του κόσμου».*[75]

Η σημερινή πραγματικότητα, όπως εμφανίζεται από τις καταγραφές των ισόγειων χώρων, φαίνεται ότι ταυτίζεται με την «λαϊκότητα»[76] της πλατείας, δηλαδή των χρήσεων εκείνων προορισμένων για το πλήθος για τους πολλούς για τους περαστικούς, της πλατείας με τα πολλά περίπτερα, με τα εμπορικά καταστήματα, τα εστιατόρια, τα ενεχυροδανειστήρια η καταστήματα ανταλλαγής χρυσού, και τα ανταλλακτήρια συναλλάγματος.

Από τους στόχους που τέθηκαν, για τον διαγωνισμό ανάπλασης της πλατείας, ήταν η βελτίωση της λειτουργικότητας[77]της περιοχής και η βελτίωση της αισθητικής και προσαρμογή του ύφους του χαρακτήρα της περιοχής, στη θέση και τη λειτουργία της ως κέντρου της πρωτεύουσας επισημαίνοντας επίσης ότι η πλατεία πρέπει να αποκτήσει τον μητροπολιτικό χαρακτήρα που της αρμόζει, όχι μόνο στις λειτουργίες τους αλλά και στο συμβολικό ρόλο τους μέσα στην πόλη. Η συγκεκριμένη ανάπλαση είναι

73Στις 17 Μαΐου του 1985 λειτούργησε ο πρώτος σταθμός και στις 21 Ιουλίου 1930 ο νέος υπόγειος, (Χατζιώτης, 1993, σελ.155,161)

74«Πολλοί επαρχιώτες, που για πρώτη φορά πρόκειται να γνωρίσουν την πρωτεύουσα, ‘‘στην Ομόνοια στου Μπακάκου’’ δίνουν σημείο συναντήσεως τους. Γιατί μόνο η Ομόνοια τους είναι γνωστή. Κι’ αν με τις σύγχρονες συνθήκες των ευχερών μετακινήσεων η πρωτεύουσα έχει γίνει πια προσιτή σε όλους του Έλληνες με συνέπεια το ‘‘στην Ομόνοια, στου Μπακάκου’’ να μην ακούγεται στις μέρες μας τόσο συχνά στις αφετηρίες των υπεραστικών λεωφορείων, στους σιδηροδρομικούς σταθμούς και στα λιμάνια της χώρας, όμως μέχρι πριν από λίγα χρόνια, η μικρή αυτή φράση ήταν περίπου συνώνυμη με την ευχή ‘‘καλό ταξίδι’’…» (στο ίδιο, σελ. 11).

75Πορτάλιου, Ε., , «Κοινωνικές και χωρικές ανατροπές στην Αθήνα της κρίσης», Αρχείο ενθεμάτων, 26 Ιαν. 2014, (https://enthemata.wordpress.com) .

76«Σε αντίθεση προς την άλλη ιστορική πλατεία, την πλατεία Συντάγματος, που η γειτνίαση της με τα κέντρα εξουσίας (ανάκτορα ή βουλή) την υποχρέωναν να είναι αυστηρά προσεκτική στη συμπεριφορά της, η Ομόνοια υπήρξε πάντοτε αυθόρμητη, χειμαρρώδης, γνήσιος ερμηνευτής του λαϊκού φρονήματος. Η παράδοση αυτή συνεχίζεται, άλλωστε, κατά γραφικό τρόπον ακόμη και στις ημέρες μας, με τις πολυάριθμες ομάδες των αργόσχολων, που καθ’ όλες σχεδόν τις ώρες του εικοσιτετραώρου προσπαθούν με θορυβώδεις συζητήσεις και οξείες αντιπαραθέσεις να λύσουν τα εθνικά αλλά και παγκόσμια προβλήματα…», (Χατζιώτης, ό.π, σελ. 11).

77 Η λειτουργικότητα που αφορά τόσο τον υπαίθριο όσο και το δομημένο χώρο, τον δημόσιο όσο και τον ιδιωτικό, (ΕΑΧΑ, «Τεύχος προκήρυξες διαγωνισμού πλ. Ομονοίας», Στοιχεία που χορηγούνται στους διαγωνιζόμενους, 1998,σελ.10)

προφανές ότι απέτυχε στους στόχους του διαγωνισμού και της ασκήθηκε σκληρή κριτική κυρίως στο μέρος της αρχιτεκτονικής παρέμβασης στο χώρο της πλατείας. Όμως η περίπτωση αυτή μας βοηθάει, δεδομένου ότι έχει περάσει ένα εύλογο χρονικό διάστημα, να βγάλουμε ορισμένα συμπεράσματα χρήσιμα για συζήτηση.

Στα θετικά της συγκεκριμένης παρέμβασης καταγράφονται.

- Η επιλογή της διαδικασίας του διεθνούς διαγωνισμού για την παρέμβαση σε ένα ιστορικό χώρο, ένα τόπο με ιδιαίτερο συμβολισμό και μνήμες.
- Η μερική σύνδεση της ανάπλασης της πλατείας με τον ιδιωτικό χώρο .
- Οι κυκλοφορικές ρυθμίσεις που έγιναν επ' ωφελεία της ίδιας της πλατείας.

Για την υλοποίηση της μελέτης του πρώτου βραβείου του διαγωνισμού ως προς τη διαδικασία και το αποτέλεσμα της εφαρμογής καταγράφουμε τα εξής αρνητικά σημεία.

- Η μελέτη δεν υλοποιήθηκε συνολικά σύμφωνα με το σχεδιασμό της μελετητικής ομάδας. Οι εκ των υστέρων εμβαλωματικές παρεμβάσεις που έγιναν προκειμένου να «σώσουν» την κατάσταση, εκτός ότι έμειναν ελλιπείς, όπως ο «πεντάκυκλος», αλλοίωσαν την πρόταση των σχεδιαστών.
- Απαξίωσαν την διαδικασία των διαγωνισμών. Οι κριτικές για τη συγκεκριμένη ανάπλαση ήταν αρνητικές και πολλές φορές άδικες αφού η «νέα» πλατεία που ο κόσμος είδε και γνώρισε δεν ήταν η συνολική εφαρμογή της πρότασης που κατέθεσαν. Προφανώς δεν γνωρίζουμε τη σημερινή κατάσταση της πλατείας αν είχε ολοκληρωθεί μέχρι την τελευταία της λεπτομέρεια η πρόταση του διαγωνισμού. Διαβάζοντας όμως τα κείμενα και τα σχέδια της και αντικρίζοντας τη σημερινή κατάσταση της πλατείας διαπιστώνεις εύκολα ότι δεν υπάρχει και μεγάλη σχέση.
- Το μεταναστευτικό προσφυγικό αναμφισβήτητα είναι μία παράμετρος κοινωνική που οι σχεδιαστές της πρότασης δεν μπορούσαν να λάβουν υπόψη τους. Η πλατεία που σχεδιάστηκε σε μία τεκμηριωμένη λογική, να είναι σημείο διέλευσης παρά στάσης, έχει μετατραπεί σε χώρο συγκέντρωσης προσφύγων και μεταναστών. Η τοποθέτηση χημικών τουαλετών, στο επίπεδο της πλατείας, αποτέλεσε τη «χαριστική βολή» και στο τελευταίο ίχνος αισθητικής «αξιοπρέπειας» της πλατείας.
- Η πλατεία δείχνει σε διάστημα λίγων χρόνων, από την τελευταία παρέμβαση, να έχει «γεράσει» πρόωρα. Η έλλειψη συντήρησης είναι εμφανής και το δύσκολο ερώτημα που επανατίθεται για προβληματισμό, αναφορικά με το δημόσιο εν γένει χώρο στην Ελλάδα, δεν είναι το πώς μπορούμε να αξιοποιήσουμε αλλά το πώς μπορούμε να το σεβαστούμε και να συντηρήσουμε. Στην περίπτωση της πολύπαθης ιστορικής πλατείας και προκειμένου για μία ακόμη φορά να «αναβαθμιστεί» επετράπη η τοποθέτηση τραπεζοκαθισμάτων σε ένα μέρος της πλατείας προκειμένου και σύμφωνα με την εισήγηση της δημοτικής αρχής, να αποκτήσει «η πόλη ζωή, όπως συμβαίνει σε όλες τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες».[78]

Πλατεία Εθνικής Αντίστασης (Κοτζιά)

Η πλατεία Κοτζιά, σημαντική ιστορική πλατεία της Αθήνας, αν και βρίσκεται δίπλα στην πλατεία Ομονοίας, εμφανίζει εντελώς διαφορετική εικόνα από αυτή. Λιγότερο θορυβώδης, περιστοιχίζεται από εμβληματικά και αξιόλογα κτίρια που προσδίνουν

78 Βλ.Ethnos.gr. 20-3-13.

στην πλατεία άλλη μορφή και διαφορετική αίσθηση του χώρου. Η χρήση εμπορικών καταστημάτων, με είδη καταστημάτων του κλασσικού εμπορίου, φαίνεται να υποτάσσεται σε χρήσεις όπως είναι οι τράπεζες, γραφεία και βεβαίως η διοίκηση με το σημαντικό κτίριο του Δημαρχείου να επιβάλλεται στην περιοχή. Η τελευταία παρέμβαση στο χώρο της πλατείας δεν έγινε για την πλατεία. Η πλατεία στην πραγματικότητα αποτελεί την στέγη του υπόγειου χώρου στάθμευσης στρωμένη με πλάκες. Από το συγκεκριμένο τύπο ανάπλασης στο χώρο της πλατείας μπορούμε να αξιολογήσουμε στα θετικά δύο βασικά στοιχεία.

- Το πρώτο είναι τα υφιστάμενα νεοκλασικά κτίρια της, κτίρια ζωντανά, συντηρημένα και σε χρήση, να είναι βασική παράμετρος πάντοτε υπολογίσιμη στις παρεμβάσεις και στη χρήση του χώρου της πλατείας.
- Το δεύτερο είναι οι πεζοδρομήσεις των οδών, που την περικλείουν εξαιτίας των οποίων ο χώρος της πλατείας μεγάλωσε σε επιφάνεια και ταυτόχρονα ηρέμησε από τη θόρυβο και την κίνηση των αυτοκινήτων. Η πεζοδρόμηση της οδού Αθηνάς, που προβλέπονταν από τη ΕΑΧΑ αλλά δεν πραγματοποιήθηκε, αναμφίβολα, θα αναβάθμιζε τη πλατεία αφού θα ενοποιούσε το χώρο του Δημαρχείου με το υπόλοιπο τμήμα της. Παρόλα αυτά η πεζοδρόμηση δυνητικά μπορεί να πραγματοποιηθεί.

Εκείνο που δεν είναι εύκολο να αλλάξει, είναι να ανατραπούν οι περιορισμοί που η κατασκευή του χώρου στάθμευσης έχει επιβάλλει. Κατασκευή μιας άλλης εποχής, διαφορετικών αναγκών και δυνατοτήτων μετακίνησης, είναι προφανές ότι με τη σημερινή υπάρχουσα συγκοινωνιακή υποδομή της Αθήνας η χρήση τους να θεωρείται λιγότερο αναγκαία για τον εργαζόμενο η τον επισκέπτη του κέντρου. Το στοιχείο της βιοκλιματικής αναβάθμισης, με συμβολή στο μικροκλίμα της περιοχής ζητούμενο στις σημερινές αναπλάσεις αστικών ανοικτών χώρων, στη περίπτωση της πλατεία Κοτζιά, που η υπόγεια κατασκευή αποκλείει για τεχνικούς λόγους τη φύτευση μεγάλων δένδρων, περιορίζει αναγκαστικά την δυνατότητα αυτή σε ένα συνδυασμό χαμηλής βλάστησης φυτών, που συνδυαστικά με σύγχρονες τεχνικές κατασκευές και χρήση ψυχρών υλικών μπορούν να συμβάλλουν στην επίτευξη του στόχου αυτού. Παράλληλα ο αρχιτεκτονικός της επανασχεδιασμός, η καλύτερη ανάδειξη του αρχαιολογικό χώρου και η υποστήριξη της με καλλιτεχνικό και μόνιμο εξοπλισμό μπορεί να αλλάξει σημαντικά τον χαρακτήρα της πλατείας ως προς την αισθητική της, αλλά και τη χρήση της που σήμερα περιορίζεται στην απλή διέλευση πεζών, στην εκδήλωση περιοδικών εκθέσεων και πολιτικών συγκεντρώσεων. Η διάρθρωση της συγκεκριμένη πλατείας που ορίζεται από το μέγεθος της, τις επικρατούσες χρήσεις, τον κτιριακό περίγυρο αλλά και την κεντρικότητας, δείχνει να έχει πολλές δυνατότητες και να επιζητεί για μια ακόμη φορά στην μακρόχρονη ιστορία της το ρόλο που πραγματικά της αξίζει.

Πλατεία Βαρβάκη

Η πλατεία της Βαρβακείου αγοράς αποτελεί ξεχωριστή και ιδιαίτερη περίπτωση. Η οποιαδήποτε αναφορά γίνεται σε αυτή παραπέμπει πάντοτε στα καταστήματα, στην κίνηση και στα προβλήματα της αγοράς. Δημιούργημα της κατασκευής του υπόγειου χώρου στάθμευσης υπερυψωμένη από τους περιβάλλοντες δρόμους δείχνει σήμερα εγκαταλειμμένη αφού είναι λίγοι αυτοί που την επισκέπτονται. Η συζήτηση που

διεξάγεται αφορά τα προβλήματα του εμπορίου, των πολεοδομικών και κοινωνικών προβλημάτων, της υποβάθμισης του χώρου της αγοράς και της ευρύτερης περιοχής του κέντρου της Αθήνας. Η κίνηση που υπάρχει γίνεται στο επίπεδο του δρόμου ενώ η «πάνω» μεριά της πλατείας είναι παραδομένη από το πρωί σε χρήστες ναρκωτικών, λαθρέμπορους, αλλοδαπούς και πρόσφυγες, αστέγους και σε κοινωνικά περιθωριοποιημένους ανθρώπους. Είναι προφανές, ότι ζητήματα που έχουν να κάνουν με τη χρήση της ως ελεύθερου δημόσιου χώρου να «πνίγονται» από τα μεγαλύτερα προβλήματα της περιοχής, από την αντιμετώπιση των οποίων εξαρτάται και η τύχη της πλατείας. Όσο τα προβλήματα εξακολουθούν να έχουν τη σημερινή όξυνση η ανασφάλεια να κυριαρχεί η πλατεία, πολύ δύσκολα γίνεται επισκέψιμη από ανθρώπους που ενδεχομένως θα είχαν αυτή τη διάθεση. Η εμπορική κίνηση της περιοχής προερχόμενη κυρίως από τα καταστήματα τροφίμων, κυρίαρχη ως χρήση στο χώρο, καθυποτάσσει τη σημασία της και καθιστά δύσκολη την προοπτική αναβάθμισης της δεδομένου ότι απουσιάζουν άλλες χρήσεις που θα συνέβαλαν με τη δυναμική τους στην «αναβάθμιση» της πλατείας.

Σημαντική είναι η ενεργοποίηση πολιτών, όπως του εγχειρήματος «πεδίο – αγορά»,[79] προκειμένου με ιδέες να συμβάλουν στην αναβάθμιση της πλατείας που δείχνει ότι η πλατεία Βαρβάκη τελικά δεν είναι αυτό που φαίνεται, αλλά κάτι άλλο που αναζητεί την λύση του, μέσα από το ενδιαφέρον των πολιτών που μπορούν να οραματιστούν και ελπίζουν σε μία καλύτερη προοπτική της «δικής τους» πλατείας.

Πλατεία Μοναστηρακίου

Η σημερινή πλατεία Μοναστηρακίου κατασκευάστηκε σύμφωνα με την μελέτη που κέρδισε τον διεθνή διαγωνισμό. Όπως και στην πλατεία Ομονοίας, η ΕΑΧΑ ενεπλάκη στην υλοποίηση της σε βαθμό που αλλοίωνε ουσιαστικά την ίδια τη μελέτη, [80] η οποία μετά από περιπέτειες μεταξύ μελετητών και ΕΑΧΑ κατασκευάστηκε σχεδόν στο σύνολο της σύμφωνα με τα δεδομένα της μελέτης. Η πλατεία, σε σχέση με τις υπόλοιπες πλατείες που εξετάσαμε, δείχνει να είναι η πλέον ζωντανή, αφού πλήθος κόσμου Έλληνες και τουρίστες περνούν από την πλατεία καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας όχι μόνο για να τη διασχίσουν και να την προσπεράσουν αλλά να σταθούν να ξεκουραστούν στις κατασκευές των αεραγωγών έως και μικρούς τοίχους και τα σκαλιά της εκκλησίας. Οι χρήσεις των καταστημάτων[81], περιμετρικά της πλατείας, δείχνουν να

79 Πραγματοποιήθηκε την Τετάρτη 1η Απριλίου 1015, στη Στοά Βαρβακείου Λαχαναγοράς. Στο εργαστήριο πολιτών προσκλήθηκαν άνθρωποι και φορείς που σχετίζονται με την πλατεία, δηλαδή κάτοικοι, εργαζόμενοι, επισκέπτες, αλλά και εκπρόσωποι των αρχών, επιστήμονες και επαγγελματίες με σχετικά γνωστικά αντικείμενα, οι οποίοι ανέπτυξαν από κοινού ιδέες και προτάσεις για την ανάπλαση της πλατείας. Το «πεδίο _ αγορά» υλοποιείται με την υποστήριξη του δήμου Αθηναίων και αποτελεί την ελληνική συμμετοχή στο διεθνές δίκτυο Actors of Urban Change που παρέχει τεχνογνωσία για συμμετοχικές δράσεις αστικής αναγέννησης και υποστηρίζεται από το ίδρυμα Robert Bosch και τον οργανισμό Mit Ost. (Καθημερινή 31/3/2015)

80 Βλ. σχετικά (Το Βήμα 13/7/2003)

81 η συγκέντρωση των κλειστών καταστημάτων εμφανίζεται σχεδόν ομοιόμορφη, εκτός από δύο βασικές τομές οι οποίες είναι η αγορά στο Κολωνάκι και στο Μοναστηράκι. Η δεύτερη περίπτωση αναδεικνύει την ευεργετική επίδραση του τουρισμού στο εμπόριο και τη γενικότερη διάκριση αναφορικά με τις συνθήκες και την καταναλωτική ζήτηση για τα κατ' εξοχήν εμπορικά τουριστικά καταστήματα.

προσαρμόζονται στα νέα δεδομένα της περιοχής, που προέκυψαν μετά την ανάπλαση της παρόλο που η πλατεία βρίσκεται κοντά σε «διαφορετικές» αγορές σε δρόμους που συγκλίνουν σε αυτή, όπως η Ερμού, η Ηφαίστου και στη συνέχεια πλατεία Αβησσυνίας, η Άρεως και τροφοδοτούν με ζωή και κόσμο όλων των ηλικιών όλες τις ημέρες της εβδομάδας την πλατεία. Το αποτέλεσμα αυτό, της επιτυχημένης ανάπλασης θα πρέπει να μελετηθεί με προσοχή ώστε να τροφοδοτήσει με γνώση για εφαρμογή σε ανάλογες αναπλάσεις.

Συνοψίζοντας, τις παραπάνω παρατηρήσεις για τις τέσσερις πλατείες, προκύπτει πως οι επιπτώσεις των αναπλάσεων δεν είναι δυνατόν να περιγραφούν με μία ενιαία και αδιαφοροποίητη προσέγγιση μόνο μέσα από τις διαδικασίες ή το αισθητικό – αρχιτεκτονικό αποτέλεσμα. Είναι βέβαιο ότι και αυτά έχουν τη σημασία τους, στο βαθμό που καταφέρνουν να επιτύχουν ένα σχετικά ικανοποιητικό βαθμό αποδοχής από τη κοινωνία. Η περίπτωση των τεσσάρων πλατειών μελέτης είναι χαρακτηριστική της διαφορετικότητας που υπάρχει μεταξύ τους. Ο χαρακτήρας της κάθε πλατείας έχει διαμορφωθεί στην εξέλιξη του χρόνου από ιστορικά, κοινωνικά, οικονομικά και πολεοδομικά γεγονότα που προσέδωσαν σε κάθε μία τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Από τις τέσσερις πλατείες μελέτης, οι δύο χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερους συμβολισμούς που έχουν να κάνουν με την πλατεία ως «τόπο» που δεν είναι ακριβώς προσδιορισμένος και οριοθετημένος, όχι ως προς τη έκταση αλλά κυρίως προς τη χρήση του. Η περίπτωση της πλατείας Ομονοίας είναι χαρακτηριστική. Το μεγάλο ενδιαφέρον, η έντονη συζήτηση, η κριτική και όλες οι απόψεις που εκφράστηκαν για την ανάπλαση, είναι απόδειξη ότι η πλατεία, είτε παλιότερα ως κυκλικός κόμβος είτε στη σημερινή της μορφή, ευαισθητοποιεί δυσανάλογα, σε σχέση με μέγεθος της ή τη μορφή που κατά καιρούς είχε, το ενδιαφέρον και την προσοχή του κόσμου, στη συνείδηση του οποίου έχει καταγραφεί ως πλατεία σύμβολο ταυτόσημη με την Αθήνα και έννοια του κέντρου της πόλης. Στην πλατεία Βαρβάκη, ο «τόπος» ταυτίζεται με τη κεντρική αγορά της Αθήνας που επιβάλλεται δυναμικά στο χώρο, στη σημασία και τη χρήση της, χωρίς να μπορεί να ξεχωρίσει σήμερα αν αποτελεί και η ίδια μέρος της αγοράς η μια πλατεία της αγοράς με δική της δυναμική και χρήση. Οι δύο αυτές περιπτώσεις πλατειών, λόγω του έντονου συμβολισμού τους, αντικειμενικά έχουν και το μεγαλύτερο βαθμό δυσκολίας σε μία επέμβαση αστικής ανάπλασης. Αντίθετα, οι περιπτώσεις της πλατείας Κοτζιά και Μοναστηρακίου, με χαρακτηριστικά «αστικής πλατείας», είναι περισσότερο ευεπίφορες σε σχεδιασμούς αισθητικής παρέμβασης. Οι χρήσεις, όπως είδαμε από την καταγραφή των ισόγειων χώρων, φαίνεται ότι σε μεγάλο βαθμό αντιστοιχίζονται με το ειδικότερο χαρακτήρα, με το προφίλ της κάθε πλατείας, στην συνδιαμόρφωση του οποίου μαζί με άλλους παράγοντες έχουν συμβάλει καθοριστικά. Συνεπώς, οι εστιασμένες μελέτες, έρευνες που γίνονται σε συγκεκριμένες περιοχές, εμπορικούς δρόμους και πλατείες αναδεικνύουν διαφοροποιήσεις και ιδιαιτερότητες που πολλές φορές δεν εμφανίζονται σε περιπτώσεις που αφορούν μεγαλύτερες χωρικές ενότητες.

4.4. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Βουγιούκα, Μ. και Μεγαρίδης, Β (1997). *Οδωνυμικά: η σημασία των ονομάτων των οδών της Αθήνας.* Αθήνα: Πολιτισμικός οργανισμός Αθήνας.

Γιαννουλάτου – Δεστούνη, Α., και Ντετσάβες – Πόγκα, Μ., (2012). *Ο ρόλος των αρχιτεκτονικών διαγωνισμών στο σχεδιασμό του δημόσιου χώρου.* ΕΜΠ, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών.

(http://www.greekarchitects.gr/site_parts/doc_files/94.14.02.pdf.)

ΕΑΧΑ ΑΕ, (2001) «Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός των τεσσάρων πλατειών της Αθήνας»

Αθήνα: Κατάλογος συμμετοχών Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας, 17-18 & 71-72.

ΕΑΧΑ Α.Ε. (επιμ.), Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός των τεσσάρων πλατειών της Αθήνας. Ομόνοια, Σύνταγμα, Μοναστηράκι, Κουμουνδούρου. Κατάλογος Συμμετοχών, Αθήνα, ΕΑΧΑ Α.Ε., 2001.

Καλλιβρετάκης Λ., *Η Αθήνα τον 19ο αιώνα: Από επαρχιακή πόλη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, πρωτεύουσα του Ελληνικού Βασιλείου,* Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών, Εθνικό Ινστιτούτο Ερευνών (www.eie.gr/archaeologia/gr/).

Καπετάνιος Αντώνιος., (24 Ιουνίου 2010), «Σιωπηλές πλατείες (Α μέρος)», *Αρχιτεκτονικές Ματιές,*

www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/σιωπηλές-πλατείες-α-μέρος-id3167

Καπετάνιος Αντώνιος., (13 Ιουλίου 2010), «Σιωπηλές πλατείες (Β μέρος)», *Αρχιτεκτονικές Ματιές,*

www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/σιωπηλές-πλατείες-β-μέρος-id3202

Μελαμπιανάκη Ευγενία, *Οι πλατείες της Αθήνας 1834 - 1945: διαδικασία διαμόρφωσης, λειτουργία, πολεοδομική σημασία: διδακτορική διατριβή,* Τόμος ΙΙ: Παράρτημα ΙΙ: Οι πλατείες, Αθήνα ΕΜΠ, 2006.

Μπούτου – Λεμπέση, Ελ. (2006). *450 Χρήσεις κτιρίων & εγκαταστάσεων.* Ειδική έκδοση της Δομικής Ενημέρωσης.

Χατζιώτης, Κ. (1993). *Πλατεία Ομονοίας. Η καρδιά της Αθήνας.* Αθήνα: Σύλλογος των Αθηναίων.

Ερευνητικό Πρόγραμμα «Μελέτη Προετοιμασίας και Εκπόνησης Σεναρίων Επιχειρηματικών Διαδρομών & Σχεδιασμού και Ανάλυσης για την Ανάδειξη 6 Επιχειρηματικών Διαδρομών στο Δήμο Αθηναίων», (2015), ΙΝ.ΕΜ.Υ – ΕΣΕΕ, (http://agora-athina.gr/images/voltes/tmhma-a-sxediasmos-k-ylopoihsh-epix-diadromon.pdf)

Ιστότοποι

Ξύδα, Ρ., (2003), «Οι χαμένες πλατείες της Αθήνας», *Το Βήμα,* (http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=152527)

Πορτάλιου, Ε., (26 Ιανουαρίου 2014), « Κοινωνικές και χωρικές ανατροπές στην Αθήνα της κρίσης», (https://enthemata.wordpress.com/2014/01/26/portalioy-6/)

Ρηγόπουλος , Δ., (2003), «Αρχιτεκτονική χωρίς αρχιτέκτονες», *Η Καθημερινή,* http://www.kathimerini.gr/146490/article/politismos/arxeio-politismoy/arxitektonikh-xwris-arxitektones

ΓΠΣ Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος (http://www.organismosathinas.gr/Default.aspx?id=78)

.Γεωχωρική Πύλη Οργανισμού Αθήνας – Πιλοτική Λειτουργία – ΓΠΣ, ΖΟΕ, ΟΟ. (http://gis.organismosathinas.gr/)

«Έτσι θα ζωντανέψει ξανά η πλατεία Βαρβακείου», (10 Ιουνίου 2015), (http://www.andro.gr/drasi/varvakeios-square/)

«Εργαστήριο πολιτών για το μέλλον της πλατείας Βαρβακείου» (31 Μαρτίου 2015),

(http://www.kathimerini.gr/809565/gallery/epikairothta/ellada/ergasthrio-politwn-gia-to-mellon-ths-plateias-varvakeioy)

Μηχανή του χρόνου, (13 Ιανουαρίου 2016) (http://www.mixanitouxronou.gr/i-platia-omonias-simera-miazi)

«ΟΜΟΝΟΙΑ – τα πάθη, το παρελθόν και το παρόν της», (29 Μάιου 2008), https://kikitriantafylli.wordpress.com/2008/05/29/**ομονοια**/

«Τραπεζάκια έξω στις πλατείες», (20 Μαρτίου 2013), (http://www.ethnos.gr/koinonia/arthro/trapezakia_ekso_stis_plateies-63799972/)

«Τρεις νέοι καταστηματάρχες αναβάθμισαν την Πλατεία Βάθης», (15 Απριλίου 2016), (https://www.ekirikas.com/τρεις-νέοι-καταστηματάρχες-αναβάθμι/)

179 σελίδες & 19 σημεία για να αλλάξει ριζικά πρόσωπο το κέντρο της Αθήνας: Ποιες περιοχές μεταμορφώνονται και πώς - Αναπλάσεις πλατειών, φορολογικά κίνητρα για επιχειρηματίες & ιδιώτες

http://m.eirinika.gr/article/44455/179-selides-19-simeia-gia-na-allaxei-rizika-prosopo-kentro-tis-athinas-poies-periohes

Athens magazine, (17 Οκτωβρίου 2016), «Ο καθρέφτης της Ελλάδας και το σημείο μηδέν»: Ένα κείμενο για την Ομόνοια που πρέπει να διαβάσετε (Photos),

(http://www.athensmagazine.gr/article/apopseis/reviews/253702).

«TOTAL GUIDE: Η Αθήνα επιστρέφει στις πλατείες της - Η τάση, τα κλασικά στέκια και τα newentries!» (http://www.athensmagazine.gr/bestofathens/articles/27848)

Iefimerida, (1 Απριλίου 2013), «Μοναστηράκι, η πιο ωραία γειτονιά της Αθήνας που αξίζει να περνάς [εικόνες]»,

(http://www.iefimerida.gr/news/97869/%CE%BC%CE%BF%CE%BD%CE%B1%)

5 ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ, ΑΠΟΔΟΧΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ: ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝ

Αθηνά Βιτοπούλου, Φιλύρα Βλαστού-Δημοπούλου

5.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του ερευνητικού έργου ΠΕ5 «Κοινωνικές επιπτώσεις του αστικού σχεδιασμού και του σχεδιασμού βιώσιμης ανάπτυξης» που διεξήχθη από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Βασίζεται σε έρευνα που έγινε σε αρχειακές και βιβλιογραφικές πηγές, καθώς και σε πρωτογενή δεδομένα που προέκυψαν από τη διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων[82]. Έχει ως στόχο να διερευνήσει ζητήματα που σχετίζονται με την αναγκαιότητα, την αποδοχή αλλά και τις δυνατότητες και προοπτικές υλοποίησης των επεμβάσεων αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού στις ελληνικές πόλεις και ειδικότερα στην Αθήνα, στο ευρύτερο πλαίσιο (ή συγκείμενο) της κοινωνικής διάστασης των εν λόγω παρεμβάσεων.

Η επίτευξη του παραπάνω στόχου, προϋποθέτει τη διερεύνηση και ανάδειξη του λόγου, των αντιλήψεων, εμπειριών και στάσεων του συνόλου των διαφορετικών ομάδων δρώντων που εμπλέκονται στη διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης μιας αστικής επέμβασης. Αν και σε κάθε περίπτωση επέμβασης στον αστικό χώρο μπορούμε να

82 Πιο συγκεκριμένα, η βιβλιογραφική έρευνα έγινε από την Αθηνά Βιτοπούλου και η αρχειακή έρευνα από τη Φιλύρα Βλαστού. Ο οδηγός συνέντευξης συντάχθηκε από τους: Αθηνά Βιτοπούλου, Φιλύρα Βλαστού, Καλλισθένη Αβδελίδη και Κώστα Γκόρτσο. Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν από τους: Φιλύρα Βλαστού, Κώστα Γκόρτσο και Καλλισθένη Αβδελίδη, ενώ η μεταγραφή τους έγινε από τους: Φιλύρα Βλαστού και Κώστα Γκόρτσο.

εντοπίσουμε διαφορετικές ομάδες εμπλεκόμενων δρώντων και να προβούμε σε ποικίλες ταξινομήσεις τους, μια γενική κατηγοριοποίηση που προτείνουμε είναι η εξής:

(α) Δημόσιοι φορείς λήψης αποφάσεων, σχεδιασμού και υλοποίησης αστικών παρεμβάσεων (κεντρική διοίκηση και τοπική αυτοδιοίκηση), πολιτικοί

(β) Ειδικοί επιστήμονες, μελετητές-δημιουργοί (αρχιτέκτονες, αρχιτέκτονες-πολεοδόμοι, πολεοδόμοι-χωροτάκτες) ή/και ερευνητές του αστικού χώρου

(γ) Επενδυτές

(δ) Κατασκευαστές

(ε) Δημόσιοι και ιδιώτες ιδιοκτήτες

(στ) Κοινωνία των πολιτών (ενδιαφερόμενοι επαγγελματικοί φορείς ή σύλλογοι, τοπικοί σύλλογοι, σύλλογοι κατοίκων, κινήματα πολιτών ή/και κοινωνικά κινήματα, εθνικές και διεθνείς ΜΚΟ, ομάδες πίεσης και κοινών συμφερόντων κ.α.)

(ζ) Τοπική κοινότητα (κάτοικοι, καταστηματάρχες κ.α.), καθώς και χρήστες της περιοχής επέμβασης

(η) Κοινή γνώμη (πολίτες, τύπος)

Στο πλαίσιο των δυνατοτήτων της συγκεκριμένης έρευνας (χρονική διάρκεια, χρηματοδότηση κλπ.), εστιάσαμε κυρίως στις δύο πρώτες κατηγορίες εμπλεκόμενων δρώντων, οι οποίοι παράγουν τον επιστημονικό και πολιτικό λόγο που συνοδεύει το σχεδιασμό και την υλοποίηση των αστικών επεμβάσεων[83].

Ως εκ τούτου, η παρούσα εργασία προτείνει μια μεθοδολογική προσέγγιση η οποία βασίζεται στο συνδυασμό μεθόδων και εργαλείων και ειδικότερα: (α) στη διεξαγωγή συνεντεύξεων για την ανάδειξη εμπειριών και αντιλήψεων και (β) στην ανάλυση δημοσιευμένου βιβλιογραφικού και επιστημονικού υλικού των δημόσιων φορέων λήψης αποφάσεων, σχεδιασμού και υλοποίησης αστικών παρεμβάσεων (κεντρική διοίκηση και τοπική αυτοδιοίκηση), πολιτικών, αλλά και των ειδικών επιστημόνων, μελετητών-δημιουργών (αρχιτέκτονες, αρχιτέκτονες-πολεοδόμοι, πολεοδόμοι-χωροτάκτες) ή/και ερευνητών του αστικού χώρου.

Βασικό λοιπόν ερευνητικό ερώτημα, όπως προκύπτει από τα παραπάνω, είναι το εξής: Ποια είναι η εμπειρία, οι στάσεις και οι αντιλήψεις των ατόμων – δημιουργών και εργαζόμενων στους φορείς – που έχουν εμπλακεί είτε στη φάση του σχεδιασμού είτε στη φάση της υλοποίησης αστικών επεμβάσεων, και πιο συγκεκριμένα αυτών που επιλέχθηκαν ως μελέτες περίπτωσης στο πλαίσιο της έρευνας, σε σχέση με τα προς διερεύνηση ζητήματα;

Η ανάλυση του επιστημονικού και πολιτικού λόγου που επιχειρείται στο πλαίσιο της έρευνας αυτής δεν είναι εξαντλητική. Δεν στοχεύει δηλαδή στον εντοπισμό και την ανάλυση του συνόλου του δημοσιευμένου λόγου που έχει αρθρωθεί, είτε από ειδικούς επιστήμονες-μελετητές είτε από φορείς σχεδιασμού και διαχείρισης του αστικού χώρου και εκπροσώπους τους, σε σχέση με τις επεμβάσεις αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού στις ελληνικές πόλεις. Αντίθετα επικεντρώνεται στην αντίστοιχη ανάλυση

83 Ταυτόχρονα, για μία από τις μελέτες περίπτωσης που εξετάζονται στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, επιχειρήθηκε η διερεύνηση των εμπειριών και αντιλήψεων της τοπικής κοινότητας και ειδικότερα των καταστηματαρχών μέσω ερωτηματολογίων (βλ. κεφ. 6).

για έναν αριθμό αστικών παρεμβάσεων που αποτελούν τις μελέτες περίπτωσης της έρευνας. Εντούτοις, όπου αυτό θεωρείται απαραίτητο, η ανάλυση και η επιχειρηματολογία συμπληρώνονται από γενικότερες επιστημονικές ή/και πολιτικές απόψεις σε σχέση με τις επεμβάσεις αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού στην Αθήνα και την Ελλάδα γενικότερα.

Η επιλογή των πέντε μελετών περίπτωσης που εξετάζονται έγινε μετά από τον καθορισμό κριτηρίων μέσα από τον κατάλογο-μήτρα καταγραφής και τυπολογίας των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού που υλοποιήθηκαν στην μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας τις τελευταίες τρεις δεκαετίες περίπου, ο οποίος καταρτίστηκε κατά το πρώτο στάδιο της έρευνας.

Οι δύο αστικές επεμβάσεις αφορούν το ιστορικό κέντρο της Αθήνας:

(α) Το σύμπλεγμα των τεσσάρων πλατειών Ομόνοιας, Κοτζιά, Βαρβακείου και Μοναστηρακίου πάνω στον άξονα της οδού Αθηνάς, ως ένα σύνολο που συγκεντρώνει διαφορετικά είδη υλοποιημένων επεμβάσεων ανάπλασης δημόσιου χώρου. Οι επεμβάσεις στις πλατείες Κοτζιά και Βαρβακείου αποτελούν ενδεικτικές περιπτώσεις του τύπου των σημειακών επεμβάσεων ανάπλασης υπαίθριων κοινόχρηστων χώρων της περιόδου δεκαετία 1980-μέσα δεκαετίας 1990. Με τις επεμβάσεις ανάπλασης των πλατειών Ομόνοιας και Μοναστηρακίου, όπως και του κάθετου συνδετικού άξονα της οδού Αθηνάς, οι σημειακές επεμβάσεις εντάχθηκαν στο ευρύτερο πρόγραμμα ενοποίησης αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας, αποκτώντας έτσι υπερτοπική και μητροπολιτική σημασία.

(β) Η πεζοδρόμηση των οδών Διονυσίου Αεροπαγίτου και Μακρυγιάννη, ως τμήμα του προγράμματος ενοποίησης αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας, σε συνδυασμό με την κατασκευή του Μουσείου Ακρόπολης. Οι δύο επεμβάσεις δρουν συμπληρωματικά, ως επί μέρους εφαρμογή ενός ευρύτερου προγράμματος ανάπλασης και αναβάθμισης δημοσίων χώρων από τη μία και μιας αστικής επέμβασης γοήτρου με πολιτιστική σημασία από την άλλη (κτίριο-ναυαρχίδα), προσδίδοντας στο σύνολο υπερτοπική, μητροπολιτική ακόμη και διεθνή, εμβέλεια.

Οι άλλες τρεις αστικές επεμβάσεις χωροθετούνται σε μη κεντρικές αλλά διαφορετικού χαρακτήρα και σημασίας περιοχές του πολεοδομικού συγκροτήματος της πρωτεύουσας:

(γ) Το Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ) σε συνδυασμό με το Πάρκο Σταύρος Νιάρχος, ως μια συνολική επέμβαση αστικής αναγέννησης με επίκεντρο τη δημιουργία ενός εμβληματικού κτιρίου πολιτιστικού και εκπαιδευτικού χαρακτήρα. Το είδος της επέμβασης και η χωροθέτησή της στη ζώνη του Φαληρικού όρμου και του παραθαλάσσιου μητροπολιτικού μετώπου την καθιστούν μητροπολιτικής, εθνικής και διεθνούς σημασίας.

(δ) Η επέμβαση ανάπλασης και αναβάθμισης πράσινων κοινόχρηστων χώρων κατά μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής ΗΣΑΠ (ανατολικά του Κηφισού και νότια της οδού Θεσσαλονίκης), καθώς και της παρόχθιας ζώνης Ιλισού του Δήμου Μοσχάτου-Ταύρου, ως μια τοπικής εμβέλειας επέμβαση σταδιακής διαμόρφωσης και αναδιαμόρφωσης/αναβάθμισης χώρων πρασίνου. Η ιδιαιτερότητα της θέσης των πράσινων χώρων κατά μήκος των γραμμών του τρένου προσδίδουν εντούτοις ως έναν βαθμό υπερτοπικό χαρακτήρα στην επέμβαση, καθώς έχει επίπτωση στο σύνολο των χρηστών της μεταφορικής υποδομής.

(ε) Η επέμβαση «ανάπλασης της περιοχής Αγ. Ελευθερίου – Εργατικών πολυκατοικιών, Κηφισού – παραδοσιακού Ελαιώνα, οδών Σαράφη, Παπαναστασίου, Μίνωος, Βορείου Ηπείρου, κλπ. χώρων» του Δήμου Αιγάλεω, ως μια συνολική τοπικής κατά κύριο εμβέλειας επέμβαση ανασχεδιασμού των δημοσίων χώρων υποβαθμισμένης οικιστικής περιοχής, η οποία ενσωματώνει την προβληματική της βιοκλιματικής αναβάθμισης του αστικού περιβάλλοντος. Καθώς η περιοχή βρίσκεται σε επαφή με κεντρικότατους κυκλοφοριακούς κόμβους, η επέμβαση αποκτά έως έναν βαθμό υπερτοπικό χαρακτήρα.

5.2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ

Στο πλαίσιο της παραγωγής πρωτογενών δεδομένων για την ανάλυση του επιστημονικού και πολιτικού λόγου σχετικά με τις υπό μελέτη αστικές επεμβάσεις, κρίθηκε απαραίτητη η διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων με άτομα τα οποία κατείχαν ή κατέχουν υπεύθυνη θέση στους κόλπους των αρμόδιων φορέων, συμμετείχαν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίησή τους και κατά συνέπεια ήταν σε θέση να μοιραστούν πολύτιμες πληροφορίες σε σχέση με τους άξονες διερεύνησης που τέθηκαν.

Παράλληλα διεξήχθη βιβλιογραφική έρευνα με στόχο τον εντοπισμό άρθρων και συνεντεύξεων των μελετητών-δημιουργών ή των υπευθύνων των φορέων σχεδιασμού και υλοποίησης, σχετικών μελετών, ερευνών κλπ., καθώς και πρωτογενής έρευνα στα διοικητικά αρχεία των αρμόδιων φορέων σχεδιασμού και υλοποίησης για τη συλλογή σχετικών τεκμηρίων, όπως τεύχη προκήρυξης αρχιτεκτονικών διαγωνισμών, πρακτικά κριτικών επιτροπών, τεύχη μελετών, συμβάσεις, έγγραφα κ.α.

5.2.1. Διεξαγωγή συνεντεύξεων

5.2.1.1. Συμμετέχοντες-ουσες και διαδικασία

Η μέθοδος της συνέντευξης, κατεξοχήν ποιοτική μέθοδος συλλογής δεδομένων, επιλέχτηκε γιατί στόχος ήταν η διερεύνηση επιμέρους ζητημάτων και η ανάδειξη της εμπειρίας των συνεντευξιαζόμενων και όχι ο έλεγχος προαποφασισμένων υποθέσεων εργασίας.

Πραγματοποιήθηκαν ημι-δομημένες συνεντεύξεις, δηλαδή συνεντεύξεις οι οποίες βασίζονταν σε έναν μικρό ανοιχτό αριθμό ερωτήσεων που αποτέλεσαν τον οδηγό συνέντευξης (βλ. 5.2.1.2). Ο στόχος των ημιδομημένων συνεντεύξεων ήταν διττός:

(α) η καλύτερη κατανόηση της οπτικής των συμμετεχόντων, ώστε να διαφωτιστούν πλευρές κάθε αστικής επέμβασης και ως εκ τούτου να υπάρχει μια πιο πλήρης κατανόηση των συνθηκών που οδήγησαν στην υλοποίησή τους και

(β) η συγκριτική ανάγνωση του λόγου που θα παραγόταν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων για κάθε αστική επέμβαση, ώστε να εντοπιστούν όχι ομοιότητες και διαφορές, αφού κάτι τέτοιο θα ήταν αναγωγισμός, αλλά αντίθετα άξονες σκέψης και νοηματοδοτήσεις των υπό μελέτη αστικών επεμβάσεων.

Επομένως, ο τύπος της ημι-δομημένης συνέντευξης προτιμήθηκε γιατί δίνει μεγαλύτερη ευελιξία από τις δομημένες συνεντεύξεις, ενώ επιτρέπει παράλληλα τη σύγκριση του λόγου, καθώς τα ερωτήματα που απαντώνται είναι όμοια. Ο εν λόγω οδηγός δεν χρησιμοποιήθηκε περιοριστικά, αφού οι συνεντευξιαζόμενοι είχαν τη δυνατότητα να επεκταθούν σε περισσότερα θέματα εφόσον το επιθυμούσαν, υπήρχε ευελιξία ως προς τη σειρά των ερωτήσεων και ο συνεντευκτής/-τρια μπορούσε να θέσει διευκρινιστικές ερωτήσεις, αν χρειαζόταν.

Οι συνεντεύξεις δεν θα πρέπει να θεωρηθούν ως μια απόπειρα στατιστικά αντιπροσωπευτικής δειγματοληψίας εκπροσώπων των φορέων σχεδιασμού ή υλοποίησης αστικών επεμβάσεων ή του λόγου που εκφέρουν σχετικά με αυτές. Η διεξαγωγή τους είχε ως βασική πρόθεση την ανάδειξη των νοηματοδοτήσεων που δίνονται στις αστικές επεμβάσεις και τις επιπτώσεις τους.

Η επιλογή των συμμετεχόντων βασίστηκε σε σκόπιμη δειγματοληψία, δηλαδή οι συμμετέχοντες επιλέχτηκαν κατά την κρίση των ερευνητών, με βασικό κριτήριο να είναι άτομα που έχουν εμπλακεί είτε στο στάδιο του σχεδιασμού, είτε στο στάδιο της υλοποίησης των υπό μελέτη αστικών επεμβάσεων. Στις περιπτώσεις του ΚΠΙΣΝ και των επεμβάσεων στους Δήμους Δήμο Αιγάλεω, Μοσχάτου-Ταύρου και Καλλιθέας, οι ίδιοι οι φορείς υλοποίησης πρότειναν τον κατάλληλο/-η για τη συνέντευξη συμμετέχοντα.

Διεξάχθηκαν συνολικά επτά συνεντεύξεις. Στον Πίνακα 59 παρουσιάζονται αναλυτικά τα στοιχεία των συνεντευξιαζόμενων, η ιδιότητά τους, καθώς και η αστική επέμβαση στην οποία αναφέρεται η συνέντευξη που παραχώρησαν[84].

84 Ολόκληρα τα κείμενα των συνεντεύξεων εντάχθηκαν στο τεύχος του Παραρτήματος 5.1.

Πίνακας 59. Στοιχεία συνεντεύξεων που διεξάχθηκαν στο πλαίσιο του έργου ΠΕ5 (κατά χρονολογική σειρά διεξαγωγής της συνέντευξης)

α/α	Συμμετέχοντες/ -ουσες	Ιδιότητα	Φορέας	Έργο αναφοράς
1	Δρόσος Μακρής	Τέως προϊστάμενος Υπηρεσιών Τεχνικών Έργων	Δήμος Αθηναίων	Ανάπλαση πλατείας Κοτζιά (μελέτη περίπτωσης α)
2	Σαμάνθα Φανού	Τέως Διευθύντρια Υπηρεσιών Τεχνικών Έργων	Δήμος Αθηναίων	Ανάπλαση πλατείας Βαρβακείου (μελέτη περίπτωσης α)
3	Ντόρα Γαλάνη	Τέως Πρόεδρος Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε.	Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε.)	Ανάπλαση πλατειών Ομόνοιας, Μοναστηρακίου και Πεζοδρόμηση Δ. Αρεοπαγίτου (μελέτες περίπτωσης α+β)
4	Έλλη Ανδριοπούλου	Υπεύθυνη Διαχείρισης Δωρεάς στο Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος	Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος	Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ) (μελέτη περίπτωσης γ)
5	Γεώργιος Παπαδιάς	Αντιδήμαρχος Χωροταξίας, Αστικών Δομών και Αναπλάσεων Δήμου Αιγάλεω	Δήμος Αιγάλεω	Ανάπλαση της περιοχής Αγ. Ελευθερίου – Εργατικών πολυκατοικιών, Κηφισού – παραδοσιακού Ελαιώνα, οδών Σαράφη, Παπαναστασίου, Μίνωος, Βορείου Ηπείρου, κλπ. χώρων (μελέτη περίπτωσης ε)
6	Δημήτριος Κάρναβος	Δήμαρχος	Δήμος Καλλιθέας	Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ) (μελέτη περίπτωσης γ)
7	Μαρία Γιαννικουρή	Διευθύντρια Υπηρεσιών Τεχνικών Έργων	Δήμος Μοσχάτου	Ανάπλαση και αναβάθμιση πράσινων κοινόχρηστων χώρων κατά μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής ΗΣΑΠ (ανατολικά του Κηφισού και νότια της οδού Θεσσαλονίκης), καθώς και της παρόχθιας ζώνης Ιλισού του Δήμου Μοσχάτου (μελέτη περίπτωσης δ)

Πηγή: σύνταξη Φ. Βλαστού

Οι συμμετέχοντες/-ουσες ή φορείς προσεγγίστηκαν τηλεφωνικά ή μέσω επιστολών-προσκλήσεων, οι οποίες ενημέρωναν σχετικά με τους σκοπούς του ερευνητικού έργου και ζητούσαν τη συνδρομή σε αυτό με την παροχή ωριαίας συνέντευξης. Στην επιστολή υπογραμμιζόταν ότι τα δεδομένα που θα συλλεχθούν θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά στο πλαίσιο του έργου.

Οι συνεντεύξεις κανονίστηκαν σε χρόνο βολικό για τους συμμετέχοντες/-ουσες και στο σύνολό τους πραγματοποιήθηκαν στους χώρους εργασίας τους, χωρίς την παρουσία άλλων προσώπων. Διεξάχθηκαν μέσα στο χρονικό διάστημα μεταξύ του Ιουλίου και Νοεμβρίου 2016. Όλες οι συνεντεύξεις, εκτός από μία, έγιναν διαζώσης είχαν μέση διάρκεια 50 λεπτών χωρίς μεγάλες αποκλίσεις. Οι 6 συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν και από αυτές οι 5 μετεγγράφηκαν με τη σύμφωνη γνώμη των συμμετεχόντων. Σε μία από αυτές (σχετικά με το έργο ανάπλασης της πλατείας Βαρβακείου), καθώς η συμμετέχουσα δεν ήταν σύμφωνη με την ηχογράφηση, ελήφθησαν σημειώσεις κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, οι οποίες στη συνέχεια συμπληρώθηκαν από τη συμμετέχουσα και το τελικό κείμενο που διαμορφώθηκε αποτέλεσε το υλικό ανάλυσης. Επίσης, στη συνέντευξη σχετικά με την επέμβαση στο Δήμο Αιγάλεω, οι ερωτήσεις του οδηγού συνέντευξης αποστάλθηκαν στον συνεντευξιαζόμενο και απαντήθηκαν γραπτώς.

Στην έναρξη κάθε συνέντευξης, υπήρχε σύντομη περιγραφή του ερευνητικού έργου και των βασικών του στόχων εκ μέρους του/της ερευνητή/-τριας και αμοιβαία συμφωνία σχετικά με το χρονικό πλαίσιο της συνέντευξης, ώστε και συνεντευκτής και συνεντευξιαζόμενος/-η να είναι ενήμεροι για τη διάρκεια και τα όριά της και να προσαρμόσουν αμφότεροι τα ερωτήματα και τις απαντήσεις. Στις περισσότερες περιπτώσεις, ο/η ερευνητής/-τρια ζητούσε τον/την συμμετέχοντα/-ουσα να περιγράψει ελεύθερα το έργο ανάπλασης. Με τον τρόπο αυτό, από τη μια ο/η συνεντευξιαζόμενος/-η ένοιωθε πιο άνετα, αφού έπαιρνε τη σκυτάλη της συζήτησης, και από την άλλη, μετά τις αρχικές περιγραφές και τα αρχικά νοήματα, τα δεδομένα που παράγονταν κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ήταν λιγότερο αφηρημένα και αποτελούσαν πυκνότερες περιγραφές. Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες/-ουσες καλούνταν να απαντήσουν στις προκαθορισμένες ερωτήσεις του οδηγού συνέντευξης.

Μετά το πέρας των συνεντεύξεων, αυτές που είχαν ηχογραφηθεί μεταφέρθηκαν από τη μηχανή ηχογράφησης σε αρχείο υπολογιστή και, δεδομένου ότι ενδιέφερε κυρίως το περιεχόμενο του λόγου, μεταγράφηκαν όλα όσα ελέχθησαν κατά τη διάρκεια της συνέντευξης (εκτός από την εισαγωγή που περιγράφει τους στόχους του ερευνητικού έργου για λόγους οικονομίας), παύσεις και ανολοκλήρωτες προτάσεις, αλλά παραλείφθηκαν πιο λεπτομερή, μη γλωσσικά χαρακτηριστικά του λόγου (στάση σώματος, ένταση φωνής κλπ.), χωρίς όμως να χαθεί κάποιο στοιχείο του προφορικού λόγου.

5.2.1.2. Οδηγός Συνέντευξης

Ο οδηγός συνέντευξης που δημιουργήθηκε για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, αποτελείται από έναν μικρό ανοιχτό αριθμό ερωτήσεων, οι οποίες έχουν ομαδοποιηθεί σε τέσσερις θεματικούς άξονες με βάση την εννοιολογική ενότητα την οποία καλύπτουν. Οι άξονες είναι οι παρακάτω:

Άξονας Α: Αναγκαιότητα και στόχος της αστικής επέμβασης

Στόχος της πρώτης ενότητας είναι να αναδειχθούν οι συνθήκες που υπαγορεύουν την αναγκαιότητα της επέμβασης, ο χαρακτήρας της και τα προβλήματα που καλείται να επιλύσει, η ένταξη ή μη της συγκεκριμένης επέμβασης σε συνολικότερες στρατηγικές

βιώσιμης ανάπτυξης της πόλης, καθώς και ο βαθμός που η διεθνής εμπειρία λαμβάνεται υπόψη και επηρεάζει τον σχεδιασμό.

Άξονας Β: Συνεργασία με άλλους φορείς

Η δεύτερη ενότητα, με στόχο τη διερεύνηση πιθανών προβλημάτων κατά την πορεία σχεδιασμού και υλοποίησης των επεμβάσεων, αναφέρεται στα θετικά και αρνητικά σημεία της συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων για τον σχεδιασμό του χώρου φορέων αλλά και τη συνέργεια με ερευνητικούς φορείς.

Άξονας Γ: Αποτελέσματα και κοινωνική αποδοχή των αστικών επεμβάσεων

Η τρίτη ομάδα ερωτήσεων αφορά στην αξιολόγηση των αστικών επεμβάσεων και στις αναμενόμενες επιπτώσεις τους, κυρίως κοινωνικές αλλά και περιβαλλοντικές, οικονομικές κλπ., όπως και στον βαθμό στον οποίο η κοινωνική διάσταση λαμβάνεται υπόψη στον σχεδιασμό. Επίσης, διερευνά την αποδοχή των επεμβάσεων από τους πολίτες και τον τρόπο με τον οποίο αυτή εκφράζεται.

Άξονας Δ: Γενικές ερωτήσεις περί των αστικών επεμβάσεων

Στόχος της τέταρτης ενότητας είναι να αναδείξει την οπτική του εκάστοτε φορέα σε σχέση με τις δυνατότητες υλοποίησης παρόμοιων έργων, τις βασικές προτεραιότητες που πρέπει να τίθενται, καθώς και τα χρηματοδοτικά εργαλεία που μπορούν να τις υποστηρίξουν.

5.2.2. Διερεύνηση δημοσιευμένου βιβλιογραφικού και αρχειακού υλικού

Παράλληλα με τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων, εντοπίστηκε και συγκεντρώθηκε βιβλιογραφικό και αρχειακό υλικό – πηγές δηλαδή του δημοσιευμένου επιστημονικού και πολιτικού λόγου – το οποίο ταξινομήθηκε στη συνέχεια ανά μελέτη περίπτωσης. Δημιουργήθηκε έτσι ένα «σώμα» κειμένων (corpus) σχετικό με τα εξεταζόμενα ζητήματα.

Για τη διερεύνησή τους υιοθετήθηκε η ποιοτική προσέγγιση της ανάλυσης λόγου. Δεν χρησιμοποιήθηκε κάποιο συγκεκριμένο εργαλείο ή μέθοδος ανάλυσης, καθώς κάτι τέτοιο δεν θα ανταποκρινόταν στους στόχους της έρευνας, αλλά και λόγω της διαφορετικής φύσης των κειμένων που συγκεντρώθηκαν (κείμενα συνεντεύξεων, τεύχη προκήρυξης αρχιτεκτονικών διαγωνισμών, πρακτικά κριτικών επιτροπών, τεύχη μελετών, συμβάσεις, έγγραφα κ.α.). Επιχειρήθηκε ουσιαστικά μια απλή θεματική ανάλυση του περιεχομένου των κειμένων που συγκεντρώθηκαν, με στόχο τη λεπτομερή καταγραφή των ευρημάτων σε σχέση με τα ζητήματα που θέλαμε να διερευνήσουμε, δηλαδή:

1. Την αναγκαιότητα και τους στόχους των αστικών επεμβάσεων

2. Τα αποτελέσματα και την κοινωνική αποδοχή των αστικών επεμβάσεων, και

3. Τις δυνατότητες και τις προοπτικές υλοποίησης των αστικών επεμβάσεων.

5.2.3. Συσχέτιση και καταγραφή ευρημάτων

Με στόχο τη συσχέτιση και καταγραφή των ευρημάτων από την ανάλυση του δημοσιευμένου λόγου από τη μία και των συνεντεύξεων από την άλλη, οι τέσσερις θεματικοί άξονες του οδηγού συνέντευξης εντάχθηκαν στους τρεις προαναφερόμενους γενικούς θεματικούς άξονες ανάλυσης. Ουσιαστικά δηλαδή, οι άξονες Β και Δ του οδηγού συνέντευξης – «Συνεργασία με άλλους φορείς» και «Γενικές ερωτήσεις περί των αστικών επεμβάσεων» – ομαδοποιήθηκαν και εντάχθηκαν στον τρίτο γενικό θεματικό άξονα ανάλυσης «Δυνατότητες και προοπτικές υλοποίησης των αστικών επεμβάσεων».

Για κάθε έναν από τους γενικούς άξονες ανάλυσης, καθορίστηκαν επιμέρους ειδικοί θεματικοί άξονες ανάλυσης, οι οποίοι ανταποκρίνονται στο περιεχόμενο των αντίστοιχων ερωτήσεων ανά θεματική κατηγορία του οδηγού συνέντευξης (βλ. Πίνακα 60).

Κατά την καταγραφή και περιγραφή των ευρημάτων, χρησιμοποιήθηκαν κατά κύριο λόγο λέξεις και φράσεις που περιέχονται στις συνεντεύξεις και τα κείμενα που μελετήθηκαν. Εντούτοις, λόγω της προσπάθειας σύντομης απόδοσης των νοημάτων, υπεισήρθε και μια ερμηνευτική διάσταση, όπως και κατά τον σχολιασμό τους. Η παράθεση λεκτικών αποσπασμάτων, τόσο από τις συνεντεύξεις όσο και από τα κείμενα, τεκμηριώνει περαιτέρω τόσο την περιγραφή όσο και τον σχολιασμό των ευρημάτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 60. ΓΕΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΙ ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Γενικοί θεματικοί άξονες ανάλυσης	Ειδικοί θεματικοί άξονες ανάλυσης
1. Αναγκαιότητα και στόχοι των αστικών επεμβάσεων (άξονας Α οδηγού συνέντευξης)	(α) Χαρακτήρας, βασικοί στόχοι και προσδοκώμενα αποτελέσματα (β) Ενσωμάτωση της κοινωνικής διάστασης της αναγκαιότητας των επεμβάσεων στα κείμενα των φορέων (γ) Ένταξη σε ευρύτερες αστικές στρατηγικές (δ) Αστικά «πρότυπα» ή «μοντέλα» ή ή/και παραδείγματα βέλτιστων πρακτικών που επιδίωξαν να προάγουν/εφαρμόσουν τόσο οι φορείς σχεδιασμού και υλοποίησης των έργων όσο και οι μελετητές-δημιουργοί τους
2. Αποτελέσματα και κοινωνική αποδοχή των αστικών επεμβάσεων (άξονας Γ οδηγού συνέντευξης)	(α) Διερεύνηση των επιπτώσεων των επεμβάσεων (κοινωνικών, οικονομικών, περιβαλλοντικών) με τη χρήση ποσοτικών ή/και ποιοτικών μεθόδων (β) Επιπτώσεις των επεμβάσεων σε κοινωνικό επίπεδο και «ωφελούμενες» ομάδες πληθυσμού (γ) Αποδοχή των επεμβάσεων έτσι όπως αυτή εκφράζεται από τη στάση της τοπικής κοινωνίας και των χρηστών γενικότερα (δ) Ζητήματα χρήσης και συντήρησης
3. Δυνατότητες και προοπτικές υλοποίησης των αστικών επεμβάσεων (άξονες Β+Δ οδηγού συνέντευξης)	(α) Συνεργασίες με άλλους φορείς, διαδικασίες διαβούλευσης και δυνατότητες συνδιαμόρφωσης των προγραμμάτων επέμβασης στον αστικό χώρο (β) Δυνατότητες υλοποίησης αστικών επεμβάσεων σε σχέση και με τα βασικά προβλήματα που εμφανίζονται κατά την πορεία σχεδιασμού και υλοποίησής τους (γ) Βασικές προτεραιότητες που θέτουν οι φορείς σχεδιασμού και υλοποίησης αστικών επεμβάσεων και τυχόν προτάσεις για ενδυνάμωση της κοινωνικής θεώρησής τους (δ) Διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία ειδικότερα στο σημερινό πλαίσιο της οικονομικής κρίσης

Πηγή: σύνταξη Α. Βιτοπούλου

5.3. ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

Στην ενότητα αυτή παρατίθενται και σχολιάζονται τα ευρήματα της έρευνας ανά γενικό και ειδικό θεματικό άξονα ανάλυσης, έτσι όπως προέκυψαν από τη συσχέτιση και σύμπτυξη των δύο αναλύσεων.

5.3.1. Αναγκαιότητα και στόχοι των αστικών επεμβάσεων

5.3.1.1. Στόχοι και προσδοκώμενα αποτελέσματα

Κοτζιά, Βαρβάκειος. Όσον αφορά την πρώτη μελέτη περίπτωσης του συμπλέγματος των τεσσάρων πλατειών, οι επεμβάσεις στις δύο πλατείες, Κοτζιά και Βαρβακείου, αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα των αποσπασματικών κατά κύριο λόγο επεμβάσεων αναβάθμισης δημοσίων χώρων της δεκαετίας του 1980, οπότε και πάρθηκαν οι πρώτες αποφάσεις για την υλοποίησή τους. Συνδέονται δε άμεσα με την πρόθεση της δημοτικής αρχής εκείνης της περιόδου να επιλύσει τα προβλήματα στάθμευσης στο κέντρο της πόλης[85], δημιουργώντας μια σειρά από υπόγειους χώρους στάθμευσης κάτω από αδόμητους χώρους και πλατείες. Παράλληλα βέβαια, ο Δήμος, σύμφωνα με τον Δρόσο Μακρή, Προϊστάμενο Τεχνικών Έργων την περίοδο 1997-2015, πέρα από τον στόχο της ανακούφισης του κυκλοφοριακού, προσπάθησε με τις επεμβάσεις αυτές «*να προσδώσει ζωή σε θέσεις του δήμου ανώνυμες*» και «*να συμβάλει στην κοινωνική ζωή της γειτονιάς*» μέσα από τα κοινωνικά δρώμενα και τις διαφορετικού τύπου εκδηλώσεις που μπορούν να πραγματοποιούνται στον αναδιαμορφωμένο δημόσιο χώρο. Όπως χαρακτηριστικά τονίζει:

«Οτιδήποτε δηλαδή μπορεί να δημιουργήσει ζωή και να φέρει, θα λέγαμε και κοινωνική άνοδο, ψυχική ισορροπία στην περιοχή, αυτό είναι καλό. Και εκεί στόχευε η όλη εργασία και στο ένα γκαράζ και στο άλλο. Γιατί δεν ήταν μοναχά το γκαράζ που επέλυε σε ένα βαθμό λογιστικά προβλήματα της στάθμευσης […], ίσως χρειάζεται να συσταθεί κι ένας φορέας διαχείρισης της πλατείας, ώστε να προγραμματίζει ώστε όλο

85 Επί δημαρχίας Δ. Μπέη (1979-1982 και 1983-1986) και Ε. Έβερτ (1987-1989). Σύμφωνα με το τεύχος προκήρυξης του πανελλήνιου αρχιτεκτονικού διαγωνισμού για τη διαμόρφωση της πλατείας Κοτζιά, την αρχική πρόθεση για την κατασκευή του υπόγειου, πολυώροφου, χώρου στάθμευσης είχε το ΥΠΕΧΩΔΕ και στη συνέχεια ανέλαβε το έργο ο Δήμος (Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού-Τμήμα Μελετών Κοινοχρήστων Χώρων Δήμου Αθηναίων, 1994: 1). Η εκδοχή αυτή επιβεβαιώνεται και από την πρόταση διαμόρφωσης της πλατείας από ομάδα εργασίας κτιριακών έργων του ΥΔΕ που δημοσιεύθηκε στα Αρχιτεκτονικά Θέματα το 1984 (Αρχιτεκτονικά Θέματα, 18/1984: 210-211).

το χρόνο να έχει κάτι να κάνει η πλατεία. Όχι τόσο να φέρει χρήματα στο δήμο, που κι αυτό γίνεται, κι αυτό πρέπει να γίνεται, αλλά κυρίως να συμβάλει στην κοινωνική ζωή της γειτονιάς» (συνέντευξη Δ. Μακρή, 2.8.2016).

Ειδικότερα για την πλατεία Κοτζιά (πρώην Εθνικής Αντιστάσεως ή Δημαρχείου), ο Δρόσος Μακρής επισημαίνει επίσης ως βασικό στόχο της επέμβασης την επιβολή της τάξης, τη διακοπή της άναρχης λειτουργίας του χώρου της πλατείας και τον έλεγχό της[86]:

«Οι λόγοι δηλαδή ήταν να μπει μια τάξη και να πάψει η άναρχη λειτουργία, διότι ήδη η περιοχή άρχισε να περνάει τη νύχτα στα χέρια άλλων, αφού τη μέρα αλωνίζανε. Το βράδυ δεν διοικούσε το έννομο κράτος, διοικούσαν άλλοι […] Δηλαδή, είχε μεγάλη σημασία η ορθολογιστική αντιμετώπιση του χώρου και η εξέλιξη σε ένα χώρο που να μπορεί να ελέγχεται, να καθαρίζεται και να διοικείται» (συνέντευξη Δ. Μακρή, 2.8.2016).

Στο τεύχος της Τεχνικής Περιγραφής του έργου της Διεύθυνσης Αρχιτεκτονικού του Δήμου Αθηναίων δηλώνεται επίσης ρητά (Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού Δήμου Αθηναίων, χ.χ.[87]: 1).:

«Προκειμένου να εκλείψει η χρονίζουσα απαράδεκτη κατάσταση που επικρατεί στο χώρο της Πλατείας Δημαρχείου, να βελτιωθεί η κυκλοφορία και να αναβαθμιστεί η περιοχή, ο Δήμος Αθηναίων αποφάσισε την κατασκευή υπόγειου σταθμού αυτοκινήτων στο χώρο που περικλείεται μεταξύ των οδών Αθηνάς – Κρατίνου – Αιόλου και Ευπόλιδος».

Εκτός από τον υπόγειο χώρο στάθμευσης, η μελέτη αφορούσε τη διαμόρφωση της πλατείας και την πεζοδρόμηση των οδών Κρατίνου, Ευπολίδος, Απελλού και Στρέϊτ, με παράλληλη ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου (Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού Δήμου Αθηναίων, χ.χ.: 1).

Στο τεύχος της προκήρυξης του Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού για τη διαμόρφωση της πλατείας αναπτύσσεται με συντομία το ιστορικό της εξέλιξης του χώρου και δίνεται έμφαση στην αρχιτεκτονική και ιστορική αξία των κτισμάτων περιμετρικά της πλατείας, με σκοπό «*να φανερώσει στους διαγωνιζόμενους την πολύπλευρη αξία που έχει αυτή η πλατεία για την πόλη, με τα μνημεία, την τοπογραφία και την ιστορία της*» (Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού-Τμήμα Μελετών Κοινοχρήστων

86 Στην πραγματικότητα αναφέρεται στην περίοδο κατά την οποία η Διεύθυνση Κτιριακών Έργων του Δήμου Αθηναίων παρέλαβε την πλατεία για την εκτέλεση του έργου, δηλαδή στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Η πλατεία ήταν ένα σκάμμα, βάθους τριών μέτρων περίπου, με εμφανή τμήματα των αρχαιοτήτων, καθώς είχε προηγηθεί η ανασκαφή στη δεκαετία του 1980. Την περίοδο αυτή, όπως επισημαίνει, ομάδες μεταναστών και άλλων περιθωριακών ομάδων χρησιμοποιούσαν την πλατεία για να κοιμούνται, ενώ ταυτόχρονα αφήνει να εννοηθεί ότι λάμβαναν χώρα και παραβατικού χαρακτήρα δραστηριότητες, όπως διακίνηση ναρκωτικών κλπ. (συνέντευξη Δ. Μακρή, 2.8.2016).

87 Το τεύχος της Τεχνικής Περιγραφής δεν φέρει χρονολογία. Εντούτοις, με βάση το ιστορικό κατασκευής του υπόγειου χώρου στάθμευσης και της πλατείας και το υπόλοιπο αρχειακό υλικό, μπορούμε να υποθέσουμε με ασφάλεια ότι χρονολογείται στις αρχές της δεκαετίας του 1990, κατά την περίοδο δημαρχίας του Αντώνη Τρίτση ή λίγο μετά, και πάντως πριν από τη διακήρυξη διεθνούς διαγωνισμού για την εκτέλεση του έργου τον Νοέμβριο του 1992 (Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού Δήμου Αθηναίων, 1992).

Χώρων Δήμου Αθηναίων, 1994: 2). Δίνονται σαφείς και αναλυτικές οδηγίες σε σχέση με τους περιορισμούς που σχετίζονταν με τον αρχαιολογικό χώρο και τον υπόγειο χώρο στάθμευσης και τονίζεται ότι επιδίωξη του σχεδιασμού είναι (Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού-Τμήμα Μελετών Κοινοχρήστων Χώρων Δήμου Αθηναίων, 1994: 3):

«και η διασφάλιση επιφανειών πρασίνου που θα εντάσσονται οργανικά στις λειτουργίες της πλατείας, δηλαδή στην κυκλοφορία και στάση πεζών, καθώς και ανθοπωλείων (οι θέσεις και η μορφή των ανθοπωλείων θα προταθούν από τον διαγωνιζόμενο προσεγγιστικά) όπως και στην ύπαρξη τραπεζοκαθισμάτων επί της πλευράς της οδού…[88]».

Εφίσταται δε η προσοχή στην επίτευξη των εξής στόχων (Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού-Τμήμα Μελετών Κοινοχρήστων Χώρων Δήμου Αθηναίων, 1994: 3-4):

- Ανάδειξη του τμήματος της πλατείας που αντιστοιχεί στον αρχαιολογικό χώρο.
- Ένταξη των απολήξεων των κλιμακοστασίων του υπόγειου χώρου στάθμευσης.
- Ανάδειξη του συνόλου της πλατείας ως χώρου που συνδυάζει αρχαιολογικό, ιστορικό, πολεοδομικό ενδιαφέρον σε κεντρικό σημείο της πόλης.
- Έλεγχο της κίνησης των περιπατητών με στόχο την προσέγγιση των αρχαίων ή την προσέλκυση του ενδιαφέροντός τους γι' αυτά.
- Προστασία των διατηρητέων κτιρίων από την αυξημένη κίνηση των οχημάτων.
-

Λόγω της έλλειψης βιβλιογραφίας και της αδυναμίας εντοπισμού σχετικού αρχειακού υλικού, δεν έχουμε αναλυτικές πληροφορίες σε σχέση με τους βασικούς στόχους και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα της αρχικής επέμβασης σχεδιασμού της πλατείας Βαρβακείου, η οποία περιλάμβανε τη δημιουργία υπόγειου χώρου στάθμευσης, ισόγειων καταστημάτων (εγκαταστάσεις λαχαναγοράς) και υπερυψωμένης πλατείας-πάρκου. Σύμφωνα με την Σαμάνθα Φανού, Δ/ντρια Τεχνικών Έργων την περίοδο 1997-2015 και νυν Σύμβουλο Δημάρχου του Δήμου Αθηναίων, «*το συγκεκριμένο έργο αφορούσε κυρίως στην κατασκευή και λειτουργία του υπόγειου σταθμού αυτοκινήτων που ήταν εξαιρετικά απαραίτητος εκείνη την εποχή*». Επισημαίνει επίσης ότι η απαξίωση της πλατείας από την αρχή και η μετατροπή της σε χώρο συγκέντρωσης ομάδων με παραβατική συμπεριφορά, κυρίως λόγω της υπερύψωσής της και της οπτικής απομόνωσής της από τους δρόμους που την περιβάλλουν, είχε ως αποτέλεσμα να περιφραχθεί και να πέσει σε αχρηστία για μεγάλο διάστημα. Έτσι, στο πλαίσιο της προετοιμασίας για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, έγινε επέμβαση ανάπλασης της πλατείας. Και πάλι όμως η λειτουργία της αποδείχθηκε, σύμφωνα με την κ. Φανού, προβληματική, σε σύντομο διάστημα, με αποτέλεσμα σήμερα να έχει δρομολογηθεί νέα επέμβαση αναβάθμισής της που θα αφορά τη συνολική ανάπλαση του τετραγώνου της Δημοτικής Αγοράς. Επισημαίνει δε ότι το έργο «*δρομολογείται για να λύσει το κοινωνικό πρόβλημα που δημιούργησε ο αρχικός του σχεδιασμός*», καθώς «*επηρεάζει ένα στρατηγικό σημείο της πόλης*» (συνέντευξη Σ. Φανού, 27.7.2016).

Κεντρική ιδέα της επέμβασης ανάπλασης της πλατείας, η μελέτη της οποίας έγινε από τη Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού του Δήμου Αθηναίων[89], ήταν η

88 Στο αντίγραφο της προκήρυξης που εντοπίσαμε δεν συμπληρώνεται η φράση.

89 Η μελέτη εκπονήθηκε το 2001 (βλ. Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού Δήμου Αθηναίων, 2001α, 2001β και 2001γ). Η ανάπλαση της πλατείας υλοποιήθηκε με τη διαδικασία της εργολαβίας και η δημοπράτηση του έργου έγινε το 2003 (βλ. Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού Δήμου Αθηναίων, 2003).

δημιουργία ενός συνόλου χώρων πολιτιστικής δραστηριότητας, αναψυχής και στάσης με στόχο τη συνολική αναβάθμιση της περιοχής της πλατείας Βαρβακείου (Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού Δήμου Αθηναίων, 2001α: 7). Ο χώρος της πλατείας, έτσι όπως είχε διαμορφωθεί κατά τον αρχικό σχεδιασμό της στα τέλη της δεκαετίας του 1980, αποτελείται από δύο τμήματα: το τμήμα παρά την οδό Αθηνάς που είναι ομοεπίπεδο της οδού και το υπερυψωμένο τμήμα της. Βάσει των τεχνικών εκθέσεων, τα δύο τμήματα διαμορφώθηκαν με τους εξής στόχους (Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού Δήμου Αθηναίων, 2001α: 7-8, 2001β: 3 και 2001γ: 3):

α) Το τμήμα παρά την οδό Αθηνάς να αποτελέσει μια καθαρά «αστική πλατεία», με κύριο πόλο έλξης ένα περίπτερο πληροφόρησης του Δήμου με στόχο την εξυπηρέτηση των πολιτών και τη δημιουργία ενός στοιχείου ενδιαφέροντος και προβολής.

β) Το υπερυψωμένο τμήμα, που αποτελεί και την κύρια περιοχή της πλατείας, να οργανωθεί σε έναν χώρο υπαίθριων «δραστηριοτήτων» με επιφάνειες φύτευσης, υπαίθρια καθιστικά, περιοχές συγκέντρωσης κλπ., καθώς και δημοτικό αναψυκτήριο με δυνατότητα επέκτασης σε υπαίθριο στεγασμένο χώρο.

Επιμέρους βασικοί στόχοι της επέμβασης ανάπλασης ήταν οι εξής (Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού Δήμου Αθηναίων, 2001α: 7, 2001β: 2-3 και 2001γ: 2-3):

- Η προσαρμογή των υπό διαμόρφωση χώρων στις υφιστάμενες και προβλεπόμενες συνθήκες της ευρύτερης περιοχής.
- Ο ορισμός του υπαίθριου χώρου ως σημείου της πόλης και η δυνατότητα επισκεψιμότητας και συνολικής αντίληψης του χώρου.
- Η αρτιότερη δυνατή οργανωτική και λειτουργική επίλυση του χώρου της πλατείας και η λειτουργική αντιμετώπιση των επιμέρους χώρων στο σύνολό τους με γνώμονα την κάλυψη των ειδικών απαιτήσεών τους.
- Η ισορροπία στη σύνθεση ενός τοπίου φυσικών και τεχνητών επιφανειών.
- Η δημιουργία ποιοτικών χώρων ψυχαγωγικού και πολιτιστικού χαρακτήρα.
- Ο συνδυασμός χώρων διάφορων δραστηριοτήτων στάσης και κυκλοφορίας έτσι ώστε να επιτευχθεί η ευνοϊκότερη κατανομή επιφανειών.
- Η ευνοϊκότερη δυνατή επίλυση της κυκλοφορίας και των προσπελάσεων.
- Η εξασφάλιση της δυνατότητας απρόσκοπτης κυκλοφορίας ατόμων μειωμένης κινητικότητας (ΑΜΚ) σε όλη την επιφάνεια της πλατείας.
- Η αρμονική συνύπαρξη των διαδοχικών επεμβάσεων χάρη στους κοινούς τρόπους έκφρασης και χρήσης των υλικών.
- Η επιλογή κατάλληλων για τις απαιτήσεις του χώρου υλικών με ιδιαίτερη αντοχή στη φθορά και στον χρόνο.

Ομόνοια, Μοναστηράκι – Πρόγραμμα ενοποίησης αρχαιολογικών χώρων. Όπως αναφέρθηκε ήδη, ο χαρακτήρας των δύο πλατειών, Κοτζιά και Βαρβακείου, απέκτησε μια άλλη διάσταση με την απόφαση αναδιαμόρφωσης των πλατειών Ομονοίας και Μοναστηρακίου και της ανάπλασης της οδού Αθηνάς, του κάθετου ιστορικού άξονα που συνδέει τις τέσσερις πλατείες, στο πλαίσιο του προγράμματος ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας.

Όπως επισημαίνει η Γαλάνη (2004: 5), το πρόγραμμα της ενοποίησης[90]:

«στόχευε και στοχεύει στην αποκατάσταση της ιστορικής συνέχειας της πόλης και στη δημιουργία πόλων έλξης για τους Αθηναίους, διασφαλίζοντας ταυτοχρόνως, μια καλύτερη ποιότητα ζωής σε ένα περιβαλλοντικά, λειτουργικά και πολιτιστικά αναβαθμισμένο χώρο. Ένα χώρο, ο οποίος θα προβάλλει κυρίως την ιστορική φυσιογνωμία της Αθήνας μέσω της αρμονικής συμβίωσης στοιχείων, τα οποία συνδέονται τόσο με την πολιτιστική της κληρονομιά όσο και με τη σύγχρονη ανάπτυξη».

Οι ειδικότεροι στόχοι του προγράμματος, έτσι όπως έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς από υπεύθυνους διαχείρισης και υλοποίησής του, εξειδικεύονται στους εξής (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 1998ζ: 3-5 και 1998η: 3-5, Γαλάνη, 1999: 75 και 2004: 5-6):

- Προσδιορισμός και ανάκτηση της ιστορικής, αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής φυσιογνωμίας της πόλης σε όλη τη διαχρονικότητά της.
- Οργάνωση και αναβάθμιση των αρχαιολογικών χώρων.
- Ενσωμάτωση των πολιτιστικών κοιτασμάτων στην καθημερινή ζωή και το μέλλον της πόλης μέσω της οργάνωσης του ιστορικού πυρήνα της πόλης σε «ανοικτό μουσείο», σε ενιαίο Αρχαιολογικό Πάρκο, που θα περιλαμβάνει σε μια ενότητα το σύνολο των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων της περιοχής, καθώς και παραδοσιακές περιοχές του ιστορικού κέντρου. Δηλαδή σύνθεση και συγκρότηση σε ένα ενιαίο σύνολο όλου του πλέγματος του ζωντανού ιστού, ιστορικού και σύγχρονου, αλλά και του μέλλοντος να προκύψει, που περιλαμβάνεται στην περιοχή του Αρχαιολογικού Πάρκου.
- Δημιουργία (ολοκλήρωση) ενιαίου δικτύου πεζοδρόμων το οποίο θα συνδέει τις αρχαιολογικές ζώνες, αποκαθιστώντας μερικώς τις αρχαίες διαδρομές[91].
- Δημιουργία περιοχών πρασίνου και ελευθέρων χώρων οι οποίοι θα "διατρέχουν" ολόκληρη την περιοχή, σε συνδυασμό με δενδροφυτεύσεις στο δίκτυο πεζοδρόμων.
- Αποκατάσταση και συντήρηση μνημείων και εξωραϊσμός κτιρίων (ανανέωση προσόψεων, αισθητική αποκατάσταση, καθαίρεση διαφημιστικών πινακίδων κλπ.).
- Θεσμοθέτηση και υλοποίηση ολοκληρωμένων ρυθμίσεων χρήσεων γης και διατύπωση κανονισμών, συμβατών με τη φιλοσοφία και τους στόχους της όλης παρέμβασης, τόσο για τους κοινόχρηστους χώρους όσο και για τα κτίρια.
- Μείωση της πυκνότητας και του Σ.Δ. σε περιοχές οι οποίες επηρεάζουν το χαρακτήρα των υπό ενοποίηση ζωνών.
- Επίλυση προβλημάτων διακίνησης επισκεπτών, διαχείριση της κυκλοφορίας και εφαρμογή ρυθμίσεων σχετικών με τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς (ΜΜΜ) και τη

---

90 «Ο όρος 'ενοποίηση' σημαίνει τη δημιουργία ενός ενιαίου δικτύου το οποίο θα περιλαμβάνει ως προεξέχοντα στοιχεία τα μνημεία και τους αρχαιολογικούς χώρους, θα ενσωματώνει όμως παράλληλα χώρους πρασίνου, ελεύθερους και κοινόχρηστους, χώρους πολιτιστικών δραστηριοτήτων και αναψυχής καθώς και κοινωφελείς εγκαταστάσεις» (Γαλάνη, 2004: 4). «Ταυτόχρονα, το δίκτυο αυτό θα είναι σε στενή σχέση με το δίκτυο κεντρικών λειτουργιών της πόλης, ώστε οι διελεύσεις μέσα από τη ζώνη των ενοποιημένων χώρων να προκύπτουν όχι μόνο μετά από συνειδητή επιλογή αλλά και ως αυτόματη συνέπεια της γενικότερης χρήσης και διακίνησης στον (περιβάλλοντα) αστικό χώρο» (Γαλάνη, 1999: 75).

91 Το δίκτυο αυτό περιλαμβάνει τους ήδη πεζοδρομηθέντες σημαντικούς άξονες της Δ. Αρεοπαγίτου, Απ. Παύλου, Ερμού, καθώς και πολλούς άλλους λιγότερο σημαντικούς δρόμους στις παλαιές συνοικίες της Πλάκας, του Ψυρρή, του Μεταξουργείου, του Θησείου, κλπ. (Γαλάνη, 2004: 6).

δημιουργία χώρων στάθμευσης σε αντιστοιχία με το σύστημα ΜΜΜ (προοπτική εγκατάστασης τραμ σε όλο το δίκτυο της ενοποίησης ως τμήμα ενός συνολικού αστικού συγκοινωνιακού συστήματος).

Όσον αφορά τις επεμβάσεις ανασχεδιασμού των πλατειών Ομονοίας και Μοναστηρακίου, εκτός από την ένταξή τους στην ευρύτερη αυτή αστική στρατηγική (βλ. 3.1.2), παρατηρείται και μια διεύρυνση του στόχου των επεμβάσεων ανάπλασης πλατειών, καθώς οι αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί που προκηρύχθηκαν από την Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε. για τη διαμόρφωσή τους δεν εστιάζουν μόνο στη λειτουργική και αισθητική αναβάθμιση των δύο κοινόχρηστων χώρων, αλλά επεκτείνονται και στην αναβάθμιση των όψεωνπου περιβάλλουν τις δύο ιστορικές πλατείες[92].

Στην πραγματικότητα την ίδια περίοδο, το καλοκαίρι του 1998, και στο πλαίσιο του ίδιου σκεπτικού, προκηρύχθηκαν από την Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε. ακόμη δύο αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί για τις πλατείες Συντάγματος και Κουμουνδούρου. Όπως αναφέρει η αρχιτέκτονας Ε. Καλογεράτου, υπεύθυνη παρακολούθησης των φακέλων των διαγωνισμών των τριών πλατειών Συντάγματος, Ομόνοιας και Μοναστηρακίου, στον κατάλογο συμμετοχών που δημοσίευσε η Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., τα έργα της ανάπλασης-διαμόρφωσης των τεσσάρων πλατειών – οι οποίες είχαν ανασκαφεί και μετατραπεί σε εργοτάξιο λόγω των έργων του μετρό – και των μετώπων των κτιρίων που τις περιβάλλουν περιλαμβάνονταν στο καταστατικό της Εταιρίας (βλ. αναλυτικότερα 3.1.2). Ως κοινοί στόχοι και περιορισμοί των διαγωνισμών αναφέρονται, τόσο στον κατάλογο συμμετοχών όσο και στα τεύχη προκήρυξης των διαγωνισμών για τις πλατείες Ομονοίας και Μοναστηρακίου, οι εξής (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 2001: 7-8, Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 1998ζ: 10-11 και Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 1998η: 8-11):

- Βελτίωση της λειτουργικότητας της περιοχής, τόσο όσον αφορά τον υπαίθριο όσο και τον δομημένο χώρο (κυκλοφοριακή ροή και ορθολογική χρήση του χώρου για τους πεζούς).
- Βελτίωση της αισθητικής και προσαρμογή του ύφους και του χαρακτήρα της περιοχής, στη θέση και τη λειτουργία της στο ιστορικό κέντρο της πόλης (μητροπολιτικός χαρακτήρας, συμβολικός ρόλος)[93].
- Εναρμόνιση των εκτελούμενων έργων του Μετρό (απολήξεις μηχανολογικού εξοπλισμού, είσοδοι μετρό) με τον επιθυμητό χαρακτήρα της πλατείας και τον στόχο της δημιουργίας ενός σημαντικού και κοινωνικού χώρου.
- Εφικτές προτάσεις επεμβάσεων στις όψεις, οι οποίες έπρεπε να ακολουθούν το πνεύμα αναβάθμισης του δημοσίου χώρου και να συμβάλουν σε μια συναίρεση της ανομοιογένειας ανάμεσα στις διάφορες μορφολογικές εκφάνσεις των κτιρίων (νεοκλασικά, κτίρια της δεκαετίας 1960).

---

92 Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός Προσχεδίων για τη διαμόρφωση της Πλατείας Ομονοίας, με προτάσεις για τα Μέτωπα των κτιρίων που την περιβάλλουν, Ιούνιος 1998 και Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός Προσχεδίων για τη διαμόρφωση της Πλατείας Μοναστηρακίου, με προτάσεις για τα Μέτωπα των κτιρίων που την περιβάλλουν, Ιούλιος 1998.

93 Ειδικότερα για τις πλατείες Ομονοίας και Συντάγματος αναφέρεται ότι στόχος ήταν «να αποκτήσουν τον μητροπολιτικό χαρακτήρα που τους αρμόζει όχι μόνο ως προς τις λειτουργίες τους αλλά και ως προς τον συμβολικό τους ρόλο μέσα στη πόλη» (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 2001).

Στο τεύχος προκήρυξης του διαγωνισμού για την πλατεία Ομονοίας τονίζονται καταρχάς η ιστορική φυσιογνωμία και η ταυτότητα του τόπου, της ευρύτερης περιοχής και της πλατείας, αλλά και η κατάσταση της πλατείας την εποχή εκείνη: ο ρόλος της πλατείας ως μία από τις δύο κεντρικές πλατείες της πρωτεύουσας (μαζί με την πλατεία Συντάγματος)· οι πολλαπλοί μετασχηματισμοί της μορφής της πλατείας από τον 19ο αιώνα και η μετατροπή της σε οδικό κόμβο· ο μετασχηματισμός του χαρακτήρα της από κατεξοχήν κεντρική περιοχή εμπορίου και αναψυχής στα τέλη 19ου με μεγάλα και καλά ξενοδοχεία, καφενεία και κέντρα διασκέδασης, σε περιοχή με πιο λαϊκό και επαρχιακό χαρακτήρα από τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα, κυρίως λόγω της γειτνίασης με τους σταθμούς των τρένων και τις αφετηρίες των μεταφορικών μέσων - γεγονός που της προσέδωσε τον ρόλο «εισόδου» για εσωτερικούς και εξωτερικούς μετανάστες - αλλά και των δραστηριοτήτων που αναπτύχθηκαν στην ευρύτερη περιοχή· ο χαρακτήρας της ευρύτερης περιοχής ως μια τυπική περιοχή του κέντρου της Αθήνας με μικτές χρήσεις εμπορίου, κυρίως λιανικού αλλά και παρουσία εμπορικών κέντρων, υπηρεσίες και αναψυχή· ο προσανατολισμός στην εξυπηρέτηση κοινωνικών στρωμάτων χαμηλού εισοδήματος ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της πλατείας· ο διαχρονικός χαρακτήρας της ως συγκοινωνιακός κόμβος και σταθμός, ένας από τους μεγαλύτερους μάλιστα κυκλοφοριακούς κόμβους, με σημαντικά προβλήματα κυκλοφορίας, περιβάλλοντος και ποιότητας ζωής (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 1998ζ: 6-10).

Σύμφωνα με τον αγωνοθέτη:

«Η Ομόνοια, η πιο διάσημη πλατεία της Αθήνας, η καρδιά της πόλης ή για άλλους το υπογάστριο, σήμερα βρίσκεται σε ιδιαίτερη παρακμή» αν και «ήδη αρχίζει να διαφαίνεται μια ελπίδα» αναβάθμισής της «μέσα από επενδύσεις της κτηματαγοράς[94] […] Οι τάσεις ανανέωσης μαζί με την ολοκλήρωση των εργασιών του Μετρό, και την νέας κυκλοφοριακή ρύθμιση – που προτείνεται από την ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ Α.Ε. και βρίσκεται σε διαδικασία έγκρισης – θα δημιουργήσουν μια νέα εικόνα της πλατείας, που θα συμπληρωθεί τελικά με τη διαμόρφωση του υπαίθριου χώρου και την ενοποίηση των δύο επιπέδων (επιφάνεια – υπόγεια πλατεία σταθμού)» (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 1998ζ: 10).

Οι δε κοινοί στόχοι και περιορισμοί των τριών διαγωνισμών που προαναφέρθηκαν συμπληρώνονται στην περίπτωση της πλατείας Ομονοίας με τους εξής (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 1998ζ: 10-11):

- Σχεδιασμός του χώρου της πλατείας με τρόπο ώστε να υπαινίσσεται την «ιστορικότητα της μορφής της ικανοποιώντας την συναισθηματική σχέση του κατοίκου της Αθήνας με την πιο οικεία πλατεία του».
- Διευκόλυνση της κυκλοφορίας, της στάσης και της επαφής των πεζών στον δημόσιο χώρο της πλατείας και διασφάλιση της ομαλής κυκλοφορίας των οχημάτων (είτε βάσει της ισχύουσας τότε κατάστασης είτε της πρόταση που είχε κάνει η Αττικό Μετρό Α.Ε.).

94 Ο αγωνοθέτης αναφερόταν στα έργα αποκατάστασης και μετατροπής του παλιού ξενοδοχείου «Μετροπόλ» και του κελύφους του ξενοδοχείου «Ομόνοια» σε πολυκαταστήματα, όπως και στην ανακαίνιση και αναβάθμιση σε πέντε αστέρων του ξενοδοχείου «King Minos» στην αρχή της οδού Πειραιώς εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 1998ζ: 10).

Όσον αφορά την περίπτωση της πλατείας Μοναστηρακίου, το τεύχος προκήρυξης του διαγωνισμού ακολουθεί το ίδιο πνεύμα με αυτό της πλατείας Ομονοίας. Τονίζονται δηλαδή και πάλι η ιστορική φυσιογνωμία και η ταυτότητα του τόπου: η θέση της πλατείας στο κεντρικότερο σημείο της παλιάς πόλης και στο μέσο μιας εκτεταμένης αρχαιολογικής ζώνης (στη βόρεια πλευρά της Ακροπόλεως, με την Αρχαία Αγορά στα δυτικά, τη Βιβλιοθήκη του Αδριανού και τη Ρωμαϊκή Αγορά στα ανατολικά)· η παρουσία σημαντικών βυζαντινών, μεταβυζαντινών και μεσαιωνικών μνημείων (εκκλησίες, τζαμί και δημόσια λουτρά) στην ευρύτερη περιοχή· ο διαχρονικός χαρακτήρας της ως εμπορική περιοχή, ως συγκοινωνιακός κόμβος και σταθμός και ως χώρος συγκέντρωσης λαϊκών κυρίως ομάδων, πλανόδιων πωλητών και καλλιτεχνών του δρόμου (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 1998η: 6-8).

Σύμφωνα με τον αγωνοθέτη, το Μοναστηράκι:

«κατέχει ένα μοναδικό ρόλο στο πλαίσιο της πόλης καθώς αποτελούσε πάντα τον πυρήνα της υπαίθριας αγοράς της» και «παραμένει μία πλατεία σε ανθρώπινη κλίμακα, πολύ οικεία, με μία ξεχωριστή πολιτιστική, ιστορική και αισθητική αξία, που εξακολουθεί να λειτουργεί και να προσφέρει στον επισκέπτη ένα πλήθος από ευκαιρίες αναψυχής και αγορών». Με την ολοκλήρωση δε «της κατασκευής του ΜΕΤΡΟ και τη λειτουργία του νέου σταθμού, η πλατεία Μοναστηρακίου θα συνεχίσει να αποτελεί μια από τις κεντρικότερες πύλες εισόδου στην παλιά πόλη – στην Πλάκα – και στους σπουδαιότερους αρχαιολογικούς χώρους της Αθήνας» (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 1998η: 7-8).

Εκτός από τους κοινούς στόχους των διαγωνισμών που προαναφέρθηκαν, σημειώνονται οι εξής επιπλέον στόχοι και περιορισμοί (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 1998η: 8-11):

- Σεβασμός των μνημείων και των διατηρητέων κτιρίων και χώρων.
- Σεβασμός της ισχύουσας κυκλοφοριακής ρύθμισης για τα τροχοφόρα, η οποία δεν επηρέαζε άμεσα τον χώρο της πλατείας.

Σύμφωνα δε με τις προκηρύξεις τόσο του Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού Προσχεδίων για την πλατεία Ομονοίας όσο και για την πλατεία Μοναστηρακίου, τα κριτήρια αξιολόγησης των μελετών που έπρεπε να λάβει υπόψη της η κριτική επιτροπή ήταν τα εξής (Ε.Α.Χ.Α., 1998α και Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 1998β):

- Η ένταξη της πλατείας στον πολεοδομικό ιστό της πόλης.
- Η λειτουργικότητα της κυκλοφορίας των τροχοφόρων και της χρήσης του χώρου από τους πεζούς.
- Ο αισθητικός χαρακτήρας της ιστορικής πλατείας.

Συνοψίζοντας, και σχηματοποιώντας ως έναν βαθμό, μπορούμε να πούμε ότι οι βασικοί στόχοι των επεμβάσεων ανάπλασης των δύο πλατειών από την πλευρά του φορέα σχεδιασμού και υλοποίησης, την Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., ήταν: η ανάκτηση και ανάδειξη της ιστορικής πόλης (ιστορική και πολιτισμική αξία), η ανάδειξη και ενδυνάμωση της ταυτότητας του τόπου, η λειτουργική αναβάθμιση του κοινόχρηστου χώρου (κυκλοφορία πεζών και οχημάτων) με έμφαση στη διευκόλυνση μετακίνησης και στάσης των πεζών, η αισθητική αναβάθμιση του κοινόχρηστου χώρου και η εναρμόνιση με τα έργα του μετρό, η αισθητική αναβάθμιση του δομημένου χώρου περιμετρικά του κοινόχρηστου χώρου και των μνημείων, καθώς και η δημιουργία ενός κοινωνικού χώρου. Όσον αφορά την επιδίωξη αυτή, πρέπει να σημειωθεί ότι δεν εξειδικεύεται περαιτέρω η σημασία που αποδίδεται στον όρο «κοινωνικός χώρος», ούτε

διατυπώνονται με σαφήνεια οι επιδιώξεις της επέμβασης σε κοινωνικό επίπεδο. Έμεσα, από τη διατύπωση των επί μέρους στόχων, διαφαίνεται βέβαια η πρόθεση ενίσχυσης της χρήσης των δύο πλατειών ως χώρων κυκλοφορίας και συνεύρεσής των πολιτών, ειδικότερα της πλατείας Ομονοίας η οποία είχε χάσει αυτόν τον ρόλο της λόγω της μετατροπής της σε οδικό κόμβο. Για την πλατεία Ομονοίας, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η αναφορά στην ενίσχυση της συναισθηματικής σχέσης της κατοίκων της πόλης με τον συγκεκριμένο χώρο.

Διερευνώντας το ζήτημα του χαρακτήρα και των στόχων των επεμβάσεων ανάπλασης των δύο αυτών ιστορικών πλατειών από την πλευρά των δημιουργών, μπορούμε να πούμε ότι και οι δύο μελετητικές ομάδες που κέρδισαν τα πρώτα βραβεία στους δύο διαγωνισμούς, τα οποία και υλοποιήθηκαν στη συνέχεια με σημαντικές όμως τροποποιήσεις, επιχείρησαν να «μεταφράσουν» χωρικά τους παραπάνω στόχους και επιδιώξεις που έθεσε ο αγωνοθέτης μέσα από τη δική τους οπτική.

Η μελετητική ομάδα των Ε.Μ. Κατσίκα, Α. Βοζάνη, Γρ. Δεσύλα και Θ. Τσιατά, που κέρδισε το Α' βραβείο στον διαγωνισμό για την πλατεία Ομονοίας (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 1998ε), αναπτύσσει στην έκθεση περιγραφής της μελέτης τις βασικές αρχές και προθέσεις της (Κατσίκα κ.αλ., 1998: 1-10):

- Διατήρηση του βασικού χαρακτήρα της πλατείας, όπως αυτός έχει διαμορφωθεί από την ίδια τη ζωή της πόλης. Κατά την άποψη της μελετητικής ομάδας, το βασικότερο χαρακτηριστικό της πλατείας ήταν:

«ότι αποτελεί περισσότερο ένα σημείο διέλευσης παρά στάσης για τον πεζό, ένα σημείο μετεπιβίβασης, ενώ παράλληλα γίνεται και χώρος σύντομης στάσης, συγκέντρωσης, ανταλλαγής πληροφοριών ή ακόμα και αναζήτησης εργασίας […] δεν παρουσιάζει το στοιχείο της αναψυχής που συναντάμε σε άλλες πλατείες αφού εκτός των άλλων είναι και θα παραμείνει ένας σημαντικά φορτισμένος συγκοινωνιακός κόμβος. Ο έντονα επικοινωνιακός της χαρακτήρας είναι ίσως το βασικότερο από τα χαρακτηριστικά της, αυτό που την καθιστά σημείο αναφοράς και προσανατολισμού μέσα στην πόλη τόσο για τον κάτοικο της Αθηνάς όσο και για τον επισκέπτη».

- Επαναπροσδιορισμός της πλατείας ως ενιαίου, ζωντανού χώρου, λειτουργικού για τους πεζούς με δυνατότητα πρόσβασης σε όλη της την επιφάνεια. Για τον λόγο αυτό υιοθετούν την πρόταση Κυκλοφοριακής Ρύθμισης της Αττικό Μετρό Α.Ε., η οποία πρότεινε τον ανασχεδιασμό των κυκλοφοριακών ροών γύρω από την πλατεία με τρόπο ώστε να αποδίδεται περισσότερος χώρος στους πεζούς, ειδικότερα στην κεντρική ζώνη που εκτεινόταν πλέον μέχρι τα όρια των περιμετρικών κτιρίων.
- Σύνδεση – συσχέτιση του επιπέδου της επιφάνειας της πλατείας με το υπόγειο επίπεδο του σταθμού του Μετρό. Το υπόγειο επίπεδο της πλατείας, το οποίο λειτουργούσε επί δεκαετίες ως επίπεδο διάβασης, «*καταλήγοντας να θεωρείται (κατά μια έννοια) μέρος της*», θα αποκτούσε, σύμφωνα με τη μελετητική ομάδα, ιδιαίτερη σημασία λόγω της διέλευσης του μετρό και της προβλεπόμενης αναβάθμισης του υπόγειου εμπορικού κέντρου. Η ανάδειξη λοιπόν της σχέσης αυτής επιδιώχθηκε μέσω της *«'προβολής' στοιχείων και περιοχών του υπόγειου επιπέδου στην επιφάνεια της πλατείας»*.
- Χρήση και ανάδειξη ιστορικών και σύγχρονων χαράξεων. Από τους δύο προτεινόμενους κανάβους χάραξης της πλατείας, ο ένας διαμορφώθηκε με βάση τον άξονα σύνδεσης της πόλης με το λιμάνι (οδός Πειραιώς), ο οποίος «*εξυπηρετεί την από αρχαιότητας σημαντικότατη σχέση της πρωτεύουσας με την θάλασσα*», και ο

άλλος με βάση τον κατασκευαστικό κάναβο του σταθμού[95], δηλώνοντας με αυτόν τον τρόπο τη σχέση της πλατείας με την υπόγεια λειτουργία της.

- Δημιουργία χώρων στάσης και κίνησης με αφετηρία τις φυγές και τη θέα και ανάδειξη του επικοινωνιακού και κοινωνικού χαρακτήρα της πλατείας. Χαμηλά στοιχεία που 'σηκώνονται' από την ενιαία επιφάνεια της πλατείας, ελαφριές υπέργειες κατασκευές και διαφοροποιήσεις του υλικού επίστρωσης, υποδηλώνουν τις περιοχές στάσεις και επικοινωνίας, την κύρια κατεύθυνση κίνησης πεζών, καθώς και την ύπαρξη του υπόγειου σταθμού[96]. Όπως επισημαίνουν οι μελετητές, διαμορφώνεται έτσι

«μια κεντρική 'εσωτερική' περιοχή-πέρασμα» μέσω ενός συστήματος «κεκλιμένων και οριζόντιων επιπέδων, τα οποία είναι σχεδιασμένα με τέτοιο τρόπο και από τέτοια υλικά, ώστε να δημιουργείται ένα ενδιαφέρον 'παιχνίδι', αντανάκλασης, φωτός και σκιάς, με δυνατότητα επίσης προβολής ηλεκτρονικής εικόνας και μηνυμάτων. Η προβολή video και πληροφοριών όχι μόνο διαφημιστικών αλλά και της επικαιρότητας, αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο της πρότασης μας, και σκοπό έχει να υπογραμμίσει τον επικοινωνιακό και κοινωνικό χαρακτήρα της πλατείας Ομόνοιας»[97].

- Ισότιμη ανάδειξη των νεοκλασικών και σύγχρονων κτιρίων και αναγνώριση της ιδιαιτερότητας και της ιστορικής σημασίας και των δύο κατηγοριών κτιρίων. Αποδεχόμενοι την «*ανομοιομορφία της πλαισίωσης ως ιστορικό πλέον γεγονός*» (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 2001: 12), οι μελετητές πρότειναν απλά τον ευπρεπισμό των όψεων,

---

95 Πρόκειται για τον 'φωτεινό', όπως τον αποκαλεί η μελετητική ομάδα, κάνναβο, ο οποίος θα γινόταν ιδιαίτερα αντιληπτός τη νύχτα, καθώς προτείνονταν να κατασκευαστεί από ειδικά γραμμικά φωτιστικά τμήματα (Κατσίκα κ.αλ., 1998: 7).

96 Επίσης, κατά το στάδιο της εκπόνησης της μελέτης εφαρμογής, οι μελετητές αποδέχθηκαν πρόταση της Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε. και της Κριτικής Επιτροπής να εντάξουν στη σύνθεσή τους ένα μεταλλικό κινητικό έργο ύψους 18μ. του Γ. Ζογγολόπουλου (Ε.Α.Χ.Α., 2001: 12).

97 Αν και κεντρικό στοιχείο της πρότασης, η οθόνη προβολής δεν υλοποιήθηκε. Δεν υλοποιήθηκαν επίσης και όλα τα στοιχεία που στόχευαν στην αντιληπτική και συμβολική σύνδεση του υπόγειου και υπέργειου επιπέδου της πλατείας, όπως ο 'φωτεινός' κάναβος, αλλά και η κάλυψη του κεντρικού τμήματος της πλατείας και του υπόγειου σταθμού με υαλότουβλα, η οποία θα επέτρεπε την είσοδο του φυσικού φωτισμού στο εσωτερικό κατά τη διάρκεια της ημέρας και τη δημιουργία φωτεινής επιφάνειας στο επίπεδο της πλατείας τη νύχτα. Ανατράπηκαν έτσι δύο από τους βασικούς στόχους της πρότασης. Η κριτική επιτροπή του διαγωνισμού, η οποία αποτελούνταν από τους Σ. Κονταράτο, Γ. Λιακάτα, Κ. Δεκαβάλλα, Γ. Χατζηγώγα, J. Busquets, είχε συμπεριλάβει τόσο τη οθόνη όσο και τη διακριτική υπενθύμιση της ύπαρξης του μετρό, μέσω των ελαφρών στεγάστρων των εισόδων – εξόδων και του δαπέδου με τα υαλότουβλα στα θετικά στοιχεία της μελέτης. Είχε μάλιστα χαρακτηρίσει ως μια από τις σημαντικές αρετές της ότι «Όλα όσα είναι λειτουργικά και συμβολικά απαραίτητα είναι παρόντα». Ως επιπλέον αρετές της πρότασης αναφέρονται η μινιμαλιστική προσέγγιση, η υψηλής ποιότητας πλαστική σύνθεση, το ειλικρινές, απλό και εύκολα εφαρμόσιμο κατασκευαστικό σύστημα και το γεγονός ότι η διαμόρφωση του χώρου θα μπορούσε να συνεχιστεί και να ολοκληρωθεί σε περίπτωση μελλοντικού περιορισμού ή και κατάργησης της τροχαίας κυκλοφορίας χωρεί να αλλοιωθεί η ποιότητα του χώρου (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 1998γ: 9). Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι η κριτική επιτροπή, όπως επισημαίνει η ίδια στον κατάλογο συμμετοχών που εξέδωσε η Ε.Α.Χ.Α.. Α.Ε., ξεχώρισε ως ενδιαφέρουσες εκείνες που επιχειρούσαν να επανερμηνεύσουν τον ιστορικό χαρακτήρα της πλατείας με σύγχρονους όρους (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 2001: 12).

με καθαρισμό, χρωματική αποκατάσταση κάποιων από αυτές και απαλλαγή τους από διαφημιστικές πινακίδες[98].

Με τον τίτλο «Το κενό ως πλατεία. Η πλατεία ως κενός χώρος της πόλης», η πρόταση της μελετητικής ομάδας των Ν. Καζέρου, Ζ. Κωτσοπούλου, Β. Μανιδάκη, Χρ. Παρακεντέ και Ε. Τζιρτζιλάκη, που κέρδισε το Α΄ βραβείο στον διαγωνισμό για την πλατεία Μοναστηρακίου (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 1998στ), έθεσε τους παρακάτω βασικούς στόχους και επιδιώξεις (Καζέρος κ.αλ., 1998):

- Ανάδειξη και ενδυνάμωση της ταυτότητας και των χαρακτηριστικών του τόπου. Όπως σημειώνουν οι μελετητές, η πρότασή τους «*αποτελεί μια γραφή-ερμηνεία του υπάρχοντος*» και στηρίχθηκε στη θεώρηση του ρόλου της πλατείας στην πόλη «*ως πλατεία-σταθμός και τόπος εμπορίου, επικοινωνίας και πολιτισμού*». Κατά την άποψή τους, η πλατεία «*είναι αποσπασματική και βρίσκεται σ' ένα μεταίχμιο ανάμεσα στο παλιό και στο σύγχρονο, είναι γεμάτη από μνήμες, ζωή, κίνηση, δρώμενα*». Τόπος συναντήσεων και κουβέντας, πέρασμα, σταυροδρόμι ανθρώπων που συναντιούνται ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, ταξικής προέλευσης, πύλη προς πολλαπλούς και σημαντικούς προορισμούς, η πλατεία Μοναστηριακίου αποτελεί για τους μελετητές «*μια καθαρά μεσογειακή πλατεία με τον δικό της ρυθμό*». Το πιο έντονο αντιληπτικά στοιχείο της πλατείας μετά την υλοποίηση της επέμβασης, το πολύχρωμο μωσαϊκό σε οφιοειδείς ζώνες που καλύπτει όλη την επιφάνειά της, αποτελεί ακριβώς αναφορά στη μεσογειακότητα, ενώ υπαινίσσεται παράλληλα την τοπογραφία της περιοχής και τη ροή του ανθρώπινου πλήθους προς τον σταθμό του μετρό και την Πλάκα και τονίζει την οπτική σύνδεση με την Ακρόπολη και τη νοητή συνέχεια του άξονα της οδού Αθηνάς.
- Δημιουργία ενιαίου, πολυχρηστικού – πολυλειτουργικού και ευέλικτου κοινόχρηστου χώρου. Στόχος λοιπόν της πρότασης ήταν να παραμείνει το Μοναστηράκι ένας «*ανοιχτός χώρος, ένα ξέφωτο που προβάλλει μέσα από τον πυκνό δομικό ιστό που η καθημερινή ανθρώπινη δραστηριότητα μετατρέπει σε "πλήρες"*» (ΤΕΕ-ΤΚΜ, 2011: 92). Όπως υποστηρίζουν οι μελετητές:

ο «κενός χώρος-πλατεία αναδεικνύει τα υπάρχοντα κτίρια, δέχεται τις υπάρχουσες χρήσεις και δρώμενα. Δημιουργείται ένα τοπίο με σαφή αναφορά στα χαρακτηριστικά της (πλατείας), μωσαϊκό που μπορεί να δεχτεί πολλές νέες χρήσεις και δραστηριότητες […] Φανταστήκαμε την πλατεία σαν μια παύση, μια αρχιτεκτονική σιωπή, ένα κενό. Πρόκειται σαφώς για μιαν ευέλικτη πρόταση που δίνει τις δυνατότητες πολλών νέων μετασχηματισμών. Η πλατεία είναι ένα κενό σ' ένα πολύ ισχυρό σύστημα που είναι το υπάρχον».

Η έννοια αυτή του κενού[99] υλοποιείται με την υποβάθμιση της πλατείας, προσδίδοντάς της αυτονομία σε σχέση με την οδό Ερμού και συντελώντας «*στην συνολική αντίληψη*

98 Κατά την άποψη των μελετητών, τα κτίρια που ορίζουν άμεσα την πλατεία «δεν διαφοροποιούνται ούτε σαν χρήση ούτε σαν μορφολόγηση από αυτά του ευρύτερου ιστού της πόλης στην συγκεκριμένη περιοχή. Χτισμένα βασικά σε δυο διαφορετικές περιόδους παρουσιάζουν σήμερα ένα ανομοιογενές σύνολο, χαρακτηριστική εικόνα του κέντρου της Αθήνας. Θεωρήσαμε ότι μία εκτεταμένη, σκηνογραφικής φύσεως πρόταση, μια πρόταση που προσπαθεί να 'ενοποιήσει' τις όψεις, ή να προβάλει ιδιαίτερα κάποια από αυτές, θα ήταν δύσκολα εφαρμόσιμη και κυρίως εκτός των βασικών μας αρχών» (Κατσίκα κ.αλ., 1998: 10).

99 Η αντιμετώπιση της πλατείας «ως ενιαίου κενού χώρου» κρίθηκε απολύτως επιτυχής από την κριτική επιτροπή του διαγωνισμού, πρόεδρος της οποίας ήταν ο τότε πρόεδρος της Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε. Γ. Καλαντίδης και μέλη οι Τ. Παπαϊωάννου, Ετ. Χατζόπουλος, Α. Νικολακοπούλου και Η. Stimmamm. Θετικό στοιχείο κρίθηκε επίσης και η αντιμετώπιση της πλακόστρωτης που δεν ακολουθούσε συγκεκριμένη κατεύθυνση,

του νέου δαπέδου της από τον περιπατητή». Σε συνάφεια με την κεντρική αυτή ιδέα, προτείνονται ελάχιστοι χώροι στάσης και περιορισμένος αστικό εξοπλισμός.

- Σύνδεση-συσχέτιση της ιστορικής με τη σύγχρονη «υπόγεια πόλη του μετρό» - λειτουργική και αισθητική ενσωμάτωση των μηχανολογικών απολήξεων του μετρό. Σύμφωνα με τους μελετητές «*η υπόγεια πόλη του μετρό αποκαλύπτεται στον χώρο της πλατείας με τρία αντικείμενα κατασκευές που προτείνονται στα τυχαία σημεία των μηχανολογικών απολήξεων*», τα οποία «*αποτελούν το σύγχρονο χαρακτηριστικό της πλατείας*» και είναι ορατά από τις οδούς που συγκλίνουν στην πλατεία λειτουργώντας «*ως σημάνσεις του σύγχρονου τοπίου της πλατείας*». Προτείνονταν να λειτουργούν ως φωτιστικά σώματα, καθιστικά, αντικείμενα εξερεύνησης, ηχητικές κατασκευές.
- Διευκόλυνση της κυκλοφορίας των πεζών και απόδοση περισσότερου χώρου σε αυτούς, με την προέκταση του ενιαίου δαπέδου, διαφοροποιημένου, στο τμήμα της Ερμού που εφάπτεται με την πλατεία, εντάσσοντάς το εννοιολογικά στην πλατεία και επιβραδύνοντας την κυκλοφορία των αυτοκινήτων[100].
- Αποδοχή της υπάρχουσας μορφολογικής ανομοιογένειας και ανάδειξη των ιστορικών κτιρίων. Αποδεχόμενοι «*το υπάρχον και τον μετασχηματισμό του*», οι μελετητές δεν προτείνουν μεγάλης κλίμακας επεμβάσεις στις όψεις των περιμετρικών κτιρίων. Προτείνουν εντούτοις την προσθήκη στεγάστρων, υπόστεγου για τη συνέχιση της υπάρχουσας στοάς, καθώς και χρωματική αποκατάσταση των νεοκλασικών με τη χρήση χρωμάτων που θα ανεδείκνυαν τα μνημεία της πλατείας, παράλληλα με τον προτεινόμενο φωτισμό. Ειδικότερα η ανάδειξη της εκκλησίας της Παντάνασσας θα επιτυγχάνονταν και με την υποβάθμιση του επιπέδου της πλατείας.

Δ. Αρεοπαγίτου, Μουσείο Ακρόπολης. Όσον αφορά τη δεύτερη μελέτη περίπτωσης, σύμφωνα με τη Γαλάνη (1999: 75), υπεύθυνη του έργου εκ μέρους της Ε.Α.Χ.Α. ΑΕ και τέως πρόεδρος της Ε.Α.Χ.Α. ΑΕ στη συνέχεια, η πεζοδρόμηση των οδών Δ. Αρεοπαγίτου και Απ. Παύλου, αλλά και των γύρω ελεύθερων και κοινόχρηστων χώρων, ήταν ένα από τα σημαντικότερα έργα του προγράμματος ενοποίησης, «*χωρίς αμφισβήτηση, η σπονδυλική στήλη της Ενοποίησης*».

Βασικοί στόχοι της επέμβασης ήταν (Γαλάνη, 1999: 75-76 και 2004: 10):

- Δημιουργία ενός υπερτοπικού πόλου αναψυχής στο ιστορικό κέντρο της πόλης, στο πλαίσιο ενός αρχαιολογικού πάρκου. Όπως επισημαίνεται:

όχι όμως και «ο αμήχανος τρόπος» που σταματούσε. Επιπλέον παρατηρήσεις της κριτικής επιτροπής αφορούσαν το μέγεθος του περιβόλου της εκκλησίας, το οποίο κρίθηκε μικρό, το υπόστεγο που χωροθετούνταν μπροστά από τα μαγαζιά, το οποίο κρίθηκε ανεπιτυχές λόγω κλίμακας και μορφής και ζητήθηκε η απάλειψη ή τροποποίησή του. Ανεπιτυχής κρίθηκε και η πρόταση για τη δυτική όψη για την οποία ζητήθηκε εκ νέου διαμόρφωση. Σωστός τέλος θεωρήθηκε ο χειρισμός των μηχανολογικών απολήξεων του μετρό ως γλυπτικά αστικά αντικείμενα, για τα οποία όμως απαιτούνταν, σύμφωνα με τους κριτές, περαιτέρω εικαστική προσέγγιση. Ειδικότερα για το γλυπτικό στοιχείο στον άξονα της οδού Αθηνάς, ζητήθηκε επανεξέταση της κλίμακάς του σε συσχέτιση με τον Ναό και το κωδωνοστάσιό του. Επιπλέον παροτρύνσεις της επιτροπής αφορούσαν την επέκταση της πλατείας μέχρι τα μέτωπα των κτιρίων και την κατάργηση των πεζοδρομίων, όπως την εκ νέου αντιμετώπιση της σύνδεσης της οδού Ερμού με την πλατεία και τη δυτική της πλευρά (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε, 1998δ: 6-7, 12-13).

100 Η πρόταση αύτη των μελετητών δεν υλοποιήθηκε.

«Ο τόπος αυτός, κάτω από κατάλληλες συνθήκες και με ανάλογη διαχείριση, μπορεί ν' αποτελέσει τον πιο ενδιαφέροντα υπαίθριο πόλο αναψυχής της Ευρώπης, με κεντρική ιδέα αντάξια των μνημείων που συνδέει, ΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΔΙΑΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ» (Γαλάνη, 1999: 75 και 2004: 10).

- Δημιουργία νέων «δημόσιων χώρων-πλατειών» και αναβάθμιση των υφιστάμενων. «Δημιουργούνται», όπως αναφέρεται, «αναδιαμορφώνονται / αναπλάθονται κοινόχρηστοι και ελεύθεροι χώροι που αποδίδονται με νέα μορφή στο κοινό. Νέες πλατείες για την πόλη – νέα σημεία αναφοράς/στάσης/συνάντησης ή περισυλλογής» (Γαλάνη, 1999: 75 και 2004: 10).
- Προστασία και ανάδειξη των παρακείμενων και υπερκείμενων αρχαιολογικών χώρων, αναβάθμιση της αντιληπτικής τους εικόνας και, κατά το δυνατόν, επαναφορά του τοπίου στην αρχική του μορφή.
- Ένταξη των μνημείων στον ζωντανό ιστό της σύγχρονης πόλης με τη δημιουργία ενός τόπου γαλήνης-περιπάτου και περισυλλογής, και παράλληλα ανάκτηση για τους σημερινούς επισκέπτες αρχαίων διαδρομών.
- Λειτουργική σύνδεση του εν λόγω δικτύου πεζοδρόμων με το ενιαίο δίκτυο της «Περιοχής Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας».
- Θεσμοθέτηση χρήσεων γης συμβατών με τη φιλοσοφία και τους στόχους της όλης παρέμβασης, καθώς και προτάσεις για ειδικό πολεοδομικό και αρχιτεκτονικό κανονισμό.
- Αισθητική και περιβαλλοντική αναβάθμιση της ευρύτερης περιοχής.

Η ίδια η ιδέα της μετατροπής ενός βεβαρημένου οδικού άξονα σε πεζόδρομο, αλλά και η πρόβλεψη ζώνης διέλευσης μέσου μαζικής μεταφοράς (ελαφρού τύπου λεωφορείο στην αρχή και τραμ μελλοντικά) είχε προφανώς ως στόχο την προώθηση βιώσιμων μέσων μετακίνησης στο ιστορικό κέντρο, αν και δεν δηλώνεται ρητά.

Η μελέτη για την «Ανάπλαση-διαμόρφωση δικτύου πεζοδρόμων, κοινόχρηστων και ελεύθερων χώρων στην περιοχή Ακρόπολης (Διονυσίου Αεροπαγίτου-Αποστόλου Παύλου)» ανατέθηκε από την Ε.Α.Χ.Α. ΑΕ τον Οκτώβριο του 1998 στη μελετητική ομάδα «Πλειάς» (Δ. Διαμαντόπουλος, Ο. Βιγγόπουλος και Κ. Γκιουλέκα), Α. Ζέρβας, Κ. Παλυβού, Μ. Καλτσά, Δ. Πανάγος και Β. Παπανδρέου, μετά από τη σχετική Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος που έγινε τον Φεβρουάριο του 1996 από το ΥΠΕΧΩΔΕ και την αξιολόγηση των μελετών που είχαν υποβληθεί[101] (Γαλάνη, 1999: 75 και 2004: 10). Για την επίτευξη των παραπάνω βασικών στόχων της επέμβασης και λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα, οι μελετητές έθεσαν ένα πλέγμα επιμέρους στόχων, επιδιώξεων και θεμελιωδών αρχών σχεδιασμού (*Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 37/2003: 104-109):

- Ανάδειξη της ενότητας του ιστορικού, αρχαιολογικού και φυσικού τοπίου, τόσον όσον αφορά το ανάγλυφο του εδάφους, όσο και τη συνέχεια της ιστορικής μνήμης.
- Αρμονική μετάβαση από τον ελεγχόμενο αρχαιολογικό χώρο στον δημόσιο με τη φυσική προσέγγιση των δύο και υποβολή της αίσθησης του αρχαιολογικού περιπάτου.

101 Η έναρξη κατασκευής του πρώτου τμήματος του έργου έγινε τον Ιανουάριο του 2000 (Γαλάνη, 2004: 12).

- Εξυπηρέτηση των λειτουργικών αναγκών του αστικού περίγυρου, των επισκεπτών και των αρχαιολογικών χώρων.
- Απάλειψη κατά το δυνατόν της αυστηρής γραμμικότητας που κληροδότησε ο αυτοκινητόδρομος και αρμονική διαπλοκή της πορείας του μέσου μαζικής μεταφοράς με τους ελεύθερους χώρους της περιοχής.
- Ανάδειξη των μνημείων και αρχαιολογικών χώρων και της ιστορικής διάστασης του τόπου.
- Αναβίωση των αρχαίων οδών και διαδρομών και διάκρισή τους, όπως και των έργων του Δ. Πικιώνη, από τις σύγχρονες διαμορφώσεις με τη χρήση περιορισμένου φάσματος υλικών.
- Χρήση ενός σύγχρονου, λιτού αρχιτεκτονικού λεξιλογίου και συνέπεια ύφους στο σύνολο του σχεδιασμού.
- Δυνατότητα κίνησης ατόμων με ειδικές ανάγκες (χάραξη πορειών χωρίς αναβαθμούς και ζώνη όδευσης για τυφλούς ή άτομα μειωμένης όρασης)
- Αισθητική και οικολογική αναβάθμιση του χώρου με την εξυγίανση του πρασίνου, τον εμπλουτισμό του με είδη που ευδοκιμούν στην Αττική γη και λεπτομερής μελέτη κάθε θέσης, ώστε να εξασφαλίζονται οι κατάλληλες θέες και να οργανώνονται «τόποι»
- Δημιουργία αίσθηση κίνησης μέσα στο φυσικό περιβάλλον.
- Απλές και ανθεκτικές κατασκευές, χρήση υλικών στιβαρών και φυσικών, και «ανακύκλωση» υφιστάμενων στοιχείων μαρμάρου των παλιών πεζοδρομίων[102].

Όπως επισημαίνουν οι μελετητές:

«Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι κάθε γραμμή που σχεδιάστηκε συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με το αρχαιολογικό περιβάλλον, είτε πρόκειται για πλατώματα θέασης, είτε για άξονες μονοπατιών είτε για σκόπιμες υποχωρήσεις του αστικού χώρου ώστε να αναδειχθεί πληρέστερα ένα μνημείο (π.χ. Ιερό της Νύμφης) […] Ό,τι σχεδιάστηκε, σχεδιάστηκε για να υπηρετήσει την ενότητα, να αναδείξει και όχι να αναδειχθεί, για να υποβάλλει μιαν ήπια ατμόσφαιρα ηρεμίας και ψυχικής ανάτασης και όχι να επιβάλλει την παρουσία του […] Η δημιουργία μιας παράπλευρης εναλλακτικής διαδρομής, πλησιέστερα προς τον αρχαιολογικό χώρο, δίνει τη δυνατότητα στους περιπατητές να περπατήσουν με πιο αργούς ρυθμούς, έχοντας την αίσθηση της κίνησης μέσα στο φυσικό περιβάλλον. Οι μαλακές χωμάτινες επιφάνειες, οι φυτεύσεις και τα καθιστικά σε επιλεγμένες θέσεις με εξαιρετική θέα προς τα μνημεία συμβάλλουν στην αίσθηση αυτή» (Αρχιτεκτονικά Θέματα, 37/2003: 105-106).

Η συνολική μελέτη που ανατέθηκε στη μελετητική ομάδα περιλάμβανε επίσης τις παρακάτω μελέτες:

---

102 Κριτήρια επιλογής υλικών και μεθόδων κατασκευής αποτέλεσαν: η αισθητική, οι προδιαγραφές χρήσης, ο ιστορικός συμβολισμός, η διαθεσιμότητα και επάρκεια, η προέλευση υλικών από τον ελλαδικό χώρο (επιλογή, η οποία όπως επισημαίνεται αποτελούσε επιθυμία όχι μόνο των μελετητών αλλά και των αρμόδιων για το έργο φορέων), η κατά το δυνατόν μεγαλύτερη αντίσταση στην ατμοσφαιρική και αστική ρύπανση,η αντιολισθηρότητα, η διασφάλιση αναστρεψιμότητας (περιοχές που δεν έχουν ακόμη ανασκαφεί, μελλοντική ζώνη διέλευσης τραμ) (Αρχιτεκτονικά Θέματα, 37/2003: 106-107).

- Μελέτη πολεοδομικής οργάνωσης της περιοχής στόχος της οποίας ήταν η εναρμόνιση της πολεοδομικής λειτουργίας της περιοχής με τη μεγάλη αυτή παρέμβαση πεζοδρόμησης, με την πρόβλεψη και τον έλεγχο των επιπτώσεων από αυτή. Οι προτάσεις πολεοδομικών ρυθμίσεων, στο πλαίσιο της μελέτης, αφορούν τον έλεγχο των χρήσεων γης – ώστε να απομακρυνθούν οι οχλούσες, να αναπτυχθούν εκείνες που είναι συμβατές με τη φιλοσοφία και τους στόχους της παρέμβασης και να αποφευχθεί η εντατικοποίηση – τον καθορισμό όρων δόμησης, την απαλλοτρίωση ή κατεδάφιση ορισμένων κτιρίων ή τμημάτων τους – για την ανάπλαση σημαντικών «τόπων», πεζοδρομήσεις και εξειδίκευση των κυκλοφοριακών ρυθμίσεων – βάσει των γενικών κατευθύνσεων που δόθηκαν και ειδικό πολεοδομικό και αρχιτεκτονικό κανονισμό για τη βελτίωση των περιβαλλοντικών και λειτουργικών χαρακτηριστικών της περιοχής (*Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 37/2003: 108-109).
- Μελέτη αποτύπωσης και ανάπλασης των όψεων των κτιρίων. Στόχος της ήταν η αναβάθμιση της εικόνας και της ποιότητας του δομημένου περιβάλλοντος. Γίνονται προτάσεις επεμβάσεων και αποκαταστάσεων στις όψεις και τα δώματα των υφιστάμενων κτιρίων για τη βελτίωση της αισθητικής τους και καθαρισμός «γραμμής ορίζοντος» στο πλαίσιο του προτεινόμενου πολεοδομικού και αρχιτεκτονικού κανονισμού (*Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 37/2003: 109).

Κέντρου Πολιτισμού Σταύρος Νιάρχος. Η δημιουργία του Κέντρου Πολιτισμού Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ), της τρίτης μελέτης περίπτωσης, αποτελεί αποκλειστικά ιδιωτική πρωτοβουλία. Το Ίδρυμα, ακολουθώντας ουσιαστικά τη γνωστή συνταγή την οποία έχουν υιοθετήσει τις τελευταίες δεκαετίες πολλές πόλεις και φορείς διαχείρισης και σχεδιασμού του αστικού χώρου, με στόχο την προβολή τους και την προσέλκυση επισκεπτών απ' όλο τον κόσμο, ανέθεσε τον σχεδιασμό του ΚΠΙΣΝ, μέσω διεθνούς κλειστού διαγωνισμού, σε έναν διεθνούς φήμης αρχιτέκτονα, τον Renzo Piano. Όπως υποστηρίζει ο Α. Δρακόπουλος, Πρόεδρος του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος:

«τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του ιδρύματος πήραμε την απόφαση να επιλέξουμε τον Ρέντσο Πιάνο και την RPBW όχι τόσο βάσει κάποιου αρχικού σχεδίου του έργου όσο γιατί πιστέψαμε και εμπιστευθήκαμε ότι το όραμά του για αυτό το κέντρο πολιτισμού ήταν κοινό με το δικό μας. Το Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ) εδρεύει σε μια χώρα και μια πόλη που κυριαρχούνται από το παρελθόν τους. Η σύνθεση του παρελθόντος με το παρόν και το μέλλον έχει αποδειχθεί πάντα μια εξαιρετικά περίπλοκη και δύσκολη πρόκληση. Το όραμά μας για το ΚΠΙΣΝ ήταν ένα κτίριο που θα μπορεί να συνενώνει αβίαστα τη σημασία και τον σεβασμό που αναλογούν στο παρελθόν με μια ουσιαστική καινοτομία που να απευθύνεται στο μέλλον. Ο Ρέντσο κατανόησε αμέσως τη σπουδαιότητα αυτού του οράματος» (Piano, 2016: 4).

Με βάση τα κείμενα που περιέχονται στην έκδοση του Ιδρύματος Renzo Piano για το ΚΠΙΣΝ (Piano, 2016)[103], οι βασικοί στόχοι που έθεσαν ο Renzo Piano και η ομάδα του (RPBW) μπορούν να συνοψιστούν στους εξής[104]:

103 Βασικό κείμενο της έκδοσης αποτελεί η πλήρης και πιστή μεταγραφή της συνέντευξης που έδωσε ο Renzo Piano για το αρχείο του Ιδρύματος Renzo Piano τον Φεβρουάριο του 2016.

- Επαναφορά και ανάδειξη στοιχείων - ανάκτηση της θέας και αναβίωση της σχέσης με το νερό - που σχετίζονται με την ιστορικά διαμορφωμένη ταυτότητα του τόπου. Δύο από τα τρία βασικά στοιχεία που αποτελούν την κεντρική ιδέα του έργου, ο τεχνητός λόφος και το κανάλι, σχετίζονται με αυτή τη στόχευση. Όπως σημειώνει ο Piano (Piano, 2016: 191-192):

«Η Καλλιθέα έχει δυστυχώς χάσει την αρχική σημασία του ονόματός της, την «καλή θέα», γιατί εδώ και πολύ καιρό η συνοικία έχει χωριστεί από τη θάλασσα με έναν δρόμο ταχείας κυκλοφορίας που περνά ανάμεσα από την τοποθεσία του έργου και το παλιό λιμάνι. […] Ήδη από τις πρώτες μελέτες, γεννήθηκε η ιδέα ότι, ανυψώνοντας το έδαφος – δηλαδή σχεδιάζοντας ένα κεκλιμένο πάρκο που από τη στεριά θα ανηφόριζε προς τη θάλασσα, με ελαφριά κλίση και κλιμακωτή πορεία – θα ανακαλύπταμε ξανά την «καλή θέα» της Καλλιθέας. […] Ψηλά από τον λόφο μπορούσε να ανακτηθεί μια νέα άποψη του χώρου καθώς και η σχέση του με τη θάλασσα, η οποία είχε σβηστεί, εδώ και δεκαετίες, από λαθεμένες οικιστικές επιλογές. Τα κτίρια θα κατασκευάζονταν κάτω από τον λόφο […] Αυτή η επιλογή ενέπνευσε και μια δεύτερη, πάντα συνδεδεμένη με το θέμα του νερού: στην περιοχή όπου δημιουργείται το έργο υπήρχε κάποτε θάλασσα […] Η σκέψη να αναβιώσει η σχέση με το νερό ήταν σημαντική. Κι όχι μόνο λόγω της θέας στον κόλπο, αλλά και σαν φυσική παρουσία στον χώρο. Γι' αυτό φαντασθήκαμε από την πρώτη στιγμή ένα μεγάλο κανάλι […] που θα υποδέχεται όποιον έρχεται από την πόλη. Δεν είμαστε ακόμα στη θάλασσα, είμαστε όμως στο «κατώφλι» της. Φυσικά το κανάλι περιέχει θαλασσινό νερό, το οποίο έρχεται από τον κόλπο και φιλτράρεται».

- Απόδοση συμβολικών διαστάσεων στο έργο με αναφορές στην ιστορία και ειδικότερα στην αρχαιότητα. Το τρίτο βασικό στοιχείο της κεντρικής ιδέας, η δημιουργία μιας κεντρικής πλατείας – εισόδου στα δύο κτίρια (Εθνική Λυρική Σκηνή και Εθνική Βιβλιοθήκη) εμπίπτει σε αυτή τη στόχευση. Όπως υποστηρίζει ο Piano (Piano, 2016: 193):

«Το τρίτο στοιχείο που σκεφτήκαμε από την πρώτη στιγμή ήταν μια πλατεία που θα αποτελούσε την καρδιά του έργου. Μοιραία σπεύσαμε να την ονομάσουμε Αγορά. Δεν είναι απλώς ένα αστικό στοιχείο, έχει και μεταφορική σημασία, είναι ένας χώρος συνάντησης και ανταλλαγής απόψεων και αξιών. Πρόκειται για μια τετράγωνη πλατεία με πλευρά 40 μέτρων, από όπου υπάρχει πρόσβαση στα κτίρια […] η Αγορά είναι πραγματικά το κομβικό σημείο» Συμβολικές όμως προεκτάσεις έχει και ο λαβύρινθος που δημιούργησαν οι Debora Nevins & Associates, σχεδιαστές του πάρκου: «Ο λαβύρινθος είναι κατά κάποιον τρόπο ένα ιδιαίτερο σύμβολο της Αθήνας: της πόλης που ανοικοδομείται και αναπτύσσεται αέναα μέσα στην πλούσια ιστορία της, που άλλοτε απομακρύνεται από αυτή κι άλλοτε την πλησιάζει, έχοντας όμως πάντα την ιστορία της εκεί, στο κέντρο» (Piano, 2016: 38).

- Μεγιστοποίηση της επιφάνειας πρασίνου. Η βασική επιλογή της ανύψωσης του εδάφους έδωσε επίσης λύση στο πρόβλημα της ταυτόχρονης υλοποίησης ενός αρκετά 'βεβαρημένου' λειτουργικού προγράμματος από τη μία και ενός σημαντικού μεγέθους πάρκου από την άλλη. Όπως ο τονίζει ο Piano (Piano, 2016: 193):

---

104 Περιοριζόμαστε εδώ στην καταγραφή και ερμηνεία των στόχων και προσδοκώμενων αποτελεσμάτων που έχουν περισσότερο πολεοδομική σημασία και όχι σε επί μέρους, αν και σημαντικές, αρχιτεκτονικές επιλογές.

«Ήθελαν (σ.σ. το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος) ένα πάρκο, ένα οίκημα για τη μουσική κι ένα για τον πολιτισμό. Μόνο που ως εκείνη την ώρα σκέφτονταν διαρκώς πώς θα διαχώριζαν τις λειτουργίες και θα στέγαζαν την καθεμιά τους σε ένα διαφορετικό κτίριο. Σύμφωνα μ' εκείνη την υπόθεση το πρόβλημα ήταν πολύ απλό: με δεδομένες τις διαστάσεις του οικοπέδου δύο ξεχωριστά κτίρια θα καταλάμβαναν όλο τον χώρο που προορίζονταν για το πάρκο. Εμείς βρήκαμε μια λύση εξίσου απλή: να ανυψώσουμε το έδαφος και να χτίσουμε τα δύο κτίρια κάτω από έναν τεχνητό λόφο. Μ' αυτόν τον τρόπο το πράσινο καταλαμβάνει όλη την έκταση που έχουμε στη διάθεσή μας. Οι διαφορετικές λειτουργίες δεν κατακερματίζουν το χώρο, αντίθετα τον ενοποιούν».

Όπως επισημαίνεται επίσης «Πολλές από τις επιλογές του έργου στόχευαν στο να μεγιστοποιήσουν τις επιφάνειες πρασίνου, οι οποίες πράγματι καταλαμβάνουν το 85% του οικοπέδου» (Piano, 2016: 141). Μία από αυτές και η απόφαση κατασκευής του μεγέθους ενός εκταρίου στεγάστρου-ηλιακού συλλέκτη, ο οποίος αν κατασκευαζόταν στο έδαφος θα καταλάμβανε σημαντικό τμήμα του οικοπέδου, με αποτέλεσμα τη μείωση της επιφάνειας του πάρκου (Piano, 2016: 141).

- Βιοκλιματικός σχεδιασμός και αξιοποίηση εναλλακτικών πηγών ενέργειας. Ο βιοκλιματικός αρχιτεκτονικός σχεδιασμός αποτελεί επιλογή γενικότερα στα έργα της RPBW. Στο ΚΠΙΣΝ, σημαντικό τμήμα του πάρκου αποτελούν τα φυτεμένα δώματα των δύο κτιρίων και του χώρου στάθμευσης, των οποίων η βλάστηση συντελεί και στη μόνωση (παθητική ψύξη και θέρμανση) των κτιρίων και στην ορθολογική διαχείριση των όμβριων υδάτων (Piano, 2016: 32). Σύμφωνα με τον Piano «*Το πάρκο δεν είναι απλώς ένα στοιχείο που ενώνει, αλλά και που προστατεύει*». Στην προσέγγιση αυτή, και με στόχο την ενεργειακή αυτονομία του κτιρίου, εντάσσεται

«και η ιδέα του «ιπτάμενου χαλιού», ενός μεγάλου στεγάστρου που λειτουργεί σαν ηλιοσυσσωρευτής στην κορυφή του λόφου […] η ιδέα να κατασκευάσουμε αυτό το στοιχείο κάλυψης ανταποκρίνεται σε δύο λειτουργίες: να δημιουργήσουμε σκιά και να αιχμαλωτίσουμε τις ακτίνες του ήλιου» (Piano, 2016: 193).

- Μεταφορά του φυσικού τοπίου της Ελλάδας στο αστικό τοπίο και ανάδειξη της μεσογειακής βιοποικιλότητας. Σύμφωνα με τους Debora Nevins & Associates (Piano, 2016: 32): «*Αυτός ο κήπος ανταποκρίνεται άμεσα στον σκοπό του Πάρκου να μεταφέρει το φυσικό τοπίο της Ελλάδας στο αστικό τοπίο κι έτσι οι επισκέπτες να γνωρίσουν τα γηγενή φυτά της Μεσογείου*». Η χρήση των γηγενών φυτών, «*πολλά από τα οποία κατέχουν περίοπτη θέση στην ελληνική μυθολογία*», έχει ως στόχο να προσδώσει ένα ιδιαίτερο 'μεσογειακό' χρώμα στο πάρκο.

«Το σύνολο του Πάρκου έχει σχεδιαστεί για να αντανακλά τη μοναδική βιοποικιλότητα ενός μεσογειακού λόφου και, καθώς στην κορυφή του ο άνεμος είναι ισχυρότερος κα η ξηρασία εντονότερη, τα φυτά που επιλέχθηκαν για τα δώματα των κτιρίων περιλαμβάνουν τα φυτά που ανταποκρίνονται καλύτερα σε αυτές τις συνθήκες. Η διάταξη και ο σχεδιασμός της φύτευσης στο πράσινο δώμα της Βιβλιοθήκης είναι σκόπιμα άτυπες, ώστε να απεικονίζουν όσο πιστότερα γίνεται τη φυσική βλάστηση και να θυμίζουν τους λόφους της Αττικής» (Piano, 2016: 32).

- Προσβασιμότητα του έργου σε άτομα με μειωμένη κινητικότητα. Όπως τονίζεται οι κλίσεις του τεχνητού λόφου, που δεν είναι σταθερές, μελετήθηκαν διεξοδικά ώστε να δημιουργούν μια στρωτή διαδρομή «χωρίς να υπερβαίνουν το 5% ή 6% σε όλο της το μήκος, έτσι ώστε να μην είναι κουραστική και να διευκολύνει την πρόσβαση – σημαντικότατο αυτό – και σε άτομα με κινητικά προβλήματα» (Piano, 2016: 192).

- Ανταπόκριση στις προσδοκίες της πόλης. Η στρατηγική που υιοθετήθηκε της σταδιακής απόδοσης του έργου στους πολίτες, μοιάζει να ήταν επιλογή και των δημιουργών έχοντας συγκεκριμένη στόχευση (Piano, 2016: 196-197):

«Τώρα φτάσαμε στο σημείο όπου το έργο θα παραδοθεί στην πόλη. Όχι όμως μονομιάς. Έργα σαν αυτό – και μου έρχεται στο νου το Auditorium del Parco della Musica στη Ρώμη –, δεν ανοίγουν ποτέ αιφνιδιαστικά στο κοινό. Στη Ρώμη τα εγκαίνια έγιναν σε τρεις διαφορετικούς χρόνους. Δεν πρόκειται απλώς για πολιτικές επιλογές ή για κινήσεις τακτικής, ο στόχος είναι περισσότερο να ανταποκριθούμε σωστά στις προσδοκίες της πόλης. Κάποια έργα δημιουργούν τόση προσδοκία, που μόλις τελειώσεις ένα κομμάτι τους, το παραδίδεις στην κοινότητα, έτσι ώστε ν' αρχίσει να συχνάζει σε αυτό ο κόσμος και να το ζει. Στην Αθήνα αυτό γίνεται ήδη εδώ και έναν χρόνο περίπου: κάθε Ιούνιο ανοίγουν ένα κομμάτι του χώρου στο κοινό. Με τον τρόπο αυτό […] ενσωματώνεται σταδιακά στην πόλη, συμμετέχει και αυτή στις συνήθειες και στο τοπίο»[105].

Μοσχάτο. Όσον αφορά την πέμπτη μελέτη περίπτωσης, δηλαδή την ανάπλαση και αναβάθμιση πράσινων κοινόχρηστων χώρων κατά μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής και της παρόχθιας ζώνης Ιλισού του Δήμου Μοσχάτου-Ταύρου, η Μαρία Γιαννικουρή, Διευθύντρια της Τεχνικής Υπηρεσίας του Δήμου, επισημαίνει ως βασικούς στόχους της επέμβασης τους εξής:

- Ενεργειακή χρήση του πρασίνου στη διαμόρφωση των χώρων.
- Ασφαλέστερη και ανεμπόδιστη πρόσβαση των πεζών και ΑΜΕΑ.
- Περιορισμός της όχλησης από το πέρασμα των τρένων από την παρακείμενη γραμμή του ΗΣΑΠ.
- Αύξηση των ευκαιριών για κοινωνική συναναστροφή και ενθάρρυνση ενός υγιούς τρόπου ζωής.

Αιγάλεω. Το έργο της ανάπλασης και περιβαλλοντικής αναβάθμισης μιας οικιστικής περιοχής του Δήμου Αιγάλεω με έντονα κοινωνικά, οικονομικά, περιβαλλοντικά και πολεοδομικά προβλήματα, το οποίο και αποτέλεσε την τέταρτη μελέτη περίπτωσης, έχει σύμφωνα με τον Γεώργιο Παπαδιά, Αντιδήμαρχο Χωροταξίας, Αστικών Δομών, Αναπλάσεων και Δικτύων του Δήμου Αιγάλεω, τα εξής αναμενόμενα αποτελέσματα (συνέντευξη Γ. Παπαδιά, 7.10.2016):

- Αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.
- Βελτίωση της λειτουργικότητας και προσβασιμότητας των κοινόχρηστων χώρων και εξασφάλιση ίσων ευκαιριών πρόσβασης στις υποδομές και τις κοινωφελείς εγκαταστάσεις.
- Βελτίωση των οδικών υποδομών, της κυκλοφορίας και της στάθμευσης και προώθηση των μέσων ήπιας κυκλοφορίας.
- Προστασία της υγείας των κατοίκων και του περιβάλλοντος με τη δημιουργία νέων χώρων πρασίνου και νέων δενδροφυτεύσεων.

105 Από το απόσπασμα έχει παραληφθεί η λέξη «τοποθεσία», καθώς θεωρήθηκε λανθασμένη επιλογή κατά τη μετάφραση. Στο αγγλικό κείμενο η φράση εμφανίζεται ως εξής: "Each June a section of the complex is opened to the public. In this way it becomes progressively part of the city, adapting to its routines and merging with the landscape" (Piano, 2016: 202).

- Ανάπτυξη της κοινωνικότητας και ελαχιστοποίηση των κινδύνων περιθωριοποίησης των κατοίκων και κυρίως των παιδιών με τη διαμόρφωση κατάλληλων χώρων άθλησης, παιχνιδιού, αναψυχής και περιπάτου κ.λ.π.
- Βελτίωση του μικροκλίματος της περιοχής με τη μείωση της θερμοκρασίας και των ατμοσφαιρικών ρύπων μέσω της αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών και τη χρήση ψυχρών & φωτοκαταλυτικών υλικών.
- Αξιοποίηση ανανεώσιμων μορφών ενέργειας (φωτοβολταϊκά πανέλα) για τον περιορισμό των ενεργειακών αναγκών.
- Βελτίωση της εικόνας του δημόσιου χώρου από πλευράς αισθητικής και καθαριότητας.
- Εξασφάλιση σωστής και ασφαλούς λειτουργίας των υφιστάμενων κοινωφελών εγκαταστάσεων, καθώς και προστασία και ενημέρωση των πεζών μέσω του κατάλληλου αστικού εξοπλισμού.

5.3.1.2. Κοινωνική διάσταση της αναγκαιότητας των επεμβάσεων στα κείμενα των φορέων

Όπως διαπιστώσαμε κατά τη μελέτη των κειμένων που συγκεντρώσαμε, αν και οι στόχοι και σε ορισμένες περιπτώσεις ο γενικότερος χαρακτήρας των αστικών επεμβάσεων διατυπώνονται με σαφή και συχνά εκτενέστατο τρόπο, η αναγκαιότητάς τους και ειδικότερα η κοινωνική της διάσταση δεν διατυπώνεται ρητά. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τις συνεντεύξεις, καθώς στη σχετική ερώτηση, οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι έκαναν αναφορά στα Τεχνικά Προγράμματα των Δήμων.

Αυτό αφορά κυρίως τις παλαιότερες αναπλάσεις, όπως εκείνες της πλατείας Κοτζιά και Βαρβακείου. Από την άλλη, σε πιο σύγχρονες επεμβάσεις, όπως αυτή του ΚΠΙΣΝ, οι κοινωνικές επιδράσεις του έργου καταλαμβάνουν σημαντικό μέρος του λόγου των εκπροσώπων τους. Ωστόσο, οι κοινωνικές διαστάσεις της αναγκαιότητας των έργων υπάρχουν στο σκεπτικό των φορέων υλοποίησης ή/και των μελετητών. Ειδικά στις πλατείες Κοτζιά και Βαρβάκειο, παρόλο που η αναγκαιότητα μιας ζωντανής πλατείας δεν παρουσιάζεται κάπου γραπτά, είναι ξεκάθαρη η πρόθεση δημιουργίας ενός ζωντανού πόλου πάνω από τον υπόγειο χώρο στάθμευσης, με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής.

«γίνεται ένα έργο που να έχει κάποιο χαρακτήρα. Να είναι η πλατεία, να είναι γκαράζ, από πάνω να γίνεται σόου, ανθοκομικές, βιβλιοεκθέσεις, οτιδήποτε, μοτοεκθέσεις, αυτοκινήτων. Κάποτε θυμάμαι ξεκίναγε το ράλι Ακρόπολης από εκεί. Ή τερμάτιζε, δεν θυμάμαι. Εν πάση περιπτώσει έχει μια σύνθετη λειτουργία» (συνέντευξη Δ. Μακρή, 2.8.2016).

5.3.1.3. Ένταξη σε ευρύτερες αστικές στρατηγικές

Αναβάθμιση της ταυτότητας της πόλης με την ενοποίηση δημόσιων και αρχαιολογικών χώρων. Όπως έχει αναφερθεί, οι δύο από τις εξεταζόμενες μελέτες περίπτωσης, το σύστημα των τεσσάρων πλατειών και η πεζοδρόμηση των οδών Δ. Αρεοπαγίτου και Μακρυγιάννη, εντάσσονται στο συνολικότερο πρόγραμμα της ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας. Η

ιδέα της δημιουργίας ενός ενιαίου Αρχαιολογικού Πάρκου στην Αθήνα προτάθηκε από διάφορους αρχιτέκτονες-πολεοδόμους[106] και ανανεώνονταν κατά καιρούς μέσα από σποραδικές εφαρμογές και αποσπασματικές προτάσεις και μελέτες.

Σύμφωνα με τη Γαλάνη (2004: 3), δύο από τους γενικούς στόχους και κατευθύνσεις του Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προγράμματος για την Περιβαλλοντική Προστασία της Ευρύτερης Περιοχής των Αθηνών (Ν. 1515/85) συνδέονται απευθείας με το πρόγραμμα ενοποίησης: η ανάδειξη της ιστορικής φυσιογνωμίας της πόλης και αναβάθμιση της κεντρικής περιοχής της, καθώς και η βελτίωση της ποιότητας ζωής για όλους τους κατοίκους της και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος[107]. Με την ολοκλήρωση της ενοποίησης, όπως επισημαίνει η ίδια, θα υλοποιούνταν καταρχάς ένας από τους βασικούς στόχους του Ρυθμιστικού Σχεδίου της Αθήνας καθώς αποτελούσε τμήμα του κύριου δικτύου ροής πεζών, αλλά και του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου της Αθήνας που προέβλεπε τη δημιουργία Αρχαιολογικού Πάρκου (Γαλάνη, 1999: 75).

Επίσης, το 1987, το Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠΠΟ) προχώρησε στη μελέτη ενός στρατηγικού σχεδίου (master plan) στη βάση της προτάσεως του Ρυθμιστικού Σχεδίου της Αθήνας, το οποίο οριοθέτησε το Αρχαιολογικό Πάρκο. Από τη μεριά του το ΥΠΕΧΩΔΕ προέβη σε μια σειρά παρεμβάσεων μικρής και μεγάλης κλίμακας σε όλη την έκταση του αρχαιολογικού πάρκου, ενώ το ΥΠΠΟ κατήρτισε έξι μελέτες για την προστασία, οργάνωση και ανάδειξη των σημαντικότερων αρχαιολογικών χώρων. Παράλληλα συστήθηκε η εταιρεία Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε. με ΚΥΑ ΥΠΕΧΩΔΕ και ΥΠΠΟ με στόχο την ολοκλήρωση του σχεδίου ενοποίησης[108] (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 2008ζ: 3 και 2008η: 3).

---

106 Ήδη το πρώτο σχέδιο της Αθήνας των Κλεάνθη και Schaubert του 1933 προέβλεπε εκτεταμένες απαλλοτριώσεις για τη δημιουργία μεγάλης έκτασης αρχαιολογικής ζώνης.

107 Άμεση σύνδεση με το πρόγραμμα ενοποίησης έχουν, σύμφωνα με τη Γαλάνη (2002: 3-4), και τρεις ειδικότεροι στόχοι και κατευθύνσεις του ΡΣΑ σε τοπικό επίπεδο:

- Ανάδειξη και Προστασία των ιστορικών στοιχείων και οικολογική ανασυγκρότηση, ανάδειξη και προστασία του αττικού τοπίου, των ορεινών όγκων, των τοπίων φυσικού κάλλους και των ακτών.

- Ανασυγκρότηση του αστικού ιστού με την ανάσχεση της εξάπλωσης και την εξυγίανση της πόλης, τη δημιουργία πολυκεντρικής δομής, τον έλεγχο χρήσεων γης καθώς και της πυκνότητας, την ανασυγκρότηση της γειτονιάς και την αναβάθμιση και αποσυμφόρηση της κεντρικής περιοχής της Αθήνας και του Πειραιά, με έμφαση στη διατήρηση και ανάδειξη του ιστορικού τους χαρακτήρα.

- Τον προγραμματισμό ποιοτικών παρεμβάσεων μεγάλης κλίμακας.

108 Σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση υπ. αρ. 69163 σχετικά με την Ίδρυση της Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε. (ΦΕΚ 551/Β/22.6.1995), σκοπός της Εταιρίας ήταν η υλοποίηση του προγράμματος ενοποίησης των Αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας τόσο της περιοχής του Ιστορικού Κέντρου της όσο και των ευρισκομένων κατά μήκος της Ιεράς Οδού μέχρι τον αρχαιολογικό χώρο της Ελευσίνας, όπου αυτή καταλήγει. Η ενοποίηση, κατά την αρχική της σύλληψη, επιδίωκε: Α) Τη συνένωση των αρχαιολογικών και ελεύθερων χώρων που υπάρχουν στην κεντρική περιοχή της Αθήνας, σ' ένα ενιαίο και λειτουργικό σύνολο, με τη μορφή ενός εκτεταμένου αρχαιολογικού πάρκου. Το «Πάρκο» θα περιλάμβανε τους αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία της πόλης (Ακρόπολη, Αρχαία Αγορά, Βιβλιοθήκη Αδριανού, Κεραμεικός, Δημόσιο Σήμα, Ακαδημία Πλάτωνος, Θησείο, Λόφος Φιλοπάππου, Πνύκα, Άρειος Πάγος, Ολυμπείο, Στάδιο κ.α.), ενώ παράλληλα θα ενσωμάτωνε μνημεία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής περιόδου, νεοκλασικά κτίρια, χώρους πρασίνου (Εθνικός Κήπος, Ζάππειο, Αρδηττός, Πάρκο Ριζάρη), περιοχές κεντρικών λειτουργιών (Εμπορικό Τρίγωνο), παραδοσιακές γειτονιές του Ιστορικού Κέντρου της Αθήνας (Πλάκα, Αναφιώτικα, Θησείο, Ψυρρή, Μεταξουργείο, Γκαζοχώρι, Μακρυγιάννη, Κολωνάκι

«εντάσσεται και στο Γενικό Πολεοδομικό και στο Ρυθμιστικό σίγουρα, στη συνολικότερη στρατηγική ανάπτυξη από το Ρυθμιστικό δεν θα υπήρχε, αλλά σε κάθε περίπτωση, όσο προχωρούσε και η διαδικασία, προσπαθούσαμε να δούμε και βιοκλιματικά τις προσεγγίσεις» (συνέντευξη Ντ. Γαλάνη, 26.9.2016).

Η Ντόρα Γαλάνη επισημαίνει τη σημασία της συμπληρωματικότητας και αλληλεξάρτησης των επεμβάσεων της ενοποίησης για την επίτευξη του συνολικού στόχου της ανάκτησης και ανάδειξης του ιστορικού κέντρου, αλλά και της άμεσης σχέσης με την υλοποίηση του μετρό, μιας σημαντικής μεταφορικής υποδομής που άλλαξε ριζικά τις συνήθειες μετακίνησης στην Αθήνα. Πιστεύει ότι ακόμα και η επέμβαση στη Διονυσίου Αρεοπαγίτου – Απ. Παύλου, «*ένα έργο το οποίο πράγματι είναι μοναδικό*» και αποτελεί τη σπονδυλική στήλη της ενοποίησης:

«κι αυτό μόνο του δεν θα μπορούσε να σταθεί. Δηλαδή η Διονυσίου Αεροπαγίτου, σήμερα πια, με τα δεδομένα τα σημερινά, έχει ενδιαφέρον. Γιατί; Διότι πάνε από παντού με το μετρό. Άρα η ύπαρξη του μετρό ήταν καθοριστική στη λειτουργία της Διονυσίου Αεροπαγίτου. Εξαιρετικά καθοριστική και συνδυαστικά, χρονικά, έπεσαν περίπου μαζί. Κι αυτό ήταν εξαιρετικό, διότι δεν ξέρω πώς θα λειτουργούσε η Διονυσίου Αεροπαγίτου αν καθένας ήθελε να πάρει το αυτοκίνητό του και να παρκάρει κάπου εκεί κοντά. Θα ήταν σχεδόν αδύνατον […] Θέλω να πω ότι οι παρεμβάσεις τέτοιου τύπου, μεγάλης κλίμακας, έχουν σίγουρα εξάρτηση η μια από την άλλη. […] συμπληρωματικά, όλα μαζί, έδωσαν ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο κέντρο» (συνέντευξη Ντ. Γαλάνη, 26.9.2016).

Εντούτοις κατά τη συνέντευξη της Σαμάνθα Φανού σχετικά με την ανάπλαση της πλατείας Βαρβακείου, δεν αναφέρεται ως ευρύτερη στρατηγική η ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων και ο ρόλος που παίζει η συγκεκριμένη πλατεία στην αλληλουχία των δημοσίων χώρων από την Ομόνοια έως το Μονατσηράκι, ούτε η γενικότερη προσπάθεια αναβάθμισης και «ευπρεπισμού» κεντρικών δημόσιων χώρων

και Εξάρχεια), και περιοχές που γειτνιάζουν με το Αρχαιολογικό Πάρκο (Ακαδημία Πλάτωνος, Δημόσιο Σήμα, Κολωνός, Πετράλωνα, Κουκάκι, Μέτς). Β) Την ανάπλαση-ανάδειξη του άξονα της Ιεράς Οδού και τη σύνδεση των κατά μήκος αυτής σημαντικών μνημείων, τοπίων, αρχαιολογικών και ελεύθερων χώρων (Δαφνί, Σπήλαιο Πανός, Ιερό Αφροδίτης, Λόφος Ηχούς) και η δημιουργία Αρχαιολογικού Πάρκου στην απόληξή της (Δυτική Πύλη της Αθήνας – Αρχαιολογικός Χώρος Ελευσίνας).

Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Υπουργικής Απόφασης υπ. αρ. 45810 σχετικά με το καταστατικό λειτουργίας της Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε (ΦΕΚ 909/Β/15.10.1997), σκοπός της Εταιρίας ήταν η υλοποίηση του προγράμματος ενοποίησης το οποίο εξειδικευόταν με ένα πρόγραμμα έργων και παρεμβάσεων σε έξι περιοχές που αφορούσαν διαφορετικού είδους και κλίμακας αστικές επεμβάσεις: έργα ανάπλασης οδών, πεζοδρομήσεις και κυκλοφοριακές ρυθμίσεις, διαχείριση στάθμευσης, διαμορφώσεις-αναπλάσεις πλατειών, ελεύθερων χώρων και σταθμών ΜΕΤΡΟ, διαμορφώσεις χώρων πρασίνου, αναβαθμίσεις κτιριακών μετώπων περιμετρικά των αρχαιολογικών χώρων ή κατά μήκος του δικτύου πεζοδρόμων, αποκαταστάσεις όψεων διατηρητέων κτιρίων, διαμόρφωση και ανάπλαση οικοδομικών τετραγώνων και στοών, επεμβάσεις ανάδειξης και διαμόρφωσης αρχαιολογικών χώρων και συνόλων, μελέτες χρήσεων γης, όρων και περιορισμών δόμησης, απαλλοτριώσεις, εκσυγχρονισμός δικτύων. Στο ΦΕΚ αναφέρονται αναλυτικά 80 έργα: 18 έργα στην περιοχή «Κεραμεικός-Πειραιώς-Ιερά οδός-Γκάζι-Θησείο», 10 έργα στην περιοχή «Αρχαία και ρωμαϊκή αγορά-Βιβλιοθήκη Αδριανού-Πλάκα», 10 έργα στην περιοχή «Ακρόπολη-Διον.Αρεοπαγίτου-Αγ. Παύλου, Φιλοπάππου-Μακρυγιάννη», 9 έργα στην περιοχή «Ακαδημία Πλάτωνος-Μεταξουργείο-Ψυρρή», 17 έργα στην περιοχή «Εμπορικό τρίγωνο (Σταδίου-Μητροπόλεως-Ερμού-Αθηνά) Μοναστηράκι» και 16 έργα στην περιοχή «Ολυμπείο-Ζάππειο-Στάδιο-Αρδηττός».

που επιχειρήθηκε εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων 2004. Βέβαια, ο βασικός στόχος της επίλυσης του κοινωνικού προβλήματος που δημιούργησε ο αρχικός σχεδιασμός, με μια νέα επέμβασης αναβάθμισης ενός δημόσιου χώρου που βρίσκεται σε στρατηγικό σημείο μέσα στο ιστορικό κέντρο, φανερώνει μια γενικότερη πρόθεση να αναβαθμιστεί συνολικά η ευρύτερη περιοχή της κεντρικής Αγοράς. Χωρίς όμως να εντάσσεται αυτό σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο ή σχέδιο. «*Επειδή το συγκεκριμένο έργο είναι συνυφασμένο με το σύνολο των λειτουργιών και των χρήσεων της περιοχής, θα ενταχθεί στο πρόγραμμα του Δήμου που θα προβλέπει τη συνολική ανάπλαση του τετραγώνου της Δημοτικής Αγοράς*» (συνέντευξη Σ. Φανού, 27.7.2016).

Όσον αφορά την πλατεία Κοτζιά, ο Δρόσος Μακρής τονίζει ότι αποτέλεσε πυλώνα για τον γενικότερο σχεδιασμό της βιώσιμης ανάπτυξης της Αθήνας. Αποκαλεί το έργο «*πιλοτικό*» για την αναβάθμιση του ιστορικού κέντρου που είχε ήδη αρχίσει να πεθαίνει. Εντούτοις, δεν αναφέρεται στην ύπαρξη κάποιου συγκεκριμένου γενικότερου σχεδίου ή προγράμματος του Δήμου ή του Υπουργείου, εκτός από τη σαφή αναφορά στο τεχνικό πρόγραμμα του Δήμου Αθηναίων των αρχών της δεκαετίας του 1990 σχετικά με τη δημιουργία μιας σειράς υπόγειων χώρων στάθμευσης στο κέντρο της πόλης *«αυτό ήταν μια σκέψη που πήγαινε παράλληλα και με άλλα γκαράζ. Αρχικός στόχος της επέμβασης ήταν η κατασκευή μιας σειράς από γκαράζ ως λύση για την αντιμετώπιση κυκλοφοριακών προβλημάτων στο κέντρο της πόλης»* (συνέντευξη Δ. Μακρή, 2.8.2016).

Αναζωογόνηση μητροπολιτικής περιφέρειας της Αθήνας. Το **ΚΠΙΣΝ** αποτελεί αντιπροσωπευτική περίπτωση μεγάλης κλίμακας αστικής επέμβασης που θα όφειλε να εντάσσεται οργανικά σε ένα γενικό στρατηγικό σχέδιο για τη βιώσιμη ανάπτυξη και αναζωογόνηση της μητροπολιτικής περιοχής της Αθήνας και τη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος. Το ζήτημα της αξιοποίησης της έκτασης του πρώην Ιππόδρομου απασχόλησε τους αρμόδιους φορείς σχεδιασμού για αρκετές δεκαετίες στο πλαίσιο του ανασχεδιασμού της ευρύτερης ζώνης του Φαληρικού όρμου και της ανάδειξης του παραθαλάσσιου μητροπολιτικού μετώπου. Το 1978, το Υπουργείο Δημοσίων Έργων προκήρυξε πανελλήνιο αρχιτεκτονικό διαγωνισμό ιδεών για την πολεοδομική και αρχιτεκτονική αξιοποίηση του χώρου Ιπποδρόμου Φαλήρου, έκτασης 226 στρ., με στόχο την ένταξη εγκαταστάσεων πολιτισμού, αναψυχής, εμπορίου και πρασίνου, με τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η δυνατότητα αυτοχρηματοδότησης του έργου. Σύμφωνα με τους μελετητές που κέρδισαν το Α' Βραβείο, η πρότασή τους, η οποία οργάνωνε αμφιθεατρικά γύρω από μια λίμνη αναψυχής τις ζητούμενες χρήσεις, «αναγνώρισε την παναθηναϊκή σημασία του χώρου αφενός, αλλά και την ανάγκη οργανικού του συσχετισμού με το άμεσο οικιστικό περιβάλλον και την παραλιακή ζώνη του όρμου Φαλήρου αφετέρου» (Αλ. Τριποδάκης, Ι. Βιττώριας, Α. Γιαννακόπουλος, Μ. Μιχαηλίδης, Η. Μπάτσης, Μ. Γιαννοπούλου, Θ. Σμώνος, Χ. Σέττας) (ΤΕΕ-ΤΚΜ, 2011: 80-81).

Το ζήτημα της ανάγκης σύνδεσης και συνολικής θεώρησης των επιμέρους αστικών παρεμβάσεων αναδείχτηκε συνολικά από τις συνεντεύξεις. Η ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων του κέντρου, που είχε ως στόχο την αναβάθμιση της ταυτότητας της πόλης, όπως επίσης και οι αναπλάσεις των κεντρικών πλατειών, αποτέλεσαν κομμάτι μιας ευρύτερης στρατηγικής ανάπτυξης του κέντρου πόλης που λόγω της θέσης του επηρεάζει συνολικά την Αθήνα. Η ανάπλαση στο Δήμο Αιγάλεω αποτελεί

μια παρέμβαση που ενδεχομένως δεν φιλοδοξεί να έχει αντίκτυπο σε ολόκληρη την πόλη, έχει όμως ως στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής του Δήμου. Σύμφωνα με την εκπρόσωπο του ΚΠΙΣΝ, η υλοποίηση του ΚΠΙΣΝ, μπορεί να μην αποτελεί μέρος μια ευρύτερης πολιτικής για την πόλη, φιλοδοξεί όμως να την επηρεάσει συνολικά κι έτσι αν και δεν διατυπώνεται ρητά, εντάσσεται σε μια παρόμοια λογική. Αντίθετη άποψη έχει ο Δήμαρχος της Καλλιθέας, σύμφωνα με τον οποίο, η εν λόγω επέμβαση συνδέεται απόλυτα με το σχεδιασμό του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας, αλλά και με τον ευρύτερο σχεδιασμό της πόλης της Καλλιθέας, όπως επίσης και με το σύνολο των παρεμβάσεων που αφορούν στο παραλιακό μέτωπο της Αττικής. Στην περίπτωση του Δήμου Μοσχάτου, όπως αναφέρεται στη συνέντευξη, ο σχεδιασμός ολόκληρης της πόλης είχε ως άξονα τις στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης. Έτσι, ήδη από το 1996-97, ξεκίνησαν να υλοποιούνται έργα όπως πεζόδρομοι, δίκτυο ποδηλατόδρομων και άλλα.

«[...] το συγκεκριμένο έργο είναι συνυφασμένο με το σύνολο των λειτουργιών και των χρήσεων της περιοχής, θα ενταχθεί στο πρόγραμμα του Δήμου που θα προβλέπει τη συνολική ανάπλαση του τετραγώνου της Δημοτικής Αγοράς.» (συνέντευξη Σ. Φανού, 27.7.2016)

«[…] όταν πλέον γίνεται ένα έργο που εμείς το βλέπουμε σαν έργο, αυτό είναι ένα υπο-έργο μιας γενικότερης οπτικής της γειτονιάς, του ευρύτερου χώρου, να λειτουργήσει πιο συνεκτικά αναφορικά με την κοινωνία. Δεν μπορείς να πας αυθαίρετα και να φτιάξεις ένα πολιτιστικό κέντρο σε μια γειτονιά, χωρίς να έχεις φτιάξει πρώτα τους δρόμους της γειτονιάς εκεί, τα καθιστικά της, τα παρτέρια τα πράσινα, τις πλατείες, να δεις το φωτισμό, να δεις την εξυπηρέτηση των αστικών συγκοινωνιών, δηλαδή κάθε έργο πλέον πρέπει να υπόκειται σε ένα μάστερπλαν το οποίο σε βάθος χρόνου να υλοποιείται.» (συνέντευξη Δ. Μακρή, 2.8.2016)

«Εκεί παίζουν ρόλο πολλά πράγματα. Παίζει ρόλο ο τουρισμός, παίζει ρόλο ότι έγινε το Μουσείο Ακρόπολης, βλέπεις όλα αυτά, το ένα φέρνει το άλλο, απ' την άλλη πλευρά σκέφτομαι και ανάποδα, ότι το Μουσείο Ακρόπολης δεν θα ήταν αυτό που είναι ανεξάρτητα με τη μορφή του κτιρίου που μπορεί κάποιος να το θεωρήσει εξαιρετικά επιτυχημένο ή όχι, αν δεν είχε γίνει η όλη παρέμβαση, το Μουσείο θα ήταν μια νησίδα στο πουθενά» (συνέντευξη Ντ. Γαλάνη, 26.9.2016)

«Η Λυρική Σκηνή ως αντικείμενο, δεν αφορά όλο τον πληθυσμό της χώρας. Η ερευνητική Βιβλιοθήκη, δεν αφορά όλο τον πληθυσμό της χώρας. Βάζοντάς τα όμως αυτά τα δύο μαζί με τις συνέργειες που μπορεί να δημιουργηθούν και προσθέτοντας στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος της Υπηρεσίες της Δημόσιας Δανειστικής Βιβλιοθήκης, οι οποίες θα προστεθούνε όταν έρθει η Βιβλιοθήκη στις νέες της εγκαταστάσεις, και βάζοντας κι ένα Πάρκο, δημόσιο, ανοιχτό, ουσιαστικά μετέτρεπε τις ανάγκες των δύο Οργανισμών σε ένα Κέντρο το οποίο αφορούσε όλους τους πολίτες» «...οπότε αυτό είναι μια ερώτηση μάλλον προς το κράτος και τα αρμόδια Υπουργεία, για το πώς γνωρίζοντας ότι προχωράει αυτό το έργο, πώς αυτό μπορεί να συνδεθεί με άλλα πράγματα, παρά από το Ίδρυμα που έκανε αυτό το μεμονωμένο έργο και που προφανώς και δεν χαράσσει πολιτική ανάπλασης.» (συνέντευξη Ε. Ανδριοπούλου, 11.10.2016).

« […] συνδέεται με τα τεκταινόμενα στην παραλιακή ζώνη και την ανάπλαση της παραλίας, συμβάλλει, προσθέτει τόσο στον πολιτισμό της χώρας μας στις υποδομές πολιτισμού, αφού πρόκειται για ένα από τα μεγαλύτερα έργα που έχουν γίνει στην

Ευρώπη τα τελευταία χρόνια σε επίπεδο υποδομών στον πολιτισμό, όσο και συνδέεται με τις υπόλοιπες υποδομές που βρίσκονται στο παραλιακό μέτωπο της Αττικής, όπως ενδεικτικά, είναι οι ολυμπιακές εγκαταστάσεις, οι κοντινές μαρίνες, το ΣΕΦ, το Tae kwon do που έχει προορισμό για Συνεδριακό Κέντρο.» (συνέντευξη Δ. Κάρναβου, 4.11.2016).

«Η παρέμβαση συνδέεται με τον γενικό αστικό σχεδιασμό βιώσιμη ανάπτυξης του Δήμου Αιγάλεω» (συνέντευξη Γ. Παπαδιά, 7.10.2016).

«Λοιπόν, άρα στην πόλη του Μοσχάτου είχαν χαραχτεί οι άξονες για τη βιώσιμη οι άξονες για τη βιώσιμη κινητικότητα εδώ και πάρα πολλά χρόνια» (συνέντευξη Μ. Γιαννικουρή, 29.11.2016).

5.3.1.4. Πρότυπα / μοντέλα και βέλτιστες πρακτικές

Σε όλες τις συνεντεύξεις, εκτός από εκείνη που αφορά την πλατεία Βαρβάκη και την επέμβαση στο Μοσχάτο, αναφέρθηκαν παραδείγματα τα οποία λειτούργησαν ως πρότυπα για τις αναπλάσεις. Για την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων και για το ΚΠΙΣΝ πρόκειται για παραδείγματα από το εξωτερικό, ενώ για την πλατεία Κοτζιά και το Αιγάλεω, για παραδείγματα που είχαν ήδη υλοποιηθεί στο χώρο της Αθήνας. Στην περίπτωση του Μοσχάτου, δηλώθηκε ότι δεν χρησιμοποιήθηκαν πρότυπα, αλλά ο σχεδιασμός βασίστηκε στα χαρακτηριστικά της περιοχής και στους διαθέσιμους πόρους.

Όσον αφορά την πλατεία Βαρβακείου, η Σαμάνθα Φανού δεν θεωρεί ότι συγκεκριμένα παραδείγματα λειτούργησαν ως πρότυπο ή παράδειγμα για την υλοποίησή της (συνέντευξη Σ. Φανού, 27.7.2016). Ο Δρόσος Μακρής θεωρεί ότι αντίστοιχες επεμβάσεις που έγιναν στο εξωτερικό – συνδυασμού υπόγειου χώρου στάθμευσης και πλατείας που μπορεί να υποδεχτεί πολλαπλές δραστηριότητες - έδωσαν πιθανόν την κατεύθυνση για την επέμβαση την πλατεία Κοτζιά, χωρίς όμως να γίνεται πιο συγκεκριμένος. Αναφέρει εντούτοις ως πρότυπο την επέμβαση ανάπλασης του βιομηχανικού πάρκου του Γκαζιού από τον Δήμο Αθηναίων, η οποία είχε αρχίσει να υλοποιείται απ' το 1987. Η προσέλκυση επισκεπτών και η λειτουργία του χώρου ως πόλου έλξης μέσω της διοργάνωσης πολλαπλών δραστηριοτήτων αναδεικνύονται από τα λεγόμενά του ως τα θετικά στοιχεία της επέμβασης στο Γκάζι:

«[…] στο εξωτερικό, είδαμε να λειτουργούν τέτοιες δομές και αυτές ίσως μας έδωσαν την κατεύθυνση να κάνουμε κάτι, γίνεται ένα έργο που να έχει κάποιο χαρακτήρα […] έχει μια σύνθετη λειτουργία […] την ανάπλαση του βιομηχανικού πάρκου του Γκαζιού.» (συνέντευξη Δ. Μακρής, 2.8.2016).

«Ως πρότυπο δεν ήταν εύκολο να βρεις ένα έργο να το χρησιμοποιήσεις, αλλά όλοι όσοι ασχολήθηκαν με αυτά τα έργα, είχαν χρησιμοποιήσει βιβλιογραφίες από πάρα πολλές περιοχές, η Αθήνα έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες» (συνέντευξη Ντ. Γαλάνη, 26.9.2016).

«[…] με το Linkon Center, με το Barbican, με γενικά με πολιτιστικούς οργανισμούς, αλλά και με Πάρκα, το πιο κοντινό παράδειγμα ανάπλασης ήταν η δημιουργία του Millenium Parc στο Σικάγο Γενικά, το θέμα των βέλτιστων πρακτικών είναι κάτι που

ακολουθήσαμε από το θέμα της ακουστικής με τους καλύτερους συμβούλους παγκοσμίως στην αίθουσα της Λυρικής μέχρι και σε επίπεδο προετοιμασίας της λειτουργίας του έργου, που έχουμε μιλήσει με τους μεγαλύτερους πολιτιστικούς Οργανισμούς, με τα μεγαλύτερα πάρκα, με το Central Parc στη Νέα Υόρκη [], έχουμε μιλήσει αρκετές φορές, οπότε έχουμε αξιοποιήσει όλο αυτό το δίκτυο που έχει το Ίδρυμα» (συνέντευξη Ε. Ανδριοπούλου, 11.10.2016).

«Ως «πρότυπο» για το παρόν έργο λειτούργησε κυρίως η μελέτη με τίτλο «ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΗΣ ΛΕΩΦΟΡΟΥ ΘΗΒΩΝ ΜΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΒΙΟΚΛΙΜΑΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ» της ομάδας ερευνών κτιριακού περιβάλλοντος […] στο πλαίσιο υλοποίησης προγράμματος δράσεων για την αναβάθμιση των θερμικών και βιοκλιματικών συνθηκών στην περιοχή της Δυτικής Αττικής» (συνέντευξη Γ. Παπαδιά, 7.10.2016).

«Συγκεκριμένα θα έλεγα όχι. Όχι δεν είχαμε κάποιο πρότυπο που ακολουθήσαμε. Ήταν επιλογές βάσει των τοπικών χαρακτηριστικών και των διαθέσιμων πόρων.» (συνέντευξη Μ. Γιαννικουρή, 29.11.2016).

5.3.2. Αποτελέσματα και κοινωνική αποδοχή των αστικών επεμβάσεων

5.3.2.1. Διερεύνηση των επιπτώσεων των αστικών επεμβάσεων

Όσον φορά τις επεμβάσεις αναδιαμόρφωσης των πλατειών Ομονοίας και Μοναστηρακίου από την Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., η μελέτη των βασικών στόχων έτσι όπως αυτοί τέθηκαν στην προκήρυξη των δύο διαγωνισμών δεν δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στο ζήτημα των κοινωνικών επιπτώσεων των επεμβάσεων. Στα στοιχεία που παρέχονται στους διαγωνιζόμενους δεν συμπεριλαμβάνεται καμία σχετική ανάλυση.

«Μέχρι σήμερα δεν έχουν γίνει τέτοιες μελέτες στο Δήμο. Σαν φιλοσοφία και μεθοδολογία αρχίζει να απλώνεται. Γίνεται τώρα η αρχή. Μέχρι να γίνει όμως η θεσμοθέτηση θα πάρει καιρό» (συνέντευξη Σ. Φανού, 27.7.2016).

Όπως επισημαίνει η Ντόρα Γαλάνη στη συνέντευξη που μας παραχώρησε σχετικά με τις επεμβάσεις που εντάσσονται στην ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων: «*Γιατί όλα τα έργα έχουν συνεισφέρει με τον τρόπο τους στη συνολική αυτή παρέμβαση που πιστεύω ότι άλλαξε το ιστορικό κέντρο, σε πολλές περιπτώσεις πολύ πετυχημένα, σε άλλες λιγότερο, σε άλλες με επιπτώσεις κοινωνικές που δεν είναι πάντα καταμετρημένες*» (συνέντευξη Ντ. Γαλάνη, 26.9.2016).

5.3.2.2. Επιπτώσεις των επεμβάσεων και «ωφελούμενες» ομάδες πληθυσμού

Λόγω της έλλειψης μελετών διερεύνησης των επιπτώσεων πριν και μετά από τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της πλειοψηφίας των υπό μελέτη αστικών επεμβάσεων, με εξαίρεση το ΚΠΙΣΝ, ο εντοπισμός των επιπτώσεων, ειδικότερα σε κοινωνικό επίπεδο, και των «ωφελούμενων» ομάδων περιορίστηκε σε αυτές που αναφέρθηκαν κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων.

Οι συνεντευξιαζόμενοι/-ες, όταν κλήθηκαν να αξιολογήσουν τις επιπτώσεις (θετικές και αρνητικές) των υλοποιημένων έργων, αναφέρθηκαν σε επιδράσεις που θα μπορούσαν να ομαδοποιηθούν κάτω από μια σειρά από θεματικές ενότητες που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως δείκτες. Για κάθε έργο, χρησιμοποιήθηκαν διαφορετικοί δείκτες και έγινε αναφορά σε διαφορετικές κοινωνικές επιδράσεις. Για παράδειγμα, στο ΚΠΙΣΝ όπως και στην ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων, τονίστηκε ότι η δημιουργία ενός νέου τοπόσημου, όπως επίσης και η βελτίωση της εικόνας του κέντρου αντίστοιχα, αναβάθμισαν την ταυτότητα και την αξία της πόλης διεθνώς κι αυτό έχει θετικές επιδράσεις όχι μόνο στους ίδιους τους κατοίκους, αλλά και στον τουρισμό. Ειδικά για το ΚΠΙΣΝ, ο Δήμαρχος Καλλιθέας σημείωσε ότι το έργο δεν έχει παραδοθεί στο σύνολό του και επομένως είναι μικρό το διάστημα για να αποτιμηθούν οι κοινωνικές επιδράσεις. Παρόλα αυτά, υπογράμμισε τα κυκλοφοριακά προβλήματα που προκύπτουν με το νέο έργο, δεδομένου ότι δεν υπήρξε σωστή κυκλοφοριακή μελέτη: «*Υπάρχουν και αρνητικές επιπτώσεις, αυτό που λέμε εμείς οι οικονομολόγοι, εξωτερικές αντιοικονομίες. Δεν ήταν σωστά μελετημένη μέχρι τώρα η κυκλοφορία, η πρόσβαση*» (συνέντευξη Δ. Κάρναβου, 4.11.2016). Στη συζήτηση για την ενοποίηση τονίστηκε επίσης η σημασία που έχει η προσέλκυση νέων κατοίκων ή η διατήρηση των υφιστάμενων στους χώρους ανάπλασης, γιατί συνοδεύεται από χρήση των χώρων κατά τη διάρκεια όλου του 24ωρου, από μεγαλύτερη καθαριότητα και ασφάλεια, κάτι το οποίο δεν επετεύχθη με τις επεμβάσεις που έγιναν. Στις αναπλάσεις των πλατειών Ομόνοια, Κοτζιά και Βαρβάκειο, κύριο ζητούμενο ήταν η απομάκρυνση των περιθωριακών και παραβατικών χρήσεων από το χώρο, με την προσέλκυση επισκεπτών κατά τη διάρκεια της ημέρας και της νύχτας. Στην πλατεία Κοτζιά ο στόχος κρίνεται ότι έχει επιτευχθεί, ενώ, στην πλατεία Βαρβακείου, ο αρχικός σχεδιασμός (αρχές δεκαετίας ΄90) αλλά και άλλοι λόγοι (το αναψυκτήριο ήταν ανοιχτό μόνο κατά τη διάρκεια της ημέρας και δεν υπήρχε ορατότητα της πλατείας καθώς ήταν υπερυψωμένη) οδήγησαν στη μετατροπή του χώρου σε τόπο περιθωριακών χρήσεων. Η νέα ανάπλαση που έχει δρομολογηθεί σκοπεύει να λύσει τα προαναφερθέντα προβλήματα ώστε να προσελκύσει χρήσεις και λειτουργίες που θα ευνοούν τη διαρκή επισκεψιμότητα του χώρου. «*Εάν ο συγκεκριμένος χώρος αποκτήσει χρήσεις και λειτουργίες που θα προσελκύουν διαρκή επισκεψιμότητα, τότε θα μιλάμε για σημαντική αναβάθμιση της περιοχής, που σε συνδυασμό με τα έργα αποκατάστασης της Δημοτικής Αγοράς θα συμβάλλει πολλαπλασιαστικά στην γενικότερη αναβάθμιση του Ιστορικού Κέντρου*» (συνέντευξη Σ. Φανού, 27.7.2016). Η ανάπλαση που υλοποίησε ο Δήμος Αιγάλεω, σύμφωνα με τα λεγόμενα του συνεντευξιαζόμενου, έχει άμεση επίδραση στην ποιότητα ζωής των κατοίκων όσο και στην αναβάθμιση της εικόνας της πόλης για την ανάπτυξη αστικού τουρισμού. Δίνει έμφαση τόσο στις κοινωνικές (βελτίωση ποιότητας ζωής του συνόλου των κατοίκων με αναβαθμισμένα επίπεδο ασφάλειας και μειωμένους δείκτες οδικών ατυχημάτων) όσο και στις περιβαλλοντικές και οικονομικές επιδράσεις.

Δείκτες για την αξιολόγηση των κοινωνικών επιδράσεων:

- Επισκεψιμότητα κατά τη διάρκεια της ημέρας και της νύχτας
- Προσέλευση διαφορετικών προφίλ επισκεπτών/-τριών

- Επιστροφή κατοικίας
- Προσέλευση διαφορετικών προφίλ κατοίκων
- Περιβαλλοντική επίδραση – αύξηση πρασίνου, βελτίωση μικροκλίματος, περιορισμός ενεργειακών δαπανών
- Περιορισμός περιθωριακών και παραβατικών χρήσεων στο χώρο
- Οικονομικές επιδράσεις (δημιουργία θέσεων εργασίας κατά τη διάρκεια της υλοποίησης)
- Αισθητική και λειτουργική αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος
- Αύξηση αξιών σε ιδιοκτησίες πλησίων χώρον πρασίνου
- Τουριστική ανάπτυξη (έργα που λειτουργούν ως τοπόσημο στην πόλη)
- Καθαριότητα
- Συνδυασμός χρήσεων
- Εξωτερικές αντιοικονομίες

Οι ομάδες πολιτών που είναι οι άμεσα ωφελημένες από το έργο είναι το σύνολο των πολιτών που απολαμβάνουν τις αναβαθμισμένες περιοχές. Σε ότι αφορά στην ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων, οι κάτοικοι δεν θεωρούνται ιδιαίτερα ωφελημένοι, καθώς στα περισσότερα από τα έργα δεν έχει επιστρέψει η κατοικία με τις θετικές επιδράσεις που αυτή συνεπάγεται στα θέματα ασφάλειας και καθαριότητας. Ειδικά σε ότι αφορά στην πεζοδρόμηση της Διονυσίου Αρεοπαγίτου, ωφελήθηκαν οι ιδιοκτήτες των γύρω κατοικιών, αν και οι κατοικίες τους είχαν ήδη πολύ υψηλή αξία λόγω της γειτνίασης με τον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης. Επίσης, από τις αναπλάσεις ωφελημένοι προκύπτουν και οι ιδιοκτήτες καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος. Στην περίπτωση του ΚΠΙΣΝ, επιπλέον ωφελημένοι είναι οι κάτοικοι των όμορων δήμων που επωφελούνται από την περιβαλλοντική αναβάθμιση της περιοχής, αλλά και ειδικά οι κάτοικοι της Καλλιθέας, οι οποίοι έχουν πρόσβαση στο κολυμβητήριο που κατασκευάστηκε στο πλαίσιο των ανταποδοτικών οφελών.

«[…] σίγουρα οι κάτοικοι των όμορων δήμων, σίγουρα έχουν ένα πλεονέκτημα. Και το βλέπουμε αυτό κοιτώντας τα στατιστικά των επισκεπτών μας […] και σίγουρα έχουμε και την περιβαλλοντική επίδραση, δηλαδή το πάρκο έχει διπλασιάσει το πράσινο που είχαν στις περιοχές τους» (συνέντευξη Ε. Ανδριοπούλου, 11.10.2016).

«Ωφελούμενοι της επέμβασης είναι όλοι οι κάτοικοι της περιοχής του Δήμου Αιγάλεω που απολαμβάνουν τις αισθητικά και λειτουργικά αναβαθμισμένες υποδομές με τη διαμόρφωση κατάλληλων χώρων άθλησης, παιχνιδιού, αναψυχής και περιπάτου αλλά και κοινωνικές ομάδες πολιτών και Επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην γύρω περιοχή, καθώς και ευπαθείς ομάδες (πχ ηλικιωμένοι, ΑΜΕΑ) και κυρίως τα παιδιά αλλά και οι επισκέπτες από άλλες περιοχές της Αττικής.» (συνέντευξη Γ. Παπαδιά, 7.10.2016).

5.3.2.3. Αποδοχή των επεμβάσεων και έκφρασή της

Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι/-ες υποστηρίζουν ότι η αποδοχή των έργων από τους πολίτες είναι θετική. Στην περίπτωση της ανάπλασης στο Αιγάλεω, η πλειοψηφία του κόσμου αν και θεωρεί ότι το έργο θα είχε περισσότερη ανταπόκριση πριν την κρίση,

συμφωνεί με τις παρεμβάσεις που έγιναν, ενώ έχει παρατηρηθεί αύξηση των πεζών και της ελκυστικότητας της περιοχής. Στην περίπτωση του ΚΠΙΣΝ, η προσέλευση των επισκεπτών κατά τη διάρκεια των πρόσφατων εκδηλώσεων που πραγματοποιήθηκαν ήταν πολύ μεγάλη κι αυτό βεβαιώνει τη μεγάλη αποδοχή του έργου από την κοινωνία. Η επικείμενη ανάπλαση της πλατείας Βαρβακείου, σύμφωνα με τη συνεντευξιαζόμενη, έχει δημιουργήσει χαρά και ενθουσιασμό εκ μέρους των δημοτών και των πολιτών που διατηρούν καταστήματα στην περιοχή κι αυτό κυρίως συμβαίνει διότι τους δόθηκε η δυνατότητα να συμμετέχουν στη φάση σχεδιασμού του έργου, μέσω διαδικασιών διαβούλευσης. Και στην περίπτωση των έργων που υπάγονται στην ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων διαπιστώνεται αποδοχή εκ μέρους των πολιτών. Στην περίπτωση του Δήμου Μοσχάτου, η ανάπλαση οδήγησε σε σημαντική αύξηση των πράσινων χώρων στην περιοχή και για το λόγο αυτό, ωφελούμενοι είναι όλοι οι κάτοικοι. Παρόλα αυτά υπάρχουν πολίτες οι οποίοι αντιδρούν στην υλοποίηση των έργων γιατί θεωρούν ότι αυτά μπορεί να θίξουν τα κεκτημένα τους στην περιοχή. Σύμφωνα με τη συνεντευξιαζόμενη, η στάση αυτή είναι ζήτημα παιδείας. Στο ζήτημα της παιδείας υπάρχει αναφορά και στη συνέντευξη για την πλατεία Βαρβάκη. Η συνεντευξιαζόμενη σχολιάζει ότι πρέπει να δημιουργηθεί μια κουλτούρα σεβασμού απέναντι στα υλοποιημένα έργα κι αυτό θα πρέπει να είναι στόχος της πολιτείας.

«Είναι προφανές ότι είναι πλέον επιτακτική η ανάγκη για μια άλλη κουλτούρα που θα διαμορφώνει την σχέση του πολίτη με το δομημένο περιβάλλον. Η μέριμνα για τη χρήση και την προστασία του δημόσιου αγαθού είναι υποχρέωση και της πολιτείας και του πολίτη.» (συνέντευξη Σ. Φανού, 27.7.2016).

«Προχώρησε η μελέτη, χάρηκε η κοινωνία γύρω γύρω, κι όχι μόνο γύρω γύρω, αλλά κι όσοι κατέβαιναν στην αγορά, μπορούσαν να παρκάρουν, να κάνουν τη δουλειά τους και να φύγουνε» (συνέντευξη Δ. Μακρή, 2.8.2016).

«Ξέρουμε, ότι πολύς κόσμος το είδε σαν ελπίδα. Και ειδικά όταν άρχιζε να χτίζεται. Κάτι γίνεται και για να γίνεται κάτι τόσο μεγάλο σε αυτή τη χώρα, κάτι θα ξέρουν αυτοί θετικό, που μάλλον δεν νοιώθουμε εμείς ακόμα.» (συνέντευξη Ε. Ανδριοπούλου, 11.10.2016).

«Εδώ είναι δύο κατηγορίες πολιτών οι οποίοι στην αρχή που ξεκινάει ένα έργο φέρνουν μονίμως αντιδράσεις, διότι το κριτήριο πάντα του πολίτη, είναι το ίδιον όφελος και όταν λέμε καθαρά το ίδιον όφελος, μην του θίξεις τα κεκτημένα. Δηλαδή παρκάρει μπροστά στο σπίτι του, αν του πεις να παρκάρει λίγο πιο κει, το έργο δεν είναι καλό (σ.Σ εννοεί για τον πολίτη).» «Δηλαδή αυτό είναι κάτι … να υπάρχει και μια παιδεία οποία εδώ δεν υπάρχει. Αυτό θέλω να το σημειώσετε, ότι δεν υπάρχει παιδεία, να αγκαλιάζει ο πολίτης σα να θεωρεί ότι είναι, ότι αυτό είναι δικό του, το έχει πληρώσει ο ίδιος και είναι γι' αυτόν» (συνέντευξη Μ. Γιαννικουρή, 29.11.2016).

Το ΚΠΙΣΝ αποτελεί τη μόνη από τις εξεταζόμενες επεμβάσεις για την οποία η προώθηση και προβολή του έγινε με επαγγελματικό τρόπο εφαρμόζοντας τεχνικές αστικού μάρκετινγκ. Όπως τονίζει ο δημιουργός του Κέντρου «*Κάθε χρόνο, τον Ιούνιο, ανοίγουμε ένα μέρος του χώρου στο κοινό. Ακόμα και στη διάρκεια των εργασιών. Με τον τρόπο αυτό ο χώρος γίνεται σταδιακά κομμάτι της πόλης, συμμετέχει στην αστική καθημερινότητα και στο τοπίο της*» (Piano, 2016: 55).

5.3.2.4. Ζητήματα χρήσης και συντήρησης

Προβλήματα μετά από την επέμβαση ανάπλασης στην πλατεία Βαρβακείου το 2004:

- Πρόβλημα παραβατικότητας
- Έλλειψη σεβασμού στον δημόσιο χώρο/κακοποίηση δημόσιου χώρου
- Ανεπαρκής μέριμνα για τη συντήρηση του δημόσιου αγαθού.

Άλλα προβλήματα στον δημόσιο χώρο που αναφέρθηκαν:

- Εξάπλωση καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος εις βάρος του δημόσιου χώρου
- Έλλειψη καθαριότητας
- Όχληση από παρακείμενη γραμμή τρένου

«Η καθαριότητα είναι το πρώτιστο. Έχει τα πρωτιά σε όλη μας τη ζωή. Διότι και συντήρηση να κάνεις της πλατείας, εάν είναι βρώμικη, δεν θα φανεί. Και ένα μερεμέτι να έχει, όταν είναι καθαρά, θα φανεί και το μερεμέτι και θα πάνε αμέσως οι Υπηρεσίες να το φτιάξουν.» (συνέντευξη Δ. Μακρή, 2.8.2016).

«[…] καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος και τραπεζοκαθίσματα, βλέπω ότι αυτό τελικά έχει γιγαντωθεί στο κέντρο που δεν είναι πάντα κάτι που επιθυμούμε έτσι» (συνέντευξη Ντ. Γαλάνη, 26.9.2016).

«Συντήρηση δυστυχώς είναι δύσκολη. Δύσκολη γιατί δεν υπάρχει το απαραίτητο προσωπικό έτσι ώστε να υπάρχει ένα υπεύθυνο συνεργείο του χώρου στην καθημερινότητα και να συντηρεί το χώρο . Δηλαδή να καθαρίζει τους χώρους πρασίνου, την αποκομιδή των σκουπιδιών, να σκουπίζεται και εν πάση περιπτώσει και τύποις να φυλάσσεται, διότι όταν είναι κάποιος εργαζόμενος ή κάποιοι εργαζόμενοι στην καθημερινότητα εκεί δεν θα γίνονταν και βανδαλισμοί. Αυτό δεν υπάρχει . Βανδαλισμοί γίνονται πάρα πολλοί.» (συνέντευξη Μ. Γιαννικουρή, 29.11.2016).

Ως προς το σεβασμό του δημόσιου χώρου, η πλειοψηφία των συνεντευξιαζόμενων συμφωνεί ότι σε γενικές γραμμές υπάρχει σεβασμός, αλλά συχνά διαπιστώνονται και προβληματικές πρακτικές ή συμπεριφορές. Η παράνομη στάθμευση ιδιωτικών οχημάτων, οι συχνοί βανδαλισμοί, αλλά και η άνευ ορίων εξάπλωση τραπεζοκαθισμάτων είναι κάποιες από τις πρακτικές αυτές. Πάντως, στις περισσότερες συνεντεύξεις σημειώνεται ότι όσο πιο φροντισμένος και συντηρημένος είναι ένας χώρος, τόσο μεγαλύτερη η επισκεψιμότητα και ο σεβασμός και τόσο πιο δύσκολο είναι να εμφανιστούν παραβατικές πρακτικές. Λόγω της υποστελέχωσης όμως των ΟΤΑ που είναι υπεύθυνοι για τη μέριμνα των υλοποιημένων έργων, η συντήρησή τους αποδεικνύεται δύσκολο έργο.

«Η αλήθεια είναι ότι στη χώρα μας υπάρχει έλλειμμα σεβασμού στο δημόσιο χώρο, αλλά και ανεπαρκής μέριμνα για τη συντήρηση του δημόσιου αγαθού» (συνέντευξη Σ. Φανού, 27.7.2016).

«Υπάρχει, είναι όμως παθητικός. Και γίνεται μόνο αντιληπτός ο ενεργός αντικοινωνικός ρόλος αυτών που συνειδητά ή ασυνείδητα κάνουν ζημιές.» (συνέντευξη Δ. Μακρή, 2.8.2016).

«Και βέβαια, από εκεί και ύστερα θα πρέπει να υπάρχει μια υποδομή, να ξέρει ο πολίτης τα κοινωνικά υποσύνολα, ότι μπορούν να απευθυνθούν στο δήμο, να

χρησιμοποιήσουν την πλατεία, όμως να μην την βανδαλίσουν, να την βρουν όπως την άφησαν τουλάχιστον» (συνέντευξη Δ. Μακρή, 2.8.2016).

«Δεδομένων των αριθμών των επισκεπτών, όχι. Ίσα ίσα που θα έλεγα το αντίθετο. Ότι υπάρχει ένας τρομερός σεβασμός στο χώρο, υπάρχουν πάντα οι εξαιρέσεις, θα τύχει. Αλλά ακόμα και στις εξαιρέσεις το ίδιο το κοινό έρχεται να προστατέψει το έργο. Κι αυτό είναι κάτι που μας έχει κάνει, όταν φτιάχνεις ένα χώρο που σέβεται τον επισκέπτη, αντίστοιχα και ο επισκέπτης σέβεται το χώρο» (συνέντευξη Ε. Ανδριοπούλου, 11.10.2016).

«[…] ο βαθμός σεβασμού των πολιτών στο δημόσιο αγαθό συναρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα συντήρησης και λειτουργίας αυτού. Δηλαδή όταν ένας πολίτης βλέπει ένα πάρκο επαρκώς συντηρημένο, δύσκολα θα προχωρήσει σε οποιαδήποτε ενέργεια παραβατικότητας.» (συνέντευξη Δ. Κάρναβου, 4.11.2016).

«Γενικά οι χρήστες του αναδιαμορφωμένου χώρου σέβονται τις νέες υποδομές και δεν έχουν παρατηρηθεί σημαντικά προβλήματα από κακή χρήση. Εντούτοις η παράνομη διέλευση, στάση και στάθμευση των μηχανοκίνητων οχημάτων αποτελεί ένα συχνό φαινόμενο, το οποίο ο Δήμος καθημερινά προσπαθεί να εξαλείψει» (συνέντευξη Γ. Παπαδιά, 7.10.2016).

5.3.3. Δυνατότητες και προοπτικές υλοποίησης των αστικών επεμβάσεων

5.3.3.1. Συνέργειες και συνδιαμόρφωση προγραμμάτων επέμβασης

Δεν αποτελεί βασικό στόχο της έρευνας αυτής η διερεύνηση των προβλημάτων που χαρακτηρίζουν τη διαδικασία υλοποίησης και διακυβέρνησης, τα οποία έχουν μελετηθεί και αναδειχθεί εκτεταμένα στη σχετική βιβλιογραφία. Εντούτοις θεωρήθηκε σημαντικό να εντοπιστούν τα θετικά και αρνητικά στοιχεία των συνεργασιών και κυρίως οι δυνατότητες συνέργειας μεταξύ των φορέων αλλά και συνδιαμόρφωσης με άλλους εμπλεκόμενους στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των αστικών επεμβάσεων. Αναδεικνύεται λοιπόν ένα από τα διαχρονικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την εφαρμογή των αστικών επεμβάσεων, ανεξάρτητα από την κλίμακά τους, στην Ελλάδα: η δυσκολία συνεργασίας μεταξύ των πολλαπλών φορέων που χρειάζεται να συνεργαστούν για την υλοποίηση ενός έργου, αλλά και με άλλες κατηγορίες εμπλεκομένων, όπως και το Έλλειμα τεχνογνωσίας και αποτελεσματικού πλαισίου διαδικασίας διαβούλευσης και συμμετοχής. Αξίζει να σημειωθεί ότι μόνο σε μία από τις περιπτώσεις των αστικών επεμβάσεων που μελετήθηκαν αναφέρεται διαδικασία συμμετοχής των πολιτών και χρηστών στο στάδιο αποφάσεων για τον ανασχεδιασμό του χώρου και αυτή αφορά μελλοντική επέμβαση, αυτή της δεύτερης ανάπλασης της Βαρβακείου (π.χ. συν-Αθηνά).

Για παράδειγμα, όσον αφορά την πλατεία Κοτζιά, η περιπετειώδης ιστορία της οποίας αναδεικνύει τις προαναφερόμενες δυσκολίες, ο Δρόσος Μακρής αναφέρει ότι ανάδοχος

του έργου έπρεπε να διαμορφώσει με τις οδηγίες της Υπηρεσίας του Δήμου, η οποία είχε κάνει την προμελέτη

«σε πραγματικά πλαίσια πλέον ορισμένα στοιχεία τα οποία δεν εξαρτώνται ούτε από την Υπηρεσία, ούτε από τον εργολάβο, ούτε από την αρχαιολογία, δηλαδή έπρεπε να γίνει μια πάλη μεταξύ διαφόρων οργανισμών, όπως και τους ΟΚΩ, δηλ. ΔΕΗ, ΟΤΕ, νερά, το υπουργείο μεταφορών όσον αφορά τις προσβάσεις […]» (συνέντευξη Δ. Μακρή, 2.8.2016)[109].

Όπως προκύπτει από σχετικό έγγραφο της Διεύθυνσης Αρχιτεκτονικού του Δήμου Αθηναίων προς τον Πρόεδρο του Δημοτικού Συμβουλίου, το οποίο υπογράφεται από τον τότε Δήμαρχο Αντώνη Τρίτση[110], με την ολοκλήρωση της δημοπρασίας για την κατασκευή του υπόγειου χώρου στάθμευσης στην πλατεία Δημαρχείου (Κοτζιά), ο Δήμος Αθηναίων διαφώνησε με την πρόταση διαμόρφωσης του ΥΠΕΧΩΔΕ για τον χώρο στάθμευσης και την πλατεία και από πολεοδομική και από αρχιτεκτονική άποψη. Η πρόταση του ΥΠΕΧΩΔΕ πρότεινε την κατασκευή τετραώροφου χώρου στάθμευσης, την ανέγερση καταστημάτων στον χώρο της πλατείας για την ανταποδοτικότητα της επέμβασης, τη διαμόρφωση της πλατείας σε τρία επίπεδα. Η διεύθυνση αρχιτεκτονικού από την άλλη πρότεινε δύο ορόφους υπόγειου χώρου στάθμευσης, την εξάλειψη των εμπορικών δραστηριοτήτων, καθώς θεωρούσε ότι αυτό θα αύξανε τις ανάγκες σε χώρους στάθμευσης και το ζήτημα της ανταποδοτικότητας μπορούσε να λυθεί καθώς είχε εκφραστεί ενδιαφέρον από την Εθνική Τράπεζα για μερική χρηματοδότηση του έργου, καθώς και ότι η πλατεία θα έπρεπε να έχει αρχιτεκτονικό χαρακτήρα και ύφος ανάλογο με τα κτίρια που την περιβάλλουν και να λειτουργεί σε ένα επίπεδο. Πρότεινε δε την κατασκευή της με τη διαδικασία της μελετοκατασκευής (Ν 716/1977) (Διεύθυνση Αρχτεκτονικού Δήμου Αθηναίων (χ.χ.). Έγγραφο με θέμα: Ανάθεση μελέτης: «Υπόγειου Σταθμού Αυτοκινήτων στην πλατεία Δημαρχείου» σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 716/77, προς τον κ. Πρόεδρο του Δημοτικού Συμβουλίου.

Στην περίπτωση των επεμβάσεων ενοποίησης, διάφοροι φορείς όπως το ΥΠΕΧΩΔΕ, το ΥΠΠΟ, ο Δήμος Αθηναίων η ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ Α.Ε. παρείχαν στοιχεία για την προκήρυξη των διαγωνισμών (Ε.Α.Χ.Α., 2008Χ…. και Ε.Α.Χ.Α. 2008ΧΧΧ), ενώ η περιπετειώδης και πάλι επέμβαση ανάπλασης της πλατείας Μοναστηρακίου αναδεικνύει ξεκάθαρα τις δυσκολίες που προκύπτουν κατά την υλοποίηση των αστικών επεμβάσεων[111]. Μνημόνιο που συντάχθηκε το 1985 από τους συναρμόδιους φορείς σχετικά με τις αρχές που πρέπει να διέπουν τον σχεδιασμό της πλατείας Μοναστηρακίου (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε., 1998θ).

---

109 Το Υπουργείο Πολιτισμού ενέκρινε τη μελέτη κατασκευής του υπόγειου σταθμού αυτοκινήτων στην πλατεία τον Ιούνιο του 1994 (Υπουργείο Πολιτισμού (1994, 16 Ιουνίου). Απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού με θέμα: «Αρχαιολογικός Χώρος Πλατείας Εθνικής Αντιστάσεως (Αθήνα)».

110 Συνεπώς, αν και χωρίς ημερομηνία, το έγγραφο προφανώς χρονολογείται κατά την περίοδο 1.1.1991-7.4.1992 κατά την οποία διετέλεσε δήμαρχος ο Αντώνης Τρίτσης.

111 Σχετικά με προβλήματα ιδεολογικής διάστασης μεταξύ μελετητών και Ε.Α.Χ.Α.

http://www.kathimerini.gr/146490/article/politismos/arxeio-politismoy/arxitektonikh-xwris-arxitektones

http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=152527

Σε όλες τις συνεντεύξεις, η συνεργασία όλων αυτών των φορέων κρίνεται πολύ θετική και κυρίως απαραίτητη και ουσιαστική καθώς ο κάθε φορέας συμβάλλει με το δικό του λεξιλόγιο και τη δική του εμπειρία. Προϋπόθεση βέβαια είναι να συμμετέχουν άνθρωποι ανοιχτοί και όχι περιχαρακωμένοι γύρω από το έργο τους. Ως αρνητικά σημεία της συνεργασίας, αναφέρονται η καθυστέρηση που μπορεί να προκύψει στις διαδικασίες. Στην περίπτωση της ενοποίησης αρχαιολογικών χώρων, ως αρνητικό σημείο, αναφέρθηκε το γεγονός ότι η ότι τελικά προτάθηκαν διαφορετικά υλικά για κάθε επέμβαση, αυτό δημιούργησε δυσκολίες όσον αφορά στη συντήρησή τους από το Δήμο. Στην ίδια συζήτηση όμως αναφέρθηκε ότι η συνεργασία μεταξύ των δύο Υπουργείων, που ήταν στο καταστατικό της ΕΑΧΑ από την Ιδρυτική της πράξη, οδήγησε στο να γίνονται οι διαδικασίες πιο γρήγορα και αποτελεσματικά. Στο Δήμο Μοσχάτου, τα περισσότερα από τα έργα υλοποιήθηκαν χωρίς τη συνεργασία άλλων φορέων. Ακόμα κι εκεί όμως κρίνεται ότι η εμπλοκή επιστημονικών φορέων είναι θετική.

Όσον αφορά την πλατεία Βαρβακείου, υπήρξε συνεργασία των τεχνικών υπηρεσιών του Δήμου με το Υπουργείο Πολιτισμού.

«Στα αρνητικά θεωρώ ότι όταν συνεργάζονται πολλοί φορείς, η υλοποίηση γίνεται εξαιρετικά χρονοβόρα, ενώ στα θετικά ότι με τον τρόπο αυτό συνεργάζονται πολλοί ειδικοί, ο καθένας συμβάλλει με διαφορετικό τρόπο και έτσι ανοίγει ο διάλογος.». Έχει επίσης ενδιαφέρον να αναφερθεί ότι στη επέμβαση που δρομολογείται σήμερα για την ανάπλαση και πάλι της πλατείας έχει δρομολογηθεί «ευρύτατη διαβούλευση με όλους τους ενδιαφερόμενους για τον τελικό χαρακτήρα της πλατείας» (συνέντευξη Σ. Φανού, 27.7.2016).

«Πρέπει (να συνεργάζονται πολλοί και διαφορετικοί φορείς). Αλλά πρέπει να επιλέγονται άτομα ανοιχτά. Όχι άτομα που γίνονται θεματοφύλακες της υπόθεσης του δήμου ή της υπόθεσης της αρχαιολογίας, δηλαδή να μην χάνονται στο επουσιώδες, αλλά να συντάσσονται στο ότι πρέπει να γίνει κάποιο έργο. Να μην χάνουμε τη μπάλα.» (συνέντευξη Δ. Μακρή, 2.8.2016).

«...πολλαπλό λεξιλόγιο όπου ο καθένας έφερε και τη δική του εμπειρία και τη δική του βιβλιογραφία και ανάλογα με την περίπτωση προσαρμοζόταν. Ένα μειονέκτημα έχει αυτό, το οποίο ήταν πολύ σημαντικό νομίζω καθώς έδινε ένα ενδιαφέρον σε κάθε χώρο. Το ότι τελικά προτείνονται διαφορετικού τύπου φωτιστικά, διαφορετικού τύπου εμπόδια μεταλλικά, διαφορετικού τύπου καθιστικά και όλα αυτά και δημιουργούν δυσκολίες στη συντήρηση από τον Δήμο, αλλά από την άλλη πλευρά είχαμε πάρα πολλές προσεγγίσεις, που νομίζω ότι τελικά μάλλον βοήθησαν.» «Οι αρχαιολόγοι ήταν πάρα πολύ επιφυλακτικοί στην αρχή και γενικά το ΥΠΠΟ και οι εκπρόσωποί του, στην πορεία επειδή είδαν ότι πάρα πολλά πράγματα έγιναν όμορφα έγιναν με τη συνεργασία τους και μάλιστα πιο γρήγορα κι αυτό ήταν και το ενδιαφέρον, λόγω του ότι λειτούργησε η Ενοποίηση, ήταν γιατί μπορούσε να κάνει τα έργα με συνοπτικές διαδικασίες πιο γρήγορα, μπορούσε να κάνεις κάποιες ειδικές αναθέσεις, μπορούσε κάποια πράγματα να τα τρέξει, αυτή τη στιγμή δεν θα γινόταν και δεν ξέρω αν θα είχε ενδιαφέρον και η ύπαρξή της.» (συνέντευξη Ντ. Γαλάνη, 26.9.2016).

«Υπήρχε πάντα θετική διάθεση, εκεί που μερικές φορές όλοι το ζούμε, (υπήρχαν προβλήματα) στην αδυναμία κάποιες φορές του ελληνικού δημοσίου, όχι στην έλλειψη θέλησης.» (συνέντευξη Ε. Ανδριοπούλου, 11.10.2016).

«Είναι προφανές ότι τα Ερευνητικά Ιδρύματα αλλά και τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα υπάρχουν ακριβώς για να ερευνούν και να μελετούν την επιστήμη και να φτάνουν σε προτάσεις οι οποίες είναι πρακτικές προς υλοποίηση. Άρα, θα πρέπει να υπάρχει εμπλοκή τους γιατί, τα Πανεπιστήμια παρακολουθούν τις νέες εξελίξεις της επιστήμης.» (συνέντευξη Δ. Κάρναβου, 4.11.2016)

«Αυτό που είναι θετικό, ένα μάλλον από τα πιο θετικά είναι η εξειδίκευση που έχει ο επιστημονικός φορέας ου συνεργάζεσαι, κάτι που δεν μπορείς να έχεις όση εμπειρία να διαθέτεις, όσες γνώσεις και να έχεις ως υπάλληλος…..» (συνέντευξη Μ. Γιαννικουρή, 29.11.2016).

5.3.3.2. Δυνατότητες υλοποίησης επεμβάσεων

Από τις συνολικά επτά συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν, οι πέντε έγιναν με εργαζόμενους ή αιρετούς Δήμων της Αττικής που υλοποίησαν επεμβάσεις ανάπλασης. Μια από τις ερωτήσεις που τους τέθηκε είναι σχετικά με τον ρόλο των ΟΤΑ σε σχέση με τις αναπλάσεις. Κάποια από τα σημεία που οι συνεντευξιαζόμενοι έθιξαν, είναι τα παρακάτω:

- Οι ΟΤΑ, καθώς διαθέτουν πολλές υπηρεσίες (τεχνικές, κοινωνικές κλπ), έχουν τη δυνατότητα να αντιμετωπίσουν ολιστικά μια περιοχή, υιοθετώντας μια οπτική που δεν περιορίζεται σε έναν συγκεκριμένο χώρο, αλλά «βλέπει» συνολικά μια γειτονιά ή και τη κοινωνία, ενσωματώνοντας ευρύτερες προτεραιότητες (συνέντευξη Δ. Μακρή, 2.8.2016).
- Οι ΟΤΑ διαθέτουν επαρκείς υπηρεσίες και δυνατότητες (συνέντευξη Σ. Φανού, 27.7.2016, συνέντευξη Μ. Γιαννικουρή, 29.11.2016).
- Οι ΟΤΑ δεν διαθέτουν το αναγκαίο προσωπικό για τη συντήρηση των υλοποιημένων έργων. Η δημοτική αστυνομία, αν και υποστελεχωμένη, όσο καιρό λειτουργούσε σε συνεργασία με τους Δήμους, βοηθούσε αποτελεσματικά στη μέριμνα των έργων, επιβλέποντας την σωστή τους χρήση (συνέντευξη Μ. Γιαννικουρή, 29.11.2016).
- Οι ΟΤΑ αντιμετωπίζουν τρία διαφορετικά προβλήματα: Το πρώτο είναι η εύρεση εργαλείων χρηματοδότησης των έργων ανάπλασης. Το δεύτερο είναι η μικρή επιχειρησιακή δυνατότητα για τη μελέτη και το σχεδιασμό επεμβάσεων. Το τρίτο και λιγότερο σημαντικό πρόβλημα, είναι αυτό της επίβλεψης των υλοποιημένων έργων. Για όλα τα παραπάνω προβλήματα, ευθύνεται η υποστελέχωση των υπηρεσιών και η αδυναμία στελέχωσής τους με εξειδικευμένους επιστήμονες. (συνέντευξη Δ. Κάρναβου, 4.11.2016).
- Οι ΟΤΑ, αν και έχουν νομοθετικά σημαντικές αρμοδιότητες σχεδιασμού και υλοποίησης αστικών επεμβάσεων, ωστόσο αντιμετωπίζουν γραφειοκρατικές καθυστερήσεις (θέματα εγκρίσεων, εκδόσεις αδειών, εγκρίσεις μελετών, κ.α). Αυτό θα αντιμετωπιζόταν, αν αναλάμβαναν οι Δήμοι περισσότερες πρωτοβουλίες.

5.3.3.3. Βασικές προτεραιότητες και προτάσεις για κοινωνική θεώρηση

Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι/-ες κλήθηκαν να αναρωτηθούν πάνω στο ποιες πρέπει να είναι οι βασικές προτεραιότητες των αστικών παρεμβάσεων σήμερα. Αναφέρθηκαν τα παρακάτω:

- Συνολικές παρεμβάσεις και στις τρεις διαστάσεις του χώρου και όχι αποσπασματικές ή έργα βιτρίνας
- Έργα υποδομών (πχ αντιπλημμυρικά έργα)
- Ανάκτηση δημόσιων χώρων
- Κίνητρα για τη διατήρηση της κατοικίας στο κέντρο και την προσέλκυση νέων κατοίκων
- Προστασία του εμπορικού τριγώνου
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής των δημοτών
- Συμμετοχή τους στις διαδικασίες διαβούλευσης
- Αποκατάσταση της καθημερινής επαφής με την πόλη
- Ενδυνάμωση κοινωνικής συνοχής
- Επανασύνδεση των πολιτών με το περιβάλλον
- Εύρεση χρηματοδοτικών εργαλείων
- Περιοχές που παρουσιάζουν φαινόμενα υποβάθμισης και βαθμιαία εγκατάλειψης
- Ανάπλαση μικρών ανοιχτών χώρων, ομοιόμορφα κατανεμημένων σε ένα Δήμο, με στόχο τη συνολική βελτίωση της ζωής των κατοίκων.

Μία από τις βασικές προτεραιότητες που τονίστηκαν ήταν η ανάκτηση των κοινόχρηστων χώρων που λειτουργούν προς την κατεύθυνση της αποκατάστασης της καθημερινής επαφής του δημότη με την πόλη του καθώς και της κοινωνικής συνοχής που υφίσταται συνεχή πλήγματα.

«Η πόλη να επανασυνδεθεί με τους κατοίκους της κι εκείνοι με το περιβάλλον ώστε να χρησιμοποιούν, να αγαπούν και να προστατεύουν το «δικό τους» δημόσιο χώρο» (συνέντευξη Σ. Φανού, 27.7.2016).

«Η έμφαση πρέπει να δοθεί στην ανάκτηση των κοινόχρηστων χώρων που λειτουργούν προς την κατεύθυνση της αποκατάστασης της καθημερινής επαφής του δημότη με την πόλη του καθώς και της κοινωνικής συνοχής που υφίσταται συνεχή πλήγματα. Η πόλη να επανασυνδεθεί με τους κατοίκους της κι εκείνοι με το περιβάλλον ώστε να χρησιμοποιούν, να αγαπούν και να προστατεύουν το «δικό τους» δημόσιο χώρο» (συνέντευξη Σ. Φανού, 27.7.2016).

«Πρώτα-πρώτα η καλυτέρευση της ζωής των δημοτών κι όταν λέω καλυτέρευση, να το δούμε συνολικά, [ ] Αλλά πρέπει να προκύψει μετά από δημόσιο διάλογο, να υλοποιηθεί στο μέτρο του εφικτού, να βοηθηθεί ο κόσμος να εκμεταλλευτεί αν όχι εξίσου, αλλά όσο μπορεί ο καθένας αυτή την ανάπλαση...» (συνέντευξη Δ. Μακρή, 2.8.2016).

«για μένα πρώτα απ' όλα πρέπει να είναι (προτεραιότητα) οι πολίτες που ζουν εκεί. Μετά, οι πολίτες της ευρύτερης περιοχής κι ότι αυτό μπορεί να σημαίνει. Μετά, να μην γίνονται έργα βιτρίνας, με την έννοια ότι αλλάξαμε και βάλαμε πλακάκια έτσι, βάλαμε

πλακάκια αλλιώς, να υπάρχει μια δυνατότητα συνολικής παρέμβασης και αν είναι δυνατόν, τουλάχιστον (με έμφαση), τουλάχιστον, γιατί το ένα φέρνει το άλλο, στις τρεις διαστάσεις του χώρου» (συνέντευξη Ντ. Γαλάνη, 26.9.2016).

«Υποδομές. Παρότι είμαστε ένας παλιός Δήμος, εντούτοις ακόμη, δεν τα έχουμε λυμένα όλα τα ζητήματα μας. Έχουμε ακόμη και άλλο κομμάτι αντιπλημμυρικό στις Τζιτζιφιές που πρέπει να εκτελέσουμε και από κει και πέρα νομίζω ότι ένας αστικός Δήμος πυκνοδομημένος σαν την Καλλιθέα – δεν είμαι ειδικός για να μιλήσω για ένα αγροτικό ή ένα μη αστικό Δήμο – θα πρέπει να είναι η ανάκτηση ελεύθερων χώρων.» (συνέντευξη Δ. Κάρναβου, 4.11.2016).

«Οι βασικές προτεραιότητες των αστικών επεμβάσεων της τοπικής αυτοδιοίκησης θεωρούμε ότι πρέπει να είναι οι εξής:

- αύξηση του πράσινου και βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος (με δενδροφυτεύσεις, αναβάθμιση υφιστάμενων πάρκων)
- βελτίωση των οικοδομήσιμων και κοινόχρηστων χώρων, με αλλαγές στις χρήσεις γης και στην αισθητική και τη λειτουργικότητα (ύδρευση, αποχέτευση, λειτουργικότητα του αστικού χώρου, ηλεκτροφωτισμός κοινόχρηστων και άλλων χώρων κ.α.)
- αισθητική και λειτουργική αναβάθμιση των οδών, των κοινόχρηστων χώρων, καθώς και των κτιρίων μιας περιοχής
- θέσπιση μέτρων για την απομάκρυνση ρυπογόνων, οχλουσών και άλλων μη επιθυμητών δραστηριοτήτων
- Ο Ενεργειακός σχεδιασμός
- Η Αξιοποίηση ανανεώσιμων μορφών ενέργειας για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών του δομημένου χώρου
- Η Χρήση ήπιων τεχνικών και υλικών, μη επιβλαβών για την υγεία των ανθρώπων
- Ο Περιορισμός των ενεργειακών αναγκών
- Η Καθιέρωση προδιαγραφών οικολογικής προσέγγισης για το σχεδιασμό και τη χρήση των υπαίθριων χώρων.» (συνέντευξη Γ. Παπαδιά, 7.10.2016).

«Σαν προτεραιότητα πρώτα βάζουμε την ποιότητα ζωής των κατοίκων. Αυτό το ξέρουμε. Έτσι; Βέβαια η ποιότητα ζωής …..Μεταφράζεται ότι η κάθε δημοτική αρχή κάνει ένα σχεδιασμό έτσι ώστε να αποκτήσει γη, απαλλοτρίωση, αγορά κλπ, κατά το δυνατόν με στρατηγικό σχεδιασμό να καλύπτει όλο το φάσμα της πόλης και να φτιάξει έργα ανάπλασης, αναψυχής ή και κοινωνικής ωφέλειας για το Δήμο. Ταυτόχρονα ο σχεδιασμός να συνοδεύεται και από τους αντίστοιχους πόρους έτσι για να μπορούν αυτά να υλοποιούνται.» (συνέντευξη Μ. Γιαννικουρή, 29.11.2016).

5.3.3.4. Χρηματοδοτικά εργαλεία

Ως βασικά χρηματοδοτικά εργαλεία, αναφέρονται:

- Ευρωπαϊκά συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα και ταμεία [ΕΣΠΑ 2014-2020, Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), Εργαλείο Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων (ΟΧΕ)]
- Ταμεία που προωθούν βιοκλιματικά έργα
- Περιφέρεια Αττικής

- Πράσινο Ταμείο
- Τακτικός προϋπολογισμός του Δήμου

Επίσης, στη συνέντευξη για την ανάπλαση στο Δήμο του Μοσχάτου, η συνεντευξιαζόμενη σχολιάζει ότι το σύστημα χρηματοδοτήσεων είναι δαιδαλώδες κι έτσι αποκλείει τους ιδιώτες που θα θέλαν να προχωρήσουν σε μικρές παρεμβάσεις (συνέντευξη Μ. Γιαννικουρή, 29.11.2016).

5.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ανάδειξη της ιστορικής πόλης στην περιβαλλοντική πρωτοπορία της πόλης του μέλλοντος. Οι στόχοι, ο χαρακτήρας και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού που μελετήθηκαν, έτσι όπως διατυπώνονται λεκτικά, διαφοροποιούνται και εξελίσσονται σε αντιστοιχία με τον χαρακτήρα των προβλημάτων που μεταβάλλονται ανάλογα με τις συνθήκες αλλά και με την εξέλιξη της προβληματικής σχετικά με τον τρόπο επέμβασης στον αστικό χώρο.

Έτσι, στις παλιότερες χρονολογικά επεμβάσεις συναντάμε έντονα την προβληματική της αναβάθμισης και ανάκτησης του ιστορικού κέντρου της πόλης, της προστασίας και προβολής της αρχιτεκτονικής και αισθητικής αξίας των μνημείων του, καθώς και της ανάδειξης και ενδυνάμωσης της ταυτότητάς του τόπου, του ιστορικού κέντρου ως σύνολο αλλά και ως επιμέρους περιοχές. Ταυτόχρονα τίθενται και ζητήματα ελέγχου και αντιμετώπισης προβλημάτων που προκύπτουν από παραβατικές συμπεριφορές και δραστηριότητες λόγω της γενικότερης υποβάθμισης του κέντρου της πόλης και ειδικότερα του δημόσιου χώρου. Επίσης, η ποιότητα του δημόσιου χώρου αλλά και η αύξηση των χώρων πρασίνου σε μια πόλη που το έχει ανάγκη. Ακόμη ένα ζήτημα που απασχολεί τόσο τους φορείς όσο και τους μελετητές-δημιουργούς είναι αυτό της διευκόλυνσης της κυκλοφορίας και στάσης των πεζών. Αξίζει να ειπωθεί, ότι παρά το γεγονός ότι οι περισσότερες επεμβάσεις αφορούν κατά κύριο λόγο ζητήματα μετακίνησης, δεν γίνονται συνολικές αναφορές στο ζήτημα της βιώσιμης κινητικότητας, καθώς ο σχετικός προβληματισμός αρχίζει να γίνεται πιο διαδεδομένος αργότερα. Ακόμα και η σαφής αναφορά στην εξασφάλιση προσβασιμότητας από άτομα με μειωμένη κινητικότητα εμφανίζεται από τη δεκαετία του 2000. Εναρμόνιση και ένταξη έργων μετρό – σημαντικής μεταφορικής υποδομής – στον αναδιαμορφωμένο δημόσιο χώρο. Σημαντικές αναφορές δεν γίνονται και στα ζητήματα που άπτονται της κοινωνικής θεώρησης του σχεδιασμού και ανασχεδιασμού του δημόσιου χώρου εκτός από γενικού τύπου αναφορές και διατυπώσεις, όπως «συμβολή στην κοινωνική ζωή της γειτονιάς», «δημιουργία ενός κοινωνικού χώρου», «επίλυση κοινωνικών προβλημάτων» κλπ. Όσον αφορά τους μελετητές-δημιουργούς, στις περιπτώσεις που μελετήθηκαν, επιχειρούν επιχείρησαν να «μεταφράσουν» στον χώρο τους βασικούς στόχους που θέτουν οι αρμόδιοι φορείς, μέσα από τη δική τους «χωροκεντρική» θα λέγαμε οπτική και μέσα από έναν λόγο πιο εκτεταμένο και ρητορικό.

Αν και η περιβαλλοντική αναβάθμιση διατυπώνεται ως στόχος και προσδοκώμενο αποτέλεσμα, παρόλα αυτά στις νεότερές επεμβάσεις η διάσταση αυτή εκφράζεται έντονα και σε ορισμένες περιπτώσεις προβάλλεται με τρόπο ώστε να αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του έργο, όπως στο ΚΠΙΣΝ αλλά και στην επέμβαση στο Αιγάλεω. Στην πρώτη περίπτωση του ΚΠΙΣΝ, αν και βρίσκουμε και πάλι στόχους όπως η αναφορά στην ιστορία και η ανάδειξη της ταυτότητας του τόπου, ο βιοκλιματικός/περιβαλλοντικός σχεδιασμός διαπερνάει όλες τις κλίμακες του έργου – από το επίπεδο του αστικού σχεδιασμού, τον σχεδιασμό του τοπίου αλλά και τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό και την επιλογή των υλικών –και δίνεται έμφαση σε πρωτοπόρες και καινοτόμες τεχνολογίε (βραβείο lead platinum). Το ίδιο μπορούμε να πούμε και για την επέμβαση στο Αιγάλεω, μιας συνολικής αναβάθμισης υποβαθμισμένης οικιστικής περιοχής, ενός τμήματος του της «κανονικής» (ordinary) πόλης, η οποία εντάσσεται στο πλαίσιο μιας σειράς παρεμβάσεων που γίνονται τα τελευταία χρόνια από την τοπική αυτοδιοίκηση με στόχο την περιβαλλοντική αναβάθμιση και βελτίωση των μικροκλίματος. Παρατηρούμε λοιπόν μια σταδιακή ενσωμάτωση και επικράτηση της προβληματικής του περιβαλλοντικού σχεδιασμού σε σχέση με άλλους όρους και έννοιες στη ρητορική των επεμβάσεων, γεγονός που εξηγείται και από το γεγονός της διαθεσιμότητας σχετικών κονδυλίων και χρηματοδοτήσεων από ευρωπαϊκά προγράμματα προς τους ΟΤΑ για την υλοποίηση τέτοιου είδους επεμβάσεων. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι στις πιο πρόσφατες επεμβάσεις, στους στόχους γίνεται περιλαμβάνονται με πιο συγκεκριμένο τρόπο ζητήματα που αφορούν τις κοινωνικές διαστάσεις του αστικού σχεδιασμού, όπως η κοινωνική συναναστροφή, η εξασφάλιση της σωστής και ασφαλούς λειτουργίας των υφιστάμενων κοινωφελών εγκαταστάσεων, η ανάπτυξη της κοινωνικότητας και η ελαχιστοποίηση των κινδύνων περιθωριοποίησης των κατοίκων και κυρίως των παιδιών, η αύξηση των ευκαιριών για κοινωνική συναναστροφή και ενθάρρυνση ενός υγιούς τρόπου ζωής. Εντούτοις και πάλι μόνο περιφερειακά θα λέγαμε «αγγίζουν» τα ζητήματα των κοινωνικών ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η σημασία της ευρύτερης αστικής στρατηγικής: η ενοποίηση των ελεύθερων και πράσινων χώρων ως εργαλείο συνολικής αναβάθμισης του αστικού χώρου της Αθήνας. Η ένταξη σε ευρύτερες αστικές στρατηγικές για την επιτυχή έκβαση μιας αστικής επέμβασης και τον πολλαπλασιασμό των θετικών επιδράσεών της μοιάζει να αποτελεί κοινά αποδεκτή ανάγκη και στόχο των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού, ανεξάρτητα από τον τύπο/είδος της επέμβασης και την κλίμακά της. Οι αποσπασματικές και μεμονωμένες επεμβάσεις δεν επιτυγχάνουν πολλαπλασιαστικά οφέλη για την ευρύτερη περιοχή, ενώ αντίθετα προκαλούν συχνά προβλήματα σε άλλους επιμέρους τομείς, όπως για παράδειγμα μια πεζοδρόμηση που έχει αποφασιστεί ad hoc χωρίς να εντάσσεται σε ένα στρατηγικό/συνολικό σχέδιο διαχείρισης και ανασχεδιασμού της κινητικότητας στην ευρύτερη περιοχή.

Στο πλαίσιο της έρευνας, η διάσταση αυτή της αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης των αστικών επεμβάσεων έγινε περισσότερο εμφανής στην περίπτωση των δύο μελετών περίπτωσης που εντάσσονταν στο πρόγραμμα της ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας, ενός προγράμματος, το οποίο ανεξάρτητα από την κριτική που μπορούμε αν ασκήσουμε στις επιμέρους επιλογές ή λύσεις αστικού σχεδιασμού εντούτοις εξέφρασε στο χώρο ένα συνολικό όραμα, μια συγκεκριμένη

στρατηγική για την αναβάθμιση του ιστορικού κέντρου της Αθήνας και ταυτόχρονα προβλήθηκε ως τέτοιο. Το *concept* δε της «ενοποίησης», με την ευρύτερη έννοια της σύνδεσης ελεύθερων, πράσινων αλλά και αρχαιολογικών χώρων, ενέπνευσε και μεταγενέστερες προτάσεις – εκ των οποίων άλλες υλοποιήθηκαν και άλλες όχι – σε διάφορες ελληνικές πόλεις (βλ. αρχιτεκτονικό διαγωνισμό για την ενοποίηση των κοινοχρήστων χώρων στα Ιωάννινα, τους διαγωνισμούς 4Χ4 στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, το Ηράκλειο) με στόχο την απόδοση μεγαλύτερου τμήματος του δημοσίου χώρου στους πεζούς και τη χρήση ήπιων μορφών μετακίνησης, την αύξηση του πρασίνου αλλά και της προσβασιμότητας των δημοσίων χώρων για όλες τις ομάδες του πληθυσμού. Η κληρονομιά του προγράμματος επιχειρήθηκε να αξιοποιηθεί κατά την περίοδο διεύρυνσης των αρμοδιοτήτων της Εταιρείας Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας (ΕΑΧΑ ΑΕ), οπότε και μετονομάστηκε σε Εταιρεία Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων και Αναπλάσεις ΑΕ, λίγο πριν από τη διάλυσή της.

Ένα ενδιαφέρον εύρημα της έρευνας ήταν επίσης ότι οι περισσότερες από τις αστικές επεμβάσεις που μελετήθηκαν (βλ. Πίνακα 61) εντάσσονται σε προτάσεις και κατευθύνσεις υπερκείμενων σχεδίων ή συνολικότερων σχεδιασμών ακόμα και αυτών που εκ πρώτης όψεως μοιάζουν να έχουν αποφασιστεί *ad hoc* ή να έχουν μια σαφώς τοπική εμβέλεια.

Πίνακας 61. Γενικά χαρακτηριστικά των υπό μελέτη αστικών επεμβάσεων

Μελέτη περίπτωσης	**Είδος αστικής επέμβασης**	**Χωροθέτηση**	**Εμβέλεια αστικής επέμβασης**
α	ανάπλαση – αναβάθμιση υπαίθριων κοινόχρηστων χώρων / δημιουργία δικτύου δημοσίων χώρων	Ιστορικό κέντρο	υπερτοπική μητροπολιτική
β	ανάπλαση – αναβάθμιση υπαίθριων κοινόχρηστων χώρων / δημιουργία δικτύου δημοσίων χώρων επέμβαση γοήτρου / δημιουργία εμβληματικού κτιρίου με πολιτιστικό χαρακτήρα	Ιστορικό κέντρο	υπερτοπική μητροπολιτική διεθνής
γ	επέμβαση γοήτρου / δημιουργία εμβληματικού κτιρίου με πολιτιστικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα	παραθαλάσσιο μητροπολιτικό μέτωπο	μητροπολιτική εθνική διεθνής
δ	διαμόρφωση και αναδιαμόρφωση/αναβάθμιση πράσινων χώρων	περιφερειακός δήμος του πολεοδομικού συγκροτήματος	τοπική υπερτοπική
ε	συνολική επέμβαση ανασχεδιασμού των δημοσίων χώρων υποβαθμισμένης οικιστικής περιοχής	περιφερειακός δήμος του πολεοδομικού συγκροτήματος	τοπική υπερτοπική

Πηγή: σύνταξη Α. Βιτοπούλου

Αναγκαιότητα διερεύνησης των κοινωνικών επιπτώσεων: προς αναζήτηση της κοινωνικής αποδοχής. Η κοινωνική αποδοχή των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού τόσο των μεγάλης κλίμακας που μετασχηματίζουν δραστικά το αστικό περιβάλλον όσο και των τοπικής εμβέλειας ή ακόμα και αυτών στην κλίμακα του δρόμου, συνδέεται άμεσα με τις θετικές επιπτώσεις τους, χωρικές, κοινωνικο-οικονομικές και περιβαλλοντικές και τον τρόπο εξέλιξης των αστικών μετασχηματισμών μέσα στον χρόνο. Σχετίζεται δε καθοριστικά και με τον βαθμό συνδιαμόρφωσης των επεμβάσεων, τη συμμετοχή δηλαδή της τοπικής κοινωνίας και της κοινωνίας των πολιτών στη διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησής τους. Η κοινωνική αποδοχή επηρεάζει άλλωστε καθοριστικά τον τρόπο χρήσης των αναδιαμορφωμένων χώρων/των αστικών επεμβάσεων.

Στην Ελλάδα εντούτοις, και οι δύο αυτές διαστάσεις μοιάζει να έχουν συστηματικά και διαχρονικά υποτιμηθεί ή και αγνοηθεί από τον επίσημο χωρικό σχεδιασμό. Το νομοθετικό πλαίσιο δεν απαιτεί μελέτες κοινωνικών επιπτώσεων πριν, κατά τη διάρκεια

και μετά την υλοποίηση των αστικών επεμβάσεων, ενώ η συμμετοχική διάσταση, παρά το ότι προβλέπεται από το θεσμικό πλαίσιο του πολεοδομικού σχεδιασμού, δεν εφαρμόστηκε ουσιαστικά. Στην πράξη, η έλλειψη κουλτούρας διακυβέρνησης και συμμετοχής στις διαδικασίες σχεδιασμού του αστικού χώρου δεν επέτρεψαν την εφαρμογή διατάξεων που επεδίωξαν να εισάγουν και να προωθήσουν τις συμμετοχικές διαδικασίες σχεδιασμού (π.χ. Πολεοδομικές Επιτροπές Γειτονιάς του Ν 1337/83). Παρά την εξέλιξη της προβληματικής σχετικά με την ανάγκη συνδιαμόρφωσης των αστικών επεμβάσεων τις τελευταίες δεκαετίες, ακόμα και ο πρόσφατος νόμος για τη χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση (Ν 4269/2014), αγνοεί τις διαδικασίες συμμετοχικού σχεδιασμού. Έλλειψη εργαλείων και διαδικασιών συμμετοχικού σχεδιασμού στην πρακτική του σχεδιασμού και της υλοποίησης αστικών παρεμβάσεων.

Διαπιστώνεται λοιπόν επιτακτική η ανάγκη διαμόρφωσης ενός πλαισίου διερεύνησης, με ποιοτικές και ποσοτικές μεθόδους, των κοινωνικών επιπτώσεων και της κοινωνικής αποδοχής των αστικών παρεμβάσεων, εκ των προτέρων και εκ των υστέρων, όπως και η θεσμοθέτηση διαδικασιών συνδιαμόρφωσης των αστικών παρεμβάσεων, με στόχο τη μεγιστοποίηση της συναίνεσης και της κοινωνικής αποδοχής.

5.5. ΑΡΧΕΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

5.5.1. Αρχειακό υλικό

Αρχείο ΣΑΔΑΣ

Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε. (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε.) (1998α). Προκήρυξη Διαγωνισμού Μελέτης Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός Προσχεδίων για τη διαμόρφωση της Πλατείας Ομονοίας, με προτάσεις για τα Μέτωπα των κτιρίων που την περιβάλλουν.

Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε. (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε.) (1998β). Προκήρυξη Διαγωνισμού Μελέτης Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός Προσχεδίων για τη διαμόρφωση της Πλατείας Μοναστηρακίου, με προτάσεις για τα Μέτωπα των κτιρίων που την περιβάλλουν.

Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε. (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε.) (1998γ). Αρχιτεκτονικός διαγωνισμός προσχεδίων για τη διαμόρφωση της πλατείας Ομονοίας. Πρακτικά Κριτικής Επιτροπής.

Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε. (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε.) (1998δ). Αρχιτεκτονικός διαγωνισμός προσχεδίων για τη διαμόρφωση της πλατείας Μοναστηρακίου. Πρακτικά Κριτικής Επιτροπής.

Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε. (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε.) (1998ε). Αποτελέσματα Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού Πλατείας Ομονοίας.

Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε. (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε.) (1998στ). Αποτελέσματα Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού Πλατείας Μοναστηρακίου.

Αρχείο Δήμου Αθηναίων / Διεύθυνση Κτιριακών Έργων

Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού Δήμου Αθηναίων (χ.χ.). Γενική Τεχνική Περιγραφή του Έργου «Υπόγειος Σταθμός Αυτοκινήτων Πλατείας Δημαρχείου (Συνοδεύει την προμελέτη – Διαγραμματικά σχέδια, για την υπογραφή σύμβασης μεταξύ Δήμου Αθηναίων και Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος).

Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού Δήμου Αθηναίων (1992, 18 Νοεμβρίου). Έγγραφο με θέμα: Περίληψη Διακήρυξης.

Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού-Τμήμα Μελετών Κοινοχρήστων Χώρων Δήμου Αθηναίων (1994, 7 Ιουνίου). Πανελλήνιος Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός διαμόρφωσης πλατείας Εθνικής Αντιστάσεως. Τεύχος Προκήρυξης.

Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού Δήμου Αθηναίων (2001α, 22 Αυγούστου). Διαμόρφωση χώρων Βαρβακείου πλατείας. Τεχνική περιγραφή.

Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού Δήμου Αθηναίων (2001β, Οκτώβριος). Διαμόρφωση χώρων Βαρβακείου Πλατείας. Έργο: Διαμόρφωση χώρων Βαρβακείου πλατείας - Κατασκευή αναψυκτήριου. Τεχνική Έκθεση – Περιγραφή Αρχιτεκτονικής Πρότασης,

Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού Δήμου Αθηναίων (2001γ, Οκτώβριος). Διαμόρφωση χώρων Βαρβακείου Πλατείας. Έργο: Κατασκευή δημοτικού περιπτέρου ενημέρωσης. Τεχνική Έκθεση – Περιγραφή Αρχιτεκτονικής Πρότασης.

Διεύθυνση Αρχιτεκτονικού Δήμου Αθηναίων (2003, 7 Μαΐου). Διακήρυξη Δημοπρασίας. Έργο: «Ανάπλαση χώρων Βαρβακείου Πλατείας».

Προσωπικά αρχεία μελετητών

Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε. (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε.) (1998ζ, Ιούνιος). Αρχιτεκτονικός διαγωνισμός προσχεδίων για τη διαμόρφωση της πλατείας Ομονοίας. Τεύχος προκήρυξης.

Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε. (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε.) (1998η, Ιούλιος). Αρχιτεκτονικός διαγωνισμός προσχεδίων για τη διαμόρφωση της πλατείας Μοναστηρακίου. Τόμος Ι: Προκήρυξη. Στοιχεία που χορηγούνται στους διαγωνιζόμενους.

Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε. (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε.) (1998θ, Ιούλιος). Αρχιτεκτονικός διαγωνισμός προσχεδίων για τη διαμόρφωση της πλατείας Μοναστηρακίου. Τόμος ΙΙ: Προκήρυξη. Στοιχεία που χορηγούνται στους διαγωνιζόμενους – Παραρτήματα κεφαλαίου 5.

Καζέρος, Ν., Κωτσοπούλου, Ζ., Μανιδάκη, Β., Παρακεντέ, Χρ. και Τζιρτζιλάκη, Ε. (1998). Αρχιτεκτονικός διαγωνισμός προσχεδίων για τη διαμόρφωση της πλατείας Μοναστηρακίου. Έκθεση περιγραφής πρότασης 13256.

Καζέρος, Ν., Κωτσοπούλου, Ζ., Μανιδάκη, Β., Παρακεντέ, Χρ., Τζιρτζιλάκη, Ε., Βοκοτόπουλος, Π., Παυλίδης, Π. και Κουγιανού, Π. (2006, Μάρτιος). Μελέτη διαμόρφωσης πλατείας Μοναστηρακίου με προτάσεις για τα μέτωπα των κτιρίων που την περιβάλλουν. Μελέτη Εφαρμογής. Γ' Αναθεώρηση. Αρχιτεκτονική και Τεχνική Περιγραφή.

Κατσίκα, Ε.Μ., Βοζάνη, Α., Δεσύλα, Γρ. και Τσιατά, Θ. (1998). Αρχιτεκτονικός διαγωνισμός προσχεδίων για τη διαμόρφωση της πλατείας Ομονοίας. Έκθεση περιγραφής πρότασης 13812.

5.5.2. Βιβλιογραφία

Γαλάνη, Ντ. (1999). Έργο: Πεζοδρόμηση Δ. Αρεοπαγίτου – Απ. Παύλου («Ανάπλαση-Διαμόρφωση Δικτύου Πεζοδρόμων, και Κοινοχρήστων και Ελεύθερων Χώρων στην Περιοχή της Ακρόπολης»). *Αρχαιολογία & Τέχνες*, 70, 75-81. Διαθέσιμο στο: http://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/70-15.pdf (ημερομηνία πρόσβασης 30 Μαρτίου 2016).

Γαλάνη, Ντ. (2004, Οκτώβριος). Πρόγραμμα ενοποίησης αρχαιολογικών χώρων Αθήνας. Η ανάπλαση του ιστορικού κέντρου της πόλης. Αθήνα: Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε. Διαθέσιμο στο: http://library.tee.gr/digital/kma/kma_m1251/kma_m1251_galani.pdf (ημερομηνία πρόσβασης 30 Μαρτίου 2016).

Διαμόρφωση της πλατείας Δημαρχείου και κατασκευή υπόγειου σταθμού αυτοκινήτων, *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 18/1984: 210-211.

Δραγώνας, Π. (2011). Από τη φαντασίωση στη διεκδίκηση. Στοιχεία ταυτότητας του αθηναϊκού δημόσιου χώρου, 2004-2011. Στο Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας-Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας, *Public Space. Δημόσιος χώρος... αναζητείται*, Θεσσαλονίκη: ΤΕΕ-ΤΚΜ, Cannot Not Design Publications, 481-484.

Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Α.Ε. (Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε.) (2001). Αρχιτεκτονικός διαγωνισμός των τεσσάρων πλατειών της Αθήνας. Ομόνοια-Σύνταγμα-Μοναστηράκι-Κουμουνδούρου. Κατάλογος συμμετοχών. Αθήνα: Ε.Α.Χ.Α. Α.Ε.

«Πεζόδρομος Διονυσίου Αεροπαγίτου – Αποστόλου Παύλου», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 37/2003, σελ. 104-109.

Piano, R. (2016), Αθήνα. Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος. Stavros Niarchos Foundation Cultural Center. Fondazione Renzo Piano.

Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας-Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας (ΤΕΕ-ΤΚΜ) (2011). *Public City / Δημόσια πόλη*, κατάλογος έκθεσης. Θεσσαλονίκη: ΤΕΕ-ΤΚΜ, Ιανός Εκδόσεις.

5.5.3. Νομοθεσία

Κοινή Υπουργική Απόφαση (Κ.Υ.Α.) υπ. αρ. 69163 «Ίδρυση Εταιρίας με την επωνυμία 'Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας Ανώνυμη Εταιρία'», ΦΕΚ 551/Β/22.6.1995

Κοινή Υπουργική Απόφαση (Κ.Υ.Α.) υπ. αρ. 45810 «Τροποποίηση της Κοινής Υπουργικής Απόφασης 69163/21.6.1995 και έγκριση του καταστατικού της ανώνυμης εταιρίας με την επωνυμία 'ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΑΘΗΝΑΣ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΙΑ'», ΦΕΚ 909/Β/15.10.1997

5.5.4. Διαδικτυακές πηγές

Καζέρος, Ν., Κωτσοπούλου, Ζ., Μανιδάκη, Β., Παρακεντέ, Χρ. και Τζιρτζιλάκη, Ε., Πλατεία στο Μοναστηράκι. Το ψηφιακό ευρετήριο ελληνικής αρχιτεκτονικής. Διαθέσιμο στο http://domesindex.com/buildings/plateia-sto-monasthraki/

6 Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ ΣΤΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΟΜΟΝΟΙΑ-ΚΟΤΖΙΑ-ΒΑΡΒΑΚΗ-ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ ΜΕ ΤΗΝ ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟ ΑΣΤΙΚΟ ΧΩΡΟ

6.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

6.1.1. Εργασία, στόχοι και συντελεστές

Το παρόν κεφάλαιο παρουσιάζει την αυτοτελή έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου με αντικείμενο τη μελέτη της σχέσης μιας ειδικής ομάδας χρηστών επιλεγμένων αναδιαμορφωμένων χώρων –των κεντρικών πλατειών της Αθήνας Ομόνοια-Κοτζιά-Βαρβάκη-Μοναστηράκι οι οποίες συνιστούν τη μελέτη περίπτωσης Α του έργου- με την αστική ανάπλασή τους και τον αστικό δημόσιο χώρο.

Το συγκεκριμένο κοινωνικό σύνολο των ατόμων που δραστηριοποιούνται και εργάζονται εντός αναδιαμορφωμένου χώρου διερευνήθηκε με τη διεξαγωγή έρευνας πεδίου με δομημένο ερωτηματολόγιο το οποίο απευθύνθηκε στους ιδιοκτήτες, σε στελέχη ή σε υπαλλήλους όλων των επιχειρήσεων, των γραφείων υπηρεσιών κ.ά. που βρίσκονται περιμετρικά ή επί της κάθε μιας των τεσσάρων πλατειών της μελέτης περίπτωσης Α.

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 40 κλειστές και ανοιχτές ερωτήσεις κατανεμημένες σε τρεις ενότητες: Ι. Ο Ερωτώμενος, ΙΙ. Ο Επαγγελματικός Χώρος και η Επιχείρηση, ΙΙΙ. Αντίληψη του Ερωτώμενου για τον Κοινόχρηστο Χώρο, τη Γύρω Περιοχή στην οποία εντάσσεται αυτός και την Ανάπλασή του, εξειδικευμένη χαρτογραφική αναπαράσταση και συνοδευτική σελίδα ανά πλατεία. Ο σχεδιασμός και η κατάρτιση αυτών αποσκοπεί στην άντληση πληροφοριών με αναφορά στη γνώση, την αντίληψη και τις εμπειρίες των ερωτώμενων σχετικά με τους συγκεκριμένους χώρους, τις αναπλάσεις τους και τον αστικό δημόσιο ανοιχτό χώρο γενικότερα.

Η ποσοτική ανάλυση, βασίζεται σε ένα σύνολο 219 μεταβλητών, η επεξεργασία των οποίων αποσκοπεί στην εμπειρική εκτίμηση των κοινωνικών, οικονομικών και χωρικών επιπτώσεων των αστικών επεμβάσεων, κατά εννοιολογικές ενότητες οι οποίες σχετίζονται με τη θεματολογία του έργου αλλά και με τα ευρήματα και τα αποτελέσματα των ερευνητικών εργασιών που παρουσιάζονται στα Κεφάλαι 2, 3, 4, 5 και 7.

Σε γενικές γραμμές, η ανάλυση αναφέρεται στον συγκεκριμένο χαρακτήρα της κάθε πλατείας ξεχωριστά όπως και του συνόλου αυτών ως μελέτη περίπτωσης. Αναλυτικότερα εξετάζονται μέσα από τις απαντήσεις των ερωτώμενων: (α) η ανάπτυξη των επιχειρηματικών, ειδικότερα εμπορικών, υπηρεσιών κ.ά. δραστηριοτήτων που αφορούν στην αστική δημόσια και ιδιωτική λειτουργία των πλατειών εντός της πόλης και της κεντρικής της περιοχής σε σχέση με τις προγενέστερες αναπλάσεις αλλά και με τα πρόσφατα γεγονότα της οικονομικής και προσφυγικής κρίσης ώστε να σταθμιστούν οι επιδράσεις και οι διαφορετικές αιτίες τους, (β) ο τρόπος προσδιορισμού και η εκτίμηση της περιοχής ένταξης των πλατειών με τη σημερινή τους κατάσταση στον τοπικό κοινωνικό αστικό ιστό, (γ) ο προσδιορισμός και η εκτίμηση της σημερινής χρήσης των πλατειών σύμφωνα με τις δραστηριότητες που συμβαίνουν εκεί, τη συχνότητά τους και τις κατηγορίες των χρηστών/επισκεπτών τους, (δ) οι αλλαγές αυτών μέσα στο χρόνο, (ε) η κρίση για τα κύρια προβλήματα των χώρων, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους αναφορικά με τις προγενέστερες αναπλάσεις, σε σύνδεση με τις σχέσεις των ερωτώμενων με τους συγκεκριμένους δημόσιους χώρους και την επιχειρηματική/ επαγγελματική δραστηριοποίησή τους σε αυτούς, (στ) η στάση των ερωτώμενων αναφορικά με τη συμμετοχή τους και τη διαδικασία διαβούλευσης με θέματα αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού για το χώρο εργασίας τους και τη γύρω περιοχή του.

Τον σχεδιασμό της έρευνας ανέλαβε η Κ.Αβδελίδη. Για την κατάρτιση του δομημένου ερωτηματολογίου επιτόπιας έρευνας συνέβαλλαν η Κ.Αβδελίδη, Α. Βιτοπούλου, Φ.Βλαστού, Γ.Γεμενετζή, Κ.Γκόρτσος, Ε. Μάσσου και Κ. Σακελλαρόπουλος. Την καταγραφή με αυτοψία όλων των χώρων για τη διεξαγωγή της έρευνας ανέλαβαν η Κ.Αβδελίδη, ο Κ.Γκόρτσος, και συμμετείχαν ο Κ.Σακελλαρόπουλος και η Φ. Βλαστού. Την πιλοτική φάση έρευνας ανέλαβαν η Κ. Αβδελίδη και η Φ. Βλαστού. Την κύρια φάση έρευνας με συμπλήρωση των ερωτηματολογίων στους καταγεγραμμένους χώρους διεξήγαγε η Κ. Αβδελίδη σε συνεργασία με τον Κ. Γκόρτσο και την Φ. Βλαστού ενώ συμμετείχε και η Α. Τρευλάκη. Την εισαγωγή των πρωτογενών δεδομένων και την στατιστική ανάλυσή τους στο πρόγραμμα SPSS ανέλαβε η Ε. Μάσσου. Την κωδικοποίηση των ανοιχτών ερωτήσεων ανέλαβε η Κ.Αβδελίδη. Η ανάλυση των δευτερογενών δεδομένων της έρευνας είναι σε εξέλιξη.

6.1.2. Διεξαγωγή έρευνας

6.1.2.1. Καταγραφή των χώρων έρευνας

Η προκαταρκτική φάση έρευνας συμπεριέλαβε την συστηματική καταγραφή, με επιτόπια αυτοψία, όλων των επαγγελματικών χώρων, εγκαταστάσεων και εξυπηρετήσεων επί και περιμετρικά των τεσσάρων πλατειών Ομόνοια-Κοτζιά-Βαρβάκη-Μοναστηράκι, στο ισόγειο επίπεδο, των χώρων μελέτης και τα στοιχεία εισήχθησαν σε βάση δεδομένων.

Καταγράφηκαν, στην πλατεία Ομόνοιας, 72 χρήσεις συμπεριλαμβανομένης της χρήσης κοινόχρηστων ανοιχτών χώρων και της χρήσης κλειστών καταστημάτων, εκ των οποίων οι 51 χώροι ήταν σε λειτουργία τη στιγμ΄γ της καταγραφής (Μάρτιος 2016), αντίστοιχα στην πλατεία Κοτζιά, 66 εκ των οποίων 50 σε λειτουργία, στην πλατεία Βαρβάκη 111 εκ των οποίων επιλέχτηκαν 60 σε λειτουργία και, στην πλατεία Μοναστηρακίου, 40 εκ των οποίων 27 σε λειτουργία. Τα στοιχεία της επιτόπιας αυτής καταγραφής αποτέλεσαν, από τη μια μεριά, το αντικείμενο εκτεταμένης ανάλυσης όλων των χρήσεων των κτιριακώνν εγκαταστάσεων στο πλαίσιο αυτοτελούς εργασίας του έργου, με στόχο τη διερεύνηση της πραγματικότητας σχετικά με την εμπορικότητα και την προσαρμογή των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στις πλατείες με τη σημερινή τους κατάσταση σε σύνδεση τόσο με τα γεγονότα των τελευταίων ετών κυρίως της οικονομικής κρίσης όσο και με τη χωρική μορφή του χώρου τους όπως προέκυψε από τις τελευταίες αστικές αναπλάσεις (βλ. σχετικά στα Κεφάλαια 4 και 5). Από την άλλη, η καταγραφή αυτή συνοδεύτηκε από τη διεξαγωγή μιας πρώτης άμεσης επικοινωνίας με το συγκεκριμένο πληθυσμιακό σύνολο της έρευνας με ερωτηματολόγιο και την συλλογή πληροφορίας βάσει της οποίας προετοιμάστηκε η κύρια επιτόπια έρευνα.

6.1.2.2. Πιλοτική φάση της επιτόπιας έρευνας

Η επιτόπια έρευνα συμπεριέλαβε μια μικρής κλίμακας πιλοτική φάση έρευνας κατά την οποία συμπληρώθηκαν οχτώ ερωτηματολόγια από άτομα που εργάζονταν σε χώρους με πρόσωπο σε δημόσιους ανοιχτούς χώρους (δρόμος, πλατεία). Οι ερωτώμενοι, έξι άνδρες και δύο γυναίκες, ηλικίας μεταξύ 18 και 54, μετά από την παρουσίαση της έρευνας και των στόχων της όπως και του σκοπού της πιλοτικής φάσης, ανταποκρίθηκαν θετικά στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου και στη διατύπωση παρατηρήσεων που κατά τη κρίση τους θα βοηθούσε στη βελτίωση του ερωτηματολογίου. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν με δύο τρόπους:

- Με επιτόπια συμπλήρωση από τον ερωτώμενο, παρουσία του/της ερευνητή/τριας και με την παροχή εκ μέρους του/της όλων των διευκρινίσεων και επεξηγήσεων που ζητήθηκαν. Ο χρόνος συμπλήρωσης κυμάνθηκε από 35’ σε 45’.
- Με παράδοση των ερωτηματολογίων στους ερωτώμενους και με παραλαβή τους μετά από, 1-3 κρούσεις, σε περισσότερες μέρες. Οι ερωτώμενοι υπολόγισαν ότι για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου κατανάλωσαν περίπου 20’.

Τα αποτελέσματα από την πιλοτική φάση έρευνας επικεντρώθηκαν στην αναδιατύπωση ορισμένων ερωτήσεων, στην αλλαγή του τρόπου αναπαράστασης της πλατείας στον χάρτη του ερωτηματολογίου και, σε ορισμένες περιπτώσεις, διευκρινιστικές μικρές συμπληρώσεις σε ορισμένες ερωτήσεις. Το κύριο συμπέρασμα ήταν θετικό αναφορικά με το ερωτηματολόγιο, τις στοχεύσεις του και την κατανόησή του τόσο συνολικά όσο και της πλειοψηφίας των ερωτήσεων. Ένα δεύτερο συμπέρασμα της δοκιμής του σχεδίου του ερωτηματολογίου ήταν ότι απαιτείται επιμονή από τη μεριά του/της ερευνητή/τριας στη συμπλήρωση όλων των ερωτήσεων και επιπλέον, με τον δεύτερο τρόπο συμπλήρωσης, ενδέχεται να χρειαστούν περισότερες κρούσεις για τη ολοκλήρωση της συνέντευξης.

6.1.2.3. Κύρια φάση έρευνας

Στη συνέχεια των αποτελεσμάτων της πιλοτικής φάσης έρευνας διορθώθηκε, και συμπληρώθηκε το ερωτηματολόγιο και οριστικοποιήθηκε στην τελική του μορφή (βλ. Παράρτημα 6.1.).

Η κύρια φάση έρευνας υλοποιήθηκε σταδιακά στις τέσσερις πλατείες της μελέτης περίπτωσης Α του έργου. Επιτεύχθηκε η συμπλήρωση ερωτηματολογίων σε ποσοστό 53% για το συγκεκριμένο σύνολο της ομάδας στόχου. Η ολοκλήρωση της επιτόπιας έρευνας αυτής υπήρξε δαπανηρή σε χρόνο. Η διεξαγωγή της έγινε από τις/τους ερευνήτριες/τές (με κύρια την επιστημονική υπεύθυνη του έργου) και με την εφαρμογή των δύο προαναφερόμενων τρόπων συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου: με απευθείας συνέντευξη και συμπλήρωση του ερωτηματολογίου στο χώρο εργασίας του ερωτώμενου, είτε με τη συμπλήρωσή του από τον ερωτώμενο, κατά τη διάρκεια ποικίλων χρονικών διαστημάτων, μερικών ωρών έως και περισσότερων ημερών, με τη βοήθεια των διευκρινιστικών και επεξηγηματικών πληροφοριών που έδινε ο/η ερευνητής/τρια.

Η επικοινωνία και η επαφή με τους ερωτώμενους υπήρξε πολύ καλή ακόμη και όταν υπήρξε άρνηση συμπλήρωσης. Οι λόγοι άρνησης επικεντρώθηκαν στην αμφισβήτηση της χρησιμότητας μιας έρευνας τέτοιου τύπου και ιδιαίτερα της αποτελεσματικότητας των μελετών σχετικά με τα πραγματικά και καθημερινά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι καταστηματάρχες στις συγκεκριμένες πλατείες. Σε ορισμένες περιπτώσεις, παρ'όλη την αμφιβολία της χρησιμότητας της ενέργειάς του ως προς το ζητούμενο άμεσο, ορατό και απτό όφελος προς τον ίδιο ως επαγγελματία, ο ερωτώμενοος συμπλήρωσε το ερωτηματολόγιο με τελικό ενδιαφέρον. Ωστόσο, αποδείχτηκε σημαντική η επιμονή, η πειστική επεξηγηματική επιχειρηματολογία και η διάθεση συνεργασίας εκ μέρους του/της ερευνητή/τριας.

6.1.3. Διεξαγωγή και μεθοδολογία ανάλυσης

Τα στοιχεία εισήχθησαν σε βάση δεδομένων του προγράμματος SPSS και παράχθηκαν οι πίνακες συχνοτήτων με τα αντίστοιχα γραφήματα για το σύνολο των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων και ανάπλατεία, για όλες τις κλειστές ερωτήσεις (βλ. Τόμο 2. Παράρτημα 6.4.3.).

Όσον αφορά τις ανοιχτές ερωτήσεις, τόσο η κωδικοποίηση και η περιγραφική στατιστική ανάλυση όσο και η ποιοτική και ολοκληρωμένη ανάλυση προβλέπεται να συνδυαστεί μεθοδολογικά με τα αποτελέσματα των ερευνητικών εργασιών του έργου.

Επομένως, η παρούσα εργασία βρίσκεται σε εξέλιξη.

6.2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

(εργασία σε εξέλιξη)

6.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

(εργασία σε εξέλιξη)

6.4. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

6.5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 6.

6.5.1. Ερωτηματολόγιο

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΟΥ ΑΠΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΣΕ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΕ ΧΩΡΟΥΣ ΕΠΙ Ή ΠΕΡΙΜΕΤΡΙΚΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΠΟΥ ΑΝΑΔΙΑΜΟΡΦΩΘΗΚΕ ΜΕΤΑ ΤΟ 1997

ΠΛΑΤΕΙΑ ΟΜΟΝΟΙΑΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ **- ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ** Κρατίνου 9, 105 52 Αθήνα, Τ.Θ.142 32, Τηλ. 210 74 91 638	ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ: **ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ**
Αριθμός Ερωτηματολογίου : …… Ημερομηνία: ……Ώρα: ……	Περιοχή ΚΧ: …… Ερευνητής-Συνεντευκτής: ……

Ι. Ο ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΣ

1. **Είσαστε:** ☐ Άνδρας ☐ Γυναίκα

2. **Η ηλικία σας είναι:** …… **Ή ανήκετε σε μία από τις παρακάτω ηλικιακές ομάδες:**

☐ 15-17 ☐ 18-24 ☐ 25-34 ☐ 35-44 ☐ 45-54 ☐ 55-64 ☐ 65-74 ☐ 75-84 ☐ 85 και άνω

3. **Το επίπεδο εκπαίδευσής σας είναι:**

☐ Απολυτήριο Γυμνασίου
☐ Απολυτήριο Δημοτικού
☐ Έως μερική φοίτηση στο Δημοτικό
☐ Ολοκλήρωσα την προσχολική αγωγή
☐ Εκπαίδευση πρώιμης παιδικής ηλικίας
☐ Δεν γνωρίζω γραφή και ανάγνωση
☐ ΙΕΚ
☐ Κολέγιο
☐ Απολυτήριο Γενικού Λυκείου
☐ Απολυτήριο Εκκλησιαστικού Λυκείου
☐ Απολυτήριο Τεχνικού Λυκείου
☐ Άλλο:……
☐ Διδακτορικό ή ισοδύναμο
☐ Μάστερ ή ισοδύναμο
☐ Πτυχίο ΑΕΙ
☐ Πτυχίο ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ, ισότιμων σχολών
☐ Πτυχίο ανωτέρων επαγγελματικών σχολών
☐ Άλλο:……

4. **Η περιοχή μόνιμης κατοικίας σας είναι:** ……

5. **Η επαγγελματική σας κατάρτιση ή το αντικείμενο σπουδών σας είναι:** ……

6. **Σε σχέση με την επιχείρηση που στεγάζεται στον επαγγελματικό χώρο αυτό, είσαστε:**

☐ Ιδιοκτήτης/Συνιδιοκτήτης ☐ Διευθυντής ☐ Προϊστάμενος ☐ Υπάλληλος ☐ Βοηθός σε οικογενειακή επιχείρηση ☐ Άλλο:……

7. **Η υπηκοότητά σας είναι:**

☐ Ελληνική ☐ Άλλη Ποια; ……

8. **Συχνάζετε στον Κοινόχρηστο Χώρο (στην Πλατεία) εκτός της εργασίας σας;** ☐ ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ

Εάν **ΝΑΙ**, για ποιο λόγο, τι να κάνετε; ……
……

9. **Η διάρκεια της εργασιακής σας σχέση με την επιχείρηση είναι:**

☐ λιγότερο από 6 μήνες ☐ 6 έως 12 μήνες ☐ 1 έως 3 χρόνια ☐ Από 3 έως 10 χρόνια ☐ 10 χρόνια και άνω.

ΙΙ. Ο ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

10. **Ο επαγγελματικός χώρος της επιχείρησης στην οποία εργάζεστε είναι:**

☐ Πολυκατάστημα ☐ Κατάστημα ☐ Εργαστήριο ☐ Γραφείο ☐ Περίπτερο ☐ Πάγκος ☐ Άλλο: ……

11. **Σημειώστε τη θέση του Επαγγελματικού Χώρου σε σχέση με τον Κοινόχρηστο Χώρο (την Πλατεία):**

☐ Εντός της πλατείας
☐ Σε χώρο/πεζόδρομο ενοποιημένο με την πλατεία
☐ Περιμετρικά της πλατείας, σε δρόμο κυκλοφορίας οχημάτων
☐ Σε κάθετη πάροδο
☐ Σε παράλληλη πάροδο

12. **Ποια είναι η κύρια δραστηριότητα της επιχείρησης που στεγάζεται στον συγκεκριμένο επαγγελματικό χώρο;**

……

13. **Ποιο είναι το μέγεθος της επιχείρησης σύμφωνα με τον συνολικό αριθμό υπαλλήλων που απασχολεί ;**

☐ 1 έως 2 άτομα ☐ 3 έως 5 ☐ 6 έως 15 ☐ 16 έως 25 ☐ 26 έως 35 ☐ 36 και πάνω

14. Ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς του επαγγελματικού χώρου;

☐ Μίσθωση ☐ Ιδιοκτησία ☐ Παραχώρηση χρήσης ☐ Άλλο: .....

15. Γνωρίζετε πότε ξεκίνησε να λειτουργεί η επιχείρησή σας εδώ ; ☐ ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ Εάν **ΝΑΙ**, πότε .....

16. Η επιχείρησή σας λειτούργησε για πρώτη φορά σε αυτόν τον επαγγελματικό χώρο ; ☐ ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐ ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ

Εάν **ΟΧΙ**, ποια ήταν η προηγούμενη θέση της επιχείρησης / υπηρεσίας: .....

17. Γνωρίζετε ποιο ήταν το είδος της επιχείρησης/δραστηριότητας στον επαγγελματικό χώρο αυτό, πριν την εγκατάσταση της επιχείρησής σας ; ☐ ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ

Εάν **ΝΑΙ**, ποια ήταν η δραστηριότητα αυτή: .....

18. Γνωρίζετε εάν η επιχείρησή σας έχει αλλάξει δραστηριότητα ; ☐ ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ

Εάν **ΝΑΙ** ποιο ήταν το είδος της προηγούμενης δραστηριότητας: .....

19. Ποιοι είναι οι κύριοι λόγοι που επιλέχτηκε η συγκεκριμένη θέση και αυτή η περιοχή για την επιχείρησή σας ;

.....

20. Η επιλογή της εγκατάστασης της επιχείρησης εδώ, σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι δικαιώνεται ;

☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Μέτρια ☐ Πολύ ☐ Πάρα πολύ

21. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι τα παρακάτω γεγονότα επηρέασαν την πορεία της Επιχείρησής σας;

ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ	☐	Καθόλου	☐	Λίγο	☐	Μέτρια	☐	Πολύ	☐ Πάρα πολύ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	☐	Καθόλου	☐	Λίγο	☐	Μέτρια	☐	Πολύ	☐ Πάρα πολύ
ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	☐	Καθόλου	☐	Λίγο	☐	Μέτρια	☐	Πολύ	☐ Πάρα πολύ

22. Ποια άλλα γεγονότα επηρέασαν την πορεία της Επιχείρησης και σε ποιες χρονολογίες ;

.....

.....

III. ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ ΠΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟ ΧΩΡΟ (ΠΛΑΤΕΙΑ), ΤΗ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΤΗΝ ΟΠΟΙΑ ΕΝΤΑΣΣΕΤΑΙ ΑΥΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΟΥ

23. Στην καθημερινότητά σας, όταν μιλάτε για τον συγκεκριμένο Κοινόχρηστο Χώρο (Πλατεία), πως εσείς τον αναφέρετε πως τον ονομάζετε; .....

24. Κατά την αντίληψή σας:

Α) Πώς θα χαρακτηρίζατε-περιγράφατε τη Γύρω Περιοχή στην οποία εντάσσεται ο συγκεκριμένος Κοινόχρηστος Χώρος (η Πλατεία): .....

.....

Β) Σημειώστε τους σημαντικούς δρόμους της Γύρω Περιοχής αυτής: .....

.....

Γ) Στη συνέχεια, χρησιμοποιήστε τον χάρτη της επόμενης σελίδας και σχεδιάστε ένα περίγραμμα το οποίο οριοθετεί τη Γύρω Περιοχή όπως εσείς την αντιλαμβάνεστε:

2

ΠΛΑΤΕΙΑ
ΟΜΟΝΟΙΑΣ
Ιουλιανού
Λεωφ. Αλεξάνδρας
28ης Οκτωβρίου
Μετσόβου
Ηπείρου
Λισσίων
Σάμου
Αβέρωφ
Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
Κων/νου Παλαιολόγου
ΠΛ. ΒΑΘΗ
Τοσίτσα
Μάρνη
Μάνερ
Χίου
Φαβιέρου
Σολωμού
3ης Σεπτεμβρίου
Βερανζέρου
Σατωβριάνδου
Ακαδημίας
Κωλέττη
Κολωνού
Δεληγιώργη
Αθηνάς
Πανεπιστημίου
Χαρ. Τρικούπη
Ιπποκράτους
Κολοκυνθούς
Π. Τσαλδάρη
Μενάνδρου
Σοφοκλέους
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Evripidou
Σαρρή
ΨΥΡΡΗ
Λευκορίου
Πραξιτέλους
Σταδίου
Ομήρου
Αμερικής
Κολοκοτρώνη
ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ
Περικλέους
Αδριανού

25. Ποιες είναι οι ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ που συμβαίνουν ή δεν συμβαίνουν στον Κοινόχρηστο Χώρο (Πλατεία);
Σημειώστε στον παρακάτω πίνακα τον βαθμό συχνότητας της κάθε δραστηριότητας σύμφωνα με τις παρατηρήσεις σας (όπου 1=Καθόλου, 2=Λίγο, 3=Μέτρια, 4=Πολύ και 5=Πάρα πολύ):

	1	2	3	4	5
ΔΙΕΛΕΥΣΗ ΠΕΡΑΣΤΙΚΩΝ					
ΑΝΕΤΗ ΔΙΕΛΕΥΣΗ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΟΠΩΣ ΣΕ ΑΝΑΠΗΡΙΚΟ ΚΑΡΟΤΣΑΚΙ					
ΑΝΑΜΟΝΗ ΕΠΙΒΑΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ					
ΑΝΑΜΟΝΗ ΠΟΛΛΩΝ ΟΡΘΙΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΓΙΑ ΟΠΟΙΟΔΗΠΟΤΕ ΛΟΓΟ					
ΚΑΘΙΣΜΑ ΣΕ ΠΑΓΚΑΚΙ / ΠΕΖΟΥΛΙ					
ΞΑΠΛΩΜΑ ΣΕ ΠΑΓΚΑΚΙ / ΠΕΖΟΥΛΙ / ΔΑΠΕΔΟ					
ΚΑΘΙΣΜΑ ΣΕ ΤΡΑΠΕΖΙΑ ΓΙΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΦΑΓΗΤΟΥ / ΠΟΤΟΥ					
ΔΙΑΜΟΝΗ ΑΣΤΕΓΩΝ ΓΙΑ ΥΠΝΟ					
ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ-ΒΟΛΤΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ ΟΠΩΣ ΕΜΒΛΗΜΑΤΙΚΑ / ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ / ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΕΙΠΙΑ					
ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ-ΒΟΛΤΑ ΣΤΙΣ ΒΙΤΡΙΝΕΣ ΤΩΝ ΜΑΓΑΖΙΩΝ					
ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ-ΒΟΛΤΑ ΜΕ ΤΟΝ ΣΚΥΛΟ					
ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΠΕΡΠΑΤΗΜΑ					
ΤΡΕΞΙΜΟ / JOGGING					
ΠΑΤΙΝΙΑ					
ΠΟΔΗΛΑΤΟ					
ΑΛΛΟ ΑΤΟΜΙΚΟ ΑΘΛΗΜΑ:					
ΠΑΙΔΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΟΠΩΣ ΚΥΝΗΓΗΤΟ / ΜΠΑΛΑ / ΑΛΛΟ					
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΟΠΩΣ ΣΚΑΚΙ / ΤΑΒΛΙ / ΧΑΡΤΙΑ / ΑΛΛΟ					
ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΣΕ ΑΝΟΙΧΤΟ ΧΩΡΟ					
ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ / ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ					
ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΚΦΩΝΗΣΗ ΛΟΓΟΥ ΓΙΑ ΟΠΟΙΟΔΗΠΟΤΕ ΘΕΜΑ ΟΠΩΣ ΣΤΟ HYDE PARK ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ					
ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ / ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ					
ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΜΕ ΟΙΚΕΙΟΥΣ: ΦΙΛΟΥΣ/ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ					
ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΜΕ ΟΜΟΕΘΝΕΙΣ ΛΟΓΩ ΕΝΤΟΝΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΙΔΙΑΣ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑΣ (ΠΕΡΑΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ)					
ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΓΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΣΧΕΣΕΩΝ ΜΕ ΑΓΝΩΣΤΟΥΣ					
ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΟΥΣΙΩΝ					
ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΠΑΡΑΝΟΜΩΝ ΤΣΙΓΑΡΩΝ					
ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΠΛΑΣΤΩΝ ΧΑΡΤΙΩΝ / ΔΙΑΒΑΤΗΡΙΩΝ / ΑΛΛΟ					
ΥΠΑΙΘΡΙΟ ΠΑΡΑΕΜΠΟΡΙΟ ΡΟΥΧΩΝ/ ΤΣΑΝΤΩΝ/ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ/ ΑΛΛΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ, ΣΕ ΚΑΡΟΤΣΑΚΙΑ/ΣΕΝΤΟΝΙΑ/ΧΑΡΤΟΝΙΑ					
ΠΟΡΝΕΙΑ					
ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΣΤΑΘΜΕΥΣΗ ΙΧ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ					
ΣΤΑΘΜΕΥΣΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΩΝ Η ΑΛΛΩΝ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΣΕ ΠΕΖΟΔΡΟΜΟ					
ΦΘΟΡΑ ΚΑΙ ΡΥΠΑΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ / ΚΤΙΡΙΩΝ					
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΟΠΩΣ ΠΩΛΗΣΗ ΕΙΣΙΤΗΡΙΩΝ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΚΩΝ ΜΕΣΩΝ/ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΩΝ ΦΕΣΤΙΒΑΛ/ ΑΛΛΟ					
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΑΠΟ ΦΟΡΕΙΣ/ΜΚΟ/ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ/ ΑΘΛΗΤΙΚΟΥΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥΣ/ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ/ΑΛΛΟ					
ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΓΙΑ ΣΥΛΛΕΚΤΙΚΑ ΕΙΔΗ ΟΠΩΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΑ / ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ / ΠΑΛΙΑ ΒΙΒΛΙΑ /ΑΛΛΟ					
ΜΙΚΡΟΑΓΟΡΕΣ ΑΠΟ ΚΑΣΤΑΝΑΔΕΣ/ ΛΟΥΛΟΥΔΑΔΕΣ/ ΚΟΥΛΟΥΡΑΔΕΣ/ ΑΛΛΟ					
ΑΓΟΡΕΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΣΤΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΥ ΧΩΡΟΥ (ΠΛΑΤΕΙΑΣ)					
ΑΓΟΡΕΣ ΡΟΥΧΙΣΜΟΥ / ΟΙΚΙΑΚΩΝ ΕΙΔΩΝ					
ΑΓΟΡΕΣ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΩΝ ΕΙΔΩΝ ΟΠΩΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ/ ΕΙΔΗ ΚΙΝΓΚΑΛΕΡΙΑΣ/ ΟΠΛΑ/ ΑΛΛΟ					
ΛΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ					
ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΥΠΑΙΘΡΙΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ / ΑΝΘΟΚΟΜΙΑΣ/ ΕΠΟΧΙΑΚΩΝ ΕΙΔΩΝ / ΑΛΛΟ					
ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΕΣ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΟΠΩΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΠΑΡΕΛΑΣΗ/ ΠΕΡΙΦΟΡΑ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ/ ΑΛΛΟ					
ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΕΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΟΠΩΣ ΘΕΑΜΑΤΑ ΔΡΟΜΟΥ / ΥΠΑΙΘΡΙΑ ΒΙΝΤΕΟ					
ΑΥΘΟΡΜΗΤΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΠΛΑΝΟΔΙΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ / ΕΘΙΜΙΚΕΣ ΟΠΩΣ ΚΟΥΛΟΥΜΑ / ΑΛΛΟ					
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΘΕΑΜΑΤΩΝ ΣΕ ΑΙΘΟΥΣΕΣ ΣΙΝΕΜΑ / ΘΕΑΤΡΟΥ / ΣΥΝΑΥΛΙΩΝ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΕΚΕΙ					
ΜΕΓΑΛΕΣ ΠΡΟΕΚΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ ΚΟΜΜΑΤΩΝ, ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ					
ΔΙΑΔΗΛΩΣΕΙΣ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑΣ					
ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΣΤΟΝ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟ ΧΩΡΟ ΣΕ ΕΚΤΑΚΤΗ ΑΝΑΓΚΗ ΟΠΩΣ ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΣΕΙΣΜΟΥ / ΑΛΛΟ					
ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΑΜΟΝΗ ΠΟΛΛΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΟΠΩΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ /ΑΛΛΟ					
ΑΛΛΟ:					

4

26. Ποιο είναι το προφίλ των ΧΡΗΣΤΩΝ/ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ του Κοινόχρηστου Χώρου (της Πλατείας) κατά τη διάρκεια του 24ώρου;

Σημειώστε στον παρακάτω πίνακα σε ποιο βαθμό συχνάζουν οι χρήστες/επισκέπτες της πλατείας την ημέρα και τη νύχτα (όπου 1=Καθόλου, 2=Λίγο και 3=Αρκετά/Πολύ):

	ΗΜΕΡΑ			ΝΥΧΤΑ		
	1	2	3	1	2	3
ΠΑΙΔΙΑ						
ΝΕΟΙ						
ΕΝΗΛΙΚΕΣ						
ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ						
ΑΝΔΡΕΣ						
ΓΥΝΑΙΚΕΣ						
ΕΘΝΟΤΗΤΑ Α						
ΕΘΝΟΤΗΤΑ Β						
ΕΘΝΟΤΗΤΑ Γ						
ΕΘΝΟΤΗΤΑ Δ						
ΧΑΜΗΛΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΡΩΜΑΤΑ						
ΜΕΣΑΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΡΩΜΑΤΑ						
ΥΨΗΛΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΡΩΜΑΤΑ						
ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΣΕ ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ						
ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΣΕ ΓΡΑΦΕΙΑ / ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ						
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΠΟΥ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΝΟΜΙΜΑ ΣΤΟΝ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟ ΧΩΡΟ ΟΠΩΣ ΤΑΞΙΤΖΗΔΕΣ / ΑΛΛΟΙ						
ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΕΣ						
ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ ΑΤΥΠΑ ΟΠΩΣ ΜΙΚΡΟΠΩΛΗΤΕΣ ΣΠΙΡΤΩΝ/ ΑΛΛΟ						
ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΟΠΩΣ ΔΙΑΚΙΝΗΤΕΣ ΠΑΡΑΝΟΜΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ /ΑΛΛΟ						
ΧΡΗΣΤΕΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ						
ΑΝΕΡΓΟΙ ΠΟΥ ΨΑΧΝΟΥΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΝ ΣΤΕΚΙ						
ΑΣΤΕΓΟΙ						
ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΠΟΡΝΕΙΑ						
ΜΕΛΗ ΑΚΡΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ Η ΑΛΛΩΝ ΟΜΑΔΩΝ						
ΧΟΥΛΙΓΚΑΝΣ						
ΝΤΟΠΙΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΠΡΟΕΡΧΟΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΜΕΣΗ/ΚΟΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΥ ΧΩΡΟΥ						
ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ						
ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΠΡΟΕΡΧΟΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΣΥΝΟΙΚΙΕΣ / ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ						
ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΠΡΟΕΡΧΟΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ						
ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΠΡΟΕΡΧΟΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ						
ΑΤΟΜΑ ΜΟΝΑ ΤΟΥΣ						
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ						
ΟΜΑΔΕΣ ΦΙΛΩΝ						
ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΑ ΓΚΡΟΥΠΣ						
ΠΕΛΑΤΕΣ ΜΑΓΑΖΙΩΝ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ						
ΠΕΛΑΤΕΣ ΜΑΓΑΖΙΩΝ ΡΟΥΧΙΣΜΟΥ / ΟΙΚΙΑΚΩΝ ΕΙΔΩΝ / ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΩΝ ΕΙΔΩΝ						
ΠΕΛΑΤΕΣ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΩΝ/ ΚΑΦΕΤΕΡΙΩΝ ΚΤΛ						
ΠΕΛΑΤΕΣ ΜΑΓΑΖΙΩΝ ΓΕΝΙΚΑ						
ΦΟΙΤΗΤΕΣ						
ΜΑΘΗΤΕΣ						
ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ						
ΕΠΩΝΥΜΟΙ / VIPS						
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΠΡΟΓΕΝΕΣΤΕΡΩΝ ΚΥΜΑΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ						
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΚΥΜΑΤΟΣ						
ΑΛΛΟ						

27. Ως προς τις παραπάνω κατηγορίες χρηστών/επισκεπτών και τη συχνότητά τους στον Κοινόχρηστο Χώρο (Πλατεία), τι αλλαγές έχετε παρατηρήσει και πότε ; .....

.....

5

28. Κρίνετε συνολικά την εξέλιξη του Κοινόχρηστου Χώρου (της Πλατείας) και απαντήστε αν, κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών,: ☐ Βελτιώθηκε ☐ Παρέμεινε στάσιμη ☐ Επιδεινώθηκε

Εξηγήστε ειδικότερα γιατί ; .....

Προσδιορίστε το χρονικό διάστημα στο οποίο αναφέρεστε: ..... – 2016

29. Με ποια γεγονότα έχουν συνδεθεί οι σημαντικότερες αλλαγές που έχει υποστεί ο Κοινόχρηστος Χώρος (η Πλατεία) και σε ποιες χρονολογίες; .....

30. Ποια θεωρείτε ότι είναι σήμερα τα κυριότερα προβλήματα και τα μειονεκτήματα του Κοινόχρηστου Χώρου (της Πλατείας); .....

31. Ποια είναι σήμερα τα κυριότερα πλεονεκτήματά του ; .....

32. Όταν πληροφορηθήκατε για την ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ/ΑΝΑΠΛΑΣΗ του Κοινόχρηστου Χώρου (της Πλατείας) ποια ήταν η αρχική σας αντίδραση ;

☐ Θετική ☐ Αρνητική ☐ Αδιάφορη ☐ ΔΓ/ΔΑ

33. Από αυτά που έχετε γνωρίσει, ακούσει ή διαβάσει για πριν και μετά την τελευταία ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ/ΑΝΑΠΛΑΣΗ, ποια θεωρείτε ότι είναι τα θετικά και τα αρνητικά αποτελέσματά της για τον Κοινόχρηστο Χώρο (τη Πλατεία):

☐ Θετικά : ..... ☐ Αρνητικά: .....

34. Από αυτά που έχετε υπόψη σας για πριν και μετά την τελευταία ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ/ΑΝΑΠΛΑΣΗ, ποια πιστεύετε ότι είναι τα θετικά και τα αρνητικά αποτελέσματά της για την Επιχείρησή σας:

☐ Θετικά: ..... ☐ Αρνητικά: .....

35. Σκοπεύετε να μετεγκαταστήσετε την επιχείρησή σας σε άλλη περιοχή ; ☐ ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐ ΔΓ/ΔΑ

Αν **ΝΑΙ**, εξηγείστε τους λόγους: .....

36. Ως χρήστης του Κοινόχρηστου Χώρου (της Πλατείας), αισθάνεστε άνετα σε αυτόν ;

☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Μέτρια ☐ Πολύ ☐ Πάρα πολύ

37. Τι θα προτείνατε να γίνει ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες του Κοινόχρηστου Χώρου (της Πλατείας), και:

Α) να αισθάνεστε εσείς καλύτερα και πιο άνετα ; .....

Β) να αισθάνονται όλοι οι χρήστες καλύτερα και πιο άνετα; .....

38. Δραστηριοποιήστε για την επίλυση των προβλημάτων του Κοινόχρηστου Χώρου (της Πλατείας) ή/και της Γύρω Περιοχής;

☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Μέτρια ☐ Πολύ ☐ Πάρα πολύ

Με ποιόν τρόπο δραστηριοποιήστε;

☐ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟ ΧΩΡΟ ☐ ΓΙΑ ΤΗ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗ

ΑΤΟΜΙΚΑ: ....

ΣΥΛΛΟΓΙΚΑ (ΣΥΛΛΟΓΟΥΣ, ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΚΤΛ): ....

39. Σε ποιο βαθμό θα συμμετείχατε στις διαδικασίες σχεδιασμού του χώρου, της διαρρύθμισης των χρήσεων ή/και της λειτουργίας του Κοινόχρηστου Χώρου (της Πλατείας), εφόσον κάποιος φορέας σας το ζητούσε;

☐ Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Μέτρια ☐ Πολύ ☐ Πάρα πολύ

40. Τι θα προτείνατε σχετικά με μια τέτοια διαδικασία ώστε να τραβήξει το ενδιαφέρον σας και να συμμετείχατε;

.....

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

6

6.5.2. Συνοδευτικές σελίδες του ερωτηματολογίου ανά πλατεία

6.5.2.1. Ομόνοια

Αγαπητέ/ή ερωτώμενε/η,

Το ερωτηματολόγιο αυτό απευθύνεται προς τους επαγγελματίες και εργαζόμενους οι οποίοι, δραστηριοποιούνται σε επιχειρήσεις και υπηρεσίες που στεγάζονται σε καταστήματα-γραφεία-περίπτερα-πάγκους κτλ στην Πλατεία Ομονοίας.

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου αποτελεί μέρος έρευνας που διεξάγει το ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ για τις *κοινωνικές επιπτώσεις των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού*. Στόχος των ερωτήσεων που καλείστε να απαντήσετε, είναι να διερευνηθούν οι σκέψεις και οι αντιλήψεις των ερωτώμενων που σχετίζονται λίγους μήνες έως και πολλά έτη με την Πλατεία Ομονοίας, με άμεση εμπειρία και γνώση σχετικά με τα χαρακτηριστικά της και τις αλλαγές που αυτή και η γύρω περιοχή έχουν υποστεί.

Δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις. Μας ενδιαφέρει η γνώμη σας και η γνώση σας σχετικά με τα θέματα που τίθενται από τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου.

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται ανώνυμα και τα στοιχεία που θα συλλέξουμε θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς. Θα χρειαστεί να αφιερώσετε για τη συμπλήρωσή του περίπου 25 λεπτά.

Για οποιαδήποτε πληροφορία, διευκρίνιση ή σχόλιο, μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μας αποστέλλοντας μήνυμα στο email: kavdelidi@ekke.gr

Ευχαριστούμε θερμά για τη συμβολή σας!

ΠΛΑΤΕΙΑ ΟΜΟΝΟΙΑΣ

Η αναδιαμόρφωση της πλατείας σχεδιάστηκε στο πλαίσιο ενός συνολικού προγράμματος περισσότερων φορέων (του ΥΠΕΧΩΔΕ - σημερινό ΥΠΕΚΑ, της Αττικό Μετρό Α.Ε., της Εταιρείας Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων Α.Ε., της τότε Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Έργων και του Οργανισμού Αστικών Συγκοινωνιών Αθήνας) για την αναβάθμιση του ιστορικού κέντρου της πόλης με τις παρεμβάσεις στο εμπορικό τρίγωνο του κέντρου της Αθήνας.

Η σημερινή διαμόρφωση της πλατείας Ομονοίας είναι αποτέλεσμα της υλοποίησης (2003), μετά από διαφοροποιήσεις, του πρώτου βραβείου στον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό που προκήρυξε η ΕΑΧΑ ΑΕ το 1998 εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων, καθώς και της μεταγενέστερης προσθήκης και αφαίρεσης στοιχείων κατά την περίοδο 2004-2012.

Βασικά συστατικά της αναδιαμόρφωσης της πλατείας αποτελούν:

- Ο ανασχεδιασμός των κυκλοφοριακών ροών γύρω από την πλατεία με αποτέλεσμα την απόδοση περισσότερου χώρου στους πεζούς, ειδικότερα στην κεντρική ζώνη του αδόμητου χώρου. Πιο συγκεκριμένα, καταργήθηκε η κυκλική πορεία των οχημάτων, μονοδρομήθηκαν οι οδοί Αγ. Κωνσταντίνου και Πειραιώς και συνδέθηκαν τα πεζοδρόμια των οδών Σταδίου και Πανεπιστημίου και των οδών Αγ. Κωνσταντίνου και Πειραιώς για τη συνέχεια της πορείας των πεζών.
- Η διαμόρφωση μιας επιμήκους γραμμικής κατασκευής με αναβαθμούς που χρησιμεύει ως καθιστικό.
- Η υψομετρική διαφορά της κεντρικής εσωτερικής περιοχής με αποτέλεσμα τον διαχωρισμό της από την ροή των οχημάτων και από τον χώρο προς την οδό Γ' Σεπτεμβρίου.
- Μία σειρά αρχιτεκτονικών κατασκευών που χαρακτηρίζουν την σημερινή επιφάνεια της πλατείας: ● η επίστρωση δαπέδου από τετράγωνες πλάκες, ● η διαμόρφωση δύο υδάτινων επιφανειών στο κέντρο περίπου της πλατείας, οι οποίες μετατράπηκαν σε παρτέρια, ● η αναμόρφωση των απολήξεων των εξαερισμών του μετρό με κατασκευές από μπετόν και γυαλί, ● η τοποθέτηση φωτιστικών στηλών, ● η προσθήκη της γλυπτικής κατασκευής του Ζογγολόπουλου «Πεντάκυκλο» στο ανατολικό τμήμα της πλατείας, ● η προσθήκη παρτεριών με φύτευση σε τμήματα της πλατείας και στη συνέχεια η αφαίρεσή τους για τεχνικούς λόγους, ● η προσθήκη δύο ελαφρών κατασκευών από μέταλλο και γυαλί για την οριοθέτηση χώρου για τραπεζοκαθίσματα, προσθήκη ξύλινων, πλαστικών και μεταλλικών ζαρντινιέρων με φυτά.

6.5.2.2. Κοτζιά

Αγαπητέ/ή ερωτώμενε/η,

Το ερωτηματολόγιο αυτό απευθύνεται προς τους επαγγελματίες και εργαζόμενους οι οποίοι, δραστηριοποιούνται σε επιχειρήσεις και υπηρεσίες που στεγάζονται σε καταστήματα-γραφεία-περίπτερα-πάγκους κτλ στην Πλατεία Κοτζιά (Εθνικής Αντιστάσεως).

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου αποτελεί μέρος έρευνας που διεξάγει το ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ για τις *κοινωνικές επιπτώσεις των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού*. Στόχος των ερωτήσεων που καλείστε να απαντήσετε, είναι να διερευνηθούν οι σκέψεις και οι αντιλήψεις των ερωτώμενων που σχετίζονται λίγους μήνες έως και πολλά έτη με την Πλατεία Ομονοίας, με άμεση εμπειρία και γνώση σχετικά με τα χαρακτηριστικά της και τις αλλαγές που αυτή και η γύρω περιοχή έχουν υποστεί.

Δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις. Μας ενδιαφέρει η γνώμη σας και η γνώση σας σχετικά με τα θέματα που τίθενται από τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου.

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται ανώνυμα και τα στοιχεία που θα συλλέξουμε θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς. Θα χρειαστεί να αφιερώσετε για τη συμπλήρωσή του περίπου 25 λεπτά.

Για οποιαδήποτε πληροφορία, διευκρίνιση ή σχόλιο, μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μας αποστέλλοντας μήνυμα στο email: kavdelidi@ekke.gr

Ευχαριστούμε θερμά για τη συμβολή σας!

ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΟΤΖΙΑ
Μετά από διαδοχικές αλλαγές στους σχεδιασμούς και τις διαδικασίες ανάπλασης της πλατείας από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, η σημερινή διαμόρφωση της πλατείας Κοτζιά είναι αποτέλεσμα δύο ανεξάρτητων μελετών, της κατασκευής του υπόγειου χώρου στάθμευσης (1994-96) και της αναδιαμόρφωσης της πλατείας (1998-2000), η υλοποίηση της οποίας εντάχθηκε στο γενικότερο πρόγραμμα ανάπλασης του ιστορικού κέντρου της Αθήνας.
Βασικά συστατικά της αναδιαμόρφωσης της πλατείας αποτελούν:

- Η διατήρηση στο βορειοανατολικό τμήμα της πλατείας αντιπροσωπευτικού δείγματος αρχαιολογικών ευρημάτων από την ανασκαφική έρευνα που έγινε μεταξύ 1985-1988 (με αφορμή την απόφαση κατασκευής του υπόγειου χώρου στάθμευσης) και περίφραξή τους με μεταλλική κατασκευή που επιτρέπει τη θέασή του.
- Η πεζοδρόμηση των περιμετρικών οδών (Ευπολίδος, Κρατίνου, Αιόλου) και των κάθετων οδών (Απέλλου, Στρέϊτ και Γεωργίου Σταύρου), η ενοποίηση τους με την πλατεία και η εξασφάλιση μεγάλης επιφάνειας ελεύθερου χώρου.
- Μέρος των κάθετων πεζόδρομων που εξυπηρετούν την πρόσβαση στον υπόγειο χώρο στάθμευσης.
- Μια σειρά αρχιτεκτονικών κατασκευών που χαρακτηρίζουν την σημερινή επιφάνεια της πλατείας: •επίστρωση του δαπέδου από πλάκες γρανίτη σε σχήμα τετραγωνικού κανάβου υπό γωνία ως προς τις πλευρές της πλατείας • συντριβάνι με γλυπτό στο κέντρο της πλατείας • μεταλλικές πέργκολες για τη στέγαση των εισόδων-εξόδων στον υπόγειο χώρο στάθμευσης • παρτέρια που χρησιμοποιούνται και ως καθιστικά κατά μήκος της βόρειας και νότιας πλευράς της πλατείας • τοποθέτηση φωτιστικών με ανθοστήλες • ξύλινες ζαρντινιέρες κυρίως κατά μήκος της δυτικής πλευράς της πλατείας (οδός Αθηνάς), αλλά και σε άλλα σημεία της.

6.5.2.3. Βαρβάκη

Αγαπητέ/ή ερωτώμενε/η,

Το ερωτηματολόγιο αυτό απευθύνεται προς τους επαγγελματίες και εργαζόμενους οι οποίοι, δραστηριοποιούνται σε επιχειρήσεις και υπηρεσίες που στεγάζονται σε καταστήματα-γραφεία-περίπτερα-πάγκους κτλ στην Πλατεία Βαρβακείου.

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου αποτελεί μέρος έρευνας που διεξάγει το ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ για τις *κοινωνικές επιπτώσεις των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού*. Στόχος των ερωτήσεων που καλείστε να απαντήσετε, είναι να διερευνηθούν οι σκέψεις και οι αντιλήψεις των ερωτώμενων που σχετίζονται λίγους μήνες έως και πολλά έτη με την Πλατεία Βαρβακείου, με άμεση εμπειρία και γνώση σχετικά με τα χαρακτηριστικά της και τις αλλαγές που αυτή και η γύρω περιοχή έχουν υποστεί.

Δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις. Μας ενδιαφέρει η γνώμη σας και η γνώση σας σχετικά με τα θέματα που τίθενται από τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου.

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται ανώνυμα και τα στοιχεία που θα συλλέξουμε θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς. Θα χρειαστεί να αφιερώσετε για τη συμπλήρωσή του περίπου 25 λεπτά.

Για οποιαδήποτε πληροφορία, διευκρίνιση ή σχόλιο, μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μας αποστέλλοντας μήνυμα στο email: kavdelidi@ekke.gr

Ευχαριστούμε θερμά για τη συμβολή σας!

ΠΛΑΤΕΙΑ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ

Οι εγκαταστάσεις και η πλατεία της λαχαναγοράς, απέναντι από τη Δημοτική Αγορά της Αθήνας, κατασκευάστηκαν στα τέλη του 1980 και αναμορφώθηκαν ριζικά το 2002 εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων.

Τα κύρια χαρακτηριστικά της σημερινής διαμόρφωση της πλατείας Βαρβακείου είναι:

- Η δημιουργία πολυεπίπεδου δημόσιου χώρου ο οποίος περιλαμβάνει τις εξής λειτουργίες: • στο υπόγειο, δημοτικό χώρο στάθμευσης και ορισμένες εμπορικές δραστηριότητες, • στο ισόγειο επίπεδο, τις εγκαταστάσεις της λαχαναγοράς, και • την υπερυψωμένη πλατεία-πάρκο, με χώρους φύτευσης και γραμμικά στοιχεία από μπετόν που χρησιμοποιούνται ως καθιστικά,

- Η ενσωμάτωση: • των απολήξεων των εξαερισμών του μετρό με κατασκευές από μπετόν και γυαλί, • τριών μικρών κτιρίων, στη νότια πλευρά της πλατείας, που στέγαζαν κοινωνικές δράσεις του ιδρύματος αστέγων και είναι πλεόν εγκαταλελειμμένα, • του δημοτικού περιπτέρου στην ανατολική πλευρά της πλατείας, το οποίο ανακαινίστηκε πρόσφατα για να αποτελέσει το χώρο συνάντησης εθελοντικών ομάδων της πόλης («ΣυνΑθήνα»).

6.5.2.4. Μοναστηράκι

Αγαπητέ/ή ερωτώμενε/η,

Το ερωτηματολόγιο αυτό απευθύνεται προς τους επαγγελματίες και εργαζόμενους οι οποίοι, δραστηριοποιούνται σε επιχειρήσεις και υπηρεσίες που στεγάζονται σε καταστήματα-γραφεία-περίπτερα-πάγκους κτλ στην Πλατεία Μοναστηρακίου.

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου αποτελεί μέρος έρευνας που διεξάγει το ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ για τις *κοινωνικές επιπτώσεις των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού*. Στόχος των ερωτήσεων που καλείστε να απαντήσετε, είναι να διερευνηθούν οι σκέψεις και οι αντιλήψεις των ερωτώμενων που σχετίζονται λίγους μήνες έως και πολλά έτη με την Πλατεία Μοναστηρακίου, με άμεση εμπειρία και γνώση σχετικά με τα χαρακτηριστικά της και τις αλλαγές που αυτή και η γύρω περιοχή έχουν υποστεί.

Δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις. Μας ενδιαφέρει η γνώμη σας και η γνώση σας σχετικά με τα θέματα που τίθενται από τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου.

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται ανώνυμα και τα στοιχεία που θα συλλέξουμε θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς. Θα χρειαστεί να αφιερώσετε για τη συμπλήρωσή του περίπου 25 λεπτά.

Για οποιαδήποτε πληροφορία, διευκρίνιση ή σχόλιο, μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μας αποστέλλοντας μήνυμα στο email: kavdelidi@ekke.gr

Ευχαριστούμε θερμά για τη συμβολή σας!

ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙΟΥ

Η σημερινή διαμόρφωση της πλατείας Μοναστηρακίου είναι αποτέλεσμα της υλοποίησης, μετά από προσαρμογές, του πρώτου βραβείου στον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό που προκήρυξε η Εταιρεία Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας (ΕΑΧΑ Α.Ε.) το 1998.

Τα κύρια χαρακτηριστικά της σημερινής διαμόρφωση της πλατείας Μοναστηρακίου είναι:

- Το σχήμα της πλατείας, η υποβάθμισή της σε σχέση με την οδό Ερμού και η επίστρωση του δαπέδου της με πολύχρωμους κυβόλιθους σε μορφή ψηφιδωτού, που δημιουργούν ένα ενιαίο κενό χώρο για ποικίλες δραστηριότητες με διάχυση προς το γύρω ιστό της παλιάς πόλης,
- Η διεύρυνση του περιβόλου της εκκλησίας της Κοίμησης της Θεοτόκου (Παντάνασσα),
- Η ενσωμάτωση των αρχαιολογικών ευρημάτων της κοίτης του ποταμού Ηριδανού με διαμορφώσεις (ανοιχτό φρεάτιο σε χαμηλότερο επίπεδο και γυάλινο άνοιγμα που χρησιμοποιείται ως καθιστικό) οι οποίες επιτρέπουν τη θέασή τους από το επίπεδο της πλατείας,
- Οι αρχιτεκτονικές λύσεις που περιλαμβάνουν: • την αναμόρφωση σε γλυπτά των απολήξεων των εξαερισμών του μετρό, • τη μετατροπή σε ξύλινα καθιστικά των υπέργειων κατασκευών των φρεατίων του μετρό, • την τοποθέτηση φωτιστικών στηλών.

7 ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΜΕΣΩ ΜΕΤΑ-ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ 'ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΙΞΗ - ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΧΩΡΟΥ'

Καλλισθένη Αβδελίδη, Ευθαλία Μάσσου

7.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν κείμενο με τίτλο «Προσέγγιση μέσω μετα-ανάλυσης της σχέσης 'κοινωνική μίξη και αλλαγές του αστικού δημόσιου χώρου'» παρουσιάζει μια από τις εργασίες που πραγματοποιήθηκαν στο έργο *Κοινωνικές επιπτώσεις του αστικού σχεδιασμού και του σχεδιασμού βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων*. Η εργασία αποτελεί μέρος των παραδοτέων του έργου στο πλαίσιο του όλου προγράμματος για το οποίο γίνεται λόγος στον γενικό πρόλογο του βιβλίου (Έργο, έρευνα και συντελεστές).

Στην παρούσα εργασία συμμετείχαν η Κ. Αβδελίδη στον σχεδιασμό της εργασίας στο πλαίσιο του έργου, με έμφαση στη διεπιστημονική προσέγγιση με κοινωνική θεώρηση του αστικού σχεδιασμού για την καταγραφή και τη διερεύνηση της πραγματικής/τωρινής χρήσης των αστικών δημόσιων ανοιχτών χώρων στην σύγχρονη πόλη, και για την εύρεση, τη διαμόρφωση και την προετοιμασία με επανακωδικοποίηση των πρωτογενών δεδομένων που χρησιμοποιήθηκαν στη μετα-ανάλυση, και η Ε. Μάσσου στον σχεδιασμό της εργασίας με έμφαση στη μαθηματική προσέγγιση των ποσοτικών δεδομένων διεπιστημονικής προέλευσης και περιεχομένων και στη διεξαγωγή της πολλαπλής μετα-ανάλυσης σε εξειδικευμένο προγραμματικό πληροφορικό περιβάλλον. Οι συγγραφείς του κειμένου διεξήγαγαν συστηματική ανασκόπηση μελετών και ερευνών με θέμα τις κοινωνικές επιπτώσεις του αστικού σχεδιασμού και σχεδιασμού βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων.

Υπενθυμίζεται ότι για την επίτευξη του έργου αυτού, κρίθηκε απαραίτητη η διεξαγωγή των επιμέρους μελετών και ερευνών οι οποίες παρουσιάζονται στα κείμενα των

προηγούμενων κεφαλαίων και οι οποίες αναφέρονται σε διαφορετικές διαστάσεις των κοινωνικών επιπτώσεων του αστικού σχεδιασμού και του σχεδιασμού βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων. Με τη διερεύνηση αυτή επιχειρείται η ανάδειξη της συνθετότητας των κοινωνικών επιπτώσεων όπως και η ποιοτική και ποσοτική εκτίμηση της ισχύος τους και των συσχετίσεών τους με πληθυσμιακά και χωρικά δεδομένα. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις με αναφορά στις διαφορετικές ομάδες ενδιαφέροντος και οι διαφορετικές ερευνητικές υποθέσεις οι οποίες τέθηκαν μαζί με τις μεθοδολογίες, τα εργαλεία και τις καταγραφές που εφαρμόστηκαν στο πλαίσιο των εργασιών του έργου, αποσκοπούν στην κατά το δυνατό πιο εξειδικευμένη και διεπιστημονική διερεύνηση των κοινωνικών επιπτώσεων του αστικού σχεδιασμού με προοπτική την επεξεργασία ενός συνόλου μεθοδολογιών και εργαλείων για τη διαπίστωση και την παρακολούθηση αυτών στο πλαίσιο εφαρμογής προγραμμάτων αστικής πολιτικής.

Ο αστικός σχεδιασμός, η αστική ανάπτυξη και η εν γένει θεώρηση των κοινωνικών επιπτώσεων των αστικών επεμβάσεων σε τμήματα της πόλης, άπτονται περισσότερων εννοιολογικών ενοτήτων που χρήζουν ποιοτικής και ποσοτικής εκτίμησης και σύνθεσης. Υιοθετώντας λοιπόν την παραδοχή της πολυδιάστατης φύσης των κοινωνικών επιπτώσεων του αστικού σχεδιασμού, η ίδια η θεματολογία του έργου καθόρισε την σύνθετη μεθοδολογική προσέγγιση που έπρεπε να ακολουθηθεί τόσο στο στάδιο της ποιοτικής εκτίμησής τους, όσο και στο στάδιο της σύνθεσης δεδομένων σχετικά με την ποσοτική εκτίμησή τους.

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η σύνθεση των μεμονωμένων ερευνών οι οποίες συναντήθηκαν στη σχετική βιβλιογραφία, επιλέχθηκαν με συστηματική ανασκόπηση καθώς αναφέρονται στο αντικείμενο ενδιαφέροντος του έργου (κοινωνική θεώρηση των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού και κοινωνικές επιπτώσεις του αστικού σχεδιασμού) και εστιάζουν στο πρόβλημα της εκτίμησης της κοινωνικής μίξης αναφορικά με το σύγχρονο αστικό περιβάλλον στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης του. Στο έργο η κοινωνική μίξη των κοινωνικών/ πληθυσμιακών συνόλων αναφοράς για τους χώρους αστικών επεμβάσεων και για τις γύρω περιοχές τους προσεγγίζεται στα διαφορετικά αυτά επίπεδα, με διαφορετικές μεθοδολογίες και με τη χρήση διαφορετικού τύπου δεδομένων.

Στην παρούσα εργασία, η προσέγγιση γίνεται μέσω μετα-ανάλυσης. Η μαθηματική αυτή προσέγγιση για την αξιολόγηση, εναρμόνιση και σύνθεση ποσοτικών αποτελεσμάτων προηγούμενα δημοσιευμένων ερευνών με την προαναφερόμενη θεματολογία έχει ως στόχο την εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων τα οποία προκύπτουν από αυτές τις έρευνες. Για την κατάρτιση συνολικών συμπερασμάτων, διερευνάται ο βαθμός ετερογένειας μεταξύ των επιλεγμένων με τη συστηματική ανασκόπηση ερευνών[112]. Τα συμπεράσματα αφορούν στις συσχετίσεις των εξαρτημένων και

112 «… η μετα-ανάλυση (meta-analysis) είναι μια αντικειμενική και ποσοτική μεθοδολογία που χρησιμοποιείται για την σύνθεση (π.χ. συνδυασμό και σύνοψη) ερευνητικών μελετών που έχουν γίνει στο παρελθόν για κάποιο συγκεκριμένο θέμα, ώστε να οδηγήσουν σε ένα συνολικό συμπέρασμα. Οι υποστηρικτές της ισχυρίζονται ότι δεν υπάρχει άλλη εναλλακτική και αντικειμενική μεθοδολογία που να συνθέτει προηγούμενα ερευνητικά αποτελέσματα. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, όποτε ένας ερευνητής σχεδιάζει να εξετάσει ερευνητικά κάποια θεωρητική υπόθεση, είναι απαραίτητο, ως στοιχείο της προκαταρκτικής εργασίας να μελετήσει την βιβλιογραφία και τις έρευνες που έχουν γίνει στο παρελθόν για το ίδιο θέμα, όπως επίσης και τα συμπεράσματά τους.» (Δ. Μπαλούρδος, Ι.Τσίγκανου 2013: 28).

ανεξάρτητων μεταβλητών με τα πληθυσμιακά χαρακτηριστικά αναφορικά με τη χρήση των αστικών δημόσιων ανοιχτών χώρων, πριν και μετά τις αστικές επεμβάσεις, ώστε να γίνουν ορατές οι μεταβολές και οι συσχετίσεις με τις αλλαγές του χώρου.

Σύμφωνα με προγενέστερη ερευνητική εμπειρία σχετικά με την ανάλυση του αστικού χώρου και τη βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων και σύμφωνα με τις ερευνητικές στοχεύσεις και τις μεθοδολογικές επιλογές που εφαρμόστηκαν στο πλαίσιο του παρόντος έργου, δόθηκε έμφαση στην τοπική εμβέλεια της λειτουργίας των αναδιαμορφωμένων ή υπό αναδιαμόρφωση χώρων [113]. Έτσι το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στην κοινωνική μίξη των κοινωνικών/πληθυσμιακών συνόλων αναφοράς για τους χώρους επέμβασης, στην παρούσα εργασία, και για τις περιοχές ένταξής τους στον τοπικό κοινωνικό αστικό ιστό, στην εργασία που παρουσιάζεται στο Κεφάλαιο 2 (Αβδελίδη, Μάσσου, 2017). Εδώ, επιδιώχθηκε τα συνολικά συμπεράσματα να διαμορφώσουν το αποτέλεσμα μιας εφαρμογής εναρμόνισης των επιλεγμένων μεμονωμένων ερευνών στο πλαίσιο που υπηρετεί το αντικείμενο και τη θεματολογία του έργου. Η εφαρμογή δύναται να συμβάλλει όχι μόνο στο αντικείμενο του έργου αλλά και στη γενικότερη σχετική βιβλιογραφία καθώς, σύμφωνα με όσα γνωρίζουμε, πρόκειται για μια πρώιμη εφαρμογή αυτού του είδους σε αυτό το επιστημονικό πεδίο.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η απόπειρα εφαρμογής της μετα-ανάλυσης σε αυτό το πεδίο αποδεικνύεται ένα εγχείρημα που εξαρχής έδειξε ότι χρήζει ιδιαίτερης προσοχής. Παρότι ο κοινός παρανομαστής για πολλούς εξειδικευμένους τομείς των σύγχρονων συνθηκών παραγωγής επιστημονικής και τεχνικής γνώσης, είναι η ανάγκη ελέγχου και αξιολόγησης συνόλων αποτελεσμάτων εξειδικευμένων εμπειρικών ερευνών ανεξάρτητων μεταξύ τους που ωστόσο αναφέρονται σε ένα ίδιο πεδίο έρευνας και επικεντρώνονται στα ίδια ζητήματα, η εφαρμογή των σχετικών τεχνικών που υπηρετούν αυτή την ανάγκη δεν είναι πάντοτε υλοποιήσιμη καθώς εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη φύση των ζητημάτων που μελετούνται. Στο επιστημονικό πεδίο που μας ενδιαφέρει, η εφαρμογή μιας τέτοιας προσέγγισης αντιμετωπίζει το πρόβλημα της εύρεσης ομόλογων ποσοτικών δεδομένων όπως υπάρχουν κυρίως στις εφαρμοσμένες επιστήμες και τα οποία να μπορούν να συνδυαστούν και να καθιστούν τεχνικά δυνατή την εφαρμογή της στατιστικής τεχνικής μετα-ανάλυσης με μεγαλύτερη ευχέρεια[114]. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση που πραγματοποιήθηκε αρχικά κατέδειξε τη δυσχέρεια εύρεσης εμπειρικών ερευνών με πρωτογενή δεδομένα και μετρήσεις οι οποίες να συμπίπτουν θεματικά και μεθοδολογικά μεταξύ τους όπως και με το αντικείμενο του έργου. Στο πλαίσιο αυτό, σημαντικός αποδείχτηκε ο εννοιολογικός προσδιορισμός των

113 Βλ. Κεφάλαιο 1, Εικόνα 2 (Αβδελίδη, 2017).

114 Κοινός τόπος πολλών κειμένων που ασχολούνται με τη μέθοδο της μετα-ανάλυσης είναι η εισαγωγική αναφορά στον αρχικό προσδιορισμό και στην ιστορική αναδρομή της μεθόδου. Σύμφωνα με τα κείμενα που εξετάστηκαν θα σημειώσουμε και εμείς με τη σειρά μας τα ακόλουθα. Ο όρος της μετα-ανάλυσης φαίνεται ότι εισήχθηκε από τον αμερικανό στατιστικό και ερευνητή σε θέματα εκπαιδευτικής ψυχολογίας και κοινωνικών επιστημών Gene Glass το 1976 στην προεδρική ομιλία του σχετικά με τις μελέτες της ψυχοθεραπείας στην Αμερικανική Ένωση Εκπαιδευτικής Έρευνας. Η θέση του Glass αφορούσε τη βιβλιογραφική ανασκόπηση η οποία κατά αυτόν θα πρέπει να είναι συστηματική και να αποτελεί πρωτογενής έρευνα με ερμηνευτική αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των επιμέρους μελετών στο πλαίσιο των κατανομών των ευρημάτων τους που εν μέρει καθορίζονται από τα χαρακτηριστικά της μελέτης και εν μέρει τυχαία (Bangert-Drowns & Rudner 1991). Έκτοτε αναπτύχθηκε ένας τομέας σχετικός με τις μετα-αναλυτικές προσεγγίσεις οι οποίες στοχεύουν στον έλεγχο των ευρυμάτων κυρίως στους δύο τομείς της ιατρικής και της οικονομετρίας.

ζητημάτων μελέτης και μετα-ανάλυσης και του προβλήματος προς επίλυση μέσω μετα-ανάλυσης όπως και καθοριστικής σημασίας η ύπαρξη κατάλληλων δεδομένων.

Υπενθυμίζεται επιπλέον ότι το αντικείμενο του έργου αφορά τη μελέτη των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού στην Αθήνα και στοχεύει στην ανάδειξη των προσεγγίσεων του πεδίου αστικής ανάπτυξης για τη διερεύνηση των κοινωνικών επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού. Η διερεύνηση συμπεριέλαβε μια σειρά επιτόπιων ερευνών, με προσαρμοσμένες ποιοτικές και ποσοτικές μεθοδολογίες διερεύνησης και ανάλυσης, και μελέτες περίπτωσης[115] σχετικά με δημόσιους χώρους αναδιαμορφωμένους με επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού οι οποίες υλοποιήθηκαν κυρίως μετά το 1997 [116], με διαφορετικού τύπου διαδικασίες, σε διαφορετικό κοινωνικό και αστικό ιστό που εντοπίζεται σε διαφορετικές περιοχές της πόλης της Αθήνας (κέντρο, περιφέρεια).

Πιο συγκεκριμένα, στο έργο διεκπεραιώθηκαν μια σειρά ερευνητικών εργασιών με συμπληρωματικά αντικείμενα, με διαφορετικές επιμέρους μεθοδολογικές προσεγγίσεις που ωστόσο στοχεύουν συνολικά στην επεξεργασία μιας συνολικής μεθοδολογικής προσέγγισης των κοινωνικών επιπτώσεων του αστικού σχεδιασμού, όπως προαναφέρθηκε. Οι ερευνητικές εργασίες αυτές είναι οι ακόλουθες:

1) Η παρατήρηση, η εμπειρική έρευνα και η ανάλυση των αστικών αλλαγών με θεωρητική προσέγγιση και με περιγραφική ανάλυση δευτερογενών δεδομένων για τις αστικές επεμβάσεις στην πόλη της Αθήνας και σε επιλεγμένα διεθνή παραδείγματα στη βάση της συλλογής στοιχείων και ένταξής τους στον κατάλογο-μήτρα καταγραφής και τυπολογίας των επεμβάσεων αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού που καταρτίστηκε με αυτή την προοπτική. Στόχος της μεθοδολογικής προσέγγισης αυτής είναι η αποσαφήνιση των πεδίων μελέτης και έρευνας του έργου με τις εννοιολογικές ενότητες και τα περιεχόμενά τους και η εισαγωγική σύνδεσή τους με τις εργασίες του έργου στο σύνολό τους.

2) Η κοινωνικο-δημογραφική ταυτοποίηση των γύρω περιοχών των αστικών επεμβάσεων, προκειμένου να αναδειχτούν τα κοινωνικά/πληθυσμιακά σύνολα αναφοράς για την ένταξη των επεμβάσεων δημόσιου χώρου στον τοπικό κοινωνικό αστικό ιστό. Εφαρμόστηκε περιγραφική στατιστική και αλγοριθμική ανάλυση δευτερογενών δεδομένων με προοπτική την επεξεργασία εργαλείου για τη διαπίστωση

---

115 Οι μελέτες περιπτώσεις του έργου είναι πέντε και περιλαμβάνουν τους εξής χώρους: Α) τέσσερις πλατείες της κεντρικής περιοχής της Αθήνας γειτονικές μεταξύ τους, Ομόνοια-Κοτζιά-Βαρβάκη-Μοναστηράκι, Β) δύο πεζόδρομους Δ.Αρεοπαγίτου, και Στρ.Μακρυγιάννη που βρίσκονται στη κύρια ζώνη ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας, όμορη προς το διεθνές αρχαιολογικό και πολιτισμικό πάρκο της Αθήνας, Γ) το Κέντρο Πολιτισμού Ύδρυμα-Σταύρος Νιάρχος το οποίο κατασκευάστηκε πρόσφατα στην έκταση του πρώην Ιππόδρομου Αθήνας που γειτνιάζει με τον Όρμο Φαλήρου της μητροπολιτικής παραλιακής ζώνης, Δ) ο πράσινος χώρος, όμορος και με κατά μήκος ανάπτυξη προς την σιδηροδρομική γραμμή ΗΣΑΠ στο Μοσχάτο, και Ε) μια σειρά κοινόχρηστων χώρων που αναδιαμορφώθηκαν πρόσφατα στην περιοχή Ελευθερίου-Εργατικών Κατοικιών στο Αιγάλεω.

116 Οι προαναφερόμενοι χώροι αναδιαμορφώθηκαν με επεμβάσεις διαδοχικών και διαφορετικών διαδικασιών αστικού σχεδιασμού ωστόσο με ολοκληρωμένες διαδικασίες που έλαβαν χώρα κατά την περίοδο μετά την ψήφιση του νόμου 2508/1997 (ΦΕΚΑ 124/13.6.1997) περί «Βιώσιμης οικιστικής ανάπτυξης των πόλεων και οικισμών της χώρας κτλ». Οι διαδικασίες ανάπλασης για τις περιπτώσεις μελέτης του έργου είναι οι εξής: ανοιχτός ή κλειστός, εθνικός ή διεθνής αρχιτεκτονικός διαγωνισμός (Ομόνοια, Μοναστηράκι, Αρεοπαγήτου, ΚΠΙΣΝ), δι' αυτεπιστασίας από την τεχνική υπηρεσία του δήμου (Μοσχάτο, Αιγάλεω), εργολαβία (Μοσχάτο), ανάθεση από το δήμο (Κοτζιά, Βαρβάκειος).

και την παρακολούθηση της κοινωνικής μίξης σχετικά με τις αλλαγές του αστικού χώρου, στην περίπτωση συνόλων συναφών χωρικών επεμβάσεων που καθορίζονται στο πλαίσιο αστικής πολιτικής προγραμματισμού και σχεδιασμού αστικών επεμβάσεων, κυρίως σε τοπικό επίπεδο εξουσίας και διακυβέρνησης.

3) Η μεταβολή των χρήσεων γης που συνοδεύει τις αλλαγές του αστικού χώρου, μπορούν να διαπιστωθούν και να αξιολογηθούν, πριν και μετά τις αστικές επεμβάσεις, με την επιτόπια καταγραφή των γενικών και ειδικών χρήσεων γης στα όμορα οικοδομικά τετράγωνα των χώρων επέμβασης, σε δύο επίπεδα (ισογείου, ορόφων), και με την χαρτογραφική και στατιστική ανάλυση των κατανομών τους, στο πλαίσιο κατάρτισης ενός δείκτη παρακολούθησης της μεταβολής. Η πρόταση αποσκοπεί στην επεξεργασία εργαλείου αστικού σχεδιασμού.

4) Η εμπορικότητα και η προσαρμογή των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε δημόσιους χώρους μετά την αστική ανάπλασή τους με την συστηματική καταγραφή και την ανάλυση των κατανομών των χρήσεων όλων των κτιρίων, εγκαταστάσεων και εξυπηρετήσεων που βρίσκονται στο επίπεδο του ισογείου και έχουν πρόσωπο στο χώρο επέμβασης. Τα εμπειρικά αποτελέσματα σταθμίζονται στο πλαίσιο μελέτης περίπτωσης συμπληρωματικά προς την έρευνα πεδίου.

5) Ο πολιτικός και επιστημονικός λόγος ο οποίος επιχειρεί να θεμελιώσει τη λογική των αστικών επεμβάσεων με μεθοδολογική προσέγγιση και ποιοτική έρευνα ζητημάτων που σχετίζονται με την αναγκαιότητα, την κοινωνική αποδοχή και τις δυνατότητες και προοπτικές υλοποίησης των επεμβάσεων αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού. Στόχος της ανάλυσης είναι η εύρεση των χαρακτηριστικών των αστικών επεμβάσεων κατ' είδος και εμβέλεια και των σημασιών τους μέσα από την οπτική ειδικών κατηγοριών εμπλεκόμενων στη διαδικασία σχεδιασμού και η στάθμισή τους μετά την υλοποίηση των αστικών επεμβάσεων.

6) Η σχέση μιας ειδικής ομάδας χρηστών αναδιαμορφωμένων χώρων με τις αστικές αναπλάσεις τους μελετήθηκε στη βάση της διεξαγωγής επιτόπιας έρευνας με δομημένο ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο απευθύνθηκε προς την ομάδα-στόχο του συγκεκριμένου συνόλου των ατόμων που δραστηριοποιούνται και εργάζονται εντός των αναδιαμορφωμένων χώρων τεσσάρων κεντρικών πλατειών της Αθήνας (Ομόνοια-Κοτζιά-Βαρβάκη-Μοναστηράκι). Στόχος της έρευνας είναι η εμπειρική αναγνώριση και εκτίμηση των κοινωνικών, οικονομικών και χωρικών επιπτώσεων συγκεκριμένων αστικών αναπλάσεων με ποσοτική ανάλυση των ερευνητικών αποτελεσμάτων τα οποία προέκυψαν από τα στοιχεία που συλλέχτηκαν με αναφορά στη γνώση, τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις των ερωτώμενων της ομάδας -στόχου.

Τα παραπάνω διαμόρφωσαν ένα σύνολο μεθοδολογικών προσεγγίσεων και εργαλείων που αποτελούν πρόταση μιας διεπιστημονικής συνολικής προσέγγισης για τη διαπίστωση και την παρακολούθηση των επιπτώσεων του αστικού σχεδιασμού με στόχο την βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Μέσω αυτών και των συμπερασμάτων όλων των εργασιών που διενεργήθηκαν, διατυπώνονται προτάσεις υπό τη μορφή γενικότερων κατευθύνσεων και ειδικότερων προτάσεων για την επίτευξη των γενικών κατευθύνσεων, στο πλαίσιο της εργασίας που παρουσιάζεται παρακάτω, στο Κεφάλαιο 8 του παρόντος τόμου. Επιμέρους στόχος των εργασιών του έργου ήταν η συγκρότηση ενός σώματος εμπειρικών δεδομένων που έχουν προέλθει όχι μόνο από κατάλληλη στατιστική επεξεργασία αλλά και από την εφαρμογή μετα-ανάλυσης – διαδικασία που επιτρέπει, όπως έχει ήδη αναφερθεί, την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων επιλεγμένων

μεμονωμένων ερευνών αλλά και την πιο αξιόπιστη γενίκευσή τους. Έτσι, τα συνολικά συμπεράσματα που παρέχονται από την παρούσα εργασία, σχετικά με τα κοινωνικά/πληθυσμιακά σύνολα αναφοράς για τους χώρους αστικών επεμβάσεων, εντάσσονται στο γενικότερο αντικείμενο ενασχόλησης του έργου που είναι η εμπειρική διερεύνηση για την κοινωνική θεώρηση του αστικού σχεδιασμού με στόχο τη διαπίστωση και παρακολούθηση των κοινωνικών επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού.

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στο ζήτημα της κοινωνικής μίξης σχετικά με το χώρο επέμβασης. Η έννοια της κοινωνικής μίξης εξαρτάται από τα περιεχόμενα για τον χαρακτηρισμό της και τον τρόπο μέτρησης του βαθμού της. Ωστόσο και τα περιεχόμενα και ο βαθμός της κοινωνικής μίξης εξαρτώνται με τη σειρά τους από τα κριτήρια θεωρητικού προσδιορισμού της έννοιας αυτής και επιλογής των μεταβλητών και των πρωτογενών ή δευτερογενών δεδομένων που χρησιμοποιούνται για τον χαρακτηρισμό της. Στο έργο επιλέχτηκε η κοινωνική μίξη να προσδιοριστεί κοινωνικο-δημογραφικά υπό τη γενικότερη έννοια της κοινωνικής ετερογένειας ως καθοριστικού στοιχείου της αστικότητας και του αστικού τρόπου ζωής. Εξετάστηκαν δηλαδή, στη βάση των κοινωνικο-δημογραφικών μεταβλητών, δευτερογενή δεδομένα σχετικά με τον μόνιμο πληθυσμό που χρησιμοποιήθηκαν για την ταυτοποίηση των περιοχών τοπικής ένταξης των αστικών επεμβάσεων στο πλαίσιο της εργασίας του δεύτερου κεφαλαίου (βλ. Αβδελίδη, Μάσσου 2017). Επιπλέον, τα πρωτογενή δεδομένα της επιτόπιας έρευνας του έργου που προέκυψαν με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίου, εναρμονίζονται τόσο με τα ερευνητικά αποτελέσματα των προγενέστερων έργων που χρησιμοποιούνται στην παρούσα εργασία (βλ. Πίνακα 62), όσο και με τα αποτελέσματα του παρόντος έργου, και εξετάζονται μέσα από το πρίσμα της ποσοτικής εκτίμησης των συμπερασμάτων που προκύπτουν από την παρούσα εργασία.

Η κύρια ιδέα πίσω από την παρούσα διερεύνηση αφορά στη σύνδεση της αστικότητας του δημόσιου χώρου και της αναδιαμόρφωσής του με την κοινωνική σύνθεση του μόνιμου πληθυσμού της γύρω περιοχής, της περιοχής δηλαδή που περιβάλλει και περιλαμβάνει τον χώρο, με στόχο την εξασφάλιση της ετερογένειας. Το πληθυσμιακό σύνολο των κατοίκων της γύρω περιοχής του χώρου επέμβασης συμμετέχει στην καθημερινότητά του με τον τρόπο ή τους τρόπους που χρησιμοποιεί τον χώρο, συχνάζοντας ή μη, επιλέγοντας ή μη ορισμένες ή άλλες δραστηριότητες. Η συμμετοχή αυτή ποικίλλει τόσο σε βαθμό όσο και σε περιεχόμενα, και προσδίδει στο χώρο συγκεκριμένες σημασίες αστικότητας που σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με τον καθημερινό ρυθμό ζωής των πολιτών. Πρόσθετες σημασίες αστικότητας με διαφορετικές συμβολικές, λειτουργικές, οικονομικές, πολιτικές, πολιτιστικές κτλ αξίες, συνδέονται με την έλξη που ο χώρος αυτός ασκεί ευρύτερα στην πόλη και μη κάτοικοι της γύρω περιοχής τον επισκέπτονται και τον χρησιμοποιούν.

Έτσι στην παρούσα εργασία, για τη διαμόρφωση του πλαισίου της μετα-ανάλυσης, ακολουθούνται οι επισημάνσεις των δύο επόμενων ενοτήτων, το πλαίσιο οργανώνεται λαμβάνοντας υπόψη τα διαθέσιμα ποσοτικά δεδομένα και την καταλληλότητά τους και παρουσιάζεται στους Πίνακες 62 και 63. Στη βάση αυτή, επιδιώκεται η σύνθεση των επιλεγμένων δεδομένων για την αξιόπιστη εξαγωγή συμπερασμάτων από αυτά.

7.1.1. Προσδιορισμός του προβλήματος προς επίλυση

7.1.1.1. Αναζήτηση των ομάδων «στόχου» και «ελέγχου» για τη μετα-ανάλυση

Α. Εξορισμού η μετα-ανάλυση είναι μια στατιστική διαδικασία η οποία εστιάζει στη σύνθεση αποτελεσμάτων που έχουν αποκτηθεί από προηγούμενα δημοσιευμένες έρευνες και οι οποίες έχουν επιλεγεί με συγκεκριμένα κριτήρια ώστε να διαμορφώσουν τις μονάδες προς ανάλυση της συγκεκριμένης μεθοδολογίας. Τα αποτελέσματα αυτής της ανάλυσης θεωρείται ότι είναι πιο αξιόπιστα από αυτά των μεμονωμένων ερευνών τα οποία, πολλές φορές οδηγούν σε μεροληπτικές γενικεύσεις. Χαρακτηριστικό της διαδικασίας αυτής είναι πως δεν βασίζεται στη διεξαγωγή έρευνας ώστε να λύσει το πρόβλημα που καλείται να προσεγγίσει, αλλά χρησιμοποιεί δευτερογενή δεδομένα που έχουν αποκτηθεί από ικανό αριθμό ποσοτικών ερευνών και τα οποία είτε είναι δημοσιευμένα και άμεσα προσβάσιμα στη βιβλιογραφία, είτε υπολογίζονται από τον ερευνητή που διεξάγει τη μετα-ανάλυση[117]. Οι έρευνες αυτές που χρησιμοποιούνται στη μετα-ανάλυση θα πρέπει πρωταρχικά να έχουν ίδιο αντικείμενο μεταξύ τους, ώστε να είναι δυνατή η σύνθεσή τους και δευτερευόντως να ικανοποιούν μια σειρά κριτηρίων που διαμορφώνουν το προς μελέτη και επίλυση πρόβλημα.

Β. Η μετα-ανάλυση ως επιστημονική προσέγγιση θεωρείται ως το τελευταίο στάδιο των τυποποιημένων ανασκοπήσεων που διεξάγονται ώστε να αυξήσουν την αντικειμενικότητα ενός συνόλου επιστημονικών δημοσιευμάτων και των αποτελεσμάτων τους. Ένα προκαταρκτικό στάδιο αυτής της επιδίωξης αποτελεί η αφηγηματική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας η οποία περιλαμβάνει, εκτός της αναζήτησης έγκυρων κειμένων και ηλεκτρονικές και χειρωνακτικές αναζητήσεις βάσεων δεδομένων. Ο στόχος αυτών των αναζητήσεων είναι η σύνθεση των θεωρητικών και εξειδικευμένων διερευνήσεων πάνω σε ένα θέμα ή ένα σύνολο ομόλογων θεμάτων. Το επόμενο στάδιο, και πρώτο στάδιο της μετα-ανάλυσης, είναι η συστηματική ανασκόπηση η οποία καλύπτει τόσο βιβλιογραφικές συλλογές όσο και βάσεις δεδομένων που προκύπτουν από εξειδικευμένες μελέτες, χρησιμοποιεί πρωτότυπη μεθοδολογική προσέγγιση και στοχεύει στην εύρεση των καλύτερων αποδείξεων σχετικά με το εξεταζόμενο ερώτημα συγκεκριμένου προβλήματος. Η μετα-ανάλυση είναι το δεύτερο στάδιο της συστηματικής ανασκόπησης και βασίζεται στα ευρήματά της. Κατά κανόνα συνδυάζει περισσότερα ξεχωριστά σύνολα εμπειρικών παρατηρήσεων τα οποία έχουν εκ των προτέρων αποτιμηθεί και επιλεγεί ώστε να

117 Εντούτοις, θα πρέπει να υποσημειωθεί και να ληφθεί υπόψη το ζήτημα της «προκατάληψης της δημοσιοποίησης» το οποίο, σύμφωνα με τον Δ. Μπαλούρδο και την Ι.Τσίγκανου, ενδέχεται να σχετικοποιεί τα αποτελέσματα μιας μετα-ανάλυσης καθώς οι δημοσιευμένες μελέτες και έρευνες σε ένα επιστημονικό πεδίο αποτελούν μόνον ένα μέρος του συνόλου αυτών (Μπαλούρδος-Τσίγκανου 2013: 33). Έχει επισημανθεί και έχει μελετηθεί ήδη από τη δεκαετία του 1970 ότι οι δημοσιευμένες μελέτες και έρευνες είναι ένα προκατειλημένο δείγμα αυτών που πραγματοποιούνται στην πραγματικότητα καθώς επιλέγονται προς δημοσιοποίηση στα εξειδικευμένα επιστημονικά περιοδικά αυτές που αναφέρονται σε σημαντικά αποτελέσματα και όχι αυτές που αναφέρονται σε μη σημαντικά αποτελέσματα. Έτσι θεωρείται ότι μεταξύ των δημοσιευμένων εργασιών μόνον 5% αναφέρονται σε μη σημαντικά αποτελέσματα, ενώ μεταξύ των εργασιών που βρίσκονται στα «συρτάρια» των ερευνητικών εργαστηρίων τα μη σημαντικά αποτελέσματα ανέρχονται σε 95% (Rosenthal 1979: 638).

αποτελέσουν ένα μεγαλύτερο σύνολο, επαρκές για να δώσει απαντήσεις τόσο για τα ευρήματα των επιμέρους συνόλων όσο και για την αποτίμηση της μεθοδολογίας της κάθε έρευνας αναφορικά με το εξεταζόμενο ζήτημα όπως και με το συμπέρασμα της μετα-ανάλυσης.[118] Η μετα-ανάλυση εξορισμού, λοιπόν, δύναται να βοηθήσει στη μελέτη μεταξύ των χαρακτηριστικών των επιλεγμένων ερευνών και στα αποτελέσματα των ερευνών. Έτσι, η μετα-ανάλυση προκύπτει ως ένα επόμενο βήμα μιας πολύ καλά οργανωμένης συστηματικής ανασκόπησης που διαμορφώνει το ευρύτερο βιβλιογραφικό πεδίο και επιδιώκει να συνθέσει, με μαθηματικό πια τρόπο, ποσοτικά αποτελέσματα μεμονωμένων ερευνών. Γι' αυτό και η μετα-ανάλυση αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως περιοχή της στατιστικής συμπερασματολογίας βασιζόμενη σε δευτερογενή δεδομένα. Η μετα-ανάλυση χρησιμοποιεί το πλαίσιο και την λογική των ελέγχων υποθέσεων για την ανάπτυξή της (Πανάρετος - Ξεκαλάκη 2000). Τα αποτελέσματα των πολλαπλών μελετών πάνω στο ίδιο αντικείμενο ή θέμα θα πρέπει να θεωρούνται ως ένα σύνθετο σύνολο δεδομένων που απαιτεί την ίδια μορφή λεπτομερούς στατιστικής ανάλυσης, όπως θα απαιτούσε οποιαδήποτε μελέτη που αναφέρεται σε ένα μεγάλο πλήθος παρατηρήσεων.

Γ. Για την εύρεση και οργάνωση των δευτερογενών δεδομένων της μετα-ανάλυσης στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, απαιτήθηκε πρώτα από όλα ο καθορισμός του γενικότερου πλαισίου βιβλιογραφικής αναζήτησης, σύμφωνα με τους στόχους του έργου. Ο καθορισμός αυτός κρίθηκε αναγκαίος καθώς η έννοια των κοινωνικών επιπτώσεων περιλαμβάνει πλήθος επιπτώσεων που μπορούν να χαρακτηριστούν ως τέτοιες, είτε με τη στενότερη ή και μηχανιστική, είτε με την ευρύτερη έννοια του όρου. Καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία αυτού του πλαισίου αναζήτησης, έπαιξε η φύση των επεμβάσεων που απασχόλησαν το συγκεκριμένο έργο έτσι ώστε τα αποτελέσματα της μετα-ανάλυσης να είναι κατά το δυνατό συγκρίσιμα και ικανά να συνδυαστούν με εκείνα των άλλων εργασιών του έργου. Συγκεκριμένα εδώ επιλέχτηκε το παράδειγμα των επεμβάσεων ήπιας αστικής ανάπλασης σε δημόσιους ανοιχτούς χώρους που αναδιαμορφώθηκαν κατά το πρόσφατο παρελθόν της έρευνας.

Πέρα από την έννοια των κοινωνικών επιπτώσεων που θα έπρεπε λοιπόν για τις ανάγκες του έργου να σχετίζεται με τις ίδιες διαστάσεις, σημαντικό στοιχείο αυτής της φάσης της έρευνας ήταν ο καθορισμός του κοινωνικού συνόλου που θα αποτελούσε την ομάδα-στόχο της μετα-ανάλυσης. Ο ορισμός αυτός έγινε λαμβάνοντας υπόψη τα πληθυσμιακά αλλά και τα χωρικά κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν στο σύνολο των εργασιών του έργου, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στην πιο αξιόπιστη και έγκυρη εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων για το σύνολο του έργου[119]. Πριν παρουσιαστεί αναλυτικά το πλαίσιο της μετα-ανάλυσης, επισημαίνεται πως τέτοιου τύπου έργα, δηλαδή έργα με μετρήσεις σχετικά με τις επιδράσεις των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού, αναζητώνται κυρίως στο πλαίσιο ανεπτυγμένων αστικών περιβάλλοντων και χωρών ανταποκρινόμενα στον τρόπο ζωής και την ποιότητα ζωής των πολιτών τους και της κοινωνικής τους οργάνωσης, πράγμα που ενδεχομένως αποτελεί μια προκατειλλημένη προϋπόθεση της ύπαρξης της ετερογένειας και της κοινωνικής μίξης στον αστικό δημόσιο ανοιχτό χώρο.

---

118 Βλ. αναλυτικά για τα πλεονεκτήματα της μεθοδολογίας της μετα-ανάλυσης στο «Κεφάλαιο 23. Μετα-ανάλυση» (Πανάρετος- Ξεκαλάκη 2000).

119 Στο έργο χρησιμοποιήθηκε η εμπειρία προηγούμενων ερευνητικών έργων του ΕΚΚΕ (βλ.βιβλιογραφία).

Δ. Θέτοντας έτσι τους γενικούς άξονες του πλαισίου διεξαγωγής της μετα-ανάλυσης, οριοθετείται η επιστημονική περιοχή αναζήτησης των βιβλιογραφικών αναφορών για την συστηματική ανασκόπηση που προηγείται της μετα-ανάλυσης. Ωστόσο, για την εκτίμηση της κοινωνικής μίξης πριν και μετά τις αλλαγές στο δημόσιο αστικό χώρο που προκύπτουν με αστικές αναπλάσεις, θα πρέπει να αναζητηθούν οι πληθυσμιακές ομάδες στόχου και ελέγχου που είναι κατάλληλες για τη μετα-ανάλυση την οποία η εργασία αυτή εφαρμόζει.

Σε προηγούμενα κεφάλαια αναφερθήκαμε στις διαδικασίες αστικού σχεδιασμού οι οποίες περιλαμβάνουν πολλές και διαφορετικές μορφές επεμβάσεων. Οι διαδικασίες αυτές αλλάζουν μέσα σε ένα πλαίσιο ρευστό με ιστορική εξέλιξη τόσο από την άποψη των επιστημονικών ορισμών και των θεσμικών ρυθμίσεων όσο και από την άποψη των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών συνθηκών και συγκυριακών πρακτικών σχεδιασμού και δόμησης του κάθε τόπου. Από την άλλη, μια μορφή αστικής επέμβασης διαφέρει από μια άλλη, ως προς τον συγκεκριμένο χώρο υλοποίησής της και τον τύπο του χώρου (ανοιχτός κοινόχρηστος, κλειστός δομημένος, τμήμα πόλης με μικτούς τύπους χώρων όπως και χρήσεων γης, πλατεία, δρόμος, πράσινος χώρος, σύμπλεγμα κατοικιών, κτλ) αλλά και ως προς την αστική περιοχή εμβέλειας και επιρροής του αναδιαμορφωμένου ή υπό αναδιαμόρφωση χώρου. Η αστική ανάπτυξη μιας πόλης προφανώς εξαρτάται από πολλά και διαφορετικά σύνολα μικρών, μεσαίων και μεγάλων παρεμβάσεων που υλοποιούνται στον αστικό της ιστό. Η αστική πολιτική ενώνει, συχνά σε ένα ρητορικό επίπεδο, την αστική ανάπτυξη με την ανάπλαση. Ωστόσο, για τη μετα-ανάλυση πρόκειται για δύο διαφορετικές έννοιες για τις οποίες δεν είναι προφανές ότι το κοινωνικό σύνολο ενδιαφέροντος είναι ίδιο. Προκύπτουν διαφορές σε σχέση με την κλίμακα. Μια ανάπλαση αφορά κατά κανόνα σε ένα συγκεκριμένο τμήμα της πόλης. Ενώ η αστική ανάπτυξη συσχετίζεται με σύνολα επεμβάσεων σε περισσότερα τμήματα της πόλης. Οι επεμβάσεις αυτές εντάσσονται, με την σειρά τους, σε έναν ολοκληρωμένο προγραμματισμό ρυθμίσεων οι οποίες αναφέρονται σε ολόκληρη την πόλη και μάλιστα στην ευρύτερη αστική περιοχή της με Χωροταξικά ή Ρυθμιστικά Σχέδια. Έτσι υποθέτουμε θεωρητικά ότι η γενική ομάδα αναφοράς προσδιορίζεται από το σύνολο των πολιτών και των επισκεπτών της πόλης.

Η υπόθεσή μας, λοιπόν, περιλαμβάνει τη γενική ομάδα αναφοράς για την πολιτική αστικής ανάπτυξης και ανάπλασης η οποία είναι ο αστικός πληθυσμός που συσχετίζεται με τον χώρο της πόλης στον οποίο γίνονται οι επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού και τον αλλάζουν. Περιλαμβάνει όμως και το κοινωνικό σύνολο ειδικου ενδιαφέροντος που αποτελείται από μία ή περισσότερες ομάδες αστικού πληθυσμού οι οποίες δέχονται τις επιδράσεις των αλλαγών συγκεκριμένων χώρων. Οι ομάδες-δέκτες, που οι ατομικές και συλλογικές ανάγκες και προσδοκίες των μελών τους ανταποκρίνονται στα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες ενός αστικού χώρου, εκφράζονται με τη χρήση ή τη μη χρήση του χώρου, σταθμίζοντας τις αλλαγές αναφορικά με την κατάσταση του χώρου πριν και μετά την επέμβαση αστικού σχεδιασμού.

Οι ομάδες δεκτών μπορεί να είναι κατά συνέπεια πολυάριθμες. Μέσα από αυτό το πρίσμα δεν μπορεί να διαμορφωθεί ένα γενικό πλαίσιο το οποίο να καλύπτει τις μελέτες αστικού σχεδιασμού και ανάπτυξης της σύγχρονης πόλης. Ωστόσο οι άμεσα ενδιαφερόμενοι της κάθε περίπτωσης επέμβασης και χώρου, θεωρητικά, συστήνουν ένα κοινωνικό σύνολο το οποίο δύναται να διερευνηθεί τόσο ως ειδική ομάδα (σε σχέση με τον χώρο επέμβασης) όσο και με τα χαρακτηριστικά γενικού κοινού (ως αστικός

πληθυσμός)[120]. Ένα τέτοιο κοινωνικό σύνολο, είναι οι κάτοικοι ή οι εργαζόμενοι ή οι επισκέπτες οι οποίοι στην καθημερινότητά τους βρίσκονται σε άμεση σχέση με τον αναδιαμορφωμένο χώρο.

Στα ευρέως χρησιμοποιούμενα ιατρικά μοντέλα μετα-ανάλυσης, η ομάδα-στόχος μπορεί να διαφοροποιείται από την ομάδα-ελέγχου ως «πειραματική ομάδα». Στην περίπτωσή μας η «πειραματική ομάδα» είναι οι έχοντες την εμπειρία της επέμβασης μέσα από τη χρήση του χώρου πριν και μετά την επέμβαση. Δεν βρέθηκαν τέτοια δεδομένα, με στοιχεία δηλαδή εχόντων και μη εχόντων εμπειρίας μιας επέμβασης, κάτι το οποίο θα μπορούσε να επιτευχθεί με την «παρακολούθηση» των υποκειμένων πριν και μετά μια αστική επέμβαση. Η εργασία οδηγήθηκε στην εφαρμογή της μετα-ανάλυσης χρησιμοποιώντας μόνο έναν τύπο ομάδας, την ομάδα στόχο. Το πρόβλημα στο πλαίσιο του έργου εντοπίζεται σχετικά με δύο ομάδες στόχου, όπου η δεύτερη ομάδα διαφοροποιείται από την πρώτη με μια ιδιότητα μεθοδολογικής επιλογής που είναι ο τόπος κατοικίας (όχι στην γύρω περιοχή του χώρου επέμβασης αλλά σε άλλες περιοχές σε μεγαλύτερη απόσταση). Έτσι, το πρόβλημα προσδιορίζεται σε συνάφεια με τη μεθοδολογική επιλογή του έργου κατά την οποία δόθηκε έμφαση στην τοπική εμβέλεια της λειτουργίας των χώρων επέμβασης και οι δύο ομάδες στόχου αφορούν, η πρώτη, τους κατοίκους γύρω από το χώρο μελέτης και, η δεύτερη, τους κατοίκους άλλων περιοχών, μακριά από αυτόν. Έτσι, οι ομάδες ενδιαφέροντός μας για τη μετα-ανάλυση είναι οι κάτοικοι και οι μη κάτοικοι της γύρω περιοχής του χώρου επέμβασης (local / non local inhabitants).

7.1.1.2. Μεταβλητές σχετικές με τον αστικό δημόσιο ανοιχτό χώρο και τον αστικό σχεδιασμό για τη μετα-ανάλυση

Η προσέγγιση της συνολικής λειτουργίας ενός αστικού δημόσιου ανοιχτού χώρου, για την οποία έγινε λόγος στην ενότητα 1.1.2. του εισαγωγικού κεφαλαίου του παρόντος, αναφέρθηκε στον τρόπο που οι χρήστες των χώρων, οι κάτοικοι της πόλης αλλά και οι σχεδιαστές και οι λειτουργοί λήψης αποφάσεων αντιλαμβάνονται έναν αστικό δημόσιο ανοιχτό χώρο. Για να εκφράσουν τις απόψεις τους για έναν συγκεκριμένο χώρο ή για να τον περιγράψουν και να τον αξιολογήσουν ή να εκτιμήσουν την σχέση τους με αυτόν, τον χαρακτηρίζουν ποικιλοτρόπως και σε διαφορετικές κλίμακες θεώρησης του χώρου: ως χωρική οντότητα, ως αστική περιοχή, ως θεώρηση της τοπικής ζωής, ως αξιολόγηση των υπηρεσιών, περιγράφοντας τις δραστηριότητες και τις λειτουργίες που γίνονται ή δεν γίνονται εκεί, συσχετίζοντας τον με ατομικές ή συλλογικές κοινωνικο-οικονομικές ανάγκες και προσδοκίες, προτείνοντας συγκεκριμένη υποδομή και εξοπλισμό, αναπαριστώντας τα χαρακτηριστικά του φυσικού τοπίου και άλλων συμβολικών αξιών, παρατηρώντας άτυπες-μη προδιαγραμμένες χρήσεις, νιώθοντας μαζί με το κοινό-χρήστη του χώρου, δια μέσου προσωπικών προτιμήσεων ή ενοχλήσεων για τη χρήση του χώρου και το κοινό του και σε σχέση με το κοινωνικό, μορφωτικό και οικονομικό υπόβαθρό του. Επομένως, τα θέματα που αφορούν τους κανόνες σχεδιασμού αστικών (δημόσιων ανοιχτών) χώρων αφορούν διάφορες '*ταυτότητες*', δηλαδή ενότητες συνολικών ιδιοτήτων που χαρακτηρίζουν έναν αστικό (δημόσιο ανοιχτό) χώρο που έχει αναδιαμορφωθεί ή πρόκειται να αναδιαμορφωθεί.

120 Για το ζήτημα του ορισμένου και γενικού κοινού αστικών χώρων, βλ. Αβδελίδη 2009: 154-155.

Οι '**ταυτότητες**', οι οποίες καταρτίστηκαν στη βάση εμπειρικών δεδομένων (βλ. Avdelidi 2004: 43-46), κατηγοριοποιούν τις δραστηριότητες ή τους λόγους για τους οποίους (α) οι χρήστες χρησιμοποιούν έναν χώρο, (β) νιώθουν ή δεν νιώθουν άνετα ή (γ) ενοχλούνται κατά τη χρήση του, και είναι οι εξής:

- **Ο Χώρος ως Συνολική Ενότητα [1]**
- **Η Γύρω Περιοχή [2]**
- **Η Τοπική Ζωή [3]**
- **Οι Υπηρεσίες [4]**
- **Δραστηριότητες και Λειτουργίες σχετικές με την Ψυχο-Φυσιολογία του Ατόμου [5]**
- **Κοινωνικές και Οικονομικές Δραστηριότητες και Λειτουργίες του Ατόμου [6]**
- **Ο Τεχνητός Χώρος [7]**
- **Ο Φυσικός Χώρος [8]**
- **Οι Μη Προδιαγεγραμμένες (Άτυπες) Χρήσεις [9]**
- **Το 'Κοινό' [10]**
- **Η Συχνότητα Χρήσης [11]**
- **Τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά [12]**

Τα πρωτογενή δεδομένα των επιλεγμένων ερευνών (8384 entries) επανακωδικοποιήθηκαν με δοκιμές για τις μεταβλητές-ερωτήσεις των ερωτηματολογίων (α), (β), (γ), στις 12 κατηγορίες που αντιστοιχούν στις προαναφερόμενες '*ταυτότητες*'.

Κατά τη διαδικασία προετοιμασίας για την εφαρμογή της διαδικασίας της μετα-ανάλυσης, διεξήχθησαν μια σειρά ενεργειών και εργασιών για:

- την εύρεση των πρωτογενών δεδομένων σε κλειστά και ανοιχτά αρχεία δεδομένων,
- την ομογενοποίηση των αρχείων των διαφορετικών ερευνών και των διαφορετικών entries ανά έρευνα και ανά μεταβλητή σε πρόγραμμα excel και
- την τελική επανακωδικοποίηση των δεδομένων που επιλέχθηκε με δοκιμές.

Καθώς η διαδικασία της προετοιμασίας ήταν πολύπλοκη και χρονοβόρα και καθώς τα προγράμματα μετα-ανάλυσης χρησιμοποιήθηκαν ως open source software και η εφαρμογή τους θα αφορούσε πολλαπλές μετα-αναλύσεις, επιλέχθηκαν δύο εκ των προτεινόμενων κοινωνικο-δημογραφικών μεταβλητών ώστε να εξεταστούν οι συντελεστές συστέτισής τους με τις προαναφερόμενες ταυτότητες.

Από τις ακόλουθες αρχικές μεταβλητές, επιλέχθηκαν οι πρώτες δύο:

- **Φύλο (άνδρας, γυναίκα)**
- **Ηλικία (παιδί, νέος, ενήλικας, ηλικιωμένος)**
- Εκπαίδευση (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια)
- Καταγωγή (υπηκοότητα της χώρας, άλλη υπηκοότητα)
- Απασχόληση (εργαζόμενος, μη εργαζόμενος, μαθητής/φοιτητής).

Οι δημογραφικές μεταβλητές 'φύλο' και 'ηλικία' αποτελούν δείκτες γενικότερου ενδιαφέροντος για την κοινωνική μίξη και την αστική ετερογένεια ως προϋπόθεση για τον κοινόχρηστο χαρακτήρα των αστικών δημόσιων ανοιχτών χώρων στην σύγχρονη

πόλη.[121] Για τις δύο μεταβλητές αυτές εξετάζονται μέσω μετα-ανάλυσης οι συντελεστές συσχέτισής τους με τις προαναφερόμενες ταυτότητες.

Οι ταυτότητες αυτές καλύπτουν όλες τις εκφάνσεις της συνολικής λειτουργίας ενός αστικού δημόσιου ανοιχτού χώρου ανάλογα με τα εξής:

- **τη σημασία του χώρου στον αστικό ιστό,**
- **τη σημασία του χώρου στην τοπική κοινοτική οργάνωση και λειτουργία,**
- **την παράμετρο της ανθρώπινης ψυχο-φυσιολογίας και κοινωνικότητας,**
- **την παράμετρο των εντός χώρου ιδιοτήτων τεχνητού και φυσικού χώρου και των προδιαγραφών αστικού και αρχιτεκτονικού σχεδιασμού,**
- **την παράμετρο του κοινωνικού προφίλ του κοινού του χώρου.**

(βλ. ενότητα 1.1.2.).

7.2. ΜΕΤΑ-ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΕΥΝΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΙΞΗ ΣΤΟΥΣ ΑΣΤΙΚΟΥΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥΣ ΑΝΟΙΧΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ

7.2.1. Μεθοδολογία ανασκόπησης και ενέργειες για την επιλογή μελετών/ερευνών

Για τη διεξαγωγή της μετα-ανάλυσης πραγματοποιήθηκε αναζήτηση των σχετικών όρων τόσο μέσω μηχανών αναζήτησης για την εύρεση δημοσιευμένων ερευνών όσο και μέσω βάσεων δεδομένων για την εύρεση σχετικών αρχείων. Οι λέξεις κλειδιά που χρησιμοποιήθηκαν ήταν οι ακόλουθες σε διαφορετικές γλώσσες:

“social impact of urban design”, “social impact urban space”, “social effects of urban design”, “social effect of urban space”, “urban design”, “urban intervention”, “assessment of urban design interventions”, “assessment of social

[121] Βλ. σχετικά τα συμπεράσματα τα οποία προέκυψαν από τα ερευνητικά αποτελέσματα των έργων «Χρήση Φυσικών Χώρων της Αθήνας -1» και «Χρήση Φυσικών Χώρων της Αθήνας -2», στο πλαίσιο των οποίων πραγματοποιήθηκαν συμπληρωματικές έρευνες πεδίου (δύο ποσοτικές με παρατήρηση και με ερωτηματολόγιο και μία ποιοτική με μη δομημένες συνεντεύξεις με ελεύθερη συζήτηση). Οι έρευνες επαναλήφθηκαν σε δεύτερο χρόνο, όπου κατά το ενδιάμεσο διάστημα, πραγματοποιήθηκαν ήπιες αναπλάσεις στους χώρους δύο εκ των οκτώ μελετών περίπτωσης. Τα συμπεράσματα κατέδειξαν ότι *τα χαρακτηριστικά* των χρηστών των αστικών δημόσιων ανοιχτών χώρων που μελετήθηκαν παραπέμπουν στο *γενικό κοινό* καθώς η χρήση τους γίνεται από ένα ευρύ κοινό: συχνάζουν άτομα των δύο φύλων, όλων των ηλικιών, διαφορετικών εθνοτικών προελεύσεων, με ή χωρίς συνοδεία, κάνοντας διάφορες δραστηριότητες, χωρίς προφανείς κοινωνικούς, πολιτισμικούς ή άλλους περιορισμούς (Αβδελίδη, 2007: 57). Η φυσική τάση για εξειδίκευση ή για ορισμό του κοινού ενός συγκεκριμένου χώρου προκύπτει με τη μορφολογική και χρηστική οριοθέτησή του και σύμφωνα με τις πολεοδομικές προδιαγραφές και τις επιλογές του αστικού και αρχιτεκτονικού σχεδιασμού του (Αβδελίδη 2009: 171).

impact", "social considerations of urban design", "use of open spaces", "field surveys addressed to users of public urban (open, renewaled) spaces", "needs/perceptions and urban space", "perception de l'espace urbain", "effets sociaux du réaménagement de l'espace de la ville", "impact social des projets urbains", «χρήση δημόσιων ανοιχτών χώρων», «κοινωνικές επιπτώσεις αστικής παρέμβασης», «κοινωνικά χαρακτηριστικά αστικών χώρων».

Εκτός της αναζήτησης μέσω των παραπάνω λέξεων- κλειδιών, η συμπερίληψη ποσοτικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ως ένα επιπλέον κριτήριο συμπερίληψης των ερευνών στη μετα-ανάλυση. Έτσι, το ενδιαφέρον στράφηκε σε έρευνες που πληρούσαν τις παραπάνω λέξεις-κλειδιά και ταυτόχρονα περιείχαν ποσοτικοποιημένα ευρήματα που καθιστούσαν δυνατή την περαιτέρω επεξεργασία τους, πριν το τελικό στάδιο της μετα-ανάλυσης.

Βασικό πρόβλημα της βιβλιογραφικής αναζήτησης που ακολούθησε, ήταν το γεγονός πως δεν υπάρχουν επικυρωμένα και αξιόπιστα εργαλεία που να χρησιμοποιούνται για τη διερεύνηση των κοινωνικών χαρακτηριστικών των αστικών χώρων, γεγονός που οδηγεί σε μεμονωμένα και αποσπασματικά εργαλεία τα οποία συναντήθηκαν στην πλειοψηφία αυτών των ερευνών. Με άλλα λόγια, το γεγονός πως κάθε μία από αυτές τις έρευνες χρησιμοποιούσε διαφορετικά εργαλεία μέτρησης, επικεντρωνόταν σε διαφορετικές διαστάσεις των κοινωνικών χαρακτηριστικών των αστικών χώρων και χρησιμοποιούσε διαφορετικές ομάδες στόχου και ομάδες ελέγχου, καθιστούσε πολλές από αυτές τις έρευνες μη συγκρίσιμες και ακατάλληλες για τη διεξαγωγή μετα-ανάλυσης στο επόμενο στάδιο.

Η αναζήτηση δημοσιευμένων ερευνών ή βάσεων δεδομένων που να ικανοποιούν το πλαίσιο αναζήτησης όπως αυτό περιγράφηκε, κατέληξε σε μια λίστα 39 ερευνών και βάσεων δεδομένων που πληρούσαν τα κριτήρια συμπερίληψης που παρουσιάστηκαν παραπάνω. Από αυτές τις έρευνες, τελικά, 16 χρησιμοποιήθηκαν οι οποίες βασίζονταν σε ερωτηματολόγια με ίδιες μεταβλητές και οι οποίες εφαρμόστηκαν το διάστημα 2001 - 2010 διαφορετικές περιοχές. Ο Πίνακας 62 που ακολουθεί, περιγράφει τα δεδομένα των αστικών δημόσιων ανοιχτών χώρων των εξεταζόμενων στη μετα-ανάλυση έργων και ο Πίνακας 63 παρουσιάζει τις μεταβλητές και τις συσχετίσεις που επιλέχτηκαν για τη μετα-ανάλυση αναφορικά με τους χώρους αυτούς. Τα αποτελέσματα της μετα-ανάλυσης, σύμφωνα με τα προλεγόμενα της παρούσας εργασίας, στοχεύουν στην αποτίμηση των συσχετίσεων των επιλεγμένων κοινωνικο-δημογραφικών μεταβλητών με τις ενότητες-ταυτότητες των επιλεγμένων χώρων, σύμφωνα με τις οποίες αυτοί γίνονται αντιληπτοί από τους χρήστες των χώρων, και ιδιαίτερα από τους κατοίκους της γύρω περιοχής του κάθε χώρου.

Πίνακας 62. Οι επιλεγμένες έρευνες για τη μετα-ανάλυση

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΕΥΝΩΝ						
ΧΩΡΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	ΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗ	ΤΥΠΟΣ ΧΩΡΟΥ	ΕΤΟΣ	ΠΛΗΘΟΣ	ΟΜΑΔΑ-ΣΤΟΧΟΣ
Karaiskaki [1]	Athens Metropolitan Area [1]	commercial local centre – education [1]	Square Green Space [5]	2001 [1]	370	Users inside the space [1]
Alimos sea shore [2]	Athens Metropolitan Area [1]	leisure area of the metropolitan waterfront - sea shore - main metropolitan road - residences - commercial municipal centre [2]	Street Pedestrian [7]	2001 [1]	293	Users inside the space [1]
Makedonomahon [3]	Thessaloniki Old City Area [2]	commercial, services, political city centre -old city - historical monuments [3]	Square Green Space [5]	2001 [1]	1031	Users inside the space [1]
Kritis [4]	Thessaloniki City Area [3]	market, recreational local centre – residences [4]	Square Green Space [5]	2001 [1]	784	Users inside the space [1]
Place de la Gare [5]	Fribourg Central City Area [4]	transport, communication, services, commercial, financial city centre - medieval city tissue- 19e c city tissue [5]	Square Front Place [4]	2002 [2]	1041	Users inside the space [1]
Jardin de Pérolles [6]	Fribourg City Area [5]	residences - cultural, educational city centre - main commercial city street [6]	Green Space [1]	2002 [2]	888	Users inside the space [1]
Piazza Don Petazzi [7]	Milan Metropolitan Area [6]	commercial local centre - church – residences [7]	Square [3]	2001 [1]	458	Users inside the space [1]
Piazza IV Novembre [8]	Milan Metropolitan Area [6]	transport, communication, public offices local centre - main metropolitan axis [8]	Square [3]	2002 [2]	434	Users inside the space [1]
All Saints Passage [9]	Cambridge Old City Area [7]	commercial, historical city centre [9]	Green Space [1]	2002 [2]	458	Users inside the space [1]
Silver street [10]	Cambridge Old City Area [7]	traffic city knot - tourist area-- historical place [10]	Street Bridge [6]	2002 [2]	491	Users inside the space [1]
Peace Garden [11]	Sheffield Central City Area [8]	public offices, commercial, cultural city centre -main central city road [11]	Square Green Space [5]	2001 [1]	510	Users inside the space [1]
Barker's Pool [12]	Sheffield Central City Area [8]	commercial, cultural, historical, business city centre – residences [12]	Square [3]	2001 [1]	499	Users inside the space [1]
Bahnofsplatz [13]	Kassel Central City Area [9]	transport, traffic, communication, offices city centre - central urban knot [13]	Square Front Place [4]	2001 [1]	418	Users inside the space [1]
Florentiner Platz [14]	Kassel Central City Area [9]	commercial, business city centre - historical, tourist, gastronomic city centre [14]	Square [3]	2002 [2]	406	Users inside the space [1]
Ethnikos Kipos [15]	Athens Central City Area [10]	political country centre - historical 19e c city centre - business, cultural, commercial city centre - green spaces, archeological zone of the ancient city – residences [15]	Green Space Park [2]	2006 [3] 2010 [5]	151	Users inside the space [1]
Pedion Areos [16]	Athens Central City Area [10]	educational, cultural, judicial city centre - main arteries of the city – residences [16]	Green Space Park [2]	2007 [4]	152	Users inside the space [1]

Πηγή: Δεδομένα RUROS 1 - 14, UNSA 15 - 16, Επεξεργασία Κ.Αβδελίδη, 2017

Πίνακας 63. Πλαίσιο μετα-ανάλυσης: οι ομάδες στόχου, οι μεταβλητές και οι συσχετίσεις

ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΕΤΑ-ΑΝΑΛΥΣΗΣ 'ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΙΞΗ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΧΩΡΟΥ': ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΟΧΟΥ, ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ						
Κ-Δ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ	ΦΥΛΟ		ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ		**ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΧΡΗΣΤΩΝ ΚΑΤΑ:** **1. «ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ/ ΤΩΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ»,** **2. «ΕΝΌΧΛΗΣΗ ΚΑΤΆ ΤΗ ΧΡΉΣΗ ΤΟΥ ΧΏΡΟΥ»,** **3. «ΆΝΕΣΗ/ΜΗ ΑΝΕΣΗ ΚΑΤΆ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΏΡΟΥ»**	
ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΟΧΟΥ	ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΑΛΛΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΑΛΛΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ		
ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ	ΦΥΛΟ /ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗΣ- ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΧΩΡΟΥ	ΦΥΛΟ/ ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΑΛΛΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ– ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΧΩΡΟΥ	ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΟΜΑΔΑ /ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗΣ- ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΧΩΡΟΥ	ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΟΜΑΔΑ/ ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΑΛΛΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ– ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΧΩΡΟΥ	ΧΡΗΣΗ ΚΑΤΆ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΧΩΡΩΝ (βλ. 7.1.2.)	ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΑΝΟΙΧΤΩΝ ΧΩΡΩΝ (βλ. 7.1.2.)

Πηγή: Επεξεργασία Κ.Αβδελίδη, Ε.Μάσσου, 2017

Το κύριο χαρακτηριστικό άλλων ερευνών που δε συμπεριλήφθηκαν στη μετα-ανάλυση και που χρησιμοποίησαν ποσοτικά δεδομένα για την αξιολόγηση των κοινωνικών επιπτώσεων των αστικών επεμβάσεων, ήταν πως επικεντρώνονταν σε διαφορετικές κάθε φορά διαστάσεις που δεν επέτρεπαν την περαιτέρω σύνθεση και σύγκρισή τους. Καθώς για τις έρευνες που τελικά επιλέχθηκαν, ήταν διαθέσιμα τα πρωτογενή δεδομένα και όχι εκθέσεις ή άλλες δημοσιεύεις με βάση στατιστικές αναλύσεις τους, ήταν δυνατός ο υπολογισμός των απαιτούμενων μεγεθών για την εφαρμογή της μετα-ανάλυσης με σχετική ευκολία.

Έτσι, από τα δεδομένα αυτά υπολογίστηκε αρχικά ο Pearson χ2 συντελεστής συσχέτισης των μεταβλητών ενδιαφέροντος με τα κύρια δημογραφικά χαρακτηριστικά, δηλαδή το φύλο και την ηλικία των ατόμων-χρηστών του χώρου μελέτης (και αστικής επέμβασης),. Οι μεταβλητές που μας απασχόλησαν στην εργασία αυτή αφορούν:

- σε δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στους υπό μελέτη χώρους και για τις οποίες βρίσκονται εκεί οι ερωτώμενοι-χρήστες,
- στην άνεση που αισθάνονται ή δεν αισθάνονται οι ερωτώμενοι ευρισκόμενοι στο χώρο, και
- οι λόγοι για τους οποίους οι ερωτώμενοι ενοχλούνται κατά τη χρήση τους στο χώρο.

Στο στάδιο της μετα-ανάλυσης, ο έλεγχος της ετερογένειας που διέπει τις εξεταζόμενες έρευνες εξετάστηκε μέσω του στατιστικού Cohran's Q που χρησιμοποιείται σε τέτοιες εφαρμογές της μετα-ανάλυσης, αλλά και του δείκτη ασυνέχειας (inconsistency index) I2 ο οποίος περιγράφει το ποσοστό της συνολικής διακύμανσης μεταξύ των μελετών που ερευνώνται και το οποίο οφείλεται σε ετερογένεια που υποβόσκει παρά σε τύχη.

Για το στατιστικό Q είναι γνωστό από τη βιβλιογραφία ότι έχει χαμηλή ισχύ στην περίπτωση που συντίθενται λίγες μελέτες ενώ αντίθετα έχει υπερεκτιμημένη ισχύ όταν συντίθενται πολλές μελέτες. Για την αξιολόγηση της ετερογένειας μέσω αυτού του στατιστικού, χρησιμοποιήθηκε η προτεινόμενη από τη βιβλιογραφία μεθοδολογία, σύμφωνα με την οποία τιμές μικρότερες από 0.10 για την p-τιμή που συνοδεύει το στατιστικό Q, ερμηνεύονται ως ένδειξη στατιστικά σημαντικής ετερογένειας (Higgins κ.ά., 2003). Από την άλλη, το στατιστικό I2, που υπολογίζεται ως I2 = 100% x (Q - df)/Q, με Q, το στατιστικό του Cochran για την ετερογένεια που αναφέρθηκε νωρίτερα, και df τους βαθμούς ελευθερίας, είναι, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία ασταθές στην περίπτωση που συντίθενται λίγες μελέτες. Οι τιμές του κυμαίνονται μεταξύ 0% και 100%, με την τιμή 0% να εκφράζει τη μη ύπαρξη ετερογένειας και τιμές μεγαλύτερες από 50% να εκφράζουν την ύπαρξη ετερογένειας η οποία αυξάνεται όσο αυξάνεται και το ποσοστό αυτό. Το στατιστικό I2 παρουσιάζει ένα σημαντικό πλεονέκτημα έναντι άλλων στατιστικών μεγεθών που έχουν χρησιμοποιηθεί για την εκτίμηση της ετερογένειας, καθώς επηρεάζεται λιγότερο από το πλήθος των μελετών που χρησιμοποιούνται στη μετα-ανάλυση σε σχέση με άλλα στατιστικά μεγέθη του είδους του. Στις περιπτώσεις λοιπόν που υφίσταται ετερογένεια, η γενίκευση των αποτελεσμάτων πρέπει να γίνεται με ιδιαίτερη προσοχή.

Για τη σύνθεση των μελετών, χρησιμοποιήθηκαν μοντέλα τυχαίων επιδράσεων (random effects models) καθώς κρίθηκε πως η επίδραση κάθε επέμβασης δεν παραμένει σταθερή μεταξύ των πληθυσμών που μελετώνται, αλλά αντίθετα διαφοροποιείται, όχι μόνο από τύχη, αλλά και από άλλους παράγοντες. Η προσέγγιση αυτή, που είναι διαφορετική από την προσέγγιση σταθερών επιδράσεων (fixed effects), σύμφωνα με την οποία οι μελέτες διαφοροποιούνται μόνο εξαιτίας της τύχης, προσδίδει μεγαλύτερο βάρος στις μελέτες μικρού μεγέθους ενώ στις περιπτώσεις μεγάλης ετερογένειας, καταλήγει σε μεγαλύτερα διαστήματα εμπιστοσύνης, συγκριτικά με τα αυστηρότερα διαστήματα εμπιστοσύνης της προσέγγισης σταθερών επιδράσεων.

Για την στατιστική επεξεργασία και τη μετα-ανάλυση, χρησιμοποιήθηκαν τα στατιστικά πακέτα IBM SPSS Statistics v.20 και MedCalc Statistical Software version 16.4.3 (MedCalc Software bvba, Ostend, Belgium; https://www.medcalc.org, 2016).

7.2.2. Αποτελέσματα μετα-ανάλυσης

Οι πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της μετα -ανάλυσης, λαμβάνοντας κάθε φορά υπόψη μια από τις μεταβλητές ενδιαφέροντος (βλ.Πίνακα 2 και Πίνακες 64-97) :

- δραστηριότητες για τις οποίες βρίσκονται εκεί οι ερωτώμενοι κάτοικοι ή μη κάτοικοι της γύρω περιοχής του υπό μελέτη χώρου επέμβασης και χρήστες του, «Πραγματική/Τωρινή Χρήση του Χώρου» [1],
- λόγοι για τους οποίους ο χώρος δεν είναι αρεστός, «Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου» [2],
- λόγοι για τους οποίους οι ερωτώμενοι αισθάνονται ή δεν αισθάνονται άνετα όταν χρησιμοποιούν τον χώρο, «Άνεση/Μη άνεση κατά τη Χρήση του Χώρου» [3].

Έτσι, για κάθε έρευνα με διαθέσιμα σχετικά στοιχεία, δίνεται ο συντελεστής συσχέτισης της υπο εξέταση μεταβλητής με το φύλο και στη συνέχεια με την ηλικία

του ερωτώμενου και το αντίστοιχο διάστημα εμπιστοσύνης (95% CI). Στη γραμμή total (random effects) δίνεται ο συνολικός συντελεστής συσχέτισης, ακολουθώντας τη μεθοδολογία τυχαίων επιδράσεων, ενώ στη γραμμή total (fixed effects) δίνεται το αντίστοιχο μέγεθος για την περίπτωση των σταθερών επιδράσεων που διατηρήθηκε στον πίνακα για λόγους σύγκρισης των δύο προσεγγίσεων.

Στις περιπτώσεις που η p- τιμή του στατιστικού Q ήταν μεγαλύτερη από 0.10 και η τιμή του I2 μεγαλύτερη από 50% υπήρξαν σοβαρές ενδείξεις πως μεταξύ των ερευνών υπήρχε στατιστικά σημαντική ετερογένεια η οποία μπορεί να οφείλεται σε διάφορους λόγους όπως η επιλογή των συμμετεχόντων στην έρευνα και το είδος του χώρου και της παρέμβασης.

Οι ακόλουθοι πίνακες μετα-ανάλυσης (64-97) επεξεργάστηκαν από την Ε. Μάσσου στη βάση της προηγούμενης διαπραγμάτευσης και της χρήσης του επιλεγμένου εξειδικευμένου λογισμικού.

7.2.2.1. Μεταβλητή ερώτησης "Άνεση/Μη άνεση κατά τη Χρήση του Χώρου". Δημογραφική μεταβλητή ομάδας στόχου «Φύλο».

Πίνακας 64. Συσχέτιση «Άνεση - Φύλο».

"Άνεση/Μη άνεση κατά τη Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Άνεση - Φύλο»

Local inhabitants

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	172	-0,0180	-0,167 to 0,132
Bahnofsplatz	182	0,00500	-0,141 to 0,150
Barker´s Pool	407	-0,0140	-0,111 to 0,0833
Florentiner Platz	242	0,0370	-0,0895 to 0,162
Jardin de Pérolles	631	-0,00600	-0,0840 to 0,0721
Karaiskaki	267	0,0650	-0,0555 to 0,184
Kritis	550	-0,0160	-0,0995 to 0,0677
Makedonomahon	541	-0,0950	-0,178 to -0,0108
Peace Garden	380	0,0470	-0,0539 to 0,147
Piazza Don Petazzi	404	-0,278	-0,366 to -0,185
Piazza IV Novembre	298	0,165	0,0524 to 0,273
Place de la Gare	501	0,0580	-0,0298 to 0,145
Alimos sea shore	120	0,119	-0,0616 to 0,292
Silver street	117	-0,0220	-0,203 to 0,160
Total (fixed effects)	4812	-0,0111	-0,0394 to 0,0173
Total (random effects)	4812	-0,00144	-0,0596 to 0,0567
Q	511,575		
DF	13		
Significance level	P < 0,0001		
I^2 (inconsistency)	74,59%		
95% CI for I^2	57,05 to 84,97		

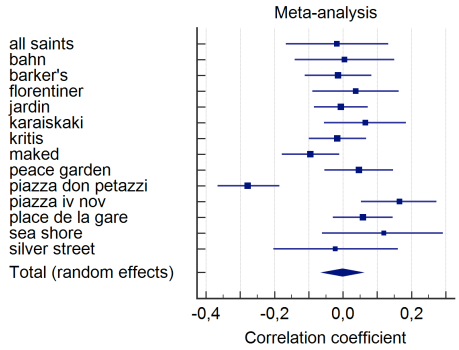

Non-local inhabitants

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	287	0,00400	-0,112 to 0,120
Bahnofsplatz	235	-0,139	-0,262 to -0,0112
Barker's Pool	92	-0,00400	-0,209 to 0,201
Florentiner Platz	164	0,0860	-0,0682 to 0,236
Jardin de Pérolles	256	0,130	0,00752 to 0,249
Karaiskaki	103	0,132	-0,0631 to 0,317
Kritis	233	-0,0180	-0,146 to 0,111
Makedonomahon	487	0,0230	-0,0660 to 0,112
Peace Garden	130	0,0490	-0,124 to 0,219
Piazza Don Petazzi	53	-0,0180	-0,287 to 0,254
Piazza IV Novembre	134	0,0730	-0,0978 to 0,240
Place de la Gare	535	0,0950	0,0103 to 0,178
Alimos sea shore	172	0,0340	-0,116 to 0,183
Silver street	372	0,00500	-0,0967 to 0,107
Total (fixed effects)	3253	0,0339	-0,000723 to 0,0683
Total (random effects)	3253	0,0332	-0,00409 to 0,0704
Q	145,364		
DF	13		
Significance level	P = 0,3372		
I^2 (inconsistency)	10,57%		
95% CI for I^2	0,00 to 48,85		

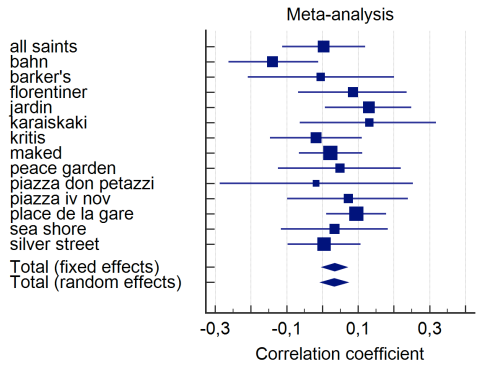

7.2.2.2. Μεταβλητή ερώτησης "Πραγματική Χρήση του Χώρου". Δημογραφική μεταβλητή ομάδας στόχου «Φύλο».

Πίνακας 65. Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο χώρος ως συνολική ενότητα - Φύλο».

"Πραγματική Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο χώρος ως συνολική ενότητα - Φύλο»

Local inhabitants

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	172	-0,0120	-0,161 to 0,138
Bahnofsplatz	182	0,186	0,0417 to 0,323
Barker's Pool	407	-0,0560	-0,152 to 0,0414
Florentiner Platz	242	0,0330	-0,0935 to 0,158
Jardin de Pérolles	631	0,0730	-0,00508 to 0,150
Karaıskakı	267	-0,0310	-0,150 to 0,0894
Kritis	550	0,0440	-0,0398 to 0,127
Makedonomahon	541	0,0190	-0,0654 to 0,103
Peace Garden	380	-0,0140	-0,114 to 0,0867
Piazza Don Petazzi	404	-0,00900	-0,106 to 0,0886
Piazza IV Novembre	298	0,154	0,0411 to 0,263
Place de la Gare	501	-0,0220	-0,109 to 0,0657
Sılver street	117	0,214	0,0338 to 0,381
Pedıon Areos	50	0,450	0,196 to 0,647
Total (fixed effects)	4742	0,0346	0,00598 to 0,0631
Total (random effects)	4742	0,0455	-0,000667 to 0,0915
Q	310,299		
DF	13		
Significance level	P = 0,0033		
I^2 (inconsistency)	58,10%		
95% CI for I^2	24,23 to 76,84		

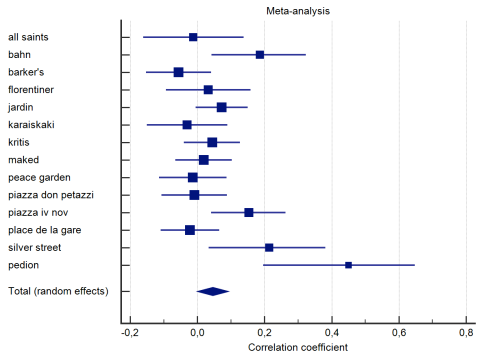

Non local inhabitants

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	287	0,0250	-0,0910 to 0,140
Bahnofsplatz	235	0,150	0,0225 to 0,273
Barker's Pool	92	0,162	-0,0443 to 0,355
Florentiner Platz	164	0,0740	-0,0802 to 0,225
Jardin de Pérolles	256	-0,0570	-0,178 to 0,0661
Karaıskakı	103	0,0520	-0,143 to 0,243
Kritis	233	0,0540	-0,0750 to 0,181
Makedonomahon	487	-0,0530	-0,141 to 0,0360
Peace Garden	130	-0,0570	-0,227 to 0,116
Piazza Don Petazzi	53	0,161	-0,114 to 0,413
Piazza IV Novembre	134	-0,0220	-0,191 to 0,148
Place de la Gare	535	0,00800	-0,0768 to 0,0927
Sılver street	372	0,0740	-0,0279 to 0,174
Ethnikos Kipos	147	0,253	0,0950 to 0,399
Pedion Areos	101	0,0880	-0,109 to 0,279
Total (fixed effects)	3329	0,0370	0,00284 to 0,0711
Total (random effects)	3329	0,0455	0,000865 to 0,0899
Q	216,129		
DF	14		
Significance level	P = 0,0869		
I^2 (inconsistency)	35,22%		
95% CI for I^2	0,00 to 65,06		

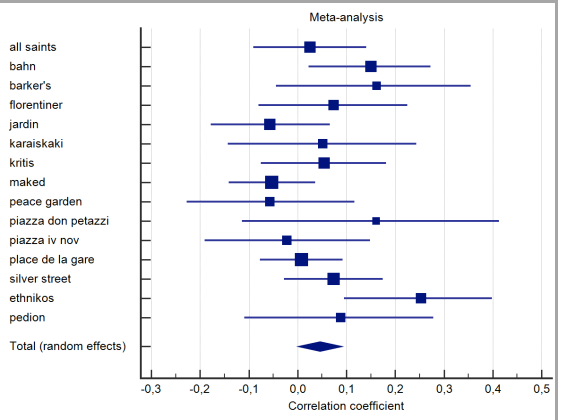

Πίνακας 66. Συσχέτιση «Ταυτότητα Κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες και λειτουργίες του ατόμου - Φύλο».

“Πραγματική Χρήση του Χώρου”: Συσχέτιση «Ταυτότητα Κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες και λειτουργίες του ατόμου - Φύλο»

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	172	-0,00100	-0,151 to 0,149
Bahnofsplatz	182	-0,134	-0,274 to 0,0117
Barker’s Pool	407	0,214	0,119 to 0,305
Florentiner Platz	242	-0,0380	-0,163 to 0,0885
Jardin de Pérolles	631	0,0410	-0,0372 to 0,119
Karaiskaki	267	0,190	0,0716 to 0,303
Kritis	550	0,0420	-0,0418 to 0,125
Makedonomahon	541	0,0480	-0,0364 to 0,132
Peace Garden	380	0,166	0,0665 to 0,262
Piazza Don Petazzi	404	0,114	0,0166 to 0,209
Piazza IV Novembre	298	-0,0500	-0,163 to 0,0640
Place de la Gare	501	0,0760	-0,0117 to 0,163
Alimos sea shore	120	0,120	-0,0605 to 0,293
Silver street	117	-0,0130	-0,194 to 0,169
Pedion Areos	50	0,0450	-0,236 to 0,319
Total (fixed effects)	4862	0,0677	0,0396 to 0,0958
Total (random effects)	4862	0,0621	0,0153 to 0,108
Q	348,308		
DF	14		
Significance level	P = 0,0016		
I^2 (inconsistency)	59,81%		
95% CI for I^2	29,13 to 77,20		

Local inhabitants

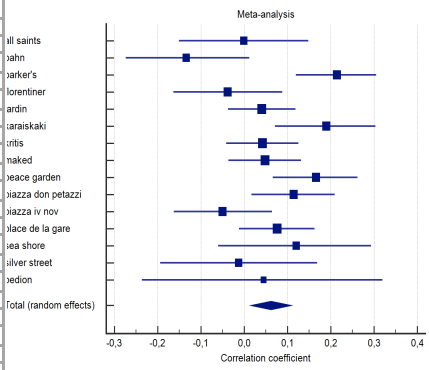

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	287	0,0760	-0,0401 to 0,190
Bahnofsplatz	235	-0,0500	-0,177 to 0,0785
Barker’s Pool	92	-0,140	-0,335 to 0,0667
Florentiner Platz	164	-0,0950	-0,245 to 0,0591
Jardin de Pérolles	256	0,166	0,0443 to 0,283
Karaiskaki	103	0,0210	-0,173 to 0,214
Kritis	233	-0,124	-0,249 to 0,00460
Makedonomahon	487	-0,0430	-0,131 to 0,0460
Peace Garden	130	0,0690	-0,104 to 0,238
Piazza Don Petazzi	53	0,0770	-0,197 to 0,340
Piazza IV Novembre	134	0,169	-0,000609 to 0,329
Place de la Gare	535	0,00900	-0,0758 to 0,0937
Alimos sea shore	172	0,0700	-0,0805 to 0,217
Silver street	372	0,0460	-0,0559 to 0,147
Ethnikos Kipos	147	-0,0100	-0,172 to 0,152
Pedion Areos	101	0,0880	-0,109 to 0,279
Total (fixed effects)	3501	0,0153	-0,0180 to 0,0487
Total (random effects)	3501	0,0176	-0,0261 to 0,0612
Q	234,126		
DF	15		
Significance level	P = 0,0758		
I^2 (inconsistency)	35,93%		
95% CI for I^2	0,00 to 64,79		

Non local inhabitants

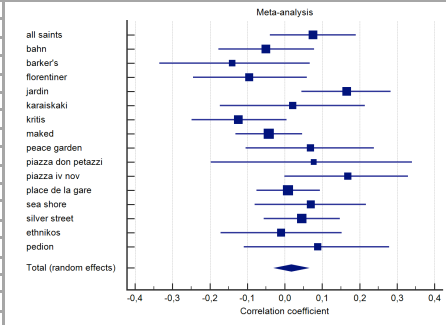

Πίνακας 67. Συσχέτιση «Ταυτότητα Δραστηριότητες και λειτουργίες σχετικές με την ψυχο-φυσιολογία του Ατόμου - Φύλο».

"Πραγματική Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Δραστηριότητες και λειτουργίες σχετικές με την ψυχο-φυσιολογία του Ατόμου - Φύλο»

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	172	0,163	0,0137 to 0,305
Bahnofsplatz	182	-0,104	-0,246 to 0,0421
Barker's Pool	407	-0,148	-0,242 to -0,0515
Florentiner Platz	242	0,0480	-0,0786 to 0,173
Jardin de Pérolles	631	-0,129	-0,205 to -0,0515
Karaiskaki	267	-0,318	-0,422 to -0,206
Kritis	550	-0,0660	-0,149 to 0,0177
Makedonomahon	541	-0,0440	-0,128 to 0,0405
Peace Garden	380	-0,108	-0,206 to -0,00748
Piazza Don Petazzi	404	-0,149	-0,243 to -0,0522
Piazza IV Novembre	298	-0,102	-0,213 to 0,0118
Place de la Gare	501	-0,130	-0,215 to -0,0429
Alimos sea shore	120	-0,126	-0,299 to 0,0545
Silver street	117	-0,167	-0,338 to 0,0150
Pedion Areos	50	0,0450	-0,236 to 0,319
Total (fixed effects)	4862	-0,103	-0,131 to -0,0746
Total (random effects)	4862	-0,0983	-0,146 to -0,0498
Q	378,700		
DF	14		
Significance level	P = 0,0005		
I^2 (inconsistency)	63,03%		
95% CI for I^2	35,53 to 78,80		

Local inhabitants

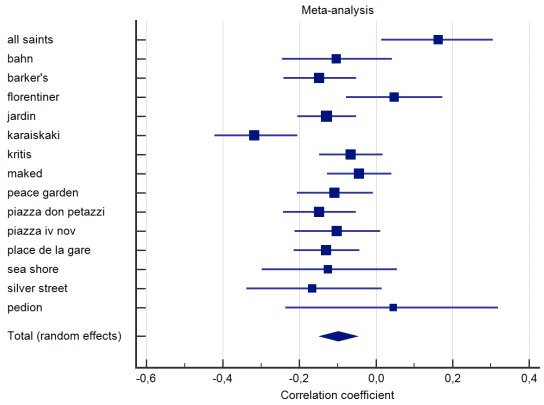

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	287	-0,0980	-0,211 to 0,0180
Bahnofsplatz	235	-0,114	-0,238 to 0,0142
Barker's Pool	92	-0,0450	-0,248 to 0,161
Florentiner Platz	164	0,00700	-0,146 to 0,160
Jardin de Pérolles	256	-0,0430	-0,165 to 0,0800
Karaiskaki	103	-0,0550	-0,246 to 0,140
Kritis	233	0,0380	-0,0910 to 0,166
Makedonomahon	487	0,0910	0,00216 to 0,178
Peace Garden	130	-0,108	-0,275 to 0,0654
Piazza Don Petazzi	53	-0,154	-0,407 to 0,121
Piazza IV Novembre	134	-0,167	-0,327 to 0,00267
Place de la Gare	535	-0,0720	-0,156 to 0,0129
Alimos sea shore	172	-0,0150	-0,164 to 0,135
Silver street	372	-0,0870	-0,187 to 0,0148
Ethnikos Kipos	147	-0,231	-0,379 to -0,0718
Pedion Areos	101	-0,0210	-0,216 to 0,175
Total (fixed effects)	3501	-0,0502	-0,0834 to -0,0169
Total (random effects)	3501	-0,0563	-0,0987 to -0,0136
Q	224,385		
DF	15		
Significance level	P = 0,0968		
I^2 (inconsistency)	33,15%		
95% CI for I^2	0,00 to 63,34		

Non local inhabitats

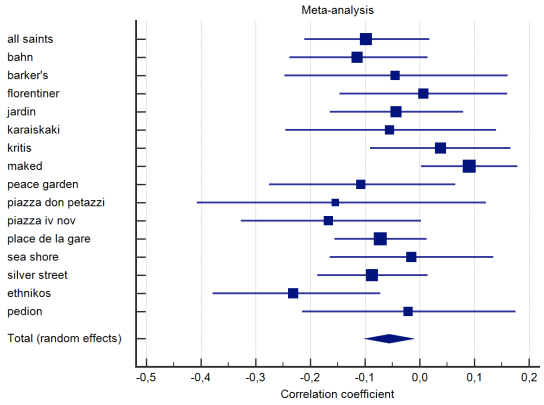

Πίνακας 68. Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο τεχνητός χώρος - Φύλο».

"Πραγματική Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο τεχνητός χώρος - Φύλο»				
Study	Sample size	Correlation c oefficient	95% CI	Local inhabitants
All Saints Passage	172	-0,145	-0,288 to 0,00474	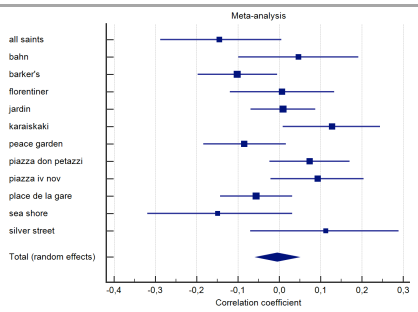
Bahnofsplatz	182	0,0470	-0,0991 to 0,191	
Barker´s Pool	407	-0,102	-0,197 to -0,00484	
Florentiner Platz	242	0,00700	-0,119 to 0,133	
Jardin de Pérolles	631	0,00900	-0,0691 to 0,0870	
Karaiskaki	267	0,128	0,00808 to 0,244	
Peace Garden	380	-0,0850	-0,184 to 0,0157	
Piazza Don Petazzi	404	0,0740	-0,0237 to 0,170	
Piazza IV Novembre	298	0,0930	-0,0208 to 0,204	
Place de la Gare	501	-0,0560	-0,143 to 0,0318	
Alimos sea shore	120	-0,149	-0,320 to 0,0311	
Silver street	117	0,113	-0,0700 to 0,289	
Total (fixed effects)	3721	-0,00644	-0,0387 to 0,0258	
Total (random effects)	3721	-0,00501	-0,0562 to 0,0462	
Q	256,924			
DF	11			
Significance level	P = 0,0072			
I^2 (inconsistency)	57,19%			
95% CI for I^2	18,56 to 77,49			
Study	Sample size	Correlation c oefficient	95% CI	Non local inhabitants
All Saints Passage	287	-0,00100	-0,117 to 0,115	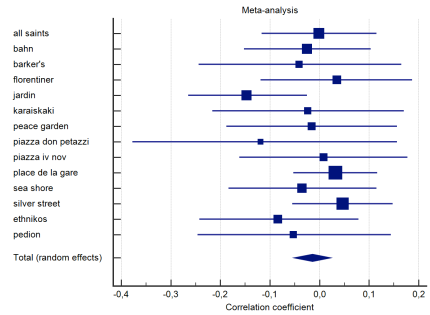
Bahnofsplatz	235	-0,0250	-0,152 to 0,103	
Barker´s Pool	92	-0,0410	-0,244 to 0,165	
Florentiner Platz	164	0,0350	-0,119 to 0,187	
Jardin de Pérolles	256	-0,147	-0,265 to -0,0248	
Karaiskaki	103	-0,0240	-0,217 to 0,170	
Peace Garden	130	-0,0160	-0,188 to 0,157	
Piazza Don Petazzi	53	-0,119	-0,377 to 0,156	
Piazza IV Novembre	134	0,00800	-0,162 to 0,177	
Place de la Gare	535	0,0320	-0,0529 to 0,116	
Alimos sea shore	172	-0,0350	-0,184 to 0,115	
Silver street	372	0,0470	-0,0549 to 0,148	
Ethnikos Kipos	147	-0,0840	-0,243 to 0,0790	
Pedion Areos	101	-0,0530	-0,246 to 0,144	
Total (fixed effects)	2781	-0,0145	-0,0519 to 0,0229	
Total (random effects)	2781	-0,0145	-0,0519 to 0,0229	
Q	91,406			
DF	13			
Significance level	P = 0,7622			
I^2 (inconsistency)	0,00%			
95% CI for I^2	0,00 to 36,17			

Πίνακας 69. Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο φυσικός χώρος - Φύλο».

"Πραγματική Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο φυσικός χώρος - Φύλο»				
Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI	Local inhabitants
Barker´s Pool	407	-0,0350	-0,132 to 0,0624	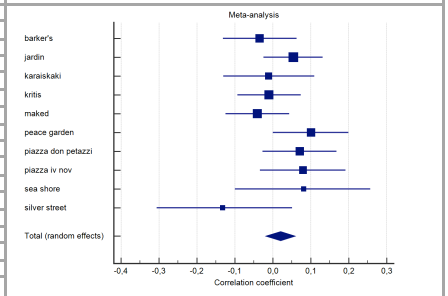
Jardin de Pérolles	631	0,0540	-0,0242 to 0,131	
Karaiskaki	267	-0,0110	-0,131 to 0,109	
Kritis	550	-0,0100	-0,0935 to 0,0737	
Makedonomahon	541	-0,0410	-0,125 to 0,0435	
Peace Garden	380	0,101	0,000400 to 0,200	
Piazza Don Petazzi	404	0,0710	-0,0268 to 0,167	
Piazza IV Novembre	298	0,0800	-0,0339 to 0,192	
Alimos sea shore	120	0,0810	-0,0997 to 0,257	
Silver street	117	-0,132	-0,306 to 0,0508	
Total (fixed effects)	3715	0,0201	-0,0122 to 0,0523	
Total (random effects)	3715	0,0201	-0,0188 to 0,0589	
Q	124,096			
DF	9			
Significance level	P = 0,1912			
I^2 (inconsistency)	27,48%			
95% CI for I^2	0,00 to 65,16			
Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI	Non local inhabitants
All Saints Passage	287	0,0250	-0,0910 to 0,140	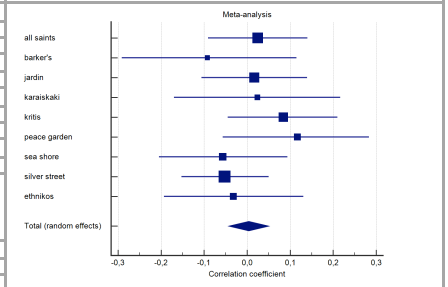
Barker´s Pool	92	-0,0920	-0,291 to 0,115	
Jardin de Pérolles	256	0,0170	-0,106 to 0,139	
Karaiskaki	103	0,0240	-0,170 to 0,217	
Kritis	233	0,0840	-0,0450 to 0,210	
Peace Garden	130	0,117	-0,0563 to 0,283	
Alimos sea shore	172	-0,0570	-0,205 to 0,0934	
Silver street	372	-0,0520	-0,153 to 0,0499	
Ethnikos Kipos	147	-0,0320	-0,193 to 0,131	
Total (fixed effects)	1792	0,00364	-0,0430 to 0,0503	
Total (random effects)	1792	0,00364	-0,0430 to 0,0503	
Q	61,250			
DF	8			
Significance level	P = 0,6332			
I^2 (inconsistency)	0,00%			
95% CI for I^2	0,00 to 54,35			

Πίνακας 70. Συσχέτιση « Ταυτότητα Η τοπική ζωή - Φύλο».

"Πραγματική Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση « Ταυτότητα Η τοπική ζωή - Φύλο»

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Bahnofsplatz	182	0,00300	-0,143 to 0,148
Florentiner Platz	242	0,0210	-0,105 to 0,147
Jardin de Pérolles	631	-0,0460	-0,124 to 0,0322
Peace Garden	380	-0,0790	-0,178 to 0,0218
Place de la Gare	501	0,0690	-0,0187 to 0,156
Total (fixed effects)	1936	-0,00978	-0,0544 to 0,0349
Total (random effects)	1936	-0,00875	-0,0650 to 0,0476
Q	59,954		
DF	4		
Significance level	P = 0,1995		
I^2 (inconsistency)	33,28%		
95% CI for I^2	0,00 to 74,73		

Local inhabitants

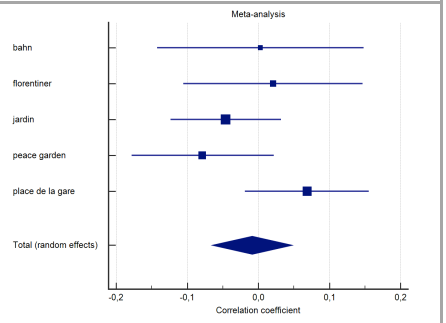

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Bahnofsplatz	235	-0,0910	-0,216 to 0,0374
Florentiner Platz	164	-0,0750	-0,226 to 0,0792
Jardin de Pérolles	256	-0,0460	-0,168 to 0,0770
Place de la Gare	535	0,0280	-0,0569 to 0,113
Ethnikos Kipos	147	0,0890	-0,0740 to 0,247
Pedion Areos	101	-0,0830	-0,274 to 0,114
Total (fixed effects)	1438	-0,0178	-0,0697 to 0,0342
Total (random effects)	1438	-0,0186	-0,0717 to 0,0347
Q	51,678		
DF	5		
Significance level	P = 0,3957		
I^2 (inconsistency)	3,25%		
95% CI for I^2	0,00 to 76,16		

Non local inhabitants

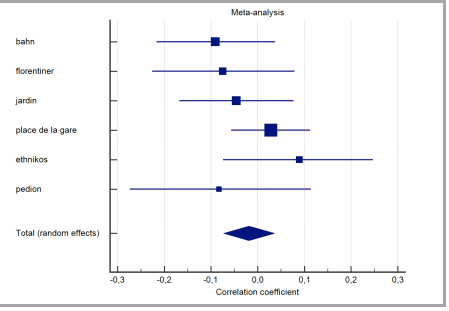

Πίνακας 71. Συσχέτιση «Ταυτότητα Οι υπηρεσίες - Φύλο».

"Πραγματική Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Οι υπηρεσίες - Φύλο»

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Bahnofsplatz	182	-0,0720	-0,215 to 0,0742
Florentiner Platz	242	-0,0510	-0,176 to 0,0756
Jardin de Pérolles	631	0,0480	-0,0302 to 0,126
Karaiskaki	267	0,0580	-0,0625 to 0,177
Piazza IV Novembre	298	0,00200	-0,112 to 0,116
Place de la Gare	501	0,0900	0,00241 to 0,176
Alimos sea shore	120	0,0180	-0,162 to 0,197
Total (fixed effects)	2241	0,0306	-0,0110 to 0,0721
Total (random effects)	2241	0,0306	-0,0110 to 0,0721
Q	59,035		
DF	6		
Significance level	P = 0,4341		
I^2 (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I^2	0,00 to 70,82		

Local inhabitants

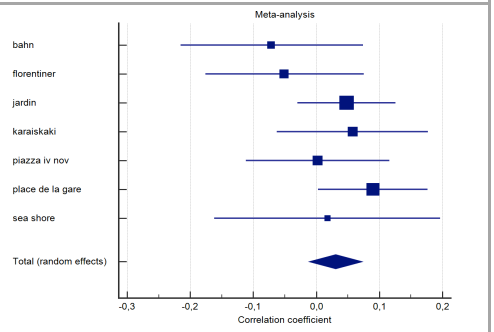

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Bahnofsplatz	235	0,0100	-0,118 to 0,138
Place de la Gare	535	0,0500	-0,0349 to 0,134
Total (fixed effects)	770	0,0379	-0,0330 to 0,108
Total (random effects)	770	0,0379	-0,0330 to 0,108
Q	0,2590		
DF	1		
Significance level	P = 0,6108		
I^2 (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I^2	0,00 to 0,00		

Non local inhabitants

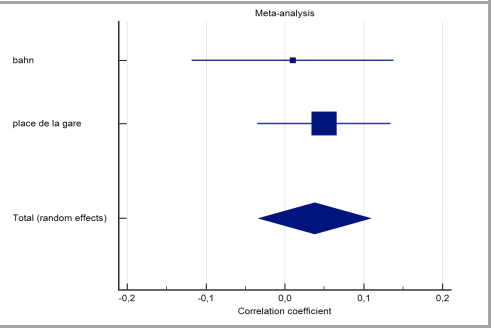

Πίνακας 72. Συσχέτιση «Ταυτότητα Η γύρω περιοχή - Φύλο».

“Πραγματική Χρήση του Χώρου”: Συσχέτιση «Ταυτότητα Η γύρω περιοχή - Φύλο»				
Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI	Local inhabitants
Jardin de Pérolles	631	-0,00700	-0,0850 to 0,0711	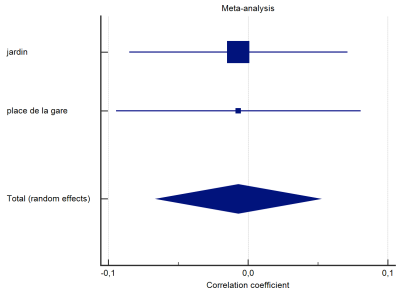
Place de la Gare	501	-0,00700	-0,0945 to 0,0807	
Total (fixed effects)	1132	-0,00700	-0,0653 to 0,0514	
Total (random effects)	1132	-0,00700	-0,0653 to 0,0514	
Q	0,0000			
DF	1			
Significance level	P = 1,0000			
I^2 (inconsistency)	0,00%			
95% CI for I^2	0,00 to 0,00			
Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI	Non local inhabitants
Karaiskaki	103	0,0520	-0,143 to 0,243	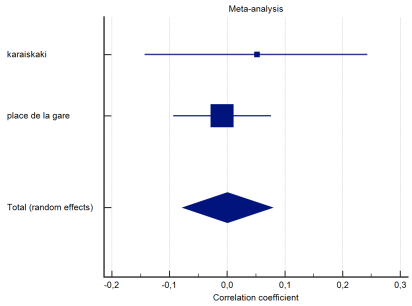
Place de la Gare	535	-0,00900	-0,0937 to 0,0758	
Total (fixed effects)	638	0,000659	-0,0772 to 0,0785	
Total (random effects)	638	0,000659	-0,0772 to 0,0785	
Q	0,3137			
DF	1			
Significance level	P = 0,5754			
I^2 (inconsistency)	0,00%			
95% CI for I^2	0,00 to 0,00			

7.2.2.3. Μεταβλητή ερώτησης "Άνεση/μη άνεση κατά τη χρήση του χώρου". Δημογραφική μεταβλητή ομάδας στόχου «Ηλικία».

Πίνακας 73. Συσχέτιση «Άνεση - Ηλικία».

"Άνεση/μη άνεση κατά τη χρήση του χώρου": Συσχέτιση «Άνεση - Ηλικία»

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Local inhabitants			
All Saints Passage	172	0,203	0,0550 to 0,342
Bahnofsplatz	182	-0,105	-0,247 to 0,0411
Barker's Pool	407	0,0430	-0,0544 to 0,140
Florentiner Platz	242	-0,0290	-0,155 to 0,0975
Jardin de Pérolles	631	0,0480	-0,0302 to 0,126
Karaiskaki	267	0,0940	-0,0263 to 0,212
Kritis	550	-0,0140	-0,0975 to 0,0697
Makedonomahon	541	0,191	0,108 to 0,271
Peace Garden	380	0,0370	-0,0638 to 0,137
Piazza Don Petazzi	404	0,0230	-0,0747 to 0,120
Piazza IV Novembre	298	0,118	0,00444 to 0,229
Place de la Gare	501	0,0710	-0,0167 to 0,158
Alimos sea shore	120	0,0100	-0,170 to 0,189
Silver street	117	0,0430	-0,140 to 0,223
Total (fixed effects)	4812	0,0581	0,0298 to 0,0863
Total (random effects)	4812	0,0559	0,0147 to 0,0969
Q	255,977		
DF	13		
Significance level	P = 0,0192		
I^2 (inconsistency)	49,21%		
95% CI for I^2	5,95 to 72,58		

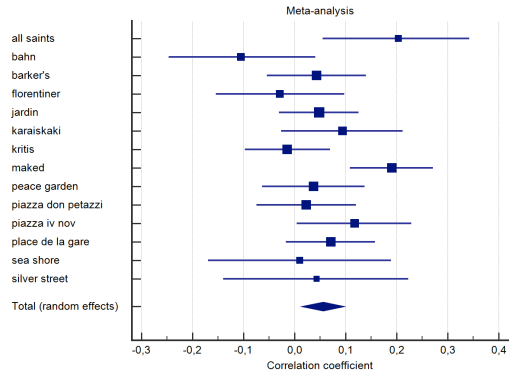

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Non local inhabitants			
All Saints Passage	287	0,137	0,0216 to 0,249
Bahnofsplatz	235	-0,133	-0,257 to -0,00511
Barker's Pool	92	-0,0650	-0,266 to 0,142
Florentiner Platz	164	0,00700	-0,146 to 0,160
Jardin de Pérolles	256	0,0110	-0,112 to 0,133
Karaiskaki	103	0,0820	-0,113 to 0,271
Kritis	233	0,0490	-0,0800 to 0,176
Makedonomahon	487	0,0690	-0,0200 to 0,157
Peace Garden	130	0,0260	-0,147 to 0,197
Piazza Don Petazzi	53	0,0980	-0,177 to 0,359
Piazza IV Novembre	134	-0,0280	-0,197 to 0,142
Place de la Gare	535	0,0560	-0,0289 to 0,140
Alimos sea shore	172	0,0400	-0,110 to 0,189
Silver street	372	0,0370	-0,0649 to 0,138
Total (fixed effects)	3253	0,0355	0,000906 to 0,0700
Total (random effects)	3253	0,0355	0,000906 to 0,0700
Q	125,814		
DF	13		
Significance level	P = 0,4806		
I^2 (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I^2	0,00 to 53,62		

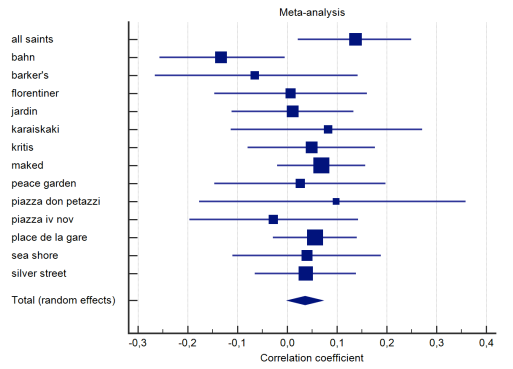

7.2.2.4. Μεταβλητή ερώτησης "Πραγματική Χρήση του Χώρου". Δημογραφική μεταβλητή ομάδας στόχου «Ηλικία».

Πίνακας 74. Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο χώρος ως συνολική ενότητα - Ηλικία».

"Πραγματική Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο χώρος ως συνολική ενότητα - Ηλικία»

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	172	-0,109	-0,254 to 0,0413
Bahnofsplatz	182	0,120	-0,0259 to 0,261
Barker's Pool	407	0,00700	-0,0903 to 0,104
Florentiner Platz	242	-0,0960	-0,219 to 0,0305
Jardin de Pérolles	631	0,0790	0,000952 to 0,156
Karaiskaki	267	-0,00500	-0,125 to 0,115
Kritis	550	0,00900	-0,0747 to 0,0925
Makedonomahon	541	0,133	0,0493 to 0,215
Peace Garden	380	-0,0720	-0,171 to 0,0288
Piazza Don Petazzi	404	-0,0850	-0,181 to 0,0127
Piazza IV Novembre	298	0,00500	-0,109 to 0,119
Place de la Gare	501	0,105	0,0176 to 0,191
Silver street	117	-0,129	-0,303 to 0,0538
Pedion Areos	50	0,450	0,196 to 0,647
Total (fixed effects)	4742	0,0231	-0,00544 to 0,0517
Total (random effects)	4742	0,0174	-0,0359 to 0,0706
Q	413,326		
DF	13		
Significance level	P = 0,0001		
I^2 (inconsistency)	68,55%		
95% CI for I^2	45,26 to 81,93		

Local inhabitants

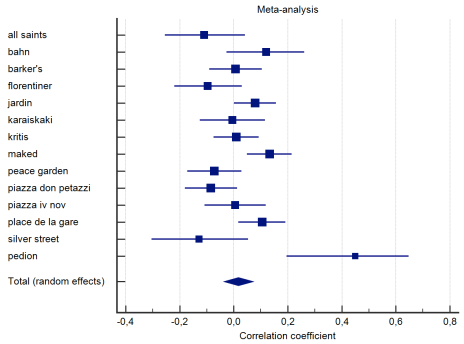

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	287	0,139	0,0236 to 0,251
Bahnofsplatz	235	-0,00300	-0,131 to 0,125
Barker's Pool	92	0,130	-0,0769 to 0,326
Florentiner Platz	164	-0,0560	-0,207 to 0,0981
Jardin de Pérolles	256	-0,0450	-0,167 to 0,0780
Karaiskaki	103	-0,0570	-0,248 to 0,138
Kritis	233	-0,0150	-0,143 to 0,114
Makedonomahon	487	0,0340	-0,0550 to 0,122
Peace Garden	130	0,0850	-0,0885 to 0,253
Piazza Don Petazzi	53	0,0820	-0,193 to 0,345
Piazza IV Novembre	134	0,150	-0,0201 to 0,312
Place de la Gare	535	0,136	0,0518 to 0,218
Silver street	372	-0,0860	-0,186 to 0,0158
Ethnikos Kipos	147	-0,0590	-0,219 to 0,104
Pedion Areos	101	0,0880	-0,109 to 0,279
Total (fixed effects)	3329	0,0345	0,000335 to 0,0686
Total (random effects)	3329	0,0316	-0,0149 to 0,0780
Q	233,443		
DF	14		
Significance level	P = 0,0549		
I^2 (inconsistency)	40,03%		
95% CI for I^2	0,00 to 67,49		

Non local inhabitants

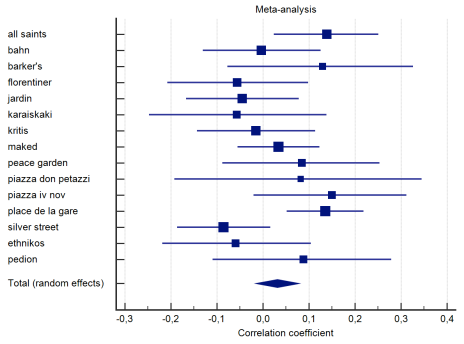

Πίνακας 75. Συσχέτιση «Ταυτότητα Κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες και λειτουργίες του ατόμου - Ηλικία».

"Πραγματική Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες και λειτουργίες του ατόμου - Ηλικία»

Study	Sample size	Correlation c oefficient	95% CI
All Saints Passage	172	-0,0320	-0,181 to 0,118
Bahnofsplatz	182	-0,0830	-0,226 to 0,0632
Barker's Pool	407	-0,0900	-0,186 to 0,00727
Florentiner Platz	242	-0,172	-0,292 to -0,0469
Jardin de Pérolles	631	-0,198	-0,272 to -0,122
Karaiskaki	267	-0,258	-0,367 to -0,142
Kritis	550	-0,0660	-0,149 to 0,0177
Makedonomahon	541	-0,0220	-0,106 to 0,0624
Peace Garden	380	-0,177	-0,273 to -0,0778
Piazza Don Petazzi	404	0,0320	-0,0658 to 0,129
Piazza IV Novembre	298	0,148	0,0350 to 0,257
Place de la Gare	501	-0,0900	-0,176 to -0,00241
Alimos sea shore	120	-0,323	-0,475 to -0,153
Silver street	117	0,0190	-0,163 to 0,200
Pedion Areos	50	0,0450	-0,236 to 0,319
Total (fixed effects)	4862	-0,0895	-0,117 to -0,0615
Total (random effects)	4862	-0,0886	-0,147 to -0,0298
Q	557,764		
DF	14		
Significance level	P < 0,0001		
I^2 (inconsistency)	74,90%		
95% CI for I^2	58,41 to 84,85		

Local inhabitants

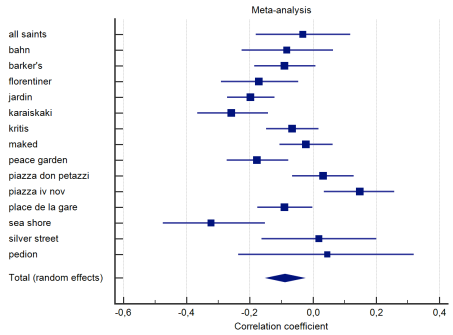

Study	Sample size	Correlation c oefficient	95% CI
All Saints Passage	287	0,0550	-0,0612 to 0,170
Bahnofsplatz	235	0,0650	-0,0635 to 0,191
Barker's Pool	92	-0,0260	-0,230 to 0,180
Florentiner Platz	164	-0,0340	-0,186 to 0,120
Jardin de Pérolles	256	-0,112	-0,231 to 0,0108
Karaiskaki	103	-0,117	-0,304 to 0,0783
Kritis	233	0,246	0,121 to 0,363
Makedonomahon	487	0,0140	-0,0749 to 0,103
Peace Garden	130	-0,0760	-0,245 to 0,0975
Piazza Don Petazzi	53	-0,166	-0,418 to 0,109
Piazza IV Novembre	134	0,129	-0,0415 to 0,292
Place de la Gare	535	-0,0820	-0,166 to 0,00279
Alimos sea shore	172	-0,334	-0,461 to -0,194
Silver street	372	0,275	0,178 to 0,366
Ethnikos Kipos	147	-0,0560	-0,216 to 0,107
Pedion Areos	101	0,0880	-0,109 to 0,279
Total (fixed effects)	3501	0,0141	-0,0193 to 0,0474
Total (random effects)	3501	-0,00156	-0,0814 to 0,0783
Q	795,324		
DF	15		
Significance level	P < 0,0001		
I^2 (inconsistency)	81,14%		
95% CI for I^2	70,35 to 88,00		

Non local inhabitants

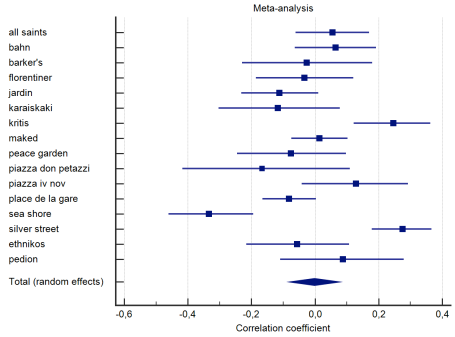

Πίνακας 76. Συσχέτιση «Ταυτότητα Δραστηριότητες και λειτουργίες σχετικές με τη ψυχο-φυσιολογία του ατόμου - Ηλικία».

"Πραγματική Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Δραστηριότητες και λειτουργίες σχετικές με τη ψυχο-φυσιολογία του ατόμου - Ηλικία»				
Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI	Local inhabitants
All Saints Passage	172	0,248	0,102 to 0,383	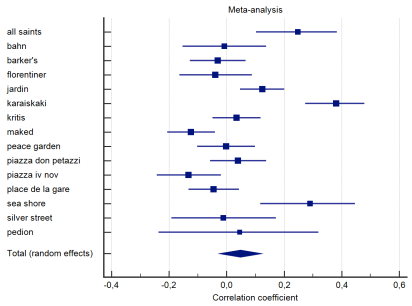
Bahnofsplatz	182	-0,00800	-0,153 to 0,138	
Barker's Pool	407	-0,0310	-0,128 to 0,0664	
Florentiner Platz	242	-0,0390	-0,164 to 0,0875	
Jardin de Pérolles	631	0,124	0,0464 to 0,200	
Karaiskakı	267	0,381	0,273 to 0,479	
Kritis	550	0,0350	-0,0488 to 0,118	
Makedonomahon	541	-0,124	-0,206 to -0,0401	
Peace Garden	380	-0,00200	-0,103 to 0,0986	
Piazza Don Petazzi	404	0,0400	-0,0578 to 0,137	
Piazza IV Novembre	298	-0,133	-0,243 to -0,0197	
Place de la Gare	501	-0,0450	-0,132 to 0,0428	
Alimos sea shore	120	0,290	0,117 to 0,446	
Silver street	117	-0,0110	-0,192 to 0,171	
Pedion Areos	50	0,0450	-0,236 to 0,319	
Total (fixed effects)	4862	0,0301	0,00186 to 0,0583	
Total (random effects)	4862	0,0482	-0,0246 to 0,120	
Q	859,980			
DF	14			
Significance level	P < 0,0001			
I^2 (inconsistency)	83,72%			
95% CI for I^2	74,49 to 89,61			
Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI	Non local inhabitants
All Saints Passage	287	0,0100	-0,106 to 0,126	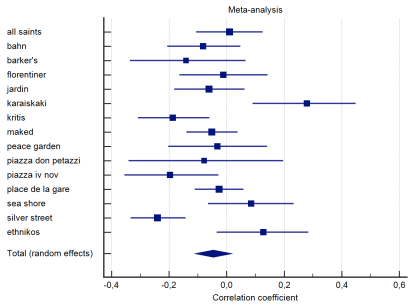
Bahnofsplatz	235	-0,0810	-0,207 to 0,0475	
Barker's Pool	92	-0,141	-0,336 to 0,0657	
Florentiner Platz	164	-0,0110	-0,164 to 0,142	
Jardin de Pérolles	256	-0,0610	-0,182 to 0,0621	
Karaiskaki	103	0,279	0,0904 to 0,448	
Kritis	233	-0,187	-0,308 to -0,0599	
Makedonomahon	487	-0,0510	-0,139 to 0,0380	
Peace Garden	130	-0,0320	-0,203 to 0,141	
Piazza Don Petazzi	53	-0,0780	-0,341 to 0,196	
Piazza IV Novembre	134	-0,197	-0,355 to -0,0284	
Place de la Gare	535	-0,0260	-0,111 to 0,0589	
Alimos sea shore	172	0,0860	-0,0645 to 0,233	
Silver street	372	-0,240	-0,334 to -0,142	
Ethnikos Kipos	147	0,128	-0,0346 to 0,284	
Total (fixed effects)	3400	-0,0567	-0,0904 to -0,0230	
Total (random effects)	3400	-0,0460	-0,108 to 0,0162	
Q	429,617			
DF	14			
Significance level	P = 0,0001			
I^2 (inconsistency)	67,41%			
95% CI for I^2	44,11 to 81,00			

Πίνακας 77. Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο τεχνητός χώρος - Ηλικία».

"Πραγματική Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο τεχνητός χώρος - Ηλικία»

Study	Sample size	Correlation c oefficient	95% CI
Local inhabitants			
All Saints Passage	172	-0,141	-0,285 to 0,00882
Bahnofsplatz	182	-0,0890	-0,231 to 0,0572
Barker´s Pool	407	-0,171	-0,264 to -0,0750
Florentiner Platz	242	0,0510	-0,0756 to 0,176
Jardin de Pérolles	631	0,0760	-0,00207 to 0,153
Karaiskaki	267	-0,129	-0,245 to -0,00909
Peace Garden	380	0,158	0,0583 to 0,255
Piazza Don Petazzi	404	-0,0970	-0,193 to 0,000572
Piazza IV Novembre	298	-0,00300	-0,117 to 0,111
Place de la Gare	501	-0,0450	-0,132 to 0,0428
Alimos sea shore	120	0,115	-0,0656 to 0,288
Silver street	117	0,132	-0,0508 to 0,306
Pedion Areos	50	1,000	1,000 to 1,000
Total (fixed effects)	3771	1,000	1,000 to 1,000
Total (random effects)	3771	1,000	1,000 to 1,000
Q	58455578,282		
DF	12		
Significance level	P < 0,0001		
I^2 (inconsistency)	100,00%		
95% CI for I^2	100,00 to 100,00		
Non local inhabitants			
All Saints Passage	287	-0,213	-0,321 to -0,0997
Bahnofsplatz	235	0,0780	-0,0505 to 0,204
Barker´s Pool	92	0,0690	-0,138 to 0,270
Florentiner Platz	164	0,207	0,0555 to 0,349
Jardin de Pérolles	256	0,205	0,0845 to 0,320
Karaiskaki	103	-0,149	-0,333 to 0,0459
Peace Garden	130	-0,00600	-0,178 to 0,166
Piazza Don Petazzi	53	0,291	0,0225 to 0,520
Piazza IV Novembre	134	-0,113	-0,277 to 0,0577
Place de la Gare	535	-0,0700	-0,154 to 0,0149
Alimos sea shore	172	0,334	0,194 to 0,461
Silver street	372	0,109	0,00740 to 0,208
Pedion Areos	101	-0,0530	-0,246 to 0,144
Total (fixed effects)	2634	0,0347	-0,00372 to 0,0731
Total (random effects)	2634	0,0503	-0,0440 to 0,144
Q	661,707		
DF	12		
Significance level	P < 0,0001		
I^2 (inconsistency)	81,87%		
95% CI for I^2	70,13 to 88,99		

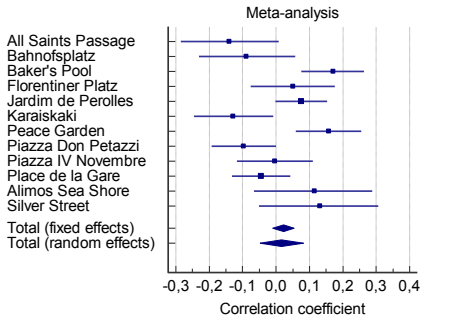

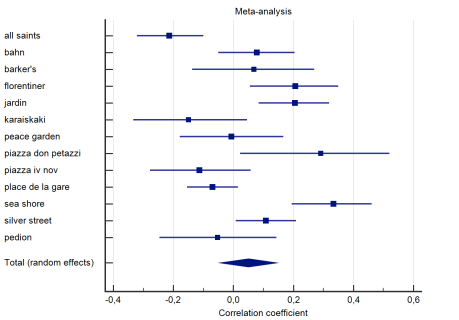

Πίνακας 78. Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο φυσικός χώρος - Ηλικία».

"Πραγματική Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο φυσικός χώρος - Ηλικία»

Study	Sample size	Correlation c oefficient	95% CI
Local inhabitants			
Barker´s Pool	407	-0,0110	-0,108 to 0,0863
Jardin de Pérolles	631	0,0740	-0,00408 to 0,151
Karaiskaki	267	0,0380	-0,0824 to 0,157
Kritis	550	0,0350	-0,0488 to 0,118
Makedonomahon	541	0,0240	-0,0604 to 0,108
Peace Garden	380	0,120	0,0196 to 0,218
Piazza Don Petazzi	404	0,0330	-0,0648 to 0,130
Piazza IV Novembre	298	-0,0410	-0,154 to 0,0730
Alimos sea shore	120	0,00200	-0,177 to 0,181
Silver street	117	0,193	0,0119 to 0,362
Total (fixed effects)	3715	0,0416	0,00932 to 0,0738
Total (random effects)	3715	0,0416	0,00875 to 0,0743
Q	92,533		
DF	9		
Significance level	P = 0,4142		
I^2 (inconsistency)	2,74%		
95% CI for I^2	0,00 to 63,59		
Non local inhabitants			
All Saints Passage	287	0,134	0,0185 to 0,246
Barker´s Pool	92	0,0790	-0,128 to 0,279
Jardin de Pérolles	256	0,0810	-0,0420 to 0,202
Karaiskaki	103	-0,0550	-0,246 to 0,140
Kritis	233	-0,0570	-0,184 to 0,0721
Peace Garden	130	0,168	-0,00431 to 0,331
Alimos sea shore	172	0,136	-0,0139 to 0,280
Silver street	372	0,0270	-0,0749 to 0,128
Ethnikos Kipos	147	-0,0540	-0,214 to 0,109
Total (fixed effects)	1792	0,0533	0,00665 to 0,0996
Total (random effects)	1792	0,0530	-0,00274 to 0,108
Q	109,308		
DF	8		
Significance level	P = 0,2057		
I^2 (inconsistency)	26,81%		
95% CI for I^2	0,00 to 65,85		

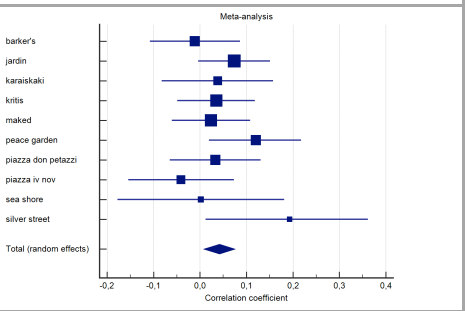

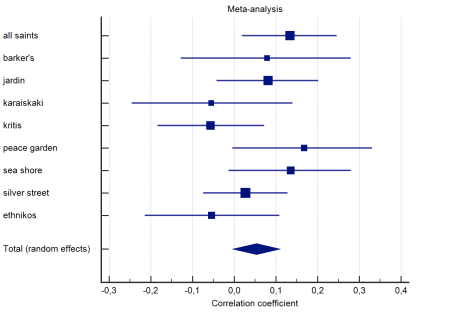

Πίνακας 79. Συσχέτιση «Ταυτότητα Η τοπική ζωή - Ηλικία».

“Πραγματική Χρήση του Χώρου”: Συσχέτιση «Ταυτότητα Η τοπική ζωή - Ηλικία»				
Study	Sample size	Correlation c oefficient	95% CI	Local inhabitants
Bahnofsplatz	182	-0,0720	-0,215 to 0,0742	
Florentiner Platz	242	0,0550	-0,0716 to 0,180	
Jardin de Pérolles	631	-0,00400	-0,0820 to 0,0741	
Peace Garden	380	0,0480	-0,0529 to 0,148	
Place de la Gare	501	0,131	0,0439 to 0,216	
Alimos sea shore	120	0,0180	-0,162 to 0,197	
Total (fixed effects)	2056	0,0410	-0,00241 to 0,0842	
Total (random effects)	2056	0,0385	-0,0182 to 0,0949	
Q	77,921			
DF	5			
Significance level	P = 0,1681			
I² (inconsistency)	35,83%			
95% CI for I²	0,00 to 74,37			
Study	Sample size	Correlation c oefficient	95% CI	Non local inhabitants
Bahnofsplatz	235	-0,0640	-0,190 to 0,0645	
Florentiner Platz	164	-0,0590	-0,210 to 0,0951	
Jardin de Pérolles	256	0,145	0,0228 to 0,263	
Place de la Gare	535	0,110	0,0255 to 0,193	
Ethnikos Kipos	147	0,0550	-0,108 to 0,215	
Pedion Areos	101	-0,0830	-0,274 to 0,114	
Total (fixed effects)	1438	0,0500	-0,00194 to 0,102	
Total (random effects)	1438	0,0315	-0,0501 to 0,113	
Q	109,541			
DF	5			
Significance level	P = 0,0523			
I² (inconsistency)	54,35%			
95% CI for I²	0,00 to 81,71			

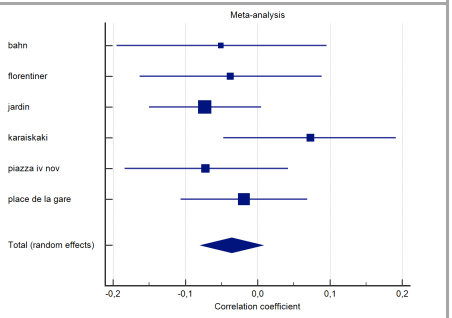

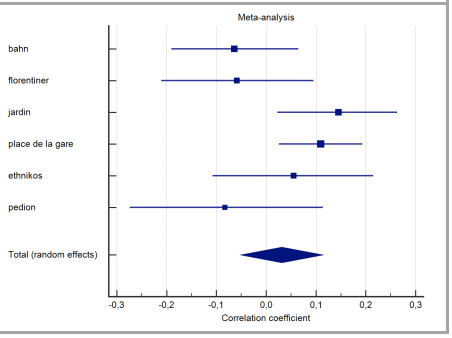

Πίνακας 80. Συσχέτιση «Ταυτότητα Οι υπηρεσίες - Ηλικία».

“Πραγματική Χρήση του Χώρου”: Συσχέτιση «Ταυτότητα Οι υπηρεσίες - Ηλικία»				
Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI	Local inhabitants
Bahnofsplatz	182	-0,0510	-0,195 to 0,0952	
Florentiner Platz	242	-0,0380	-0,163 to 0,0885	
Jardin de Pérolles	631	-0,0730	-0,150 to 0,00508	
Karaiskaki	267	0,0730	-0,0475 to 0,191	
Piazza IV Novembre	298	-0,0720	-0,184 to 0,0420	
Place de la Gare	501	-0,0190	-0,106 to 0,0687	
Total (fixed effects)	2121	-0,0359	-0,0785 to 0,00680	
Total (random effects)	2121	-0,0359	-0,0785 to 0,00680	
Q	45,802			
DF	5			
Significance level	P = 0,4692			
I² (inconsistency)	0,00%			
95% CI for I²	0,00 to 73,10			
Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI	Non local inhabitants
Bahnofsplatz	235	0,0300	-0,0984 to 0,157	
Place de la Gare	535	0,0500	-0,0349 to 0,134	
Total (fixed effects)	770	0,0439	-0,0269 to 0,114	
Total (random effects)	770	0,0439	-0,0269 to 0,114	
Q	0,06483			
DF	1			
Significance level	P = 0,7990			
I² (inconsistency)	0,00%			
95% CI for I²	0,00 to 0,00			

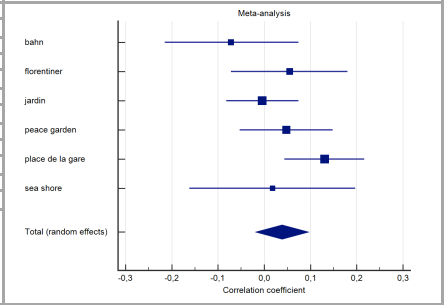

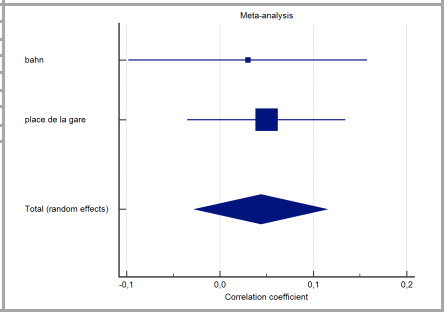

Πίνακας 81. Συσχέτιση «Ταυτότητα Η γύρω περιοχή -Ηλικία».

"Πραγματική Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Η γύρω περιοχή -Ηλικία»				
Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI	Local inhabitants
Florentiner Platz	242	-0,0300	-0,156 to 0,0965	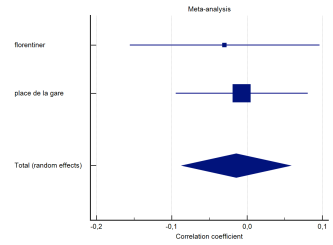
Place de la Gare	501	-0,00700	-0,0945 to 0,0807	
Total (fixed effects)	743	-0,0145	-0,0864 to 0,0577	
Total (random effects)	743	-0,0145	-0,0864 to 0,0577	
Q	0,08550			
DF	1			
Significance level	P = 0,7700			
I^2 (inconsistency)	0,00%			
95% CI for I^2	0,00 to 0,00			
Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI	Non local inhabitants
Jardin de Pérolles	256	-0,0230	-0,145 to 0,0999	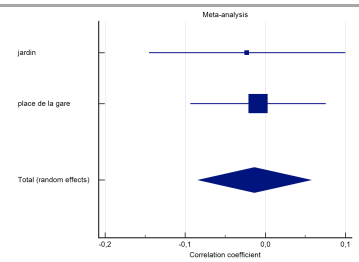
Place de la Gare	535	-0,00900	-0,0937 to 0,0758	
Total (fixed effects)	791	-0,0135	-0,0833 to 0,0564	
Total (random effects)	791	-0,0135	-0,0833 to 0,0564	
Q	0,03362			
DF	1			
Significance level	P = 0,8545			
I^2 (inconsistency)	0,00%			
95% CI for I^2	0,00 to 0,00			

7.2.2.5. Μεταβλητή ερώτησης "Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου". Δημογραφική μεταβλητή ομάδας στόχου «Φύλο».

Πίνακας 82. Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο τεχνητός χώρος – Φύλο».

"Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο τεχνητός χώρος – Φύλο»				
Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI	Local inhabitants
All Saints Passage	172	0,0770	-0,0735 to 0,224	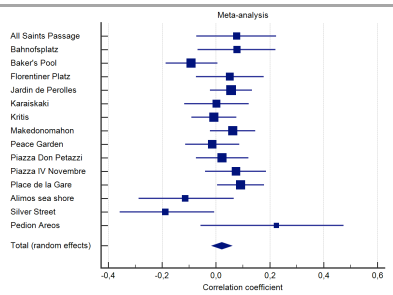
Bahnofsplatz	182	0,0780	-0,0682 to 0,221	
Baker's Pool	407	-0,0920	-0,188 to 0,00525	
Florentiner Platz	242	0,0520	-0,0746 to 0,177	
Jardin de Perolles	631	0,0560	-0,0222 to 0,133	
Karaiskakı	267	0,00200	-0,118 to 0,122	
Kritis	550	-0,00800	-0,0915 to 0,0757	
Makedonomahon	541	0,0620	-0,0224 to 0,146	
Peace Garden	380	-0,0140	-0,114 to 0,0867	
Piazza Don Petazzi	404	0,0230	-0,0747 to 0,120	
Piazza IV Novembre	298	0,0740	-0,0400 to 0,186	
Place de la Gare	501	0,0920	0,00443 to 0,178	
Alimos sea shore	120	-0,114	-0,287 to 0,0666	
Silver Street	117	-0,188	-0,357 to -0,00669	
Pedion Areos	50	0,225	-0,0569 to 0,474	
Total (fixed effects)	4862	0,0237	-0,00449 to 0,0519	
Total (random effects)	4862	0,0215	-0,0152 to 0,0581	
Q	218,225			
DF	14			
Significance level	P = 0,0823			
I^2 (inconsistency)	35,85%			
95% CI for I^2	0,00 to 65,38			
Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI	Non local inhabitants
All Saints Passage	287	0,126	0,0104 to 0,238	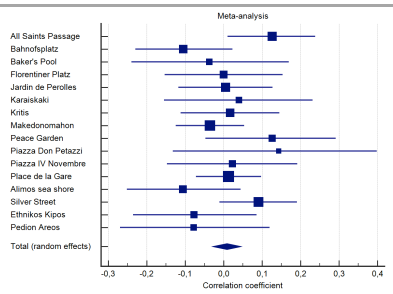
Bahnofsplatz	235	-0,105	-0,230 to 0,0233	
Baker's Pool	92	-0,0370	-0,240 to 0,169	
Florentiner Platz	164	0,000	-0,153 to 0,153	
Jardin de Perolles	256	0,00500	-0,118 to 0,128	
Karaiskakı	103	0,0400	-0,155 to 0,232	
Kritis	233	0,0170	-0,112 to 0,145	
Makedonomahon	487	-0,0360	-0,124 to 0,0530	
Peace Garden	130	0,126	-0,0472 to 0,292	
Piazza Don Petazzi	53	0,143	-0,132 to 0,398	
Piazza IV Novembre	134	0,0230	-0,147 to 0,192	
Place de la Gare	535	0,0130	-0,0719 to 0,0977	
Alimos sea shore	172	-0,106	-0,252 to 0,0443	
Silver Street	372	0,0910	-0,0108 to 0,191	
Ethnikos Kipos	147	-0,0770	-0,236 to 0,0860	
Pedion Areos	101	-0,0780	-0,269 to 0,119	
Total (fixed effects)	3501	0,00872	-0,0246 to 0,0421	
Total (random effects)	3501	0,00830	-0,0287 to 0,0453	
Q	175,294			
DF	15			
Significance level	P = 0,2882			
I^2 (inconsistency)	14,43%			
95% CI for I^2	0,00 to 51,61			

Πίνακας 83. Συσχέτιση «Ταυτότητα Η γύρω περιοχή - Φύλο».

“Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου”: Συσχέτιση «Ταυτότητα Η γύρω περιοχή - Φύλο»

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Jardin de Perolles	631	-0,00400	-0,0820 to 0,0741
Piazza Don Petazzi	404	-0,0490	-0,146 to 0,0488
Place de la Gare	501	-0,00400	-0,0916 to 0,0836
Alimos sea shore	120	0,0800	-0,101 to 0,256
Silver Street	117	-0,118	-0,293 to 0,0649
Total (fixed effects)	1773	-0,0161	-0,0628 to 0,0306
Total (random effects)	1773	-0,0161	-0,0628 to 0,0306
Q	28,809		
DF	4		
Significance level	P = 0,5779		
I² (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I²	0,00 to 72,82		

Local inhabitants

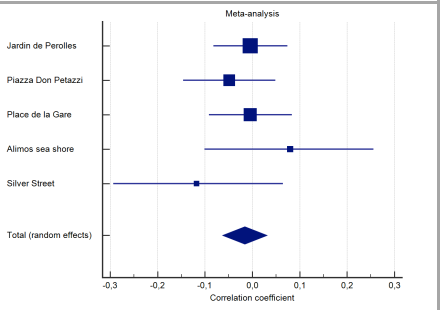

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Jardin de Perolles	256	-0,0180	-0,140 to 0,105
Place de la Gare	535	-0,0110	-0,0957 to 0,0738
Ethnikos Kipos	147	-0,121	-0,277 to 0,0417
Total (fixed effects)	938	-0,0300	-0,0941 to 0,0342
Total (random effects)	938	-0,0300	-0,0941 to 0,0342
Q	14,366		
DF	2		
Significance level	P = 0,4876		
I² (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I²	0,00 to 95,33		

Non local inhabitants

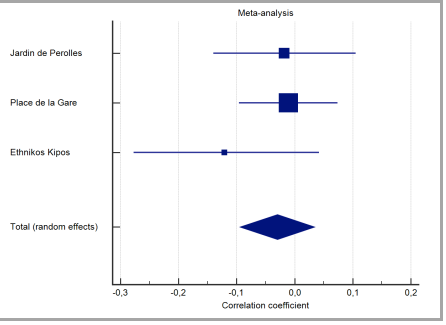

Πίνακας 84. Συσχέτιση «Τίποτα δεν ενοχλεί - Φύλο».

“Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου”: Συσχέτιση «Τίποτα δεν ενοχλεί - Φύλο»

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Jardin de Perolles	631	-0,153	-0,228 to -0,0759
Place de la Gare	501	-0,0830	-0,169 to 0,00464
Alimos sea shore	120	-0,105	-0,279 to 0,0757
Total (fixed effects)	1252	-0,121	-0,175 to -0,0655
Total (random effects)	1252	-0,121	-0,175 to -0,0655
Q	14,330		
DF	2		
Significance level	P = 0,4885		
I² (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I²	0,00 to 95,32		

Local inhabitants

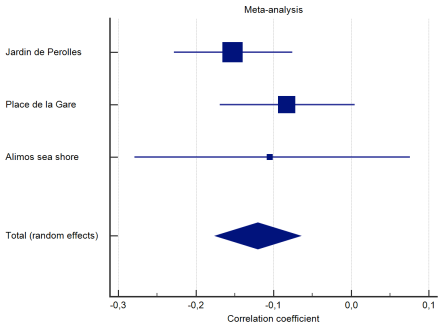

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Jardin de Perolles	256	-0,156	-0,273 to -0,0340
Place de la Gare	535	-0,00800	-0,0927 to 0,0768
Total (fixed effects)	791	-0,0561	-0,125 to 0,0138
Total (random effects)	791	-0,0756	-0,218 to 0,0699
Q	38,211		
DF	1		
Significance level	P = 0,0506		
I² (inconsistency)	73,83%		
95% CI for I²	0,00 to 94,10		

Non local inhabitants

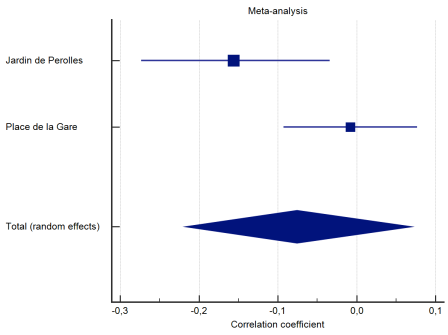

Πίνακας 85. Συσχέτιση «Ταυτότητα Οι υπηρεσίες - Φύλο».

"Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Οι υπηρεσίες - Φύλο»

Study	Sample size	Correlation c oefficient	95% CI
All Saints Passage	172	0,0370	-0,113 to 0,186
Bahnofsplatz	182	0,0510	-0,0952 to 0,195
Baker's Pool	407	-0,0310	-0,128 to 0,0664
Florentiner Platz	242	0,0910	-0,0355 to 0,215
Jardin de Perolles	631	0,0230	-0,0552 to 0,101
Karaiskakı	267	0,0360	-0,0844 to 0,155
Kritis	550	0,0470	-0,0368 to 0,130
Makedonomahon	541	0,0120	-0,0724 to 0,0962
Peace Garden	380	0,0170	-0,0837 to 0,117
Piazza Don Petazzi	404	-0,0340	-0,131 to 0,0638
Piazza IV Novembre	298	0,00300	-0,111 to 0,117
Place de la Gare	501	0,0190	-0,0687 to 0,106
Alimos sea shore	120	-0,00100	-0,180 to 0,178
Silver Street	117	0,242	0,0632 to 0,406
Pedion Areos	50	0,149	-0,135 to 0,410
Total (fixed effects)	4862	0,0247	-0,00353 to 0,0529
Total (random effects)	4862	0,0247	-0,00353 to 0,0529
Q	108,622		
DF	14		
Significance level	P = 0,6968		
I^2 (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I^2	0,00 to 40,30		

Local inhabitants

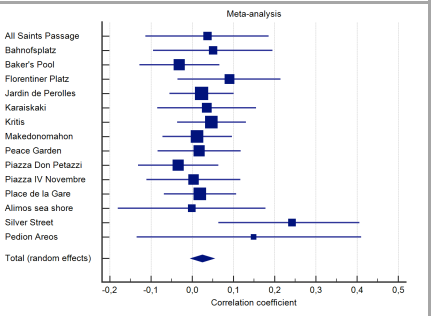

Study	Sample size	Correlation c oefficient	95% CI
All Saints Passage	287	-0,114	-0,227 to 0,00181
Bahnofsplatz	235	0,0830	-0,0455 to 0,209
Baker's Pool	92	0,0280	-0,178 to 0,231
Florentiner Platz	164	-0,0560	-0,207 to 0,0981
Jardin de Perolles	256	-0,00900	-0,131 to 0,114
Karaiskakı	103	0,0450	-0,150 to 0,236
Kritis	233	-0,0340	-0,162 to 0,0949
Makedonomahon	487	-0,0970	-0,184 to -0,00821
Peace Garden	130	-0,118	-0,284 to 0,0553
Piazza Don Petazzi	53	-0,109	-0,368 to 0,166
Piazza IV Novembre	134	0,0430	-0,128 to 0,211
Place de la Gare	535	-0,0270	-0,112 to 0,0579
Alimos sea shore	172	0,0680	-0,0825 to 0,215
Silver Street	372	0,0400	-0,0619 to 0,141
Ethnikos Kipos	147	-0,0370	-0,198 to 0,126
Pedion Areos	101	0,0440	-0,153 to 0,237
Total (fixed effects)	3501	-0,0221	-0,0554 to 0,0112
Total (random effects)	3501	-0,0221	-0,0554 to 0,0112
Q	140,609		
DF	15		
Significance level	P = 0,5209		
I^2 (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I^2	0,00 to 49,18		

Non local inhabitants

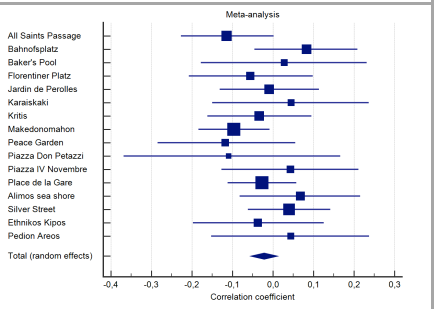

Πίνακας 86. Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο χώρος ως συνολική ενότητα - Φύλο».

"Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο χώρος ως συνολική ενότητα - Φύλο»

Study	Sample size	Correlation c oefficient	95% CI
Bahnofsplatz	182	-0,0950	-0,237 to 0,0512
Florentiner Platz	242	-0,0730	-0,197 to 0,0536
Jardin de Perolles	631	0,0390	-0,0392 to 0,117
Karaiskakı	267	-0,0590	-0,178 to 0,0615
Kritis	550	0,0690	-0,0147 to 0,152
Makedonomahon	541	-0,0270	-0,111 to 0,0574
Peace Garden	380	-0,0460	-0,146 to 0,0549
Piazza Don Petazzi	404	-0,0240	-0,121 to 0,0737
Piazza IV Novembre	298	0,0160	-0,0978 to 0,129
Place de la Gare	501	0,0180	-0,0697 to 0,105
Silver Street	117	-0,118	-0,293 to 0,0649
Pedion Areos	50	0,149	-0,135 to 0,410
Total (fixed effects)	4163	-0,00536	-0,0359 to 0,0251
Total (random effects)	4163	-0,00612	-0,0377 to 0,0254
Q	115,955		
DF	11		
Significance level	P = 0,3948		
I^2 (inconsistency)	5,14%		
95% CI for I^2	0,00 to 60,57		

Local inhabitants

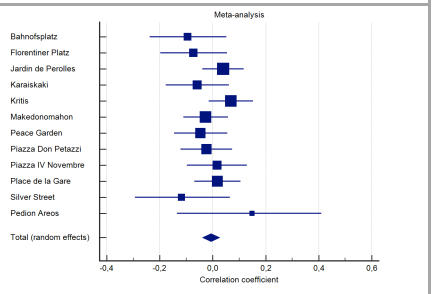

Study	Sample size	Correlation c oefficient	95% CI
All Saints Passage	287	0,111	-0,00485 to 0,224
Bahnofsplatz	235	-0,00600	-0,134 to 0,122
Jardin de Perolles	256	-0,0490	-0,171 to 0,0740
Kritis	233	0,0690	-0,0601 to 0,196
Makedonomahon	487	0,207	0,120 to 0,291
Piazza Don Petazzi	53	0,193	-0,0816 to 0,440
Piazza IV Novembre	134	0,128	-0,0425 to 0,291
Place de la Gare	535	-0,0390	-0,123 to 0,0459
Ethnikos Kipos	147	-0,121	-0,277 to 0,0417
Total (fixed effects)	2367	0,0528	0,0124 to 0,0931
Total (random effects)	2367	0,0496	-0,0290 to 0,128
Q	270,674		
DF	8		
Significance level	P = 0,0007		
I^2 (inconsistency)	70,44%		
95% CI for I^2	41,33 to 85,11		

Non local inhabitants

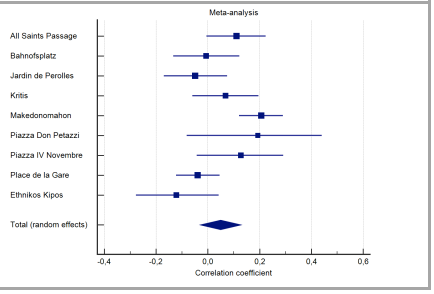

Πίνακας 87. Συσχέτιση «Ταυτότητα Δραστηριότητες και λειτουργίες σχετικές με τη ψυχο-φυσιολογία του ατόμου - Φύλο».

"Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Δραστηριότητες και λειτουργίες σχετικές με τη ψυχο-φυσιολογία του ατόμου - Φύλο»

Local inhabitants

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Place de la Gare	501	0,0340	-0,0538 to 0,121
Pedion Areos	50	0,261	-0,0187 to 0,503
Total (fixed effects)	551	0,0541	-0,0298 to 0,137
Total (random effects)	551	0,109	-0,104 to 0,312
Q	23,349		
DF	1		
Significance level	P = 0,1265		
I^2 (inconsistency)	57,17%		
95% CI for I^2	0,00 to 89,77		

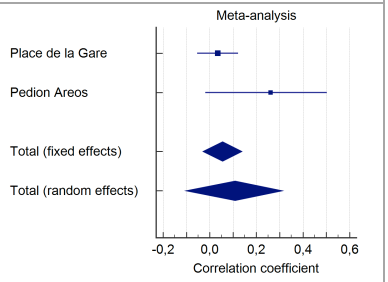

Non local inhabitants

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Jardin de Perolles	256	-0,0550	-0,176 to 0,0681
Place de la Gare	535	-0,0140	-0,0987 to 0,0709
Total (fixed effects)	791	-0,0272	-0,0969 to 0,0427
Total (random effects)	791	-0,0272	-0,0969 to 0,0427
Q	0,2890		
DF	1		
Significance level	P = 0,5909		
I^2 (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I^2	0,00 to 0,00		

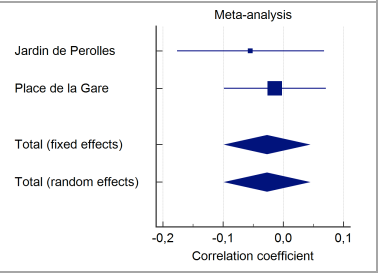

Πίνακας 88. Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο φυσικός χώρος - Φύλο».

"Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο φυσικός χώρος - Φύλο»

Local inhabitants

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	172	-0,125	-0,270 to 0,0251
Bahnofsplatz	182	-0,136	-0,276 to 0,00965
Baker's Pool	407	0,0350	-0,0624 to 0,132
Florentiner Platz	242	-0,0130	-0,139 to 0,113
Jardin de Perolles	631	0,166	0,0891 to 0,241
Karaiskaki	267	0,116	-0,00411 to 0,233
Kritis	550	0,0560	-0,0277 to 0,139
Makedonomahon	541	0,0600	-0,0244 to 0,144
Peace Garden	380	-0,0390	-0,139 to 0,0618
Piazza Don Petazzi	404	-0,0500	-0,147 to 0,0478
Piazza IV Novembre	298	-0,0720	-0,184 to 0,0420
Place de la Gare	501	0,0620	-0,0257 to 0,149
Alimos Sea Shore	120	-0,0310	-0,209 to 0,149
Silver Street	117	-0,124	-0,299 to 0,0589
Total (fixed effects)	4812	0,0254	-0,00295 to 0,0538
Total (random effects)	4812	0,00684	-0,0416 to 0,0552
Q	352,623		
DF	13		
Significance level	P = 0,0008		
I^2 (inconsistency)	63,13%		
95% CI for I^2	34,44 to 79,27		

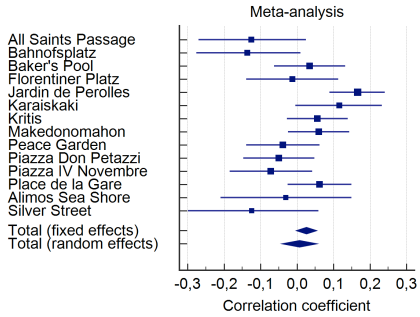

Non local inhabitants

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	287	-0,0220	-0,137 to 0,0940
Bahnofsplatz	235	0,000	-0,128 to 0,128
Baker's Pool	92	-0,0380	-0,241 to 0,168
Florentiner Platz	164	0,00800	-0,145 to 0,161
Jardin de Perolles	256	0,0890	-0,0340 to 0,209
Karaiskaki	103	0,0520	-0,143 to 0,243
Kritis	233	0,121	-0,00764 to 0,246
Makedonomahon	487	0,0960	0,00721 to 0,183
Peace Garden	130	0,0160	-0,157 to 0,188
Piazza IV Novembre	134	0,0140	-0,156 to 0,183
Place de la Gare	535	0,0390	-0,0459 to 0,123
Alimos sea shore	172	-0,0450	-0,193 to 0,105
Silver Street	372	0,0130	-0,0888 to 0,115
Ethnikos Kipos	147	0,00900	-0,153 to 0,171
Total (fixed effects)	3347	0,0354	0,00134 to 0,0694
Total (random effects)	3347	0,0354	0,00134 to 0,0694
Q	75,854		
DF	13		
Significance level	P = 0,8695		
I^2 (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I^2	0,00 to 23,08		

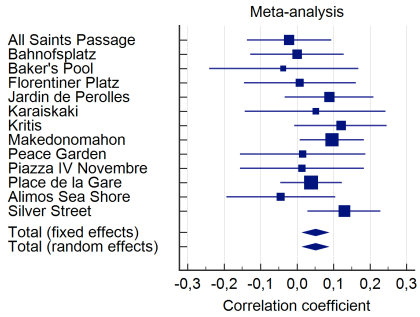

Πίνακας 89. Συσχέτιση «Ταυτότητα Το κοινό - Φύλο».

“Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου”: Συσχέτιση «Ταυτότητα Το κοινό - Φύλο»

Local inhabitants

Study	Sample size	Correlation c oefficient	95% CI
All Saints Passage	172	0,0650	-0,0855 to 0,213
Bahnofsplatz	182	0,160	0,0149 to 0,299
Baker's Pool	407	-0,0300	-0,127 to 0,0674
Florentiner Platz	242	0,0350	-0,0915 to 0,160
Jardin de Perolles	631	-0,0270	-0,105 to 0,0512
Karaiskaki	267	0,0940	-0,0263 to 0,212
Kritis	550	-0,157	-0,237 to -0,0744
Makedonomahon	541	0,0290	-0,0554 to 0,113
Peace Garden	380	-0,119	-0,217 to -0,0186
Piazza Don Petazzı	404	0,0140	-0,0837 to 0,111
Piazza IV Novembre	298	0,00900	-0,105 to 0,122
Place de la Gare	501	-0,0440	-0,131 to 0,0438
Alimos Sea Shore	120	0,0770	-0,104 to 0,253
Silver Street	117	-0,188	-0,357 to -0,00669
Total (fixed effects)	4812	-0,0206	-0,0490 to 0,00777
Total (random effects)	4812	-0,0115	-0,0578 to 0,0348
Q	322,553		
DF	13		
Significance level	P = 0,0022		
I^2 (inconsistency)	59,70%		
95% CI for I^2	27,48 to 77,60		

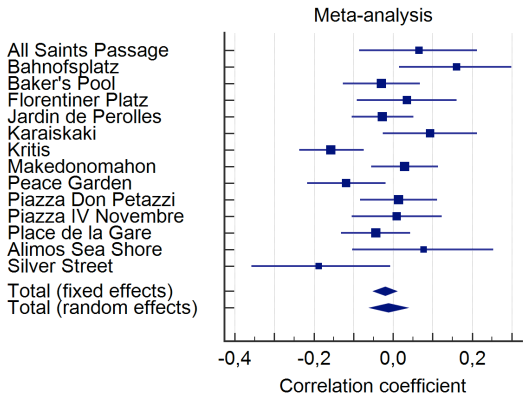

Non local inhabitants

Study	Sample size	Correlation c oefficient	95% CI
All Saints Passage	287	-0,0210	-0,136 to 0,0950
Bahnofsplatz	235	0,0770	-0,0515 to 0,203
Baker's Pool	92	-0,0790	-0,279 to 0,128
Florentiner Platz	164	0,0560	-0,0981 to 0,207
Jardin de Perolles	256	-0,111	-0,230 to 0,0118
Karaiskaki	103	0,108	-0,0874 to 0,295
Kritis	233	-0,0160	-0,144 to 0,113
Makedonomahon	487	-0,00200	-0,0908 to 0,0869
Peace Garden	130	0,107	-0,0664 to 0,274
Piazza Don Petazzi	53	0,184	-0,0908 to 0,433
Piazza IV Novembre	134	-0,0880	-0,254 to 0,0828
Place de la Gare	535	0,00300	-0,0818 to 0,0878
Alimos Sea Shore	172	0,0600	-0,0904 to 0,208
Silver Street	372	0,0540	-0,0479 to 0,155
Ethnikos	147	0,0590	-0,104 to 0,219
Pedion Areos	101	0,105	-0,0923 to 0,294
Total (fixed effects)	3501	0,0156	-0,0178 to 0,0489
Total (random effects)	3501	0,0156	-0,0178 to 0,0489
Q	136,110		
DF	15		
Significance level	P = 0,5552		
I^2 (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I^2	0,00 to 47,50		

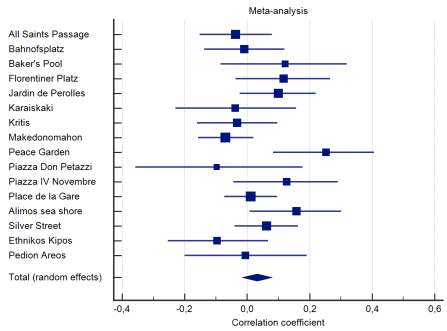

7.2.2.6. Μεταβλητή ερώτησης «Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου». Δημογραφική μεταβλητή της ομάδας στόχου «Ηλικία».

Πίνακας 90. Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο τεχνητός χώρος - Ηλικία».

"Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο τεχνητός χώρος - Ηλικία»

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Local inhabitants			
All Saints Passage	172	-0,0690	-0,216 to 0,0815
Bahnofsplatz	182	-0,134	-0,274 to 0,0117
Baker's Pool	407	-0,0520	-0,148 to 0,0454
Florentiner Platz	242	0,0810	-0,0456 to 0,205
Jardin de Perolles	631	0,0150	-0,0631 to 0,0929
Karaiskaki	267	-0,136	-0,252 to -0,0162
Kritis	550	-0,0230	-0,106 to 0,0607
Makedonomahon	541	-0,0220	-0,106 to 0,0624
Peace Garden	380	0,0360	-0,0648 to 0,136
Piazza Don Petazzi	404	0,0640	-0,0338 to 0,161
Piazza IV Novembre	298	0,00500	-0,109 to 0,119
Place de la Gare	501	-0,131	-0,216 to -0,0439
Alimos sea shore	120	0,173	-0,00644 to 0,342
Silver Street	117	0,00800	-0,174 to 0,189
Total (fixed effects)	4812	-0,0193	-0,0476 to 0,00908
Total (random effects)	4812	-0,0179	-0,0586 to 0,0228
Q	249,570		
DF	13		
Significance level	P = 0,0234		
I^2 (inconsistency)	47,91%		
95% CI for I^2	3,26 to 71,95		
Non local inhabitants			
All Saints Passage	287	0,0640	-0,0522 to 0,178
Bahnofsplatz	235	-0,0320	-0,159 to 0,0964
Baker's Pool	92	-0,150	-0,344 to 0,0566
Florentiner Platz	164	0,0480	-0,106 to 0,200
Jardin de Perolles	256	0,169	0,0474 to 0,286
Karaiskaki	103	-0,0690	-0,259 to 0,126
Kritis	233	-0,149	-0,272 to -0,0209
Makedonomahon	487	0,0270	-0,0620 to 0,116
Peace Garden	130	-0,0120	-0,184 to 0,161
Piazza Don Petazzi	53	0,00200	-0,268 to 0,272
Piazza IV Novembre	134	-0,00100	-0,171 to 0,169
Place de la Gare	535	-0,0820	-0,166 to 0,00279
Alimos sea shore	172	-0,105	-0,251 to 0,0453
Silver Street	372	-0,0390	-0,140 to 0,0629
Ethnikos Kipos	147	0,0890	-0,0740 to 0,247
Pedion Areos	101	-0,0930	-0,283 to 0,104
Total (fixed effects)	3501	-0,0156	-0,0489 to 0,0177
Total (random effects)	3501	-0,0159	-0,0605 to 0,0288
Q	243,972		
DF	15		
Significance level	P = 0,0586		
I^2 (inconsistency)	38,52%		
95% CI for I^2	0,00 to 66,12		

Local inhabitants

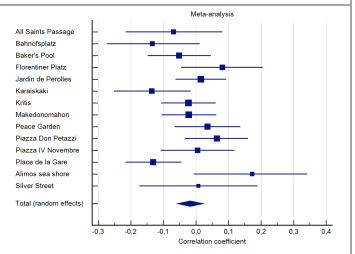

Non local inhabitants

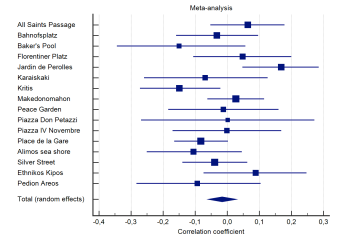

Πίνακας 91. Συσχέτιση «Ταυτότητα Το κοινό - Ηλικία».

"Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Το κοινό - Ηλικία»

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Local inhabitants			
All Saints Passage	172	0,230	0,0832 to 0,367
Bahnofsplatz	182	-0,0380	-0,182 to 0,108
Baker's Pool	407	0,0340	-0,0634 to 0,131
Florentiner Platz	242	-0,0430	-0,168 to 0,0836
Jardin de Perolles	631	-0,0730	-0,150 to 0,00508
Karaiskaki	267	0,144	0,0244 to 0,260
Kritis	550	0,0650	-0,0187 to 0,148
Makedonomahon	541	0,0810	-0,00332 to 0,164
Peace Garden	380	0,0620	-0,0388 to 0,162
Piazza Don Petazzi	404	0,00600	-0,0916 to 0,104
Piazza IV Novembre	298	0,0740	-0,0400 to 0,186
Place de la Gare	501	0,0200	-0,0677 to 0,107
Alimos sea shore	120	-0,0270	-0,205 to 0,153
Silver Street	117	-0,0160	-0,197 to 0,166
Pedion Areos	50	-0,147	-0,409 to 0,137
Total (fixed effects)	4862	0,0319	0,00364 to 0,0600
Total (random effects)	4862	0,0335	-0,00577 to 0,0726
Q	247,474		
DF	14		
Significance level	P = 0,0371		
I^2 (inconsistency)	43,43%		
95% CI for I^2	0,00 to 69,17		
Non local inhabitants			
All Saints Passage	287	0,0640	-0,0522 to 0,178
Bahnofsplatz	235	-0,0320	-0,159 to 0,0964
Baker's Pool	92	-0,150	-0,344 to 0,0566
Florentiner Platz	164	0,0480	-0,106 to 0,200
Jardin de Perolles	256	0,169	0,0474 to 0,286
Karaiskaki	103	-0,0690	-0,259 to 0,126
Kritis	233	-0,149	-0,272 to -0,0209
Makedonomahon	487	0,0270	-0,0620 to 0,116
Peace Garden	130	-0,0120	-0,184 to 0,161
Piazza Don Petazzi	53	0,00200	-0,268 to 0,272
Piazza IV Novembre	134	-0,00100	-0,171 to 0,169
Place de la Gare	535	-0,0820	-0,166 to 0,00279
Alimos sea shore	172	-0,105	-0,251 to 0,0453
Silver Street	372	-0,0390	-0,140 to 0,0629
Ethnikos Kipos	147	0,0890	-0,0740 to 0,247
Pedion Areos	101	-0,0930	-0,283 to 0,104
Total (fixed effects)	3501	-0,0156	-0,0489 to 0,0177
Total (random effects)	3501	-0,0159	-0,0605 to 0,0288
Q	253,044		
DF	15		
Significance level	P = 0,0460		
I^2 (inconsistency)	40,72%		
95% CI for I^2	0,00 to 67,23		

Local inhabitants

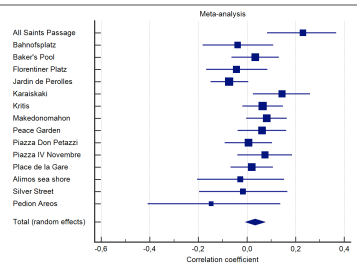

Non local inhabitants

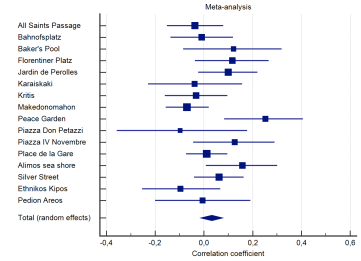

Πίνακας 92. Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο φυσικός χώρος - Ηλικία».

"Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο φυσικός χώρος - Ηλικία»

Local inhabitants

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	172	-0,180	-0,321 to -0,0312
Bahnofsplatz	182	-0,0730	-0,216 to 0,0732
Baker's Pool	407	0,0410	-0,0564 to 0,138
Florentiner Platz	242	0,0230	-0,103 to 0,149
Jardin de Perolles	631	0,0320	-0,0462 to 0,110
Karaiskaki	267	-0,107	-0,224 to 0,0132
Kritis	550	0,0200	-0,0637 to 0,103
Makedonomahon	541	-0,0600	-0,144 to 0,0244
Peace Garden	380	-0,00100	-0,102 to 0,0996
Piazza Don Petazzi	404	-0,0620	-0,159 to 0,0358
Piazza IV Novembre	298	-0,0940	-0,205 to 0,0198
Place de la Gare	501	0,0290	-0,0588 to 0,116
Alimos sea shore	120	0,0540	-0,126 to 0,231
Silver Street	117	0,152	-0,0304 to 0,325
Total (fixed effects)	4812	-0,0139	-0,0422 to 0,0145
Total (random effects)	4812	-0,0164	-0,0525 to 0,0198
Q	198,938		
DF	13		
Significance level	P = 0,0979		
I^2 (inconsistency)	34,65%		
95% CI for I^2	0,00 to 65,46		

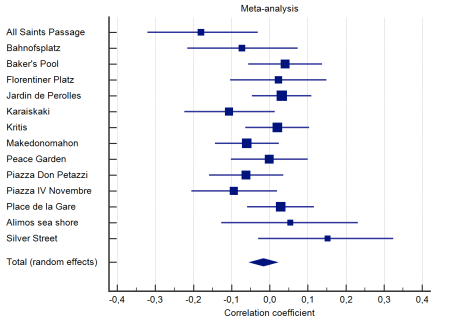

Non local inhabitants

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	287	-0,106	-0,219 to 0,00990
Bahnofsplatz	235	-0,0230	-0,151 to 0,105
Baker's Pool	92	0,139	-0,0677 to 0,334
Florentiner Platz	164	-0,119	-0,267 to 0,0349
Jardin de Perolles	256	0,0150	-0,108 to 0,137
Karaiskaki	103	-0,0170	-0,210 to 0,177
Kritis	233	-0,135	-0,259 to -0,00659
Makedonomahon	487	-0,164	-0,249 to -0,0763
Peace Garden	130	-0,0320	-0,203 to 0,141
Piazza IV Novembre	134	-0,0370	-0,205 to 0,133
Place de la Gare	535	0,0320	-0,0529 to 0,116
Alimos sea shore	172	-0,151	-0,294 to -0,00139
Silver Street	372	-0,0860	-0,186 to 0,0158
Ethnikos Kipos	147	-0,0780	-0,237 to 0,0850
Total (fixed effects)	3347	-0,0641	-0,0980 to -0,0301
Total (random effects)	3347	-0,0630	-0,106 to -0,0194
Q	197,240		
DF	13		
Significance level	P = 0,1023		
I^2 (inconsistency)	34,09%		
95% CI for I^2	0,00 to 65,18		

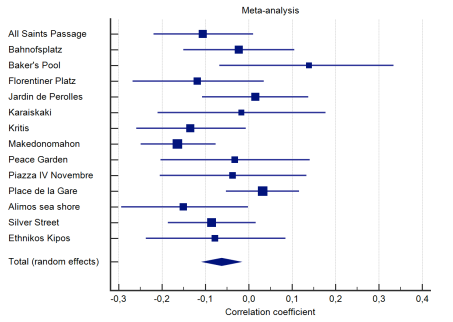

Πίνακας 93. Συσχέτιση «Τίποτα δεν ενοχλεί στο χώρο - Ηλικία».

"Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Τίποτα δεν ενοχλεί στο χώρο - Ηλικία»

Local inhabitants

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Jardin de Perolles	631	0,0340	-0,0442 to 0,112
Place de la Gare	501	0,101	0,0135 to 0,187
Alimos sea shore	120	0,125	-0,0555 to 0,298
Total (fixed effects)	1252	0,0695	0,0140 to 0,125
Total (random effects)	1252	0,0695	0,0140 to 0,125
Q	16,649		
DF	2		
Significance level	P = 0,4350		
I^2 (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I^2	0,00 to 95,97		

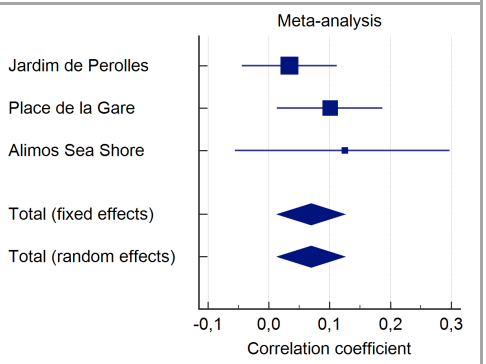

Non local inhabitants

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Jardin de Perolles	256	-0,156	-0,273 to -0,0340
Place de la Gare	535	-0,00800	-0,0927 to 0,0768
Total (fixed effects)	791	-0,0561	-0,125 to 0,0138
Total (random effects)	791	-0,0756	-0,218 to 0,0699
Q	38,211		
DF	1		
Significance level	P = 0,0506		
I^2 (inconsistency)	73,83%		
95% CI for I^2	0,00 to 94,10		

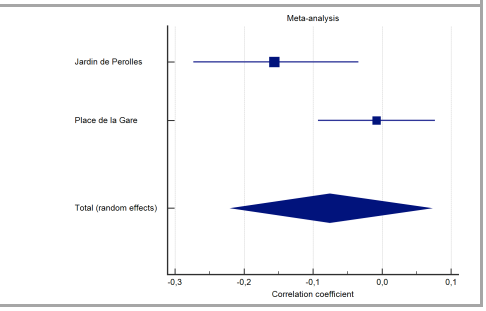

Πίνακας 94. Συσχέτιση «Ταυτότητα Οι υπηρεσίες - Ηλικία».

“Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου”: Συσχέτιση «Ταυτότητα Οι υπηρεσίες - Ηλικία»			
Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	172	-0,218	-0,356 to -0,0707
Bahnofsplatz	182	0,108	-0,0381 to 0,250
Baker's Pool	407	-0,126	-0,221 to -0,0292
Florentiner Platz	242	0,0740	-0,0526 to 0,198
Jardin de Perolles	631	0,0170	-0,0611 to 0,0949
Karaiskaki	267	-0,0750	-0,193 to 0,0455
Kritis	550	-0,0930	-0,175 to -0,00947
Makedonomahon	541	-0,0440	-0,128 to 0,0405
Peace Garden	380	-0,0900	-0,189 to 0,0107
Piazza Don Petazzi	404	-0,0450	-0,142 to 0,0528
Piazza IV Novembre	298	0,114	0,000382 to 0,225
Place de la Gare	501	0,0170	-0,0707 to 0,104
Alimos sea shore	120	-0,0330	-0,211 to 0,147
Silver Street	117	0,0800	-0,103 to 0,258
Pedion Areos	50	0,0490	-0,233 to 0,323
Total (fixed effects)	4862	-0,0286	-0,0567 to -0,000328
Total (random effects)	4862	-0,0251	-0,0688 to 0,0188
Q	306,063		
DF	14		
Significance level	P = 0,0063		
I^2 (inconsistency)	54,26%		
95% CI for I^2	18,02 to 74,48		

Local inhabitants

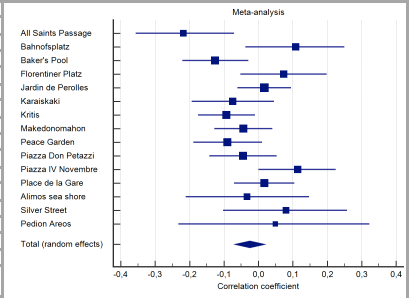

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	287	0,0120	-0,104 to 0,128
Bahnofsplatz	235	0,0590	-0,0695 to 0,186
Baker's Pool	92	-0,180	-0,371 to 0,0258
Florentiner Platz	164	0,200	0,0482 to 0,343
Jardin de Perolles	256	-0,0680	-0,189 to 0,0551
Karaiskaki	103	0,140	-0,0550 to 0,325
Kritis	233	0,220	0,0941 to 0,339
Makedonomahon	487	0,180	0,0926 to 0,265
Peace Garden	130	0,125	-0,0482 to 0,291
Piazza Don Petazzi	53	-0,0970	-0,358 to 0,178
Piazza IV Novembre	134	0,00300	-0,167 to 0,173
Place de la Gare	535	-0,0210	-0,106 to 0,0639
Alimos sea shore	172	0,264	0,119 to 0,398
Silver Street	372	-0,0460	-0,147 to 0,0559
Ethnikos Kipos	147	-0,0780	-0,237 to 0,0850
Pedion Areos	101	-0,00800	-0,203 to 0,188
Total (fixed effects)	3501	0,0541	0,0208 to 0,0873
Total (random effects)	3501	0,0518	-0,0107 to 0,114
Q	477,290		
DF	15		
Significance level	P < 0,0001		
I^2 (inconsistency)	68,57%		
95% CI for I^2	47,28 to 81,27		

Non local inhabitants

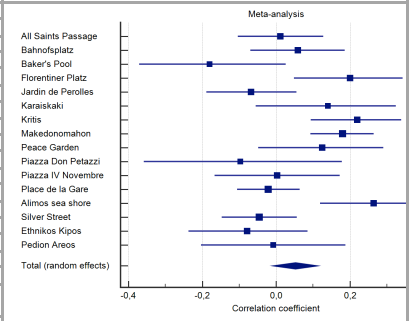

Πίνακας 95. Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο χώρος ως συνολική ενότητα - Ηλικία».

“Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου”: Συσχέτιση «Ταυτότητα Ο χώρος ως συνολική ενότητα - Ηλικία»			
Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Bahnofsplatz	182	-0,0400	-0,184 to 0,106
Florentiner Platz	242	0,0550	-0,0716 to 0,180
Jardin de Perolles	631	-0,0630	-0,140 to 0,0151
Karaiskaki	267	-0,122	-0,239 to -0,00198
Kritis	550	-0,0480	-0,131 to 0,0358
Makedonomahon	541	-0,0830	-0,166 to 0,00131
Peace Garden	380	-0,0450	-0,145 to 0,0559
Piazza Don Petazzi	404	0,0650	-0,0328 to 0,162
Piazza IV Novembre	298	0,165	0,0524 to 0,273
Place de la Gare	501	-0,0500	-0,137 to 0,0378
Total (fixed effects)	3996	-0,0261	-0,0572 to 0,00498
Total (random effects)	3996	-0,0201	-0,0693 to 0,0292
Q	216,443		
DF	9		
Significance level	P = 0,0101		
I^2 (inconsistency)	58,42%		
95% CI for I^2	16,25 to 79,36		

Local inhabitants

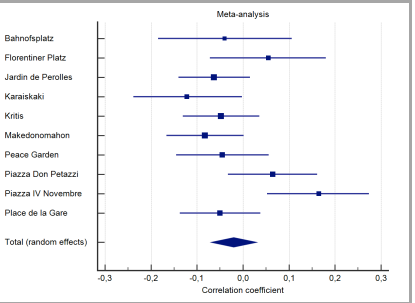

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
All Saints Passage	287	0,217	0,104 to 0,325
Bahnofsplatz	235	-0,0780	-0,204 to 0,0505
Jardin de Perolles	256	-0,0510	-0,173 to 0,0721
Kritis	233	-0,00800	-0,136 to 0,121
Makedonomahon	487	-0,104	-0,191 to -0,0153
Piazza Don Petazzi	53	0,100	-0,175 to 0,361
Piazza IV Novembre	134	-0,0290	-0,198 to 0,141
Place de la Gare	535	0,0760	-0,00883 to 0,160
Silver Street	372	-0,0550	-0,156 to 0,0469
Total (fixed effects)	2592	0,000245	-0,0384 to 0,0389
Total (random effects)	2592	0,00250	-0,0706 to 0,0756
Q	259,897		
DF	8		
Significance level	P = 0,0011		
I^2 (inconsistency)	69,22%		
95% CI for I^2	38,50 to 84,59		

Non local inhabitants

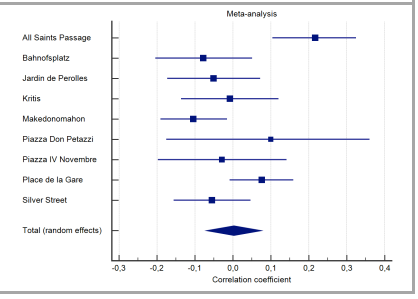

Πίνακας 96. Συσχέτιση «Ταυτότητα Δραστηριότητες και λειτουργίες σχετικές με την ψυχο-φυσιολογίας του ατόμου - Ηλικία».

"Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Δραστηριότητες και λειτουργίες σχετικές με την ψυχο-φυσιολογίας του ατόμου - Ηλικία»

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Local inhabitants			
Place de la Gare	501	0,0380	-0,0498 to 0,125
Pedion Areos	50	-0,0170	-0,294 to 0,263
Total (fixed effects)	551	0,0333	-0,0506 to 0,117
Total (random effects)	551	0,0333	-0,0506 to 0,117
Q	0,1300		
DF	1		
Significance level	P = 0,7184		
I^2 (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I^2	0,00 to 0,00		

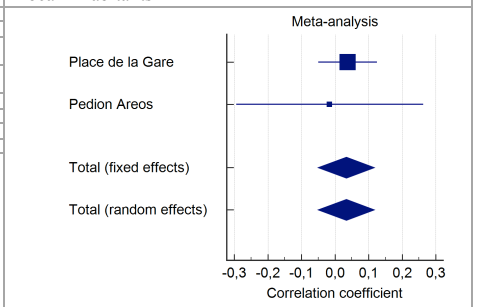

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Non local inhabitants			
Jardin de Perolles	256	0,0720	-0,0511 to 0,193
Place de la Gare	535	0,0380	-0,0469 to 0,122
Total (fixed effects)	791	0,0490	-0,0209 to 0,118
Total (random effects)	791	0,0490	-0,0209 to 0,118
Q	0,1995		
DF	1		
Significance level	P = 0,6552		
I^2 (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I^2	0,00 to 0,00		

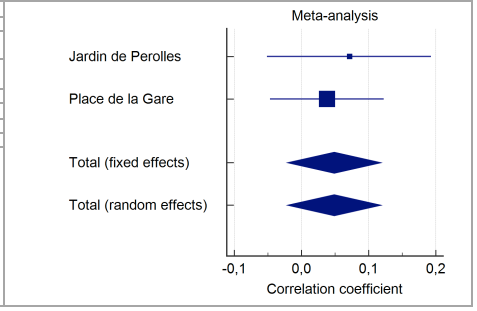

Πίνακας 97. Συσχέτιση «Ταυτότητα Η γύρω περιοχή - Ηλικία».

"Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου": Συσχέτιση «Ταυτότητα Η γύρω περιοχή - Ηλικία»

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Local inhabitants			
Jardin de Perolles	631	-0,0160	-0,0939 to 0,0621
Piazza Don Petazzi	404	-0,0350	-0,132 to 0,0628
Place de la Gare	501	-0,00200	-0,0896 to 0,0856
Alimos sea shore	120	-0,0530	-0,230 to 0,127
Total (fixed effects)	1656	-0,0190	-0,0673 to 0,0293
Total (random effects)	1656	-0,0190	-0,0673 to 0,0293
Q	0,3881		
DF	3		
Significance level	P = 0,9427		
I^2 (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I^2	0,00 to 0,19		

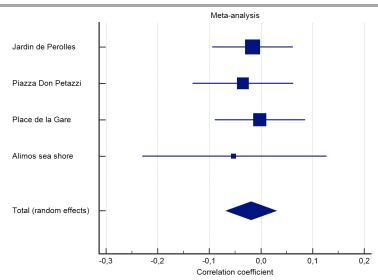

Study	Sample size	Correlation coefficient	95% CI
Non local inhabitants			
Jardin de Perolles	256	-0,044	-0,166 to 0,0790
Place de la Gare	535	-0,014	-0,0987 to 0,0709
Total (fixed effects)	938	-0,0237	-0,0934 to 0,0462
Total (random effects)	938	-0,0237	-0,0934 to 0,0462
Q	0,1546		
DF	1		
Significance level	P=0,6942		
I^2 (inconsistency)	0,00%		
95% CI for I^2	0,00 to 0,00		

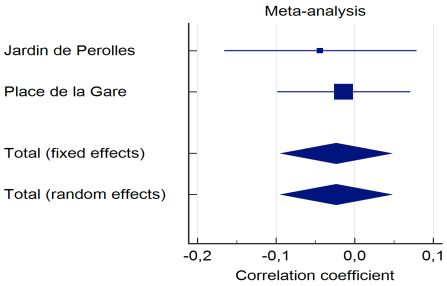

7.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΧΕΤΙΣΗ ΤΩΝ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΩΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΜΕ ΤΙΣ ΑΝΤΙΛΗΠΤΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

Πίνακας 98. Συγκεντρωτικά αποτελέσματα της μετα-ανάλυσης για τη μεταβλητή της ερώτησης «Πραγματική / Τωρινή Χρήση του Χώρου» [1].

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑ-ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΩΤΗΣΗ «ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ / ΤΩΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ»					
	ΦΥΛΟ		**ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ**		**ΟΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΧΡΗΣΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΥΤΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ [1]**
ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ	ΦΥΛΟ / ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗΣ - ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	ΦΥΛΟ / ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΑΛΛΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ - ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗΣ - ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΑΛΛΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ - ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	-0,0455	0,0455	0,0174	0,0316	**Ο Χώρος ως Συνολική Ενότητα [1]**
INCONSISTENCY	58,10%	**35,22%**	68,55%	**40,03%**	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	-0,00700	-0,00659	-0,0145	-0,0135	**Η Γύρω Περιοχή [2]**
INCONSISTENCY	**0,00%**	**0,00%**	**0,00%**	**0,00%**	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	-0,00875	-0,0186	0,0385	0,0315	**Η Τοπική Ζωή [3]**
INCONSISTENCY	**33,28%**	**3,25%**	**35,83%**	54,35%	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	0,0306	0,0379	-0,0359	0,0439	**Οι Υπηρεσίες [4]**
INCONSISTENCY	**0,00%**	**0,00%**	**0,00%**	**0,00%**	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	-0,0983	-0,0563	0,0482	-0,0460	**Ο Άνθρωπος Χρήστης: Δραστηριότητες και Λειτουργίες σχετικές με την Ψυχο-Φυσιολογία του Ατόμου [5]**
INCONSISTENCY	63,03%	**33,15%**	83,72%	67,41%	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	0,0621	0,0176	-0,00156		**Ο Άνθρωπος Χρήστης: Κοινωνικές και Οικονομικές Δραστηριότητες και Λειτουργίες του Ατόμου [6]**
INCONSISTENCY	59,81%	**35,93%**	81,14%		
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	-0,00501	-0,0145	**1,00**	0,0503	**Ο Τεχνητός Χώρος [7]**
INCONSISTENCY	57,19%	**0,00%**	100,00%	81,87%	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	0,0201	0,00364	0,0416	0,0530	**Ο Φυσικός Χώρος [8]**
INCONSISTENCY	**27,48%**	**0,00%**	**2,74%**	**26,81%**	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)					**Οι Μη Προδιαγεγραμμένες Χρήσεις [9]**
INCONSISTENCY					
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	-0,0115	0,0156	0,0335	-0,0159	**Το 'Κοινό' [10]**
INCONSISTENCY	59,70%	**0,00%**	**43,43%**	**40,72%**	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)					**Η Συχνότητα Χρήσης [11]**
INCONSISTENCY					
TOTAL (RANDOM EFFECTS)					**Τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά [12]**
INCONSISTENCY					
INCONSISTENCY					

Πίνακας 99. Συγκεντρωτικά αποτελέσματα της μετα-ανάλυσης για τις μεταβλητές των ερωτήσεων «Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου» [2] και «Άνεση/ Μη άνεση κατά τη Χρήση του Χώρου» [3].

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑ-ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ «ΕΝΟΧΛΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ» ΚΑΙ «ΑΝΕΣΗ/ ΜΗ ΑΝΕΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ»					
	ΦΥΛΟ		**ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ**		**ΟΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΧΡΗΣΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΥΤΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ [1]**
ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ	ΦΥΛΟ / ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗΣ - ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	ΦΥΛΟ / ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΑΛΛΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ - ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗΣ - ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΟΜΑΔΑ / ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΑΛΛΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ - ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	-0,00612	0,0496	-0,0201	0,00250	**Ο Χώρος ως Συνολική Ενότητα [1]**
INCONSISTENCY	**5,14%**	70,44%	58,42%	69,22%	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	-0,0161	-0,0300	-0,0190	-0,0237	**Η Γύρω Περιοχή [2]**
INCONSISTENCY	**0,00%**	**0,00%**	**0,00%**	**0,00%**	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)					**Η Τοπική Ζωή [3]**
INCONSISTENCY					
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	0,0247	-0,0221	-0,0251	0,0518	**Οι Υπηρεσίες [4]**
INCONSISTENCY	**0,00%**	**0,00%**	54,26%	68,57%	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	0,109	-0,0272	0,0333	0,0490	**Ο Άνθρωπος Χρήστης: Δραστηριότητες και Λειτουργίες σχετικές με την Ψυχο-Φυσιολογία του Ατόμου [5]**
INCONSISTENCY	57,17%	**0,00%**	**0,00%**	**0,00%**	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)					**Ο Άνθρωπος Χρήστης: Κοινωνικές και Οικονομικές Δραστηριότητες και Λειτουργίες του Ατόμου [6]**
INCONSISTENCY					
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	0,0215	0,00830	-0,0179	-0,0159	**Ο Τεχνητός Χώρος [7]**
INCONSISTENCY	**35,85%**	**14,43%**	**47,91%**	**38,52%**	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	0,00684	0,0354	-0,0164	-0,0630	**Ο Φυσικός Χώρος [8]**
INCONSISTENCY	63,13%	**0,00%**	**34,65%**	**34,65%**	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)					**Οι Μη Προδιαγεγραμμένες Χρήσεις [9]**
INCONSISTENCY					
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	-0,0115	0,0156	0,0335	-0,0159	**Το 'Κοινό' [10]**
INCONSISTENCY	59,70%	**0,00%**	**43,43%**	**40,72%**	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)					**Η Συχνότητα Χρήσης [11]**
INCONSISTENCY					
TOTAL (RANDOM EFFECTS)					**Τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά [12]**
INCONSISTENCY					
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	-0,00144	0,0332	0,0559	0,0355	**ΑΝΕΣΗ [13]**
INCONSISTENCY	74,59%	**10,57%**	49,21%	0,00%	
TOTAL (RANDOM EFFECTS)	-0,121	-0,0756	0,0695	-0,0756	**ΤΙΠΟΤΑ ΔΕΝ ΕΝΟΧΛΕΙ [14]**
INCONSISTENCY	**0,00%**	73,83%	**0,00%**	73,83%	

Οι Πίνακες μετα-ανάλυσης 64-97 με τα αναλυτικά αποτελέσματα για τις τρεις μεταβλητές «Πραγματική/Τωρινή Χρήση του Χώρου», «Ενόχληση κατά τη Χρήση του Χώρου» και «Άνεση/Μη άνεση κατά τη Χρήση του Χώρου», έδειξαν ότι για όλες τις κατηγορίες που αντιστοιχούν στις «Ταυτότητες» (ενότητες σύμφωνα με τις οποίες ταυτίζεται ένας ανοιχτός δημόσιος χώρος χαρακτηρίζοντάς τον συνολικά και κατηγοριοποιούν δραστηριότητες) και το «Φύλο» ή την «Ηλικία» υπάρχει χαμηλή συσχέτιση. Αυτό φαίνεται ότι υπάρχει και για τις δύο ομάδες στόχοι τις οποίες επιλέξαμε να εξετάσουμε μέσω μετα-ανάλυσης, τους «κατοίκους της γύρω περιοχής» (local inhabitant) και τους «κατοίκους άλλης (απομακρυσμένης) περιοχής» (non local inhabitant).

Το εύρημα μπορεί να γενικευτεί με ασφάλεια καθώς κανένα επιμέρους αποτέλεσμα δεν αμφισβητεί αυτό το γενικό συνμπέρασμα. Όλα τα αποτελέσματα σχετικά με τις τυχαίες επιδράσεις (total random effects), με διαφορετική επίδραση στον πληθυσμό κάθε μιας έρευνας [122], κυμαίνονται σε χαμηλές έως πολύ χαμηλές τιμές (βλ. την περιληπτική εικόνα των συνολικών συντελεστών συσχέτισης και του ενδεικτικού ποσοστού ετερογένειας στους Πίνακες 98-99). Στη μία περίπτωση, αυτή της συσχέτισης «Ταυτότητα Ο Τεχνητός Χώρος – Ηλικία» για την ομάδα-στόχος «κάτοικοι της γύρω περιοχής», εμφανίζεται η τιμή 1,00 η οποία θεωρητικά δείχνει υψηλή συσχέτιση, ωστόσο συνδυάζεται με την τιμή του στατιστικού I2 100% το οποίο εκδηλώνει απόλυτη ετερογένεια και επομένως και σε αυτή την περίπτωση δεν αποδεικνύεται η σημαντική συσχέτιση. Η δεύτερη υψηλότερη τιμή είναι 0,1090 με αντίστοιχη τιμή του I2 πάνω από το όριο ένδειξης ετερογένειας (57,17%). Όλες οι υπόλοιπες τιμές βρίσκονται μεταξύ 0,0695 και 0,0983. Από την άλλη, τα τρία τέταρτα των περιπτώσεων έχουν μεν τιμές για το I2 χαμηλότερες του 50% σημαίνοντας την μη ύπαρξη ετερογένειας και θεωρητικά θα έδειχνε συμπέρασμα υπέρ της υψηλής συσχέτισης των δημογραφικών χαρακτηριστικών των χρηστών των δημόσιων χώρων με ορισμένες εκφάνσεις της λειτουργίας των δημόσιων ανοιχτών χώρων, ωστόσο οι τιμές αυτές δεν συνδυάζονται με τις προαναφερόμενες τιμές των τυχαίων επιδράσεων ώστε να συνάγουν υψηλή συσχέτιση των δύο βασικών δημογραφικών μεταβλητών του φύλου και της ηλικίας.

Συνεπώς οι δραστηριότητες που οι χρήστες και των δύο φύλων και όλων των ηλικακών ομάδων, οι οποίες κωδικοποιήθηκαν στις ταυτότητες [1] - [12], για τις ερωτήσεις με τις μεταβλητές [1], [2], [3], δεν επιδρούν με υψηλή συσχέτιση υπέρ της μιας ή της άλλης ταυτότητας. Επομένως, οι δραστηριότητες στους αστικούς δημόσιους ανοιχτούς χώρους όλων των τύπων [1] – [7] (βλ. Πίνακα 62, στην στήλη 'τύπος χώρου') έχουν ως αναφορά την κοινωνική μίξη και όχι το αντίθετο. Ενώ όσον αφορά τις αστικές αναπλάσεις στο δημόσιο χώρο της πόλης, που είναι εν τέλει το ζητούμενό μας, το γενικό συμπέρασμα είναι ότι θα πρέπει να ανταποκρίνονται ακριβώς σε αυτήν την οπτική, δηλαδή της κοινωνικής μίξης και της αστικής ετερογένειας, και να απαντά στις ανάγκες του γενικού πληθυσμού.

122 Βλ. για τη χρήση μοντέλων σταθερών και τυχαίων επιδράσεων στο Μπαλούρδος 2013: 82-83.

Συνοψίζοντας, θα σημειώσουμε ότι με την παρούσα εργασία επιχειρείται, στο πλαίσιο του έργου, μια δεύτερη προσέγγιση του ζητήματος της κοινωνικής μίξης σε σχέση με τις αλλαγές του χώρου της πόλης οι οποίες προκύπτουν από επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού. Η πρώτη προσέγγιση ήταν αυτή της εργασίας που παρουσιάζεται παραπάνω στο Κεφάλαιο 2 του παρόντος τόμου με τίτλο «Κοινωνικο-δημογραφική ταυτοποίηση των περιοχών ένταξης των χωρικών επεμβάσεων στον αστικό ιστό». Οι δύο εργασίες, οι οποίες αντιμετωπίζουν το ίδιο ζήτημα από διαφορετικές οπτικές, με διαφορετικές μεθοδολογίες αλλά στοχεύοντας στην αποσαφήνιση της εν λόγω σχέσης με διαφορετικό τύπο συμπερασμάτων, έχουν παρεμφερή αντικείμενο διερεύνησης καθώς και οι δύο αναφέρονται σε κοινωνικά/πληθυσμιακά σύνολα που είναι ομάδες-στόχοι για τη διαπίστωση και την παρακολούθηση των κοινωνικών επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού.

Στην παρούσα εργασία (Κεφ.7 του παρόντος τόμου), το κοινωνικό/πληθυσμιακό σύνολο ή ομάδα-στόχος είναι οι χρήστες των χώρων που είτε αναδιαμορφώθηκαν είτε θα αναδιαμορφωθούν με αστική επέμβαση, ενώ στην προηγούμενη εργασία (Κεφάλαιο 2 του παρόντος), το κοινωνικό/πληθυσμιακό σύνολο ή ομάδα-στόχος είναι οι κάτοικοι των γύρω περιοχών των χώρων μελέτης περίπτωσης του έργου. Μεθοδολογικά, η προσέγγιση της πρώτης εργασίας (Κεφ.2) εφάρμοσε αλγοριθμική και περιγραφική στατιστική ανάλυση δευτερογενών δεδομένων που συλλέχτηκαν στις βάσεις απογραφικών δεδομένων, ενώ η προσέγγιση της παρούσας εργασίας χρησιμοποίησε την στατιστική διαδικασία της μετα-ανάλυσης και συντέθηκαν ξεχωριστά σύνολα εμπειρικών παρατηρήσεων, αποτελέσματα βάσει πρωτογενών δεδομένων προηγούμενων ερευνών. Οι έρευνες αυτές επιλέχτηκαν ως σύνολο μετά από συστηματική ανασκόπηση η οποία κατέδειξε κατάλληλο το σύνολο αυτό και επαρκές για την εξαγωγή συγκεντρωτικών συμπερασμάτων με τη μαθηματική μέθοδο της μετα-ανάλυσης.

Πρόκειται για ένα πρώιμο (πειραματικό) εγχείρημα, όπως ειπώθηκε στην εισαγωγή του παρόντος Κεφαλαίου, καθώς εφαρμόζεται σε ένα πεδίο ετεροειδούς παραγωγής μελετών και ερευνών με το οποίο συσχετίζεται η θεματολογία του έργου.

7.4. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αβδελίδη, Κ., Μάσσου, Ε. (προς δημοσίευση 2017). Κοινωνικο-δημογραφική ταυτοποίηση των περιοχών ένταξης των αστικών και πολεοδομικών επεμβάσεων. Κ.Αβδελίδη (επιμ.), *Εμπειρική διερεύνηση για την κοινωνική θεώρηση των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού,* Αθήνα: ΕΚΚΕ.

Αβδελίδη, Κ. (προς δημοσίευση 2017). Εισαγωγή: Παρατήρηση, εμπειρική έρευνα και ανάλυση των αστικών αλλαγών. Κ.Αβδελίδη (επιμ.), *Εμπειρική διερεύνηση για την κοινωνική θεώρηση των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού,* Αθήνα: ΕΚΚΕ.

Αβδελίδη, Κ. (2009). Αστικός Φυσικός Χώρος και Πτυχές της Καθημερινότητας στην Αθήνα. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 128 Α', 2009, 143-174.

Αβδελίδη, Κ. (2007). *Η Χρήση Φυσικών Χώρων Αθήνας – ένας δείκτης ποιότητας ζωής των κατοίκων της πόλης*. Αθήνα: ΙΑΑΚ/ΕΚΚΕ.

Avdelidi, K. (2004). Social Considerations at the Design of Open Spaces. Nicolopoulou M. (ed.). *Designing Open Spaces in the Urban Environment: a Bioclimatic Approach*. Centre for Renewable Energy Sources. http://alpha.cres.gr/ruros/

Bangert-Drowns, Robert L. & Rudner, Lawrence M. (1991). Meta-analysis in educational research. Practical Assessment, Research & Evaluation, 2(8). Available online: http://PAREonline.net/getvn.asp?v=2&n=8.

Higgins, J., Thompson, S. G., Deeks, J. J., & Altman, D. G. (2003). Measuring inconsistency in meta-analyses [journal article as teaching resource, deposited by John Flynn]. British medical journal, 327, 557-560.

Μπαλούρδος Δ., Τσίγκανου Ι. (2013). 1. Μετα-ανάλυση ποσοτικών ερευνών: Εργαλεία και διαδικασία. Μπαλούρδος Δ., Τσίγκανου Ι. (επιμέλεια), *Μετα-ανάλυση ερευνών για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση-Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 23-40.

Μπαλούρδος Δ. (2013). 3. Μοντέλα και εφαρμογές συστηματικής ανασκόπησης και μετα-ανάλυσης. Μπαλούρδος Δ., Τσίγκανου Ι. (επιμέλεια), *Μετα-ανάλυση ερευνών για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση-Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 73-101.

Πανάρετος, Ι., Ξεκαλάκη Ε. (2000), Εισαγωγή στη Στατιστική Σκέψη, τόμος ΙΙ (Εκτιμητική και Έλεγχοι Υποθέσεων). http://www.stat-athens.aueb.gr/~jpan/statistiki-skepsi-II/Index.html

Rosenthal, R. (1979). The "File Drawer Problem" and Tolerance for Null Results. *Psychological Bulletin*. Vol.86, No3, 638-641.

Rediscovering the Urban Realm and Open Spaces. (2001-2004). Database: Field Surveys Results : Social Data. http://alpha.cres.gr/ruros/

8 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Καλλισθένη Αβδελίδη, Αθηνά Βιτοπούλου, Γεωργία Γεμενετζή, Κώστας Γκόρτσος

8.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΑΞΟΝΕΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Η παρούσα εργασία βασίζεται στα πορίσματα και την εμπειρία που αποκτήθηκαν από τις ερευνητικές εργασίες οι οποίες παρουσιάζονται στα προηγούμενα κεφάλαια. Αντικείμενο του παρόντος κειμένου είναι η διατύπωση μιας σειράς προτάσεων για τη χρήση και την ανάπτυξη της διαδικασίας εκτίμησης των κοινωνικών επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού.

Από τη συνολική εμπειρική διερεύνηση του έργου στη βάση των μεθοδολογικών προσεγγίσεων, των ερευνητικών αποτελεσμάτων, των συμπερασμάτων και της επεξεργασίας εργαλείων που προέκυψαν από τις ερευνητικές εργασίες, συμπεραίνεται σαφώς η αναγκαιότητα ανάπτυξης πρακτικών για τη διαπίστωση και την παρακολούθηση των επιδράσεων στον αστικό ιστό από τις χωρικές επεμβάσεις οι οποίες υλοποιούνται με αστικό σχεδιασμό και προσδιορίζονται στο πλαίσιο προγραμμάτων αστικής πολιτικής. Οι πρακτικές αυτές θα πρέπει να βασίζονται σε διεπιστημονικού χαρακτήρα προσεγγίσεις και σε εξειδικευμένα εργαλεία για μια όσο το δυνατόν πληρέστερη και συνολική εκτίμηση των επιδράσεων αυτών, ωστόσο έμφαση θα πρέπει να δίνεται στη κοινωνική διάστασή τους.

Στο πλαίσιο της χρήσης και της ανάπτυξης πρακτικών εκτίμησης των κοινωνικών επιπτώσεων των αστικών επεμβάσεων, σημαντική διάσταση συνιστά η συλλογή κατάλληλων πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων ώστε, με την ανάλυσή τους και την ερμηνεία τους, να κάνουν δυνατή τη συσχέτιση των πληθυσμιακών και χωρικών

χαρακτηριστικών των αστικών χώρων επέμβασης, των όμορων και των γύρω περιοχών τους, όπως και των ευρύτερων περιοχών επιρροής τους μέσα στην πόλη, με τη δυναμική των δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στον τοπικό κοινωνικό ιστό. Παράλληλα, οι διερευνήσεις και οι μελέτες, αναφορικά με την κάθε περίπτωση επέμβασης στο πλαίσιο του αστικού σχεδιασμού, θα πρέπει να έχουν τις δυνατότητες ανταπόκρισης, με καινοτόμο τρόπο, στις γενικότερες κατευθύνσεις και επιλογές των προγραμμάτων συνολικότερου σχεδιασμού, ακολουθώντας το σύγχρονο επιστημονικό και τεχνικό state of the art και την εφαρμογή προηγμένων διαδικασιών διαβούλευσης.

Με αυτή την οπτική, οι κύριοι άξονες αναφοράς των προτάσεων είναι οι εξής:

- Διασφάλιση της ποιότητας όλων των εργασιών σχετικών με τις επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού από την προκαταρκτική έρευνα, τη μελέτη και τη διαδικασία υλοποίησης του έργου έως τη διαπίστωση και την παρακολούθηση των κοινωνικών τους επιπτώσεων, μέσα από προηγμένες συνεργατικές και θεσμοθετημένες συμμετοχικές, διεπιστημονικές διεργασίες, διαδικασίες και προδιαγραφές.
- Εξασφάλιση της οικολογικής/πολιτιστικής διάστασης της αστικής ανάπτυξης, λαμβάνοντας υπόψη τον βαθμό και τα περιεχόμενα της κοινωνικής μίξης στο επίπεδο διαπίστωσης και παρακολούθησης των κοινωνικών επιπτώσεων των ταχύτατων αλλαγών του αστικού χώρου.
- Κατάρτιση και θεσμοθέτηση ουσιαστικών και με επιστημονική τεκμηρίωση διαδικασιών διαβούλευσης και διεξαγωγής συμμετοχικού διαλόγου κυρίως σε τοπικό επίπεδο, για τη ανάγνωση και την εκτίμηση της πραγματικότητας με ευέλικτα εξειδικευμένα εργαλεία διεπιστημονικής μεθοδολογικής προσέγγισης, καθώς και τον εμπλουτισμό των μελετών με τοπικά δεδομένα σχετικά με τις αντιλήψεις, τη γνώση και τις εμπειρίες των κατοίκων, εργαζομένων και χρηστών των αστικών δημόσιων χώρων.

8.2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

8.2.1. Προώθηση της ερευνητικής διάστασης του γενικότερου πλαισίου εργασιών αστικού σχεδιασμού και των προϊόντων τους

Ανεξάρτητα από την κλίμακα της επέμβασης στο χώρο της πόλης, το είδος και το περιεχόμενό της, από το είδος βάσει ορισμού της επέμβασης και τη σχέση της με το δημόσιο και ιδιωτικό χώρο της πόλης, από τη μορφή χρηματοδότησης με εθνικά ή ευρωπαϊκά προγράμματα ή ιδιωτικές δωρεές, από το νομικό καθεστώς των φορέων σχεδιασμού και υλοποίησης, και προκειμένου να διασφαλιστεί η ποιότητα όλων των έργων επιβάλλεται η συνεργασία για ειδικά θέματα με φορείς γνώστες του αντικειμένου και βέβαια με τεχνικές προδιαγραφές που θα αναφέρονται αναλυτικά στην Εθνική και Ευρωπαϊκή νομοθεσία. Οι διαδικασίες αυτές θα πρέπει να αφορούν σε όλες τις φάσεις διαμόρφωσης της αρχικής ιδέας με τα δεδομένα του προγραμματισμού, από τον σχεδιασμό έως και την υλοποίηση του τελικού χωρικού προϊόντος και, πέρα από αυτό, στην εξασφαλισμένη παρακολούθηση τόσο των κοινωνικών διαστάσεων της αλλαγής που επιφέρει η συγκεκριμένη υλοποίηση όσο και της αντοχής του όλου εγχειρήματος μέσα στον χρόνο από φυσική και λειτουργική άποψη, καθώς και από την άποψη της αποδοχής του από το κοινωνικό σύνολο. Για την περίπτωση της Αθήνας, η εξασφάλιση

της ποιότητας των εργασιών και των έργων κατά την υλοποίηση αλλά και κατά τη διάρκεια ζωής τους είναι ένα ζήτημα πρωταρχικής σημασίας.

Οι παρακάτω ειδικότερες προτάσεις αναφέρονται στην προώθηση της σύνδεσης των μελετών αστικού σχεδιασμού με τα αποτελέσματα ερευνητικών προγραμμάτων και έργων που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο εξειδικευμένων οργανισμών όπως και τη συστηματοποίηση, σε επίπεδο Περιφέρειας, της καταγραφής, της ανάλυσης και της δημοσιοποίησης της εξειδικευμένης πληροφόρησης αναφορικά με τις χωρικές και κοινωνικές εξελίξεις και τις επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού.

8.2.1.1. Ενίσχυση της επιστημονικής, τεχνολογικής, διεπιστημονικής, ερευνητικής διασύνδεσης σε θέματα αστικού σχεδιασμού και βιώσιμης ανάπτυξης

Διασύνδεση υπαρχόντων ακαδημαϊκών και ερευνητικών δομών που εξειδικεύονται σε θέματα αστικού σχεδιασμού και βιώσιμης ανάπτυξης

Εκπόνηση σχεδίου και δημιουργία διαδικτυακής δομής σύνδεσης των υπαρχόντων ερευνητικών και μελετητικών δομών –πιστοποιημένων εργαστηρίων ΑΕΙ/ΤΕΙ και Ερευνητικών Ινστιτούτων, Υπηρεσιών Δήμων και Υπουργείων, ενδεχομένως ανεξάρτητων φορέων ή/και μεμονωμένων επαγγελματιών-ερευνητών- στη βάση της εξειδικευμένης επιστημονικής, τεχνολογικής, διεπιστημονικής και ερευνητικής ενασχόλησης με θέματα αστικού σχεδιασμού και βιώσιμης ανάπτυξης της σύγχρονης πόλης και ειδικότερα των ελληνικών πόλεων. Στόχος της διαδικτυακής δομής είναι να συγκεντρώνει και να διασφαλίζει την πρόσβαση, σε ένα ψηφιακό περιβάλλον, ευέλικτο, αποτελεσματικό και ανοιχτό για κάθε ειδικό ενδιαφερόμενο, ερευνών, μελετών, εκθέσεων των αποτελεσμάτων τους και βάσεων δεδομένων τα οποία εμπεριέχουν τα δυσεύρετα σήμερα απαραίτητα στοιχεία και ειδική πληροφόρηση σχετικά με τη συγκεκριμένη θεματολογία. Συχνά τέτοια πονήματα ενώ παράγονται, μένουν στα συρτάρια και στους υπολογιστές εργαστηρίων, υπηρεσιών ή προσωπικών αρχείων, χωρίς να εξασφαλίζεται η συμβολή τους στην κοινή γνώση και χρήση

Εργαστήριο-παρατηρητήριο για τον αστικό σχεδιασμό στο επίπεδο της Περιφέρειας

Στο πλαίσιο της διαδικτυακής αυτής σύνδεσης ανοιχτής πρόσβασης, προτείνεται η λειτουργία κόμβου ανά αστική περιοχή στο επίπεδο της Περιφέρειας (ειδικότερα της Περιφέρειας Αττικής) υπό μορφή «εργαστηρίου-παρατηρητηρίου για τον σχεδιασμό» το οποίο θα αποτελεί εργαλείο στην υπηρεσία της αστικής πολιτικής. Η θεσμοθέτηση ενός τέτοιου εργαστηρίου-παρατηρητηρίου θα έχει ως αποστολή να καταγράφει και να επεξεργάζεται δεδομένα σχετικά με τις αστικές αλλαγές, να τα αναλύει με συγκεκριμένο τρόπο και να τα δημοσιεύει σε πλατφόρμα για κοινή χρήση των κρατικών υπηρεσιών, των ιδιωτών ενδιαφερομένων και των πολιτών. [123] Θα

[123] Πρότυπο για ένα τέτοιου τύπου εργαστήριο-παρατηρητήριο συνιστά το Atelier Parisien d'Urbanisme το οποίο από την ίδρυσή του (1967) έως σήμερα αποτελεί τον κόμβο τεκμηριωμένης πληροφόρησης και ανάλυσης για την ανάπτυξη μελλοντικών στρατηγικών αναφορικά με τις αστικές και κοινωνικές

ενημερώνεται και θα ενημερώνει σε τακτά διαστήματα για την πορεία όλων των επεμβάσεων (ανάθεση, έγκριση, εφαρμογή μελετών, υλοποίηση έργου), ενδεχομένως με μηχανισμό υποχρεωτικής ενημέρωσης από αναθέτες και ανάδοχους .

Διαδικτυακή δομή σχετική με το γενικότερο θεσμικό πλαίσιο του αστικού σχεδιασμού σε κεντρικό επίπεδο

Προτείνεται η λειτουργία συγκεκριμένης διαδικτυακής δομής σε κεντρικό επίπεδο (ΥΠΕΝ) για την παρακολούθηση των θεσμοθετημένων ρυθμίσεων και των εγκεκριμένων αποφάσεων στο πολιτικό, χωροταξικό και πολεοδομικό επίπεδο το οποίο πλαισιώνει τον αστικό σχεδιασμό. Η δημιουργία ενός ευέλικτου και έξυπνου πληροφοριακού μοντέλου ή πλατφόρμας θα στοχεύει, παράλληλα με την ενημέρωση, στην ενεργοποίηση της βήμα προς βήμα ανάπτυξης και εφαρμογής των επικαιροποιημένων ρυθμιστικών σχεδίων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης (ΡΣΑ, ΡΣΘ) μετά την έγκρισή τους, με σκοπό τη διευκόλυνση των ενεργειών στο επίπεδο αστικού και αρχιτεκτονικού σχεδιασμού.

8.2.1.2. Ενίσχυση και ανάπτυξη του συμμετοχικού διαλόγου με προηγένες μορφές ανοιχτής διαβούλευσης σε θέματα αστικού σχεδιασμού και βιώσιμης ανάπτυξης των πόλεων, στη βάση της έκφρασης της εξειδικευμένης επιστημονικής γνώσης των συμμετεχόντων

Διαβούλευση πάνω σε συγκεκριμένα θέματα (προθέσεων, θεσμοθετήσεων ρυθμίσεων, θεσμοθετήσεων των εφαρμογών, παρακολούθησής τους κ.ά.) με ευρύτερο συμμετοχικό διάλογο προς και μεταξύ διαφορετικών ομάδων ατόμων που έχουν απλές[124] έως και εξειδικευμένες γνώσεις σε θέματα αστικού σχεδιασμού. Ο συμμετοχικός διάλογος είναι απαραίτητος επίσης σε όλες τις φάσεις προγραμματισμού και σχεδιασμού συγκεκριμένων επεμβάσεων, από την προκαταρκτική έρευνα, προμελέτη έως την οριστική μελέτη. Για να εξασφαλιστεί η ουσιαστική μετάδοση προβληματισμού και γνώσεων, η εμπλοκή στο διάλογο δύναται να έπεται προετοιμασίας με εξειδικευμένα σεμινάρια επιμόρφωσης και πιστοποίησης σχετικά με το αντικείμενο της διαβούλευσης. Πρόκειται για ένα επίπεδο εξειδικευμένης διαβούλευσης.

εξελίξεις στην πόλη του Παρισιού και το οποίο λειτουργεί με σύστημα open data στη βάση της γνωμοδοτικής του αποστολής και όχι της εφαρμογής ή της εκτέλεσης πολιτικής απόφασης.

[124] Σχετικά με αυτό το επίπεδο διαβούλευσης, ενδιαφέρον παρουσιάζουν επιστημονικά έργα που παράγουν οι πολίτες στο πλαίσιο της Επιστήμης των Πολιτών. Το νέο φαινόμενο της παραγωγής επιστημονικών έργων από πολίτες ονομάζεται crowdsourcing (πληθοπορισμός) και μελετάται με στόχο την ανάπτυξη της Ανοιχτής Επιστήμης και της Ανοιχτής Συμμετοχής από το Κοινό Κέντρο Ερευνών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Join Research Center) (βλ. ΕΚΤ, *Καινοτομία Έρευνα & Τεχνολογία*, Αφιέρωμα, 06-08/2016, 17-19).

8.2.2. Προώθηση της οικολογικής-πολιτιστικής διάστασης της αστικής ανάπτυξης μέσω του αστικού σχεδιασμού

Για την εξασφάλιση της οικολογικής-πολιτιστικής διάστασης, διατυπώνονται συγκεκριμένες προτάσεις οι οποίες απορρέουν από την εμπειρική διερεύνηση που επιτεύχθηκε στο έργο και βασίζεται στις μεθοδολογικές προσεγγίσεις, στα αποτελέσματα και στα συμπεράσματα των επιμέρους ερευνητικών εργασιών του. Οι προτάσεις δεν διερευνούν το συνθετότερο πεδίο όπως και δεν παρουσιάζουν το εκτενέστερο φάσμα των πιθανών προτάσεων οι οποίες μπορούν να συσχετιστούν με την οικολογική-πολιστιστική διάσταση του αστικού σχεδιασμού. Οι εδώ προτάσεις επισημαίνονται για την Αθήνα καθώς η πόλη αυτή αποτέλεσε το κύριο παράδειγμα αστικού περιβάλλοντος που διερευνήθηκε στο έργο και στο πλαίσιο της γνώσης που αποκτήθηκε από αυτό.

8.2.2.1. Επιδίωξη της κοινωνικής μίξης και της ετερογένειας στον αστικό δημόσιο χώρο

Καθώς οι αλλαγές του αστικού χώρου συντελούνται με υψηλές ταχύτητες, σημαντική είναι η θεώρηση της τοπικής εμβέλειας της λειτουργίας των δημόσιων (κοινόχρηστων) αστικών χώρων παράλληλα με την εξέταση της κοινωνικής μίξης του αστικού πληθυσμού. Καθώς ο δημόσιος αστικός χώρος συνεπάγεται το δικαίωμα χρήσης για οποιονδήποτε, η έννοια της κοινωνικής μίξης θα πρέπει να επικεντρώνεται στην αστικότητα και την ετερογένεια. Το γενικότερο ζήτημα είναι κατά πόσο η κοινωνική σύνθεση των κοινωνικών/ πληθυσμιακών συνόλων αναφοράς του αστικού σχεδιασμού, που τίθεται με όρους διασποράς ή, αντίθετα, συγκέντρωσης των στρωμάτων και των ειδικών ομάδων πληθυσμού με κοινωνικό, δημογραφικό, οικονομικό κ.τλ. προσδιορισμό των χαρακτηριστικών τους, συμβάλλει ή όχι στη βελτίωση των συνθηκών ζωής σε τμήματα των μεγάλων σύγχρονων πόλεων.

8.2.2.2. Ανάπτυξη του μοντέλου ενοποίησης δημόσιων ανοιχτών χώρων και των αστικών φυσικών χώρων τύπου ΕΑΧΑ

Ευρεία υιοθέτηση και προώθηση του μοντέλου ενοποίησης αρχαιολογικών και λοιπών δημόσιων ανοιχτών χώρων σε επίπεδο γειτονιάς, συνοικίας και πόλης από το σύνολο των πολεοδομικών σχεδίων και μελετών που εκπονούνται για τις ελληνικές πόλεις. Η δημιουργία δικτύου πράσινων και ανοιχτών χώρων αποτελεί ένα από τα παλιότερα εργαλεία εξυγίανσης του αστικού χώρου που έχουν προταθεί κατά τη συγκρότηση του επιστημονικού κλάδου της πολεοδομίας. Στην Ελλάδα, η παραίνεση της δημιουργίας δικτύου πράσινων και ελεύθερων χώρων συμπεριλήφθηκε στις προδιαγραφές των μελετών που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο της Επιχείρησης Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης (ΕΠΑ) στη δεκαετία του 1980, χωρίς όμως υποχρεωτική ισχύ. Η εξέλιξη της σχετικής προβληματικής τις τελευταίες δεκαετίες μέσα από την έννοια της πράσινης υποδομής θα πρέπει να ληφθεί υπόψη από το θεσμικό πλαίσιο σχεδιασμού του αστικού χώρου και να μεταφραστεί σε συγκεκριμένες οδηγίες και κατευθύνσεις εκπόνησης μελετών όλων των επιπέδων προσαρμοσμένων στα δεδομένα των ελληνικών πόλεων (πχ. παρουσία ανοιχτών αρχαιολογικών χώρων στο σύνολο σχεδόν

των ελληνικών πόλεων). Μετά την κατάργηση της Ανώνυμης Εταιρείας Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων και Αναπλάσεων Α.Ε. (ΕΑΧΑ Α.Ε.), θα ήταν σκόπιμο να δημιουργηθεί ειδική υπηρεσία στους κόλπους του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ), με αρμοδιότητα την προώθηση της σχετικής προβληματικής, την επιμόρφωση των μελετητών σε συνεργασία με το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, καθώς και τον έλεγχο των πολεοδομικών σχεδίων και μελετών ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα[125].

8.2.2.3. Ανάπτυξη καινοτόμων μορφών αστικής ανάπλασης για την αναβάθμιση του οικιστικού αποθέματος με ρυθμίσεις ήπιων παρεμβάσεων σύνδεσης δημόσιων και ιδιωτικών χώρων

Οι αστικές αναπλάσεις έχουν ως κύριο πεδίο εφαρμογής τον δημόσιο χώρο. Ωστόσο, παρεμβαίνουν ως ένα βαθμό αναγκαστικά και στον ιδιωτικό χώρο είτε με απαλλοτριώσεις είτε με προγράμματα βελτίωσης, συντήρησης και ανακαίνισης του υπάρχοντος κτιριακού αποθέματος.

Δεδομένου ότι τα κτίρια των μεγάλων αστικών κέντρων στην Ελλάδα αρχίζουν να γερνούν, αυξάνει η ανάγκη εξειδικευμένης παρέμβασης σε αυτά καθώς πρόκειται για κτίρια κυρίως του 20ου αιώνα. Καθώς, συναντάται σε ορισμένες περιπτώσεις δυσχέρεια συντήρησης, αποκατάστασης ή ανακαίνισης διατηρητέων ή/και εγκαταλελειμμένων κτιρίων από τους ιδιοκτήτες τους, όπως και, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, αυξάνεται η αντικειμενική δυσκολία που έχουν οι ιδιοκτήτες των ακινήτων να ανταποκριθούν στη συντήρηση των ακινήτων τους, η ανάγκη παρέμβασης στον ιδιωτικό χώρο (κτίρια, αδόμητα οικόπεδα κλπ.) αναδεικνύεται σημαντική. Επομένως, η σύνδεση των αστικών αναπλάσεων με τον ιδιωτικό χώρο θα πρέπει να αναπτυχθεί με την εύρεση και την καθιέρωση καινοτόμων προγραμμάτων παρέμβασης ώστε να ενισχυθεί ο αισθητικός, περιβαλλοντικός και ενεργειακός (σε συνδυασμό και με τον στατικό) σχεδιασμός του ιδιωτικού χώρου σε σύνδεση με τον δημόσιο, μέσω: (α) της ενεργοποίησης του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου για την αξιοποίηση των κενών και εγκαταλελειμμένων κτιρίων, (β) των θεσμικών κινήτρων, (γ) των οικονομικών κινήτρων (επιδοτήσεις, φοροαπαλλαγές) για την αξιοποίηση και την αναβάθμιση του κτιριακού και γενικότερα του οικιστικού αποθέματος[126].

---

[125] Βλ. Κεφάλαιο 5 του παρόντος.

[126] Είναι χρήσιμο σε επιλεγμένες περιπτώσεις ανάπλασης ένα ποσοστό του συνολικού προϋπολογιζόμενου κόστους να αφορά και να κατευθύνεται με συγκεκριμένα κριτήρια σε ήπιες παρεμβάσεις του αστικού ιδιωτικού χώρου. Ενδεικτικά, προτείνονται εφαρμογές προς συζήτηση: (1) ο προσδιορισμός του ποσοστού του προϋπολογισμού που θα κατευθύνεται αποκλειστικά σε δράσεις του ιδιωτικού χώρου ανταποκρινόμενο στο αντικείμενο του προγράμματος (πχ της τάξης του 10%), (2) η αναζήτηση τρόπου συμμετοχής και των ιδιοκτητών ακινήτων με ένα πρόσθετο ποσό προκειμένου να μεγιστοποιηθούν τα οφέλη για μεγαλύτερο κοινωνικό σύνολο, με τη χρηματοδότηση της αστικής ανάπλασης να μπορεί να γίνει κατά ένα ποσοστό από τους ιδιοκτήτες, (3) η άρση των νομικών κωλυμάτων κυρίως στις περιπτώσεις επέμβασης σε εγκαταλελειμμένο ή χαρακτηρισμένο διατηρητέο όπως και για τις περιπτώσεις που άπτονται θεμάτων δημόσιας υγείας και ασφάλειας να διευκολύνονται ορισμένες διαδικασίες., (4) η εξεύρεση επιπλέον χρηματοδότησης από άλλες πηγές (εκτός του προαναφερόμενου 10%) για πρόγραμμα κοινωνικής κατοικίας στα αστικά κέντρα που εγκαταλείπονται από τους μόνιμους κατοίκους, και (5) η απλοποίηση των διαδικασιών χρηματοδότησης και υλοποίησης προγραμμάτων αποκατάστασης/ανακαίνισης υπάρχοντος κτιριακού αποθέματος σε συνδυασμό με

Ανάπτυξη των προγραμμάτων αισθητικής, βιοκλιματικής, ενεργειακής και στατικής αναβάθμισης του κτιριακού αποθέματος

Η αποκατάσταση όψεων των κτιρίων στο πλαίσιο συγκεκριμένων αναπλάσεων που αξιοποιούν συγκεκριμένα κτίρια όλων των εποχών (όπως στις τέσσερις κεντρικές πλατείες της μελέτης περίπτωσης Α του έργου) ή στο πλαίσιο του προγράμματος «Πρόσοψη» που, κατά την περίοδο ισχύος του (2003-2010 με προσωρινή αναστολή της λειτουργίας την 27/1/2011), αναβαθμίστηκαν οι προσόψεις 5643 κτιρίων της Αθήνας με έμφαση στην κεντρική περιοχής της, αποτελούν παραδείγματα που συγκαταλέγονται σε οριζόντιου τύπου αναγκαίων αναβαθμίσεων του κτιριακού αποθέματος του 20ου αιώνα που χαρακτηρίζει τον ελληνικό αστικό ιστό. Προτείνεται η άρση της αναστολής και η ανάπτυξη του προγράμματος με επέκτασή του σε ευρύτερες περιοχές καθώς υλοποιήθηκε στο μεγαλύτερο μέρος του στο πρώτο δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Αθήνας[127].

Ένα άλλο παράδειγμα είναι το πρόγραμμα «Εξοικονόμηση Κατ'Οίκον», που παρέχει κίνητρα στους πολίτες όλης της χώρας προκειμένου να βελτιώσουν την ενεργειακή απόδοση της κατοικίας τους -μονοκατοικίες, πολυκατοικίες ή μεμονωμένα διαμερίσματα. Κατά την πρώτη φάση λειτουργίας του, στο πρόγραμμα ολοκληρώθηκαν 45000 παρεμβάσεις σε όλη τη χώρα εκ των οποίων 6300 στην Αττική [128]. Το πρόγραμμα αυτό είναι συγχρηματοδοτούμενο και ανανεώνεται με ευρεία χρήση από τους πολίτες.

Ανάπτυξη και σύνδεση των προγραμμάτων πράσινης ανάπτυξης με τον αστικό ιδιωτικό χώρο

Στο πλαίσιο ερευνητικών προγραμμάτων και έργων των ακαδημαϊκών και ερευνητικών φορέων της χώρας, σε σύμπραξη με ιδιωτικούς φορείς, με οργανισμούς τοπικής και περιφερειακής διοίκησης, και με ευρωπαϊκούς και διεθνής φορείς και οργανισμούς, έχουν αναπτυχθεί προτάσεις και εργαλεία για συγκεκριμένες πράσινες λύσεις (πράσινες ταράτσες-βεράντες, πράσινους τοίχους, αστική γεωργία κ.ά.) προσαρμοσμένες στο αστικό ελληνικό περιβάλλον.

Προτείνεται η ανάπτυξη προγραμμάτων αστικών ήπιων αναπλάσεων με υιοθέτηση τέτοιου τύπου λύσεων στο πλαίσιο της αστικής ανάπτυξης.

ενεργοποίηση κινήτρων και βελτίωση των μέσων και των τρόπων πληροφόρησης των πολιτών, ώστε να καταστούν πιο ευέλικτα, συνοπτικά, προσιτά και ελκυστικά στους ιδιοκτήτες ακινήτων.

[127] Σύμφωνα με τα στοιχεία που μας δόθηκαν από την Α.Ε.Δ.Α., Πρόγραμμα Ανάπλασης Προσόψεων Κτιρίων «Πρόσοψη». Βλ. Ντρες, Σταύρος, 2006, *Καινοτόμες πρωτοβουλίες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Το πρόγραμμα της αισθητικής ανάπλασης των κτιρίων της Αθήνας*, Πτυχιακή Εργασία ΑΤΕΙ Καλαμάτας-Σχολή Διοίκησης & Οικονομίας.

[128] Σύμφωνα με τα στοιχεία που μας έδωσε η αναπληρώτρια υπεύθυνη του προγράμματος «Εξοικονόμηση Κατ' Οίκον», Ε. Στεφανίδου, το 2016.

8.2.3. Ενίσχυση των διαδικασιών αστικού σχεδιασμού

Υπενθυμίζεται ότι στο πλαίσιο του έργου για το οποίο γίνεται λόγος στο παρόν τεύχος, οι ερευνητικές εργασίες έδωσαν έμφαση στο επίπεδο του αστικού σχεδιασμού (urban design). Ο αστικός σχεδιασμός αναφέρεται σε συγκεκριμένα τμήματα ή χώρους του πολεοδομημένου ιστού μιας πόλης, ωστόσο με διάκριση διαφορετικών τύπων επεμβάσεων και αναπλάσεων. Κατά κανόνα, οι επεμβάσεις αστικού σχεδιασμού εντάσσονται σε προγράμματα αστικής πολιτικής. Στη βάση των ερευνητικών αποτελεσμάτων και συμπερασμάτων όλων των εργασιών του έργου, αναδεικνύεται η αναγκαιότητα ενίσχυσης των διαδικασιών αστικού σχεδιασμού με την ένταξη μεθοδολογικών προσεγγίσεων και εργαλείων που απορρέουν από ερευνητικές προσπάθειες.

8.2.3.1. Μελέτη κοινωνικών επιπτώσεων με μορφή προσαρμοσμένη στις ανάγκες των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού

Για τα έργα υποδομής είναι απαραίτητες οι εξειδικευμένες μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΜΠΕ) οι οποίες έχουν θεσμοθετηθεί από την ελληνική νομοθεσία ενώ από την ευρωπαϊκή νομοθεσία προβλέπονται σε περιπτώσεις μεγάλων έργων συνθετότερες μελέτες περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων (ΜΠΚΕ) και στις περιπτώσεις προστατευόμενων περιοχών προβλέπονται ειδικές οικολογικές αξιολογήσεις. Για τις περιπτώσεις αυτές, τα τελευταία χρόνια, απαιτούνται περιοδικοί τακτικοί και έκτακτοι έλεγχοι ώστε να διασφαλίζεται στη διάρκεια του χρόνου η παρακολούθηση των επιδράσεων των έργων στο φυσικό και έμβιο περιβάλλον. Οι μικρότερης περιβαλλοντικής εμβέλειας επεμβάσεις, όπως οι επεμβάσεις αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού μπορούν να αξιολογηθούν από την άποψη της εκτίμησης των επιδράσεων ή των επιπτώσεών τους με τους τρόπους που προτείνονται στο έργο.

Καθώς φαίνεται ότι εκδηλώνεται όλο και περισσότερο η ανάγκη για την αξιολόγηση των κοινωνικών επιπτώσεων σε πολλούς τομείς της σύγχρονης ζωής και, από την άλλη, οι κοινωνικές επιπτώσεις αναφέρονται σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινής ζωής, είναι σημαντικό να θεσμοθετηθεί μια προσαρμοσμένη μορφή για τον τύπο αυτό έργων (αστικής ανάπλασης) ΜΠΚΕ, η οποία πραγματοποιείται πριν και μετά την επέμβαση.

8.2.3.2. Εμπλουτισμός της διαδικασίας αρχιτεκτονικών διαγωνισμών

Εμπλουτισμός της διαδικασίας αρχιτεκτονικών διαγωνισμών που αφορούν αστικές παρεμβάσεις (ανασχεδιασμός δημόσιων χώρων, αναπλάσεις υποβαθμισμένων αστικών περιοχών, ανάκτηση εγκαταλελειμμένων αστικών περιοχών κτλ.) με υποχρεωτικό προσανατολισμό και στην κοινωνική θεώρηση της χωρικής πρότασης σε σχέση με την περιοχή επιρροής της, της χρήσης του αναβαθμιζόμενου χώρου και της γύρω περιοχής του. Εμπλουτισμός του σχετικού θεσμικού πλαισίου για την υποχρεωτική σύνταξη μελετών που θα υποστηρίζουν την πρόταση πολεοδομικά, αρχιτεκτονικά, κυκλοφοριακά και περιβαλλοντικά-βιοκλιματικά αλλά και κοινωνικά- ανθρωπολογικά, ώστε να κατοχυρώνεται η διεπιστημονική προσέγγιση του σχεδιασμού του αστικού χώρου και να εξασφαλίζεται η συνολική και ειδικότερα η κοινωνική θεώρησή του. Επί

πρόσθετα, ο εμπλουτισμός του θεσμικού πλαισίου θα μπορούσε να αφορά και τη διαδικασία τελικής κρίσης, όπως για παράδειγμα πρόβλεψη συμμετοχής του κοινού (καθορισμός με βάση την εμβέλεια της επέμβασης) στην τελική επιλογή μεταξύ των τριών ή περισσότερων καλύτερων, με βάση την κρίση της κριτικής επιτροπής προτάσεων.

8.2.3.3. Διερεύνηση της αναγκαιότητας και των προοπτικών των επεμβάσεων στη βάση διαβούλευσης με την τοπική κοινωνία πολιτών

Θεσμοθέτηση διαδικασιών συνδιαμόρφωσης αστικών παρεμβάσεων με διερεύνηση των κοινωνικών επιπτώσεών τους, με στόχο τη μεγιστοποίηση της συναίνεσης και της κοινωνικής αποδοχής.

Εμπλουτισμός του θεσμικού πλαισίου πολεοδομικού σχεδιασμού σε δύο κατευθύνσεις: (α) υιοθέτηση πιο σύγχρονων μορφών διαβούλευσης και ανοιχτών μεθόδων συμμετοχής του κοινού στις διαδικασίες απόφασης, σχεδιασμού και υλοποίησης των αστικών επεμβάσεων και (β) ενίσχυση του ρόλου, των αρμοδιοτήτων και της χρηματοδότησης της τοπικής αυτοδιοίκησης στον τομέα αυτό.

Ένα αποτέλεσμα της έρευνας πεδίου με ερωτηματολόγιο η οποία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου, ισχυροποιεί τις προτάσεις της παρούσας ενότητας. Η έρευνα η οποία απευθύνθηκε σε ένα συγκεκριμένο σύνολο μιας ομάδας-στόχου χρηστών αναδιαμορφωμένων δημόσιων χώρων[129], έδειξε ότι η σημερινή δραστηριοποίηση των ερωτώμενων για την επίλυση των προβλημάτων του κοινόχρηστου χώρου (της πλατείας) ή/και της γύρω περιοχής του παρουσιάζει σαφώς χαμηλότερα ποσοστά σε σύγκριση με την επιθυμία και την προσδοκία συμμετοχής τους στις διαδικασίες σχεδιασμού του χώρου, της διαρρύθμισης των χρήσεων ή/και της λειτουργίας του εφόσον κάποιος φορέας τους το ζητούσε.

Ίδρυση υπηρεσίας σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης και κεντρικών οργανισμών για τις συμμετοχικές προσεγγίσεις και την αξιολόγηση των κοινωνικών επιπτώσεων του αστικού σχεδιασμού

Ίδρυση υπηρεσίας σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, στελεχωμένη με προσωπικό που να εξειδικεύεται τόσο στις διαδικασίες διαβούλευσης και συμμετοχικών προσεγγίσεων του σχεδιασμού με στόχο την ενεργοποίηση των πολιτών, όσο και σε μεθόδους αξιολόγησης των κοινωνικών επιπτώσεων του σχεδιασμού. Αρμοδιότητες της υπηρεσίας θα είναι:

- Οι τακτικές και οργανωμένες διαδικασίες ενημέρωσης και ενεργοποίησης/κινητοποίησης του κοινού σχετικά με ζητήματα που αφορούν το αστικό περιβάλλον, τα προβλήματα του αστικού χώρου, τις προθέσεις και τους σχεδιασμούς του δήμου για την αντιμετώπισή τους, τις διαδικασίες σχεδιασμού και υλοποίησης κάθε είδους (αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, κυκλοφοριακών

[129] Δηλαδή τα άτομα που εργάζονται σε όλους τους επαγγελματικούς χώρους των τεσσάρων κεντρικών πλατειών της Αθήνας Ομόνοια-Κοτζιά-Βαρβάκη-Μοναστηράκι (Βλ. Κεφάλαιο 6 του παρόντος Τόμου 1 και το Παράρτημα 6.5.3. του Τόμου 2).

έργων και μεταφορών, κοινωνικών προγραμμάτων, κλπ.) μελλοντικών αστικών παρεμβάσεων, μέσα από ποικίλους και εναλλακτικούς τρόπους: δημοσιεύσεις σε όλα τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, μοίρασμα φυλλαδίων, προσωπικά ειδοποιητήρια-προσκλήσεις σε σχετικές εκδηλώσεις ενημέρωσης, διαδικτυακές πλατφόρμες ενημέρωσης, διοργάνωση σχετικών σεμιναρίων επιμόρφωσης των πολιτών σε ζητήματα διαμόρφωσης και αναμόρφωσης του αστικού περιβάλλοντος, σε τεχνικά θέματα, στις δυνατότητες συμμετοχής, ενδεχομένως εισαγωγή ανάλογων δράσεων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση κτλ., με στόχο την ανάπτυξη κουλτούρας συμμετοχής και εξοικείωσης με τα ζητήματα σχεδιασμού του χώρου.

- Η προώθηση και διοργάνωση παραδοσιακών και εναλλακτικών μεθόδων διαβούλευσης και συνδιαμόρφωσης των μελλοντικών αστικών παρεμβάσεων (επικοινωνιακός σχεδιασμός) με τη χρήση και των νέων τεχνολογιών: δημοσκοπήσεις, δημόσιες συναντήσεις και εκδηλώσεις, επιτροπές εκπροσώπων, κυκλοφορία κειμένων διαβούλευσης, ιστοσελίδες αμφίδρομης επικοινωνίας (interactivewebsites), δημοψηφίσματα, διαχρονικές επαναλαμβανόμενες έρευνες σε συγκεκριμένες επιμέρους ομάδες κατοίκων και χρηστών (focusgroups), (longitudinalorpanelsurveys), ημερίδες, εργαστήρια-συναντήσεις, ασκήσεις οραματισμού (visioningexercises), δημιουργία ηλεκτρονικών περιπτέρων αμφίδρομης επικοινωνίας (ενημέρωσης αλλά και έκφρασης σχολίων, ενστάσεων κτλ), παρουσίαση εναλλακτικών σεναρίων και προτάσεων για τη λήψη τελικής απόφασης, εργαλεία προσομοίωσης για την έκφραση και ιεράρχηση ιδεών για τη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος κ.αλ. [130].
- Η εξασφάλιση της αποτελεσματικότητας της συμμετοχής, ότι δηλαδή οι συλλογικές αποφάσεις θα ληφθούν υπόψη κατά τη διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης ή θα εξηγηθούν αναλυτικά οι λόγοι απόρριψής τους, καθώς και η αντιμετώπιση προβλημάτων που σχετίζονται με αυτή (πχ έλλειψη εκπαίδευσης σχετικά με ζητήματα σχεδιασμού και τις δυνατότητες συμμετοχής στις αποφάσεις, έλλειψη εμπιστοσύνης προς τους φορείς τοπικής και κεντρικής διοίκησης, έλλειψη κουλτούρας συμμετοχής, αναποτελεσματικότητα των διαδικασιών συμμετοχής, έλλειψη τοπικής κουλτούρας και ταυτότητας κ.αλ.)
- Η διερεύνηση και παρακολούθηση της κοινωνικής αποδοχής των αστικών επεμβάσεων πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την υλοποίησή τους μέσω των προαναφερόμενων τρόπων (βλ.και παρακάτω).

Επιπρόσθετα:

Δημιουργία παρόμοιας υπηρεσίας στους κόλπους των κεντρικών φορέων σχεδιασμού και υλοποίησης αστικών παρεμβάσεων.

Ενίσχυση των «από κάτω» διαδικασιών σχεδιασμού και των πρωτοβουλιών ατόμων, ομάδων, τοπικών συλλόγων, κοινωνικών δρώντων, εθελοντικών οργανώσεων, ΜΚΟ, σχετικά με τη βελτίωση του αστικού χώρου (π.χ. δημιουργία αστικών λαχανόκηπων σε ανενεργά στρατόπεδα, δράσεις αναβάθμισης του δημόσιου χώρου κτλ.).

---

[130] Για τις παραδοσιακές και εναλλακτικές μορφές διαβούλευσης, όπως και για προτάσεις και μέτρα εφαρμογής στην κατεύθυνση του επικοινωνιακού σχεδιασμού στην Ελλάδα, με έμφαση στις μεταφορές βλ. Αθανασόπουλος, Κ. (2009). *Προς μια μέθοδο ένταξης των πολιτών στο σχεδιασμό έργων βιώσιμης αστικής κινητικότητας*. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα: ΕΜΠ, Σχολή Αγρονόμων & Τοπογράφων Μηχανικών, Τομέας Γεωγραφίας & Περιφερειακού Σχεδιασμού, Μονάδα Βιώσιμης Κινητικότητας.

Δημιουργία πλαισίου και οδηγιών για την κατάρτιση "Local Agenda 21" από τις τοπικές αυτοδιοικήσεις.

8.2.4. Καθιέρωση διαδικασιών παρακολούθησης της πραγματικότητας

8.2.4.1. Πιστοποίηση επιμόρφωσης στους δήμους σχετικά με την παρακολούθηση των κοινωνικών και χωρικών επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού (μνημόνια συνεργασίας με ΑΕΙ/ΤΕΙ/ΕΚ με αυτό το αντικείμενο)

Καθιέρωση συστήματος πιστοποίησης, σε αποφοίτους των ΑΕΙ/ΤΕΙ ή αντίστοιχων ιδρυμάτων του εξωτερικού με προϋποθέσεις απόκτησής της, με την παρακολούθηση προγραμμάτων επιμόρφωσης, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων των υπηρεσιών των οποίων προτείνεται η δημιουργία (βλ.8.2.1.1., 8.2.3.3.), και με αντικείμενο τη χρήση μεθοδολογιών και εργαλείων για την διαπίστωση και την εκτίμηση των κοινωνικών επιπτώσεων των αλλαγών του αστικού χώρου (βλ. 8.2.4.2.).

8.2.4.2. Μεθοδολογίες και εργαλεία για τη διαπίστωση και την εκτίμηση των κοινωνικών επιπτώσεων των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού στο επίπεδο των δήμων

Κοινωνικο-δημογραφική ταυτοποίηση των περιοχών ένταξης των χωρικών επεμβάσεων στον αστικό ιστό

Στο πλαίσιο της κοινωνικο-δημογραφικής ανάλυσης και στη βάση συλλογής δευτερογενών και πρωτογενών δεδομένων, εξετάζεται ένα σύνολο επεμβάσεων που προβλέπεται να υλοποιηθεί ή έχει υλοποιηθεί στο πλαίσιο προγράμματος αστικής πολιτικής. Αναδεικνύονται τα πληθυσμιακά σύνολα αναφοράς για την ένταξη της λειτουργίας των χώρων επέμβασης στον τοπικό κοινωνικό αστικό ιστό και τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των πληθυσμιακών συνόλων αυτών. Η συσχέτιση με τις ανάγκες των ντόπιων κατοίκων γίνεται με την οπτική της εξασφάλισης της κοινωνικής μίξης και της ετερογένειας σχετικά με τη χρήση και τις δραστηριότητες των χρηστών στον δημόσιο ανοιχτό χώρο, λαμβάνοντας υπόψη την αστική περιοχή, τη γύρω περιοχή, τον τύπο του χώρου επέμβασης και το είδος της επέμβασης [131].

Εκτίμηση της σύνθεσης και των μεταβολών των χρήσεων γης των γύρω περιοχών των αστικών αναπλάσεων

Στο πλαίσιο της χωρικής ανάλυσης της ευρύτερης περιοχής των αστικών παρεμβάσεων των ευρύτερων περιοχών, προτείνεται η εστίαση στην καταγραφή και την ανάλυση, βάσει προδιαγραφών, των χρήσεων γης ανά ευρείες κατηγορίες (κατοικία, κεντρικές λειτουργίες επιπέδου πόλης, τοπικές λειτουργίες, κοινωνική υποδομή/ιδρύματα,

[131] Βλ. Κεφάλαια 2 και 7 του παρόντος.

πολιτιστικές λειτουργίες, εμπορευματικές λειτουργίες, μεταποίηση-βιοτεχνία, μεταφορές, ειδικές χρήσεις συμπεριλαμβανομένων των κενών κτιρίων). Προτείνεται επίσης η επαναλαμβανόμενη καταγραφή στις όμορες περιοχές των αναπλάσεων. Αποτελεί εργαλείο εκτίμησης και τροφοδότησης του χαρακτήρα της αστικής παρέμβασης (όπως για παράδειγμα η ανάγκη ενίσχυσης της κατοικίας σε συγκεκριμένες περιοχές) αλλά και εργαλείο διερεύνησης και εκτίμησης των τάσεων αστικής ανάπτυξης ως αποτέλεσμα του σχεδιασμού [132].

Έρευνες πεδίου προς ομάδες στόχου, πριν/κατά τη διάρκεια/μετά τις αστικές αναπλάσεις

Στο πλαίσιο της διαπίστωσης και της παρακολούθησης των σημασιών και της εμβέλειας, των προβλημάτων, των αντιλήψεων, των προσδοκιών και της πραγματικής χρήσης των κατοίκων, των εργαζομένων, των επισκεπτών και των χρηστών στους δημόσιους χώρους που υπόκεινται στις αλλαγές από τον προγραμματισμό ή την υλοποίηση των επεμβάσεων αστικού σχεδιασμού, προτείνεται η ανάπτυξη, σε επίπεδο δήμου, της πρακτικής διεξαγωγής στοχευμένων ερευνών πεδίου.

Οι έρευνες πεδίου μπορούν να διεξαχθούν με διάφορες μεθοδολογικές προσεγγίσεις για την εκ βάθους κατανόηση όπως ποιοτικής μελέτης με ανοιχτές ή ημι-δομημένες συνεντεύξεις, ποσοτικής έρευνας με ερωτηματολόγιο κατά ομάδα-στόχου όπως και με τη μορφή κυλιόμενων ερευνών [133] για την ποσοτική μέτρηση συγκεκριμένων ζητημάτων, για συγκεκριμένες επεμβάσεις και συγκεκριμένες εκφάνσεις αυτών, με σκοπό την κατάρτιση δείκτη/δεικτών.

Χρήση δεικτών διαπίστωσης και μέτρησης πολλαπλών εκφάνσεων λειτουργίας των χώρων επέμβασης αστικού σχεδιασμού

Στο πλαίσιο της αύξησης της κατοικησιμότητας (livability), της ελκυστικότητας (attractiveness) και της βιωσιμότητας (ποιότητα ζωής) της λειτουργίας των αστικών χώρων επέμβασης αστικού σχεδιασμού, προτείνεται η κατάρτιση δεικτών που συμπεριλαμβάνει μετρήσιμες και συγκρίσιμες πληροφορίες ώστε να διαπιστώνονται οι αλλαγές σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα, με ιδιαίτερη μέριμνα για διαστήματα πριν και μετά την υλοποίηση αναπλάσεων. Τα αποτελέσματα θα δημοσιεύονται σε ανοιχτή πρόσβαση προς ενημέρωση των πολιτών και των φορέων.

Οι δείκτες αναφέρονται σε συγκεκριμένες εκφάνσεις: χωρικές και βιοκλιματικές[134], κοινωνικές[135], οικονομικές[136], κυκλοφοριακές, ανθρώπινης υγείας, αξιών γης, κτλ.

---

[132] Βλ. Κεφάλαιο 3 του παρόντος.

[133] Για παράδειγμα την εφαρμογή έρευνας μέσω τηλεφωνικής προσέγγισης των συνεντευξιαζόμενων με τη χρήση αυτοματοποιημένωνποθημένων συστημάτων εισαγωγής και ανάλυσης των δεδομένων.

[134] Βλ. την κατάρτιση Οδηγού Σχεδιασμού (Design Guidelines http://alpha.cres.gr/ruros/) των δημόσιων ανοιχτών χώρων σε αστικό περιβάλλον με την επεξεργασία μοντέλων θερμικής άνεσης, προσεγγίσεων ανάλυσης του ανέμου, των συνθηκών ακτινοβολίας, της βιοκλιματικής μορφολογίας, των ζωνών θερμικής άνεσης, της οπτικής άνεσης, του ηχητικού περιβάλλοντος και της ακουστικής άνεσης στο Nicolopoulou M. (ed.). (2004). *Designing Open Spaces in the Urban Environment: a Bioclimatic Approach*, CRES, EC.

Η συλλογή των στοιχείων, η ανάλυση και η μέτρηση των μεγεθών στο πλαίσιο κατάρτισης δεικτών και η δημοσίευση αυτών στοχεύουν στον συσχετισμό του σχεδιασμού με τη διαπίστωση και την παρακολούθηση της πραγματικότητας των αστικών αλλαγών και των κοινωνικών επιπτώσεών τους.

[135] Βλ. την κατάρτιση ενός συνόλου μεταβλητών, κατηγοριών και δεικτών που συνδέουν τις κοινωνικές και χωρικές εκφάνσεις στον σχεδιασμό των αστικών ανοιχτών χώρων στο Avdelidi, K. (2004). Social Considerations at the Design of Open Spaces. Nicolopoulou M. (ed.). (2004). *Designing Open Spaces in the Urban Environment: a Bioclimatic Approach*, 42-46.

[136] Βλ. ορισμένες εκφάνσεις που μελετήθηκαν, στο πλαίσιο του έργου και συνδέονται με τις εμπορικές και άλλες επαγγελματικές δραστηριότητες επί και περιμετρικά επιλεγμένων αναδιαμορφωμένων χώρων (κεντρικών πλατειών της Αθήνας), πιο συγκεκριμένα στο Κεφάλαιο 4 και στο Κεφάλαιο 6 (εργασία σε εξέλιξη) σε συνδυασμό με τα περιγραφικά στατιστικά αποτελέσματα της έρευνας που εντάχθηκαν στο Παράρτημα 6.5.3. της παρούσας Τελικής Έκθεσης.